

FRATRIS ALFONSI A CASTRO, ZAMORENSIS, ORDINIS MINORVM, REGVLARIS OBSERuantiæ prouinciæ ſancti Iacobi: De iuſta hæreticorum punitione libri tres, nunc recens accurate recogniti.

✠ ✠
✠

Spes eius: & non reſpexit

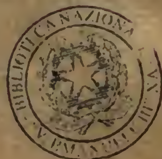
Beatus uir, cuius eſt dominus

in uanitates, & inſanias falſas.

Venetijs ad ſignum Spei.

1549.

LECTORI. S.

Obſecro te, candide lector, ut nolis de opere hoc ex ſola illius ſuperſcriptione cenſere, putans res ſolas uulgares, & forenſes in illo tractari, quales ſæpe ab alijs de eadem re differentibus tractari ſolent. Multo enim plura habet hoc opus in receſſu, quam in frõte promittat. Quoniam non ſoli Iuriſperiti: ſed etiam Theologi multis in locis ex eo proficere poſſunt, prout author in operis Præfatione admonet. Si periculum feceris, non dubito, quin opus ipſum probes, & maioribus, quàm ego laudibus, extollas. Lege ergo feliciter, & noſtris laboribus faueto.

INVICTISSIMO, ATQVE CHRISTIAniſſimo Carolo huius nominis Quinto Cæſari ſemper Auguſto, Hiſpaniarumq́ꝫ Regi Catholico eiuſdem nominis primo, Frater Alfonſus à Caſtro, Zamorenſis, ordinis minorꝝ æternam optat felicitatem, perpetuamq́ꝫ de hoſtibus uictoriam.

VM mecum ipſe cogito, Chriſtianiſſime Cæſar, & ad hoc miſerabile ſcl'm mentem, atqꝫ animum refero: non poſſum non ingemiſcere, & à gemitu cordis rugire, uidens tot, taleſq́ꝫ hęreticos hoc ſeculo prodiſſe, qui plurimum negotij uiris doctis, atqꝫ adeo toti Eccleſiæ faceſſunt, ut nunquam tam multos, aut tam truculentos eccleſia perpeſſa fuerit hoſtes. Tāta enim eſt iſtorꝝ nocendi cupiditas, ut nihil ſit à ſummo uſqꝫ deorſum, cui detrahere nō conent̄. Neque.n.deo, nec Virgini eius matri, nec ap'lis, aut euangeliſtis, nec reliquis ſanctis, nec toti deniqꝫ militanti eccleſiæ, quæ Chriſti eſt unica ſponſa, parcere uolunt: ſed contra eorꝝ quenqꝫ impudenti temeritate oblatrant, & dente canino illū mordere nituntur. Hoc aūt non leui animo, aut negligenti, & ignauo ſunt facere aggreſſi: ſed tanquam rabidi, & famelici canes omnia tentarunt, nullumq́ꝫ non mouerunt lapidem, ut quod mente conceperant ſcelus, opere perpetrarent. Vix.n.ullum eſt tam turpe, aut execrandum, aut peſtiferꝝ, abominabileq́ꝫ dogma ab antiquis hæreticis probatum, quod, & ſi longiſſima obliuione ſepultū, iſti hæretici non ſint ſuſcitare conati, ſi inde telum aliquod ſe capturos ſperarunt, quo eccleſiæ catholicę, aut ſummo illius præſidi utcunqꝫ incōmodare poſſent. Primatum Petri negant, oĩbus chriſtianis ſacerdotia ſine diſcrimine tribuūt. Sacerdotes omnes pares epĩs faciunt. Antiquas omnes eccle

siæ cęremonias ab ipsis apl'is traditas, & ad hoc usque seculum seruatas tollunt: & nouas quasdam ab illis ex cogitatas inuehunt. Sacramenta ecclesiæ minuunt, quo pauciora peccatorum antidota illa retineat. Vt autē nihil utile se ecclesiæ detraxisse persuaderent, sacramentorum uirtutem, atq; potentiā negantes uenenū ueneno addiderunt. Totius cleri cœlibatum tollunt. Vota oīa deo facta uiolare docēt. Omnem monachatus religionem ab ecclesia reijciunt. Oēs laudes, quas uoce, aut musicis instrumentis ecclesia in tēplis deo dicatis, statis horis deo cantare solebat, a' suis tēplis procul relegarunt. Hic denique unus eorum omnium scopus fuit, ut totum ecclesiæ ordinem a' xpo ipso saluatore nostro institutum, & ab eius apostolis ad hoc usque seculum obseruatum euertere possent, & nouam quandā nobis fingerent ecclesiā, talem, ac tam male institutam, tamq; deformem, ut tu christianissime Imperator pro tua prudentia, & bonitate, non patereris talem esse ullam quamlibet remp. tibi subiectam. Quod autem tam anxie optauerunt, Deo permittente, & dęmone illorum patrę improbe solicitāte, magna ex parte (proh dolor) assecuti sunt. Nam uirulentum eorum dogma, quod, Paulo teste, ut cancer serpit, tam sæue, atq; potēter grassatum est, ut uix ulla sit iam christiani nominis prouincia, cuius pars aliqua non sit hac peste infecta. Vt autem his tam truculentis, & mortis auidis hostibus occurreretur, multi uiri catholici, & docti ex toto orbe christiano se opposuerunt pro muro ecclesię, qui uerbo, & scripto contra mortiferas eorum doctrinas acerrime pugnarunt. Scripsit primus omniū uir doctissimus Ioannes Echius multa contra illos uolumina, qui cum ipso huius factionis principe Luthero primus etiā publice disputauit. Scripsere deinde Ioānes Faber Viennensis episcopus, Gaspar Sagerus ordinis minorum, Ioannes Cochleus, Conradus Rolin Vlmensis, Ioannes Deitembergius, Conradus Vuimpinēsis, Hieronymus Enser, Ioannes Mensingus, alijq; multi

Germani scripsisse feruntur, quos nec nomine noui. Neque soli Germani, apud quos primum hæc pestis est orta, contra hos hæreticos scripserunt. Sed ex omni natione, quæ Christum agnoscens ab illo nomen accepit, multi uiri doctissimi cateruatim contra hos perniciosissimos Ecclesiæ hostes plurima, & uaria uolumina ediderunt, quibus multa dexteritate ab hmõi perduellionum impetu furioso ecclesiam catholicam propugnare, defendere, atque dilatare conati sunt. In Germania siquidem inferiori, quæ superiori proxima est, Iacobus Latomus, Albertus Pighius, Iacobus Hochstratensis ordinis prædicato℞, & alij multi scripsere, quo℞ omnium catalogũ texere, fastidiosum esset. In Anglia scripsit primus ipse Rex Henricus huius nominis octauus, qui si recte sibi consuluisset, à recta, quam tunc agnoscebat, fide nũquam defecisset. Post Regem scripsit Ioãnes Fischerus tunc Roffensis episcopus, & postea. S. R. E. presbyter Cardinalis: uir sanctitate pinde ac doctrina clarissimus, dignus certe, qui inter sanctos martyres recẽseat̃, quem senio confectum scimus pro fide Catholica libenti, & alacri animo ceruicẽ gladio supposuisse. In Gallia, quãuis ipse non Gallus, Iodocus Clithoueus Neoportuẽsis multa uolumina contra recentes hęreticos scripsit. Post illum Hieronymus ab Hangest, Nicolaus Grandis ordinis mino℞ in cõmentarijs quæ edidit super epistolã ad Rom. & super epl'am ad Heb. alijq́ multi scripsere. In Italia primus, quem sciã, scripsit Syluester de Prierio magister sacri palatij. Post istũ Ambrosius Catharinus Senensis, ambo ex ordine prædicato℞, Albertus Pius olim Carpo℞ comes. Ex Hispanis, eo quòd natiõi huic satis bene alioqui prospectum erat, et cautum, pauci hactenus, doctissimi tñ, contra hos hæreticos scripserunt. Dominicus Soto ex ordine prædicato℞, qui cathedrã Theologiæ in insigni Salmaticẽsi gymnasio, añ multos annos perpetuo regendã suscepit, in Tridentino concilio quo ex mandato tuæ Cæsareę maiestatis nunc agit,

opus insigne de natura, & gratia contra hos recentes hę reticos edidit. Andreas de Vega ordinis minorum, uir trium linguarum peritus, in hoc etiam concilio Tridentino ad quod ex mandato Serenissimi Philippi tuæ Cæsareæ Maiestatis primogeniti simul mecum fuit destinatus, librum de fide iustificante multa doctrina refertum aduersus Lutheranos edidit. Ego denique istorū omnium minimus magnū quoddā opus ante aliquot annos edidi, in quo omnes hæreses, quæ à Christi saluatoris nostri in cœlos ascensione ad hoc usque seculum Ecclesiam inuaserunt, congessi contra illas omnes singulatim disputans, illarumq́ omnium primos Duces, atque parentes prodens: ut uel sic omnibus palàm facerem, recentes hæreticos à fecibus olim ab Ecclesia reiectis suas hæreses hausisse. Verum & si ab his omnibus, alijsq́ multis doctissimis uiris tam dextre pugnatum sit, ut plane, & aperte de his Ecclesiæ hostibus triumphauerint, nunquam tamen hi resipuerunt, aut insanire desierunt. Quoniam tanta est illorum obstinata impudentia, & impudens obstinatio, ut quamuis aperte uicti nunquam tamen cedere uoluerint, imò potius duriores inde effecti, et in sua sententia pertinaciores insaniam suam indies auxerunt, tam nouas, tamq́ diuersas quotidie inducendo doctrinas, ut nihil aliud illos excogitare merito credamus, quàm quomodo eorum quilibet plus possit Ecclesiæ nocere. Nam & si inter illos sępe (ut solenne semper fuit hęreticis) de doctrina non conueniat, adeo ut plus alter eorum ab altero distet, quàm uterque illorum ab ecclesia: de hac tamen re inter eos omnes conuenit, & hæc amicitiæ inter eos ineundæ potissima causa, & partę amicitiæ fortissimum uinculum, si summo Ecclesiæ præsidi simul omnes detrahant, illius potestatem eneruent, illius mandatis reluctentur. Isti sunt uere serpentes illi, quos Deus per Hieremiam prophetam minatus est se nobis missurum, quibus (ut ille ait) non est incantatio. Nam furor istis secundum similitudinem ser-

Hier. 8

pentis,ſicut aſpidis ſurdæ obturantis aures ſuas, quę nõ exaudiet uocem incantantis, & uenefici incantantis ſapienter. Cum itaque re ipſa mihi iam bene compertum eſſet, nihil iſtis blanda prodeſſe fomenta, neceſſarium eſſe cenſui acerbioribus uti medicaminibus, ut iam non uerbis: ſed fuſtibus, & flagellis, & gladijs contra illos ageretur, ut pœna illos faceret ſapientiores, qui benignitate illis exhibita abutentes in ſua hactenus perſtitere inſipientia, & uexatio daret illis intellectum, quem nimia manſuetudo præſtare non potuit. Hanc tamen uexationem hæretici formidantes, ut ſe ab illa eripere ualerent aſtutia ſerpentina docuerunt illicitam eſſe hęreticorum punitionem, tyrannoſq́; potius quàm Reges eſſe dixerunt eos, qui hæreticos puniunt, aut pœnis, & cruciatibus illos ad fidem tenendam cogunt. Hac enim uia putarunt Chriſtianorum Principum animos ab ipſorum punitione deterrere, & prorſus reuocare: ut uel ſic impetrata, aut potius extorta impunitate liberius quotquot uellent, poſſent uerbis, et ſcripturis hæreſes docere. Hac igitur cauſa ego motus de pœnis, quæ hæreticis merito debentur longo tractatu in hoc opere diſſerere ſtatui, ut Principes Chriſtiani de hęreticorum punitione bene perſuaſi, nullam illarum pœnarum, quas iura contra hæreticos decernunt, pręteremitti patiantur, quin illam pertinacibus quibuſcunque hæreticis, & obſtinatis infligere iubeant: ut pœnarum metu illi coerceantur ne ſimiles nouitates, & inſanias effutire audeant, & ſic tandem à ſuis erroribus reſipiſcant. Et ſi forte illi (quod Deus pro ſua clementia auertere dignetur) Pharaonem imitantes tanquam malleatoris incus indurati fuerint: alij tamen (ut credere par eſt) alieno periculo ſapientiores erunt. Hoc autem opus, quod iam, Deo authore, ad umbilicum uſque perduxi, tibi ſoli, Chriſtianiſſime Cæſar, merito dicandum eſſe cenſui, qui tam feruentem habes fidei catholicæ zelum à maioribus tuis ueluti hæreditario iure deriuatum: ut pro fide tuenda, aut propaganda nullos un-

quam recuſaueris quamlibet duros, & immenſos ſubire labores. Nam ab eo tempore quo primum Imperatorum celſitudo Chriſti ſe ſubdidit humilitati, et ab illo nomen accepit, nullus unquam fuit Imperator (abſit precor uerbo adulationis ſuſpitio) qui pro Chriſtianæ religionis tutela, et dilatatione tot, tantiſq; ſe obiecerit laboribus: etiam ſi Carolus ille uere Magnus, cui tu et ſanguine, & patrimonio, & dignitate, & nomine ſuccedis, inter eos recenſeatur. Plures enim, quàm ille prouincias pro religione tuenda penetraſti, multo pluries maris pericula ob eandem cauſam non ſolum tentaſti, ſed ſubijſti. Hoſtibus Chriſtianæ religionis multo fortioribus occurriſti, quam ille unquam fecit. Per tot uarios caſus, & per tot rerum diſcrimina pro Chriſtianæ religionis tutela intrepidus peruagaſti, ut Herculem illum, quem poetæ monſtrorum domitorem finxerunt multis paraſanguis antecedere mihi uidearis: præſertim cum tu addomanda ea monſtra, quæ animas trucidare ſolent, illos pertuleris labores, quos pro domandis illis, quæ ſolis corporibus nocere poterant. Herculem toleraſſe Gẽtiles falſò dixerunt. Hoc ſolum in te, & tuis meritis deſyderari poſſe conſydero, ut geſtorum tuorum parem ſcriptorem haberes, qui digna factis tuis referre ualeret, & illorum gloriam poſteris ſuauiſſime decantaret. Talem, inquam, qualem immerito habuerunt Achilles, & Vlyſſes: aut talem certe ſcriptorem, qualem Alexander ille cognomento magnus ad ſui corporis imaginem exprimendam elegit pictorem. Iuſtum quippe eſſet, ut tantorum geſtorum tuorum imago non niſi ab eloquẽtiſſimo poeta, aut oratore depingeretur. Omitto hic Turcam potentiſſimum, atque ferociſſimum Chriſtiani nominis hoſtẽ à te apud Viennam glorioſe fugatum, & Tunetum à te ſub feruentiſſimis ſolis ardoribus expugnatum, & à manibus Barbaroſſę potentiſſimi tyranni ereptum, aliaſq; multas de Turcis, & Sarracenis terra, & mari per Duces tuos habitas uictorias. Ea ſolum, quæ pro hæretico-

rum reductione, ut eos ad resipiscentiam, aut alliceres, aut cogeres, patientissime tolerasti, tot, ac tanta sunt, ut immortalem per illa sis iam apud posteros gloriam assecutus, & perpetuam a' Deo sis tandem accepturus coronam. Sæpe enim relicta Christianissima Imperatrice cõiuge tua, quę tibi charissima erat, relicto etiam Hispaniarum potentissimo regno, quod ipsa coniuge, & filijs multo charius esse oportebat, per horrendas maris tempestates, & asperrima montiũ itinera Germaniam adijsti, ut magnam illius partem, quę ab Eccl'ię unitate se subtraxerat, eidem reconciliares. Qua in re illum uerũ pastorem optime expressisti, atq; effigiasti, qui nonaginta nouem oues, quas pascendas susceperat, in deserto reliqt, ut centesimam, quæ perierat, inueniret. Sæpissime pro dissidijs religionis componendis, quæ plurima ubique in Germania scatebant, Comitia, quæ nunc Diętam uocant, ex tota illa inclyta natione celebrasti: bis, aut ter. Vuormatiæ, bis ẽt Augustæ, totidem Ratisponæ, & nescio an pluries Spiræ. In his omnibus uere xpianum agẽs imperatorem, aliqñ illos arguisti: sæpe, iuxta Pauli consilium, obsecrasti, aliqñ cum maxima modestia corripuisti, sperans, ut aliqñ Deus illi pñiam daret, & sic illi resipiscerent a' laqueis diaboli, a' quo captiui tenebãt. Tam modestum quidem te illis tribuisti, ut multis uisus fueris nonnihil tuæ Imperiasi celsitudini pro illis recuperandis detraxisse. Sed qui hoc tibi, Xp̃ianissime Cæsar, exprobrabant, non attendebant quanta sint toleranda, ut errabunda ouis inueniatur, & ad gregem, unde nescia discesserat, reducatur. Verum hi, pro quibus tu illorũ saluti consulere optans tot, tantaq; perpessus es, ut nihil, quod Christianũ Principem deceret, omisisse uidearis, beneficium non agnouerunt: sed benignitate tua abutentes in peius quotidie profecerunt. Nam qui antea solam Ecclesiæ potestatem negabant, & solum illius iugum, quod diu antea portauerant, à se excusserant, postmodum ad tantam rebellionem proruperunt, ut tibi ip-

si de illis optime merito, et cui se firmissimo sacro ad obedientiam obstrinxerant, tam impudēter pro multis aliis rebus, & pro Christiana potissimum religione multi ex illis rebellarunt, ut non sint ueriti aduersus tuam Imperialem Maiestatem exercitum cogere, & te ad publicū certamen prouocare. Hanc aūt tantam ferocissimæ gentis rebellionem, tanta prudentia, & fortitudine repressisti, ut gloriosum de illis omnibus sis assequutus sine sanguine Triumphum. Illa.n. semper apud omnes fuit gloriosior, & celebrior habita uictoria, quæ fuit minus cruēta. Optimam igitur perpetuaq; laude dignam, inuictissime Cæsar, adeptus es nunc de hostibus uictoriam, qui primis huius rebellionis Ducibus ui, & armis captis, reliquos omnes, ut præteritæ coniurationis ueniam supplices peterent, & iussioni tuæ humiles parerent, sine sanguinis effusione coegisti. Reliquum est, ut illos omnes ad gregem Dñicum unde discesserant, redire: & iugum Ecclesiastiæ obedientiæ, quod diu ante reiecerant, subire cogas: & pœnis urgentibus illos in suscepta semel fide perpetuo contineas, prout Hispanos gentem non minus liberam, atque ferocem in tua obedientia, & uera fide catholica hactenus seruasti. Precor tamen Cæsareā Maiestatem tuam, ut hæc nō ideo à me dicta esse putes, ut meis adhortationibus te quasi nolentem trahere uelim: sed ut ultro currenti calcaria addam. Vt autem hoc, quod optamus, facile præstare possis, nobis omnibus incumbit Deum precibus solicitare, ut te diu incolumem seruet, tuisq; sanctis conatibus, ut hactenus fecit, semper faueat. Vale Christianissime Cæsar, &, ut meū hunc laborem boni consulas, oro. Ex tua Salmātica, decima octaua die Octobris. Anno Domini. 1547.

F. FRANCISCVS MENESIVS fratri Alfonso a' Castro patri perquam Reuerendo ac eruditissimo. S. P. D.

VM uidissem iampridem neque indiligenter euoluissem opus illud tuum mirabile aduersus omnes hæreses toto iã orbe celebratũ, uarijsq; typis excusum, Alfonse Pater longe doctissime, cœpi nunc legere recentiorem hunc librum quem de iusta hæreticorum punitione inscripsisti, mecumq; mirari cum laboris assidui pertinacem constantiam, tum fidelis animi piam destinationem, deinde ordinis sibi non dissonam congruentiam, postremo uelut cęterorum condimentum festiuissimæ phraseos cultum atque politiem. Idcirco autem cœpisse me dixerim, qd' hisce delitijs forinsecus oblectatus, operis adyta atque profunda penetrare ausus non fuerim. Quippe quæ præter theologicam maiestatem, insignem quendam utriusque iurisperitum, atque in disciplinis alijs non segniter exercitatum uehementer efflagitant. Cuiusmodi uiro, ubicunque tandem is inueniri possit, reliqua omnia & expendenda & ebuccinanda relinquo. Nam, ut de una solummodo particula, hoc est pręfatione non nihil attingam, quomodo ego dicam, quam decenter in fronte ipsa Cæsaream maiestatem compellas? Quam acute hęreticorum omnium mentes denudas ac detegis? Quam diligenter, è diuersis mundi partibus ueritatis defensores colligis, suis dotibus, atque titulis singulis distribuctis? Quam honorifice atque reuerenter Imperatoria gesta commemoras? Quam pie atque prudẽter eiusdem maiestatis præcedentem processum uel excusas uel interpretaris, uel quod tibi & ipsi ueritati magis arridet, libenter collaudas? Quàm efficaciter tandem ad futuram executionem incitas atque hortaris? Non immerito ergo sapientius trutinanti cætera missa facimus. Ve-

rum,ut partes meas intactas non prętermittam, omnino te ó Franciſcanæ militiæ adiuratiſſime cataphracte, macte, rerum ingentium pręſtantiſſime author, orthodoxæ fidei propugnator inuicte, perfidiæ ſacrilegæ uniuerſalis deſtructor, impietatum cunctarum acerrime con tator, te inquam Dominicæ uineæ operoſiſſime cultor, monere, hortari, obteſtariq; non deſinam, ut præclaris iſtiuſmodi facinoribus ſemper incumbas: quo et polorum celſa tibi feliciter comparare, & religioni noſtræ ſanctiſſimæ ſplendorem nõ uulgarem cumulare iugiter queas. Vale.

* *
*

INDEX CAPITVLORVM OMNIVM rerum, quæ in tribus huius operis libris pertractantur.

a significat primam faciem, b secundam.

Capitula primi libri.

Cap.2. lib.

INDEX OMNIVM RERVM PRÆCIPUARUM QUÆ IN HIS TRIBUS LIBRIS, DE IUSTA HÆRETICORUM PUNITIONE, PERTRACTANTUR, ORDINE ALPHABETICO DIGESTUS: UBI ADUERTAS A PRIMAM PAGELLAM, & B SECUNDAM SIGNIFICARE.

FINIS.

F. ALFONSI DE CASTRO ZAMORENSIS, ORDINIS MINORVM DE obſeruantia, in tres libros, quos de iuſta hæreticorum punitione edidit, Præfatio.

Ariæ ſunt & ex diametro pugnantes de hæreticorum punitione ab aliquibus datæ cẽſuræ, quibus etſi extremæ illæ ſint & longiſſime ab æquitate recedentes, patroni tamen non deſunt, qui nunc illarum ultro ſuſcipiant tutelam, & illis pertinaciſſime fauere conẽtur. Sunt enim aliqui multum de Phariſæorum ſupercilio habentes, adeo moroſi, & intractabiles, ut hæreticos oẽs irrecõciliabili odio, & ſine ulla punitionis lenitate perſequendos eſſe cẽſeant. Cum aliquem in hęreſim lapſum eſſe cœperint mirum in modũ lætantur, ſicut exultant uictores capta præda quando diuidunt ſpolia, & illico impotenti quodam furore agitati, mille in illum conijciunt cõuitia, mille illi in faciem dicũt contumelias, & tãdem citiſſime illum igni tradẽdum eſſe decernũt. Hoc enim hæreticorum odio quaſi quodam certiſſimo, & indubitato Symbolo ſe fidei Catholicæ ardentiſſimos zelatores, propugnatoresq́; cõſtantiſſimos alijs oſtẽdere conantur: tanquã ſi fides Chriſtiana ſecũ neceſſario cõnexum haberet furorem, & oẽm prorſus à ſe reijceret manſuetudinem, & correctionis lenitatem. Vt tamẽ hos, qui nõ uſquequaque à uera iuſtitiæ regula aberrant, aliqua ex parte conſolari poſſim, fateor qdem illos zelum fidei Catholicæ habere: uerũtamen non ſecundum ſciẽtiam illum moderantur, atque temperãt. Quia uolentes iuſtitiam ſuã ſtatuere, iuſtitiæ Dei obliuiſcũtur. Nam iuſtitia Dei, quam Paulus docet eſt, ut cum modeſtia corripiãtur ij, qui reſiſtunt ueritati, nequando det illis Deus pœnitẽtiam ad cognoſcendum ueritatẽ et reſipiſcant à Diaboli laqueis 2. Ti. 2

à quo captiui tenentur ad ipsius uoluntatem. Bonum quidem rectorem decet, ut ex sua infirmitare aliorum infirmitates pensans, magis per humilitatis, & mansuetudinis lenimentum studeat errantes ab erroris laqueo eripere, quàm per austeritatem in foueã perditionis ꝓpellere. Sæuus quidem & plus satis acerbus merito censebitur chirurgus, qui nulla prorsus adhibita fomentorum lenitate, nullisque alijs tentatis remedijs omnia uulnera adustionibus curare niteretur. Nam prius blanda oportet adhibere uulneri medicamenta, & experiri an ullis possit uulnus lenibus sanari fomẽtis, quæ cum nihil proficere posse ex re ipsa intellexerit: tũc bonũ erit acerbioribus uti medicamẽtis, & partem illã infectam, si res desperata fuerit, resecare, ne uirus ipsum in reliquas corporis partes grassetur, & sic totum corpus inficiat, & perdat. Hoc exemplũ imitãtes ij, penes quos est ius, & potestas de hæreticorum punitione cẽsendi, deberẽt prius eorũ, qui in hæresim lapsi sunt læsas sanare cõscientias, serpẽtia auferre ulcera, adurere aliqua nõ abscindere: tãdem quod sanari non posset cum dolore resecare. Qui hæreticos primo congressu contumelijs afficiunt, & nullis prius tentatis remedijs, quibus illos ad Catholicæ ecclesiæ gremium reducere possint, statim è uita tollẽdos esse decernunt non sanare: sed occidere optant. Hos enĩ redarguit Deus per Ezechielẽ prophetam dicẽs. Quod
Ezec. 34. infirmum fuit, non consolidastis, & quod ægrotum non sanastis: quod confractum est, non alligastis, & quod abiectum est, non reduxistis: & quod perierat, non quæsistis. Sunt rursus alij prorsus contrariam docentes sententiam, qui nequaquam pati possunt, ut hæretici quãlibet pertinaces pœna aliqua puniantur: & ob eam causam Catholicam ecclesiam nigro carbone notãt, quod uaria pœnarum genera huiusmodi hæreticis contra ius, fasq; (ut aiunt) decretis editis illa statuerit. Reges, ac cæteros Christiani orbis Principes, propterea quòd hæreticos puniunt, & uerberibus illos ad fidem, quam in ba-

ptiſmo ſuſceperunt,tuendam cogunt,tyrannos uocant. Qui ita ſentiunt,ſi aliquis in hac parte permittitur conie-cturis,aut ſuſpitionibus locus,non aliorum:ſed ſuã cau-ſam mihi tueri uidentur. Nam ideo illos ita docere ſuſpi cor,ut impunitate hæreſibus conceſſa, liberius quas uo luerint,poſſint hęreſes,aut uerbo prædicare, aut ſcripto docere.Optant quidem illi eas,quas cõtra eccleſiæ Ca tholicæ fidem mente conceperunt ſententias in publi-cum effundere: ſed metu pœnæ coerciti mutire non au-dent.Et ob hanc cauſam male illos habet hæreticorum punitio,quæ illorum effrænatam compeſcit dicẽdi,ſcri-bendiq́ꝫ libidinẽ. Hæreticos igitur ideo impunitos eſſe relinquendos aliqui contendunt, & ut uel hac uia ſibi ipſis impunitatem acquirant,qua adepta libere poſſint, quicquid libuerit docere. Harum duarum tam diuerſa-rum,ſecumq́ꝫ pugnantium ſententiarum:altera ꝑ acer biſſimam illius auſteritatẽ: altera ob nimiã remiſſionẽ, pernitioſamq́ꝫ indulgentiam deſerenda mihi uidetur. Inter has igitur mediam in hoc opere docere ſtatui,quę ab utraque longe diſcedat,neque ad dexteram, neq; ad ſiniſtram declinans.Potiſſimus tamen huius noſtri ope-ris ſcopus eſt: contra eos, qui hæreticorum impunita-tem docent, pro Catholica eccleſia, ueluti filius pro ma tris honore pugnare,cauſamq́ꝫ illius pinguiori, qua po-tuero Minerua agere, ut oſtẽdam nihil illam iniuſtum, nihilq́ꝫ, quod ueram matrem dedeceat illam ſtatuiſſe. De qua re nullus unquam (quod ſciam) ante me diſſe-ruit. Nam etſi aduerſus eos, qui hæreticorum impunita tem docent multi theologi Catholici,& docti hoc no-ſtro ſeculo ſcripſerunt, qui hæreticorum punitionẽ mul tis, euidentiſſimisq́ꝫ rationibus iuſtiſſimam eſſe perſua-ſerunt,quod tamen iuſtæ ſint omnes illæ pœnæ,quæ iu-re canonico & ciuili aduerſus hæreticos decretæ ſunt: nullus eorum, quos hactenus uidere licuit, probauit: nec de illa re ullus unquam illorum diſſeruit. Quæ res certę non erat prætereunda, præſertim cum multi ſint

hoc nostro seculo, qui illas iniustas esse pertinacissime contendant. Scio plerosque iuris peritos de huiusmodi pœnis satis superq́; disseruisse, nullus tamē eorum, quos nouerim, uel aliquam suæ disputationis partem ad hūc scopum direxit, ut omnes illas pœnas iuste hæreticis irrogatas esse probaret. Suspicor hac occasione ab illis omnibus hanc disputationem fuisse omissam, quod impium illi autumant, de legum bonitate, & iustitia disputare, quas omnes sanctas esse censent, & perinde ac diuina oracula uenerandas. Sint licet illæ sanctissimæ, non desunt tamen, qui nigrum illis præfigere thita non uerētur. Harum igitur legum: quæ hæreticis pœnas aliquas decernunt, tutelam ab omnibus desertam ego hac intentione imprǽsentiarum suscipio, ut illas omnes iustissime inflictas esse non solum pro uiribus tuear: sed alijs etiam ut in eandem transeant sententiam urgentissime Deo fauente persuadeam. Vt autem rem hanc pie, & plene absoluere possim, tribus libris opus hoc partiri decreui, quibus quicquid ad hanc rem spectat, comprehēdi posse sum arbitratus. Primo libro de ipsis hæreticis differam, & ostendam, qui sunt illi, & quomodo sint de suis hæresibus legitime admonendi, ut si forte suo agnito errore ad uiam uoluerint ueritatis redire, doceamus qua benignitate, & misericordia sint ab ecclesia recipiēdi. Altero mox libro de illis hæreticis, qui suas tam mordicus hǽreses tenent: ut ab illis nequaquam auelli possint, pertractabo: & pœnas, quæ sunt illis a iure decretæ, sigillatim recensebo, quibus ad amussim declaratis, eas omnes iustissime īflictas esse multis euidētissimisq́; rationibus Deo adiutore conuincam. Tertio denique libro uias aliquas ostendam, quibus mea sententia obuiari potest hæresibus, ne ulli deinceps īter Christianos oriantur hæretici, quos ecclesiæ præsules, & mūdi Principes citra remissionis, & ignauiæ notam non possint relinquere impunitos. Ante omnia tamen theologos, & iuris peritos, quibus omnibus opus hoc profuturū spe-

ro, exoratos esse uellem, ut si illorum alteruter in hoc opere legens aliquando circa notissima suæ facultatis principia ampliorem forte, quàm ille uellet sermonem me fecisse uiderit, non ideo succēseat mihi, aut opus hoc contemnat. sed illa non sibi, sed alterius facultatis hominibus me scripsisse intelligat. Sunt enim aliqua iuris peritis notissima, circa quæ parum uersantur theologi. Sunt rursus alia theologis apertissima, etiam ex his, quę ad hæreticos spectant, quæ non sunt ita iuris peritis manifesta. De quibus omnibus cum sim in hoc opere dispu taturus, ne forte in eam, quam alijs parare intendo incidam foueam, illud in primis testor me nolle quicquam aduersus Catholicę ecclesiæ doctrinam sentire: sed eiusdem ecclesiæ iudicio, & censuræ opus hoc, & me ipsum totum subijcio. Quod si forte, prout sunt intellectus humani fallaces, ab illa sententia, quam Catholica docet, & tenet ecclesia aliquando in hoc opere me deuiare cō tigerit, ut id non ex industria: sed per ignorantiam, aut negligentiam me dixisse arbitrentur, omnes exoro. Et illud ex nunc pro recantato haberi peto: quoniam in uerba ecclesiæ Catholicæ iuraui, & in obsequium Christi illius sponsi, qui illam iugiter docet, intellectum meum iandudum in captiuitatem redegi. Ob quam causam omnibus ecclesiæ Catholicæ definitionibus ueluti diuinis oraculis fateor me esse obedire paratum.

F. ALFONSI A' CASTRO ZAMORENSIS ORDINIS MINORVM DE IVSTA *hæreticorum punitione Liber primus.*

Quid sit hæresis. Capvt I.

DE hæreticorum punitione tractaturus ab hęretici definitione exordiri debuissem, ut inde omnib⁹ pateret qd sit id, de quo præsentem suscipimus disputationem. Verum quia oēs, q uocis etymologiam, uel mediocriter agnoscūt, optime norunt hanc uocē, hæreticus ab hæresi deduci: ideo præsentē disputationem longius petendā esse censui, ut ab hæresis definitione illam auspicaret: & inde ad hęretici definitionem manifestandā facilius ꝓficiscerer. De hac re & si in opere illo, quod aduersus oēs hæreses edidi abunde ꝑtractauerim, nunc tñ fusius, & ex actius dicere statui, ꝓpea ꝙ quę nunc agimus, eò tendūt: ut his, q de hæreticis iudicare, & illos punire habent, notū esse possit, quali nota oēs circa fidē errātes inurere debeāt. Quæ oīa scire hmōi iudicibus est ualde necessarium, ob id solum, quod non omnes errores etiam si illi de rebus fidei tractēt, sunt ęqua lance pensandi. Prius igitur nudā nominis significationem explicemus, & inde uerā hæresis definitionem melius inuestigare poterimus. Hæresis cū non Latina, sed Græca uox sit illius etymologia, & significatio a Græcis petenda est, non aūt a Latinis, prout quidam parū in sermone aut Græco, aut Latino eruditi de hæresi disserētes faciunt, q hæresim ab hęrēdo deducunt, atque ob id aliquam assertionem hæresim dictam esse putant, qđ quis suo tantum innitens iudicio, illi ꝑtinaciter adhæreat. Hāc uocis bellam etymologiam reddit Petrus de Palude in quarto sententiarum distinctione. 13. Hostiēsis uero in sua summa deducit hanc uocem hęresis ab ercisco, quod prisco uocabulo significat diuidere. Sed ista multo magis ridēda est etymologia,

quam pręcedens qđ facile intellexiſſet,ſi conſideraſſet, qđ huius uocis hæreſis prima ſyllaba ſcribitur ꝑ diphtõ gum,æ,& cum aſpiratione.At hæc uox,erciſcor,nec diphtõgum habet in principio nec aſpiratione. Abbas in cap.firmiſſime de hæreticis,triplicē aſſignat deriuationē huius uocis hæreſis. Dicit.n.eā deduci ab hoc uerbo adhæreo,uel ab hoc uerbo erciſcor,uel ab hoc uerbo erro.Non qdem miror,ꝙ hæc ignorent,quæ ſuæ ꝓfeſſionis non erant: ſed miror,quod quæ ignorabāt, non ſunt ueriti tanta cum authoritate docere.Iuſtū qdem fuiſſet, ut de hac re,quā prorſus ignorabant, uiros doctos cōſuluiſſent, a quibus edocti potuiſſent poſtea ſine rubore alios docere.His igiť,& alijs eiuſdem farinæ huius uocis etymologijs reiectis: dicimus hæreſim Græce idem eſſe, quod electionem Latine.Nam hæreſis ab αἱροῦμαι Verbo Græco deducitur, quod Latine uerſum ſonat idem qđ eligo.Et ob hanc cauſam philoſophorū ſententiæ, aut opiniones hæreſes quandoque dicunť: quia eā, quæ ſibi magis placebat,illoꝝ quiſque eligebat ſententiam.Sic.n.Cicero in paradoxis ait.Cato in ea eſt hæreſi,quæ nullum ſequitur orationis florem. Hæreſim dixit ꝓ electione,quia talem dicendi ſtylum ſibi elegerat Cato,qui nullū prorſus orationis florem haberet.Quia igiť hæreſis electio eſt,fit,ut Chriſtianorum fides nunquam hæreſis uere dici poſſit.Hæc.n.non ex hominis arbitrio pendet,neqȝ ingenio humano inuenta eſt: ſed Deo inſpirante et reuelāte eſt hominibꝰ manifeſtata.Sermo meꝰ, & pdicatio mea(inquit Paulus)non in perſuaſibilib.humanæ ſapientiæ uerbis: ſed in oſtenſione ſpiritus, & uirtutis dei.Et iterum alibi:Gratia enim ſaluati eſtis per fidem,& hoc non ex uobis.Quibus uerbis Paulus aperte ſatis docuit Catholicam fidem non eſſe humana ratione inuentam,neque ex hominum electione pendere:ſed ex dei uocatione,& donatione.Quo fit, ut iuxta ueram huius uocis ſignificationem,hæreſis minime dici poſſit. Inuenimus aūt fidem Catholicam ſectā fuiſſe aliqñ no-

Cicero

1.Cor.2

Ephe.2

minatã: sed hoc a uiris impijs, & incredulis, aut ab ijs, q
et si Christiani sunt, parum tñ fidei Catholicę dignitatẽ
intelligũt. Nam Iudęi habitantes Romã Paulo illuc ad-
Act. 28 uentanti dixerũt. Rogamus a te audire, quæ sentis: nã de
secta hac notũ est nobis: quia ubiq; ei contradicit. Secta
dicta est ab infidelibus: nunquam tñ fideles Catholici:
nisi forte parũ eruditi, hoc passi sunt, ut Christiana reli-
gio a Deo inspirata, & non p hominẽ inuẽta: hæresis, aut
secta diceret. Vnde Theophilactus exponẽs illud Pauli.
Colo 2. Videte, nequis uos seducat per philosophiam & inanẽ
Theo. fallaciam, sic ait: Vides quemadmodum per uaria, hu-
mana quædam, hominum sensus, & cogitatus, captio-
nes eiusmodi emanarint, eoq; hæreses dicunt, quod ho-
minum sint uarię sentiẽtium opiniones. Sed Christiano
rũ hæc fides nequaquam humano aliquo sensu, uel iudi
cio constat, & ideo neq; nomen aliqd' sortita est hmõi,
ut hæresis diceretur. Hæc Theophilactus. & Tertullia-
nus in libro de pręscriptionibus hæreticorum circa prin
Tertu. cipium ait. Hæresis dicta est Græca uoce ex interpreta-
tione electionis, qua quis siue ad instituendas, siue ad su
scipiẽdas eas utitur. Ideo et sibi damnatũ dixit hęreticũ,
Tit. 3. quia & in quo damnatur sibi elegit. Nobis uero nihil ex
nostro arbitrio indulgere licet: sed neq; eligere, quod ali
quis de suo arbitrio induxerit. Apl'os dñi habemus au-
thores, qui nec ipsi quicquam ex suo arbitrio, quod in-
ducerent, elegerũt: sed acceptã a Christo disciplinã fide
liter nationibus adsignauerũt. Hęc ille. Oĩs igitur, et sola
assertio, quæ ex hominũ arbitrio pẽdet: siue uera illa sit,
siue falsa, hęresis dici põt, iuxta nudã huius uocis etymo
logiã. Theologi uero, & cæteri fideles Catholici huius
uocis significationẽ ad fidei dogmata cõtrahentes solã
illam hęresim esse dixerunt q̃ aperte fidem Catholicam
oppugnare dignoscitur, qa in istarũ asseueratione ꝓpria
sententia sacris literis, aut ecclesiæ definitioni præfertur,
2. Cor, cum tñ oporteret (iuxta Pauli consiliũ) captiuare intelle
10. ctum in obsequiũ Christi. Nobis igitur hæreseos nomẽ

infame est: quàmuis Ethnicis sit promiscuũ uerę, falsæq; assertioni conueniens. Ethnici siquidem liberum sibi esse putant, ut pro suo quisq; iudicio sentiat. Nos aũt, qui ĩ uerba sacræ scripturæ, & ecclesię Catholicæ iurauim⁹, nefas esse censemus, uel latum pilum ab illarũ sententia recedere. Sed fortasse hic quispiam obijciet, q̃ hæresis non sit electio, quia electio est opus uoluntatis: hæresis uero opus est intellectus. Huic aũt obiectioni nos ita respondemus: quòd licet sit operatio intellectus, procedit tñ ab electione uolũtatis, a cuius imperio intellectus mouetur ad assentiendum: quemadmodum fides etiam ex propria affectione procedit. Vnde Augustinus tractatu uigesimo sexto super Ioannem ait: Intrare quisquàm ecclesiam potest nolens, accedere ad altare põt nolens, accipere sacramentum potest nolens, cedere non põt nisi uolens. Si corporę crederetur, fieret in nolẽtibus, sed nõ corpore creditur ad iustitiam. Apostolum audi dicentem: Corde creditur ad iustitiam. Et quid sequitur? Ore aũt confessio fit ad salutem. Hæc Augustinus. Et quod ille dixit de uera fide, per quam id qđ credere oportet, qs credit, idem prorsus de hæresi, per quam non ueritatem Catholicã, sed errorem illi cõtrarium quis credit. dicere oportet, ita ut errori aut hæresi nullus adhęrere possit: nisi uolẽs. Hæresis igitur non est electio: sed ꝓcedit ab electione uoluntatis. Declarata iã uocis etymologia, opus est, ut rei definitionẽ ostendamus. Hæresis est enũciatio, siue propositio falsa fidei Catholicæ ita repugnãs, ut cũ illa simul esse non possit. Sunt, qui in hac definitione plura reponant: sed an merito id fiat, mox discutiemus. Cũ diximus hæresim esse enunciationẽ, siue propositionem falsam, aperte satis ostendimus factum aliqđ, aut quam libet rem gestam non esse hæresim: qm̃ hæresis non respicit opus exterius, neq; ex illo pendet, ut hæresis dici possit: sed ex intellectu. Nõ est enim hæresis in opere: sed in errore intellectus, hoc aut illud iudicantis. Qui furatᷣ, nisi hoc sibi licere putet, nullo pacto est hęresis reus. Qui

Ro. 10.

fornicatur,aut occidit,aut aliud simile crimen cõmittit, nunq̃ in hęresim ob hanc causam lapsum fuisse, dicetur, nisi hoc impune fieri posse crediderit. Et iuxta hunc modum intelligenda uenit sententia illa,quæ docuerit opus aliquod esse hæresim, ita ut hæresis non ad opus: sed ad iudicium de opere datũ referatur. Ita.n.intelligendus est Gregorius Nazianzenus cum simoniam appellauit hęresim, nõ quidem quòd opus ipsum simoniacum, puta rerum spiritualiũ emptio,aut uenditio,sit hæresis:sed q̃a ipsa opinio,qua censet hoc sine peccato fieri posse, sit hęresis. Nam qui spiritualia uendit aut emit,quamuis grauissime peccet, crimine tñ hæresis non erit infectus: nisi hoc sibi licere putet. Verũ hic forte quispiam nobis obijciet, quòd sæpe Inquisitores hæresum puniunt,uelut hęreticos,illos, q̃ ĩ aliqua ceremonia Iudaica,aut in aliquo ritu Sarracenorum deprehensi sunt. Si res gesta sine errore intellectus non est dicenda hæresis: cur isti uelut hæretici puniuntur? Si dicis ex facto ipso suspicionem iustã oriri,ut illa faciẽtes sic faciendũ esse censeant:cur non eadẽ suspicio iuste etiam ex furto,aut homicidio,aut adulterio nascetur,ita ut illa exequentes credantur sentire illa sine peccato fieri posse? Huic obiectioni quidã uir doctus in quadam repetitione, seu mauis,relectione, quã de ꝓpositione hæretica habuit,respondet,dicens: tunc ex facto oriri suspitionem hęresis,qñ opus ipsum fuit ab aliqua hæresi laudatũ,aut saltem permissum, tunc enim de sic faciente suspicari licet(ut dicit)illum tali hæresi fauere,quæ ꝓbat factum illud. Verbi gratia: Si q̃s circuncidatur,aut Sabbatum religiose obseruet,hic talis in suspicionem Iudaicæ perfidię merito incidit,aut qđ credit ueteris legis ceremonias etiam a Christianis esse obseruandas,q̃m Ebionitæ hæretice sic olim senserunt. Si aũt opus illud non fuit unquam ab aliqua hęresi laudatum, ex tali opere quamuis sit graue peccatum dicit suspicionem hæresis iuste oriri non posse. Sed hoc non posse defendi manifestissime conuincitur per hoc, quòd nullum

fere crimen posset committi, ex quo iuxta hāc opinionē, non oporteret suspicari illum sic facientem male sentire de fide: qm̄ adeo hominum malitia præualuit, ut uix ullum sit peccatum, qđ aliquem non habuerit patronum. Nam si de coitu carnis loqui uelis, nulla est illius tā pestilens species, aut nefanda soboles, q̄ non sit ab aliquo laudata. Promiscuum fœminarū usum licitum esse dixerunt. Nicolaitæ, Floriani, Adamitæ. Simplicem fornicationem Greci a pctō defendunt. Omnis deniq; carnalis cōmistio quæcunq; illa sit, siue inter uiros, siue inter fœminas, si carnalis libido nimium urat, a Valdensibus iudicata est licita. Restitutionem rei furto sublatæ esse necessariam ad salutem animæ assequendam, oēs fideles Christiani sentiūt. Græci tñ (ut de illis refert Guido Carmelita) hoc non esse necessarium docent. Sui ipsius occisio adeo damnata est ab omnibus fidelibus, ut ueniæ locum apud Deum nullū habere dicant. Circūcelliones tñ illā usqueadeo laudauerunt, ut martyrium esse dicerēt. Nec sola occisio: sed cuiusq; principalis mēbri abscisio, nisi pro tuenda corporis bona ualetudine fiat, ab oībus etiam fidelibus est damnata. Valesij tamen hæretici (ut beatus Augusti refert) dixerunt esse necessariam uirilis membri abscisionem ad deo bene seruiendum. Inobedientiā subditorum Beguinæ, & Begardi laudarunt, & illis subscripsit in hac parte Lutherus dicēs obedientiā, quam inferiores superioribus reddūt esse miserā seruitutem. Votorū uiolationem licitā esse docuerunt Lampariani, pseudo apl'i, Vuitcleuitæ Luterani, deniq; si fides adsit nullum opus damnandum esse docuit Eunomius. Cū ergo hæc ita se habeant: illi, qui dicunt ex quolibet facto, quod ab aliqua hæresi probatum esse constiterit merito suspicionem hæresis oriri, necessario concedere habent oēm talem qui in aliquod hoꝝ criminum lapsus fuerit, quæ nunc ꝓxime enarrauimus à uarijs hæreticis fuisse laudata, merito suspicionē hæresis incurrere, & ob illam posse capi, & puniri. Oportet igitur oēm fornica-

torem, & ablata restituere nolentem, seipsum castrantē, oēm subditum inobedientem, oēm uoti cuiuscunq; uiolatorem, oēm mendacem, periurum, oēm deniq; scelestum hominem de hæresi suspectum esse, ppea quod hæreses fuerunt olim quæ singula hæc licita esse dixerunt. Absit tñ a' uiro Christiano tanta seueritas & tā iniusta. Nam si ita fieri oporteret, necessariū esset dicere, nullum crimen esse ex pura malitia, aut ex infirmitate: sed omne ex ignorantia. At multa sunt peccata ex pura malitia, q̄
Iob. 37 homines scientes se male agere, cōmittunt. Vt patet ī illis de quibus ait Iob, qd' de industria recesserunt a Deo, & in illis, qui cum proposito pœnitendi peccant, qui nisi se male agere crederent, nūquam in posterum pœnitere pponerent. Cum igitur multos tales esse constet, non est æquum, ut de omnibus suspicemur, illos cum crimen aliquod cōmittunt sentire sic esse faciēdum. Cur aūt de uno plusquam de alio hoc suspicari liceat, ego ex natura ipsius criminis oriri puto. Sunt.n. aliqua opera, ad quę sumus omnes proni, & natura procliues, & in illa etiā cōtradicente conscientia p̄cipites sępe labimur: ut sunt carnis uoluptates, diuitiaꝶ cupiditas, honoris appetitus. Et in his nisi aliud addatur, quod merito suspitionem augere ualeat, ex solo facto non credo, quod possit iusta suspicio oriri. Vt siquis fornicetur, aut furetur, aut mentiatur, aut honores ambiat, aut suo superiori obedire recuset, aut aliquod aliud similis farinæ scelus cōmittat: quamuis circa qualitatem delicti peccet, non tñ ob hoc solum erit de hæresi suspectus, ut ille credat hoc sibi licere, quod facit. Nam cum ad peccata illa a' carne nostra solicitemur, fit ut quamuis illa esse mala sciamus, cōmittere tñ non formidemus. Posset tñ talis circunstantia in hmōi peccatis esse, pp quam ex opere ipso uehemēs hęresis suspicio iuste oriatur. Vt siqs sacerdos, aut religiosus non sacerdos, publice matrimonium contraheret, is certe licet ex simplici coitu, non posset merito credi hæreticus, tñ pp matrimonium adiunctū digne pręsumitur

hæreticus,prę ſertim ſi publice contraxit,aut publice nu ptias celebrauit,qm̄ talis merito credēdus eſt male ſen tire de ſacramentis eccl'iæ. Non tñ credo æque uehemē tem ſuſpicionem eſſe habendam de illo ſi clam hoc fecif ſet,qm̄ de illo merito ſuſpicari poſſet dolo feciſſe, ut hac uidelicet uia muliere frueretur, quam alias aſſequi non poterat. Et idem cenſeo dicendū de illo,qui uiuente uxo re aliam ſciens duxit. Sūt alia opera ab his, quę diximus longe diuerſiſſima,quæ uoluntas naturaliter refugit, & ad illa appetenda: niſi ab alio,puta a' paſſione uehemē- ti,uel ab errore intellectus uehementer impellatur,nun- quam ipſa ex ſe mouebitur. Verbi gr̄a,ſui ipſius occiſio- nē,principalis membri abſciſionem, uoluntas hominis pp inſitum,quē habet carnis ſuæ amorem naturaliter re fugit,qm̄ (ut ait Apoſtolus) nemo unquam carnē ſuam odio habuit. Et in his (mea quidem ſententia) ne teme- re quicquam ſuſpicemur,prius inquirendū eſt: an paſſio aliqua uehemens præceſſerit, quæ illum ad tam horren dum ſcelus perpetrādum impulerit. Nam impotenti, & effrę nato odio libidinis euenire poterit,ut quis uirile mē brum abſcindat,tædio tentationis uictus. Sæpe etiam contingere ſcimus aliquos tædio anguſtiæ, aut doloris alicuius,quē pati non poſſunt,mortem ſibi ipſis inferre, ut ſaltē hac uia,doloris & anguſtiæ finem inueniant. Et certe qui hæc,& ſimilia cōmittunt,credendi ſunt ex in- firmitate,aut ex paſſione uictos tam horrendū ſcelus cō miſiſſe. Si uero aliunde conſtiterit, non ex puſillanimita- te ſpiritus,aut uehemēti paſſione, in tale crimē fuiſſe la- pſos, neceſſariū erit tunc ſuſpicari illos tali hæreſi fuiſſe infectos,ut crediderint hoc ſibi licuiſſe, quod fecerunt. Qm̄ cum uoluntas ex ſe ad illa non fuerit mota, nec ex paſſione,uel infirmitate(ut ſupponimus) oportet neceſ ſario,ut ex errore intellectus ad id faciendum motā eſſe credamus. Sunt rurſus alia opera, ad quæ uoluntas non ex ſe mouetur, nec etiam ex ſe illa refugit: qm̄ nihil illa habent,quo poſſint uoluntatē allicere,uel à ſe repellere:

sed uoluntas est dubia & anceps ad illa, cũ sint illi ꝑ intellectũ nude ostensa. Taliũ sunt ceremonię Iudaicę, aut Sarracenorum ritus: ut sunt, religiosa Sabbati obseruatio abstinẽtia a' suffocato, & sanguine, aut alijs cibis, lege Mosaica prohibitis, nisi forte salutis corporalis causa, talẽ abstinentiam factam esse constiterit. Ieiuniũ die Dominico, esus agni Paschalis iuxta ritum Iudaicũ, aut quoduis aliud simile. Baptizare imagines, aut corpora mortuorum, imagines sanctorũ confringere, sacramentum altaris conculcare. Cũ hæc hõ facit, certum est illi⁹ uoluntatẽ ab intellectu moueri ad illoꝝ appetitum. Nõ .n. mouetur ab obiectis: qm̃ (ut diximus obiectum tale non est, ut possit allicere uoluntatem. Nec mouetur a' se, aut a' carne sua: qm̃ nec uoluntas, nec caro, habet ad illa opera aliquam inclinationẽ. Cõsequens est igitur ut ab intellectu motam esse uoluntatem credamus, ita, ut uoluntas tale opus non uoluisset, nisi intellectus illi bonũ esse persuasisset. In his ergo uehementissima hæresis suscipio ex opere exteri⁹ facto iuste oriri põt, ita ut q talia facit merito præsumat credere hoc bonũ esse, qđ facit.

Arist. Nã Aristoteles Ethicoꝝ tertio ait: Qualis est unusquisq; talia dicit, & operatur. Deinde additũ est in definitione hæresis, quod oportet talem propositionem falsam esse fidei Catholicæ repugnantẽ, ut hæresis dici possit. Nam multæ sunt propositiones falsæ, q̃ nullo modo hęreses dici merent: quia nullo modo fidem oppugnant. Sicut.n. non oĩs ueritas ad fidem pertinet: ita nec oĩs falsitas, aut error hæresis dici meretur. Potest.n. quis multis ꝓpositionibus falsis cum errore, & sine pctõ assentire. Hæresi autem sine peccato, & quidem graui nullus obstinato animo adhærere potest. Non ergo omnis assertio falsa, aut omnis error est hæresis dicendus. Hæc omnia testimonio Augustini probantur, qui in Enchiridio ad Laurentium capite.21. Postquam dixerat nullum esse pec-

Aug. catum in quibusdam rebus errare, hæc, quæ sequuntur, subiunxit. Postremo qualecunq; illud, & quantuncunq;

fit, ad illam uiam non ptinet, qua imus ad Deum, quæ uia fides est Christi, quæ per dilectionem operatur. Neque enim ab hac uia deuiabat in geminis filijs gratus ille parentibus error, aut ab hac uia deuiabat Apostolus Petrus, qñ se existimans uisum uidere: aliud pro alio sic putabat, ut à corporum imaginibus, in qbus se esse arbitrabatur, uera in qbus erat corpora non dignosceret, nisi cum ab illo angelus per quem fuerat, liberat9, abscessit. Aut ab hac uia deuiabat Iacob Patriarcha qñ uiuẽtem filium bestia credebat occisum. In his, atque hmõi falsitatibus, salua fide, quæ in nobis est, fallimur: & uia non relicta, quæ ad illum nos ducit, erramus. Qui errores ẽt si peccata nõ sunt, tñ in malis huius uitæ deputãdi sunt, quæ ita subiecta est uanitati, ut approbẽtur hic falsa pro ueris, respuantur uera pro falsis, teneanť in certa pro certis. Quãuis enim hęc ab ea fide absint, perquã ad ueram, certamq́ʒ, atque æternã beatitudinem tendimus, ab ea tñ miseria nõ absunt, in qua adhuc sumus. Nullo modo quippe falleremur in aliquo: uel animi, uel corporis sensu, si iam uera illa, atque perfecta felicitate frueremur. Hactenus Augustinus. Ex his satis clare patet non oẽm assertionem falsam esse hæresim dicẽdam. Si tñ illa fidei Catholicę repugnauerit, nos oẽm talem dicimus esse de hæresi notãdam. Scio tñ esse aliquos, qui plura esse necessaria dicunt, ut assertio aliqua hæresis dici mereatur. Sunt enim aliqui docentes omnia illa ad hæresim requiri, quæ reqruntur ad hoiem hæreticum efficiendum. Et certe qui hæc asserunt, tota errant uia; qm̃ unum ab altero facillime separatur. Possibile est enim, ut aliquis ꝑpositionem hæreticam asserat, qui tñ non sit hæreticus dicendus. Hoc ita esse manifeste apparet in illo, qui non obstinato animo talẽ propositionem asseruerit, & in illo, qui asserit, qđ ignorat præsertim si illud scire nõ tenebatur. Hunc enim ignorãtia excusabit, ut hæreticus non dicatur. Propositio aũt ab illo asserta, nõ uideo qua uia possit ab hæresis nota liberari si illam fidei Catholicæ

Gen. 27
Act. 12.
Gen. 37.

repugnare constiterit. Nam quod aliq dicunt nullā assertionem esse de hæresi notādam, nisi illa sit contra ꝓpositionem Catholicam, quam oēs fideles scirę tenētur, ridiculum uidetur, & audaci temeritate dictum, qm̄ hac sola rōne impetunt oēs egregios doctores, & sanctos uiros, qui de hæresibus scripserūt, ut fuerunt Irenæus, Augustinus, Philaster. Hi enim multos errores hæreseos nota infamarūt, qui iuxta istoꝝ opinionem nihil minus dici merebantur, cum non essent cōtra propositiones Catholicas, quas oēs scire tenentur. Præterea, licet sint multæ ꝓpositiones ad fidē Catholicam pertinētes, quas nō oēs scire tenētur, si tn̄ illas pręter obligationem, qs sciat esse Catholicas, & sciens illis dissentiat, et cōtrarias aut contradictorias asserat: nullus dubitat qn tales contradictoriæ sint hæreses dicendæ, & tn̄ illæ non sunt cōtra propositiones Catholicas, quas oēs scire tenentur. Et si quis Christianus sciens, & doctus illas tales contradictorias pertinaciter assereret, merito hæreticus diceret. Idiota uero illis assentiens, & si erraret, non tn̄ hęreticus diceretur, imò nec peccaret, si pertinacia deesset, quia in his, quæ scire non tenebatur erraret. Vt gratia exēpli, si quis doctus uir Christianus sciens cōtrarium in sacris libris contineri ptinaciter assereret Esau non fuisse filium Isaac, aut Dauidem non genuisse Salomonē, absque dubio hæreticus diceretur, & nō ob aliam causam: nisi qa hęresim obstinato animo asserit. Si uerò homo simplex, & idiota aliquam istaꝝ assereret, quāuis ille ob hoc nō dicetur hæreticus, imò nec peccasse censebitur, tn̄ ab illo asserta ꝓpositio semper dicet hæretica. Alioqui oporteret cōcedere eandem ꝓpositionem ab aliquo assertam esse dicendam hæresim, quæ si ab alio assereret, hæresis dici non mereret. Hoc aūt concedere, quā sit erroneum, uel mediocriter docto erit manifestū, si cōsideret, quòd propositio non dependet ab assertore, ut talis dicatur. Propter nostrum affirmare, aut negare (inquit Aristoteles) nihil mutatur in re. Si propositio est uera à quocunque

que dicatur etiā si mendacissimus ille sit, semper erit uera. Si propositio est falsa, à quocūque dicatur, ēt si alias ille semper fuisset uerax inuētus, erit falsa. Oportet ergo, ut si propositio est hæretica, à quocūque asseratur, sit ēt semper hæretica. Deinde, propositio Catholica nō pendet ab assertore, ut talis dici mereaī: ergo nec ꝑpositio hæretica ab assertore pendebit, ut hæresis dicatur. Hęc propositio: Deus est trinus, & unus: siue illam asserat Iudæus, siue Sarracenus, siue Paganus, siue Christianus, semper dicetur Catholica: ergo sua cōtradictoria uidelicet: Deus nō est trinus, & unus, à quocūque dicatur, semper erit hęretica quāuis non oīs, q̄ illam asserit, sit necessario dicendus hæreticus: q̄m (ut postea docebimus) non satis est. ut quis dici hæreticus mereatur, quod ꝑpositionem asserat hæreticam. Rursum hæresis non deducitur ab hæretico: sed hæreticus uersa uice ab hæresi deriuatur: nō igitur oportet, ut propositio, quæ hęresis est dicenda, sit ab hæretico asserta, sed bene contra oportet, ut qui hæreticus est dicendus, ꝑpositionem asserat hæreticam. Ex his igitur constat errare illos, q̄ dicūt, ad hoc, ut ꝑpositio aliqua dicaī hæresis, esse sūme necessarium, ut a uiro Christiano sit asserta. Bene tñ nos fatemur hoc esse necessarium ad hoc, ut quis hæreticus dici mereatur, quòd fidem in baptismo susceperit: q̄a hæreticus (ut diximus) ab hæresi deriuatur: non aūt hæresis ab hæretico: & homo ab assertione, & confessione sua nomen suscipit, ut fidelis, uel hæreticus dicatur. Propositio aūt nullo modo ab assertore dependet, ut illa hæretica, uel Catholica merito dici possit. Et ꝑꝑ hanc cām à multis doctis uiris erratū est in hac parte, quia hoc considerare neglexerunt. Nam quæ ꝑtinent ad hæresim, & quę hæretico conueniunt, simul in unum cōfuderunt, tanq̄ eadem esset utriusque definitio, & eadem habēda esset de utraque re disputatio. Nos tñ rem (ut decebat) magis scrutantes, & inuestigātes, cū res esse prorsus diuersas cognouerimus, diuersas de illis disputationes faci-

mus. Nunc de hæresi diximus: postea aũt de hæretico tractabimus, ut quis tali nomine appellandus sit, ostendamus. Vt igitur ea quæ de hæresi diximus, in compendium colligamus, dicimus hæresim esse propositionem falsam fidei Catholicæ repugnantem.

De malitia hæreseos quanta sit. Cap. II.

Quanta sit hæreseos malitia ex eo facile quisque itelligere potest, si consideret quãta sit fidei bonitas, & uirtus. Rectũ enim (ut ait Aristoteles) est iudex sui & obliqui. Fidei aũt uirtus tãta est, ut sine ipsa nil Deo gratum esse possit, nec sine ipsa aliquid à nobis uere bonũ effici possit: qm̃ illa est, quæ cęteris uirtutibus uiam parat, & illis scopum, ad quem suos actus dirigant, ostendit. Sicut enim inter cęteras uirtutes, quę usitato & iam recepto uocabulo Cardinales dicũtur, prudentia est prima quia reliquas dirigit, & uiam, qua incedere debẽt, ostẽdit: sic etiam inter illas, q̃ theologales appellant, fides est prima: qa reliquas quid agere debeant, docet. Nemo sine fide, quid sperare aut qd diligere debeat agnoscit. Fide destitutus Deũ nunquam (ut decet) amabit: qa nunquam illum remuneratorẽ, aut uere bonum intelliget. Credere oportet accedentem ad Deũ (ait Paulus) quia est: & quòd inquirẽtibus se remunerator sit. Fides est, q̃ nobis p̃mium nostrorum laborum ostendit, & per hoc uires nobis ad laborãdum ministrat, & in ipsis laboribus constãtes reddit. Hæc est, quæ nos temporalia oĩa contemnere, & Deum plus quam omnia creata diligere, admonet. Nam qui ueram de Deo fidem habet, non cupit in miserijs huius seculi diues fieri qm̃ dum æterna considerat, tp̃alia sibi uilescunt. Et ideo Paulus oĩa huius mundi arbitratus est stercora, ut xp̃m lucri faceret. Per hanc Moyses honores delitias, & diuitias contempsit. Nam (ut de illo refert Paulus) Fide grandis factus negauit se esse filiũ filiæ Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quàm tp̃alis peccati habere iucunditatem, maiores diuitias æstimans thesauro Aegyptiorum impro

Margin notes: Aristo. — He. 11. — Phil. 3. — He. 11.

periũ Christi. Aspiciebat enim in remunerationem. Cũ negauit se esse filium filię Pharaonis, regiam dignitatem contẽpsit, ac ꝑinde honores huius seculi se uilipendere declarauit. Eligens affligi cũ pplo Dei, qui in luto & latere seruiebat, magis quàm tp̃alis peccati hr̃e iucunditatem, aperte ostendit nobis quãtum huius mũdi delitias ęstimauerit. Cum uero improperiũ Christi, hoc est, iniurias uel pro Christo uel ad Christi similitudinẽ patienter toleratas maiores ęstimauit thesauro Aegyptiorum, satis aperte declarauit quid de huius seculi diuitijs senserit. Cãm aũt à qua hic oĩum rerꝫ temporalium contemptus ꝓcesserit, Paulus expressit dicẽs. Aspiciebat.n. in remunerationem. Nam idcirco elegit esse pauper, & despectus, quia credidit alia multo maiora bona in posterꝫ manere, q̃ forent per paupertatem, & cõtumelias adipiscenda. Fides est q̃ nos Dei filios efficit, sicut Paulus ad Galatas scribens ait. Omnes filij Dei estis per fidem, q̃ est in Christo Iesu. Hæc est uita iustorꝫ qm̃ ex fide (ut Abacuc propheta testatur) iustus uiuit. Hæc est denique Basis & fundamentum totius Christianæ structura, cui, quicquid ad ueram pietatem & religionẽ spectat, innititur. Hæc siquidem est illa firmissima petra supra quam Deus fundauit eccl'iam suam, supra quã nos oẽs fundari præcepit Paulus, ut stabiles & immobiles simus a' spe Euangelij qd' audiuimus. Hinc iã (ut opinor) aperte conuincitur hæresim pessimũ esse uitium, qm̃ hęc fidem destruit, quæ fundamentũ est totius religionis, sine qua nihil sunt reliqua oĩa profutura. Vbi.n. fundamẽtum deest, nihil super ædificari potest, & siquid superędificatum fuerat necesse est ut corruat. Fide sublata, omni uitio quãlibet prauo & magno, porta latissima aperitur. Sicut.n. fides cæteris uirtutibus, ita econtrario hæresis oĩbus uitijs uiã parat & aperit. Hinc fideles catholici de hæreticorũ uexationibus conqueruntur, apud Iob dicentes. Quasi rupto muro & aperta ianua irruerũt super me. Quæ uerba Beatus Gregorius interpretans ait

Gal. 3.
Aba. 2.
Mat. 16.
Colo. 1.
Iob. 30

Greg. Quasi murus rumpitur: cum prauorum persuasionibus fides quæ de redēptore nr̄o est in quorundam corde dissipatur. Cumq́; peruersis in hac uita potestas tribuitur, quid aliud quam ianua erroris aperitur? Quasi rupto ergo muro & aperta ianua super bonos irruunt mali, cum accepta tp̄aliter potestate, peruersi ipsa quoque in quorundā corde destruere munimina fidei conantur. Hæc

Pro 9. Gregorius. Ob hanc causam de hæreseos malitia mystice Salomon in prouerbijs loquens dixit: Mulier stulta, & clamosa, plenáq́; illecebris, & nihil oīno sciens, sedet in foribus domus suę super sellam, in excelso urbis loco. Hæc.n. uerba beatus Hieronymus de hæresi intelligēda esse censet, ita inquies: Mulier hæc hæresis est, contraria nimirum sapientiæ, quæ sua superius sacramenta, cecinit, stulta. s. per fatuum intellectum, & clamosa per garrulitatem, plenaq́; illecebris uitiorum: & nihil oīno sciēs,

Gal. 6. sicut ait Apl's: Qui se existimat esse aliquid, cū nihil sit, ipse se seducit. Sedet autē & ipsa in foribus domus suæ id est, in doctorib. falsitatis, qui in penetralia perfidię miseros fallendo perducunt. Hactenus Hieronymus. Admonere tn̄ hic decreui lectorem: ne ex his dictis meis occasionem suspitionis accipiat me sentire, oīa infideliū opera esse peccata, ꝓut Gregorius Arminēsis docet: qm̄ ab illius opinione, & sententia ego manibus (ut dicit) et pedibus recedo. Fateor quidem sine fide nullum opus esse meritoriū, & uita æterna dignum: non tn̄ ideo consequens est, ut omne tale sit peccatum, qm̄ hæc duo, uidelicet peccatū, & meritum: non tam ꝓxime diuidunt, aut ab inuicem separantur, ut qui ab uno recedit, statim ad alterum transeat. Est.n. inter illa mediū aliquod, qđ ab troq́; extremorum separatur: ita ut aliquod sit opus humanum, hoc est, per considerationem intellectus, & uoluntatis libertatem factum, quod nec est prēmio dignū, nec pœna. Verum & si non omnia infidelium opera sint peccata dicenda: infidelitas tn̄ portā aperit latissimam ad omnia uitia introducenda. Vnde euenit, ut qui infide

lis,est omni uitio perpetrando aptissimus sit. Sicut.n.q̃
corporales oculos amisit,male se ab hostibus tuet̃, qm̃
illorꝝ iacula,a quibus cauere illum oporteret, uidere nõ
põt,ita q̃ fidem Catholicam,quę oculus est mentis nrę,
dereliquit a dęmonis tentationibus liberari nõn potest.
qm̃ sine fide hostes inuisibiles,illorumq́; iacula nõ uidẽ
tur,& ideo non cauentur.Hac de causa dæmones impẽ
se laborant,à fidelibus Catholicis hos oculos eruere,ut
eo facilius illorꝝ aĩabus nocere possint, quominus ipsi
cogniti fuerint.Samsonẽ post erutos oculos,Philisthĳm Iud.17
uinctum catenis duxerunt,& clausum in carcere mole-
re fecerunt,sic dæmones postquam oculos mentis, hoc
est,fidẽ ab aliquo abstulerunt,uinctum illum detinent,
& per oĩum peccatorꝝ circuitum illum deuolui cogũt,
Nam fide ablata, mutua inter ꝓximos charitas euane-
scit: uinculum pacis dissoluitur:concordia scinditur:ui-
lia hæc,& caduca supra illorꝝ meritũ æstimantur. Deꝰ
uilescit,& non (ut decet) colitur: omnis deniq; religio
prophanatur,omnisq́; pietas perit. Vnde Felix Papa,et Felix
martyr in epistola ad Paternum Episcopum ita ait. Hæ Papa,
resis quippe est nimis impia, & Euangelicæ ueritatis ini
mica,quæ non portionem aliquã lædere: sed ipsa Chri-
stianæ religionis conatur fundamenta conuellere. Quo
scunq;.n.rapit ad se,non solum in hoc uitium: sed in mul
ta alia uitia ruere facit,& ipso suadẽte antiquo hoste nõ
solum persecutores ecclesiæ:sed etiam sacerdotum eius
fiunt.Hæc ille.Verum hic aliquis fortasse dubitabit, &
merito:an hęresis sit grauius schismate peccatum: dubi
tandi aũt causa hæc est qđ schisma multo grauius adeo
fuisse punitum legimus.Sed hoc nõ obstãte nos dicimꝰ
hæresim multo peiorem esse,quam schisma:qm̃ iuxta re
gulam beati Augustini,tanto aliquod malum est peius,
quãto maiori bono opponitur.At hæresis est contra pri
mã ueritatem,quæ Deus est.Schisma uero & si dicatur
esse contra charitatẽ,non tñ contra illam charitatis par
tem,quæ Deum respicit:sed contra illam, quę circa pro

ximum uersatur. Est.n. schisma contra bonum fraternæ charitatis, & unionis. Licet aũt charitas maior sit fide, sola tñ ea parte censetur maior, qua respicit Deum: et cõtra hanc non est schisma: sed contra illam, quæ respicit proximum, & hęc minor est, quã fides. Vnde colligimus hæresim esse ex genere suo grauius schismate peccatũ: qa hæresis diuinam ueritatem, cui fides innititur, oppugnat. Schisma aũt fraternã oppugnat charitatem, & ecclẽsiæ unitatem scindit. Fatemur tñ aliquas posse contingere circũstantias, pp quas schismaticus grauioris culpæ fiat reus quam hæreticus, ut puta si maior adesset cõtemptus uel quia magis per schisma, quam per hæresim noceret. Sed hæc, aut alia similia contingunt schismati: nec illi à natura insunt, ac proinde genus schismatis non est ex illis æstimandum. Nam grauitas peccati ex genere suo, ex illis, quæ sunt illi insita, & naturalia, capienda est, & nõ ex circunstantis, quæ contingere possunt. Qd' aũt obĳcitur, schisma esse grauius punitum, fatemur q. dem: qm̃ hoc apertissime docet liber Numerorum refe-
Nu.16 rens Dathan, et Abiron ob hoc scelus fuisse uiuos absorptos a terra: sed hoc non obstat quin hæresis grauius sit peccatum. Quoniam licet ultimæ pœnæ, quæ uidelicet post mortem peccatoribus infliguntur, iuxta mensuram delicti (ut legitur in Deuteronomio) imponantur, quæ
De.25 tñ in hac uita infliguntur, non semper iuxta hanc mensuram dantur. Nam pœnæ, & cruciatus in hac uita non solum dantur in punitionem: sed ad medicinam, ut scilicet per eas curentur peccata, & ipsi peccatores a similib. in posterum caueant, & alĳ illoꝶ periculo sibĳpsis consulant, & ab illis abstinere procurẽt. Ob hanc causam minus, & leuius peccatum: quia tamen sępius commissum, aut quia ad illud maior est pronitas, aliquando grauius punitur, ut timore pœnæ illi aut alĳ ab illorum commissione arceantur. Populus autem Iudæorum ad seditionẽ, & schismata fuit semper procliuis, ut ex discursu sacraꝶ historiaꝶ facile est cognoscere. Et apertum etiam

de hac re habetur testimoniũ apud Esdram sic dicẽtem
ciuitas illa a diebus antiquis aduersum Reges rebellat, 1.Es.4
& seditiones, & prælia concitantur in ea. Iustum ergo
fuit duras infligere pœnas, ut illis ueluti acerbissimis qui
busdã adustionib. tam late grassanti morbo obuiaret.

De differentia Inter positionem hæreticam, et erroneam, & temerariam, & scandalosam, & alias similis notæ propositiones. Cap. III.

Quia dixi aliquas esse propositiones, quæ & si hæreticę merito censeri non possint, ꝑꝑ uarias tñ illarum pro positionũ infames notas, ut puta, quia erroneę, aut scandalosæ, aut temerariæ sunt, inhiberi possunt ab his, quibus hoc incumbit, ne prædicentur populo, aut quo libet doceantur: ideo necessariũ esse existimaui de istarum propositionum differentia tractare, ut inde constet, q̃li nota sit quęlibet falsa ꝓpositio inurenda. De propositione hæretica cum satis in primo huius operis capite tractauerim, non est opus impræsentiarum quicquam aut repetere, aut superaddere. Propositio erronea si absque ulla nominis restrictione diffiniatur, diceť absolute qđ est propositio falsa. Et falsam propositionem nunc dico esse non solũ illam, qua aliqd enunciatur aliter esse, quã est: sed ẽt illam propositionem, cui quis aliter quàm deberet, assentit: ut puta quia firmius, aut certius quã deberet. Nam beatus Augustinus errorẽ diffiniens in Enchiridio ad Laurentiũ capite. 17. sic ait: Errare est approbare falsa ꝓ ueris, aut improbare uera ꝓ falsis, aut habere incerta ꝓ certis, aut certa pro incertis. hæc ille. Ex qbus aperte constat oẽm illum errare, qui propositioni dubię, aut opinabili assentit cum certitudine fidei, & omnem talem assensum esse erroneum: quia & si uerum forte sit, qđ asserit: aliter tñ quàm deberet, asserit: cum incerta ꝓ certis teneat. Si aũt iuxta hunc modũ, de ꝓpositione erronea loquamur, nulla prorsus est difficultas distinguere inter hæresim, & ꝓpositionem erroneam. cum cõstet alterum esse genus, alterum uero illius speciem. Nam propositio erronea genus est, quod sub se continet hæresim tã Augu.

quam suam speciẽ: quia oĩs hęresis est ꝓpositio erronea. non tñ uice uersa oĩs propositio erronea est hæresis dicẽda. Sed difficultas est non parua agnoscere, quo pacto inter se differant, hæresis, & error in fide: qm̃ si est propositio erronea, consequens est, ut falsa sit, & si est erronea in fide, oportet, ut falsitas illius sit cõtra ueritatẽ fidei. At falsum, qđ ueram fidem oppugnat: nescio qua uia eximi possit, ne hæresis dicatur. Quo fit, ut nullum sit inter illa duo discrimen: & certe si aliqđ est, tam occultum est illud, ut oẽs, qui de hac re scripserunt, latuerit: qm̃ nullus eoꝝ, qui de uarietate propositionũ damnabiliũ scripsit, quicq̃ docuit: unde hæc diuersitas posset agnosci. Ioannes de Turre Cremata in summa eccl'iæ, libro, quarto, parte secũda, capite. 11. diffinit propositionem erroneã, absolute: sed nõ diffinit propositionem erroneã in fide. Quidam Martinus Garsia olim in regno Aragonum Inquisitor, & postea Barchinonensis Episcopus, in quodam libello, quem aduersus aliquas Pici Mirandulani conclusiones edidit, de diuersitate haꝝ propositionum in principio libri tractans, eadem, & sub eisdem uerbis, & ferè nullo mutato uerbo, dicit, quæ apud Ioannem de Turre Cremata, habebant. De Guidone Carmelita pudet loqui: qm̃ de hæresibus differens, cum nihil absolutũ, & consummatum scribat, nullã etiam prorsus de diuersitate istaꝝ propositionum mentionem facit. Ex aliquibus tñ uariaꝝ uniuersitatum, & diuersoꝝ conciliorꝝ censuris: uidetur aliquod esse inter illa duo discrimẽ: qm̃ de uariis assertionibus illi definientes aliquas censent esse hæreticas, aliquas in fide erroneas. Quod aũt ita res habeat ex his q̃ in concilio Constantiensi definita sunt, conuinci põt: qm̃ cum in sessione octaua eiusdẽ concilii multæ Ioannis Vuiclefi assertiores dãnentur: non tñ oẽs eadem nota uruntur: sed eaꝝ aliquę censentur hæreticę, aliquæ erroneæ, aliquæ scandalosæ. Si quis ab his angustiis liberari cupiens, dixerit solam esse uocum differentiam, & non reꝝ, ita ut idem prorsus sit propositio hære

tica, & propositio erronea in fide, ego illius sentētię libētissime consentirē, dicens uniuersitates illas in suis cēsuris ad solum orationis ornatū tali uocum uarietate esse usas, ita ut propositiones eiusdem notę, nunc hęreticas, nunc in fide erroneas appellauerint. Et huius sententiæ uidetur fuisse Ioannes de Turre Cremata: quoniam in libro, & parte supra citatis, hæc, quæ sequuntur ait. Error circa quæcunq; contenta in sacra sctiptura, siue ptineant ad historias, siue ad articulos fidei, siue ad mores, dicetur hæresis. Hæc ille. Si tñ cogor fateri aliquod esse inter propositionem erroneam in fide, & propositionē hæreticam discrimē, dicam, quod sentio: paratus tñ me liora docēti obedire. Vt autem quod dixerim, apertius fiat, admonere pri⁹ oportuit diuersa esse credibiliū gña. Quædam.n.sunt talia, quod superant uirtutem nři intellectus, ita ut ad illa intelligenda non possit pertingere noster intellectus nisi prius crediderit, de quibus Esaias iuxta translationem. LXX. ait. Nisi credideritis, nō intelligetis. Et ista sunt, circa quæ proprie uersatur fides. Esa.7.
Assertio aūt, quæ hæc credibilia oppugnat, hæresis proprie dicitur. Alia sunt credibilia, quæ non omnem uirtutem intellectus superant, & sunt illa, quæ intellectus ex uirtute sua (non excludo hic uniuersalē Dei concursum) attingere pōt: sed peccatis obscuratus intellectus cognoscere non potest, & pp hoc Deus nři miseratus illa per scripturam sacrā nobis innotescere uoluit, ut si per nos ipsos malitia nřa obstāte illa cognoscere nō ualeremus, saltem Deo docēte intelligeremus. Tales sunt istæ propositiones. Deus est. Deus est unus. Deus est intelligēs. Deus est oīpotens. Istæ oēs propositiones naturali lumine intellectus possunt sciri: quod aūt a multis gentibus, fuerint ignoratæ, malitia fuit causa, quæ illorum excæcauit intellectus. Nam de istis, & alijs similibus propositionibus Paulus loquebať, cū Gentilium philosophorꝝ insipientiam & cęcitatem arguens, dixit: Qui ueritatem Dei in iniustitia detinent: quia quod notum est Dei ma Ro.1.

nifestum est in illis. Quæ uerba exponens beatus Anselmus ait: Veritatem, id est, quod ipse est uerus Deus, detinent in iniustitia, qa cum uere sciant uni creatori Deo debere cultum summæ uenerationis exhiberi, eũ iniuste exhibẽt creaturæ. Et post pauca subdit. Nam illi nouerunt ueritatem, quam cæteris abscõdunt: quia quod notum est Dei, id est, quod naturali ingenio sciri potest de Deo, manifestum est illis. Multa.n. sunt, quę de Deo per naturã sciri nõ pñt: sicut est mysteriũ ĩcarnatiõis, et passionis, qđ latuit sapiẽtes mundi. Sed hoc de Deo naturaliter sciri potest: qđ ipse sit Deus: quia om̃is creatura ostendit se non esse Deum: sed esse alium, qui eam fecerit cuius seruitio parere necesse sit. Ita quod notum est de Deo manifestum est illis. Hæc ille. Et istæ tales propositiones non sunt proprie obiectum fidei: cum naturali ratione comprehenduntur. Nam (ut beatus Gregorius ait) fides non habet meritũ, cui humana ratio præbet experimentum. Assertio ergo talis, quæ est contra credibilia, quæ naturali ratione probari possunt, erronea in fide dicetur. Vt gratia exempli, quod Deus nõ est unus: qđ deus nõ om̃ps: qđ xp̃s fuerit homo in triduo: quod anima hominis producatur ex semine humano, sicut anima bruti: qđ charitas, qua nos Deum diligimus, est Spiritussanctus. Vita actiua est excellẽtior, quã contemplatiua. Omnes istæ propositiones dicẽdæ sunt erroneę in fide: quia ratione naturali confutari possunt. Hoc igitur inter propositionem hęreticam & ꝓpositionem erroneam in fide esse censeo: quod hæresis proprie dicta est contra credibilia, quæ superant omnem uirtutem intellectus. Error uero in fide est contra credibilia, quæ ratione naturali probari possunt. Si autem credibile aliquod hm̃õi fuerit, ut præter rõnem naturalẽ possit etiam probari per sacram scripturam, aut ecclesię determinationem, aut per alias uias, quibus ea, quæ credere tenemur probari possunt, assertio, quæ illud credibile opugnat, dicetur hæretica simul, & erronea in fi-

Ansel.

Greg.

de. Talis est hæc propositio: Deus non est unus. Nam, quia ratione naturali illius falsitas conuinci potest, dicetur propositio erronea in fide: quia uero idem per sacram scripturam potest probari, dicetur propositio hæretica, & pertinax illius, aut alterius similis propositionis assertor, censebitur hæreticus, & uelut talis erit merito puniendus. Pōt adhuc aliud inter hæc duo dari discrimen, per hoc, quod hæresis semper est contra id, quod credere tenemur. Error autem in fide non semper est cōtra id, quod credere tenemur. Sūt enim multæ propositiones theologicæ, quæ in sola opinione cōsistunt, quarū neutram contradictionis partem homo credere tenetur: sed qnamlibet citra fidei dispendiū tueri potest. Tales sunt istæ propositiones. In sacramento nouæ legis est aliqua qualitas supernaturalis causans gratiam. Beatus, Deo ita operante, potest uidere unam personam diuinam sine alia. Beatitudo consistit magis in uisione, quā in dilectione. Qui has propositiones, aut illarum cōtradictorias assereret, non esset hæreticus, siquis tamen alteram illarum sic assereret tanquam fidei articulum, ita ut oppositā assertionem censeret hæreticam, talis erraret in fide, & (ut infra capite octauo huius libri dicemus) esset hæreticus: quia firmius illi adhæret, quā deberet. Nam errat iuxta Augustini sententiā: quia habet incerta pro certis: sicut erraret, qui certa haberet pro incertis. Si cui hæ distinctiōes inter propositionem hæreticam, & erroneam in fide, non placent, ego aduersus illum contendere nolo: sed rogo illum, ut offerat meliorē quoniā (ut dixi) paratus sum meliora docentē audire. Audiui ego ex quorundam relatu, uirum, quendā doctissimum in Complutēsi gymnasio publice theologiā profitentē, qui, ut inter hæc duo aliquod præberet discrimē, prius de errore distinguebat sic in publica lectione, dicens. Dupliciter aliqua propositio dici potest erronea. Potest enim esse erronea errore logico, & omnis falsa propositio est hoc errore erronea. Quo fit, ut omnis pro

positio erronea in fide errore logico, sit etiã hæresis dicenda: quia omnis talis dicit falsum in fide. Alio modo potest dici aliqua propositio erronea in fide errore theologico, & est illa, quæ est contra communem opinionẽ theologorum. Ex quibus multæ sunt, quæ nullo modo hæreses dici merentur. Dictumq; est mihi illum quum hæc doceret, hoc dedisse exemplum. Hæc propositio. Virgo Maria cõcepta est in peccato originali, est erronea in fide errore theologico, quia est contra communem præsentium theologorum opinionem, non tamen est hæresis dicenda: quia illius contradictoria non pertinet ad fidem Catholicam, nec illã pro fide Catholica tenendam esse ecclesia unquam decreuit. Quantũ ueritatis hæc erroneæ propositiõis distinctio habeat, lectori iudicandũ relinquo, admonens solum, ut cõsideret, quomodo posit dici propositio erronea in fide quę nec ex parte suæ enunciationis, nec ex parte illius, qui illam firmius, quàm deberet, asserit, fidem oppugnat. Nam etsi demus omnem illum, q asserit aliquid cõtra communem theologorum opinionem, errare theologico errore: non tamen oportet dicere omnem talem errare in fide: quia durum est, ut quis dicatur errare in fide, quando propositio quã asserit. non est contra fidem, nec modus asserendi est contra fidem: quia non maiorem, quã debet, illi adhibet fidem.

Propositio hæresim sapiẽs, aut male circa ea, q̃ ad fidẽ ptinẽt sonãs est illa, quę in prima significatiõe, quàm uerba prima facie ostendunt, sensum habet hæreticum, quamuis pie intellecta sensum aliquem habeat uerum. Vt sunt istæ propositiões. Pater est maior filio. Christus est creatura. Tres sunt Dij. Vesci carnibus, uel non uesci impertinẽs est Christianę pfectioni, Philosophi Gentiles in sola lege naturę saluari potuerunt. Hæc ultima pro eo hæresim sapit, quia si fidem excludat, est hæretica si fidem de Deo non excludit, uera est, & ideo sic nude prolata hæresim sapere uidetur, & expositione indi-

get. Istæ propositiones licet pie intellectæ aliquem uerum sensum habeāt, tamen iuxta facialem uerborum significationem, hæresim sonant. Cum igitur hæ propositiones, aut aliæ similis notæ prędicantur, aut docentur, duo consideranda sunt ab illis, quibus de hęreticis inquirere, & iudicare incumbit. Primum est de persona asserente, an sit alias de hæresi suspecta. Alterum est, an aliquis ex auditoribus uerba illa iuxta sensum hæreticum intellexerit, ac proinde scandalizatus fuerit. Et si hoc ultimum contigerit, uocandus est illius propositionis assertor, & cogēdus: ut publice ea, quæ dixit iuxta uerum illorum uerborum sensum interpretet̄, ut omne scandalum ab auditoribus tollatur. Si uero persona est suspecta: sed nullum auditores ex illius uerbis concepere scādalum, tunc uocādus est secreto, & de uerborum suorum intelligentia interrogandus, & si iuxta Catholicū sensum uerba illum dixisse constet, liber absq; ulla punitione dimitendus est, neq; (ut ego existimo) opus est illum ad publicam uerborum suorum declarationem cogere, ne forte ex noua uerborū declaratione aliquis scādalizetur, qui ante non fuerat scandalizatus. Iustum tamen esse censeo, ut Inquisitores admoneant prædicatorem, aut doctorē talem, ne similia iterum sine manifesta uerborum declaratione prædicare, aut docere audeat.

Propositio scandalosa, aut piarum aurium offensiua est propositio, quæ auditoribus pijs occasionem ruinæ præbet. De hac re aliqua exempla ꝓponam, ut ad istarum imitationem possit lector prudens de alijs iudicare.

Hæretici sunt tolerandi, & non occidendi.

Maioris meriti est eleemosynā paupi elargiri, q̄ eleemosynam pro Missæ sacrificio offerre.

Ineptū est pro oratione offerre salutationē Virginis.

Tyrannum potest quilibet illius subditus ocidere.

Ieiunare impertinens est Christianæ perfectioni.

Nullum est præceptū de baptismo suscipiendo.

Omnes istæ propositiones sunt scandalosæ: quia om

nes auditoribus occasionem ruinæ præbent. Prima quidem uiam latissimam aperit ad hæreses, quascunque inducendas, quoniam facilitas ueniæ incentiuum præbet delinquendi. Secunda propositio auertit a sacrificio Missæ, & deuotione illius: quia si populus credat minoris meriti esse Missæ sacrificium, quàm eleemosynam, tunc populus minus reuerebitur illud sacrificium, quàm oportet, nec toties illud celebrare faciet, ut nũc facit. Sed unicam Missam (ut Lutherus docet) uni populo satis esse dicet. Tertia propositio tollit deuotionem, quam populus ergo piam Dei matrẽ habet, quam Deus mediatricem esse uoluit inter nos, & illum.

Quarta propositio animum, & uires populo præbet, ut prolibito dominum suum occidat: quoniam semper causabitur dominum suum esse tyrannum.

Quinta ꝑpositio quodãmodo hoĩes a ieiunio auertit.

Sexta propositio tepidos reddit homines ad baptismum suscipiendum.

Propositio temeraria est illa, quæ omni prorsus caret authoritate, aut ratione, quæ alicuius sit momenti, per quam illa probari posśit. Illa.n. temere fieri dicuntur (ut beatus Thomas in secunda secundæ. quæst. 53. ait) quæ nulla ratione reguntur, quo fit, ut illud merito temerarie assertũ dicatur, quod nulla authoritate, aut ratione probari potest. Illa igitur propositio dicetur temeraria in fide, quæ de rebus ad fidem spectantib. aliquid enunciat, quod nulla ratione, nullaque authoritate probari potest. Tales sunt hæ propositiones, quæ sequuntur.

Dies iudicij erit infra annum.

Christus redẽptor noster mansit per 40. dies, qui fluxerunt a resurrectione usque ad ascensionem in arca fœderis. Discipuli Ioãnis Baptistæ fuerunt illi, qui in Christi redemptoris nostri pasśione, dixerunt: Tolle, tolle, crucifige eũ. Ioan. Euan. fuit sanctificatus in utero mr̃is.

Omnes Romæ uiuentes sunt in peccato mortali.

Omnes Episcopi damnantur.

Plures saluantur ex coniugatis, quàm ex monachis.
Plures fœminæ saluantur, quàm uiri.

Omnes istæ propositiones sunt de temeritate notandę, & illarum assertor, merito temerarius cẽsebitur. Ab hac tamẽ nota liberabitur propositio, & illius assertor, si aliquam uerisimilitudinem habeat id quod asseritur, quãuis & authoritate, & ratione careat, præsertim si aliqua utilitas ex illa assertione oriri potest. Vt sunt multa, quæ uiri contẽplatiui gesta fuisse uerisimiliter imaginantur, et populo narrata optimos per illa suscitare possunt affectus. Talia sunt quædã iniuriosa uerba, quæ a pessimis satellitibus, & alijs militib. & crucifixoribus Christo redẽptori nostro in faciem dicta fuisse uiri contẽplatiui, uerisimiliter imaginant̃, & concionatores uerbi Dei utiliter illa populo referunt. Quę & si nulla authoritate, aut ualida ratione probari queant, non tamen ideo sunt temeraria dicenda, quia magna uerisimilitudine roborãtur, & nõ sine utilitate referuntur. Si tamen omni careat uerisil̃itudine quantũlibet illa ꝓficere sperẽt, temeraria merito cẽsebunt̃, & uelut talia ꝓhiberi debẽt ab his, ad quos hoc facere spectat: quia non sunt facienda mala, ut inde ueniant bona: neque Deus indiget mendacio nr̃o.

Propositio schismatica, & seditiosa est, quę unionem membrorꝫ eccl̃ię, aut ul̃iter, aut particulariter quõlibet tollit, cuiusmodi sunt hæ propositiones, quæ sequuntur.

Episcopus non est simplici sacerdote superior.
Papa non est superior cæteris Episcopis.
Malo prælato non est obediendum.
Per peccatum mortale omnis potestas amittitur.
Subditi possunt dominos suos cum aliquod crimen commiserint, pro libito suo corrigere, & punire.

Propositio iniuriosa est, quę alicui fidelium statui, uel alicui illustri personæ detrahit. Tales sunt multæ assertiones Ioannis Vuiclefi. & Ioannis Huss. quæ in concilio Cõstantiensi sessione octaua, & quintadecima damnatæ sunt. E quibus sunt istæ, quæ sequuntur.

Siquis ingreditur religionem priuatam qualencunq; tam possessionatorum, quam mendicantium redditur ineptior, & inabilior ad obseruantiã mandatorũ Dei.

Religiosi uiuentes in religionibus priuatis, nõ sunt de religione Christiana.

Omnes de ordine mendicantium sunt hæretici, & dãtes eis eleemosynas sunt excommunicati.

Eccclesia Romana est synagoga Sathanæ.

Papa est Antichristus.

Cardinales sunt ministri Antichristi.

Omnes istæ propositiones, sunt iniuriosæ dicendę, eo q apertissimas, statibus, aut illustribus personis inferũt iniurias. Cum iam de omni genere propositionum damnabilium differuerim, operæpretium fore existimaui admonere lectorem, ne ista propositionum genera sic putet esse ab inuicem distincta, & separata, ut uni et eidem assertioni conuenire non possint. Põt siquidem eadem assertio multis ex his, quas modo explicuimus notis maculari. Nam hæc propositio, quæ una est ex pestiferis Ioannis Vuiclefi assertionibus. Religiosi uiuẽtes in religionibus priuatis non sunt de religione christiana, est hæretica, scandalosa, temeraria, schismatica, & iniuriosa. Hæretica est: quia contra uniuersalis ecclesiæ, definitionem sentit. Scandalosa, quia homines ab ingressu religionum auertit, & professis, ut uota, quæ domino uouerunt non reddant, suadet. Temeraria dicetur, quia nulla prorsus ratione, aut authoritate fulcitur. sed omniũ sanctorum uirorum turbæ cõtradicit. Shismatica ideo merito censenda est quia ecclesiæ unitatem diuidit, cum religiosos ab illa separat. Quod autem omnibus religionibus, & illarum religiosis sit iniuriosa adeo est apertum, ut nullus merito dubitare possit.

De multiplici uia per quam conuinci potest aliquam propositionem esse hæreticam. Cap. 4.

Quamuis de hęretica ꝓpositione satis, ut existimo, differuerim, ut tamen rem plene absoluerem, necessarium

rium fore iudicaui, uias ostendere, per quas propositio aliqua posſit apertiſsime de hæreſi conuinci, ne forte in damnatione propoſitionis alicuius, iudices, quibus hoc agere incumbit, ſententiam peruertant propoſitionem aliquam uelut hęreticam damnantes, quæ talis merito dici non poſſet, aut Catholicam dicentes, quæ uelut hęretica damnanda erat. A multis enim nõ ſolum idiotis, & ignorantibus: ſed uiris etiã alioqui doctis, hac in parte erratũ eſt, cum multas propoſitiones in ſuis ſcriptis uelut hęreticas diffamauerunt, quæ nihil minus quàm hęreticę dici merebantur. Nam (ut de alijs taceam) multas aſſertiones hęreſeos nota maculauit in ſuo illo opere de hęreſibus, Philaſter Briſienſis Epiſcopus, de quo Auguſtinus mentionem facit in lib. de hęreſibus, ad qđ uult Deum, quæ tamen pro Catholicis nunc ab omnibus defenduntur. Multas etiam illic tanquàm Catholicas nobis proponit aſſertiones, quas nos in eo opere, quod aduerſus omnes hęreſes edidimus, inter hæreſes non immerito recenſuimus. Ne igitur ſimile quid alijs contingat, plures uias, eáſque certas, & ĩdubitatas, nũc oſtendere decreui, per quas propoſitio aliqua de hæreſi conuinci poſsit. Ex quibus apertiſsime conſtabit propoſitionem illam non eſſe hæreticã dicendam, quæ aliquo iſtorum modorum, quos ſtatim explicabimus, nõ potuerit de falſitate conuinci.

Prima uia, & omnium potiſsima eſt ſacra ſcriptura: quoniam omnis, qui ſe Chriſtianum fatetur, tenetur firmiſsime credere uera eſſe omnia, quæ nos ſacra ſcriptura docet, & nefas eſt de illis quomodolibet dubitare. Quoniam aliàs Deus, qui illarum omnium primus credit author, ſuſpectus de mendacio haberetur, qđ Chriſtianę aures audire horrent. Vnde Auguſtinus in epiſtola ad Hieronymum, q̃ eſt decima nona in ordine ſuarũ epiſtolarum, ita ait: Ego enim fateor charitati tuæ, ſolis eis ſcripturarum libris, q iam canonici appellãtur, didici hunc timorem, honorẽq; deferre, ut nullum eorum au Aug.

torem scribendo aliquid errasse firmissime credam ac si aliquid in eis offendero literis,qđ ui deat contrariũ ueritati,nihil aliud,quam uel mendosum esse codicē, uel interpretem non assecutum esse, quod dictum est,uel me minime intellexisse non ambigam. Hęc Augu.Et habētur hęc uerba in uolumine decre.in ca. Ego solis. dist.9. Quãquam illic mendose Augustini uerba citantur, propter quod moneo lectorē,ut quæ in decreto ibidem citãtur ad hoc exemplar corrigat.Cũ ergo oĩa, q̃ nobis sacra scriptura credenda proponit, firmissime credere teneamur,consequens est,ut quicquid illis repugnauerit, hæreticum sit merito censendum. Neq; curandum est, an aperte contradicat,an latenter: qm̃ quocũq; modo repugnare constiterit, propositio illa sic cum scriptura sacra pugnans,erit merito de hæresi notãda. Sunt.n. aliquæ hęreses quarum cõtrariæ,aut cõtradictoriæ sunt expressę in sacra scriptura,& hmõi ꝓpositiones sunt, quæ aperte contra sacram scripturam pugnãt. Vt(gratia exēpli)quod Christus non est Deus. Quod tres personę nõ sunt una essentia, illarum contradictoriæ sunt expressæ in sacra scriptura. Sunt etiam aliæ hæreses quarum contrarię, aut contradictoriæ, licet non sic exprimuntur in sacris literis,ut sub illo uerborum tenore ibidem habentur,tamen ex illis,quę sacra scriptura docet, euidentissima cõsequentia inferuntur tales cõtrarię, aut contradictorię: & tales assertiones latenter pugnãt contra sacrã scripturam:quia repugnat contra illa, q̃ ab illis necessario deriuantur.Et tales propositiones sunt etiam hęreticę censendę perinde ac primę: qm̃ ea, quę ex cõtentis in sacra scriptura,necessaria consequentia inferuntur, tantam habeat ueritatis firmitatem, & fidei necessitatem quantam illa,ex quibus colliguntur, Verbi grã,istę propositiones:Deitas est mortua in passione xp̃i.Christus non est simul deus & homo. Hęreticę dicuntur,& sunt: quia licet illarum oppositę sub illo uerborum tenore in sacris literis non inueniantur. Ex illis tñ, q̃ in sacris lite-

tis continentur,euidenti consequẽtia deducunt. Hic tñ summe aduertere oportebit,ut qsq; in hmõi deductionibus,optime,& euidenter colligat:qm̃ si cõsequentia nõ sit euidens,sed dubia,non erit etiam euidẽs propositionem,q̃ cum sacra scriptura in faciem pugnare uidet,esse hęreticam.Erit tñ de hęresi suspecta , quousq; de consequentia cõstet,necessaria sit an non.Prima igit uia,&(ut dixinius) oĩum potissima,qua propositionem aliquam de hęresi conuincere possumus,sacra est scriptura . Hęc est.n.turris illa Dauid,ex qua mille clypei pẽdent,et oĩs armatura fortium:qm̃ ex ea sumẽda sunt arma, quibus contra hostes fidei Catholicę pugnare debemus. Hęc est ẽt torrens ille unde Dauid lapides sumpsit,quib.supbum Goliath acerbissimum Israelis hostẽ prostrauit. Vnde Paulus in posteriora epist.ad Timoth.ait.Omnis scriptura diuinitus inspirata,utilis est ad docendum, ad argugndũ,ad corripiendũ,ad erudiendum in iustitia,ut perfectus sit homo dei ad omne opus bonũ instructus, Hic tñ admonendus est lector, ne putet sacrę scripturę uerba iuxta oẽm illorum, sensum esse efficacia ad hęreses confutandas,qm̃ nisi in sensu literali sumant, parum roboris habent ad disputationem. Sensus mysticus nõ est ualidus ad hęreticos cõuincendos,sed solus literalis,

Can. 4

1.re.17

1.tim.3

Secunda uia, per quam propositio aliqua potest de hęresi conuinci est conciliј gñalis recte(ut decet)cõgregati definitio. Concilia siquidẽ generalia errare non possunt:cum a spiritu sancto,qui illis semper assistit,regantur. Quo fit,ut illis,quę a gñali cõcilio recte congregato decreta sunt,& quę ex hmõi decretis cõsequentia necessaria deducũtur, plenam teneamur p̃stare fidem, etiam si apertis scripturę sacrę testimonijs illa probari nõ possint. Omnis igit propositio asserens aliqd contra alicui⁹ probati conciliј definitionem,aut contra illud, qđ euidenti, & necessaria consequentia ex cõciliј decreto colligitur,erit merito hęreseos nota maculanda, & ad illi⁹ redargutionem satis est probati cõciliј definitio, etiam

si apertum sacrę scripturę testimonium cõtra illã desit. Per hanc uiam multę ꝓpositiones de hęresi conuincunt, quę subtractis conciliorũ definitionib. minime, aut diffi cillime possent hęreticę demonstrari. Ne aũt quis mihi in hac parte ob exemplorũ defectũ fidem deroget, aliquas propositiones subiũgã, quę nisi cõciliorum autho ritate uix possent a gremio fidei Catholicę reijci.

Substantia panis materialis, & substantia uini mate rialis sunt realiter in sacramento altaris.

Populares possunt ad arbitrium suũ dominos delinquentes corrigere.

Omnes sunt simoniaci, qui se obligant orare pro illis in temporalibus subuenientibus.

Oratio priuati hominis nulli prodest.

Anima rationalis non est uere, & per se forma corpo ris humani.

Epistola ad Hebręos non est Pauli.

Epistola prima ex septem canonicis non est Iacobi.

Omnes istę propositiones sunt hęreticę, illarum tñ er ror uix aliunde posset demonstrari, quàm ex conciliorũ authoritate. quatuor primę damnatę sunt in cõcilio Cõ stantiensi sessione octaua. Quinta damnata est in cõcilio Vienensi sub Clemente huius nois quinto sũmo Põtifice, cuius decretum habet̃ in Clementina de sum. Trinitate, & fide Catholica. Duę ultimę per multa concilia damnatę sunt.

Tertia uia per quam possumus assertionem aliquam de hęresi conuincere, est uniuersalis ecclesię consensus sine alicuius scripturę sacrę testimonio, & sine alicui⁹ generalis concilij definitione. Multa.n. sunt, q̃ etsi in scriptura sacra non cõtineantur: quia tñ antiquissima ecclesię cõsuetudine seruata sunt, uim habent nõ paruam ad hęreses confutandas: qm̃ credi par est, illa ab ipso Christo saluatore nostro fuisse deriuata, et inde ex ore in os ad nostra secula peruenisse. Nã idem de Archippo, & Lysiade Pythagoricis philosophis fertur, q Thebis in

Gręcia ſcholas habentes Pythagorica dogmata ſolo uerbo tradebant, quę diſcipuli memoriter retinentes, in genio, & memoria pro libis utebantur. Chriſtum nihil ſcripſiſſe, quod permãſerit legimus: ſed ſolo uerbo docuiſſe, cuius uerba, & pręcepta non omnia Euangeliſtę ſcripſerunt: ſed eorũ aliqua memoriter cõſeruata ſunt, & ex ore in os transfuſa ad nos peruenerunt. Quæ autẽ ſic ſeruata ſunt, firmiſſimam habent ueritatis certitudinẽ perinde ac ſi per ſcripturam fuiſſent traditæ. Nã ſicut Deus Spiritu ſuo diuino adflauit Euangeliſtas, aut alios ſacros ſctiptores, cum aliqd ſcripſerunt, ita adflat eccleſiam eodem Spiritu, cum aliqd illa nobis loquitur, Chriſtus ſiquidem Apl'is ſuis ait. Non eſtis uos, q loquimini: Mat.
ſed Spiritus patris ueſtri, qui loquitur in uobis. Nõ eſt.n. 10.
credendum Deum eccleſiam ſuam deſtituiſſe iam Spiritu ſuo, ut iam per os illius loqui dedigneť, prout ante faciebat: præſertim cum ipſe dicat. Ego uobiſcum ſum uſque ad cõſummationem ſeculi. Sicut ergo credimus Mat.
ſcripturæ diuinę p manus Apoſtoloꝶ, et Euangeliſtaꝶ 28.
ſcriptæ, ita etiam credere tenemur uoci diuinę p os eccleſiæ prolatæ. Nam ſicut non oĩa, quæ Chriſtus fecit (ut Ioannes Euangeliſta teſtatur) ſcripta ſunt, ita neq; oĩa, Ioã.20
quæ dixit. Iſtoꝶ aũt ſiue factoꝶ, ſiue dictoꝶ Chriſti, q̃ ſcripta non ſunt, multa credendum eſt Apoſtolos alĳs uerbo narraſſe, atque ita ex ore in os, & ex pectore in pectus trãsfuſa ad nos uſque peruiſſe ſine alio quouis ſcripturæ teſtimonio. Talia ſunt fermè oĩa, quę ad ritum ſacramentoꝶ exercendoꝶ Catholica ſeruat eccleſia: qui ritus quamuis in ſacra ſcriptura nõ ſint expreſſi, illos tñ reĳcere non licet: qm̃ aut oẽs illi aut maior illoꝶ pars ab ipſo Chriſto illoꝶ inſtitutore proceſſit, & ex ore ĩ os prodiens ad nos uſque peruenit. Quo fit, ut ſiquid contra hæc, quæ uſque ad hæc tpa ſic ſeruauit, & docuit eccleſia, aliqd doceatur, illud ſit merito hæreticum cenſendũ. Vnde Origines Homilia quinta ſuper librũ Numeroꝶ, ait: In eccleſiaſticis obſeruationibus, ſunt nõnulla, Orige

quæ omnibus q̃dem facere necesse est, nec tñ ratio eorum omnibus patet. Nam qđ (uerbi gratia) genua flectim⁹, orantes, et quod ex omnibus cœli plagis ad solam Oriẽtis partem conuersi orationem fundimus, non facile puto cuiquam ratione cõpertum. Sed & Eucharistiæ, siue pcipiendę, siue eo ritu, quo geritur explicandæ, uel eorum, quæ geruntur in baptismo uerborum, gestorumq́, & ordinum, atq; interrogationũ, ac responsionum quis facile explicet rationem? Et tñ oĩa hæc operta, & uelata portamus super humeros nostros, cum ita implemus ea, & exequimur, ut a magno Pontifice, & eius filijs tradita, & cõmendata suscepimus. Hactenus Origenes. Præterea ille uerborum cõtextus, & ordo, quo Catholica utitur ecclesia in consecratione corporis, & sanguinis Christi, apud nullum Euangelistarũ plene reperitur, nephas tñ esset credere alijs uerbis sacramentum illud esse conficiẽdum, quam quibus nunc conficit Ecclesia: qm̃ talia uerba, quibus nunc utitur ecclesia, ab ipso Christo (ut credimus) processerunt. Hoc.n. Innocentius Papa huius nominis Tertius fatetur sic inq̃ens. Credimus igitur, quod formam uerborum: sicut in canone reperitur, & a Christo apl'i, & ab ipsis eorum acceperint successores. Hęc Innocẽtius, & habentur hæc uerba in uolumine decretaliũ, titulo de celebratione missarum. cap. Cum Marthæ. Certissima igitur uia, & ualidissimum argumentum ad cõuincendum aliquam propositionem esse hæreticorum, est ecclesię uniuersalis consensus, ita ut illa propositio dicatur hęretica, quę est contra uniuersalem ecclesiæ cõsensum, quamuis nullum sit scripturę testimonium, quo possit talis propositio conuinci. Vnde Sapiens in prouerbijs ait. Ne dimittas legem matris tuæ.

Prou.6 Quarta uia est iudicium sedis Apostolicę: qm̃ hæc circa illa, q̃ fidem spectant, errare nõ põt. Sed circa hoc admonere decreui lectorem, quid per nomen sedis Apostolicæ intelligere debeat: qm̃ hoc nomine non ipsa sola Papæ persona intelligitur: qm̃ illa errare põt, ut hõ-

male sentiẽdo,& male opinãdo:sicut de multis summis Pontificibus historiæ referũt illos errasse. Nam(ut de cæteris taceam)Honorius Primus damnatus est in sexta synodo,eo quod Monothelitarum hæresi faueret. Nomẽ sedis Apostolicæ significat ipsum summum Pontificẽ, nõ ut facit aliquid tanquam priuata persona:sed ut facit ea quæ ad cathedram spectant,non ex suo tm̃ consilio procedens: sed ex consilio bonorum uirorum,& doctorum. Hoc modo capitur nomen sedis Apostolicæ quotiescunque in decretis, aut alibi legitur Apostolicã sedem nõ posse errare in fide. Vnde Agatho Papa ait. Sic oẽs Apostolicæ sedis sanctiones accipiendæ sunt tanquã ipsius diuina uoce Petri firmatæ. Hæc ille. & habentur in cap. Sic. dis.19. Quæ uerba exponens Archidiaconus super decreto ita ait. Caute dicit Apostolicæ sedis,& nõ dicit Apostolici. Hæc ille. Sedis ergo Apostolicæ sanctiones, siue sententia in iudicio prolata a Romano Pontifice,intelligitur non, quæ occulte,malitiose, inconsulte per solum Romanum Pontificem,aut etiam quæ per ipsum cũ paucis sibi fauentibus,alijs in fraudem contemptis, siue nõ uocatis profertur:sed quæ a Romano Pontifice, ex cõsilio plurimorum uirorum sapientum præsertim Dominorum Cardinalium,plene prius examinata profertur. Quali autẽ examine Apostolicæ sedis sententia sit discutienda, antequam proferatur,Beatus Gregorius declarat sic inquiẽs. Apostolicæ sedis sententia,tanta semper consilij moderatione concipitur,tãta potentia, & maturitate decoquitur,tantaque deliberationis grauitate profertur, ut nec immutari necessariũ ducat nisi forte sic prolata sit,ut retractari possit,uel immutari, si secundum tenorem præmissæ conditionis existat. Hæc Gregorius. Et habent hæc uerba in decreto.35.q.9.cap. Apostolicæ, Sic igitur accipiẽdo nomen sedis Apostolicæ, credo illam in fide errare non posse,& illius sanctiones esse prorsus indeuiabiles, non quidem ratione personæ, a qua procedunt:quoniã cum homo sit,consequens erat,ut errare posset: sed ra-

Examen quale ac quãtum sedis Apl. in sent.

Grego.

patientię

Greg. tione cathedræ, quam regit, & moderat. Nam personæ alioqui indignæ Deus dona gratiarum impartiri solet per officium, quod administrat. Nam (ut de aliis taceam)
Ioã. 11. Caypha per pontificiã dignitatem qua honestatus erat, datum est de humani generis redemptione per Christi mortem facienda prophetare. Multo ergo magis dignũ erat, ut illi, qui totius ecclesiæ est pastor, & rector, Deus ueritatis indeuiabilis priuilegiũ concederet. Sic.n. Christus se facturum promisit, dicens: Ego rogaui pro te Petre, ut
Luc. 22 non deficiat fides tua, & tu aliqñ conuersus cõfirma fratres tuos. Quõ aũt deficiet Petri, hoc est, Apostolicæ sedis fides, illo pro ea rogante, qui semper exauditur. Aut quõ oues errantes reducere posset, aut uacillantes confirmare si illarum pastor, & rector erraret perinde ac illæ? Ideo beatus Leo in sermone secundo suæ ordinationis, hanc Christi pmissionem pertractans, ait: Specialis cura a Dño, Petri suscipitur, & pro fide Petri proprie supplicatur, tanquam aliorũ status certior sit futurus si mens Principis uicta non fuerit. In Petro ergo oĩum fortitudo munitur, & diuinæ grãæ ita roboratur auxilium, ut firmitas, quæ per Christũ Petro tribuitur, per Petrum Apl'is conferatur. Hæc beatissimus Leo Papa. Si qñ forte aliquis Romanus Pontifex in definitione fidei errauit, inde euenire potuit, quod non tantam quantam debebat, adhibuit diligentiam, antequam sententiam proferret, qm̃ uel rem non plene (ut decebat) examinauit, uel non eos, quos oportebat, cõsuluit. Eo.n. euentu errauit, ut particularis persona, non ut Cathedræ moderator, & rector. Errauit tunc hõ, qui in sede Apl'ica erat: sed non errauit sedes Apl'ica, qm̃ sedes Apl'ica (ut supra ex beato Gregorio ostẽdimus) nihil sine maturo examine iudicat. Cũ aũt sic iudicat, errare illa non põt, quia Deus in medio illius existit, ne a' uera fide moueatur. Cum igitur hoc priuilegio Deus Apl'icam sedẽ donauit, ut errare illa nõ possit, cõsequens est, ut iis, q̃ ab illa maturo examine p̃habito in rebus fidei definita, & iudicata sunt: omnes credere te

heantur, & siquid contra illa pertinaciter asseratur, hæreticũ sit necessario iudicandum. Vnde beatus Hieronymus Damaso Papæ scribens, ait: Hæc est fides Papa beatissime, quã in Catholica didicimus ecclesia, quãq; semper tenuimus, in qua si minus perite, aut parῳ caute forte aliquid positum est, a' te emendari cupimus, qui Petri, & sedem, & fidem tenes. Si aũt hæc nostra confessio Apostolatus tui iudicio comprobatur, quicunque me inculpare uoluerit, se imperitum, & maleuolum, uel non ẽt Catholicum: sed hæreticum comprobabit. Hæc Hieronymus. Per hanc uiam conuincimus has propositiones esse hæreticas. Hiero.

Confessio sacramentalis est solum de iure humano.

Animæ iustorum in gratia decedentium non uident clare essentiam diuinam ante diem iudicij.

Hæ duæ propositiones tanquam hæreticas Catholica reijcit ecclesia: illaῳ tñ error non tam facile aliunde posset euidenter demonstrari, sicut ex Romanoῳ Pontificiũ determinationibus. Nam primam damnauit Syxtus Quartus, cuius decretum ego inserui in eo opere, qđ aduersus omnes hæreses edidi, titulo de confessione. Secundam damnauit Benedictus Vndecimus, & illius decretum positum est in eodem opere, titulo de Beatitudine hæresi sexta.

Quarta uia per quam possumus conuincere assertionem aliquã esse hæreticam, est oĩum sacroῳ doctoῳ, q de re illa scripserũt contra illã ꝑpositionem concors sententia. Nam id, quod contra omnium talium sentẽtiam assertum fuerit, hæreticũ esse constabit. Si tñ uni tm̃, aut alteri sacro doctori contradixerit aliqua ꝑpositio, non proinde talis propositio censenda est hęretica, qm̃ taliũ hominum scripta, quamlibet illi sint sancti, & docti: nõ sunt uelut oracula diuina recipienda: quia non constat illa a Deo processisse: sed ab homine, qui falli potuit. Nihil aũt obstat, ut eum, qui falli potuit, falsum fuisse dicamus. Neque etiam est æquum, aut rationi consentaneũ:

ut ei,q & falli,& fallere pōt, qualis est quisqs purus hō sub gehennæ cōminatione credere teneamur:qm̄ hac ratione eueni[illegible] oporteret,ut sæpissime falsa pro ueris, & uera ꝑ fa[illegible]s recipere teneremur:qđ nefas est dicere. Verum &[illegible] singuloꝝ sanctoꝝ scripta non sint sic ꝑ lege tenend[illegible] ut impium sit ab illis discedere:oīum tñ sacrorum doctoꝝ de rebus fidei concors sententia, cui nunquam ab ecclesia, aut ab alijs uiris Catholicis impune contra dictum est,pro uera ecclesiæ definitione tenēda erit. Nā
Eph.4 (ut beatus Paulus ait)ad hoc nobis dedit Deus,quosdā Apostolos,alios prophetas,alios doctores: ut iam non simus paruuli fluctuantes,& circunferamur omni uento in nequitia hominum,in astutia ad circūuentionem erroris. Si ergo ad hoc dati sunt,ut non erremus,nō est possibile,ut oēs simul errauerint,qui,ut nos non erraremus missi sunt. Preterea sacræ literę ad ueteres doctores nos mittūt,ut ab illis doceamur,quo fit,ut eadē lege nos illis credere teneamur. Frustra siquidē ad illos accedere iuberent:nisi illorū doctrinam suscipere teneremur. Sic
De.32. .n. Moyses ait:Memento dierum antiquoꝝ, cogita generationes singulas,interroga patrem tuum, & annunciabit tibi,maiores tuos,& dicēt tibi. Rursum omnium sacroꝝ doctoꝝ concors sententia, cui nunquam impune aliquis contradixit apertissime conuincit illam esse etiam totius ecclesię sententiam:qm̄ si illi sacri doctores omnes errassent,illoꝝ errorem per tot sæcula protractū ecclesia non dissimulasset. Quo fit, ut ecclesia ad illorū omnium sententiam semper tacens, illis consentisse uideatur: qm̄ si non consensisset, nec etiam tacuisset. Nū quam enim uerius dici potest, ut qui tacet consentire uideatur, quam cum res est adeo seria, ut tacere sit perniciosum, loqui uero & utile, & necessarium. Error enim, cui non resistitur (ut Innocentius Papa ait) approba-
Innocē tur, & ueritas cum minime defensatur,opprimitur. Ne-
tius primus. gligere quippe cum possis perturbare peruersos, nihil aliud est quàm fouere. Nec caret scrupulo societatis oc-

cultę qui manifesto facinori desinit obuiare. Hæc Innocentius, & habentur hæc uerba. 83. distinct. cap. Error. Sed quõ de hac re satis prolixe disputaui in libro primo contra omnes hęreses capite septimo: ideo superfluum iudicaui longius de hac re hic disputare. Hoc tamen solum colligamus omnium sacrorum doctorum tam præsentium, quàm pręteritorum concordem de aliqua re sententiam æque efficax esse argumentum ad hęresim reuincendam, sicut esset ecclesiæ uniuersalis definitio: quoniã ea, quę ab omnibus sine ecclesię contradictione de rebus fidei tradita est sententia, ab eadem ecclesia uidętur fuisse approbata dum tacuit, quia nisi ꝓbasset contradicere tenebatur, ne cum ꝓpheta Esaia diceret: Væ mihi: quia tacui. Hac uia pugnauit Hieronymus contra Eluidiũ. *Esa. 6.*
Nam ut perpetuam Dei genitricis Mariæ uirginitatem contra illum ostenderet, cum expressa sacræ scripturę testimonia ꝓ hac re deessent, potissimum usus est testimonio sacrorum uirorum, qui illum præcesserunt. Deinde quinta synodus contra Macharium Antiochenum Epm cõgregata, plurimum roboris tribuit testimonijs sctõrum patrum. Sic. n. ait. Sequimur per omnia sctõs pr̃es, & doctores ecclīæ. Athanasium, Hilarium, Basilium, Gregorium theologum, & Gregorium Nissenum, Ambrosiũ, Augustinum, Theophilum, Ioannem Constantinopolitanum, Cyrillum, Leonem Portium: & suscipimus oĩa, quæ de recta fide, & condemnatione hæreticorum exposuerunt. Hæc ex quinta synodo. Ex quibus apertissime constat magnam authoritatem ad hæreses reuincẽdas: hr̃e omnium sctõrum uirorum, qui nos præcesserunt, concordem sine contradictione sñiam. Quinq; igr̃ sunt uiæ, per quas propositionem aliq̃ conuincere possumus esse hæreticam: extra quas credo nullam aliam esse. Quo fit, ut assertio, quę nulla istarum uiarum, quas nunc ꝑtractauimus, potest de hęresi conuinci, talis q̃uis debeat alia nota maculari merito hęretica dici non possit. Et assertor, quamuis pertinax illius propositionis quę non potest aliquo *Quinta Synodus.*

istorum modorum de hęresi conuinci, non poterit hęreticus censeri, & uelut talis merito puniri.

Quis possit de hæresi iudicare, & sententiam cui omnes obedire teneantur, ferre. Caput V.

Quamuis hæresis definitionem statuimus, per quam cognosci posset, quæ ꝓpositiones sint hæreticæ dicēdæ, & quæ non, sæpe tñ circa multas ꝓpositiones dissensiones oriuntur inter uiros doctos in iudicio de illis ferēdo, quibusdam dicentibus illas merito esse hæreseos nota maculandas, quibusdam contra asserentibus illas esse Catholicas, aut saltem non posse citra iniuriam hæreticas appellari. Nec ista contentio contingit, fidelibus cōtra solos hæreticos: sed ipsi fideles Catholici, & docti, ab inuicem dissentiunt, & de hac re sæpe contra se inuicem pugnāt. Necessarium ergo est iudicem uerꝫ in hac controuersia agnoscere, penes quem sit ptās sniam dicēdi, ut lites omnes, & dissensiones tollant̄. Alioqui si nullus de hac re sit iudex, cuius definitioni omnes obtemperare cogant̄: sed liberꝫ sit cuiqꝫ ꝓ arbitrio sentire, nullus erit, qui hastam in certamine abijcere uelit. Fieret igitur hoc pacto, ut in multis rebus ad fidem spectantibus, nihil certum haberemꝰ: sed anceps semper, & dubia esset snia, ꝑpea qđ inter omnes uiros fideles & doctos, de illa snia non cōueniret. De hac re & si in illo opere, quod aduersus oēs hæreses edidi abunde me dixisse credam: hic tñ aliqua īde repetere, plura ēt addere decreui, ꝑpea qđ, quę in hoc opere agimus, omnia ad iudiciale forꝫ diriguntur. Ac ꝓinde necessarium fore existimaui rē istam plenius absoluere, ut ante oīa plenam, atqꝫ firmissimam iudicis ptātem omnibus declaremus. Admonere tñ imprimis lectorem decreui, ne putet me in hoc capitu. disserere de iudice hæreticorꝫ, qm̄ de hac re ualde diuersa est disputatio. Multi.n. sunt, qui hæreticos iudicare, & punire pñt, q tñ de hæresi (ut mox dicemus) sniam dicere nō ualent. Omnis tñ, qui de hæresi iudicare pōt, hęreticum iudicare, & punire potest. Postqꝫ.n. is, cui interest, cēsuit

Lib. 1. cap. 8.

assertionem aliq̃ esse hæreticam, ipsemet, uel alius, cui hoc cõmissum est põt assertorem illius ꝓpositionis pertinacem, hæreticum iudicare, & uelut talem punire. Iudicem hæreseos Lutherus dicit esse solam sacram scripturam, ad quam solam omnis ꝓuocatio, uel appellatio facienda est: qm̃ per solam illam (ut ait) omnes lites circa fidem ortæ sunt dirimendæ. Perspexit quidem callidus hõ sibilo serpẽtino afflatus, tam apertam esse iudicis necessitatem, ut nulla posset uerboꝵ astutia celari, ac ꝓinde talem decreuit iudicem eligere, qui sniam ꝓferre nõ posset. Nam etsi scriptura ipsa recte intellecta (ut præcedenti capitulo diximus) ualidissima sit ad hæreses reuincendas, cum tñ de illius intelligentia est contentio, ipsamet non poterit esse iudex: præsertim cum alius scripturæ locus apertissimus deest, per quem posset is, de quo dubitat̃ elucidari. Præterea si de scriptura ipsa est q̃stio, an sit sacra dicenda, nõ poterit ipsamet esse iudex: quia tunc erit abire in infinitum. In ꝓpria causa nullius testimonium est ualidum dicente Xp̃o saluatore nr̃o: Si ego testimonium perhibeo de me ipso, testimonium meum non est ueꝵ. Si dicas unam scripturam per aliam ꝓbari esse sacram, tunc erit hac rõne abeũdum in ĩmensum sine fine, aut oportebit necessario aliq̃ contentionem carere iudice: ut puta, si de prima scriptura ex cuius testimonio cæteræ omnes pendent, ut sacræ dicant̃, fieret contẽtio. Accedit ad hæc, qđ multa sunt, ad quę credenda cõpellimur, quæ tñ scripturæ sacræ testimonio ꝓbari non pñt: qm̃ (ut dicit btũs Ioãnes multa alia fecit dñs Iesus, de quibus Euangelistę nullam ꝓrsus fecere mentionem, quæ tñ eccl'ia Catholica firmissima fide tenet, & docet. Sed opus est, ut illis, q̃ ꝓ se adducit Lutherus, rñdeam⁹. Obijcit. n. nobis illud, qđ Xp̃s apud Ioannem ait: Scrutamini scripturas: qm̃ illę testimonium perhibẽt de me. Et certe si bñ aduerteret Lutherus, intelligeret se suo gladio transfigi: qm̃ ex illo loco solum colligit̃ scripturas esse testes, non iudices. Nõ. n. dixit: Scrutamini scripturas:

Ioã. 20

Ioã. 20

Ioan. 5.

qm̄ illæ ferunt iudicium de me. sed dixit: Scrutamini scri pturas: qm̄ illæ testimonium perhibent de me. Testium aũt officium non est sn̄iam dicere: sed solum testimoniũ. Ad iudicem uero spectat testium dicta audire, & scrutari, quibus auditis iuxta illoꝝ testimonium sn̄iam dicet. Quapp nos fatemur, iuxta scripturæ sacræ testimonium sn̄iam esse dicẽdam qm̄ (ut p̄cedenti capitulo diximus) illa efficacissimus est testis ad hæreseos cõdemnationẽ: sed op⁹ est iudice, qui huius testis dicta scrutetur, & examinet: qm̄ hoc sublato ipsius testis dicta quilibet peruertet, cum quilibet præsumat sacram scripturam ꝓ suo arbitratu interpretari. Hac igr̄ insana Lutheri sn̄ia reiecta, ego ueꝝ, & indubitatum in causa fidei iudicem censeo esse concilium gn̄ale recte, ut decet, congregatum. Ad huius autem sn̄iæ confirmationem multæ, & urgentissimæ suppetunt rõnes. Prima est, qđ cõcilium tale uniuersam repræsentat eccl'iam, de qua omnes uiri Catholici censuerunt illam tantæ esse p̄tãtis, ut illius iudicia, & decreta uelut oracula diuina dixerint esse recipienda. Augustin⁹ siquidem in Ep'la ad Casulanum presbyterum, contemptores eccl'iasticaꝝ consuetudinum, uelut præuaricatores, diuinaꝝ legũ coercẽdos putat. Et (ut alios uitandæ ꝓlixitatis causa omittã) Btũs Irenæus martyr, lib. 3. aduersus hæreses cap. 4. ait. Tantæ igr̄ ostensionis quum sint hæc, non oportet adhuc quærere apud alios ueritatem, quam facile est ab eccl'ia sumere quum Ap'li quasi in depositorium diues plenissime in eam contulerint omnia, quæ sunt ueritatis, ut omnis quicunq; uelit, sumat ex ea potum uitæ. Hæc est. n. uitæ introitus, omnes autẽ reliqui fures sunt, & latrones. Propter qđ oportet deuitare quidem illos, quæ autem sunt eccl'iæ, cũ magna diligentia diligere, & apprehendere ueritatis traditionem. Quid. n. & si qñ de aliqua modica qõne disceptatio esset, nõne oportet in antiquissimas recurrere ecclesias, in quibus Ap'li conuersati sunt, & ab eis de p̄nti qõne sumere, qđ certum, & rei liquidum est? Quid aũt

Augu.

Irenæ⁹

si neq; Apl'i quidem scripturas reliquissent nobis, nónne oportebat ordinem sequi traditionis, quem tradiderunt ijs, qbus cōmittebant eccl'ias? Hæc Irenæus martyr. Cuius authoritas tanto cæteris omnib⁹ præstat, quanto ille sunt Apl'is ꝓpinquior. Nam Polycarpi martyris fuit auditor, quem Ioannis Euāgelistę discipulum fuisse multorꝝ historiæ cōmemorant. Cū ergo ex horꝝ, & aliorꝝ multorꝝ testimonio constet eccl'iæ authoritatem tātam esse, ut illius iudicijs, & decretis, omnes fideles teneātur per omnia obedire, cōsequens est, ut hæc eadem authoritas sit in gñalibus concilijs recte (ut decet) cōgregatis. Concilia siquidem gñalia ul'em rep̄sentāt eccl'iam ꝓpea qđ omnes illi, ad quos spectat de fide, & moribus definire ad illa conuocantur, & omnibus talibus loquendi facultas conceditur. Non .n. spectat ad omnes docere, et de lege iudicare: sed ad solos sacerdotes. Hoc .n. Malachias ꝓpheta testatur sic inquiens: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem exquirent de ore eius, quia angelus Dñi exercituum est. In corpore humano nō oīa membra eūdem actum hñt, ita (ut Paulus ait) multi unū corpus sumus in Xp̄o, singuli aūt alter alterius membra hñtes donationes scđm grām, quæ data est nobis, differētes. siue ꝓphetiam scđm rōnem fidei, siue ministerium in ministrando, siue qui docet in doctrina. Vides qual'r iuxta Pauli sñiam officia in eccl'ia sunt diuersa, quæ non omnia omnibus competūt, quemadmodum actus corporis sunt diuersi iuxta membrorꝝ diuersitatem. At cū membrum quodlibet actum sibi competētem exercet, totum corpus illud agere dr̄, quamuis non omnia membra illud agant. Vt (grā exempli) hō dr̄ uidere, quamuis nec manus, nec pes uideat: sed solus ocl's: hō dr̄ audire, quamuis sola auris audiat. Idem igr̄ de corpore mystico qđ est eccl'ia, dicendum erit, ita ut quæ à concilio gñali recte congregato ordinata sunt, à tota ecclesia fuisse decreta, & diffinita dicamus, ꝓpea qđ omnes illi, ad quos in eccl'ia spectat de fide tractare in illo conuenerunt, aut

Mal. 2.

Ro. 12.

saltem,ut uenirent,uocati sunt,Sic.n.cum Apl'i,& senio-
res conuenerunt Hierosolymis ꝑ decidēda illa magnifi
ca qōne de legalium cessatione,cōuentus ile Apl'orꝝ, &
seniorꝝ uocatus est omnis eccl'ia, quāuis multi tunc erāt
alibi Xp̄iani,qui ibidē congregati non erant. Nā postq̄
Act.15 retulit illius qōnis definitionem, liber Actuum Apl'orꝝ
hæc,quæ sequuntur,subiungit. Tunc placuit Apl'is,& se
nioribus cum omni eccl'ia,eligere uiros ex eis, & mitte-
re Antiochiam. In quibus uerbis satis aperte conuentus
ille Hierosolymis cōgregatus, uocat⁹ est omnis eccl'ia.
Cum ergo concilium recte congregatum uniuersam re-
præsentet eccl'iam,oportet,ut oēm illam ptātem in con-
cilio recte congregato esse credamus,quam in ul'i eccl'ia
residere,fideles Catholici credunt. Est adhuc alia,& nō
minus urgens rō,quæ nos mouet, ut credamus ptātem
de hæresibus iudicandi esse in toto concilio firmissimā:
quia uidelicet concilium legitime adunatum nullo mo-
do errare pōt in fide. Dignum quippe est,ut fides,quę su
premæ,& infallibili innititur ueritati, talem etiam hēat
iudicem,qui errare non possit. Concilium aūt gn̄ale le-
gitime coactum,nullo modo in fide,aut moribus decipe
re,aut decipi pōt,ꝑpea qđ à Spū sc̄tō,qui illi semper ad-
stat,regitur in omnibus,quæ definit,& iudicat. Nam &
hoc ip̄m Xp̄s saluator noster promisit ecclesiæ, dicens:
Ego rogabo p̄rem, & alium paracletū dabit uobis, ut
Ioā.14 maneat uobiscum in æternum. Quę uerba non ad solos
Apl'os referenda sunt: sed ad ul'em eccl'iam, cui ꝑmittit
Spūs sancti p̄ntiam ad finem usq; seculi. Apostoli.n. nō
Mat. 18. erant usq; ad finem seculi duraturi. Deinde apud Mat-
thæum iterꝝ ait: Si duo ex uobis consenserint super terrā
de omni re quacūq; petierint,fiet illius à p̄re meo, qui in
cœlis est. Vbi.n. sunt duo, uel tres congregati in nomine
meo: ibi sum in medio eorꝝ. Et si hoc Christus promisit
se facturꝝ,cum duo,aut tres fuerint in noīe illius congre-
gati,multo liberalius hoc faciet cum totum gn̄ale con-
cilium fuerit legitime congregatum. Hæc aūt ptās iudi-
candi

candi de fide non est in prouincialibus concilijs: qm̄ cõcilia talia errare pñt in fide: sicut de multis uerissima historiarũ relatione, errasse scimus. Nam (ut alia omittã) concilium Carthaginense, in quo cum beato Cypriano martyre octoginta conuenere Epi, decreuit hæreticos, & ab hæreticos baptizatos, cum ad ecclesiæ cõionem redirent, debere iterũ baptizari. In hac tñ snía concilium illud errasse, nullus est fidelis Catholicus, qui dubitet. Cum igr̄ prouincialia concilia errare contingit, illorũ errores authoritate gñalium cõciliorũ corriguntur. Vnde August. lib. 2. contra Donatistas ait: Et ipsa cõcilia, quæ per singulas regiones, uel ꝓuincias fiunt, plenariorũ cõciliorũ authoritati, quę fiũt ex uniuerso orbe Christiano, sine ullis ambagibus cedere cum experimento eorũ aperitur. Hæc ille. Siquis uero a me petat qualem habeant authoritatem, definitiones, aut decreta fidei, quæ cõcilia prouincialia dederunt, de quibus non constat legatũ sedis Apostolicæ habuisse, aut Papæ authoritate confirmata fuisse, ut sunt multa Galliæ, & Hispaniæ concilia. Rñdeo, qđ si illorũ definitionibus nunq̃ postea ecclesia contradixit, sunt ab omnibus ꝓ uera, & indubitata fide tenenda. Quia etsi illorũ expressa confirmatio nõ pateat, tacito tñ totius ecccsiæ consensu sunt confirmata, cum nunq̃ fuerint per alia concilia correcta. Nam si illa concilia errassent in fide, nunquam ecclesia dissimulasset: sed (ut moris suæ est) statim illorũ errori per contraria decreta occurrisset. Et idem per omnia dicẽdum est de uniuersitatibus, aut studiorũ academijs: ut penes nullam earũ sit ptãs de fide iudicandi: ita ut illius iudicio omnes obtemperare cogantur: qm̄ talis academia, sicut ꝓuinciale concilium errare potest in fide. Non est. n. cõuentus ille, ꝓ quo Deus rogauit, ut eius fides non deficeret. Ac proinde illas errare contigit sæpe. Nã (ut de alijs taceam) manifestum est multas academias errasse hoc nr̃o seculo in causa mr̃imonij, qđ contractum est inter Hẽricum Octauũ huius nois Anglię Regẽ, & Catheri- Aug.

nam relictam à fratre eiusdem Hērici defuncto. De hoc siquidem matrimonio aliquæ academiæ quarū una fuit Parisiensis, censuerūt, esse prorsus nullum, propterea qđ leges, apud leuiticum datas, quæ huic matrimonio contradicere uidebantur, nunc post datum Euangeliū obligatorias esse contendebant. Contrarium tñ uerum esse constitit: qm̄ maturo de hac re (ut decebat) prius habito fratrum consilio, & oībus orbis academijs consultis, & multis de hac re inter uiros doctos habitis disputationibus, tandem Clemens huius nominis Septimus Pōtifex, qui tunc uniuersæ præsidebat ecclesiæ, censuit p̄fatum matrimonium fuisse ualidum, & leges Mosaicas, q̄ huic matrimonio repugnare uidebantur: esse inter iudicialia p̄cepta cōmemorandas & per consequens p xp̄i mortem abrogatas. Verum & si aliqua propositio non sit dicenda hæretica: quia definitioni alicuius prouincialis concilij, aut alicuius academiæ contradicit, erit tñ de hæresi suspecta dicenda, & illius doctrina, & p̄dicatio poterit merito ab his, quibus hęc incumbit, interdici: nisi alia forte illi faueret academia, aut aliquem haberet doctorem uere Catholicum, qui illā docuerit. In hoc enim euentu dicimus illam, nec suspectam de hæresi dicendā, ob hoc solum, quod talis, aut talis academia censuit esse hæreticam, p̄sertim si doctor, qui illam defendit, nō leuibus rōnibus fuerit adductus ad illius assertionem. Post concilia generalia supremum locum in definitionibus fidei tenet summus Pontifex: quoniam is totam ecclesiā

Augu. repręsentat, eo quod sit totius corpis caput. Sic enim dicit Augustinus super Ioānem. Petrus qn̄ claues accepit, ecclesiam sanctam significauit. Hæc Augustinus. & hr̄ 24.q.1.cap. Quodcūque. Et ob hanc cām prælatus, q alicuius ecclesiæ curam gerit, uocatur ecclesia, ut patēt. 7. q.1.cap. Scire debes. & expressius hr̄ in Euāgelio eo lo-

Matth. co, ubi qui duas fratris monitiones audire noluit ecclesię reuelari iubetur. Prælatus siquidem, illo loco ecclesia appellatur, & q̄ illi uelut iudici dñr, ecclesiæ dicta esse cen-

sentur. Ad eundem modum ego nunc faciendum esse cēseo, ut si de fide aliqua subsit dubitatio: Romanus Pontifex de illa interrogetur & (q̄m ille locum beati Petri tenet, & toti p̄est ecclesiæ) q̄ ille responderit, totius ecclesiæ fidem esse credamus. Nam qui oībus p̄positus est, omnium causas iudicare poterit, p̄sertim illas q̄ totam cōcernunt multitudinem, qualis est res ad fidem spectans. De hac re plurima sunt uirorū sanctorꝫ testimonia. Beatus Hieronymus in epistola ad Damasum Papam, ait. Hæc est fides Papa beatissime quam in catholica didicimus ecclesia, quāq; semper tenemus, in qua si minus perite aut parum caute forte aliquid positum est, emendari cupimus a te, qui Petri sedem & fidem, tenes. Si aūt hæc nostra confessio, Apostolatus tui iudicio cōprobatur, q-cunque me inculpare uoluerit, se imperitum, uel maleuolum, uel etiam non Catholicū, sed hæreticum cōprobabit. Hæc Hieronymus, & hn̄r hęc uerba. 24. q. 1, c. Hæc est fides. Innocentius Papa huius noīs primus uir sanctitate perinde ac doctrina clarus in epistola ad Mileuitanum concilium ait. Quoties rō fidei, uentilatur, arbitror omnes fratres & coepiscopos nostros nō nisi ad Petrū, id est, nominis & honoris authoritatem referre debere, uelut nunc retulit uestra dilectio, quod per totum mundum possit ecclesiĳs oībus in cōmune prodesse. Hæc Innocentius, quæ uerba etiam citātur à Gratiano in decreto, eadem causa & qōne supra proxime expressis. Iulius Papa huius noīs primus in epistola cōtra orientales pro Athanasio, sic ait. Scripsi nobis, & oībus qui in Antiochiam contra Aficam, canonicamq; regulam nobis inconsultis fueratis cōgregati arguens uos primum de iniurĳs literarum, deinde cur Athanasium suosq; confectatores, ad uestrum concilium conuocassetis, canonibus scilicet p̄cipientibus nihil extra Romanum decerni Pontificem, cui hæc & maiora ecclesiarum negotia tam ab ipso dn̄o, quàm ab oībus uniuersorum conciliorum fratribus, speciali (ut iam dictum est) priuilegio contradita

Hi. ro.

Inno. 1.

Iul. p̄p̄.

Inno.3. ſunt. Hæc Iulius Papa. Denique Innocẽtius Papa huius nominis Tertius, ait. Maiores eccleſię cauſas pſertim articulos fidei contingentes: ad Petri ſedem referendas intellexit, qui cum q̃renti domino, quem diſcipuli dicerent

Mat. 16. ipſum eſſe, reſpõdiſſe notabat: Tu es Chriſtus filius Dei uiui, & pro eo dñm exoraſſe ne deficiat fides eius. Hæc Innocẽtius Tertius. Quæ uerba hñr extra de baptiſmo, & eius effectu, in cap. Maiores. Per hæc q̃ citauimus teſtimonia, aperte conuincitur hanc de rebus fidei decernendi poteſtatem, non eſſe apud aliquem inferiorẽ Epiſcopum. Et quod ita, ut factum eſt, fieri oportuit, rõ ipſa ſuadet, qm̃, quod omnes tangit (ut regula iuris decernit) ab oĩbus approbari debet. Non eſt aũt res aliqua, q̃ magis ſpectet ad oẽs, quàm fides: qm̃ ob hanc cãm fides uera appellatur Catholica: hoc eſt uniuerſalis: quia illam omnes Chriſtiani amplecti tenẽtur. Vna ſiquidem eſt totius eccleſiæ fides: ſicut Paulus ait. Vna fides, unum ba-

Eph. 4. ptiſma. Cum ergo cauſa, q; de fide tractatur, res ſit talis, quæ uniuerſam concernat eccleſiam, colligitur, ut ſnĩa, q̃ lites de fide oriẽtes iure dirimere poſſit ab oĩbus approbetur, uel ab illo, qui oĩbus præeſt, qui (ut diximus) pro omnibus loqui poteſt, & cuius dictum, ab oĩbus dictũ eſſe, merito cenſeri debet. Nullus ergo inferior Eps̃ aut totum collegium cui pręeſt poteſt in cauſa fidei ſnĩam dicere, cum hæc talis ſit, quæ ad totam ſpectet eccleſiam. Nam quod de fide eſſe ſemel conſtiterit, oẽs illud ſub interminatione gehennæ credere tenebuntur. Si quis uero nobis obĳciat, id quod dicitur in capitulo, Ad abolendam, extra de hæreticis, excõicatos uidelicet eſſe omnes hæreticos, quos Romana eccleſia aut Epiſcopi in ſuis eccleſĳs declarauerint hęreticos. Ex quibus uerbis forte alicui uidebitur datam eſſe Epiſcopis poteſtatẽ de hæreſi iudicandi, ſed non ita eſt. Datur quidẽ poteſtas iudicãdi de perſona illius qui in apertam & manifeſtã hęreſim lapſus eſt, ut illum declarare poſſit hæreticum niſi reſipiſcere uoluerit. Non tamen per illa uerba cõceſſa eſt ullo

modo poteſtas iudicandi de contẽtione ſuper fidẽ orta, præſertim eum res eſt dubia: qm̃ hęc poteſtas (ut ex prę fatis teſtimonijs patuit) ſoli ſedi apoſtolicæ reſeruata eſt. Et huic noſtræ ſnīæ fauit gloſſa in cap. Quoties 24. q. 1. in uerbo, niſi ad Petrum. Sic enim ait. Videtur cõtrarium, extra de hæreticis. Ad abolendam, paragrapho ad hoc de Epiſcopali. nã ibi innuitur quòd illi ſunt uitandi, tanquã hæretici quos Epiſcopi uitãdos dixerũt. Sed dic quòd illud intelligẽdum eſt, qñ aliquid tale dicunt quod certum eſt eſſe hæreſim, hic uero, ubi dubium eſt, Hæc gloſſa. Ex quibus ſatis aperte conſtat, penes Epm inferiotem Romano Pontifice non eſſe poteſtarẽ decernendi, & definiendi in re dubia circa materiã fidei. Caueant ergo hæreticoꝶ inquiſitores ne temere hanc ſibi poteſtatem arrogent: inqſitores ſe eſſe intelligant, non iudices. Et ſi iudices ſunt, hęreticoꝶ iudices ſe eſſe agnoſcant, non hæreſum. Prius quidẽ incumbit illis ut omni diligentia adhibita, uiros doctos de illa re conſulãt, non unum aut alteꝶ tm̃ ſed plures. Si his recte peractis, de propoſitione aſſerta conſtiterit eſſe hæreticam, ipſi iudices ſunt qui contra illius aſſertorem procedere poſſunt, & ſi ille reſipiſcere contẽpſcrit, poteſtatem hñt illum iuxta ſanctiones eccleſiaſticas puniendi. Si uero de propoſitione aſſerta non cõſtat an ſit merito hæretica dicẽda, an nõ: propterea quòd inter doctos & fideles uiros de re illa non conuenit, alijs hæreticam, aſſerẽtibus, alijs uelut Catholicam eã defendentibus, tunc male facerẽt inquiſitores ſi de propoſitione illa ſnīam dicerent: qm̃ eo euentu debent rem illam ad iudicium ſedis apoſtolicæ deferre, ad quam ſpectat de maioribus cauſis pręſertim articulos fidei concernentibus, iudicare. De hac re ita præcepit Pelagius papa, & hñr eius uerba in decreto. diſt. 17. cap. Multis. Si uero (inquit ille) in qualibet ꝓuincia ortæ fuerint qõnes, & inter prouinciæ Epiſcopos diſcrepare cœperit ratio, atque inter ipſos diſſidentes non conueniat, ad maiorem tunc ſedem referantur,

Pel. pp.

etsi illic quidem facile & iuste non discernunt, ubi fuerit synodus regulariter congregata, & canonice, & iuste iudicentur. Maiores uero & difficiliores qōnes (ut sancta synodus statuit, & beata consuetudo exigit) ad sedem semper referantur apostolicam. Hæc ibi. Et lex diuina per Mosem data hoc idem in Deuteronomio præ
Deu.17 cepit sic inquiens. Si difficile & ambiguum apud te iudicium esse prospexeris, inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & non lepram, & iudicū intra portas tuas, uideris uerba uariari, surge & ascēde ad locum quem elegerit dn̄s deus tuus, ueniensq; ad sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem qui fuerit illo tempore quęresq; ab eis, qui iudicabunt tibi iudicij ueritatem. Et facies quodcunque dixerint qui præsunt loco quem elegerit dn̄s, & docuerint te iuxta legem eius, sequerisq; sententiam eorum, nec declinabis ad dexterā, neque ad sinistram. Hactenus in Deuteronomio. Sicut tunc in lege Mosayca dubium lepræ iudicium ad sacerdotes, & iudicem, qui tunc præerat, deuoluebatur: ita nunc in lege Euangelica, dubium de fide iudicium per solum summum Pontificem definiendum est. Alioqui non satis Deus suæ prouidisset ecclesiæ, si illi non reliquisset iudicem qui lites circa fidem ortas dirimeret: & quē in rebus dubijs cōsuleret. An autem in definitionibus fidei Papa errare possit, an non, res est inter theologos controuersa, de qua re quid ego sentiā, cap. proxime sequenti paucis uerbis declarabo. Hoc tamen dico, & firmissime teneo, quod licet Papa errare possit in fide, & re uera erraret: oēs tñ illius definitionem amplecti deberent, quousque ecclesia illam dānaret, ut erroneam, aut per aperta scripturæ sacræ testimonia constaret de illius errore. Sic autem errantibus, & definitioni Papæ obtemperantibus non imputaretur error ad peccatū: quia obedientia illos excusaret. Dominus enī dixit: Facies quodcunq; dixerint, qui præsunt loco, quē elegerit dn̄s, & docuerint te iuxta legē eius, sequerisque sniam eorꝝ. Hic tñ

admonere oportuit lectorē, quòd licet Epi, aut Inquisitores hæreticorꝝ non possint de hæresi, pͤsertim cum res est dubia, cēsere, & definire: possunt tñ aut propter solā dubitationē, quæ de tali propositione hr̄, aut pp uitandum scandalum, quod ex illius doctrina, aut prædicatione oriri posset, aut pp aliam causam inhibere doctoribus, & pͤdicatoribus, & omnibus alijs, ne quolibet illam docere audeant, aut publice prędicare. Siquis uero contra huiusmodi prohibitionem egerit, merito ab illis puniri poterit, non tamen ut hæreticus, sed ut inobediēs & rebellis, quia cum talis propositio sit dubia & nondum constet illam esse hæreticam, illius doctor aut prædicator aut quicunque alius illius assertor, quamuis fuisset ab inquisitoribus ne illam assereret prohibitus, non poterit iuste ut hæreticus puniri. Non potest enim quis tanquam hæreticus puniri si non constat illum aut propositionem hæreticam asseruisse, aut illi quomodo libet fauisse. Nam ex hoc solum quòd contra inquisitorum inhibitionem aliquid fecit aut dixit, nullus debet hæreticus censeri. Potest tamen hic talis propter talem inhibitionis contemptum merito puniri, & quidem grauiter, pensata prius sua rebellionis grauitate.

An Papa possit alicui committere potestatem censendi de fide, ita ut ea, quæ à legato Papæ fuerint circa fidem definita, sint ab omnibus pro uera fide necessario tenenda. Cap. VI.

Circa ea quæ in proxime præcedenti capitulo defini ta sunt, dubitatio quædam non parui momēti oriri potest, cui respōdere decreui, ut rem hanc plene, ut decet, absolutam relinquerem. In præcedenti siquidem capitulo dixi, penes summum Pōtificem sitam esse potestatem definiendi de fide, neminiq́ licere ijs, quæ à summo Pōtifice circam fidem definita sunt, contradicere. Dubitari merito potest, an Papa possit hanc definiendi potestatē alicui alteri committere, ita ut omnes fideles æqua lege teneantur suscipere eas fidei definitiones quas dederit legatus sedis apostolicæ cui negotium fidei fue-

rit commissum, ac si ab ipso summo Pontifice fuissent datæ, & qui huiusmodi legati definitionibus pertinaciter contradixerit, sit perinde censendus hæreticus ac si definitionibus & decretis circa fidem a summo Põtifice datis aperte & obstinate repugnasset: Et quod Papa hanc definiendi potestatem in quenquam aliũ transferre ualeat, persuaderi põt per hoc quòd multa alia sunt quæ Papa agit per cõmissarios, quibus censendi potestatem tribuit, & quæ ab illis decreta sunt, idem habent robur eandemq́ firmitatem ac si ab ipsius summi Põtificis ore prodijssent. Lites nãque per auditores rotæ dirimit. Votorꝝ dispẽsationes & alia eiusdem classis multa, summo quem uocant, pœnitentiario cõmittit Papa, ut ab illo diuersis personis condonentur. Quæ omnes concessiones & indulgentiæ, etiam si à summo pœnitentiario prodierint, à Papa tñ datę censentur, & tantã uim & potestatẽ apud oẽs habent, quantam haberẽt, si eas Papa ꝓprio ore dedisset. Qm̃ quod per alios agimus, per nos ipsos agere uidemur. Sicut ergo hæc oĩa q̃ maximi sunt momẽti, Papa alijs dispensanda cõmittit, uidetur, ut simili ẽt modo possit fidei negocium in aliquem alium, ut ab illo definiatur, transferre. Prætetea ex longa, & antiqua eccl'iæ cõsuetudine obseruatũ est, Papam hanc definiendi potestatẽ alijs sępe cõmisisse. Qñ.n. in aliqua ꝓuincia oriuntur de fide dissidia, Papa consueuit legatum mittere, & negocium illud alicui ex eadem ꝓuincia mãdare, qui re (ut decet plene cognita, & discussa, sententiam ferat, cui oẽs obedire teneantur. In oĩbus gñalibus, & recte congregatis concilijs, quibus Papa fuit absens, semꝑ affuerunt legati sedis apostolicæ, qui nomine summi Pontificis fidei definitiones darent, quorꝝ sententia, ac si ipsius summi Pontificis uoce fuisset prolata, semper fuit ab omnibus suscepta. In Nicæna siquidem synodo quæ omnium gñalium prima clarissimaq́ censetur, legati sedis Apostolicę fuere. Osius Cordubẽsis Episcopus, Victor et Vincẽtius ꝑsbyteri Romani. In cõcilio Ephe-

ſino primo legatus ſummi Pontificis fuit ſanctus Cyrillus Alexandrinus Epiſcopus. Aimarius in libro de ſynodis dicit Arcadiũ, quendam ex Italia Epiſcopum fuiſſe ẽt in eodem concilio ſimul cum Cyrillo Papæ Legatũ, ſed hoc ex geſtis eiuſdem concilij non conſtat. In cõcilo Chalcedonenſi legati Leonis Papę huius nominis primi fuerũt Iulianus Epiſcopus et Renatus Presbyter, et poſt iſtos miſſi ſunt alij uidelicet Paſchaſinus Lilibetan⁹ Epiſcopus, & Lucentius Epiſcopus Eſculanus, & Bonifacius Presbyter Romanus, ut ex geſtis eiuſdem concilij patet. Et in alijs oĩbus quæ in poſteꝵ abſente Papa ſunt recte congregata cõcilia, perpetua & inuiolata cõſuetudine hoc obſeruatum eſt, ut legati Papę adeſſent q illius nomine fidei regulam certiſſimã deſignarent. Ex qbus omnibus uidetur Papam hanc poteſtatem de fide definiendi legatis ſuis cõmiſiſſe. Hæc ſunt quæ ꝓ huius ſententiæ confirmatione fortius pugnare mihi uidentur. Verum ſi rem bene (ut decet) introſpiciamus oĩa illa quæ adduximus, parꝵ certe p̃fatam ſtabiliunt ſententiam & fortiora multoq; magis urgentia ſunt quæ contra iſtã ꝓ contraria poſſunt adduci ſentẽtia. Qua pp ego libentiſſime ab hac opinione diſcedo, firmiſſime tenens Papam non poſſe in quenquam alium transferre poteſtatẽ definiendi in negocio fidei, talem qualem ipſe habet: ſic ut definita ab illo cui hæc poteſtas fuerit cõmiſſa, ſint tanto robore firmata, ac ſi ipſius ſummi Pontificis ore fuiſſent prolata. Et ut rem iſtam apertiorem faciã, prius perſcrutari oportet, unde Papa habet hoc priuilegiũ ut ipſe in cauſa fidei cenſere ualeat, & in dubijs circa fidem ortis definitiuam ꝓferre ſententiam, cuius definitioni ſub interminatione gehennę oẽs obedire tenentur? Et unde eſt quod nulla alia particularis perſona, p̃ter Papã, ſed ſola uniuerſalis eccl'ia aut concilium gñale illam ꝑfecte reprę ſentans, hoc tanto gaudet priuilegio, ut regulam fidei Catholicæ oĩbus p̃ſcribere ualeat? Cauſa certa & indubitata huius tam excellentis prærogatiuæ eſt multi-

plex sedis apostolicę dignitas. Prima quidem summi Pō
tificis dignitas est, ꝙ Deus illum totius ouilis fecit pasto
Ioā. 21. rē, dicens, pasce oues meas. Oēs. n. q̄ baptismo suscepto
fidem Christianam ꝓfessi sunt, oues sunt Christi, quarū
oīum curam Deus Petro & successoribus eius cōmisit,
illiq́; mandauit, ut eas omnes pasceret. Neq; corporali
pastu pascendæ erant oues oēs ab illo, qui relictis oībus
rebus pro Christo, tam pauper effectus fuerat, ut nec si-
bi ipsi satis ad similem pastū haberet, quanto magis pro
tam multis reliquis oībus. Spirituali ergo pabulo oues
dominicas pascere iubetur Petrus doctrina. s. uerbi Dei.
Petrus ergo quia gn̄alis pastor oēs Christianos fidē Ca
tholicam docere debet, et oēs Christiani siq̄d de fide du
bitant & scire optant, a Petro ne errent discere debent,
& non ab alio: quia nullus alius est oīum dominicarum
ouiū pastor. Secunda Petri dignitas est certitudo & in-
fallibilitas doctrinæ suæ, ita ut docendo oues sibi cōmis
sas, errare non possit, & hoc non a se sed ex donatione
Dei qui illi ratione dignitatis semper adsistit, ne in defini
Luc. 22 tionibus fidei erret. Ego rogaui pro te (inquit dn̄s ad Pe
trum) ut non deficiat fides tua. Et quia ista certitudo &
infallibilitas fidei, nō rationi ipsius Petri, sed ob causam
ouium illi cōmissarum concedebatur Petro, statim sub-
dit. Et tu aliqn̄ conuersus confirma fratres tuos. Ac si ap̄
tius dixisset. Ideo pro te rogaui ut non deficiat fides tua,
q̄a tu reliquos oēs in fide confirmare debes. Vt igitur rē
hanc tibi commissam plene exercere ualeas, opus est te
semper firmum in fide esse. Nam alioqui si Petrus ąliq̄d
definiens errasset, necessarium foret, ut oues quæ illum
tanquam pastorē sequi debebant, illo errante oēs erra-
rent, aut saltem erroris occasionē non paruā susciperent.
Hoc est priuilegium, sedi apostolicæ, ꝓp uniuersalē eccle
siam quam regendam suscepit concessum, ut qn̄ ipsam
ecclesiam docet fidem, errare non possit. Nolo quidem
negare Papam errare posse in fide & posse esse hęreticū,
qm̄ de aliquibus fertur ipsos in fide errasse, hoc tn̄ conti

git illis qñ loquebant̃,aut ſcribebant,aut forte docebãt, ut ſingulares perſonæ & priuatæ. Si tñ loquerentur aut docerent,aut ſcriberent tanquam perſonæ publicæ et officio p̄lationis fungentes,tunc credo quod Deus illos errare non permitteret,ne eccleſiam ſponſam ſuam quam ſibi ſpecioſam acquiuit,illi ſuo errore inficerẽt.Nullus dubitat lõge aliam conſyderationẽ habendam eſſe de ſummo Pontifice quatenus priuatã gerit pſonam, & quatenus gerit publicam.Cũ loqtur aut ſcribit aliquid tanquã perſona priuata, non uult omnes ad illa recipienda aut credenda obligari.Cum uero loquitur aut ſcribit ut perſona publica & quatenus ſummus eſt Pontifex,tunc uerbis ſuis aut ſuis ſcriptis oẽs ad illa utcunque obligare intendit. Non tñ ſemper ſic illi loquuntur aut ſcribũt, ſiqñ illos aliquid ſcribere contingit. Multa.n.ſummi Pontifices ſcripſerunt,quæ non eo aío ſcripſerunt ut pro decretis & definitionibus haberentur. Nam (ut de cæteris taceam) uulgatiſſimũ eſt rñſum Innocentij quarti,uiri in iure canonico peritiſſimi,qui cum quæreretur an ea quę in iure canonico,ſcripſerat,uellet ab oíbus pro lege & tanquam firma decreta teneri? rñdit ſe minime id uelle,ſed liberum cuicunq; relinquere iudicium,ut pro libito ſuo quiſq; ſentiret. Dixit.n.ſe non ut ſummũ Pontificem,ſed ut quẽpiam aliquem ex priuatis doctoribus, id ſcripſiſſe. Quo fit ut ſi forte aliquid in fide erroneum in hmõi Innocentij ſcriptis inueniretur,nõ ſit inde colligendum Papam in fide erraſſe,qm̃ non ut Papa ſed ut priuata pſona id ſcripſerat. Põt itaque,ut ego ſentio, Papa aliquid contra fidem Catholicam ſentire, Deus tñ nunquam permittet, ut Papa id quod male ſentit toti eccleſiæ credendum p̄cipiat. Sicut non pmiſit Balaam maledicere Iſraël. Nu. 24
His oíbus p̄fatis,et bene conſideratis facile eſt colligere, Papam non poſſe hanc poteſtatẽ definiẽdi in rebus fidei alicui alteri cõmittere qm̃ nõ põt certitudinem & infallibitatem quam ipſe circa definitiones dandas habet,in quenquã alium transferre Null⁹ unquã(qđ ſciam)adeo

hucusque desipuit, ut dixerit legatos Papæ aut comissarios eius errare non posse. Possunt.n.illi errare, cum non sint tanto priuilegio, a deo donati, ut sint infallibiles in definitionibus suis. Non enim rogauit Deus pro legatis aut comissarijs Petri, ut non deficiat fides eorum, sicut rogauit pro ipso Petro. Hæc autem infallibilitas est summe necessaria in illo qui de fide censere debet, ut omnes fideles possit ad suam definitionem suscipiendam obligare. Alioqui oporteret fidem ecclesiæ non esse aliquando certam, si regulæ incertæ & fallibili inniteretur. Ob hanc causam concilijs prouincialibus quia errare possunt, nunquam fuit cõmissa potestas dandi decreta fidei. Ad hos tm limites conciliorum prouincialium authoritas extenditur, ut uidelicet ibidem simultates amputentur, querimoniæ audiantur, mores corrigantur, non tñ ut de fide aliquid ibidem decernatur. Cõcilium siquidem Nicænum, hoc solum illis permisit. Præterea, illa quæ sunt alicui certo ordini aut statui connexa & ab illo depẽdentia, nullus põt alteri extra illum ordinem aut statũ constituto committere. Eucharistiam conficere, pœnitentes peccatores a peccatis absoluere, nullus etiam si Papa sit, põt alteri non sacerdoti cõmittere: quia hæc sunt ordini sacerdotali annexa, & necessario exigunt ordinẽ sacerdotalem, in illo qui aliquod horum exercere debet. Ad eundem modũ Papa non põt cõmittere alicui nõ Episcopo, ut ordinationes faciat, id est, ut sacramẽtum ordinis alicui conferat: qa ut aliqs sacramentũ ordinis possit cõferre, oportet necessario illũ esse Episcopũ. Ex qbus apte colligimus ut Papa nõ possit alicui alteri cõmittere potestatẽ definiẽdi de fide, sic ut illi⁹ definitioni oẽs fideles teneãtur obedire, qa (ut diximus certitudo & infallibilitas q̃ ad talem supremã potestatẽ requiritur, est annexa dignitati Papali, et ab illa nullatenus separabilis: qa (ut diximus) p sola illa rogauit Deus et nõ p alia ut nõ deficiat fides eius. Rursum, si Papa posset ptãtem definiendi de fide in quencũq alium transferre, ad eundem modũ

possetẽt canonizationem sctõꝝ alicui cõmittere, quia sctõꝝ canonizatio(ut Btũs Thom. docet)res est quodammodo ad fidem expectans. Cui Beati Thomæ snĩæ quodammodo fauent uerba q̃ summus Põtifex dicit in canonizatione alicuius sancti q̃ posita sunt in lib. sacraꝝ eccl'iæ ceremoniaꝝ,& sunt quæ sequuntur. Ad honorem sanctæ & indiuiduæ trinitatis,& exaltationẽ fidei Catholicæ,ac Xp̃ianæ religionis augmentum,authoritate eiusdẽ Dei omnipotentis,pr̃is,& filij, & sp̃us sancti, & Btõꝝ Apl'oꝝ Petri & Pauli & nr̃a, de fratrũ nr̃oꝝ consilio decernimus & definimus bonæ memoriæ. N.sctũm esse et sctõꝝ catalogo ascribendũ, ip̃mq; catalogo hmõi ascribimus. Hæc uerba dicit Papa cum aliquem canonizat:in quibus.i.aduertendum qđ ait,talem canonizationem fieri ad exaltationem fidei Catholicæ. Si cui uero hæc Beati Thomæ snĩa non placet,& ꝓrsus negare contendit,sctõꝝ canonizationem spectare ad fidem,tanto impensius nr̃æ fauebit argumentationi,quanto canonizationem ipsam minoris ponderis fecerit ipsa fide. Nam si id quod maius est,uidelicet fidei definitionem Papa põt cõmittere alteri, multo melius poterit cõmittere id qđ min⁹ est, uidelicet canonizationem sctõꝝ. Hoc autem nullus sanæ mentis cõcedet,cũ sit perpetua consuetudine eccl'iẹ damnatum. Nam etsi multa ad canonizationẽ pręuia & exacta Papa alijs cõmittat per illos exequẽda,ut puta uitæ inq̃sitionẽ,testiũ examinationẽ:ipse tñ solus sum̃n⁹ Põtifex snĩam ꝓfert, illum declarans fuisse sctũm, & uelut talem catalogo sctõꝝ illum ascribẽs. Nec unq̃ ab ipsis ecclesiæ primordijs ad hoc usq; seculum,fuit auditum, ut Papa alicuius sancti canonizationem legato suo cõmitteret. Demum qđ snĩam certissimam & indubitabilem mihi facit, est perpetua & inuiolata consuetudo ecclesiæ q̃ nunquam ꝓ certis & indubitatis habuit ante sedis apostolicæ definitionem, ea q̃ de fide à legatis eiusdẽ sedis fuerãt definita. Nec ipsi summi Pontifices illa ꝓ tam certis unq̃ ab

ecclesia haberi uoluerunt, qđ ipse rerꝫ prǫteritarꝫ ordo & ꝓcessus clarissime docet. Nā multæ fuerunt lites de fide in uarijs mundi partibus exortę ad quas dirimēdas Pontifices summi legatos miserunt, qui postq̃ꝫ suis sentētijs finem litibus imposuerunt, ipsorꝫ legatorꝫ sniæ fuere per summorꝫ Pontificum snias confirmatæ uel iterꝫ fuerunt ab ipsis Pontificibus iudicatæ. Quæ res non contigisset, nisi summi Pontifices censuissent sniam suam fuisse necessariam. Huius rei tam multa sunt apud diuersas nationes exempla ut enarrare pigeat: ne tñ testimonio carere uidear, ac ꝓinde rem suspectam dimittam, unum & alterꝫ exemplum ꝓferam. Cum Berēgarius ecclesiæ Andegauensis diaconus contra admirabile Eucharistię sacr̃m pestiferam ꝑ totas Gallias diffunderet hæresim, Hildebrandus sanctæ Romanæ ecclesię cardinalis legatus Victoris scđi qui tūc uľem ꝑerat ecclesiæ, illius hęresim damnauit. Eam tamen Nicolaus Pontifex huius nominis scđs qui Victori in Pontificatu successit, Concilio centum & tredecim Epõrꝫ Romæ coacto, postea damnauit. Quam sniam à Pontifice dari non fuisset opus si satis omnib9 facere posset Hildebrandi legati definitio.
Post Berengarium aliquot elapsis scľis surrexit in Anglia Ioannes Vuiclef, qui plurima impia & pestifera dogmata, uerbo, & libris editis docuit. Huius causæ cognitio Archiepõ Cantuariensi Apľicæ sedis legato cõmissa est qui re ut decebat plene examinata, ipm Ioannem Vuiclef, & omnes illius hæreses publice damnauit. Post Ionanem Vuiclef paucis aliquot elapsis annis successit in Bohemia Ioannes Hus, qui omnes Ioannis Vuiclef hæreses pertinacissime tutatus est. Quo per summum Pontificem audito huius rei cognitionem Archiepõ Pragensi cõmisit, qui omnibus diligenter examinatis, omnes illas hæreses damnauit. Sed utriusq̃ꝫ Ioãnis hæreses postea Romæ summus Pontifex, & tandem cū cilium Constantiense damnauit. Quæ omnia constant ex decreto sessionis octauæ eiusdem cõcilij. Cum olim

Petrus quidam Osmensis, noua quædam in Hispania doceret, quæ multorꝫ iudicio hæretica uidebantur. Syxtus quartus huius nominis Papa, qui tunc uniuersæ p̃erat ecclesiæ huius causæ cognitionem cum plenitudine ptãtis demãdauit dño Alphonso Garrillo Archiep̃o Toletano, & Hispaniarꝫ Primati. Hic re plene (ut decebat) cum multorꝫ uirorꝫ doctorꝫ consilio examinata, multas illius Petri Osmenſ. assertiones erroneas & hæreticas esse iudicauit. Post hanc tñ sñiam, res ipsa ad eũdem Syxtum deuoluta est, qui omnibus plene circunspectis sñiam p̃fati Archiep̃i per bullam publicam confirmauit. Quam sñiæ confirmationem nos in eo opere, qđ aduersus omnes hæreses edidimus, in titulo de confessione inserere decreuimus, ut omnib⁹ esset nota, q̃ in tenebris latebat. Si ea, quæ à p̃fatis, atq; alijs hmõi legatis sedis Ap̃licæ fuerunt circa fidem definita, fuissent firmo robore firmata, ita ut necessario ab omnib⁹ fidelib⁹ debuissent ꝑ certa, & indubitata fide teneri, non erat opus Papam suam superaddere sñiam: quia esset rem actam agere. Verꝫ quia ea, q̃ à legatis Ap̃licis sunt circa fidem definita, pleno robore carent, ꝓpea qđ illos in fide errare posse semper ab omnib⁹ creditum est, ideo semꝑ hoc obseruatum est, ut post legatorꝫ definitionẽ Papa sñiam expressam adderet, q̃ ex ore illius ꝓcedens, doceret omnes quid circa fidem tenendum esset. Ipsa ergo rerꝫ experientia apertissime docet ipsosmet summos Põtifices nunq̃ꝫ existimasse ea, q̃ à legatis suis circa fidem definita erant, debere teneri ꝑ certis, & indubitatis añ ipsorũmet Pontificum definitiones. Forte hic mihi aliquis obijciet, sic inquiens. Si ea, quæ à legatis Ap̃licæ sedis circa fidem definiuntur, non sunt necessario ꝑ certis habenda, ad quid Papa eos mittit cũ superflua, & inanis sit illorꝫ legatio? Rñdeo, q̃ non frustra mittunt: quia p̃nt inquirere, & examinare rem, ut postea summo Pontifici referant, sicut fit in canonizatione sctõrꝫ. Deinde & si illi nõ possint certam, & indubitabilem de fide, ꝓ-

ferre ſnĩam, pñt tñ ob aliq̃ urgentem cãm (ut capite p̃-
cedenti diximus)de Inquiſitoribus ꝓhibere alicuius ꝓ-
poſitionis aſſertionem,cuius definitioni,qui contradixe
rit,merito punietur, non tñ ſi res eſt dubia, ut hæreticus
ante Papę definitionem , p̃ſertim ſi illã ſe expectare oñ-
dit:ſed ut rebellis,& inobediens.Nec ſolum hoc obſer-
uatum eſt in definitionibus priuatim datis per legatos
ſedis Apl'icæ:ſed etiam in conciliorꝫ definitionibus,qui
bus legati ſedis Apl'icæ interfuerunt. Nam poſt defini-
tionem de fide datam ab eiſdem legatis cum toto con-
cilio,ſemper eccl'ia petiuit ſnĩam ſummi Pontificis, nec
ante ipſius ſummi Pontificis confirmationem unq̃ cer-
tum habere uoluit,& firmum , qđ à legatis eiuſdẽ ſedis
fuerat definitum. De qua re aliqua uolo ꝓferre teſtimo
nia,ex quibus uerꝫ eſſe,qđ dicimus pleniſſime conſtare
poteſt.In illa ſiquidem celeberrima ſynodo Nicæna le-
gatus Syluestri tũc ſummi Pontificis fuit Oſius Cordu-
benſis Ep̃s:eorꝫ tñ,quæ ibidem definita fuerant confir-
mationem petierunt à ſede Apl'ica,ut conſtat ex epl'a à
toto concilio ad ſummum Pontificem directa , quã pla-
cuit hic inſerere,ut emendatam redderẽ, q̃ in multis li-
bris habetur uitiata,& multis mendis plena .

Epiſtola à Synodo Nicæna directa Syluestro Papæ primo .

Beatiſſimo Papæ urbis Romæ cum omni reuerentia
colendo Syluestro,Oſius Ep̃s prouinciæ Hiſpaniæ ciui
tatis Cordubenſis,& Macharius Ep̃s eccl'iæ Conſtan-
tinopolitanæ , & Victor , & Vincentius p̃sbyteri urbis
Romæ ordinati ex tua directione, & cæteri Ep̃i trecen-
ti & decem & octo, in Dño ſalutem. Qm̃ omnia cor
roborata de diuinis myſterijs eccl'iaſticę utilitatis, q̃ ad
robur pertinent ſanctæ eccl'iæ Catholicę,& Apl'icę, ad
ſedem tuam Romanam explanata , & de Græco in La
tinum redacta ſcribere confitemur : nunc itaq; ad ur̃æ
ſedis augmentum accurrimus roborantes. Itaq; cen-
ſeat ueſtra Apoſtolica doctrina Ep̃s totius ueſtrę urbis
in unum conuenire,ueſtrúmq; hr̃e concilium : ſicut do-

cet

cet mystica ueritas, ut firmetur nra sanctimonia, gradúsq; fixos, uel textus ordinationis tuæ sanctimoniæ, nostra possit habere regula: qm̃ decet numerꝝ dictorum tuorꝝ coepõrꝝ a te discere gradus, uel ordines constitue re urbis. Quidquid aũt constituimus concilio Nicæno precamur, ut uestri oris consortio confirmetur. Oret beatitudo tua pro uniuerso concilio. Data. 8. Calendas Iulias. accepta. 13. Calendas Decembris, Paulino, & Iuliano summis Consulibus.

Rescriptum Syluestri Episcopi ad synodum Nicænam.

Syluester Eps̃ sedis Apostolicæ, & sanctę eccl'iæ Catholicæ reuerendæ religionis urbis Romæ, fratribus, & coepiscopis, qui in Nicęnũ conciliũ conuenerunt in dño salutem. Gaudeo uos promptam benignitatẽ seruare. Nam & confirmo: figóq; ad doctrinam uestrã reclamã tes de mysterio, uel unitate Trinitatis, chrismatis uos secundũ dicta, & doctrinam Euangelicam, sanctam ac cepisse grãm, de quo examine probo uera fuisse, & esse mansura quæ in uestrum, nostrúmq; manauere mysterium. Meum chirographũ, & discipulorꝝ meorꝝ offero in uestro sancto concilio quidqd constituistis, unà parẽ dare consensum, atq; in gremio uestræ synodi, parua pp disciplinã eccl'ia alligabo p̃cepta, pp Victorinum qui ar bitrio suo quidquid uellet affirmabat, & cyclos Paschę pronũciabat fallaces, ut cum Episcopis totius orbis Italiæ examinatam uniuersitas uestri sancti concilij dignetẽ accipere ueritatem. Et alia manu. Oret pro nobis beatitudo uestra sancti concilij trecentorꝝ decem & octo, ut charitatis, quæ uobis data est Dñi nr̃i Iesu Christi, serue tur augmentum. Data quinto Calendas Nouembris ac cepta quarto Idus Februarij, Cõstantino septies, & Cõ stantino Cæsare, quater Consulibus. Deinde concilio Chalcedonensi inter fuerunt legati Leonis tunc summi Pontificis, Paschasinus Lilibetanus Eps̃, & Lucentius Eps̃ Esculanus & Bonifacius Presbyter Romanus ut constat ex actis eiusdem concilij actione prima & ulti-

Alias: uictorẽ

ma,& ex epist.41. & 42.ad Martianum imperatorem missis à Leone Papa. & ex epistola eiusdem Papæ Leonis ad totum concilium Chalcedonẽse directa: quæ est in ordine epistolarum quadragesima quinta. Ea tñ quę in illo concilio definita sunt, non fuerũt rata & firma ab ipso concilio existimata,quousque fuissent ab ipso summo Pontifice confirmata. Propter quod patres in concilio congregati summo Pontifici Leoni scripserunt, deprecantes ut illic facta decreta confirmare dignaretur. In qua epl'a postquam fecerunt relationem eorum quę in concilio fuerant ab eis definita, hæc quæ sequuntur adiungunt. Hæc sunt propria & amica,& ad decorem conuenientissima,dignare cõplecti sanctissime & beatissime pater. Qui enim locum uestræ sanctitatis obtinent sanctissimi Epi Paschasinus & Lucẽtius, & qui cũ eis est reuerendissimus Presbyter Bonifacius, his ita cõstitutis uehementer insistere tentauerunt, proculdubio à uestra prouidentia inchoari & hoc bonum uolentes, ut sicut fidei,sic bonæ ordinationis uobis deputetur effectus. Nos enim curantes tã pijssimos & Christi amicos imperatores,qui super hoc delectantur, quàm clarissimum senatum & totam: sicut dicere conuenit, Imperij ciuitatem:opportunũ credidimus eẽ,honoris eius confirmationem ab uniuersali concilio celebrari, & uelut hæc à tua sanctitate fuerint inchoata (eo quòd fouere semper studeas) roborauimus præsumentes, dum nouerimus:quia quidquid rectitudinis a filijs fit,ad patres recurret facientes hoc proprium sibi: Rogamus igitur, & tuis decretis nostrum honora iudicium, & sicut nos cupidi in bonis adiecimus consonantiam,sic & summitas tua(quod decet) adimpleat. Hactenus in epl'a concilij Chalcedonensis ad Leonem Papam, quæ habetur in fine tertiæ actionis eiusdem concilij. Huic aũt petitioni idem Beatus Leo respondit,per epistolam ad totum concilium directa, confirmans decreta eiusdem concilij, & sic inquiens.

Leo episcopus sanctæ synodo apud Chalcedonam habitæ. Oēm quidem fraternitatem ueſtram noſſe non ambigo, definitionem ſanctæ ſynodi quæ ob confirmationem fidei, in Chalcedonēſi ciuitate celebrata eſt, toto corde me fuiſſe complexum. Quia nulla ſinebat rō, ut qui unitatem Catholicæ fidei dolebam ab hæreticis fuiſſe turbatam, non exultanter in integrum rediſſe gauderem. Hoc tamen non ſolum ab ipſo beatiſſimæ conſenſionis affectu, ſed etiam ex epl'is meis, quas poſt reditum meorum ad Cōſtantinopolitanæ urbis antiſtitem dedi, potuiſſetis agnoſcere, ſi uobis reſponſionem ſedis apl'icæ manifeſtare uoluiſſet. Ne ergo per malignos interpretes dubitabile uideatur, utrum q̄ in ſynodo Chalcedonenſi per unanimitatem ueſtram de fide ſtatuta ſunt approbem, hæc ad omnes fratres & coepiſcopos noſtros qui p̄dicto concilio interfuerunt, ſcripta direxi. Quæ glorioſiſſimus & clementiſſimus princeps (ſicut popoſci) in notitiam ueſtram mittere pro Catholicæ fidei amore dignabitur, ut & fraterna uniuerſitas, & omnium fidelium corda cognoſcant, me non ſolum p fratres, qui uocem meam executi ſunt, ſed etiā per approbationem geſtorum ſynodalium propriam uobiſcum iniſſe ſnīam, in ſola uidelicet fidei cauſa (quod ſæpe dicēdum eſt) pp quam generale concilium, & ex præcepto Chriſtianorum Principum, & cōſenſu Apl'icæ ſedis placuit congregari, damnatis hæreticis, qui ſi corrigi uoluiſſent, nulla penitus reſideret de uera dn̄i noſtri Ieſu Chriſti incarnatione dubitatio. Vnde ſiquis unquam auſus fuerit, uel Neſtorij perfidiam tueri, uel Eutychetis ac Dioſcori impium dogma defendere, & à Catholicorum cōmunione reſecet, nec habeat eius corporis participationem, cuius abnegat ueritatem. Hactenus Leo ſanctiſſimus in epl'a ad concilium Chalcedonenſe miſſa; q̄ eſt in ordine epl'arum ſuarum 59. Et in epl'a 57. ſcribit ad Martianum Auguſtum rogans ut hanc ſuam concilij Chalcedonenſis confirmationem p omnes eccl'ias publicari

mandaret, ut omnibus īnotesceret Apostolicæ sedi placuisse ea, quæ de fide in concilio Chalcedonensi fuerāt definita. Præterea, sexta synodus q̄ tertia est habita Cōstantinopoli, una est ex præcipuis & primi ordinis conciliis generalibus, q̄ Catholica suscepit ecclesia, in qua legati Agathonis tunc summi Pontifici fuerunt Theodorus & Georgius p̄sbyteri & Ioannes diaconus. Quę autem in illo concilio definita sunt, cōfirmata fuere per Leonem papam, qui Agathoni propè finem concilij defuncto successit. Cuius rei aptissimū & integerrimum testimoniū reddit ep̄l'a eiusdē beati Leonis papæ hui⁹ nominis tertij ad p̄fatum Imperatorē missa, q̄ sic incipit.

Regi Regum in cuius potestate sunt regna mundi pusilli, & cętera. Quam ep̄l'am nolui per oīa referre, ne magna illius prolixitate grauarem lectorem. Solum citabo aliquam illi⁹ partem per quam sexta synodus ab eo cōfirmatur, his uerbis. Sancta igitur (inquit Leo papa) uniuersalis & magna sexta synodus, quam nutu dei uestra clementia & sedule conuocauit, & cui pro Dei ministerio p̄fuit, ap̄l'icam in oībus regulam & probabilium patrum doctrinam secuta est. Et quia definitionem rectæ fidei (ut dictum est) plenissime p̄dicauit, quam et ap̄l'ica sedes beati Petri apostoli (cuius licet īpares ministerio fungimur) ueneranter suscipit, idcirco & nos & per nostrum officium hæc ueneranda sedes ap̄l'ica concorditer ac unanimiter, his q̄ definita sunt ab ea, consentit, & beati Petri authoritate confirmat: sicut supra solidatam petram, qui Christus est ab ipso domino adeptus firmitatem. Propterea sicut suscepimus atque firmiter p̄dicamus sancta quinque uniuersalia concilia, Nicænum, Cōstantinapolitanum, Ephesinum primum, Chalcedonense, & Constantinopolitanum, q̄ & omnis Christi eccl'ia approbat & sequitur: ita & quod nuper in regia urbe pro uestræ serenitatis adnisu celebratum est sanctū sextum concilium, ut eorum pedissequi interpretes, pari ueneratione atque censura suscipimus, & hoc cum eis di-

gne connumerari,tāquam una & æquali Dei gratia cō-
gregatum,decernimus:& qui in eo fideliter conuenerūt
Christi ecclesiæ sacerdotes, inter sanctos ecclesiæ pr̄es
atque doctores adscribendos æque censemus. Hactenus Leo Tertius in epistola illa, q̄ locata est in fine gestorum eiusdem concilij. His igitur clarissimis testimonijs apertissime conuincitur,ea,quæ à legatis sedis Apostolicæ cum reliquo episcopo℞ concilio fuerant circa fidem decreta,nō fuisse ab omnibus fidelibus pro certis, & indubitatis recepta, antequam Papa suum dedisset decretum. Ex his oībus aperte colligimus Papam non posse in quenquam alium transferre potestatem definiendi de fide talem,qualē ipse habet,ita ut sua definitione,aut sñia possit ille oēs Christianos ad aliquid credēdum obligare: sicut ipsemet Papa potest. Sed hic mihi occurrit non parua dubitatio,cui respondere decreui,ne scrupulus maneat,qui alicuius consciētiam lædere possit.Nam pp ista,q̄ de concilio℞ cōfirmationibus à summis Pontificibus petitis,& concessis,diximus,dubitare merito aliquis poterit,an concilia ex toto terrarum orbe authoritate Papæ congregata, in quibus Papa non adest: sed solum illius legati,possint in definitione fidei errare. Si talia concilia errare posse dicatur, consequēs est,ut etiam concedatur,talia concilia sine pręsentia Papæ non esse dicenda generalia,aut quòd generalia concilia authoritate Papæ congregata possunt errare: quorum utrunque est absurdum. Nam quòd generalia concilia authoritate Summi pontificis congregata, errare possint,hæresis est multo℞ hęretico℞ ab oibus Catholicis damnata. Quòd aūt sine pn̄tia Papæ possit gn̄ale concilium celebrari,re ipsa constat: quia in nullo illo℞ quatuor celebratissimo℞ concilio℞,uidelicet, Nicęno, Constantinopolitano,Ephesino,Chalcedonensi, Papa fuit pn̄s. Illa tn̄ fuisse gn̄alia concilia nullus unquam negauit: Si uero talia concilia sine pn̄tia Papæ: sed cum legatis eius, & authoritate illius congregata errare non

possunt, quare eorum, quæ à toto illo concilio definita sunt, expectatur Papæ confirmatio? quia si cõcilium illud errare non potest, non est opus conciliorum definitiones à Papa confirmari. De hac re (ut ingenue loquar) malluissem aliorum audire sñiam, quam dicere meam: sed quia neminem hucusque uidi, qui hãc dubitationem mouisset, aut de illa aliquid disseruisset, cogor dicere saluo meliori aliorum iudicio, quid de hac re sentiam. Ego quidem firmissime teneo, nec aliud sentiendum censeo, talia concilia, quæ ex toto terrarum orbe authoritate Papæ cõgregata sunt, in quibus, etsi Papa sit absens, ipsius tamen legati pñtes sunt, esse dicenda gñalia concilia, & per consequens non posse in fide errare. Non quidem propterea quod legati sedis Apostolicæ sint infallibiles in diffinitionibus fidei, cum illi per se soli errasse potuissent: sed quia totus ille cœtus in quo adsunt, errare non potest propter assistentiam Spiritus sancti. Verum & si illa concilia errare non possint in fide, non tamen frustra, & sine causa: sed ob multas, easque iustissimas causas illa petierunt semper ab ipso summo Pontifice approbationem, & confirmationem eorum, quæ à toto concilio definita fuerunt. Prima quidem causa est, ut omnibus cõstet Papam idem cum concilio sentire, & legatos suos ueram ipsius Papæ mentem expressisse. Nam quia dubitare aliquis posset an legati sedis Ap'licæ fideliter suo functi fuissent officio, rem iuxta uoluntatem & sñiam delegantis exequentes: opus est, ut Papa suam exprimat aperte, ore suo prolatam, aut manu sua subscriptam sñiam. Hoc .n. in alijs forensibus negotijs fieri iure præcipitur. Siqs per procuratorem matrimonium contraxerit: quamuis illud legitimum esse matrimonium, & indissolubile iura decernãt, ut habetur. 32. q. 2. paragrapho cum dicitur. et l. gñali. ff. de ritu. nupt. quia tñ potuit subesse fraus in huiusmodi contractu, procuratione uidelicet existente falsa, ideo sic contrahentes consueuere iterũ in pñtia talem contractũ proprijs uerbis repetere. Vt igitur oĩbus con-

ſtet caput eſſe mēbris conforme,hoc eſt, Papam idē cū concilio ſenſiſſe,oportet ut non ſolum per legatos ſuos: ſed per ſeipſum ſuam exprimat ſnīam. Et hoc aperte expreſſit idem beatiſſimus Leo in illa p̄fata epiſtola ad cō ciliū Chalcedonenſe miſſa, in qua rationem ſuæ confirmationis reddēs,ſic ait. Vt fraterna uniuerſitas, & omnium fideliū corda cognoſcāt me nō ſolum per fratres, qui uicem meam exequuti ſunt: ſed etiam per approbationem geſtorꝫ ſynodalium,propriam uobiſcum iniſſe ſnīam. Hæc ille.Ex quibus clare conſtat definitionis cōfirmationem non eſſe a' Papa conceſſam, ut ꝑ illam Papa maius robur adderet definitioni: ſed ut ꝑ illā clarius oībus conſtaret de Papæ uoluntate,& ſnía:quam per legatos ſuos expreſſerat.Et ſic fieri oportere aperte cōuincitur per hoc, quòd aliqñ compertum eſt legatos ſummi Pontificis infideliter,& contra ea,quæ illis Papa cōmiſerat,legationem ſuam egiſſe. Nam Nicolaus Papa huius nominis primus in epiſtola ad Epiſcopos ꝑ Aſiā, & Libyam conſtitutos,dicit legatos ſuos,quos ille Cōſtantinopolim ad cuiuſdam grauis cauſæ cognitionem miſerat,contra expreſſa mandata ſua rem totam egiſſe, & dixiſſe,illa ita ex mandato Papæ agere.Ne igitur ī definitionibus conciliorum aliquem legatum tale aliquid egiſſe,quis poſſit ſuſpicari,neceſſariū eſt,ut quæ legati ſedis Apoſtolicæ in concilio dixerunt, Papa proprio ore, & propria manu confirmet.Altera cauſa pōt id fieri ꝑꝑ ipſum Papam,ne ſi forte in poſterum à definitione concilij deficeret,cauſaretur ſe nunquā tali definitioni conſenſiſſe,legatoſq; ſuos minime ſuam expreſſiſſe uoluntatem. Ne igitur id in poſterꝫ eueniat,opus eſt,ut propria manu ſubſcribens dicat ſe id ſimul cū toto concilio ſentire,eamq; amplecti fidē q̄ à toto concilio Spū ſctō ſuggerente data eſt. Etſi Papa Deo permittente poſtea cōcilij definitionē deſerere tētaret, ſua ipſius ſubſcriptione dānaretur. Tertia & potiſſima cauſa eſt,quia licet concilium in definitionibus,& decretis ſuis circa fidem non

Leo. pp

possit errare, in aliis tñ, quæ ad fidem non pertinent, qđ errare possit nullus uere doctus dubitat. Nam conciliũ Chalcedonẽse, quod unũ est ex illis quatuor celebratissimis concilijs, quæ beatus Gregorius dicit se uelut sancta quatuor Euãgelia uenerari, errauit pferendo Patriarchã Constantinopolitanum Patriarchæ Alexandrino, q ex antiqua eccl'iæ consuetudine per Nicænum conciliũ cõfirmata, scđm locum semper post Romanũ Pontificem habuerat. Propter qđ Leo Papa licet cõfirmauit ea, quę in concilio Chalcedonensi definita fuerant circa fidem, eam tñ definitionem, per quã Patriarcham Cõstantinopolitanum ptulit Alexandrino, reprobauit, & per apertam sñiam damnauit, prout cõstat ex epistola quinquagesimaseptima eiusdem Leonis: quæ est ad Martianũ Augustum, & ex epistola quinquagesimanona eiusdẽ, quæ est ad totum conciliũ Chalcedonense. Miserunt ergo pfata concilia rõnem gestoꝶ suoꝶ ad summũ Pontificem, & petierunt ab eo confirmationem, nõ quidem pro his solum, quæ ad fidem spectabant: qm̃ illa certa erant, & infallibilia, et firmo robore firmata, cum in illis errare non potuissent concilia: sed rõne alioꝶ negociorum, in quibus illa cum errare potuissent, certitudinẽ, ac proinde confirmationem definitionis à summo Pontifice tanquam supremo eccl'iæ iudice petebant. Et certe si bene aduertantur uerba epl'æ à cõcilio Chalcedonensi ad Leonẽ missæ, solum in ea epl'a concilium petit confirmationẽ illius definitionis, quam de plátione Patriarchę Constantinopolitani dederat, nec de rebus fidei ulla fit mentio. Et Leo eidem concilio respondens, dicit concilium ad hoc solũ congregatũ fuisse, ut de fide, & non de alijs iudicijs tractaret. Hæc sunt quæ mihi de hac re certiora uidentur, siquis meliora obtulerit, extensis (ut aiũt) ulnis recipiam, & gratias illi pro mercede oblata referã ingentes, tm̃ abest, ut sim confutare paratus. Nõ.n. tam tenaciter meæ adhæreo sñiæ, ut illã semper meliorẽ esse putem, ac proinde alienã recipere contemnam. Argumẽ

ra, quæ à principio cap. posuimus, & quæ in faciem oppositæ uidentur fauere sententiæ, facillime soluuntur. Ad primum quidem respondeo concedens multa esse, quæ iuste, imo aliqñ necessario per alios dispẽsat Papa: quia omnibus peragendis ipse solus non sufficit, res tñ ad fidem spectantes eo, quod sint reliquis omnibus forensibus negocijs multo præstantiores, non est æquũ, ut per alios decernat. Nã & si quæ per alios facimus, ꝑ nos ipsos facere uideamur, non tñ re uera per nos ipsos facimus. Deinde multum interest ꝓprijs, an alienis oculis inspicias: qm̃ (ut optime Manlius Torquatus apud Liuium ait) uix unquam bene succedent, quæ oculis egeris alienis. Fatemur rei ad fidem spectantis inquisitionẽ Papam posse alicui delegare, ut uidelicet doctorꝶ dissidentium rationes, & argumẽta audiat, & scrutetur, hac tñ conditione, ut quæ ab illis intellexerit, summo Pontifici referre teneatur, ut ille omnibus examinatis sñiam dicat. Aliàs si Papæ legatus sñiam de fide dixerit, nõ sic ligabit contradicentẽ, ut non liceat illi ad Papam appellare. Ante cuius definitionem quamuis contradicat legato, non censebitur hæreticus. Alterius argumenti solutio ex his, quæ ante diximus, est manifesta.

Quis sit Dicendus hæreticus. Cap. 7.

Hactenus de hæresi ꝑ multa capitula disputauimus. Nunc uero ratio ipsa suadet, ut de ipsius hæresis assertore, qui hæreticus appellari solet, disseramus, & quis merito talis cẽseri debeat, doceamus. De hac re (prout ego existimo) non oportet facile pronunciare: sed grauem, & diligentem debet iudex adhibere examinationem antequam aliquẽ hæreticum esse censeat. Cum. n. nullum sit acerbius crimẽ qđ uiro Christiano quis possit obijcere, quàm si illum appellet hæreticum, anxie prius rẽ examinare conuenit, & lapidem (ut dicitur, ad filum referre antequã iudex de hac re sñiam dicat. Lex Mosayca lõgam, & diligentem iubebat præcedere examinationem antequam sacerdos aliquem pronunciasset leprosum. Leu. 13

Multo ergo maiorem decet adhibere inquisitionem antequam aliquis pronuncietur hæreticus: qm̄ magis deferendum est ueritati, quàm figuræ: magis corpori, quã umbræ. Leprosus siquidem hæretici hominis figurã gerebat, ut infra libro scdo cap. 18. ostendemus. Ne igitur ĩ hæreticoꝝ censura quisquam erret, certissimam regulã hic statuam per quam debeat quilibet examinari, hæreticus sit an non? Ante omnia tñ admonere lectorem decreui, hæretici nomen uarium esse, & multiplex in sacris canonibus. Nã aliqñ extensa nimis eius significatione, hæreticus dicitur, quisquis qũolibet in hæresim lapsus est, aut qui apertam, & uehementem de hæresi suspitionem dedit. Et iuxta hanc uocis latissimam significationẽ fautores hæreticoꝝ, & illoꝝ receptores hæretici appellantur, ẽt si illos erroribus eoꝝ, quos tuentur, aut domi recipiunt, ex aĩo fauere non constet. Hæretici ẽt dicunť, iuxta hanc largissimam uocis significationem, schismatici, & simoniaci, qm̃ qui tales sunt, non modicam p̄bent hæreseos suspicionem. Iuxta hanc tã latam hæretici appellationẽ, non usurpatur hæc uox hæreticus, in illis titulis q in libro decretalium, & libro sexto, et in clemẽtinis, de hæreticis inscribũtur: qm̃ non illis oĩbus, qui sub tam larga illius significatione comprehendi possent: pœnę illæ, & mulctæ conueniunt, quæ hæreticis à summis Pontificibus per decretales sub illis titulis contentas, infligi mandantur. Omissa igitur hac tam larga uocis significatione, ad propriam, & legitimã eiusdem uocis significationem accedentes ostendamus, quis uere, & merito sit hæreticus cẽsendus, ut pœnæ à iure decretæ iuste illi possint infligi. Multa qdem exigũtur, ut quis merito debeat hæreticus dici. Primo ante oĩa opus est, ut fidem Catholicam semel in baptismo susceperit. Nam q nunquã Christum in baptismo induit, is Paganus, aut Iudęus, aut Saracenus, aut Maometicus, aut alio quouis censebitur nomine, nunquam tñ hæreticus dicetur, ut pœnæ, quas aduersus hęreticos eccl'ia decreuit merito possint in illũ

infligi. Eccl'ia siquidē de illis, qui foris sunt, nō iudicat, dicēte Paulo: Quid mihi de ijs, qui foris sunt iudicare? At 1.Co.5.
qui non est indutus Christum in baptismo, sic est extra eccl'iam, ut nunquam illius domū intrauerit: qm̄ ad baptismū: quæ huius domus est ianua, nondū accessit. De his ergo, qui baptismū non susceperunt: non iudicat ecclesia, & per consequens hi non sunt, quos nomine hæreticoꝝ punit. Secundum quod post baptismum susceptum exigitur, ut quis dicatur hæreticus, est error in fide. Opus solum exterius sine errore intellectus (ut superius cap. 1. diximus) non est hæresis; eadem etiam rōne opus ipsum solum absq; errore intellectus quāuis de hęresi suspectum reddere ualeat, hæreticum tñ facere non potest. Qui igitur hæreticus est dicendus, oportet, ut aliquem errorem circa fidem teneat. Errat aūt nō solū, qui cōtrarium ueritati asserit, aut credit, sed ēt qui de ipsa fidei certissima, & firmissima ueritate dubitat. Vñ
August. in Enchiridio ad Laurentium cap. 17. errorem Augu.
definiens, sic ait: Errare est ueꝝ putare qd' falsum est, falsumq; qd' ueꝝ est uel certum hr̄e ꝓ incerto, incertū uero ꝓ certo, siue falsum, siue sit ueꝝ. Hęc Augustinus. Ex his uerbis apertissime colligit̄ non solum illum dicendū esse hæreticum, qui contra ueritatem fidei Catholicæ sentit: sed qui de ueritate fidei dubitat', si cætera hēat, q̄ ad hæreticum ex acta esse, infra dicemus. Nam qui de fide dubitat, ita ēt errat, sicut qui aliquid contra fidem asserit, qm̄ ipsa sua dubitatione testat̄ se credere sacrā scripturā posse fallere, & eccl'iam posse falli. Alioqui si hoc de illis non crederet, nunq̄ de illaꝝ dictis dubitasset. Præterea is, qui dubitat fidem amittit: qm̄ firmitate caret, q̄ fidei est annexa: ob quam cām dubitatio uehemēs (nam de leuissima dubitatione non est nunc sermo) & fides sil' in unum coire non pñt. Hoc manifeste ꝓbat̄ testimonio beati Bernardi ita dicentis: Fides ambiguum Bern.
non hēt, & si hēt, fides nō est. Et btūs Athanasius post datam fidei regulam in symbolo, ita ait: Hæc est fides

Catholica quam nisi quisq; fideliter, firmiterq; crediderit, saluus esse nõ poterit. Et Deus postq; p Abachuch (Abac. 2) pphetam filij sui aduentum pmiserat, hæc subdit. Ecce qui incredulus est, non erit recta anima eius in semetipso. Quæ uerba interptãs Hieronymus ita ait: (Hiero.) Si aũt dubitauerit fides tua, & putaueris non uenire, qđ spõdeo, habebis p grandi pœna, qđ meæ animæ displicebis. Iustus aũt, qui credit uerbis meis, & de his nõ ambigit, q̃ polliceor, habebit p̃mium uitam sempiternam. Hæc Hieronymus. Et Theophilactus super illud ad Rom. 1. (Rom. 1) Iustitia Dei in eo reuelabitur ex fide, sic ait. (Theop.) Cum enim ea quibus à Deo donati sumus mortales nequeant cogitatione cõplecti, merito nobis est fides hæc necessaria; quam si scrutari hæsitando cœperimus omnium pculdubio patientur iacturam. Hæc ille. Ex his omnibus aptissime colligit̃ dubitationem uelut ex diametro pugnare cum fide, & per consequens eum qui dubitat, nõ esse fidelem: sed hæreticum censendum. Hæc aũt q̃ de dubitante diximus de illo solo intelligenda esse uolumus, q animo deliberato in dubitatione tali persistit, q̃ illũ inter utranq; dubitationis partem medium, & nutantem tenet. Alioqui si tal'r dubitaret, qđ magis ad ueritatem fidei, quam ad oppositam partem declinaret, non esset dicendus hęreticus, p̃sertim si ex infirmitate quadã dubitauit, uelut contingit in primis motibus, & in illis qui natura hoc hñt ut sint in qualibet re ancipites, & dubij, & assiduis conscientię scrupulis urgeant̃. Hic tñ admonendus est lector, ut non putet oẽm dubitationem ẽt deliberatam, & constantem, q̃ q̃libet circa fidem uersat̃ satis esse, ut hominem illa affectum hæreticum reddere ualeat. Multum siquidem interest quid, aut q̃o quisque dubitet. Sũt aliqui, qui de uerbis, aut de scripturis dubitant. Sũt rursum alij, qui etsi uerbis, aut scripturis integram fidem p̃beãt, de uerboꝶ tñ, aut scripturaꝶ intelligentia dubitant. Credunt, inq;, uerba esse uera, & omni prorsus falsitate carentia, quid tñ per illa uerba si-

gnificetur, dubitant. Primum dubitationis genus circa ea,quæ ad fidem attinent,est prorsus interdictum: quia de ueritate eorũ,quæ Catholica fides credẽda ꝓponit, dubitare non licet. Scdm dubitationis genus ẽt circa illa,quæ firma,& constanti fide credere tenemur,absque hæresis,& cuiusuis alterius criminis nota, haberi põt. Primo dubitationis gñe hęsitauit Nicodemus de uerbis Xp̃i dicentis: Nisi quis renatus fuerit denuo,non põt uidere regnum Dei. Dubitauit quidem: quia non credidit uerba illa ullo mõ posse fieri uera, atq; ideo dixit: Q̃uo põt hõ nasci denuo,cum sit senex? Nunquid põt in uentrem matris suæ iterato intrare,& renasci? Ad eundem prorsus modum dubitauerunt Iudæi discipuli,qui erant in Capharnaũ,de uerbis Xp̃i dicentis: Panis,quem ego dabo,caro mea est ꝓ mundi uita. Dicebant.n. Q̃uo p̃t hic nobis carnem suam dare ad manducandum? Dubitabant quidem: quia non credebãt dictis ab illo. Cuius apertum est testimonium: quia uerbis Xp̃i auditis dixerunt: Durus est hic sermo,& quis põt eum audire? Et tãdem abierunt retrorsum, & ob hanc causam Xp̃i discipulatum reliquerunt. Scdo dubitationis gñe dubitauit uirgo Deipara cum Gabrieli Archangelo Deum ab illa in utero concipiendum, annuncianti rñdit: Q̃uo fiet istud: qm̃ uirũ non cognosco? Percontatur quidem non quasi uerbis angeli diffidens: sed uerbis firmiter credẽs, & modum quo uerba adimpleri possent, non perpendens,& de modo edoceri cupiens. Itaque non de re ipsa: sed de modo,quo res exequi posset,dubitauit. Sic.n. uerba illa Deiparæ uirginis interpretat̃ Theophilact⁹, dicens. Non quasi discredens Virgo dixit: Q̃uo erit mihi istud? sed ut prudens,& intelligens, ut discat, modũ inquirit. Non.n. prius tale quiddam factũ est, neq; post hac fiet. Ideo & ignoscit ei angelus,& non condẽnat,ut Zachariam: sed magis modum docet. Nam Zacharias merito condẽnat̃, habuit.n. exempla multa, qñ quidẽ, & multæ steriles fuerũt, uirgini aũt nullũ exemplũ erat.

[Margin notes: Ioan.3. (beside "Xp̃i dicentis"); Ioan.6. (beside "in Capharnaũ"); Lucæ.1 (beside "la in utero"); Theo. (beside "dicens.")]

Hęc Theophilactus. Et btūs Bernardus homilia 4. sup Euangelium, Missus est: eodem modo illa glīosissimæ Virginis uerba interp̄tatur, sic inquiens. Nō dubitat de facto sed modum requirit, & ordinem. Nec. n. q̄rit, an fiet istud? sed quō? Quasi dicat: Cum sciat Dn̄s meus testis conscientiæ meæ uotum esse ancillæ suæ non cognoscere uirum, qua lege, quo ordine placebit ei, ut fiat istud? Si oporruerit me frangere uotum, ut pariam talē filium, & gaudeo de filio, & doleo de ꝓposito. Fiat tñ uoluntas eius. Hæc Bernardus. Iuxta hunc modum sancti doctores, quoꝝ doctrina fulget eccl'ia, ut sol et luna, uerbis sacræ scripturæ plenissimam adhibentes fidē de illoꝝ intelligentia sæpissime dubitauerunt, prout eoꝝ scripta apertissime testātur. Iuxta hunc ēt modum scholastici theologi faciunt, cum plurimas q̄ones ad discutiendum ꝓponunt, non qđ de re ipsa, quæ ꝓponit̄, dubitent: sed de modo, & illius intelligentia. Absit. n. ut credam⁹ illos, toties dubitare, quoties aliquid in modū, & faciē q̄onis proponunt. Sæpissime. n. q̄ones proponunt, non quia dubitent ipsi: sed quia dubitationibus, q̄ forte in alijs oriri possent, obuiare uolūt, & illis opportune mederi. Hoc autem sine ullo pc̄tō, & cum magno merito fit, tm̄ abest, ut quis ob eam cām illis digne improperare possit. Tertium, qđ (iuxta quorundam opinionē) requiritur, ut quis hæreticus dicatur, est, ut non totam fidem Catholicam deserat: sed solum aliq̄ illius partē. Dicunt. n. illum, qui à fide Catholica prorsus recessit, esse dicendum apostatam, & non hæreticum, & ita hæreticum, ab apostata discernunt, hac rōne, qđ hęreticus alicui particulari fidei articulo contradicit. Apostata uero oēm prorsus fidem Xp̄ianam, repellit. Ita docet Guido Carmelitanus in sua summa de hæresib⁹. Eidem subscribit Ioānes de Turre Cremata in opere illo, q̄đ appellatur: Summa ecclesiæ, lib. 4. parte 2. cap. 13. Veꝝ in hac parte ego illis nō consentio: qm̄ hac rōne oporteret cōcedere, ut hæreticus hō per augmentum, & multiplica-

tionem hæresum desinat esse hæreticus. Nam qui unã, aut duas hæreses pertinaciter asserit, iuxta istorum sniam, dr̄ hæreticus, & si hic talis quotidie in aliam, & aliã hæresim labitur, quousq; totam ꝓrsus fidem Catholicam deserat, iam iuxta eorundem sniam, Apostata, & nõ hęreticus dicetur: ergo hæreses addendo desinit esse hæreticus. Hoc aũt fateri, quàm sit absurdum, nullus est sanę mentis, qui non intelligat: quia non est rõni consonum, ut id, qđ ab aliqua forma nomēclaturam aliq; suscipit, per eiusdem formę multiplicationem, nomenclaturam eandem amittat. Vt gr̄a exempli, si homo ratione albedinis dr̄ albus, quantũlibet illi albedo addat̃, nunq; desinet dici, & esse albus: ergo eodem modo, cum hæretic⁹ ab hęresi dicat̃, nunq̃ per quamlibet hæresum multitudinem, desinet esse hæreticus. Apostata, & hæreticus non sunt duo aliqua disparata, quæ eidem conuenire nõ pñt, ut sunt homo, & equus: sed sunt tanq̃ genus, & species, ut animal, & homo. Hæreticus est nomen gñis, qđ sub se tot cõtinet species, quot sunt hæresum spēs, quas homines pertinaciter tueri pñt. Apostata est nomē speciei, ita ut omnis apostata censeri debeat hęreticus, non tñ econtrario omnis hęreticus sit censendus apostata. Et huic meę snię fauet btũs Thomas, qui in Scđa Scdę, qõne 10. artic. 5. dicit solas tres esse spēs infidelitatis, uidelicet: Paganos, Iudęos, & Hęreticos: & sub nomine hęreticorum contineri censet quotquot à fide Catholica, quam semel susceperunt, qũolibet recedũt. Et exp̃ssius. q. 12. art. 1. in rñsione ad tertium dicit, q̓ apostasia nõ importat aliq̃ spēm infidelitatis: sed qnandam circunstantiam aggrauantem iuxta illud. 2. Pet. 2 Melius erat eis ueritatē non agnoscere, quam post cognitam retro ire. Si apostasia non est spēs distincta ab hęresi consequens est, ut nec ēt apostata sit spēs distincta ab hęretico. Eidē snię subscribit Guillelmus Ocham prima parte suorum Dialogorum lib. 4. c. 12. Pręterea omnis pœna, quam iura aduersus hęreticos decernũt, ēt hmõi apostatis est infli-

genda: ergo hmõi apostatę sub nomine hęreticorꝝ sunt comprehendendi: qñ iura de hęreticis loquuntur: qm̃ alioqui nulla esset canonica lex per quam hmõi apostatę puniri possent. Nam titulus ille, qui in quinto libro Decretalium inscribitur: De apostatis & reiterantibus baptisma, nõ hos apostatas concernit, qui à fide Catholica recesserunt: sed illis solũ, qui ordinem clericatus, aut religionis quam semel fuerant professi, reliquerunt. Et hoc ibidem annotauit glossa in cap. 1. eiusdem tituli. & cõfirmatur hoc plenius per capitulum, contra Christianos. de hæreticis, lib. 6. illic. n. p̃cipitur eos, qui fide Catholica deserta ad ritus Iudæorꝝ redierint, esse uelut hæreticos puniendos. His igitur efficacissimis rõnibus motus dico apostatam ẽt esse censendum hæreticum: sicut ille, qui in unam solam hæresim lapsus est. In illo tñ ope, quod aduersus oẽs hæreses edidi lib. 1. cap. 9. aliorum sequutus sum sñiam, eo quod rem non bene tunc (ut decebat) consideraui. Priorẽ igitur illam sñiam nunc recanto, & præsentem amplector tanquã ueriorem. Quartum, et ultimum, quod absolutũ, & cõsummatum facit hæreticum, est pertinacia: quã si subtraxeris, ẽt si errorem fidei contrariũ quis teneat, aut doceat, non est censendus hæreticus. Vnde Augustinus in Ep̃la ad Glorium, & Eleu-
Augũ. sium, quæ est in ordine ep̃larꝝ eius. 162. sic ait. Qui sñiam quamuis falsam, atque peruersam, nulla pertinaci aĩositate defendunt, p̃sertim quam nõ audacia suæ p̃sumptionis pepererint: sed à seductis, atque in errorem lapsis parentibus acceperunt, quærunt aũt cauta solicitudine, ueritatem, corrigi parati cum inuenerint, nequaquam sunt inter hæreticos reputandi. Hæc Augustinus. Et habẽtur hæc uerba in cap. Dixit Ap̃ls. 24. q. 3. Contra hæc forte quis obijciet Innocentium Tertium huius nominis summum Pontificem, qui q̃situs a' Comite Tolosano, quos oporteat dicere mãifestos hęreticos, per hęc uerba illi respondet. Super quo tibi duximus respondẽdum illos intelligendos esse manifestos hæreticos, qui contra fidem
Catholicam

Catholicam publice pdicant, aut profitentur, seu defendunt eorum errorem, uel qui coram prælatis suis conuicti sunt, uel confessi, uel ab eis sententialiter cõdemnati super hæretica prauitate. Hæc Innocentius, & hñr in cap. Super quibusdam, extra de uerb. significatione. Ex istis Innocentij uerbis aliquis forte contra ea, q̃ de pertinacia diximus argumentum sumet, sic inquiens. Innocentius declarans, q sint dicendi manifesti hæretici nunquã de pertinacia fecit mentionẽ: ergo pertinacia non est necessaria. Verum non ita res se habet, ut obijcitur, neq; bene in eadem obiectione colligitur. Nam Innocẽtius tũc non tractabat de hæreticis in gñali: sed solum de hæreticis manifestis. Ille enim tũc solum ad q̃sita respondet, fuit autem q̃situs non de pertinacia: sed de euidentia, & manifestatione delicti. Dubium quidem non erat, qui essent pertinaces, aut hæretici dicendi: sed dubium erat, q hæretici essent pro manifestis hñdi. Et ob hanc cãm de pertinacia tacuit illam subintelligens, & solum de manifestatione, & euidentia, de qua solum fuerat interrogatus, respondit: Ex his igitur oĩbus, q̃ diximus esse necessario requisita, ut quis hæreticus sit censendus, talem colligo hæretici definitionem. Hæreticus est, qui postq̃ uerum baptismum suscepit, & fuit in fide Catholica sufficienter instructus, pertinaciter errat contra id, quod scit ab ecclesia Catholica pro fide teneri, siue oppositũ ueritatis asserens, siue de ipsa ueritate dubitãs. Hanc definitionem non est opus amplius declarare: quia ex his, q̃ diximus, est satis manifesta. His ergo oĩbus bene consideratis cuilibet erit satis euidens quãtum errauit Bernardus de Luthzemburgo, qui hæreticorum catalogum texẽs, multos in illo posuit, qui nihil minus, quam hæretici dici deberent. Nam quosdam illic inseruit, qui nunquam fidem Catholicam in baptismo fuerunt professi, quales sunt Auerrois, & Auicẽna, qui iuxta ea, quæ diximus nullo pacto hæretici dici possunt. Quosdam ẽt ibidem miscuit, qui etsi sanctum baptismum suscepe-

rũt,in nullam tñ lapsi sunt hęresim,ut sunt Marrani, Mopsarabes. Et certe (ut ego existimo) ille non intellexit, qd & ob quam cãm dicantur Marrani, aut Mopsarabes: ideo operæprecium duxi horum uocabulorꝝ significationes explicare,ut inde manifestum sit, quam immerito illos inter hæreticos recensuit. Marrani ab Hispanis uocantur illi,qui pñtium memoria,aut relatu aliorꝝ pręcedentium noscuntur à Iudæis traxisse originem. Filius igitur Iudæorꝝ,aut nepos,aut pronepos,quamuis ipse iã sit uerus Christianus,& fidelis Catholicus, semper ab Hispanis uocatur Marranus. Quo fit,ut non ob culpã aliquam suam: sed ob solam parẽtum suorꝝ maculam, ille uocetur Marranus. Nulla igitur est causa,ꝑꝑ quam Marranos inter hęreticos quis merito recensere debeat cum optime possit aliquis esse Marranus, & uere Catholicus,& fidelis. Fateor tñ Marrani nomen esse infame,et iniuriosum,tum ꝑꝑ parentes,à quibus descẽdũt, tum etiam ꝑꝑ Iudaismi suspicionem,quam semper contra se portant,ꝑꝑea,quod experiẽtia cognitum est,multos eorꝝ ad Iudæorꝝ ritus,& ceremonias rediisse. Mopsarabes,nec hæretici,nec de hæresi suspecti sunt. Nullũ enim errorem contra fidem Catholicam tenent: neque alicui hæresi fauent,neque ab obediẽtia ecclesiæ Romanæ sunt separati: sed solis ceremoniis,quas in diuini officii ordine,& Missæ celebratione tenent,à cõmuni Latinorum usu differentes. Quæ ceremoniæ,& si ab illis,quibus Romana utitur ecclesia differant,non tñ sunt ab eadem ecclesia Romana,unquam reprobatæ. Nam morẽ illum Mopsarabum,Romana ecclesia approbãte,olim tota seruabat Hispania tpe sancti Isidori Archiepĩ Hispalensis,& sancti Ildefonsi Archiepĩ Toletani, qui ante noningentos annos illis ecclesiis pfuerunt. Qui celebrandi mos à tpe illo adusque pñtem diem in Toleto ciuitate Hispaniæ opulentissima, in qbusdam illius parochiis perpetuo tenore seruatus est, & obseruatur adhuc. Extat ẽt hodie in magnificentissima illa eiusdem ci

uitatis ecclesia cathedrali insignis q̃dam,& ualde opulenta capella,in qua iuxta Mopsarabum ordinem,& ritus,& ceremonias,missa quotidie celebratur, & statutis septem diei horis reliquum totum diurnum simul,& nocturnum Deo offertur laudis sacrificium. Quo autẽ tempore,& ob quam cãm desierit hic modus seruari in alijs Hispaniæ partibus,qui uoluerit scire,legat gñalem Hispaniæ historiam,quam illustrissimus,atque doctissimos Castellæ,& Legionis Rex Alfonsus huius nominis Decimus composuit.Hic enim in quarta parte præfatæ historiæ cap.3.longam et scitu dignissimam de hac re texit narrationem. Verum quia apud alias nationes hæc historia difficillime inueniri posset, ideo q̃ Rex ille doctissimus multis uerbis descripsit, breuibus ego perstringere decreui,ut rem scitu dignissimam oĩbus notã facerem,Tota Hispania,inquit ille,olim missę sacrificiũ faciebat iuxta morem Gotthicum a' beato Isidoro, & beato Leandro,institutum, longe a' consuetudine & ritu ecclesiæ Romanæ diuersissimum. Hoc itaque more, & ritu ubique Hispaniarum seruato,Alfonsus Hispanię Rex huius nominis sextus,qui Toletum a' Sarracenis recepit,Constantiam Gallorum Regis filiam duxit uxorem. Quę cum uidisset sacrum Missæ officium lõge alio more,& ritu in Hispania,quam in Francia celebrari, q̃ mores,& ritus ecclesię Romanę in illo officio seruabat, orauit maritum Regem,ut morem illum,& Missæ ceremonias ex uniuersa prorsus Hispania tolleret,& loco illius Gallum substitueret,qui Romanæ ecclesię erat conformis.De qua re nihil uoluit Rex definire: nisi prius(ut par erat) consuleret Gregorium septimum huius nominis summum Pontificem,qui tunc uniuersæ p̃erat ecclesiæ.Pontifex uero re(ut decebat)plene examinata,legatis respondit,antiquum Hispanię morem,qui bonus & sanctus erat,& a' sanctis patribus institutus,nõ esse deserendum,quinimo' potius per omnia seruandum. Regina uero iterum Regem pro abrogãdo illo officio in-

ſtantiſſime precatur, cuius uotis Rex ſatisfacere cupiẽs, conuentum generalem tam ex eccleſiaſticis, quàm ex ſecularibus congregatum celebrat. Huic congregationi Rex, Reginæ uotum prodit, petitq́ꝫ, ut illi ſatisfacere uellent, cui Reginę petitioni cum omnes contradicerẽt, tandem ex illorꝫ omnium, & Regis concordi ſententia decretum eſt, ut res hæc armorꝫ cõflictu definiretur, datis duobus, qui duello pugnarent, alter pro officio Gothico, aut Moſarabico à toto regno eligendus, alter pro officio Gallico aut Romano à Regina, & Rege ſignandus. Ventum eſt ad pugnã, & qui pro officio Moſarabum decertabat uictor euaſit. Sed nec his uiſis Regina quieſcere uoluit: ſed, ut ſunt importunæ, & pertinaces fœminæ, quouſque ſatis ſuis uotis fiat. Regẽ iterꝫ acrius, & uehementius ſolicitat, qui, ut Reginæ placeret totum regni conuentum, iterum hortatur, ut Gotthicũ officium deſerere, & Gallicum, ſeu Romanum recipere uellent. Illis autem omnino contradicentibus ex cõmuni oĩum conſenſu decretum eſt, ut magno aliquo, atque uaſto igne accẽſo duo libri in illum proĳcerentur, quorum unus Miſſæ offm̃ contineret iuxta ritum Gallicũ, alter iuxta antiquum Hiſpaniæ morem. Et illo die, quo hæc facienda erant, indictum eſt à Bernardo Archiepõ Toletano generale ieiunium (res enim hæc Toleti agebatur) ut per ieiunĳ meritũ Deus exoratus reuelare uellet per miraculi oſtenſionem, quid eſſet agendum. Proĳciuntur duo illi libri in medio ignis, & liber, qui Gallicum, ſiue Romanum tenebat offm̃, cœpit ex igne ſtridorem quendam facere, & ſtatim ſaltu quodam ab igne reſilĳt. Liber autem, qui officium Gotthicum, ſiue Moſarabum continebat, perſeuerauit abſque ulla læſione in medio ignis quouſque ille fuit prorſus extinctus. Sed nec tanto miraculo uiſo Regina cedere uoluit, ob quam cauſam Rex deinceps noluit regnum (ut ante fecerat) hortari: ſed præcipere, & uarĳs minis cogere, ut officio antiquo relicto Gallicum, ſiue Romanum reciperent.

Quod non ſine lacrhymis fecere coacti, quamuis in aliquibus Toletanis templis mos ille, & ritus antiquus remanſit, qui inibi uſque in hodiernū diem ſeruatus eſt. Et inde ortum eſt uulgare prouerbium apud Hiſpanos: Alla uan leyes, do quierē Reyes. Quod in latinam linguam uerſum idem eſt, ac ſi diceretur. Ad arbitrium Regum leges diſpenſantur. Hanc tam largā hiſtoriam hic retexere uoluimus, ut aperte inde oſtenderemus, quàm ſine cauſa Bernardus de Luthzemburgo in ſuo Catalogo hæreticorum, Moſarabes inſeruit.

De ſolutione quorundam dubiorum, quæ ex dictis in præcedenti capitulo oriuntur. Cap, VIII,

Ex hís, quæ in proxime præcedenti cap. diſſeruimus, aliqua non paruæ difficultatis dubia occurrere pñt, quibus omnib⁹ hic rñdere decreui, ut omnem dubitationis cauſam tollam, & ſic rem abſolutam relinquam.

Primum dubium eſt de Catechumeno, qui nondum Baptiſmum ſuſcepit: ſed ſolum habuit firmum propoſitum ſuſcipiendi baptiſmū, ſi ante quā baptiſmatis unda tingatur in aliq̃ hæreſim laberetur, an hæreticus dici debeat? Et forte alicui uidebit̃ talem nō eſſe hæreticum dicendum, nec uelut talem puniendum, ꝓpea qđ nondum baptiſmum ſuſcepit, atq; ideo eccl'iæ domum non intrauit, & per conſequens eccl'iæ iudicio nondum fuit ſubiectus. Sed qui ſic ſentit, maxime fallitur, & toto (ut dr̃) errat cœlo. Nam Catechumenus, qui firmo animo ſtatuit baptiſmatis unda mūdari, ſi in hoc propoſito ꝑſeuerans ab hac luce neceſſitate coactus ſine aquę aſperſione decedat, ꝓculdubio ſaluabit̃: qm̃ etſi baptiſmo aq̃ non ſit baptizatus, eſt tñ baptiſmo flaminis, qui per ſecretam Sancti ſpūs infuſionem fit, baptizatus: de quo baptiſmo Xp̃s in cœlos aſcendēs, ſctīmq; Apl'is ſuis ꝓmittens Spm̃, ait: Vos aūt baptizabimini Spū ſctō non poſt multos hos dies. Spū baptizandos dixit ꝓp grām, quam in aduētu Spūs ſancti recepturi erant, & per quā ab omni pctōꝝ inquinamento erant mundandi. Baptiſ Act.1

mus igit̃, qui à theologis scholasticis flaminis dr̃: sicut animas à peccatis mundare ualet, ita ẽt saluare. At extra
1.Pe.3. ecclĩam nõ est salus. Est.n. ecclĩa (ut beatus Petrus interp̃tatur) figurata p̱ arcam Noe, extra quã quotquot inuenti sunt, periere, & soli, qui in illã intrauerunt, saluati sunt. Ex his aperte consequitur eum, qui firmo animo baptismum aquæ suscipere statuit, iam tunc ecclĩam intrasse cum sit in statu salutis, quæ extra ecclĩam (ut diximus) haberi non põt: etsi hoc animę suæ firmum esse ꝓpositum ecclĩæ palàm ostendit, ab illa baptismum Publicitus petens hoc ipso ecclĩæ se subdidit quamuis ab illa baptismum, quem petit non susceperit. Et confirmatur per capitulum. Veniens, de presbyrero non baptizato. ubi hæc hñr uerba. Non solum per sacr̃m fidei: sed p̱ fidem ẽt sacrĩ, quis efficitur ꝓculdubio membrum Xp̃i. Hæc ibi. Si per solam fidem sine sacr̃o baptismi efficitur homo membrum Xp̃i, ergo ẽt membrum ecclĩæ, quæ est corpus illius, ergo ab illa poterit iudicari, & puniri tanq̃ pars, & membrum illius. Quo fit, ut Catechuminus, qui firmo, & constanti animo baptismũ ab ecclĩa petijt, si postq̃ fuerat de recta fide edoctus, in hæresim aliq̃ anteq̃ baptismum aquę suscipiat, labatur, & illam pertinaciter tueatur; sit censendus hæreticus, & uelut talis: nisi resipuerit puniẽdus, nõ tñ (ut existimo) ita acriter, ac si baptismum aquæ suscepisset. Hæc tñ de illo solo intelligenda esse uolo, qui post firmum de suscipiẽdo baptismate ꝓpositum, fuit sufficienter de recta fide edoctus, et post hmõi doctrinã receptam ꝓpositi pœnitens in hæresim lapsus est. Alioq̃ si in hæresim laberet̃ anteq̃ fuisset plene de Catholica fide instruct⁹ (ut infra ꝓxime dicemus) talis non esset hæreticus censendus.

Scd̃a dubitatio est de paruulo baptizato, q̃ añ usum rõnis ab infidelibus captus, & postea cum ad annos discretionis peruenit, fidem Catholicam noluit suscipere: sed Mahometicam legẽ, de qua fuit instructus, est amplexatus, an hic talis sit hęreticus, et apostata cẽsendus,

& uelut talis sit à Xp̄ianis caperetur, puniendus? Et qđ talis sit hæreticus dicendus, vr̄ conuinci: quia omnia, q̄ in uulgari hæretici definitione describūtur, illi aptissime conueniunt. Nam hæresim pertinaciter tuetur, aut fidē prorsus deseruit, postq̄ Xp̄m per baptismum īduerat. Verꝫ ego aliter dicendum esse sentio: qm̄ ut quis hæreticus merito dicatur (mea quidem sn̄ia) non satis est illum hæresim post susceptum baptismum pertinaciter tueri, nisi post eiusdem baptismi susceptionem fuerit de uera fide edoctus. Sola siquidem fides infusa, quę per baptismum datur, sine aliqua uiua uoce doctoris exterius docentis, iuxta consonam omnium theologorꝫ sn̄iam, minime sufficit ad credendum. Qūo credēt (ait Paulus) ei, quem non audierūt? Qūo aūt audient sine prædicante? Ro.10 sicut scriptum est. Quam speciosi pedes Euangelizantium pacem, Euāgelizantium bona. Sed non oēs obediunt Euangelio. Isaias.n. dicit: Dn̄e, quis credidit auditui nr̄o? Ergo fides ex auditu, auditus autem per uerbū Xp̄i. Quibus uerbis Paulus Apostolus apertissime docet ueram fidē uerbi Dei prædicatione nullum hominē per se assequi posse. Oportet igitur, ut hæreticus non dicatur qui sine uerbi Dei p̄dicatione fidem plenam non est assequutus, quam (ut diximus) assequi non poterat. Indignum quippe est, ut quis damnetur: quia non fecit id, qđ nullo modo facere poterat. Idem ēt dicendum cēseo de Iudæis, & Sarracenis & alijs infidelib⁹, qui adulta ætate baptisma suscipiunt, non esse illos statim dicendos hæreticos, si post baptisma susceptum, & anteq̄ de fide fuerint plene edocti, in hæresim aliq̄ lapsi fuerint. De his.n. merito suspicandum est illos tunc ex ignorantia errasse, ac propterea cū tales fuerint deprehensi, sunt docendi, & cum misericordia admonendi, etsi post admonitionem & charitatiuam correctionem in eundem labantur errorem, iam non ex ignorantia sed ex malitia illos errasse merito credet̄. Ille igit̄ q baptismo suscepto ante annos discretionis captus à Sarracenis, & cum il

Naū.1.
Isai. 53

lis nutritus, illoꝝ sectam colit, si postea à Xp̄ianis capi contingat(ut ego sentio) erit admonendus & de uera fide docendus, non tamen est hæreticus censendus neque ut talis puniendus.

Tertia dubitatio est de illo qui baptizatus est nō in uera & necessaria forma, qui etsi ueꝝ baptismum nō suscepit, tñ ꝑꝑ baptismum, se Xp̄ianum dicit & pręlicat & pro tali ab omnibus existimari contendit, si hic hęresim aliq̄ꝫ pertinaciter tueatur, an sit dicendus hęreticus? Guillelmus Ocham parte 1. suoꝝ Dialogoꝝ, lib. 3. c. 2. & 3. dicit talem esse dicendum hęreticum. Ego tamē ab illo in hac parte longissime discedo, & merito: quia omnis hæreticus ab eccl'iæ Catholicæ domo quam semel per baptismum intrauerat, exit. Nam btūs Ioannes de hæreticis in sua prima Canonica epl'a loquēs postq̄ꝫ
1. Ioā. 2 illos Antichristos esse dixerat, hęc ait: Ex nobis exierūt:
Didy. sed non erant ex nobis. Didymus Alexādrinus in expositione huius epl'æ declarat quo pacto hæretici sint dicēdi Antichristi, sic inquiens. Consequens est. n. qd' qui se metipsos collegio fideliū segregarunt, Antichristi sunt. Qūo non sunt Antichristi, qui contraria sapiunt, quam Xp̄i confitetur ecclesia? Hæc Didymus. Hi Antichristi ex nobis exeunt, quia ab ecclesię unitate cui se in Baptismo inseruerunt, separantur, sed ex nobis non erant, quia inter illos qui ad gl'iam æternam sunt prædestinati, non sunt numerati. Hoc autem sic ꝓbat Beatus Ioānes. Nā si fuissent (inquit ille) ex nobis permansissent utiq̄ꝫ nobiscum. Omnis igitur hæreticus ab ecclesię domo recedit. Atqui ecclesiæ domum nunq̄ꝫ intrauit ab illa recedere non potest, eadem igitur ratione consequitur ut qui ecclesiam nondum intrauit, hæreticus esse non possit. Ille autem qui nō iuxta ueram & necessariam Baptismi formam est baptizatus, sicut non suscepit ueꝝ Baptismū, ita nec etiam intra ecclesiæ domum intrauit. Ille ergo q̄ꝫuis in hæresim aliq̄ꝫ labatur eamq̄ꝫ pertinaciter tueat̄, hæreticus dici non debet. Hoc autem tunc ueꝝ esse cre-

do,qñ ille sciuit se uera Baptismi forma qua oẽs Xpiani utuntur,non esse baptizatum, & uult sic permanere. Tũc.n.nec baptizatus esset Baptismo fluminis,nec Baptismo flaminis. Alioqui si ipso nesciente sic baptizat⁹ est,putans se bene baptizatum,tunc si usum rõnis habet q̃uis non sit baptizatus Baptismo aquę, est tñ baptizatus iteriore Baptismo,& hoc(ut supra dixim⁹) satis est, ut hæreticus merito dici possit.

Quarta dubitatio est. An ille sit dicendus hæretieus qui alicuius hominis opinionem tã firmiter tenet & docet,ac si esset uerus articulus fidei: & ita pro illius opinionis defensione est mori paratus,sicut faceret pro illis quæ ad fidem pertinere sunt nota? Et certe de hac re libẽtius uellem alioꝝ audire sñiam quam dicere meam. Dicam tñ quod sentio ne gratis uidear mouisse qõnẽ. Ego quidem non dubitarem talem dicere hæreticum, ꝓpea ꝙ ille talis errat in fide,& pertinaciter. Omnis aũt qui post susceptum Baptismum, pertinaciter circa fidẽ errat, concordi omnium recte sapientium sñia censetur hæreticus,ergo iste de quo præsens agit̃ sermo cẽsendus est hæreticus.At,qd' iste talis erret in fide, quia forte aliquis dubitabit,dubitationis cãm tollã testimonio Augustini qui errorẽ definiens in Enchiridio ad Laurent.c. 17.sic ait. Nihil aliud est errare,quã uerũ putare qd' falsum est,falsumq́ qd' uerũ est, uel certum hr̃e ꝓ incerto, incertum'ue pro certo,siue falsum sit,siue uerũ. Hæc ille. Iste qui alicuius opinionẽ putat esse Catholicam fidẽ,et tam firmo animo illam opinionem ac fidem Catholicã tuetur,incerta tenet ꝓ certis, ergo iuxta Augustini sententiam,errat.Præterea iste sic sentiens,eo ipso ecclesiæ Catholicæ contumeliam facit,& illam in fide errare putat,quia illa quæ iuxta istius sñiam sunt certissima, ecclesia tenet pro incertis. Errat ergo,iudicio istius ecclesia: quia(ut Augustinus dixit) errare est certum hr̃e ꝓ incerto. Hæc autem de ecclesia quæ diuino semper illustrat̃ spiritu quisquis putauerit, hæreticus ab omnib⁹ Catho Augu.

licis censebitur. Merito igr̄,ille dicetur hæreticus q̄ alicuius hominis opinionem tā obstinato animo ac fidem Catholicam tuer̄. Vt autem qđ dicimus clarius oñdamus exemplum aliquod ob oculos proponere decreui. Eccl'ia nihil de conceptione Deiparæ uirginis hactenus definiuit, an fuerit cū pctō originali aut sine illo concepta? sed liberꝫ cuiq; dimittit, ut quam uoluerit, de hac re teneat opinionem, Sic.n.definiuit. Syxtus Pōtifex huius nominis quartus, in extrauaganti quę incipit, Graue nimis, quam decretalem extrauagantem conciliū Tridentinum seſſ.4.confirmauit. Siquis stante hac ecclesiæ definitione, alterutram opinionem tā firmo animo tueretur, ut illam putaret esse fidem Catholicam, & admonitus de hac re, in eadem nihilominus sn̄ia tam pertinaciter perseueret ut pro illa sit mortem subire paratus, hic talis absq; ulla dubitatione erit censendus hæreticus. Quia ecclesiæ definitioni sic parere refugit, ut illam errare pertinaciter credat, cum ea quæ istius iudicio sunt certa, illa pro incertis teneat. Ego quidem uirginē Deiparam sine peccato originali conceptam fuisse credo. Quia hoc magis piū est, & magis dignitati Matris Dei conueniens, & filij eius totius gn̄is humani redēptoris, dignitati, & excellentiæ, nec pilum detrahens, Attamē non tam firmo animo hanc teneo sn̄iam, ut illam putem esse fidem Catholicam, atque ideo pro huius sn̄iæ tutela, non libenter ceruicem gladio opponerem. Et iuxta hunc modum de alijs iudicandū esse arbitror: ita ut q̄squis opinionem aliquam de rebus fidei differētem tam firmo animo & tam certe tuetur, ut tueretur fidem Catholicam, sit hæreticus censendus. Nam fidem Catholicam tam constanti animo quisque tueri tenetur, ut si Papa, aut concilium ul'e recte congregatum deus contrarium docere permisisset, imò nec si angelus de cœlo (ut ait Paulus) oppositum annunciasset, illi credere non deberet. Tam constantem aūt animum circa illa, quæ de rebus fidei sub controuersia tractantur, nemini citra

Gal. 1.

hæresis notam licet hr̄e. Nam qui tam firmo aĩo hmōĩ sn̄ias controuersas tueretur, ut ecclesiæ illud dicenti nō esset obedire paratus, eo ipso putaret ecclesiam in fidei definitione errare posse, quod est apertissima hæresis. Siquis uero aliq̃ opinionem de rebus fidei differentem, quãtumlibet firmo aĩo teneat: & putet illam esse fidem Catholicam paratus tamen ecclesiæ aliud docenti obedire, etiam si erret, nunquam ob hoc dicetur hæreticus.

Quid sit pertinacia. & quis sit pertinax dicendus, ut per hoc merito hæreticus possit censeri. *Cap. 9.*

Quamuis longam, & (ut arbitror) satis exactã de hæretici definitione disputationē fecerim, pp id tn̄ quod de pertinacia ibidē dictum est, q̃squam forte hæsitare poterat nesciens quid esset pertinacia: & quis esset ptinax censendus: ut (si alia adsint) posset merito hæreticus appellari. Vt igitur rem undiq; absolutam relinquerē: uisum fuit mihi necessarium, hunc nodum, in quo non modica uidetur esse perplexitas explicare. Pertinacia à pertendēdo dicitur. Nam (ut dixit Marcus Varro) In quo nō debet ptendi, & quis pertendit, pertinacia est. In quo uero oporteat manere, si in eo perstet, perseuerantia uocatur. Aliqñ tn̄ in bonam partem sumitur pro perseuerantia. Seneca lib. 7. de beneficijs. Vincit malos pertinax bonitas, & Liuius ait: Vincit oĩa pertinax uirtus. Vterq; pertinacem dixit pro perseuerante, pp nimiam illoꝝ inter se uicinitatem. Nam (ut ait Cicero in officijs) pertinacia finitima est perseuerãtiæ, quia utraq; in rebus cœptis persistit. Separantur tn̄ per id, circa quod uersantur: quia pseuerantia occupat̃ in bono, ptinacia in malo. Hac igitur uocis significatione p̃missa, rei definitionem statuere oportet, iuxta quam sit quilibet de pertinacia examinãdus. Pertinax est, qui persistit in errore, quē sub reatu culpæ deserere tenet̃. Ex prima huius definitionis parte colligitur non solum illũ esse pertinacem dicendum, qui falsum asserit: sed qui de ueritate dubitat. Qm̄ (ut supra septimo huius libri capite diximus) ita errat, q̃ de certa ue-

ritate dubitat: ſicut qui aliquid illi contrarium aſſerit. Quo fit, ut ita ẽt quis poſſit eſſe ꝑtinax dubitando id, de quo dubitare non licet: ſicut eſſet pertinax aſſerendo aliquid contra id, quod credere tenetur. Et ob hanc cãm loco proxime citato docuimus, dubiũ in fide eſſe dicendũ hæreticum, ſi cum pertinacia dubitauerit. Tunc aũt aliquem in errore perſiſtere dicimus, qñ admonitus, errorẽ ſuum reuocare contemnit. Deinde additũ eſt in definitione pertinacis, quod teneatur deſerere errorẽ ĩ quo ꝑſiſtit: qm̃ licet quis erret, ſi errorem ſuum relinquere non tenetur, nequaquam erit pertinax dicẽdus. Multi q̃dem ſunt errore aliquo decepti, q ſic errantes, non peccãt ꝓpterea quod ueritatem illi errori oppoſitam ſcire non tenentur. Põt.n. quis citra omnem culpam errare circa numerum, & uim elementoꝝ, motum cœloꝝ, effectus ſideꝝ, naturas aĩalium, & cætera hmõi, ad quæ ſcienda, fides Catholica nõ cogit. Nam Auguſtinus de hmõi erroribus loquẽs ĩ Enchiridio cap. 21. ita ait: In his atq; hmõi falſitatibus, ſalua fide, quæ in nobis eſt, fallimur: & uia non relicta, quæ ad illũ nos ducit, erramus. Qui errores ẽt ſi peccata non ſunt, tñ in malis huius uitæ deputandi ſunt, q̃ ita ſubiecta eſt uanitati, ut approbentur hic falſa pro ueris, reſpuantur uera pro falſis, teneantur incerta ꝓ certis. Hæc Auguſtinus. Nec in his ſolum: ſed ẽt in his, q̃ ſunt in ſacra ſcriptura expreſſa, põt multi ſine omni labe peccati errare, quia cum non oẽs teneantur ſcire oĩa ibidem contenta, oportet, ut qui per ignorantiam alicuius illoꝝ errauerit, ſit (ut ſupra docuimus) excuſatus a culpa. At errans q non peccat, pertinax non eſt cenſendus: qm̃ pertinax ſine pctõ eſſe non põt. Ex quibus colligimus illum, qui in errore aliquo perſiſtit, non eſſe dicendum hæreticum, niſi errorem ſuum ſub reatu culpæ deſerere teneatur. Videndum eſt igitur quis teneatur renũciare errori, quem aſſerit, aut tuetur, & inde luce clarius euadet, quis ſit pertinax cenſendus. De hac re hãc in primis ſtatuo certiſſimam regulam. Quiſquis ſcit aſſertionem

Augu.

ſuam eſſe contra ſacrã ſcripturã,aut alicuius concilij gñalis decretum,aut Papæ legitimam definitionem,aut cõtra cõmunem omnium Catholicorꝫ doctorꝫ ſñiam,aut contra tacitũ totius eccl'iæ conſenſum,errat, & peccat, & ſi a' peccato liberari cupit, tenetur ſtatim errorẽ ſuũ reuocare.Is igitur,qui ſic ſciens errat, ſtatim ſine ulla ulteriori monitione eſt pertinax cenſendus. Qm̃ ſacra ſcriptura,aut eccl'iæ definitio,quam optime nouit,plusquã pro centum,nedum pro duabus, aut tribus monitionibus ualet. Nã ſicut qui agit contra p̃ceptum cuius tranſgreſſioni eſt a'iure adiuncta excõmunicatio, cenſetur contumax:quia quamuis nulla prçceſſetit hominis admonitio, p̃ceſſit tñ iuris cautio,quæ pluris eſt ęſtimãda, quam tres hominis monitiones,ita etiam,qui cõtra ſcripturam ſacram,aut eccl'iæ diffinitionem ſciẽs errat, ẽt ſi nulla illi fuerit adhibita admonitio, pertinaciter errare dicetur.Cæterũ ſiquis cõtra apertam Catholicæ eccl'iæ ſñiam aliquid aſſerat,ppea:quia ignorat id,quod aſſerit eſſe contra fidem Catholicam,non eſt ptinax,& per cõſequens,neq; hæreticus cẽſendus. Neq; ad id dicẽdum gratis moueor:ſed plurimis ſctõrꝫ doctorꝫ authoritatibus,& urgentiſſima rõne motus id aſſero. Põt quidẽ fieri,ut quis in uniuerſali fidẽ Catholicam habeat credens oĩa in ſcriptura ſacra contenta, & oĩa,quæ eccl'ia tenet, & docet,eſſe uera,& nihilominus erret circa aliqđ particulare: quia ignorat illud eſſe contra ſcripturam ſacrã, aut contra eccl'iæ determinationẽ,imo potius credit eccleſiam ita ſentire:ſicut ipſe ſentit,& ppea credit, qa putat eccl'iam ita credere, non crediturus, ſi conſtaret ſibi eccl'iam aliter ſentire. Nullus ſanæ mentis dicet hunc talem peccare:quia ignorãtia illum excuſat,ſi res eſt talis, ut ille eam ſcire non teneatur. Nam Chriſtus phariſæis loquens ait:Si cæci eſſetis,non haberetis peccatũ. Quę uerba exponens Theophilactus ſuper Ioannẽ ait: Vos quidem de corporali cæcitate interrogatis, ego autẽ de animi cæcitate dico,quod ſi eſſetis cæci,hoc eſt, imperi- *Ioan. 9* *Theop.*

ti scripturarum nō haberetis tale peccatum: quia per ignorantiam peccaretis. Hæc ille. Certum est.n. non oēs eadē lege teneri circa fidem: qm̄ plus exigitur, a` uiro docto, quam ab idiota, plus à uiro Ecclesiastico & sacris dedito, quam a` laico, & prophano, plura oportet scire prælatum quam subditū. Labia sacerdotis (ait Deus p Ma-
Mal. 2 lachiā ꝓphetam) custodient scientiā & legem requirēt ex ore eius, quia Angelus dn̄i exercituū est, Prælatos & p̄dicatores licet ignorantia sæpe excuset ab hæresi, non tn̄ ita excusat a` peccato: quia tenentur scire oīa, quæ ad officiū suū exequendum sunt necessaria. Nihil debet p̄dicator coram populo effundere, quod non sit illi perfecte exploratum, & de quo non sit certus uerum esse, qđ prædicat, & si per ignorantiam errauit, ignorantia non excusabit illum a` peccato: quia tenebatur scire. Si tn̄ re uera paratus est corrigi cum eccl'ia aliud docuerit, quāuis peccauit: quia quod ignorauerit, docere tentauit, nō tn̄ est hæreticus censendus, & per consequens non tanquam hæreticus: sed tanquam temerarius erit puniēdus. Alij uiri docti pn̄t per ignorantiam excusari aliqn̄ etiam in his, qu sunt explicite dānata, quia uidelicet nesciebāt esse damnata. Non.n. tenentur uiri eruditi scire oēs hæreses, quæ sunt aperte damnatæ: quia non oīa conciliorum decreta scire tenentur, & ideo si per ignorantiam aliqđ dixerint, parati corrigi non sunt hæretici censendi. Plębs indocta, & ꝓmiscuum uulgus non tenetur scire plusquā eos fidei articulos q in apl'orum symbolo explicantur, neq; ad subtilem illorum intelligentiā obligatur, sed satis est illi si grosso modo intelligat, dūmodo hanc habeat animi ꝓmptitudinē, ut paratū sit credere quidqđ aliud eccl'ia docuerit. Si rusticus hō qdquam aliud præter hos fidei articulos ignorauerit, non peccabit, quia ignorantia illū excusabit. Ex quibus apertissime consequitur, ut talis ob hanc cām hæreticus non sit dicendus, quia error cui nō est adiuncta malitia, non ualet hominem efficere hæreticum. Nullus.n. hō qui est sine peccato, est hæreticus cē

ſendus,q̄m qui eſt ſine peccato,eſt in ſtatu ſalutis,hęreticus aūt non eſt in ſtatu ſalutis,quia ſine fide (ut ait Paulus) impoſſibile eſt placere deo. At uulgaris hō qui errauit per ignorantiam eorꝫ quæ ſcite non tenebatur,eſt ſine peccato,ergo ille talis non eſt hæreticus cenſendus. Prӕterea Beatus Auguſtinus in libro de Baptiſmo contra donatū hoc idem confirmat ſic inquiēs. Si aliqs hoc idem ſentiat de Chriſto quod Fotinus opinatus eſt, & in eccl'ia Catholica baptizatur,& hoc credit eſſe fidem Catholicam,nondū dico eſſe hæreticum,niſi manifeſta doctrina Catholicæ fidei reſiſtere maluerit, & illud qđ tenebat elegerit. Hæc Auguſtinus. Et beatus Hieronymus in epl'a quadam ad Damaſum, huic fauet ſn̄iæ, ſic inquiens. Si autē hæc nr̄a confeſſio apl'atus tui iudicio comprobatur,quicunque me culpare uoluerit ſe imperitum,uel maleuolum,uel ēt non Catholicū, ſed hæreticū comprobabit. Hæc Hieronymus. Et habentur hæc uerba in cap. Hæc eſt fides. 24.q.1. In qbus uerbis Hieronymus innuit non oēm qui contra Papæ iudicium & determinationem ſentit, eſſe dicendum hæreticum,quia poſſibile fore cēſuit ut talis per imperitiam & ignorantiam ſic ſentiret. Quod ſi contigiſſet,non putauit illum dicendum eſſe hæreticum,ſed imperitum,atqꝫ ideo non dixit abſolute illum talem eſſe dicendum hæreticum ſed ſub diſiunctione poſuit imperitum uel maleuolum, uel hæreticum. Ex his omnibus colligimus nullum hominem ēt ſi quamlibet peſtilentem errorē teneat & doceat,dicendum eſſe hæreticum ſi abſente malitia ex ſola id dixerit ignorantia. Qualiter aūt poſſit qs à pertinacia per allegationē ignorantiæ excuſari, hoc iura poſitiua docent, quibus inter alia dicitur. Allegans ignorātiam probare debet illam. Tradunt etiam iura quibus argumentis, teſtibus et iudicijs pn̄t debent iudices eccl'iaſtici p̄ſentem uel p̄teritam ignorātiam in errante conuincere. De hoc ſolo hæreticorꝫ inquiſitores admonere decreui, ut cum aliquem in fide errantem cōprehenderint,diligenter cō-

heb. 11

Augu.

Hier.

ſiderent perſonæ & erroris qualitatem, & his bene cir-
cunſpectis facile intelligent qs & in quo errore poſſit p
ignorantiam ab hæretici nota excuſari. Quia ſi res quā
aſſerit eſt ex illis quas non oēs ſcire tenentur, inueſtigan-
dum eſt primo an poſſit per teſtes aut alio modo cōuin-
ci illum ſcire aſſertionem ſuam eſſe contra fidem Catho
licā? & tunc merito pertinax & per conſequens hæreti-
cus merito cenſebitur. Si aūt illum ſic ſcire, aperte ꝓbari
nō poſſit, tunc examinandus eſt an ſit paratus eam fidē
ſuſcipere quam Catholica tenet eccl'ia? et ſi ſe uere para
tum oſtenderit, tunc per ignorantiam illum erraſſe cre-
dendum eſt, & ob id pertinax non dicetur. Si aūt non ſit
parat⁹ eam fidem ſuſcipere quā Catholica tenet eccl'ia,
ob eam ſolam cauſam pertinax & hæreticus dicetur. Et
quod de ignorantia diximus, hoc idem de obliuione di
cendum eſſe cenſeo, quia qui rei alicuius eſt prorſus obli
tus, tunc cenſeri debet ignarus. Et certe hic talis quāuis
in fide erret etiam circa illa quę eum olim ſciuiſſe cōſtat,
ſi ſe oblitū iam fuiſſe quouis modo perſuadere poterit,
eſt a' pertinacia & hæreſi excuſandus. Perſuadebit autē
ſe fuiſſe oblitum ſi cum reuocatum fuerit ad memoriam
id cui contradicit, ſtatim ſine ulla repugnantia illud cō-
plectitur, et errorē ſuum reuocat. Nā hoc modo aliquos
ſctōs doctores ab hæreſi excuſamus, qui nullo modo ex
cuſari poſſent, niſi illos cum aliqua dixerunt, aliorꝫ quæ
illos legiſſe certum eſt, oblitos eſſe crederemus. Hiero-
nymus ſiquidem exponens illud ſaluatoris apud Ma-
thæum, Quem dicunt homines eſſe filium hominis? hæc
mat.16 ait: Non dicit quē me dicunt eſſe homines? ne iactan-
Hiero. ter de ſe q̄rere uideretur. Hæc Hieronymus. Quæ Hiero-
nymi interpretatio apertiſſime cōtradicit Lucæ Euāge
Luc.19 liſtæ qui eandē narrās hiſtoriam, refert Chriſtū dixiſſe,
Quem me dicunt eſſe turbæ? Credendum eſt tn̄ Hiero-
nymum cū illa ſcripſit, oblitum fuiſſe hmōi uerborꝫ Lu
cæ. Idem beatus Hieronymus in cōmentarijs ſuper Mat
thæum interpretans illud ex Matthæi nono, Aſcendēs

Ieſus

Iesus in nauiculam, transfretauit, & uenit in ciuitatē suā dicit. Ciuitatē eius non aliam intelligimus quam, Nazareth: unde Nazareus appellatus est. Hęc ille. Hęc tamē interpretatio, apertissime contradicit Marco Euangelistæ, qui cap. 2. eandem narrans historiam, dicit ciuitatē illam in quam tūc Christus intrauit esse Capharnaum. Beatus Ambrosius interpretans nonum Lucę caput, dicit Iacobum illum qui Christum in monte transfiguratum simul cum Petro & Ioanne uidit, fuisse primū Hierosolymitanum epm. Hęc tñ sentētia uelut ex diametro pugnat cum Matthęo, qui transfiguratione Christi de scribens, dicit Iacobum illū fuisse fratrem Ioānis, qui (ut ex historia Actuum Apłorꝝ conuincitur) non fuit Hierosolymorꝝ eps. Multa alia siſa apud sacros, & sanctos doctores, inueniuntur, nec tñ per hæc, eorꝝ sanctę uitæ, aut doctrinæ, uel tātillum detractum est. Pie siqdem credendum est illos hęc tunc scripsisse non recolentes nec attendentes qd de illa re alibi scriptura sacra narrasset, & si illam attendissent, nequaquam ea, q̄ scripserunt, scripsissent. Verum hic admonere oportet lectorem, ut nō statim aliquem pertinacem, & hęreticū censeat, quamuis ille propositionem asserat, quam scit ab ecclesia dānatam nisi in illo sensu eam asseruerit, in quo scit esse ab ecclesia dānatam. Potest quidē fieri, ut una propositio ab ecclesia dānata plures habeat sensus, unū falsum, iuxta quem ab ecclesia reijcitur, aliū uerꝝ, iuxta que n minime damnatur. Hęc. n. propositio: Deus creat mala, hęretica est, & ab ecclesia dānata. Nam beatus August. in lib. de hęresibus cap. 67. Florinianos dicit esse hæreticos ob id solum: quia Deū creasse mala dicebant, cōtra scripturam sacrā, quæ ait: Vidit Deus cuncta, q̄ fecerat, & erant ualde bona. Et cap. 65. idem pater Augustinus inter hæreticos recenset Coluthianos: quia Deū creasse mala negabant, contra id, quod Deus per Esaiā prophetam dicit: Ego Dn̄s, & non est alter formans lucem, & creans tenebras, faciens pacem, & creans malum. Hæc

Ambr. *mat. 17* *Gen. 1.* *Esa. 45*

aũt simul stare non possunt, ut ambo contradictoria falsa, & hęretica esse dicantur, nisi utrũque eorꝫ duplicem sensum habeat, ita ut iuxta unum sensum uera, & catholica assertio, iuxta alium uero falsa, & hęretica censeat̃. Est enim malum quoddã pœnæ, est ẽt malum aliud culpę. Creat igitur Deus mala (ut August. ibidem ait) pœnas iustissimas irrogando, quod Coluthus nõ uidebat: non aũt malas creando naturas, atque substantias, inquantum sunt naturę, atque substantię: qua in re Florinus errabat. Siquis igitur hanc dãnatam propositionẽ asseruerit: Deus creat mala, aut illius cõtradictoriam: Deus non creat mala, quãuis sciat esse ab ecclesia dãnatam, non est ob hoc pertinax & hęreticus cẽsendus, nisi in illo sensu asserat, in quo scit esse ab ecclesia dãnatam.

Hilar. In cuius rei confirmationẽ, dicit Hilarius in lib. de Trinitate. De intelligentia.n. hęresis non de scriptura orta est, & sensus non sermo fit crimẽ. Hæc ille. Circa p̃fata hoc unum addere statui, & de illo admonere lectorẽ decreui, ut oĩa quæ hoc cap. diximus de illo qui firmo animo aliquid contra fidem Catholicã asserit, illa ẽt de illo q̃ dubitat, dicenda esse putet, ita ut qui de aliquo eorꝫ quę scit ab ecclesia Catholica pro fide teneri, dubitat, etiam si nulla præcedat monitio, pertinax & (ut alio capite diximus) hr̃ticus merito dicet̃: qm̃ is talis ẽt errat, & persistit ĩ errore quẽ sub ĩterminatione gehẽnę deserer̃ tenet̃.

Secunda de pertinace regula sit hæc. Quisquis cõtra fidem quam ecclesia Catholica tenet, per ignorantiam errat, si legitime admonitus fuerit, tenetur errorem suũ reuocare, & si non fecerit, est pertinax, & hæreticus censendus. Hæc regula probatur testimonio beati Augustini contra Manichęos sic dicentis: Qui in ecclesia xp̃i

Augu. morbidum aliquid, prauumq́ue quid sapiunt, si correcti ut sanum, rectumq́ue sapiũt, resistunt cõtumaciter suaq́ue pestifera, & mortifera dogmata emendare nolunt: sed defensare persistunt, hæretici sunt. Hæc August. & habentur 24. q. 3. cap. quia in ecclesia. Sed forte contra hãc

regulam quis obiiciet, quod is, qui per ignorantiā in fide errat, putans uerꝝ esse, & Catholicum, quod asserit non tenetur errorē suum reuocare: quia sic reuocās mētiretur, & qui contra conscientiā agit (ut cōmune theologorꝝ prouerbium ait) ædificat ad gehennā. Hanc obiectionem facillime reiicimus, dicētes hunc talē qui per ignorantiam in fide errat falsum pro uero asserens: sicut tenetur errorē suum uerbo reuocare, ita ēt tenetur sentētiam mente mutare, & consciētiam deponere, ut quod prius credebat esse uerꝝ, postea credat esse falsum. Prius quidem mētis sententiam mutare tenetur, deinde uero errorem suum ore reuocare. Quo ordine seruato, corde credet (ut Paulus præcipit) ad iustitiam, & ore faciet confessionem ad salutem. Ro.10

Tertia regula sit hęc: Omnis qui per ignorantiam in fide errat postquam fuerit, quamuis non legitime, de errore suo admonitus, tenetur diligenter ueritatē inquirere, & uiros doctos & Catholicos de ea re cōsulere animo amplectendi eā doctrinam, quæ ab illis sibi fuerit ostensa. Hanc sn̄iam docet August. in epl'a ad Gloriū, & Eleusium, quæ est in ordine epistolarꝝ illius. 162. sic inquiens: Qui sn̄iam suam quamuis falsam, atque peruersam nulla pertinaci animositate defendunt p̄sertim quam non audacia suæ præsumptionis pepererint: sed a' seductis, atque in errorem lapsis parentibus acceperunt, quærunt aūt cauta solicitudine ueritatem, corrigi parati cum inuenerint, nequaquam sunt inter hæreticos deputandi. Hæc Augustinus. In quibus uerbis id considerandum est quod ait, & quærunt cauta solicitudine ueritatem, ex q̧bus satis aperte colligitur eū qui in fide catholica errat, si ueritatē cauta solicitudine quærere cō temnit, esse pertinacem & hæreticum censendum. Augū.

Quarta regula sit hæc: Omnis qui contra fidē quam catholica tenet ecclesia per ignorantiā errat & iurat se nunquam assertionem suam deserturum statim absque ulla præuia admonitione est pertinax & hæreticus cē-

sendus. Huius regulæ certitudo sic conuincitur. Quisq̃s non est paratus corrigi est pertinax censendus, sed q̃ iurat se non discessurum ab ea sñia quam tenet, non est paratus corrigi, ergo ille est pertinax cẽsendus. Sed contra hoc quis forte arguet, dicẽs hunc talem nõ esse pertinacem: quia cum hic per ignorantiam erret, non tenetur errorem suum reuocare nisi prius admonitus fuerit, ex quo uidetur colligi illum non esse dicendum pertinacẽ. Nam iuxta ea q̃ superius diximus, nullus est, dicendus ꝑtinax qui non teneturreuocare errorem quẽ tenet. Respondeo concedens hunc talẽ non teneri, ad reuocationem sui erroris, ante admonitionẽ, tenetur tñ non tã firmo animo, suo errori adhęrere, ut nõ sit paratus obedire corrigenti. Tenetur quidẽ illam animi firmitatẽ reuocare, ut paratus sit obedire ĳs quibus obedire tenetur & illoꝝ doctrinam suscipere. Sed dices. Nunquid hic talis poterit per ignorantiam à pertinacia excusari? Nã ignorantia excusat à mendacio illũ qui asserit falsum quod
Augũ. putat esse ueꝝ, iuxta sñiam Augustini in Enchiridio, dicentis. Nemo mentiens iudicandus est qui dicit falsum quod putat ueꝝ, quia quantum in ipso est, nõ fallit ipse sed fallitur. Hæc ille, & hñr hæc uerba in cap. Is aũt 22. q. 2. Fateor quidem aliquem excusari posse à mẽdacio, qui tñ nullatenus à temeritate excusari potest. Propter quod Augustinus post illa uerba q̃ nunc proxime citauimus, continuo hęc subiungit. Non itaque mẽdacĳ, sed aliqñ temeritatis arguẽdus est qui falsa incautus credit & pro ueris habet. Hæc Augustinus. Ita ẽt ego dico illũ qui iurat se non recantatuꝝ sñiam suam quam per ignorantiam putat esse ueram, excusari ab errore & mendacio, sed non excusari a temeritate iuramẽti, & ab illa animi firmitate quæ omnem prorsus correctionem excludit. Et de aperto pertinace hæc dicta sat erunt.

Qualis debeat, legitima admonitio esse, ut qui illam contempserit, sit merito pertinax censendus. Cap. 10.

Multi sunt circa fidem Catholicam errantes, qui (ut

præcedēte capitulo præfati ſumus) antequam legitime admoneantur, errorē ſuum reuocare non tenētur, atque ideo ante huiuſmodi admonitionem non ſunt pertinaces cenſendi. Cum igitur horꝝ pertinacia ut manifeſtari poſſit, ex admonitione pendeat, operæprecium, & neceſſarium fuit de admonitione diſſerere qualem illā eſſe oporteat, & a' quo ſit facienda, & quoties iteranda, ut legitima merito cenſeatur. Vt aūt hæc omnia melius abſoluantur, uarias hæreſum conditiones et qualitates añ omnia conſiderare oportet, qm̄ iuxta illarꝝ uarietatem, diuerſam ēt admonitionem fieri oportebit. Sunt enim aliquæ hęreſes aperte damnatæ, aliæ ſunt nō aperte ſed latenter damnatæ. Aperte dānatas hæreſes illas eſſe dico, quæ per expreſſam eccleſiæ definitionem ſunt dānatæ, aut quarꝝ contradictoriæ, ſunt expreſſę & manifeſtę in ſacra ſcriptura, aut ex alijs in ſacra ſcriptura contentis manifeſtiſſima conſequentia deducuntur. Siquis gratia exempli diceret. Dauid non fuiſſe Regem, hæreſis eſſet aperte damnata, quia licet non ſit in aliquo concilio dānata, illius tñ contradictoria eſt expreſſa in ſacris literis. Siquis etiā diceret, Iacob Patriarcham non eſſe nepotē Abrahæ, hæreſis eſſet aperte damnata, quia licet cōtra dictoria illius non ſit expreſſa in ſacra ſcriptura ſub eiſdē uocibus, manifeſtiſſima tñ conſequentia colligitur ex alijs in eadem ſcriptura contentis. Nam illic habetur Iacob eſſe filium Iſaac. Et Iſaac filium Abrahæ: ex quibus euidenter colligitur Iacob eſſe nepotem Abrahę. Hęreſis nō apte dānata eſt illa q̄ nō eſt dānata p̱ exp̄ſſam eccl'ię definitionē, neq; illius cōtradictoria eſt expreſſa in ſacra ſcriptura aut ex alijs in ſacra ſcriptura cōtētis manifeſtiſſima & īmediata cōſequētia deducitur, ſed ſolū per ambages & per moltos diſcurſus, qui non ſunt omnibus noti, ex alijs contentis in ſacra ſcriptura conuincitur eſſe hæretica. Tales ſunt oēs iſtæ propoſitiones. Non ſunt tres partes pœnitentiæ. Aqua benedicta nullius prorſus eſt ualoris plusq̄ aqua non benedicta. Om

nes benedictiones, quas ecclesia facit aut dicit super aquam, uinum, panem, salem, ceram et cętera hmôi sunt irridendæ, & contemnēdæ. Christiano nullo pacto bellare licet. Aiæ ī purgatorio pñt mereri, & demereri. Episcopi nō sunt superiores simplicibus sacerdotibus. Oēs istæ assertiones sunt hæreticæ, non tñ expresse dānatæ, nec facile quisq; cognoscet illas esse hęreticas: qa ut hæreses esse pateat, multis argumentationibus est opus. Multos oportet facere discursus, & lōga indiget lectione, quisquis illas propositiones hæreticas esse cōuincere uoluerit. Hac igitur hæresum uarietate p̄missa, aliquas certissimas conclusiones subiungam, ex quibus quidqd ad hanc rem pertinet facillime colligi pōt. Sit igitur hęc prima conclusio. Siqs in hæresim aperte damnatam inciderit, ut errorem suum reuocet, admonendus est per expressam hæresis suæ damnationem, ostendendo illi expressam eccl'iæ definitionem, aut contradictoriam illius hæresis ostendendo in sacra scriptura, aut contradictoriam illius euidenti, & immediata consequentia deducendo ex aliis in sacra scriptura contentis, Nec opus est hāc admonitionem iterato facere, ut ille legitime admonitus sit dicendus: quia etsi semel dūtaxat id fiat, legitima dicetur. admonitio. Nam legitimam admonitionem nos illam esse dicimus, per quam tam aperte ostenditur erranti assertionem suam Catholicæ ueritati repugnare, ut quisqs demens non fuerit, fateatur illum aperte esse de errore conuictum. Ex his sequitur, ut qui hmōi admonitionē non suscipit: sed illa post habita errorē suū reuocare contemnit, pertinax, & per consequens hæreticus sit censendus. Nam hic talis ecclesiæ Catholicæ fidem, quæ iam est sibi manifeste ostensa, oppugnare nō ueretur: quo fit, ut (iuxta illa, quæ in præcedenti capitulo diximus) non sit corrigi paratus, & ita pertinax sit dicendus. Sed nunquid si taliter errans habet aliqua argumenta, quibus motus est, ut errorem illum teneret, licebit illi ante erroris sui reuocationē, talium argumentorū

dissolutionem petere? Minime: Quia tenetur captiuare intellectum suum in obsequium fidei. Et (ut Hieronym9 ait) fides pura. Et aperta cõfessio non quẹrit strophas, et argumenta uerbo℞. Postquam aũt errorem suum reuocauerit, tũc licebit illi argumento℞ quibus ligatus erat ne ueritatem agnosceret, solutionem petere, ut fidẽ quã credit, melius intelligere ualeat, & in illa plenius confirmari. Forte adhuc insuper quis interrogabit. An liceat huic sic post errorem suum admonito, à paroco ad Episcopũ, & ab episcopo aut inquisitore ad summũ pontificã appellare? Respondeo quod illi qui legitime admonitus aut correptus est appellare nõ licet, & si appellare tentauerit, eius appellatio est inanis & maligna censenda. Quo fit ut nõ obstãte tali appellatione, sit ꝑ eccl'iam tanquam pertinax & hẹreticus censendus. Nam ea quẹ iam semel sunt legitime ꝑ eccl'iam definita, non opus est ut nouis postmodum tractatibus ite℞ definiantur. Vnde Leo Papa huius nominis primus ep'la uigesima secũda scribens Martiano Augusto de his q̃ in cõcilio Chalcedonensi tractanda erant, sic ait. Per dñm nostrum Iesum Christum qui regni uestri est author & rector, obtestor & obsecro clementiam uestram, ut in præsenti synodo fidem quam beati Patres nostri ab Ap'lis sibi traditam prædicarunt, non patiamini quasi dubiam retractari, & quæ olim maio℞ sunt authoritate dãnata, rediuiuis non permittatis conatibus excitari. Hæc Leo papa. Et idem dicit Gelasius Papa. in cap. Maiores. 24. q. 1. & Felix Papa in cap. Achatius. eadẽ causa & qõne. Secunda conclusio: Qui errat asserens aliquã hæresim non aperte damnatam quamuis sit admonitus à prædicatore, aut paroco, aut Epõ, aut alio quouis homine summo Pontifice inferiore, nõ tenetur reuocare errorẽ suũ, nisi per manifesta, & euidentia argumenta illi ostendat assertionem suã esse contra fidem Catholicam, ꝑsertim si est uir doctus, q sciat intelligere argumenta, quæ contra talem hẹresim possent afferri. Nã de uiro idiota (ut in

2.Co.10 Hier. Leo pp

fra dicemus) alia est habenda rõ. Quo fit, ut admonitio, quæ sine hmõi argumentis illi facta fuerit, non sit dicenda legitima. Hæc conclusio probatur. Nullus p̃ter summum Pontificem (ut supra cap. 5. diximus) põt de hęresi sic censere, ut illius censuræ oẽs obedire teneantur, ergo ad nullius præterquam summi Põtificis monitionem tenetur quis assertionem non aperte hæreticam reuocare. Nam qui in his, quę ad fidem spectant non tenetur alteri firmam fidem adhibere, non tenetur ẽt ad solam simplicem illius monitionẽ, assertionẽ erroneam reuocare, qm̃ qui assertionem erroneam reuocat, debet assertionem contrariam firma fide tenere: sed subditi in his, quę sunt fidei, nõ tenentur prælatis suis inferioribus firmam fidem p̃stare, quia tunc fides subditorꝝ in sapientia hominum (quod Paulus negat) consisteret: ergo ad illorꝝ
1.Co.1. simplicem monitionem nõ tenentur subditi errores suos reuocare. Pręterea quisquis à snía alicuius appellare põt non tenetur illius sníæ obedire: sed à prælato monente subditum de errore, & non mostrante aperte per regulas fidei, qđ error ille ueritati Catholicæ repugnet, licitum est appellare: ergo illius monitioni non teneẽ obedire, & ꝑ consequens illius admonitio non est legitima censenda. Maior huius syllogismi est manifesta ex definitione appellationis: qm̃ ab ea snía, cui quis obedire tenetur, non licet illi appellare. Minor probatur authori-
Pal.ig. tate Pelagij Papæ dicentis. Si uero in qualibet ꝓuincia ortæ fuerint qõnes, & inter ipsos prouincię Ep̃os discrepare cœperit ratio, atque inter ipsos dissidentes non cõueniat, ad maiorem tunc sedem referantur: & si illic quidem facile, & iuste non discernuntur, ubi fuerit synodus regulariter congregata, canonice & iuste iudiceñ. Maiores uero & difficiliores qõnes (ut sancta synodus statuit, et beata consuetudo exigit) ad sedem semper referã tur Ap̃licam. Hæc Pelagius Papa. Et habentur hæc uerba in cap. Multis. 17. dist. Et idem ait Iulius Papa. in cap. Qui se. 2. q. 6. Sed nunquid licebit illi, sic erranti ꝑ igno-

rantiam,appellare ab Epõ,aut inquiſitore poſtquam per euidentia argumenta fuerit illi oſtenſum ſuam aſſertionem aperte repugnare Catholicæ ueritati? Si argumēta talia ſunt,quod iudicio uirorum doctorū manifeſtiſſime Catholicā ueritatē probant,nequaquam licebit appellare. Si uero argumēta non ſunt tam euidentia, non eſt illi inter dicta appellatio. Forte cauſam petes cur magis hic, quam ibi liceat appellare. Cauſa eſt manifeſta: quia is, qui per euidentia argumenta admonitus appellat, nullā habet appellationis occaſionem quapropter ſic appellās peccat,et ſi ab appellatione non recedit,rebellis & proteruus, & pertinax eſt cēſendus,& uelut talis puniēdus. At is,qui nō eſt per manifeſta argumenta admonitus, iuſtam habet appellationis cauſam: quia nondū ſibi eſt manifeſte oſtēſum aſſertionem ſuam Catholicæ ueritati repugnare. Is etiam, cui nondum eſt Catholica ueritas aperte oſtenſa,ſi aliqua habet, quamuis falſa argumenta, quibus impellitur ad tuendū aſſertionē ſuam,iuſte põt petere huiuſmodi argumentorum ſolutionē,antequam errorem ſuum reuocet. Hoc tñ (ut proxime diximus) non liceret,ſi iam per euidentia argumenta eſſet ſibi ueritas oſtenſa. Rurſum eadem concluſio probatur ſic. Epš debet eſſe paratus(ut beatus Petrus ait) omni poſcenti rõnem reddere de ea, quæ in eo eſt fide: ergo ſubditus non tenetur ad ſimplicem Epi admonitionem errorem ſuum reuocare: niſi ille rõnem reddiderit,per quam conuincat talem errorē fidei Catholicæ cõtradicere. Iſta collectio eſt euidens: quia ſi aliquis abſque reddita rõne teneretur aſſertionem ſuā uelut erroneam reuocare, alius non teneretur illi rõnem reddere, ut per illam cogat illum ad aſſertionis ſuæ reuocationem. Verum hęc cum ſolis uiris doctis faciēda eſſe cenſeo: quoniam hi ea, quæ ſibi ad probationem Catholicæ ueritatis offerentur argumenta, intelligent. Idiota uero ſæpe argumenta, quæ illi poſſent offerri, non intelliget: quo fit, ut illi non ſint dicenda: quia eſſet ſolum uerberare aerem, & inuanum uerba proferre. Is.n. (ut ego cēſeo)

1.Pet.3

ad solam parroci aut saltem Epi simplicem admonitionem, suum tenetur reuocare errorem. Si aũt parocum, & Epm contemnit, ppea quia ignorantes, ut frequẽter eos esse contingit, putat, tunc adhibendi sunt uiri docti, qui simplici uerbo sine ulla argumentatione illum iterum, atque iterum admoneant: quos si scdo, & tertio contempserit, erit meo quidem iudicio) pertinax censendus. Ex
Bartol. his omnibus apertissime conuincitur errasse Bartolum, qui in.l. Tutor. paragrapho. Tutores. ff. de suspec. tut. dicit illum esse cẽsendum hæreticũ ptinacem, & uelut talẽ puniendum, qui inquisitori aliquid asserenti non credit. Si oẽs tenerentur semper credere inquisitori aliquid asserenti, uerum esset, quod dicit Bartolus oẽm illum censendum esse pertinacem, qui inquisitori aliquid de fide asserenti credere contemnit. Tunc.n. ille persisteret ĩ ea sñia, a' qua recedere tenẽt, atq; ideo iuxta ptinacis definitionem, merito pertinax dicetur. At nõ ita est, ut oẽs necessario teneãtur credere semper inquisitori aliquid asserenti, alioqui fiet necessario, ut homines teneanẽ, aliqñ errori, aut hęresi credere. Põt.n. esse, ut inquisitor erraret in fide: quia per officium sibi cõmissum non est cõfirmatus in fide, nec factus est indeuiabilis. Nam ĳ, qui plurimum Papæ authoritati fauent, admittunt illũ errare posse in fide, si illam, quam tenetur circa ueritatis examinationem, omiserit facere diligentiam. Sic docet Ioannes de Turre Cremata in summa ecclesiæ. lib. 2. capit. 112. Multo ergo facilius errare poterit inquisitor, cum ꝓ il-
Luc.: 2 lo non rogauerit Christus, ut fides illius non deficeret, sicut rogasse ꝓ Petro sacra perhibet scriptura. Noui ego inquisitorem, qui cuidam pdicatori indignatus est, eo ꝙ publice pdicauerat confessionem esse ex iure diuino necessariam pcipitq; illi, ut sñiam suam publice reuocaret. Erat quidem inquisitor ille in iure canonico peritus, qui forte legerat glosam decretorum in principio distinctionis quintæ de pñia, dicentem confessionem non esse ex iure diuino: sed humano, & Abbatem in cap. Ois utri-

usque sexus, extra de poeniten. & remiss. hoc idem asserentem, atque ideo putauit hanc esse irrefragabilem sniam. Percontabor igitur nunc Bartolum, an talis prędicator tenebatur tunc credere inquisitori asserenti confessionē non esse ex iure diuino: sed solum ex iure humano? Si dicat prædicatorem nō esse ad hoc obligatum, falsum igitur hac rōne conuincitur esse, qd' dixit, oēm illum esse cēsendum hæreticum pertinacem, qui inquisitori aliquid asserenti non credit. Si uero dixerit Bartolus p̄dicatorē illum fuisse obligatum ad pręceptum inquisitoris sniam illam publice reuocare, tunc fateatur necesse est, prædicatorem illum fuisse obligatum ueritatem Catholicam recantare, & loco eius hæresim p̄dicare. Nam dicere cōfessionem pctōꝝ non esse ex iure diuino: sed solum ex iure humano, hęreticum est, & à sede Apłica per apertam sniam iam dānatum. Quam condēnationem nos inseruimus in eo opere, qd' aduersus omnes hæreses edidimus, in tit. de confessione. Non est igitur pertinax hæreticus censendus, omnis ille, qui inquisitori aliquid asserēti non credit, quia non omnibus, quæ ille dixerit credere tenetur. Qñ aūt sit pertinax hæreticus censendus, qui inquisitori credere noluerit ex dictis, & dicendis in hoc capitulo, aperte constare poterit. Argm̄ autem Bartoli, quo ille suam sniam ꝓbare vr̄, nullius est roboris. Nam ex hoc, qd' in pręfata illa. l. Tutor. paragr. Tutores. dr̄ illum pertinaciter resistere, ꝗ iudici p̄cipienti nō obedit, deducit Bartolus illum esse dicendum pertinacē, qui inquisitori asserenti aliquid, non credit. Hæc tñ argumentatio multipliciter peccat. Primo, quia lex illa non loquitur ul'r de omni iudicis mandato: sed solum de mandato inuentarij per tutorem faciendi, & tutor, qui iudici præcipienti tale inuentarium fieri, nō uult obedire, dr̄ iuxta uerba legis pertinaciter resistere iudici. Ex hoc aūt particulari legis decreto, inferre legem gñalem ad oēm, qui non uult iudici obedire, pessima est illatio. Non est enim omnium negocioꝝ æqua conditio, ut sint omnia

eadem lege regulanda. In illo.n.negocio, de quo ibidē lex illa loquitur, tutor tenetur obedire iudici præcipienti. atq; ideo si non uult obedire, merito pertinax dicetur. Multa tñ sunt alia negocia, in quibus homines non tenentur iudici obedire: quia si semper, & in omnibus tenerentur iudici obedire, nunq; liceret alicui à mādato iudicis appellare. fieretq; inde necessario, ut supior iudex, quem appellauit, teneretur semper sñiam contra appellantem dicere, ppea qđ iniuste appellauit. Cōstat aūt multorꝝ appellationes iustas esse, & uelut tales à superiore iudice declaratas: Ex quo manifeste colligit̄ illos tunc non fuisse obligatos iudicibus inferioribus obedire, à quibus fuit licitum appellare, & per cōsequens nō esse tunc pertinaces censendos. Scđo errauit Bartolus in præfata sua argumentatione: quia etsi uerꝝ esset oēm illum esse censendum pertinacem, qui iudici seculari nō uult obedire, non erat inde trahenda consequentia ad illum, qui inquisitori de rebus ad fidem expectātibus aliquid asserenti non uult credere. Qm̄ res, quę ad fidē spectant non sunt eiusdem conditionis cū negocijs forensibus, neq; eadem mensura cum illis metiendę, Nam res, quæ ad fidem spectant, omne humanum iudicium superant: atq; ideo dicit Paulus, fidem nr̄am non esse in sapiē-
1.Cor.1 tia hominum: sed in uirtute Dei. Propter qđ in illis nō tenetur homo inquisitori aliquid asserenti obedire: nisi cōstet illa, quæ asserit ab uli ecclesia teneri, in qua uirtus, et sapientia Dei elucent. Forensia autem negocia non sunt tam sublimia, ut humani intellectus uires superent, atque ideo ex sapientia hominum illa pendere possunt.

Tertia conclusio: Siquis inciderit per ignorātiam in hæresim aliquā, & à paroco, aut Epo, aut quocūq; alio homine fideli fuerit per euidentia argumenta admonitus, assertionem suam esse contra fidem Catholicam, tenetur statim errorem suum reuocare: qđ si non fecerit, erit pertinax, & hæreticus censendus. Hęc conclusio est satis nota cuilibet, si consider. t, q nihil interest à quo qs

edoceatur,modo sit illi ueritas aperte ostensa: quia (ut omnes sapientes philosophi docent) semper considerā-dum est quid, & nō à quo dicantur. Præterea Apl's Paulus ait, fidem nr̄am non esse in sapientia hominum, esset aūt in illoꝝ sapientia, si eadem admonitio à subdito facta non esset æque potens, ac si fieret à prælato. Rursum si is, qui per ignorantiam contra fidem Catholicam errat, postea per seipm̄ legens in alioꝝ libris, inueniret argumenta, quæ aperte Catholicam ueritatem conuincerent, tenererur sine ulteriore monitore assertionem suā erroneam reuocare: ergo si aliquis alius per euidentia argumenta eandem Catholicam ueritatem illi oñdat, tenebitur etiam assertionem suam erroneā reuocare. Sed dicet aliquis. Quæ igitur erit dr̄ia inter illum, qui à prælato, & qui à subdito monitus est? Nónne erit aliqua excellentia in prælato supra subditum? Magna quidem, p̄latus siquidem illum, qui cōtra fidem catholicam errat, potest etiam nollentem uocare, ut coràm se appareat, & ab illo fidei rationem exigere: potest quidem cōpellere illum, ut argumenta, quibus ille fidem Catholicam persuadere conatur audiat. Potest etiam illum ad sui erroris reuocationem constringere. Etsi in his, & alijs ad suum officium pertinentibus obedire contempserit, poterit illi, iuxta criminis sui meritū, debitas infligere pœnas. At subditus nihil hoꝝ pōt, quamuis ad illius legitimam monitionem æque teneatur errorē suum reuocare, ac si fuisset à suo prælato admonitus. Hæc de admonitione ab inferioribus sūmo Pontifice facta dicta sunt. An autem idem prorsus sit dicendum de admonitione à summo Pontifice facta, uarij uaria loquuntur. Non.n. inter omnes de hac re conuenit. Nam quidam eadem mensura summum Pontificem in hac parte metiuntur, qua ceteros Ep̄os, & dn̄t illum etiam hac lege teneri, ut paratus sit omni poscenti rationem reddere de ea, quæ in eo est fide. Quam nisi reddiderit, neminem pp illius admonitionem obligari dn̄t ad reuocationem sui erro-

1.Cor.1

ris,quem contra fidem Catholicam pp ignorãtiam tue tur.Huic opinioni fauet Guillelm⁹ Ochã par.1.Dialog. c.20.& Ioannes Gersom in prima parte Alphabeto 14. ubi differit,an liceat in causis fidei à summo Põtifice ap pellare?Ego tñ contra sentio,tutius esse putans,credere simplicem Papæ admonitionem satis esse, ut quis errorem suum reuocare teneatnr,præsertim cum ille rem(ut decet)adhibito prius uiroꝝ doctoꝝ cõsilio,plene examinauerit. Nam alioqui etiam liceret in causa,quę est de fide,à Papa appellare, qđ nefas est dicere, cum non sit,ad quem confugere possit,aut appellare. Si dicas ad concilium posse fieri appellationem. Ridicula quidem appellatio,quia hac uia essemus semper dubij,& lãgue remus sine ulla spe medicinæ,cum tam difficile sit concilium congregari legitimum,ut iam sit penè impossibile pp tot principum simultates,qui perpetuo, & irreconciliabili bello inter se digladiantur. Præterea,hac uia ansa pbetur cuilibet omnes,quas uoluerit hæreses impune docere,quia cum à Papa damnatus fuerit,statim concilium appellabit.Fecit quidem hoc Lutherus, cum se à Leone decimo damnatum intellexit, qui tñ postmodũ rumorem de congregando concilio audiens,libellis editis concilio detraxit dicens, non esse obtemperandum concilio,ut omnibus palàm faceret,se,non ut ueritatem disceret:sed ut suã pertinaciam aliquo fuco tegeret, concilium qđ nunq̃ congregandum sperabat,appellasse. Deinde ridiculum est dicere,pp cuiuslibet hominis dubitationem in fide,congregandum fore cõcilium qđ tñ scđm illos,qui oppositam partem tuentur,fieri oporteret.Si hoc neges dicens, Papam posse sine concilij congregatione per euidentia argumenta errores contra fidem sæpe conuincere,quapp non semper erit necessaria talis concilij congregatio.Sed quid si errãs per ignorãtiam neget argumenta illa esse ullius ualoris,& dicat nihil prorsus cõtra suam assertionem:efficere? Quis tunc erit iudex qui de argumentoꝝ ualore censeat? Si dicas

iudicio uiroꝝ doctoꝝ credendum esse, qui dicent talia argumenta esse ualida, eris tunc coactus fateri, authoritatem summi Pontificis minorem esse in cēsura fidei, q̄ authoritas uiroꝝ doctoꝝ, cum illa pēdeat ex ista. Quo fit, ut quoties de argumentoꝝ, quæ à Papa fiunt, ualore, & euidentia fit disceptatio, oporteat necessario concilium appellare, qđ nullus sanæ mentis dicet. Erit ergo proculdubio (ut ego censeo) simplici Papæ monitioni semper credendum, præsertim si ille facta prius cū multis uiris doctis collatione rem plene (ut decet) examinauerit. Alioqui nihil certi in multis rebus ad fidem pertinentibus hr̄e possemus: quia multa sunt ad fidem pertinentia quæ per solam Papæ definitionem firmiter tenemus, in quibus nullam prorsus suæ definitionis causam Pōtifex dedit. Sed dices. Ergo fides nr̄a esset in hominis alicuius sapientia, si ad solam simplicem illius monitionem teneretur quilibet suum errorem reuocare, Rn̄deo q̄ non erit in sapientia hominis: sed in uirtute Dei qui dixit se rogatuꝝ p̄ Petro, ut nō deficeret fides eius. Si tn̄ Luc. 22
Papa, omnium uiroꝝ doctoꝝ consilio post habito: sed soli suo iudicio initens aliquid definire tentaret, quo casu illum, errare posse non dubito, tunc ego crederem, illum debere reddere rationem de fide, ad quam alios cogere tentat. Præsertim si res est talis, quæ multo examine indiget, & circa quam uiri docti, & alias Catholici hæsitant. Et talem simplicem Papę admonitionem ego non putarem esse satis, ut quis contra illam sentiens, sit eo ipso p̄tinax, & per consequens hæreticus censendus. Petrus siquidem quamuis summus Pontifex compulsus fuit ab Ap̄lis, & fratribus qui erant in Iudæa, reddere Act. 11.
rationem quare intrasset domum Cornelij hominis gētilis, & cum eo fuisset conuersatus. Decretum aūt circa fidem à Pontifice editum, etiam si in eo non reddat̄ ratio, quæ ad talem fidem cogat, q̄m (ut supra docuimus) satis est ad hæreses conuincendas, illud erranti on̄dere, satis esse existimo pro legitima admonitione. ita ut qs-

quis contra illud sibi notum repugnauerit sit pertinax, & per consequens hæreticus censendus: Quoniam, etsi nulla in illo decreto apponatur ratio, quæ illum ad tale decretum edendum mouerit, credere tñ oportet, eccl'iam nũquam tale decretum recepisse: nisi illi constitisset fuisse magna cum ratione editum.

De protestatione fidei ante assertionem hæresis ab aliquo facta, an ualeat illum ab hæreseos nota liberare. Cap. XI.

Viri docti & fideles considerantes fidei nr̃æ sublimitatem, quæ omnes sæpe humani intellectus uires supat, cũ de mysterijs fidei aut uerbo (aut scripto tractare aggrediuntur timentes ne in ipso tractatu deficiant, & sic hæreseos macula, quam maxime horrent, inficiantur in initio suæ disputationis protestari solent, se nolle, uel latum pilum à recta fidei Catholicæ rl'a deficere: sed in omnibus se eam fidẽ uelle amplecti quam Catholica tenet eccl'ia, & sic eiusdem Catholicæ eccl'iæ definitioni, & censuræ se in omnibus subijcere dicunt. Quod si in posterũ aliquid contra Catholicam fidẽ eos dicere contingat, ex tunc se per imperitiam, aut incõsiderationem id dixisse protestantur, & ex tunc se id reuocare dñt, ac pro recantato hr̃i petunt. Hoc me fecisse recolo in præfatione illius operis, qđ aduersus oẽs hęreses edidi, & in hoc ope tum in pręfatione, tum ẽt alibi sæpe id me dixisse scio. Dubitatur igitur à plerisq;, & non immerito, qđ hæ protestationes ualeant, an hi, qui aliquid contra fidẽ Catholicam asseruerunt, possint, & debeant pp hmõi protestationes p eos factas à crimine, & nota hæreseos excusari? Vt aũt de hac re aptiorẽ, & firmiorẽ proferamus definitionẽ duplicẽ in ea oportet hr̃e consideratio nẽ. Nam excusatio illa de crimine hæreseos, al'r est apud Deum faciẽda, qui nouit secreta cordium, al'r apud homines, qui solum uidẽt ea, quæ foris patẽt. Põt siquidẽ aliquis apud Deum excusari, qui tñ apud hominum iudicium non erit excusatus, & econtrario. Deus siquidẽ non iudicat: nisi iuxta nostræ conscientiæ testimonium:

quia

quia agnoscēs qualis in nostro pectore lateat fides, qualis etiam sit eiusdem fidei à nobis facta protestatio, talē de nobis profert sniam, non curans de aliis, quæ à nobis uoce proferuntur. Humanum iudicium id solum cōsiderat, quod foris agitur, & ita solum aduertit opera, et uoces, & alia quę foris patent, ut ex illis tanquam ex q̄busdam signis conijciat, quid in corde lateat. Cōtingit autem sæpe, ut ea, quæ foris patent, non sint uera signa eorum, q̄ sunt in corde: ut manifestum est in uiris hypocritis: qui aliud foris simulant, & aliud corde uersant. Hinc euenire necesse est, ut multi apud Deum sint innocentes, quos humanum dānat iudicium: multi econtrario humano iudicio probati, q̄ reprobi sunt apud Deū. Prius igitur de excusatione apud Deum dicamus: postea de excusatione apud homines. Sit igitur de hac re talis conclusio. Protestatio generalis de fide, & conditionalis de hæresi reuocatio, si uere, & ex animo fiant, excusant corā Deo ab hęresis crimine eum, qui per ignorantiam in aliquam lapsus est hęresim. Hæc conclusio inde erit cuique manifesta, si consideret, quod is qui uere, & ex intimo corde uniuersaliter fidem catholicam profitetur, & ex animo omnem damnat hæreticum errorem, paratus est: si errauerit corrigi, & si in hæresim lapsus fuerit, eam reuocare, & dānare cum de illa fuerit plene edoctus. Alioqui non uere, & ex animo generalē fecisset de fide protestationem, nec ex corde uero conditionalem de hæresi, in quam labi poterat, fecisset reuocationem. At is qui paratus est, cum errauerit corrigi, etiā si in hæresim aliquam per imprudentiam labi cōtingat (ut supra docuimus) nunquam dicetur hæreticus: qm̄ (ut Augustinus ait) errorem suū nulla pertinaci animositate defendit. Neque in hac parte ullum pono discrimen si ille erret circa ea, q̄ scire tenebatur, aut circa illa, quæ nulla prorsus lege erat obligatus scire: qm̄ quocūque modo erret, si ille uere & ex animo fidem est in uniuersum protestatus: & eodem ueraci animo hæresim

omnem, si in illam labi contigisset, reuocauit, semper est apud Deum excusatus. Ille enim talis, qui sic fidem puro corde protestatus est, & hæresim si in illam labi contingat uere reuocat, si circa ea, q̃ scire tenebatur, errat ꝓ peccato ignorantiæ, id est: quia ignorauit id, quod erat obligatus scire, tenebitur apud Deũ reus, non tñ pro crimine hæresis dixi, & non immerito, si ex uero animo illam fecerit de fide protestationem, aut conditionalem hæresis reuocationem: qm̃ si non ex intimo corde: sed sola uoce, & simulato animo fidẽ fuerit protestatus nihil illi apud Deum suffragabitur talis fidei protestatio, aut conditionalis hæresis reuocatio. Hi.n.sunt, qui
Mat. 7 dicunt Deo: dñe, dñe: quibus tñ deus dicet in iudicio: Quia non noui uos, discedite à me omnes, qui operamini iniquitatem. Hi ẽt sunt, qui teste Apostolo, confiten-
Titũ 1. tur se nosse Deum, factis autem negant. Talis fuit Martinus Lutherus in principio publicationis, & iactationis suarꝫ hæresum: qm̃ tunc uoce fidem catholicam ꝓtestatus est, & doctrinam suam sanctæ Romanæ ecclesiæ examini, & censurę se subĳcere dixit: sed simulatam hanc fuisse protestationem, multis postmodum, & clarissimis ostẽdit testimonĳs. Quo factum est, ut nullam apud Deum qui scrutatur renes, & corda, habuerit de suis hęresibus excusationem. In eo siqdem opere, quod Leoni Pontifici maximo huius nominis decimo nuncu
Luth. pauit, hanc fecit protestationẽ. Primum protestor (inqt ille) me prorsus nihil dicere, aut tenere uelle: nisi quod in, & ex sacris literis primo, deinde ecclesiasticis patribus ab ecclesia Romana receptis, hucusque seruatis, & ex canonibus, ac decretalibus Pontificis habetur, & haberi potest. Et paucis interiectis, hæc subdit. Hac mea protestatione credo satis manifestum fieri, quod errare potero: sed hæreticus non ero. Hæc Lutherus. Fortassis hac sua protestatione Lutherus homines fallere potuisset, qui solum ea, q̃ foris patent, intuẽtur: non aũt Deum qui abditissimos cordis recessus suis oculis penetrat, &

quidquid in illis latet clarissime agnoscit. Quam uera autem fuerit hęc protestatio, & quam ex animo facta, ipse non lõge postea declarauit, cum ab eodem Leone Decimo de suis erroribus admonitus, non solum nõ obtemperauit admonitioni, nec ad illius p̃ceptum hæreses suas reuocauit: sed pertinacius easdem tutatus est, & in eundem Leonem Decimum, cuius censuræ prius se subijci finxerat, postea debacchatus est, & multis illũ impetiuit iniurijs. Non potuit diu latere hypocrisis: sed necesse fuit, ut ebulliens, atque sui impotens superbia, & insolens arrogantia aliquando erumperet. De excusatione apud Deum hæc dicta satis esse putamus, nũc uero qualem generalis de fide protestatio ualeat facere apud homines de hæresi excusatiouẽ, discutiamus. Vt autem aptius, & clarius id facere possimus, oportuit id primo admonere, posse homines bifariam circa fidem errare, & in aliquam hæresim labi. Sunt.n. aliqui, qui nesciẽtes errant. Sunt rursum alij, qui scientes à uera fidei regula deuiant. Illos dico scientes errare, qui sciũt aliquid esse ab uniuersali ecclesia definitum, aut ab ea pro uera fide receptum, & nihilominus eontra eiusdem ecclesiæ sñiam docere, aut opinari non uerẽtur. Illos uero in fide errare dico nesciẽtes, qui ignorant aliquid ad fidem catholicã pertinere, & proinde sentiunt, aut docent contra eandẽ fidem. Si tñ scirent illud, quod opinãtur, esse contra fidẽ catholicam, statim suam sñiam reuocarent. His igit̃ pręmissis, aliquas conclusiones subijciam, ex q̃bus quidq̃d ad hanc rem pertinet facillime quisque intelligere poterit. Prima conclusio. Qui nesciẽs errat in fide circa ea, q̃ scire non obligatur, excusatus est ab ecclesia p̱ talem generalem reuocationem. Hæc cõclusio est manifesta ex illis, quæ supra eap. 9. huius libri docuimus. Nam (ut ibi diximus) non oẽs æqua lege ad fidei cognitionem tenẽtur. Qui ignorat id, quod scire nõ tenetur, non peccat, q̃ autem non peccat, hæreticus non est, is ergo, q̃ p̱ ignorãtiam eorum, q̃ scire non tenebatur, errat, per generalem

fidei protestationem apud ecclesiam de hæresi excusatus est. Secunda conclusio: Qui nesciens errat in fide circa ea, q̃ scire obligatur per gñalem fidei ueram protestationem, etsi coràm Deo (ut diximus) sit excusatus, non tñ excusatur apud homines: nisi forte ignorantiã suam probare potuerit. Hæc conclusio probatur: quia quamuis ille nesciat, ecclesia tñ præsumit, & merito illũ scire ea, circa q̃ errat. Nam cum ille sit obligatus scire illam rem, præsumit illum optime illam nosse, & ppea ita de illo sentit, ac si sciens errasset. Qui autem sciens errat, ut mox dicemus, p nullam fidei protestationem prius factam ualet ab hæresis crimine excusari. Si tñ ignorantiã suam ille probare uoluerit, ut se ab hæresis crimine hac uia purgare ualeat, non est repellendus, sed benigne audiendus. Qualiter aũt possit quis per ignorantiã suam probare iuris peritis discutiẽdum relinquo. Hic tñ cauta consideratione est opus, ut is, qui alium de hæresi iudicare debet, prius diligentissime attendat, an ille obligatus erat scire id, circa quod errauit? Sũt. n. aliqua etiam ad fidem spectãtia tam recondita, ut doctissimos uiros sæpe lateant, prout sunt aliqua, q̃ ex scriptura sacra difficillime elici possunt, ac propterea circa illa dubitare licet, & sæpe uiri docti circa illa nutant, & uacillant. In talibus, quidem rebus dubijs, & nondum aperte ab ecclesia definitis, gñalis protestatio de fide facta ualebit errantem ab hæresis crimine excusare, ita ut si eccl'ia aliquid de illa re in posterũ definiret, is qui ante ecclesię definitionem contrarium sensit, nequaquam hæreticus dicatur, propterea quod ecclesiæ definitioni sñiãm suam libenter subiecerat. Nam ob hanc cãm Abbas Ioachim non fuit in concilio lateranensi sub Innocẽtio tertio uelut hæreticus dãnatus, quamuis illius doctrina fuit illic ab ecclesia de hæresi notata. Subiecerat. n. doctrinam suam ecclesiæ determinationi, ut patet per ea q̃ hñtur in cap. firmiter, extra de summa trinitate, & fide catholica. In his etiam q̃ sunt contra expressam ecclesiæ defini-

Ioachi Abbas.

tionem,ualent hmõi gñales fidei protestationes, illi de quo incertum est an ecclesiæ definitionẽ nouerat? Quoniam pp illam gñalem fidei protestationem quam fecerat, suspicari licet illum ex ignorantia definitionis ecclesiasticæ errasse. Confirmauit aũt ille hanc aliorum suspitionem, & suam excusationem, si cum illi ostensa fuerit ecclesię definitio statim suum recantat errorem, & hæresim quam tenebat damnat. Tertia conclusio. Quisqs asserit aliquid, contra id, quod scit esse ecclesiæ catholicæ fidem, aut dubitat de illo, quamnis gñalem fidei ꝓtestationem fecerit, nullo modo talis fidei protestatio illi suffragari poterit, quin sit ab eccl'ia pro hæretico reputandus. Is.n. pertinax est: quia & si dicat se paratum de errore suo ab ecclesia corrigi, re uera non est parat⁹. Nam qui fieri potest, ut quis sit obedire paratus illi quã aperto marte oppugnat? At, is qui ab ecclesiæ snía sciẽs discedit, aperte ecclesiam oppugnat, non est igitur ille paratus errorem suum ad ecclesiæ p̃ceptum emendare. Quo fit, ut pertinax & hæreticus sit dicendus, quamuis gñalem fidei fecerit protestationem. Alioqui latissima uia pateret omnibus, per quam oẽs, quas uellent introducerent hæreses, imò maxima p̃staretur hæreticis occasio quãlibet hæresim impune docere. Faciet.n. qsque hæreticus primum generalem fidei protestationem, & conditionalem cuiusque hęresis, in quam labi contingeret, reuocationem, & satis sibi esse putabit, ut, quamuis pestilentissimam hæresim postea asserat, ab hæretici nota se possit excusare. Nam huiusmodi dolo & astutia usus est hoc seculo Martinus Lutherus hæreticoꝝ omnium pestilentissimus qui in eo opere quod Leoni decimo Pontifici maximo obtulit, quamuis multas & apertissimas hæreses in eo aspersit, eam tñ in principio operis protestationẽ fecit, quam proxime supra in hoc cap. retuli. Verum & si talem fecerat protestationẽ, idẽ summus Pontifex Leo non dubitauit illi hæreseos notam inurere & merito, qm̃ simulatam esse & non ueram ta-

lem illius protestationem optime intellexit, sicut ipse idem Lutherus in eiusdem operis contextu declarauit. Nam & si multis uelaminibus quis mēdacium uelit obtegere, ipsum tamen mendacium talis est conditionis ut se ipsum tandem prodat. In eodem siquidem opere quod Leoni decimo nuncupauerat, huius præfatę protestationis aut pœnitens aut oblitus, uerba hæc cum p̄fata protestatione apertissime ex diametro pugnantia, effundere non erubuit. Et ut aliquando (inquit Lutherus) audax sim, ea quę iam dixi, protestor me non dubitare: sed paratus sum ignem & mortē suscipere, & hæreticum asseram omnē qui contra sapuerit. Hęc Lutherus. His uerbis satis apte se prodidit. q prius iacuerat in occulto. Quid ultra exigere oportebat, ut illum pertinacem hæreticum censeremus? Qui fieri pōt, ut paratus sit corrigi, q ignem & mortem sustinere paratus est pro illis quæ docet? Putauit quidem astutus serpens hmōi p̄stigijs uiros Catholicos eludere. Et ut illius diabolicam malitiā apertius toti mundo ostendamus, alia illius uerba referam per quæ suū diabolicum spūm multo clari⁹ ille prodidit. Nam in libro actoꝝ coram Reuerendissimo Dño Thoma de Vio Cardinale tituli sancti Syxti legato ad cōponendas Lutheranas simultates ab ap̄lica sed emisso, quæ idem Lutherus in unum uolumen collegit, hæc, quæ sequūtur uerba inseruit. Nunc mi lector (inquit ille) tu mihi cōueniendus es. Posteriorem istā r̄nsionem meam, etsi cum multa reuerentia dedi, ac ueluti in arbitrium summi Pontificis reposui: non tamen id me fecisse credas, quod de re ipsa dubitē, aut animi mei s̄niam sim unquam mutaturus. Veritas diuina est, ēt dñi Papæ. Non. n. iudicium hominis expecto, ubi iudicium hominis agnoui. Hæc Lutherus. Vides iam cādide lector quā uera & quam ex animo Lutheri prodierit illa sua primū facta ꝑtestatio? Te nunc rogo an Lutherꝝ uelis ꝑꝑ illā ꝑtestationem ab hæreticoꝝ catalogo excludere? Non puto uiꝝ aliquem catholicū esse, nisi demens aut stupi-

dus ille sit qui suffragijs tam friuolæ & inanis protestationis, hominẽ hæreticissimũ uelit ab hæreseos nota uindicare. Dico igitur ac firmissimo aío teneo, neminẽ qui catholicæ eccl'iæ sníam quam optime nouit, oppugnat, posse per quãcunq; gñalem fidei protestationem prius ab eo factam ab hęreseos crimine apud eccl'iam excusari. Quo sit, ut siqs in scriptis suis aliquid asseruit contra expressam eccl'iæ definitionem, quam illi fuisse notã ex eiusdem scriptis aperte cõstat, põt & debet etiam post mortem suam, non obstante quacunq; protestatione ꝑ eum facta, tanquam hæreticus damnari: nisi illum hmõi erroris ante mortem pœnituisse constiterit. Quare ego fateor me nescire quo pacto possim aliquot doctores, q pro catholicis habentur, à crimine hęreseos excusare, cũ in eoꝝ scriptis aliquas reperiam snías, quæ aptissime, et ex diametro pugnant cum ecclesię definitionibus: et ex eorundem doctoꝝ scriptis constat eas ipsas ecclesię definitiones, quas oppugnant, fuisse illis notas. Si autem non constat illum sciuisse ecclesiæ definitionem, cui cõtradicit, & aliunde appareat illum in alijs recte de fide sentire, crederem generalem fidei protestationem prius per illum factam, debere illi suffragari, ut per illam possit ab hæreseos macula merito liberari.

De blasphemis, an sint hæretici censendi. *Cap.* 12.

Expleta iam gñali hæreticoꝝ consyderatione, declaratisq; oíbus quæ ad consummatam hæreticoꝝ cognitionem habendam satis esse mihi uidebantur, nunc (ut rem ipsam clariorem relinquerẽ) mihi uisum est, lapidẽ (ut dicitur) ad filum referre, & de quibusdam personis, quæ forte dubitationem mouere possent, an hęretici sint censendi, pertractare? Et primo de blasphemo de quo non parua dubitandi habetur occasio, an sit hæreticus dicendus? Nam theologi non computãt blasphemiam inter peccata infidelitas, ac proinde negant blasphemiã ad hæresim pertinere. At si blasphemia non est hæresis, consequens est ut nec blasphemus censeatur hæreticus.

Oppoſitum tñ quodãmodo perſuadere uidetur, qđ hæreticorꝝ inquiſitores puniunt blaſphemos, quos tñ punire non auderent, niſi illos hæreticos eſſe cenſerẽt. Pro huius rei apertiore et certiori definitione opus eſt, ut primo de blaſphemia conſyderemus, quale illa ſit peccatũ, & inde de blaſphemo quæ inquirimus, facilius inueniemus. Blaſphemiam definit Hugo de ſancto Victore ĩ libro de fructu carnis & ſpiritus. cap. 6. ſic inquiens. Blaſphemia eſt cum quadam probroſa irreligioſitate conuitioſorꝝ iaculata in alium maledictio: aut eſt diuini uel humani nominis diminutio iurãdo uel exprobrando facta. Hæc ille. Ex quibus duabus diffinitionibus conſtat, quod blaſphemia proprie eſt uituperium, aut cõuitium cum diminutione honoris diuini. Et ꝑꝑ hanc cauſam illi qui iurant per membra Chriſti aut aliorꝝ ſanctorꝝ pudẽda, blaſphemare dicuntur. Quia & ſi Chriſtus re uera habeat illa membra pudenda ut quilibet alius uerus & integer hõ, ac proinde ſic illa nominantes non mentiantur, tñ illa in Chriſti ignominiam & uituperium nominant, uolentes ex ipſo modo pronuntiandi, innuere aliquid eſſe in Chriſto ignominioſum, & uituperabile. Verba igitur illa & ſi non ſint ex ſe blaſphema, ipſe tñ pronunciandi modus qui fit cum uituperio, et irriſione, inducit blaſphemiã. Qđ aũt in diffinitione ſua poſuit Hugo, conuitioſorum iaculata in alium maledictio, & non expreſſit in quem, ideo ſic poſuit, quia non ſolum conuitia in Deum putauit eſſe blaſphemiam ſed etiam conuitia quæ dicuntur in ſanctos: ꝑꝑea quòd conuitia quę ĩ ſctõs dicuntur, inde ad Deum quodãmodo deriuantur. Nam ſicut laudatur Deus in ſanctis ſuis, eo ꝙ laudantur opa quę Deus in ſanctis ſuis & per ſanctos ſuos facit, ita ecõtrario cũ uituperantur aut irridentur ea quæ Deus in ſanctis ſuis operatur, ex conſequenti uituperatur, & irridet Deus, qui eſt illorꝝ operator. Hæc aũt derogatio honoris diuini põt bifariam contingere: qm̃ aut fit intus ĩ corde, aut extra per uoces, uel alia ſigna exteriora. Illa quæ

Hugo de s. Victore.

est intus ĩ corde, adhuc trifariam fieri pōt: qm̃ aut fit tm̃ in ĩtellectu, aut tm̃ in affectu, aut simul in intellectu & affectu. Illa est blasphemia in solo intellectu, perquam qs de Deo intra se dicit id quod diuinæ derogat bonitati nec tñ ppea est male circa Deum affectus. Deus aũt (ut docet Dionysius cap. 1. de diuinis nominibus) est ipsa essentia ueræ bonitatis, uel ipsamet bonitas. Ex quo aperte sequitur, ut quidquid Deo tribuitur pertineat ad bonitatem ipsius: & quidquid est a' Deo alienum, lõge ẽt sit a' rõne perfectæ bonitatis, quæ est eius essentia. Quicunque ergo dicit aliquid deo conuenire quod illi repugnat, uel dicit illi repugnare quod est illi proprium, & ob hoc nõ male afficitur in Deum, hic talis blasphemat Deum in intellectu tm̃. Nõ est. n. dubium quin possit esse blasphemia in intellectu absq; peruersa uoluntate blasphemãdi, uel diuinæ bonitati derogandi. Quia licet oĩs blasphemia inquantum est uoluntaria, sit a' uoluntate mala, non tñ omnis est cum uoluntate affecta ad derogandum diuinæ bonitati. Sicut. n. omne credere est uoluntarium, non tñ omne credere est a' uoluntate affecta charitate Dei: ita oĩs blasphemia est uoluntaria, non tñ oĩs est a' uoluntate affecta malignitate, uel uolũtate blasphemandi. Habet se. n. hæc uoluntatis malitia, de qua nunc loquimur, ad blasphemiam intellectus, sicut charitas ad fidem. Quo fit, ut sicut fides põt esse sine charitate, ita etiã blasphemia intellectus sine malignitate, aut sine blasphemia affectus. Illa est in solo affectu, & sola uoluntate blasphemia, per quam quis credens de Deo, quod credendum est, male tñ circa Deum afficitur. Nõ. n. repugnat blasphemiam simul esse cum fide. Põt. n. aliquis credere Deum esse omnipotentem, & dicere intra se, ut iniurietur Deo, qđ Deus non est oĩpotens, & delectari in tali mendacio. Simile quid contingere uidemus circa iniurias, quæ hominibus dicuntur, in quibus sæpe contingit, ut quis alteri iniuriam facere uolens dicat illi, quod scit minime illi cõuenire, ut puta cum cæcuti re di-

cit illum,quem scit optime uidere,aut dicit rudere, quē scit optime cantare.Sic posset quis,ut Deo iniurietur, dicere illum nihil posse,cum tñ certo sciat illum esse omnipotentem.Potest ēt quis credere Deum esse iustum, sapientem,omnipotentem & nolle aliquid eoꝝ Deum esse: ut puta quia nollet Deum esse tam sapientem, ut nihil illum lateat ēt secretissimas cordis nostri cogitationes,aut nollet illū esse tam potentem ad sua peccata punienda,ut nemo illi resistere ualeat, aut nollet deniq; tā iustum,ut nullis precibus,aut muneribus quis ualeat uel latum pilum a' rectitudine illum deflectere. Hi tales blasphemiam habent in uoluntate, quamuis ueram fidem habeant in intellectu. Tales sunt illi de quibus dicitur ī

Spal. 73. psalmo. Superbia eoꝝ qui te oderunt,ascēdit semper. dęmones siquidem (ut ait Iacobus Apl's)credunt,& cō

Iaco.2. tremiscunt.& idem dicendum est de damnatis hominibus:hi tñ oēs Deum semper odiunt: quia nollent Deum esse tam potentem,aut tam iustum,ut illos pro suis peccatis puniret.Dolent de peccatis, quæ cōmiserunt non ꝑpea quod ipsa peccata habeant exosa: sed quia odio habent pœnas, quas pro illis sustinent.Habent quidem illi uoluntatem suam male adhuc suis peccatis affectā, & uellent adhuc si possent male uti rebus ipsis,pro quibus puniuntur,nollent tñ pœnas pro illis sustinere: ac ꝓ inde dolēt,ꝙ Deus sit tā iustus,ut semper eos punire uelit,aut tam potens,ut illius potestati resistere nemo possit.Et hoc est Deū odisse,& hoc est Deum blasphemare in sola uoluntate.Sic.n.de damnatis hominibus dicit

Apo.16 Ioannes in Apocalypsi. Aestuauerūt homines æstu magno,& blasphemauerunt nomen Dñi habentis potestatem super has plagas. Ideo blasphemant: quia dolent Deum talem potestatem habere, ut illas plagas inferre ualeat.Sic enim exponit illum locum glossa quædam, quam citat sanctus Thomas in scđa scđæ.quęstione 14. articulo.4.non tamen expressit ille cuius authoris sit illa glossa.Ego quidem cum legi in beato Thoma, puta-

ui id reperiendum esse in glossa, quæ uulgo dicitur Ordinaria: ad illam tamen recurrens nihil tale reperi, quale ille citat. Cuiuscunque illa sit, si illius authoritas nõ suf fecisset, certe sufficere deberet authoritas beati Thomę illã citãtis, atq; ꝓbantis. Talis ergo blasphemia, de qua nunc agimus (ut dicit S. Bonauẽtura) est quæ in euange lio uocatur spũs blasphemiæ. Dicit. n. ille in scđo sniarꝝ. dist. 43. in cõmentarijs super lr̃am Magistri non esse ꝓrsus idem blasphemiam, & spũm blasphemiæ: hñt. n. se hæc duo (ut ille ait tanq̃; gñale & speciale. Omnis spũs blasphemiæ est blasphemia, non tñ econtrario. Spũs blasphemiæ est affectus & desiderium uitupationis diuinæ. Spũs blasphemiæ sic spirat ad odium Dei, sicut spũs sc̃tũs ad Dei amorem. Et hunc talẽ spm̃ blasphemiæ, hoc est, affectum uitupationis diuinæ dicunt theologi esse maximum pc̃tõꝝ & irremissibile, non q; non remittatur, si de illo debita fiat pnĩa: sed quia tale est (ut dicit Beda super tertium Marci caput) q; nunq̃; de illo pnĩam aget debitam qui illud semel cõmisit: qm̃ ꝑꝑ nimiam illius malitiam Deus illi auxilium suñ subtrahet, sine quo ad pnĩam ꝑuenire non poterit. Vel scđm Alexandrum de Ales ideo dr̃ irremissibile: quia prouocat oculos diuinæ maiestatis ad non miserendum uel non remittendum. Ex his omnib⁹ iam patet quæ sit blasphemia simul in intellectu et affectu. Est. n. illa ꝑ quam quis male de Deo sentit, & ꝑpea male illi afficitur & illum uituperare non ueretur. Veluti siquis crederet Deum nõ esse omnipotentem, & inde audaciam sumeret ad derogandum illius honori, & illum uituperandum, & in contumeliam illius omnia eius præcepta contemnendum. Hæc blasphemia certe non est tam graue pc̃ñi ex se, qa ignorantia quam hẽt annexam, & unde maligna illius uoluntas oritur quodãmodo excusat à tanta grauitate peccati. Hæc. n. est blasphemia in filium quia est ꝑ ignorantiam, illa aũt est blasphemia in spm̃ sc̃ñi, quia est ex pura malitia & ideo peior. Hæc de blasphemia quæ in

S. Bõauẽtura

Beda.

cordeuersatur, dicta sufficiant. Est adhuc alia blasphemia exterior quę solet dici blasphemia oris, non ꝗ in solo ore & solis uocibus exerceatur, sed quia pluries ꝑ uoces quam per alia signa exterius demonstratur, fitq; ab his quæ pluries accidunt denominatio. Pōt.n.blasphemia in factis sicut in uocibus exterius demonstrari. Nā qui per contumeliam spueret Xp̄i aut uirginis Deiparę imaginem, aut illam fustibus percuteret, aut pedibus ꝑ contemptum conculcaret, uel alia similia quæ Dei aut sctōꝝ eius contemptum & uitupium oñderēt, faceret, hic sine dubio esset blasphemus existimandus & uelut
2.Pet.2 talis puniendus. Vñ Beda exponens illud ex scda Petri
Beda. Apl'i epl'a, ꝑ quos uia ueritatis blasphemabitur, sic ait. Via ueritatis blasphematur ꝑ hæreticos nō solum in eis quos suæ hæresi seductos associāt sed in eis quoq; quos ꝑ impurissima facta sua & sacrificia uel mysteria execrāda, quę faciunt in odium Xp̄iani nominis concitant, existimantibus imperitis omnes Xp̄ianos hm̄oi flagitijs es
Esa.52. se mancipatos. Qualibus dicit scriptura. Per uos nomē meum blasphematur in gentibus. Hactenus Beda. Ex cuius uerbis apte constat blasphemiam exteriorem nō solum in uerbis, sed ēt in operibus cōmitti, quamuis cōi uocabulo soleat (ut dixit omnis talis blasphemia, nominari blasphemia oris. Sic.n.confessio & negatio, frequentius uerbis effici solent, & ideo omnis exterior cōfessio uel negatio, solet dici cōfessio oris uł negatio oris, & tm̄ quælibet haꝝ potest operibus sicut uocibus exerceri. Nam de pc̄tōribus Paulus loquens, ait. Confiten-
Titū.1. tur, se nosse Deum, factis aūt negāt. Hæc igitur exterior blasphemia pōt ēt trifariā distingui, sicut supra diximus de blasphemia cordis. Cum.n.uoces & alia opera exteriora sint signa eoꝝ quæ sunt in anima, & ab illis procedant, hinc euenire est necesse, ut uoces & alia opera distinguantur iuxta distinctionē eoꝝ quæ sunt signa, & à quibus oriuntur & ꝓcedunt. Et ita pōt esse aliqua blasphemia exterior quæ tm̄ ꝓcedat à blasphemia sola in-

tellectus sine mala affectione uolũtatis, alia q̃ solum ,pcedat à blasphemia uoluntatis: alia quæ procedat à malitia intellectus & uoluntatis simul. Quælibet istarũ talis est necessario iudicanda, q̃lis est interior illa blasphemia à qua processit: ideo necessarium est uidere, an aliq̃ istarũ sit hæresis dicenda, uel habeat aliq̃d cum hæresi cõnexionem? Et certe de illa blasphemia quæ est in solo affectu licet sit grauissimum pct̃m, & (sicut diximus) irremissibile, non tñ hẽt aliquid cum hæresi aut cum infidelitate. Quia hæresis & quodlibet infidelitatis uitium ptinet ad intellectum, sicut fides cui opponitur. Opposita. n. (ut dicit Aristoteles) hñt fieri circa idem. Hæc aũt solius affectus blasphemia est in uoluntate: non est igitr hæresis, nec infidelitas. De alia uero blasphemia, quę est in intellectu, siue illi sit coniuncta malitia in noluntate, siue non: est difficultas, an aliquo modo ad infidelitatem pertineat. Et pro huius rei consummata declaratione, de hoc prius admonere lectorem decreui, ut consideret aliud esse dicere aliqd, & credere illud. Nam mentiens dicit id, quod tñ non credit esse uerũ, nec refert, an dicat illud ore, an corde? Põt. n. quis in corde suo aliquid dicere & illud secum pertractare qđ tñ non credit esse uerũ. Deinde aduertendum est, duo hęc esse consideranda in fide, primum est, credere omnes fidei articulos. Alterũ est ipsos fidei articulos dicere ore, uel corde. Primum horũ spectat ad fidem, & hoc uere dr̃ fides. Scd̃m uero dr̃ confessio fidei, iuxta id qđ dicit Paulus. Corde creditur ad iustitiam, ore aũt confessio fit ad salutem. Ex opposito ẽt in infidelitate oportet cõsiderare hęc duo, puta dissensum circa ea quæ ad fidẽ pertinẽt, & dicere intus uel extra aliquid contra fidẽ. Primum horũ uidelicet dissensus ptinet ad infidelitatẽ, & est hæresis. Scd̃m uero. s. dicere corde uel ore aliqd cantrarium fidei, est uitiũ blasphemiæ ita q̃ blasphemia non consistit in credere, sed in hoc qđ est dicere aliqd corde, uel ore cõtra Deũ, siue credat ita esse qđ dicit, siue non: si tñ illud dicat hac

Ro. 10.

intentione, ut Deo iniuriam faciat. Qm̄ ut blasphemia uitium dici possit, non satis est ut dicat aliquid diuinę derogans bonitati, nisi illud uoluntarie dicat. Ex quo manifeste colligitur blasphemiam non esse uitium oppositum fidei, sed esse uitium contra confessionem fidei. Et inde deducitur blasphemum ea rõne qua blasphem⁹ est, non esse dicendum hæreticum, nisi aliunde aliquid p̃ter blasphemiam adiungat, qđ illum efficiat hęreticum. Siquis.n. dicat uel faciat aliquid qđ diuinæ deroget bonitati, & id qđ de Deo dicit credit ita esse, sil' blasphemus dr̄ & hęreticus. Quatenus dicit aliquid contra diuinam bonitatem blasphemus est: quaten⁹ uero credit id qđ dicit, hæreticus est. Siquis crederet aliq̄d de Deo qđ diuinę bonitati repugnat, & id non diceret: hic talis hæreticus esset, & nõ blasphemus. Siquis aũt ecõrrario aliquid intus uel extra Deo diceret qđ à diuina esset bonitate alienum, et tamen qđ dicit non credit ita esse, hic talis blasphemus dicetur, & non hæreticus. Tales blasphemi sunt multi, qui à passione aliqua aut infirmitate deiecti, uim tribulationis, aut afflictionis non ferentes, de Deo à quo tribulationem sibi inflictam esse putãt uindicari cupiẽtes, qui aliter hoc efficere non ualẽt, ore polluto & maledicto execrandas illi dñt iniurias: quasi uerba illa, quamlibet execranda Deo uel tantillum nocere possent. A' quibus si postmodum peteretur, an talẽ credant esse Deum, qualem illi dixerũt, certe ipsi firmissime negarẽt. Tales ego noui multos, qui post blasphemias per passionẽ ore prolatas, ceruicem gladio opponerent anteq̃ uerꝝ esse faterentur, id quod de Deo ꝑ blasphemiam effuderunt. Cum igit̃ tanta sit blasphemiarꝝ uarietas, oportet, ut uaria sit ẽt illarꝝ punitio, & uari⁹ iudex, qui illas debita pœna ferire debet. Blasphemia, quę nullam prorsus hẽt cum hæresi cõmunionẽ, qualis est illa, quæ cõmittitur in iuramẽto emisso ꝑ mẽbra Christi, aut sanctorꝝ pudẽda: cum illorꝝ uitupatione, & ignominia, hmõi talis, aut cuiusuis alteri⁹ similis punitio nõ spectat

ad inquisitores hæreticorum ex iure eorum ordinatio. Nec illi quo uis modo ex eodē iure, nisi aliunde sit illis delegatum, pñt se ingerere, ut de illis inquirant aut iudicēt. Sed illorum punitio spectat ad ordinarios iudices tam laicos quam eccl'iasticos. Blasphemia aūt quæ hēt quandam cum hæresi uicinitatē uel cōnexionē, hæc merito ad inquisitores hæreticorum spectabit, ut de illa inquirant, iudicēt & puniant. Sicut qui diceret Deū iniuste punire aliquē, aut non posse hoc aut illud efficere, aut insipiēter rē aliquam egisse: hic talis est blasphemus & ab inquisitoribus hæreticorum examinandus. Non ppea solum q blasphemus est, sed quia p talē blasphemiam dedit nō modicam de hæresi suspitionē. Nam ex abundantia cordis (ut summa ueritas ait) os loquit. Qualis quisq; est talis est eius loquutio. Tanta est uerborum cum moribus cōnexio, ut pp hoc Solon (prout de illo refert Laertius) dixerit, orationē esse factorum simulachrum: qm̄ animi uis in loquutione pinde ut in speculo repſentatur. Quo fit ut merito de unoquoq; suspicemur, illum cum de re aliqua loquitur, ita sentire put dicit. Qm̄ (ut est apud Aristotelē) uoces sunt earum quæ sunt in anima passionū notæ. At, cum omnis res de qua merito uehemēs oritur hæresis suspitio, ptineat ad iudicium & tribunal inquisitorum, oportet ut omnis talis blasphemia subdatur, ēt ex ordinaria eorum ptāte, examini, & iudicio īquisitorum. Cū tñ de hmōi inquirunt, oportet illos diligēter considerare psonæ qualitatē, sicut in cæteris criminibus, an sit psona quę alias de illo errore prolato aut quouis alio dederit aliq; suspitionē, an nullā. Deinde consideret tpis quo blasphemauit circūstantiam, an tunc in tribulatione aliqua fuerit? an extra oēm tribulationē? qm̄ inde conijcere ualebit adiuncta ēt psonæ qualitate, an ex infidelitate? an ex impatiētia blasphemauerit? Si consideratis bñ tpis & psonę circunstantijs, constet illum ex infidelitate blasphemasse procedet inquisitor ad illius tanq; hæretici punitionē, præsertim si ille, se credere dicat. Si ne-

Mac. 12

Solon.

Arist.

get se credere id, quod dixit, imò dicat se credere oppositum, & consideratis præfatis circũstantijs, adhuc maneat suspitio illum ex infidelitate dixisse, iniungatur illi purgatorio, & deinde moderata pnía. Quod si in purgatione sua defecerit, ego de illo idem faciendum censerẽ, quod de alijs hæreticis qui in purgatione deficiunt, iura canonica disponunt. Si uero præfatis circunstantijs bñ consideratis constet illum non ex infidelitate, sed ex impatiẽtia & passione aliqua blasphemasse: tunc quia ille non hæreticus sed solum blasphemus censetur, non hẽt inquisitor hæreticorum quid ex iure ordinario amplius circa illum agere possit. Solẽt tñ inquisitores hæreticorum, præsertim in Hispania, hanc hr̃e sibi specialr̃ delegatam authoritatem, ut hmõi blasphemos punire ualeant, & merito. Tum pp criminis grauitatẽ & enormitatẽ, quod (ut supra docuimus) est grauissimum pctm̃. Tum ẽt pp negligẽtiam eorum iudicum tam eccl'iasticorum, quam laicorum, quibus ex officio incumbebat hmõi execrãdas blasphemias acerbissime punire. Nam quia illi in hoc negligentes sunt, iustum est, ut hoc negotium alijs delegetur, qui austeriore correctione, & duriore disciplina blasphemias punientes, possent ab hoc execrãdo, & horrendo uitio homines reuocare.

De sortilegis; & auguribus, alijsq; diuinatoribus, an sint hæretici dicendi? Cap. XIII.

Tanta inest hominibus multis sciẽdi curiosa cupiditas, ut ea, quæ ignorare esset utilius, ẽt cum fidei Catholicæ dispẽdio improba curiositate discere conẽtur. Ob quam cãm non immerito à multis dubitari solet, de hmõi hominibus, qui diuinatores nũcupantur, an sint illi oẽs hæretici cẽsendi, & uelut tales ab hæreticæ prauitatis inquisitoribus puniẽdi. Ad cuius rei pleniorẽ intelligẽtiam, oportebit ante omnia inquirere quid sit, & quotuplex diuinatio: & inde colligere ualebimus: an illi, qui illam exercẽt sint hæretici dicẽdi, an non? Diuinatio est enunciatio eorum, quorum notitia p naturam haberi non potest,

neq;

neque a' Deo reuelata est. Res autem sunt aut pñtes, aut præteritæ, aut futuræ. Præteritoꝝ & pñtium scientia ꝑ naturam haberi potest qm̃ præsentia pñt uideri, præterita quia aliqñ fuerunt pñtia, aliqñ uisa sunt: & ex illoꝝ intuitione remanet notitia, quam philosophi uocant abstractiuam, per quam põt quis de præteritis certo aliquid scire, & alijs enunciare. Futura aũt quia nondum hñt esse, uideri non pñt, & ideo nihil certum de illis hri potest. Propter quod diuinatio semper circa futuroꝝ præcognitionem considerari solet: quia illa sunt q̃ ex se per naturam cognosci nõ possunt. Siquis aũt pñtia, aut præterita, quæ per naturam cognosci non possent, enũciaret, & certo assereret, ego illum ẽt diuinatorẽ appellarem. Sicut qui a Roma per centnm milliaria distans, diceret quid eo temporis articulo Romæ agatur: aut diceret homini, quem nunquã uidit ea, q̃ toto uitæ suæ decursu egit, is certe mea sñia etiam dicetur diuinator, ac si prædixisset futura. Nam sicut propheta dicitur ẽt ꝓprie ille, qui per reuelationem agnoscit præterita, aut pñtia, quæ alr̃s scire non poterat, quamuis frequentius dicatur propheta, qui per reuelationem prænoscit futura: ita ẽt proprie dicitur diuinator ille, qui p̃terita, aut pñtia, quæ naturaliter scire non poterat, absque Dei reuelatione cũ certitudine asserit. Illa siquidem mulier Samaritana, cui Christus dixerat quinque uiros habuisse, & quem tunc habebat non esse suum, statim hoc audito exclamauit dicens: dñe, ut uideo, propheta es tu. Prophetam siquidem censebat dicẽdum eum, quia p̃terita, aut absentia, quæ in secreto latebant optime noscebat. Quamuis tñ hæc ita se habeant, solet frequenter ille solus dici diuinator, qui futura cum certitudine, & absque deceptionis metu asserit. Futura aũt (ut egregie btũs Thomas in Secunda Secundæ, quæstione nonagesima quinta docet) duobus modis cognosci possunt. Aut. n. cognoscuntur per suaꝝ causaꝝ cognitionem, aut cognoscũtur per se ipsa. Causæ autem futuroꝝ tripliciter se hñt ad effectus

Ioã. 4.

suos. Nam aliquæ sunt, quæ ex necessitate & semper suos producunt effectus. Huiusmodi effectus futuri cum certitudine prænosci, & prænunciari possunt, per cognitionem suarum causarum, quemad modum astrologi præcognoscere, & prædicere solent æquinoctia, solstitia, eclipses solis, & lunæ. Talis prænunciatio non dicitur diuinatio: quia non usurpatur per eam, quod proprie diuinum est. Aliæ sunt causæ, quæ producunt suos effectus non ex necessitate, & semper, sed raro contingit eas a suorum effectuum productione deficere. Ex harum etiam causarum cognitione possunt homines futuros effectus præcognoscere, non quidem cum certitudine: sed per quandam coniecturam. Ad hunc modum multa prędicunt astrologi de pluuijs siccitatibus, terræmotibus, de fertilitate, aut sterilitate terræ: & medici prænunciant de morte, aut conualescentia infirmorum, in quibus rebus aliquando prædicunt uera, aliquando falluntur. Hæc etiam prænunciatio non potest dici diuinatio: quia limites naturalis cognitionis non excedit. Aliæ sunt causæ, quæ nullam prorsus necessitatem habent, ut suos effectus, aut semper, aut pluries producant: sed dubiæ semper ex se sunt, & ancipites, ut modo hos, modo oppositos effectus producere ualeant. Tales causæ uocantur liberę, ut sunt homines, & angeli. Effectus qui ab huiusmodi causis producendi sunt, non possunt cum certitudine aliqua, siue ut semper, siue ut in pluribus, per cognitionem causarum pręcognosci: quia causæ huiusmodi nullam habent ad suos effectus coactionem. Quantumlibet quis cognoscat Petrum, non potest ex hac cognitione certo scire, an Petrus cras ieiunabit, an non: an loquetur, an tacebit: quia cum ille liber sit ad hos effectus, potest & unum, & alterum efficere. Tales ergo effectus, qui ab huiusmodi causis pendent, nullus agnoscere potest, nisi dum sunt præsentes, utputa cum uidet Petrum comedentem, aut ieiunantem, uel tacentem, aut loquentem. Cognoscere hæc cum certitudine, aut prædicere, antequam fiant, soli

Ro. 4. Deo conuenit, qui (ut dicit Paulus) uocat ea, quæ non

sunt tanquam ea,q̃ sunt.De huiusmodi futuris intelligẽdum est id,quod Salomõ ait.Multa hominis afflictio: quia ignorat pręterita, & futura nullo scire potest nuncio. Quæ uerba in cõmentarijs super Ecclesiastẽ interp̃tatus Hieronymus,ait. Licet diuersa eueniant,& non possit iustus scire quid ei futurũ sit,nec singularũ rerũ causas,rõnesq́; cognoscere. Nemo.n.est conscius futurorũ, tñ scit à Deo cuncta in utilitatem hominum fieri, & nõ absque eius uoluntate disponi. Est.n.magna afflictio generi humano: quia (ut poeta ait) nescia mens hominũ fati,sortisq́; futuræ,aliud sperat aliudq́; euenit, de altero loco expectat hostem,& alterius iaculo uulneratur. Hæc Hieronymus. Quisquis ergo talia futura prædicere,aut p̃noscere: nisi Deo reuelante præsumpserit, usurpare conuicitur: quod solitus Dei est, & hic talis dicitur diuinator. Nam(ut dicitur cap.igitur 26.q.4.) diuini dicti sunt quasi deo pleni.Diuinitate enim se esse plenos simulant,& astutia quadam fraudulenta hominibus futura coniectant. Siquis uero huiusmodi futura contingẽtia,quæ à causis liberis depẽdent,Deo reuelante pręcognouerit,aut prædixerit,non dicetur diuinator: quia nõ ex se,& per se talem habet notitiam, sed à Deo: & ita ipse non usurpat sibi diuinum aliquid: sed Deo tribuit, quod ab illo se recepisse fatetur. Alioqui omnes Dei ꝓphetæ dicentur diuinatores,eo quòd tam multa de futuris prædixerunt. Nullus tñ sanctorũ illos diuinatores: sed prophetas appellauit. Ille enim solus diuinator dicitur,qui sibi indebito modo usurpat præcognitionẽ, aut prędictionem futurorũ euentuum,q̃ à liberis causis pẽdent. Et talis diuinatio semper est peccatum,& quidem graue: quia contra religionem,& cultum Deo debitũ, non tñ omnes diuinationes æquali culpę sunt obnoxię: quia una peior est alia,quo peiora media ad futurorũ p̃notionem assumit. Aliquę enim sunt,quæ dęmonum inuocatione utuntur,ut futura præscire possint,uelut sunt Necromantici,aut Arioli. Alij uero sunt,qui sine expres-

Eccl. 8.

Hiero.

sa dæmonum inuocatione futura prædicunt,ut sunt Augures, qui ex garritu auium,aut Aruspices, qui ex auiũ aspectu, aut Chiromantici,qui per signa manus,multa de futuris prædicere solent. Et Sortilegi aliqui sunt, qui sub nomine Christianæ religionis,per sacraꝶ scripturarum inspectionem,aut per quasdam,quas sanctoꝶ, seu apostoloꝶ(ut Isidorus octauo lib.Ethi ait) uocant sortes, diuinationis scientiã profitentur.Et hi proprie sunt sortilegi,qui in iure canonico reprehẽduntur, atque dãnantur. Sunt enim multi alij sortilegi minime a iure rep̃hensi,sed ab illo tolerati,et sunt illi,qui quamuis faciant aliquid,ut ipsius euentu considerato,occultum aliquid, siue præsens,siue futurum agnoscant,non tñ illorum cognitionem a dæmone: sed a Deo spectant, ut contingit in sorte diuisoria. Ea diuinatio,quæ cum dęmonum inuocatione fit,multo peior est illa,quę absque illoꝶ inuocatione exercetur.Est adhuc inter ipsas diuinationes aliud non paruum discrimẽ.Sunt enim aliquæ, quę quodãmodo hęresi miscentur,& sine alicuius hęresis adminiculo exerceri non possunt.Vt siquis mortuum baptizaret,ea forma,et eo ritu,quo baptizatur uiuus,uel puerum baptizaret,ut inde sortium emissaꝶ responsum habeat,aut Eucharistiæ sacramento, ad maleficia, & incantationes exercẽdas abuteretur, aut corã idolis execrãdas effunderet p̃ces ad incantationes suas ꝑagẽdas. Talia.n.sortilegia, aut auguria, sine hæresis admistione nõ fiunt.Nã credere mortuos utiliter baptizari posse,hæresis fuit Martionistaꝶ,prout nos in eo opere,qđ aduersus omnes hæreses edidimus,titulo de baptismo, hęresi tertia,docuim⁹.Rebaptizare pueros,hęresis Anabaptistarum est aperte damnata. Idola orare est idolatria,& siquis in illa,Deos adoratione dignos esse putat, apertissima est hæresis.Eucharistiæ sacramento ad maleficia peragenda abuti,uehementissima est hæresis suspitio.Qm̃ hoc faciens,præter magnam irreuerentiam, quam sanctissimo exhibet sacramento merito creditur

illum opinari, sanctissimũ Eucharistiæ sacramentum, ali quid ad maleficia exercenda ualere, & uim aliquam, et uirtutem ad illorũ maleficiorũ exercitium habere: qm̃ si hoc non crederet, non uteretur illo ad talis maleficij perpetrationem. Hoc aũt sentire aperta est hæresis & blasphemia. Siquis autem dæmones inuocaret, ut sortibus emissis, aut figuris aliquibus factis, de futuris ab eis edoceretur, licet grauiter peccaret, non adhuc diceretur hæreticus, si res, quas à dęmonibus scire ꝓcurat, tales sunt, quæ à dæmonibus bene prænosci pñt. Nam dęmones, qui rerũ naturas, & earũ uirtutes, et motus (ut habet̃ in c. Sciendum. 26. q. 4.) melius quàm homines noscunt, pñt ex cognitione causarũ præcognoscere effectus, quos illæ ex necessitate, & semper producunt, prout superius de astrologis diximus, circa prænotionem eclipsium solis, et lunæ. Siquis hmõi eclipses, aut fertilitatem terræ, aut sterilitatem futurã, à dęmone ꝑscire tentaret: quãuis grauissime peccaret, non esset tñ censendus hæreticus. Si uero ea, quæ per naturam scire non poterat, per dæmonum inuocationem scire niteretur, hic mea sñia est præsumendus hæreticus: qm̃ dæmones ad illa ꝑnoscenda non inuocaret: nisi crederet dæmones illa præscire. Hoc aũt de dæmonibus sentire, aperta est hęresis: qm̃ q dæmones credit posse cum certitudine pręnoscere ea futura contingentia, quæ ex hominis arbitrio pẽdent, credit illos esse Deos: qm̃ hoc soli Deo conuenire, satis cõuincitur per id, quod apud Esaiam prophetam legitur. *Esa.41* Annunciare, quæ uentura sunt in futurũ & sciemus q̃a Dij estis uos. De talibus solum, qui dæmones inuocãt, ut ea ab illis sciant, quæ non nisi à Deo sciri pñt, ego censeo debere intelligi capitulum Epĩ, quod habetur 26. q. 5. in quo. cap. Sortilegi, & Magici uocant̃ hæretici. Hoc ideo ibi dictum est, nõ quod semꝑ oporteat sortilegos, & magicos uiros esse hæreticos: sed quia aliq̃n tales diuinationes, sine alicuius hæresis admistione exerceri nõ pñt. Ad eundem modum etiam intelligendũ est, capitu-

lum,non obseruatis,26.q.7.Aliæ sunt diuinationes, quę licet sine peccato graui fieri nequeant, sine tñ alicuius hæresis adminiculo exercenrur. Veluti siquis per sortilegia,aut auguria,a' dæmone inquirat de futuris,ea, quæ ille per suam naturam præscire põt,aut ab illo petat, ut faciat,quæ certum est dæmonem Deo permittente facere posse,& non credit dæmonem plura scire,quã scit: aut plura posse,quàm põt,nec aliquid aliud suis sortilegijs,aut maleficijs admiscet,qđ ex aperto fidei errore ꝓcedere constet.Siqs dæmonis adiutorio uelit,et instãtissime ꝓcuret scire,quid Romæ,aut in exercitu Imperatoris agatur,aut quis alicuius maleficij in secreto, sine testibus cõmissi,sit author,aut quo loco malefactor lateat, non ꝑꝑ hæc est censendus hæreticus: quia tales diuinationes,aut talia sortilegia,siue maleficia,quamuis grauissima sint peccata,non tñ habent ullam hęresis cõmistionem.Nam sicut alia peccata per malitiam puram, et sine ullo errore,et ignorãtia,sed ex industria cõmitti pñt, ita ẽt sortilegia, & auguria, & aliæ diuinationes pñt ex pura malitia,& ex industria,sine ullo errore intellectus, & per consequens sine ulla hæresi exerceri. His igitur p̃missis,tale pono documentum, ex quo totius huius rei summa pendet.Sortilegia, & auguria,et reliquæ diuinationes,quæ sine alicuius hæresis adminiculo exerceri nõ pñt: subdũtur examini,& censuræ inquisitoꝶ hæreticæ prauitatis,& ab illis puniri debent. Talia sunt opera necromanticoꝶ, qm̃ illi (ut postea dicemus) semper male de fide sentiunt,credentes de dæmonibus, ꝙ multa possint,quæ re uera non pñt. Sortilegia uero, & auguria, & aliæ diuinationes,quæ es sola malitia uoluntatis, absqꝫ ullo errore intellectus exercentur,non subsunt ex iure ordinario,censuræ inquisitoꝶ hæreticę prauitatis,nisi aliũde ad hanc causam illis fuerit delegatũ. Hoc expresse definitũ est ab Alexãdro quarto,in cap.Accusatus.parag. Sanè.de hæreticis.lib.6.Episcopi uero de hmõi sortilegijs,quæ hęresim non sapiunt,inquirere, et iudicare pñt,

quia istorum potestas latior est, quàm potestas inquisitorum. Vt aũt inquisitor hæreticorum sciat, an sortilegus, aut augur. aut alius quiuis diuinator, suæ subsit iurisdictioni, an nõ, hoc mea sententia illum facere oportet. Interrogabit de dæmonum potestate, de illorum scientia, ut puta, quid credit illos scire de futuris, quid illos posse agere circa hæc inferiora. Interrogabit etiam, an dæmon possit hominis secreta, quæ in solo illius uersantur corde, rimari, & perfecte cognoscere. Nam quod hæc solius Dei cognitioni subdãtur, scriptura sacra testatur, dicens: Scrutãs corda & renes, Deus. Et Apostoli orantes Deum: dixerunt. *Psal. 7.* Tu Dñe, qui corda nosti omnium &c. Ex quibus con *Actu. 1* stat, hæresim esse, dicere quod dæmon secreta hominũ noscat. Hmõi aũt erroribus solent sæpe sortilegia misceri. Et si ille de oĩbus his iuxta regulas fidei r̃nderit, credẽdum est illũ ex pura malitia, & nõ ex errore intellectus, tale peccatum cõmisisse: nisi opus ipsum tale sit, qd' uehementem præbeat de hæresi suspitionem. Qualia sunt ea, quæ supra enarrauimus, uidelicet, baptismus mortui, rebaptizatio puerorum, abusus sacramenti, ad maleficia exercenda. Hæc enim, & his similia, licet hæreses nõ sint, cum hæresis non sit in opere, sed in intellectu (ut supra capite primo libri primi docuimus) uehementissimam tamen præbent hæresis suspicionem.

De magis, an sint hæretici cẽsendi, et uelut tales puniẽdi. Ca. 14.

Multi sunt, proh dolor, homines, qui uero Deo illorum, & aliorum oĩum creatore relicto, ad dæmonẽ oĩum hominum capitalem hostem confugere, non uerentur: & cũ à Deo, illi seruientes, oĩa uere bona certo sperare possent, dæmoni seruare, & illi per oĩa obedire malunt, à quo nil nisi malum recipere ualent. Nam dæmon ipse quamuis è sublimi illo statu, in quo à Deo conditus erat, pp insanam illam, prodigiosamq; superbiam, qua deo se æquare tentauit, ad inferos usque deiectus est, in ea tñ cæca ambitione obstinatus hucusque psistit, ut deo se æquare contendat, & diuinos appetere honores non uereatur.

Quos cum in cœlis ex quibus se deiectum conspicit, se iam assequi posse, non speret, illos ab hominibus, quos certissime scit facilius decipi posse, accipere quotidie ꝓcurat. Vt aũt hos, quos tam anxie concupiscit, diuinos assequatur honores, nihil intẽtatum relinquit. Nam quosdam fraudibus decipit, transfigurans se (ut de illo refert
2. co. 11. Paulus Apostolus) in angelum lucis: alios uarijs, prout quenꝙ concupiscere noscit, propositis donis, et pręmijs allicit. Quibus fraudibus, & technis multos hactenus utriusꝙ sexus homines seduxit: qui illũ summe uenerantur, et tanꝗ Deum adorant. Non tñ oẽs, qui illi obediũt, eodem ritu, & ordine illum uenerantur, nec oẽs eodem censentur nomine. Nam quẽadmodum Christiana religio uarios continet intra se ritus, q̃bus uerus colit̃ Deus: uarias etiam hominum congregationes, qui licet habitu, et nomine ceremonijsꝗ́ inter se diuersi sint, oẽs tñ ad hunc tendunt scopum, ut Deũ colant: & illi obediant: ita ille superbiæ parens Sathanas, Deum in hoc imitari uolẽs, plures sui diabolici cultus habet professores, qui licet diuerso cẽseantur nomine, diuersosꝗ́ habeant in dęmonis cultura, ritus & mores, hoc tñ inter illos conuenit, quod oẽs laudant dęmonẽ, et illum uenerantur, illiꝗ́ ꝑ oĩa obedire procurant. Diuersitas aũt istoꝝ uarijs modis considerari põt. Primo quidem considerari põt, ex diuersitate medioꝝ, quib⁹ ad consequendum id, quod optant, utuntur. Sũt.n. qui incantationibus mortuos suscitare se dicunt, ut ab illis edocti, de futuris aliquid ꝓdicere, aut diuinare possint. Et hi (ut docet Augustinus lib.
Augu. 10. de ciuitate Dei) dicuntur Necromantici, quia νεκρὸς Græce, Latine dicit̃ mortuus, μαντεῖα uero dicitur diuinatio. Necromantia igitur dicitur diuinatio ex mortuis habita, uel accepta. Alij dicuntur hydromãtici ab aqua, quæ Gręce dicit̃ ὕδωρ ex cuius inspectione umbras dęmonũ euocare se putãt, & imagines eoꝝ uidere, à q̃bus quod optant (ut ipsi aiunt) edocentur. Sunt alij similes diuersis nominib⁹ appellati diuinatores, quoꝝ nomina

recēſentur in cap.Epi.26.q.5.de quorū diuinatione, quoniam in proxime pcedenti cap.diſſeruimus, ideo de illis nihil aliud dicere ſtatui. Pōt etiam inter eos, qui dæmonē uenerantur: altera cōſiderari diuerſitas, quæ ſumenda eſt ex diuerſitate earū rerū, quas dæmonis adiutorio exercent, & quas a dæmone impetrare cupiunt. De his oībus ſigillatim hoc ordine diſſerere ſtatuit, ut primo oſtēdam, qui, & quales illi ſint, deinde inueſtigem, an ſint inter hæreticos recenſendi, & uelut tales puniendi. Sūt igitur aliqui, qui magna aliqua mirabilia ſe facere poſſe uehementiſſime cupiunt, ut per horū mirabilium operationem, ab alijs ſuſpiciantur, & ſint illis in miraculum, & ſtuporē et ob hanc cauſam dæmoni ſe ſubdunt, ut illius auxilio, & potētia mirabilia multa facere poſſint. Hi (ut Auguſti. docet) uocant magi, quales fuerunt illi, qui coram pharaone (ut Exodi hiſtoria narrat) Moyſi reſtiterunt oīa illa mirabilia dęmonum auxilio facere conātes, quæ Moyſes dei uirtute faciebat. Talis ēt fuit Simō ille, q (ut Lucas in actibus Apoſtolicis refert) exiſtimat Dei donum pecunia poſſe poſſideri. Hic.n.tot, tantaq; mirabilia dæmonis auxilio operatus eſt, ut à Samaritanis, unde originem traxerat, pro Deo habitus ſit, & Romani (ut Iuſtinus martyr in ſuo apologetico refert) publicam illi tanquam Deo ſtatuam erexerint. Vt aūt de iſtis certius, & apertius definire ualeamus, an hæretici ſint dicendi, an non? hoc in primis animaduertere oportet, quod nullus magus aliquid horū mirabiliū operatur, ſine aliquo pacto, inter illum & dęmonem facto. Non.n.gratis hęc omnia Sathanas docet, nec gratis ſuā magis impartitur eam, quam habet potentiā, ſed aliqd ab ipſo mago recipit, ut illum ad illa mirabilia perpetranda iuuare uelit. Conſideranda igitur eſt ante oīa ipſius pacti qualitas, & conditio: qm̄ inde magna huius rei notitia pendet. Pacta aūt iſta dupliciter fieri contingit, qm̄ quædam aperte, & expreſſe fiunt, alia uero non, niſi tacite. & latenter. Pactum apertū, & expreſſum eſt, quod cū ipſomet dæ-

Exo. 7

Actu. 8

mone emittitur,& illi in propria persona datur, Et hoc iterũ duplex.Est.n.aliquod publice,& solenniter factũ, est etiam aliud priuatim,& sine ulla prorsus solennitate factum.Pactũ publicum & solenne est,qđ fit cum dæmone sedente in solio regali,& multitudine suorũ subditorũ stipato, in gñali quadam congregatione ueluti in quibusdam cõmitijs gñalibus, quo oẽs,qui sub dæmone militãt,& illi nomina dederũt,conueniũt. Ibi.n.corã omnibus illis promittunt aliqui (ut longius infra dicemus) dæmoni obedientiam, & illius mandata se per omnia seruaturos uouent,Deo et omnibus operibus eius renunciant, aliáque innumera scelera se patraturos iurant. Qua per illos emissa promissione, dęmon illis statim promittit se illis daturum ea,quæ scit illos concupiscere. Non.n.omnibus omnia promittit,sed quo quisque plus se dæmoni tradit, & plura in illius honorem se facturũ spondet,eo plura ẽt dæmon illi promittit, & plura condonat.Pactum priuatum & expressum est,qđ cũ ipso fit dęmone promissionibus ultro citróque datis, nulla tñ habita solẽnitate,nullísque ẽt adhibitis testib9. Quę aũt dæmon promittit se illis daturũ, pro uiribus præstare laborat,ne si mendax in promissis inueniatur,hi qui illi se dederant,ab eo iterũ recedant, & sic amittat, quos iam uelut seruos hẽbat. Sunt tñ aliqua non pauca,quæ dæmon minime efficere ualet:quia aut suas naturales uires excedunt,aut licet eas nõ excedunt, Deus tñ sine cuius nutu nihil agere põt dæmon, illa agere non permittit. Siquid igitur horũ dæmon illis promisit illusionibus quibusdam,& præstigijs sic illos sæpe fallit,ut illi putẽt id,quod à dæmone sperabant,se assequutos fuisse. Pactum tacitum cum dæmone est, quod quis facit non cũ dæmone,sed cum eo,qui est dęmonis discipulus,& seruus promittens illi obedientiam integram & absolutã, & renunciat Deo,& fidei Catholicæ,& reliqua omnia spondet,quæ ipsi dæmoni alij promittunt.Is aũt cui hęc promittuntur,uice uersa promittit illis,qđ pp hæc mul-

ta magna, & mirabilia assequẽtur. Hoc aũt pactũ q̃uis non cum ipso dęmone factum, dæmon ipse ratum hẽt, & omnia in illo contenta, perinde adimplere nititur, ac si fuissent ab eo promissa. Quo fit, ut non solum illi, qui expressum, sed ẽt qui tacitum cum dæmone pactum fecerunt, multa insolita, & stupenda, dæmone illos adiuuante faciant, aut facere uideantur. De his omnibus nõ incongrue dici põt id, quod de alijs pctõribus Dñs per Esaiam prophetam dixit: Percussimus fœdus cũ morte, & cũ inferno fecimus pactum. His igitur annotatis, ut sciamus de mago aliquo, an hæreticus ille sit, an non? duo sunt consideranda. Primum est ipsius pacti, qđ cũ dæmone fecit q̃litas, & conditio, siue tacitum illud sit, siue expssum nihil refert. Si p pactum illud pmisit se adoraturũ dæmonem, & alios diuinos honores illi daturũ, & hoc, uel aliquod aliud simile promisit: quia ita faciẽdum esse credidit, merito proculdubio ille cẽsendus erit hæreticus: quia dæmonẽ Deum esse credit, quum illum tanq̃ Deum adorat, aut adorare promisit, & uenerari. Nam uerus Deus creator omnium, qui loquutus est p os sctõrũ, qui a seculo sunt prophetarũ eius, per Esaiam prophetam loquens ait: Ego Dñs, & non est alius: extra me non est Deus. Et in eodem loco iterũ. Ego Dñs & non est alter. Et rursum: Nunquid non ego Dñs, & non est ultra Deus absq; me? Si nullum fecit pactum de re, fidei catholicæ repugnãte, quod rarissime contingere potest, qm̃ (ut diximus) nunq̃ solet dæmon gratis, et sine aliq̃ certa lucri spe eam quam hẽt potentiam hoĩb9 impartiri, & per illam hominibus ad eorũ nutum inseruire, tunc magus ille erit examinandus, quid de dæmonis ptãte credat. Si certo cognosci põt illum credere de dæmone, quod possit aliquid, quod Deo soli conuenire fides catholica docet, erit sine ulla dubitatiõe hæreticus censendus. Vt grã exẽpli, si credit dęmonẽ posse aliquid creare, prout Manichęi, & Priscillianistæ dixerũt, aut credit dæmonem posse mortuos suscitare, quod re

Esa. 28
Esa. 45

uera solius diuinæ potentiæ est proprium. Nam sicut fide credimus animam humanam à solo Deo creari posse, ita ẽt fide tenendum est solum Deum posse eandem hominis animam corpori humano unire. Hoc.n.rõne naturali certo, & euidenter scimus, quod nulla forma substantialis potest alicui materię uelut illius forma uniri; nisi à solo illo agente, qui posset illam ꝑducere. Agẽs quod non potest formam substãtialem producere, nec põt ẽt illam materiæ unire, qm̃ sic uniendo uideret̃ ipm compositum ex materia & forma ꝑducere. At ineptia est maxima dicere, quòd aliquod agens producat aliquod compositum, cuius nec materiam, nec formam ꝑducere põt. Deus igitur, qui solus animam hominis ꝑducere, & creare põt, ẽt solus põt illam postquam à corpore suo separata fuerit, iterꝝ eidem corpori unire. Nã alias ille, qui animam corpori uniret, hominem illum fecisse diceretur, quod nefas est dicere dęmonem hoc face
Gen.1. re posse: quia dicente Deo, Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nr̃am, apte nos docuit, ipsius hominis productionem tantam esse, ut propagatione
1.re.28 seclusa, soli Deo cõuenire possit. Forte quis hic mihi obiiciet Samuelem, qui (ut Regum narrat historia) ꝑ phytonissam suscitatus est, & interrogat⁹ rñsa dedit Regi Sauli. Huic obiectioni dupl'r rñdere possumus, prout Augustinus in ep'la ad Simplicianum docet. Primo quidẽ dici potest iuxta illum, non fuisse Samuelis animam, q̃ apparuit, & cum Saule loq̃batur, sed quoddam phantasma, & illusio imaginaria diaboli machinationibus fa-
Ec.46 cta, quam scriptura sacra in lib.1. Reg. & in Eccl'iastico Samuelem uocat, eo loquutionis tropo, quo imagines suarꝝ rerꝝ nominibus solẽt appellari. Nam imagines illæ Cherubin, super arcam testamenti existentes, Cherubin appellant̃ in sacra scriptura, cum tñ re uera nõ essent
Ge.40 Cherubin: sed illorꝝ imagines. Et pincerna ille Pharaonis in carcere cum Ioseph exñs, uitem se in somnis uidisse dixit, in qua erant tres propagines, cum tñ nec uitem,

nec propagines uidit:sed solas illarꝝ rerꝝ imagines. Iuxta hunc modum ẽt angeli,qui olim à Deo ad homines mittebantur:dicebanẽ in ueteri testamento Dĳ,ob hoc solum quia Deum,à quo mittebantur, repręsentabant. Nam de angelo illo cum quo luctatus fuerat,Iacob loquens dixit: Vidi Dñm facie ad faciẽ, & salua facta est anima mea. Non.n.Deum uidebat Iacob(ut omnes sacri doctores concorditer docent) sed angelum à Deo missum,qui ꝑpea quòd speciali quodam modo Deum, à quo missus erat,repręsentabat,Deus,aut Dñs à Iacob dictus est.Sic ẽt potuit illa Samuelis imago, quam dæmon ob oculos Saulis posuit,dici Samuel. Si uero scrupulus aliquem urget,ut nõ imaginem Samuelis:sed ip̃m Samuelem suscitatum esse credat,ꝑpea qđ is,qui apparuit,uera Sauli prædixit,quæ à maligno spiritu dici non poterant, ꝑpea quod nihil de futuris certum ille præcognoscere potest,præsertim de illis, quę non à solis necessarĳs causis eueniunt. Hunc scrupulum tollit Augustinus,in illa præfata ep̃la,sic inquiens: Põt & illud uideri mirꝝ,quod dæmones agnouerunt Xp̃m,quẽ Iudæi non agnoscebant. Cum.n.uult Deus etiã infirmos sp̃us aliq̃ uera cognoscere tꝑalia duntaxat ad istam mortalitatẽ pertinentia,facile est nec incongruum, ut op̃s, & iustus (ad eorꝝ pœnam, quibus ista prædicuntur, ut malum, quod imminet,anteq̃ ueniat, patiantur) occulto apparatu,uidelicet mysteriorꝝ suorꝝ talibus spiritibus aliq̃d diuinationis impartiat,ut quod audiunt ab angelis prænuncient hominibus.Tm̃ autem audiuit,quantum oĩm moderator Dñs iubet,uel sinit.Hæc Augustin.Scđo di ei potest,iuxta Augustini sñiam, quod is, qui Sauli apparuit, fuit uerus Samuelis sp̃us à dæmone adductus, Deo id permittente ꝑp aliq̃ rõnem nobis occultam. Nam cum Xp̃s permiserit se à diabolo assumi, & super pinnaculum templi portari, & super mõtem excelsum collocari,non est mirꝝ, ꝙ animam Samuelis ab inferis portare fuerit permissus, præsertim cum ipsa Samuelis

Gen.32

Augu.

anima prope infinitum minoris ſit excellentiæ, quàm ipſe Xp̄s. Aut certe dato qd' fuerit uerus Samuelis ſpūs is, q Sauli apparuit, dici melius poterit, illum non aliqua arte magica, aut dæmonis ptāte ad hoc permiſſa: ſed diuina potentia, & diſpoſitione, quæ phythoniſſam, & dæmonem latebat, fuiſſe illuc adductum, ut Sauli ſnīam diuinam pp ſua demerita ſuper eum proxime uenturam, prænunciaret, quemadmodum ipſemet dum uiueret eidem Sauli nunciauit illum eſſe ex Dei decreto à regno deiectum. Si aūt aliquis eam ſnīam magis ꝓbare uoluerit, quæ ait animam Samuelis fuiſſe à dæmone ex Dei ꝑmiſſione ab inferis ſuſcitatam, hoc ſūme cauere debet, ne credat, aut ſuſpicet̄ animam illam fuiſſe ſuo proprio corpori reſtitutam, aut alicui alteri corpori ſic infuſam, ut ex illa cōiunctione corporis, cum illa anima, uerus & integer fuerit homo conflatus, qualis ante mortē ſuam fuerat. Talem.n. coniunctionem corporis cum anima, neq; ēt Deo permittente dæmon ex ſuis uiribus facere pōt. Et certe Auguſtinus, qui admittit animā hominis potuiſſe à dæmone ex Dei permiſſione ab inferis ad ſuperos adduci, non admittit dæmonem potuiſſe illā corpori infundere. Ad ſolum.n. motum localem dicit aīam Samuelis potuiſſe dæmonis ptāti ſubeſſe, ut poſſet illā de loco ad locum, illa inuita mutare. Nam ad hoc ſolū ualet exemplum, quod attulit de Xp̄o, quem diabolus de deſerto ad ciuitatem Hierl'm tranſtulit, & poſuit ſupra pīnaculum templi. Hoc tn̄ inter illa duo intereſt, qd Xp̄s non inuitus: ſed ſe permittente, ductus eſt à dæmone. Anima uero ēt inuita pōt à dæmone, quo illi placuerit, duci, niſi dæmon ſit à Deo ad hoc faciendum impeditus. Quiſquis igitur hāc probare uoluerit ſnīam, ut dicat ueram animam Samuelis à dæmone ex Dei permiſſione fuiſſe coràm Saule adductam, hoꝝ alteꝝ illū dicere oportebit, aut animam illam non fuiſſe uero corpori, ſed phantaſtico, & apparenti tunc coniunctam, cui non, ut uera illius forma uniebatur, ſed ſolum illi adſiſte,

bat ut motrix illius: aut si in uero corpore, cui uere, ut forma illius uniebatur, illam apparuisse dicat, talem animę cum corpore unionem à solo Deo factam esse ille dicere cogetur, ne hominem (quod impium est) à dæmone fieri posse dicat. Siquis uero contendit dæmonem posse animã hominis corpori unire, is certe testimonio beati Leonis, huius nominis primi, dãnatur, qui in epl'a ad Toribium Astorigensem Epm differens de errore Priscilliani dicentis, animas, quæ humanis corporibus inseruntur, fuisse in corpore, & in cœlesti habitatione peccasse, atq; ob hoc à sublimibus ad inferiora dilapsas in diuersæ qualitatis principes incidisse, & per aereas, ac sidereas ptãtes alias duriores, alias mitiores, corporibus esse inclusas, sic ait. Quã impietatis fabulam ex multorũ sibi erroribus texuerunt: sed omnes eos catholica fides à corpore suæ unitatis abscidit, constanter prædicans. atq; ueraciter quod animæ hominum ptiusq; suis inspirentur corporibus, non fuere, nec ab ullo incorporentur nisi ab opifice Deo, qui & ipsarũ est creator, et corporũ. Hæc Leo Papa, qui fide catholica tenendum esse docet, animas à solo Deo corporibus humanis infundi. Cũ igitur magus aliquis mortuum aliquem suscitare se dixerit, nequaq; est illi credendum: quia nec dæmon ipse, à quo iuuatur, hoc facere põt. Poterit quidem Deo permittente, & dæmone fauente animã solam alicuius defuncti ab inferis ad superos adducere, & corpori alicui phantastico, ad imaginem, & similitudinem corporis defuncti cõflato illam infundere, non quidem, ut formã illi coniunctam: sed tanq; illius motricem. Et quia hoc dæmon facere potest, hinc est, quod ipse dęmon hmõi illusionibus, & præstigijs magos ipsos, & alios insipientes decipit, ut putent illũ posse mortuos suscitare. Quisquis tñ hoc putat, impius est, & hæreticus: quia creaturę, hoc est, dęmoni tribuit id, quod soli Deo conuenit. Nam unum ex præcipuis testimonijs, quo (ut cõcors omnium sacrorũ doctorũ snia tenet) Xp̃s suam nobis ma

Leo pp

nifeste declarauit diuinitatem fuit mortuorum suscitatio. At si hæc mortuorum suscitatio dæmonum potestate fieri posset, non satis bene suam diuinitatem illo argumento nobis probasset Xp̃s. Est adhuc aliud considerandum circa dæmonis potestatem, mutare uidelicet homines in pecora, aut uolucres, aut quæcunque alia bruta animalia, de quo magum examinandum esse censeo, & diligentissime interrogandum, an credat illud dæmonem facere posse. Nam & magi sæpissime hoc se facere dicunt, & de his multa olim facta esse fabulosa narrauit gentilitas. Quæ omnia apud multos fidem obtinuerunt propter uanam & leuem Græcorum credulitatem, quæ eousque processit, ut nullum fuerit tam impudens mendacium, quod teste, ac proinde fide apud illos caruerit. Lucianus scribit, se quum in Thessalia noscendæ magiæ causa uersaretur, mutatum in asinum, dum auem fieri optaret. Non quidem quod hoc illi contigisset: sed (ut opinor) ad artis magicæ irrisionem, & subsannationem, hoc confixit argumentum homo, qui neminem, nec Deos ipsos non subsannauit. Idem argumentum postea Apuleius suscipiens scripsit librum de asino aureo, ut suam ostentaret eloquentiam, quanquam multorum opinione id, quod optauit, non est assequutus. Circen famosissimam magam socios Vlyssis mutasse in bestias finxit potius, quam narrauit Homerus. Diomedis socios post troianum excidium in uolucres fuisse conuersos refert Ouid. lib. 14. Metam. Et beatus Augustin. lib. 18. de ciuitate Dei, cap. 18. refert se, cum in Italia esset, similia quædam audiuisse de quadam regione illarum partium, ubi stabularias mulieres imbutas his malis artibus, in caseo dare solere dicebant quibus uellent, seu possent uiatoribus, unde in iumenta illico uerterentur, & necessaria quæque portarent: perfunctaque opera, iterum ad se redirent: nec tamen in eis mentem fieri bestialem, sed rationalem, humanamque seruari. Quæ uana, & leuis credulitas à Gentilitate, præsertim ab antiqua illa Græcia ortum habens, ad nostra usque tempora processit, in quibus non desunt homines,

Lucia.

Apule.

Augu.

qui

qui credāt,homines in lupos,aut canes,aut cattos,magorum incantationibus,& dæmonū potentia conuerti posse. Si magus hæc,aut his similia a' dæmone fieri posse credat,erit proculdubio hæreticus censendus,quia ea dæmoni tribuit,quæ oēm superant naturalem creaturę potentiam,& q̄ soli Deo cōuenire possunt. Nam (ut ex proxime p̄cedentibus constat) sicut solus Deus potest animam humanam producere,ita ēt ille solus pōt illam corpori unire: & inde sequitur,ut etiam ille solus possit illam de corpore in corpus transferre. Præterea anima humana talis est,& tantæ nobilitatis, ut nō nisi corpus humanum,& organicum informare & animare possit. Nam sicut quęlibet formà substantialis exigit certas ali quas dispositiones in materia,ut illam fouere, & informare possit,ueluti forma ignis requirit calorem in mate ria,forma arboris,aut herbæ requirit humiditatem, aut uiriditatem: ita anima humana requirit in corpore figu ram humanā,ut corpus illud animare,& uegetare possit. Non tn̄ puto sic talem corporis figuram requiri, ut Deus non possit animam hominis si uellet,corpori bru to unire,Deus tn̄ hoc nunquam facere decreuit, qui ab initio hominem creans, animam illius non nisi corpori organico infudit,talemq; illum in corporis figura tūc fecit,qualis perpetuo postea faciendus erat. Et ob hanc causam dicimus animam hominis,si ad ordinem, & potentiam naturæ referatur, non posse: nisi corpus humanum uegetare. Non est igitur credendum ulla dęmonū potentia posse homines in iumenta, aut aues, aut alia bruta animalia mutari. Siquis uero obijciat ea, q̄ Circē illam magam olim fecisse poetę referunt, & q̄ hodie a' multis magis fieri dicuntur,his omnibus elegāter, & ingeniose respondet August.lib.18.de ciuitate Dei,cap.18. Augu. sic inquiens: Nec sane` dæmones naturas creant, si aliquid tale faciunt,de qualibus factis ista uertitur qō: sed specie tenus,q̄ a' Deo sunt creata cōmutant, ut uideantur esse,quod non sunt. Non itaque solum animum: sed

nec corpus quidem ulla ratione crediderim dæmonum arte, uel poteſtate in membra, uel lineamenta beſtialia, ueraciter poſſe conuerti: ſed phãtaſticum hominis, qđ etiam cogitando, ſiue ſomniando per rerum innumerabilia genera, uariatur, & cum corpus non ſit, corporum tamen ſimiles mira celeritate formas capit, ſopitis, aut oppreſſis corporeis hominis ſenſibus, ad aliorꝫ ſenſum, neſcio quo ineffabili modo figura corporea poſſe ꝑduci: ita ut corpora ipſa hominum alicui iaceant, uiuentia quidem, ſed multo grauius, atque uehementius, quàm ſomno ſuis ſenſibus obſeratis. Phantaſticum aũt illud ueluti corporatum in alicuius animalis effigie appareat ſenſibus alienis, talisq́ꝫ etiam ſibi homo eſſe uideatur, ſicut talis ſibi uideri poſſit in ſomnis, & portare onera, q̃ onera ſi uera ſunt corpora, portantur à dæmonibus, ut illudatur hominibꝰ, partim uera onerꝫ corpora, partim iumentorꝫ falſa cernentibus. Hactenus Auguſt. Et ad ꝓbationem huius ſuæ ſnĩę, qua dicit illa non uera eſſe, ſed dæmonum illuſiones, adducit experientiam ipſam, quæ multa uera docere ſolet. Ad ipſam aũt experientiã comprobandam, duo narrat facta, in quibus id, quod dixit uerꝫ eſſe, certiſſime cognitũ eſt. Quibus narratis, poſtea iterum ſnĩam ſuam explicat, ſic inquiẽs. Proinde qđ homines dicuntur, mãdatumq́ꝫ eſt literis à Dijs, uel potius dæmonibus Arcades in lupos ſolere cõuerti, & qđ carminibus Circe ſocios mutauit Vlyſſis, ſecũdũ iſtum modum mihi uidetur fieri potuiſſe, quem dixi: ſi tamen factum eſt. Diomedeas aũt uolucres, quandoquidẽ genus earꝫ per ſucceſſionem propaginis durare perhibẽt, non mutatis hominibus factas, ſed ſubtractis credo fuiſſe ſuppoſitas, ſicut cerua pro Iphigenia Regis Agamẽnonis filia. Neque.n. dęmonibus iudicio Dei permiſſis, huiuſmodi præſtigiæ difficiles eſſe potuerunt. Sed quia illa uirgo poſtea uiua repta eſt, ſuppoſitam pro illa ceruam eſſe facile cognitũ eſt. Socij uero Diomedis, quia nuſquam ſubito comparuerunt, & poſtea nullo loco

apparuerunt,perdētibus ultoribus angelis malis,in eas aues,quæ pro illis occulte ex alijs locis, ubi est hoc genus auium,ad ea loca perductæ sunt,ac repente suppositæ,creduntur esse conuersi. Hucusque Augustinus,qui rem totam luculenter,& ingeniose (ut solet) explicuit. Iuxta hunc modum,quem Augustinus docet,sunt intelligenda multa alia,q̄ magos facere posse, uana, & leuis gentilitas credidit. Nam(ut cętera ridicula pertrāseam) fuit gentilitati persuasum,magicis incantamentis detrahi cœlo lunam,aut solē obscurari. Ideo Ouidius de Medea loquens,dixit: Illa reluctantem cursu deducere lunam Nititur,et tenebras addere solis equis. Et Vergili⁹ in Pharmacentria. Carmina uel cœlo possunt deducere lunā. Adiuuari putabant lunā sic laborantē sonitibus p magnis,ne uoces incantantium eo possent peruenire,ut ab ea exaudirentur,idcirco tympana, & cymbala pulsabātur. Nam hæc omnia plurimum prodesse putabāt. Vnde Propertius ait: Cantus & è curru lunam deducere tentant. Et facerent,si non æra repulsa sonent. Et Iuuenalis de fœmina loquacissima loquens,Satyra sexta dixit. Vna laboranti poterit succurrere lunę. Hæc omnia uirtute dæmonum fieri nequeunt,qui naturæ ordinem à Deo institutum permutare nō possunt. Sed(ut Augustinus de alijs rebus dixit)diabolica illusione similitudines,& phantasmata illarū rerum dæmon ob oculos hominum sic subtiliter,& artificiose ponebat, ut homines crederent se non similitudines,& phantasmata: sed ueras res uidisse. Ad cuius sniæ confirmationem præter exempla: q̄ ille adduxit alia multa possunt afferri,e q bus unum solum referam,quod narratur in uitis patrū. Iuuenis quidam iuuenculam ardenter amabat,eámque ad actus uenereos, ut sibi consentiret quotidie solicitabat. Quam, quia nunquam consentire uoluit, quidā Iudæus magus ad iuuenis petitionem, in equam cōuertit, ut sibi,& alijs aspicientibus uideatur. Ob hanc causam illa ad beatum Macharium ducta est,qui illam aspiciēs

Ouid.

Verg.

Propti.

Iuuen.

dixit, sibi mulierem, & non equam uideri. Non enim potuit dæmon sancti uiri sensus illudere, quemadmodum aliorum sensus illuserat. Hic igitur Deum pro illa orãs, suis precibus a tali illusione eam liberauit. Denique hęc sententia confirmatur authoritate concilij Anquirẽsis, qđ de hac re apertissimam dedit definitionem, sic inquiẽs. Quisquis credit posse fieri aliquã creaturam aut in melius aut in deterius immutari, aut transformari in aliam speciem, uel in aliam similitudinem, nisi ab ipso creatore, qui omnia fecit, & per quẽ omnia facta sunt, proculdubio infidelis est, & pagano deterior. Hæc concilium Anquirense, ut citantur a Gratiano in cap. epĩ, 29. q. 5. Nam huius concilii decreta non reperiuntur inter illa, quæ duobus uoluminibus magnis conclusa, anno ab hinc octauo impressa sunt Coloniæ. Sunt enim illic decreta concilii Ancyrani, & suspicatus Gratiani literam mendosam (prout aliàs sæpe in illo Gratiani uolumine contingit) ita ut pro Ancyrano positum esset Anquirẽse, omnia concilii Ancyrani decreta perlegi, sperãs præfatum decretum illic inuenire: sed nihil tale in concilio Ancyrano reperi. Collector tamen illorum conciliorum, post Ancyrani concilii decreta hoc addidit, dicens se in quodam codice manu scripto illud inuenisse.

De maleficis, an sint hæretici dicendi, & uelut tales puniendi. Cap. XV.

Inter multos, quos sub suo imperio dæmon continet homines, qui illum inuocant, et pactum cum illo feriũt, ut illius adiutorio ea, q̃ optant efficere ualeant, quidam recensentur, qui ab operibus suis malefici appellantur, propterea quod tam malignantis, & pestiferi sunt ingenii, ut nulli bene: sed dęmonem ipsum imitantes, male multis facere optẽt, & ob hoc solum dæmonis imperio se subdunt, ut ab illo doceantur, quo pacto alijs obesse possint. Nam licet magi, & incantatores, de quibus in præcedenti cap. disseruimus, possint etiam hæc maleficia dæmonis auxilio operari, non tamen ob hanc male

ficiorum peritiam, magi: sed malefici uocantur proprio uocabulo, prout ex ipsa uocis etymologia facile constare potest. Nam in. l. nemo. C. de maleficis, & mathematicis, dicitur huiusmodi homines ob facinorum magnitudinem maleficos a' uulgo appellari. Huiusmodi autē maleficorum multa sunt genera, quæ non secundum uarietatem mediorum, & instrumentorum, quibus malefici in sua arte utuntur: sed iuxta diuersitatem malorum, quæ in aliis efficiunt, distinguuntur. Est enim aliquod maleficium, quod dicitur amatorium, est etiam aliud, quod dicitur ueneficum, & hoc etiam multiplex iuxta multiplicitatem nocumentorum, quæ per illa hominibus inferuntur. Maleficium amatorium est, quod fit ad flectendos animos uirorum, aut mulierum ad libidinosum, & turpē amorem. Et qui hoc exercent, quocunque modo id faciant, grauiter peccant: qm̄ (ut aperte constat) ad rem malam, & expresse a' Deo prohibitam, solicitant. Rem autem malam, quæ sine peccato exerceri non potest, nullus sine peccato consulere alicui potest, neque ad illam solicitare. Nam (ut ait Paulus) non solum, qui talia agunt sed qui agentibus consentiunt, digni sunt morte. Rom. 1 Maleficium ueneficum est, quod fit ad nocumentum aliquod alicui inferendum. Solent enim multifariam huiusmodi hoīes nocere. Aliqn̄. n. illis in propriis illorum personis nocent: aliquando in possessionibus eorum, aut in rebus illis coniunctis. Nam hi malefici sæpe dæmonis operatione secreta homines cito interimunt, sine aliqua propinatione ueneni. Aliquando ueneno non tam celeriter eos e' uita tollunt: sed mortē in longum temporis spatium producūt, ut post lōgas luctuosasq; querelas, & miserabiles fletus, corpus personæ, quæ est maleficio infecta, paulatim conteratur, & debilitetur quousq; tandem pereat. Propter hæc & alia nocumenta, quæ corporibus inferre solent humanis, in. l. fina. C. de malefi. et mathe. uocantur hostes cōmunis salutis. Hi oues, & boues, & reliqua bruta animalia, quæ

forte pinguissima erant, breuissimo tpis spatio, macilenta aliqñ efficiunt. aliqñ prorsus interficiunt. Hi homines matrimonio coniunctos sic sæpe ligant, ut ad opus gñationis minime cõmisceri possint. Hi sunt, qui (ut dicitur ĩ l. Multi. C. de malef, & mathe.) elementa turbãt, aerem immutant, uentos, & tempestates suscitant, grandines, & lapides terrificos, qui frumenta, & fruges oẽs deuastent, ex alto descendere faciunt. Vt aũt hæc omnia facere possint, uarijs utuntur hi homines instrumentis, & medijs. Aliqñ manifesta uenena, ĩ cibo, aut poculo, aut ueste, aut alia re, quæ personam illam contingat, propinant. Aliqñ nihil tale illi præbent: sed imagines quasdam, certis tpibus obseruatis, & determinatis carminibus, & ritibus quibusdam, & signis conficiunt, quas in nomine Beelzebub Principe dæmoniorꝝ baptizãt, adhibitis, & expressis quibusdam alijs uerbis, quæ uel referre non licet, nec si liceret, sine magno horrore, & tremore animi id facere possem. His sic peractis prædictas imagines ad ignem applicant, et ibi petunt infirmitates, aut alia mala, quæ in persona illa, cuius imaginem confecerunt, euenire optant. Quandoq; etiam acubus, aut alijs acutis ferris perforant illius imaginis caput, aut pectus, aut uentrem, aut femora, aut aliam corporis partem, in qua cupiũt malum aliquod oriri in persona, cuĩ nocere cupiunt. Quibus omnibus perfectis, sæpe contingit, ut ꝑsona illa cuĩ nocere maleficus procurauit, grauiter torqueatur, & doleat in capite, aut stomacho, aut uẽtre, aut repentinam quandam toleret infirmitatem, quã nullus medicorꝝ cognoscere ualet. Aliqñ solis uerbis ex ore suo prolatis nocent, de quibus Lucanus dixit. Mẽs hausti nulla sanie polluta ueneni, Incantata perit. Quæ omnia dæmonum operatione fieri, duplici põt rõne probari. Prima sumitur ex eo, qđ in his omnibus necesse est scribi quasdam figuras, quæ naturaliter intelligi nõ pñt, & quædam dæmonum nomina prorsus ignota, & penitus horrenda, quamuis alijs sanctis nominibus mista, il-

Lucan.

lic scribuntur, quæ non nisi ad pactum cum dęmone initum implendum, posita esse credendum est. Scđa ratio per hoc euidentissime conuincit, quod illę imaginū compositiones, & tact⁹, aut illi characteres, aut uerba ꝓlata, non pn̄t ex sua natura mortem, aut morbos aliquos, aut nocumentū aliqđ in corporibus humanis efficere. Quoniam si hęc operandi uis esset hmōi rebus concessa, omni tp̄e, & omni loco, & omni subiecto eiusdem qualitatis, & dispositionis illa operaretur, quisq; similes imagines, aut characteres efficeret, aut similia uerba ꝓferret. Constat aūt quod si alius nullum cū dęmone pactū habēs tales characteres faciat, aut talia uerba proferat, nihil efficiet. Ex quo euidētissime colligitur, tales morbos, aut alia quæuis nocumenta, nullo pacto uirtute imaginum, aut uerboꝶ fieri. Et inde conuincitur, ut hęc ab ipsis dęmonibus, cum quibus malefici pactum siue publicum, siue priuatum inierunt, fiant. Nam ipsi dęmones, q acutissimi sunt, lapidum, atq; herbaꝶ, cęterarumq; reꝶ naturas, & proprietates optime norunt, melius quā oēs medici, & physici, qui in orbe fuerūt. Dęmon enim peccans (ut beatus Dionysius libro de diuinis nominibus c. 4. docet, substantiam, & proprietatem suę naturę angelicę non amisit: sed oīa naturalia integra, & splendidissima retinuit. Hic igitur cum perspicacissimum habeat intellectum, facillime noscit ea, quę mortem, aut morbos, aut cruciatus, aut alia quæuis nocumenta homini inferre pn̄t. Scit miscere simplicia ex qbus uenena cōfici pn̄t, quę tale ualeant homini nocumentū inferre, quale optatur. Cum igitur dęmon magnam hmōi reꝶ peritiam, habeat, qn̄ tales imagines (ut diximus) acubus pungūtur, aut characteres fiūt, aut uerba proferuntur, Deo ꝑmittēte, ille uenena, quę homini, cuius imago perforatur, nocere possint, secreto, & inuisibiliter adhibet, & sic naturali potestate, & uirtute uenenoꝶ dęmon facit ea, q̄ maleficus efficere optat. Quę uenena, quia maleficus sæpe ignorat, nec ulla adhibere uidet, putat ea oīa, quæ fiunt,

uirtute taliũ imaginum, aut characterꝶ,aut uerborꝶ fieri,quæ tñ neque ab imaginibus,neque a' figuris,aut uerbis ullis,neque a' dæmone ipso: sed ab alijs agentibus, ad hoc uirtutem naturalem habẽtibus fiunt,quę per dęmones ipsos, qui illorũ agentium uirtutem agnoscunt, latẽter applicant,& admouentur,ut in ipsis corporibus humanis,ea,quę maleficus cupit,efficiant. Et contingit sæpe,ut qui hęc maleficia operantur,remedia his malis, quę intulerunt adhibere nesciant:quia non amplius dæmon eorũ magister eos docuit,uel(ut rectius loquar)nõ amplius dæmon illis promisit. Sunt tñ alij,qui optime utrunque nouerunt,uidelicet nocere,& nocumento a' se, uel ab alijs illato remedium adhibere. De qua re lectorẽ admonere decreui,ut intelligat, hmõi maleficos homines,non solũ grauiter peccare,cũ nocent: sed etiã quando nocumento a' se,aut alio illato, remedium per hmõi diabolicam artem pręstãt,ut maleficium operatũ obesse non ualeat. Nam licet sic operantes proximo lęso ꝓsint,tñ(ut ait Paulus)non sunt facienda mala,ut inde ueniant bona. Mala est aũt dęmonum inuocatio, malum est ẽt & pessimum, cum dæmone pactum aliquod siue expressum,siue tacitum facere:malum igitur,et pessimũ est maleficium iam adhibitum soluere si non aliter quã per dęmonis inuocationem,& illius auxilium soluendũ est. Id.n.quod ex se malum est,nulla adhibita bona intẽtione,nec quacunque alia bona circunstantia adiuncta poterit bonum esse. Quo fit,ut licet bonum sit proximorum incõmodis obuiare,non tñ bonum sit maleficia facere,ad proximorum nocumenta tollenda. Iuste,quod iustum est (inquit Dñs)exequeris. Si tñ maleficium adhibitum tale esse dignoscitur, ut naturali aliqua uirtute, sine ulla dęmonis inuocatione,& sine ullo pacto cũ illo inito,impediri possit illius operatio,tunc bonum, & meritorium erit illud maleficium dissoluere,tantum abest, ut peccatum dici queat. Põt etiam per orationes sctõꝶ uiroꝶ tolli maleficium ne suum consequatur effectum.

Rom.3

deu.16

Similiter etiam põt licite maleficium impediri, si imago illa, cui est acus ĩfixa, aut aliud simile instrumentum per qđ faciendum est maleficium, inueniretur, & confringeretur. Tunc.n.dęmõ non amplius illum fatigaret, q̃a ex pacto quod cum malefico fecit, non assistit: nisi quãdiu signum aliquod ab eo datum permanet. Sed qõ nõ parui momenti est, an liceat ab eo qui maleficia exercet, & paratus est quotidie illa exercere, petere, ut maleficium alicui adhibitum dissoluat, aut impediat, ne operationẽ suam exercere ualeat, præsertim si credit illum non nisi dæmonis auxilio, & operatione maleficiorum illud posse dissoluere. Angelus de Clauasio in sua summa, in titulo: Supstitio paragr. 13. citat Petri Aureoli de hac re sniam, & probat illam, qui quarto sniarum. dist. 34. q. 2. dicit licite hoc posse peti à quocunque malefico, quem scitur esse paratũ ad hmõi maleficia exercenda. Hanc aũt suam sniam per hoc persuadere nititur, quod cuicunque licet malo alterius uti ad cõmodum suum. Pro qua re affert testimoniũ Augustini dicentis, licitum mihi esse uti ad cõmodum meum iuramento hominis infidelis, quãuis sciam illum iuraturum per Deos suos falsos, quos colit. Posset etiam pro eadem re afferri simile de illo, qui mutuum petit ab eo, quem scit non nisi ad usuram daturum. Hæc aũt petitio omnium doctorum consensu licita est. Ex quo sequi uidetur ut etiã liceat cuicunque petere ab eo, qui paratus est maleficium facere, ut maleficium incœptum impediat. Sed his oĩbus nõ obstantibus, ego oppositam teneo sniam, & dico Petrum Aureolum, & Angelum de Clauasio q illũ sequutus est, fuisse in hac parte deceptos, eo quod non bene rẽ considerarunt, ac proinde non uiderunt, quam lata sit dña inter propositum negocium, & alia exempla, quæ loco similitudinis adducta sunt. Nam quod ille, qui petit à malefico, ut maleficium maleficio dissoluat, peccet, uel ex hoc euidentissime conuincitur, quòd ipsemet maleficus (ut paulo ante diximus) grauiter peccat cum diabolica arte inceptũ

maleficium tollit,ne ad operationẽ perueniat. Fieri igitur non poteſt, ut ille, qui à malefico petit,ut arte diabolica maleficium inceptum diſſoluat,nõ peccet. Quiſquis enim petit ab alio, ut faciat, id,quod ſine peccato facere non poteſt, peccat: quia ſic Petens conſentit iniquitati alterius inducendo illum ad peccatum. Certum eſt autem,quòd ſicut par pœna,ita etiam par reatus conſtrinxit agentem, & conſentientem. Nec petens excuſari poteſt à peccato hac ratione,quod maleficus ille,à quo petit paratus erat ad cuiuſcunque petitionem maleficium operari. Nam & ſi ille paratus eſſet, non tñ hoc particulari maleficium fuiſſet operatus,niſi ille petijſſet. Ex quo euidenter conuincitur,illius petitionem cauſam fuiſſe proximam, quod maleficus ille particulare illud maleficium fuerit operatus.Cauſam.n.dicimus illã, qua poſita ponitur effectus, & qua remota remouetur. Si petens non fuiſſet,maleficus non fuiſſet illud particulare maleficium operatus, & illo petente fecit: ergo ille petens fuit cauſa, quod alius maleficium perpetraret, & inde conuincitur illum peccare:quia alium ad peccatum induxit, & proximam peccati cauſam dedit. Et hoc cõfirmari poteſt per id,quod habetur in cap. Nec mirum. 26.quæſtione 5.ubi poſtquam de Necromanticis, & Hydromanticis dictum eſt, hæc adduntur uerba. Ad hæc omnia ſupradicta pertinent ligaturæ execrabilium remediorum,quę ars non cõmendat medicorũ,ſeu in pcantationibus,ſeu in characteribꝰ ſuſpendendis, atq; ligandis, in quibus omnibus ars dæmonum eſt, ex quadam peſtifera ſocietate hominum, & angelorũ malorũ exorta. Vnde hæc cuncta uitanda ſunt Xp̃iano, & omni penitus execratione repudianda, atq; damnanda. Hæc ibi in illo cap. quod inſcribitur nomine Auguſtini, & re uera non eſt Auguſtini. Exempla autem de infideli parato iurare per Deos ſuos, et uſurario parato dare ad uſuram quæ loco ſimilitudinis ad oppoſitæ ſententiæ probationem adducta ſunt, nihil penitus efficiunt. Quo

niam illa omnia ad hoc negocium de quo nunc disputamus, relata magnam hn̄t dissimilitudinem. Nam in illis exemplis adductis, res, quæ petuntur, non sunt ex se malæ: quia possunt bn̄ fieri, ab his, qui illa factura sunt, si uelint. Quod autem male fiant, non est ex malitia ipsius rei: sed ex malitia ipsius operantis, qui rē, quam poterat bene, noluit nisi male facere. Ille. n. qui petit iuramētum ab infideli non petit, ut per falsos Deos iuret, alioqui sic petens peccaret: quia peteret id, quod est apertum peccatum: sed solūmodo petit, ut iuret: etsi daretur optio petenti, eligeret illum iurare per uerū Deum trinum & unum. Si autē infidelis per falsos Deos iurat, culpa est ipsius iurantis, non autem iuramētum exigentis: quia is, qui exigit, id petit ab illo, quod ille si uellet, bn̄ facere potuisset. Similiter is, qui petit ab usurario, nō petit, ut det ad usuram: quia sic petēs peccaret, cū peteret ab illo id, qđ sine peccato fieri nō posset: sed petit duntaxat, ut mutuum sibi detur, qđ non solum sine peccato: sed etiam cum merito fieri potest. Si usurarius non uult dare mutuū sine usura, culpa est ipsius usurarij, non autem petentis: quia petit id ab illo, quod ille, si uellet sine peccato, & cum merito facere posset. In his igitᵣ oībus exemplis, et alijs similibus ille qui petit, non inducit aliū ad pctm̄: quia petit id, quod sine pctō fieri potest: sed utitur ad cōmodum suum iniquitate alterius, qui non uult nisi male, & iniuste facere id quod si uellet, poterat facere bene. Longe alr̄ se habet is, qui petit à malefico, ut maleficium diabolica arte dissoluat, ne nocere ualeat. Is. n. id à malefico petit, quod ille sine pctō facere nequit. Nā (ut paulo ante diximus) nō solum peccat, qui maleficiū operatur, ut noceat: sed ēt qui arte diabolica maleficiū tollit, ne noceat. Quia artem diabolicam exercere quacunq; bona intentione id fiat grauissimum est pctm̄. Is igitur, qui à malefico petit, ut maleficium diabolica arte dissoluat, non solum utitur ad cōmodum suum iniquitate malefici: sed ēt inducit illum ad pctm̄, & per conse-

quens peccat: quia petit ab illo, quod ille ēt si uellet, nō posset facere sine pctō. Si autem maleficium tale esset, ut sine pctō posset à malefico dissolui, ut puta, quia scit ubi sit laqueus, aut imago, aut ligaturæ aliq̃, aut characteres cum quibus est iam inceptum maleficium, tunc sicut ipse potest sine peccato dissoluere maleficium confringendo illa omnia, ita quilibet alius potest sine peccato petere ab ipso malefico, ut illo modo dissoluat maleficium. His omnibus prænotatis, superest ut inquiramus an hmōi malefici sint hæretici censendi, & uelut tales puniendi. De qua re, ut certa possit dari snía, tria sunt prius ab his hominibus inquirenda. Primum est an aliquod pactum, siue expressum, siue tacitum, cum dæmone fecerint per quod promiserint se aliquid, quod fidei Catholicæ deroget facturos. Nunquam. n. aut rarissime (ut præcedenti cap. diximus) dæmon suum adiutorium hominibus sine aliqua spe lucri impendit. Si in pacto inter illos, & dæmonem inito interuenit aliqua promissio de rebus fidei repuguantibus, ut puta de adoratione, & reuerentia ipsi dæmoni pręstanda, aut de eadem reuerētia Xp̄o saluatori nostro deneganda, aut de confractione, & cōculcatione imaginis Xp̄i, aut crucis, in qua moriens ille salutem nr̄am operatus est, quæ dæmon summe expetere solet ab his, quibus se exorabilem exhibet: non est dubium, quin tunc tales malefici sint hæretici cēsendi, & uelut tales puniendi. Qm̄ nihil hoꝝ, quæ diximus, pōt libere, & ex animo sine manifesta hęresi exerceri. Nam licet sint multa, quæ uoluntas contra iudiciū rationis operatur: quia ad illam uoluntas est ex se ꝓna, & illa ex se hn̄t uoluptatem quandam, per quam pn̄t uoluntatem ipsam ad sui amorem allicere: sunt tn̄ alia, quæ (ut primo huius operis capite diximus) nunquam uoluntas appetit: nisi quia intellectus iudicat esse bona: quia nihil hn̄t illa in se, per quæ possint allicere uoluntatem. Et inde sequitur, ut si uoluntas aliquod illoꝝ appetat, non nisi ab intellectu iudicante illud esse bonū, mo-

ueatur ad illud appetendum. In his ergo omnibus operatio exterior aperte indicat errorem intellectus. Ex quibus omnibus euidenter concluditur maleficos omnes, qui aliquid eorum, quæ nunc proxime diximus, ex pacto efficiunt, esse hæreticos censendos & uelut tales puniendos. Scdm, de quo examinare oportet maleficos, est maleficium ipm, quod exercent, de qua re uaria est facienda inquisitio, sicut uaria diximus esse maleficia. Nã illorum alterum diximus appellari amatorium, alterum ueneficum. Ab illis, qui amatoria ueneficia exercent, diligẽter inquirendum est, an credant maleficia, aut dæmonem posse cogere alicuius uiri, aut fœminę uoluntatẽ ad amorem aliquem libidinosum, aut q̃uolibet inhonestum habendum. Et quod illi hoc fieri posse credant, uiolẽta est suspitio: qm̃ nisi maleficorum arte, aut dæmonis ptãte id fieri posse existimarent, nunq̃ talia maleficia pro re illa efficienda, exercerent. Si illos ita credere cõpertum fuerit, & de hoc errore admoniti ab illo discedere noluerit: sed in illo pertinaces fuerint, merito censebuntur hæretici, & uelut tales punientur, qm̃ apertam hæresim pertinaciter tuentur. Nam credere hominis uoluntatem posse à dæmone cogi ad aliquid amandum: hæresis est apertissima: qm̃ illa coactio repugnat libertati, quam Deus nostræ indidit uoluntati. Deus.n.(ut ait Sapiens) ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilij sui. Adiecit mandata, & præcepta sua: si uolueris mãdata conseruare, conseruabunt te, & imperpetuum fidẽ placitam seruare. Apposuit tibi aquam, & ignem, ad quod uolueris porrige manum tuam. Ex quibus Eccl'iastici uerbis apertissime constat liberam factã esse à Deo hominis uoluntatem, & inde sequitur illam à dæmone cogi non posse: qm̃ alioqui libera non esset. Si à dæmone cogi posset homo ad aliquid amandũ, tunc iam non esset homo in manu sui consilij (ut dixit Eccl'iasticus) cõstitutus: sed in manu consilij dæmonis. Qui ergo pertinaciter asseruerit hominis uoluntatem posse quibuscunq;

Ecc.15.

maleficijs, aut quacũq; dæmonis ptãte ad aliquid amãdum cogi, est hæreticus censendus, & uelut talis puniẽdus. Pñt quidem dæmones uoluntatem persuasionibus allicere ad amandum, repręsentando aliq̃, quamuis falsam, apparentem tñ boni rõnem in amore illo. Pñt etiã carnis appetitum, qui liber non est, excitare, ut appetat
Iob.41 illud, & ardenter illud perquirat, ẽt si aliàs ad illud frigeret. Nam (ut est apud Iob) halitus eius prunas ardere facit. Appetitus autem carnis, postq̃ fuerit uehementer accensus, uoluntatem ipsam etiam uehementer solicitabit, & illam ualidissime impellet, ut in suã trahat sñiam. Et ex hac tam uehemẽti tentatione euertit, ut homines idiotæ dicant se cogi ad amorem, inuitos teneri, uelle se discedere, & non posse. Sed re uera falluntur: quia si uellent resistere, possent facile id efficere cum Dei adiutorio, qui omnem ad se confugientem paratus est adiuuare.
I. co.10 re. Fidelis est Deus, inquit Paulus, qui non patietur uos tentari supra id, quod potestis. Deinde examinãdi sunt, qui hæc maleficia exercẽt, an in illorũ exercitio aliquid misceant, quod merito possit uehementem hæresis pręstare suspitionem. Qm̃ si hæc nõ adsint: inquisitores hæreticorũ: nisi illis sit specialr̃ hæc prouincia delegata, nõ poterunt iure quidq̃ circa illas disponere: qm̃ hoc est illis specialr̃ interdictum, in cap. Accusatus. paragr. sanè. de hæreticis. libr. 6. Si uero talia in suis maleficijs miscẽt, ut de illis possit non leuis suspicio hæresis sumi, merito de illis maleficijs inquisitor maleficos ipsos diligenter, & curiose examinare potest, & debet. Nã quum Papa in illo cap. Accusatus. parag. sanè. inhibet inquisitorib⁹, ne de diuinationib⁹, aut sortilegijs inquirant, statim excipit ea sortilegia, quæ hæresim sapiunt. Quo loco sortilegij nomen capiendum est iuxta latam illius. sigñationem, ut comprehendit omnia maleficiorũ gña. Nam iuxta propriam illius uocis sigñationem solum ad diuinationes pertinet, ut patet per Isidorũ in cap. sortilegi. 26. q. I. Sed quia in dicto cap. Accusatus. parag. sane. postq̃

Papa expressit diuinationes, statim addidit sortilegia, constat illum nomine sortilegiorum non solum diuinationes: sed etiam maleficia intellexisse: quorum aliqua dicit esse, quæ hæresim sapiunt. Videndum est igitur, & diligenter inquirendum, quæ sunt illa maleficia, quæ hæresim sapiunt. Paulus Grilland. in tractatu de hæreticis lib. 2. q. 10. pro huius rei cognitione quasdam assignat regulas, quas ex Oldrado in cons. 210. se accepisse refert. Primum quidem dicit, quod si sortilegia, aut maleficia taliter fiunt, ut in illis ad sit inuocatio dæmonis per modum adorationis tunc aperte sapiunt hæresim. Deinde addit, quod licet non fiat per modum adorationis, si tamen per illa maleficia petatur, aut expectetur à dæmone, quod soli Deo facere conuenit, ut puta mortuos suscitare, secreta cordium reuelare, futura, quæ ex causis naturalibus non pendent, prædicere, tunc talis petitio sapit hæresim. Tertio dicit, quòd si est inuocatio dęmonis non per modum orationis, & petitur à dæmone id solum, quod uirtute naturali ille efficere ualet, quamuis alia quælibet in maleficiorum exercitio adhibeantur, dicit illa non sapere hæresim. Dicit itaque quod celebrare missam de defunctis pro aliquo uiuo, ut cito moriatur, uel hostiam consecratam mulieri cum characteribus scriptam turpibus, dare, ad amorem prouocandum libidinosum, non sapit hæresim. Idem dicit de reliquijs sanctorum, de sacralibus, ut sunt calix, altare portabile, oleum sanctum, aqua benedicta, aqua fontis baptismalis, quæ omnia licet misceantur in maleficijs, dicit non sapere hæresim. Et hanc suam sententiam nititur probare per hoc, quod alia istis imponitur à iure pœna, quam hęreticis. Et pro hoc adducit. cap. Quicunque. 26. q. 5. & ca. De homine. de celebr. Miss. Addit insuper aliud, in quo non possum non mirari, tantam fuisse illius ignorantiam. Dicit. n. quod si aliquis crucem, aut imaginem Deiparę uirginis Mariæ, aut alterius sancti, irreuerenter proiecisset in terra, & pedibus conculcaret, non saperet hęresim. Pro qua re adducit cap. Si canonici. paragraph. fi. de of-

fi.iud. ordi.lib.6.Ex his omnibus Pauli Grillandi dictis, non inuenio, quod probare, aut tolerare possim: nisi illa duo prima, quorum alterum est de adoratione dæmonis, & alterum de petitione, qua à dæmone petitur id, quod solus Deus præstare potest. Quę duo dicit sapere hęresim. Et hoc ipsum nos etiam docemus. Reliqua uero omnia q̃ in tertio dicto continentur, sunt manifeste falsa, & acerba reprehensione digna. Vt autem hoc apertius efficiamus, id primo annotandum est, qđ sortilegium, aut maleficium aliquod sapere hæresim, idem est ac illud præbere uehementem hæresis suspitionem. Nam alias non vr̃ quõo sortilegium, aut maleficium, quod in exteriore operatione consistit, possit sapere hæresim: cum hæresis (ut in primo huius operis capite diximus) non in operatione exteriore: sed in errore intellectus cõsistat. Res aũt sacras præsertim sacr̃m, aut sacr̃alia ad maleficia exercẽda adhibere, apertam, & uiolentã præbet hæresis suspitionẽ. Qm̃ nullus illa ad maleficia exercẽda adhiberet: nisi crederet illa ad similia opera exercenda, aliquã hr̃e ptãtem. Talis autẽ credulitas aperta est hæresis, Quia Deus, qui sacr̃is nõ naturalem, sed aduentitiã uirtutem adedit, non ad destructionẽ, & perditionẽ corporum & animarum: sed ad salutẽ animarum illã dedit. Dæmon tñ uiriens se minus potentẽ ad maleficiũ amatoriũ exercendum, cũ (ut diximus) non possit aliquẽ ad amandũ inuitum cogere, ideo res quaslibet sacratiores miscere in huiusmodi maleficijs ꝓcurat, quas raro in alijs maleficijs ueneficis adhibet. Quia maleficia uenefica põt dæmõ si à Deo permittatur in homine inuito exercere. Sub hac igitur specie dæmon multos fallit persuadendo illis qđ istorum sacr̃orum abusus, mirabiles effectus quoad amorẽ ꝓducat, quos ipse optime scit ab illis sacr̃is, aut sacr̃alibus effici non posse. Hoc tñ ille mendacij pr̃ hominibus persuadere nititur, in uilipendium Xp̃ianæ religionis, & ut homines grauius Deum offendant. Nec ista à solis ꝓphanis hominibus: sed ẽt ab his, q altari seruiũt, fieri

fieri procurat. Legi enim de quodam sacrilego sacerdote, quod cum mulierem quandam impotenti, & impudico affectu adamaret, ut illam in sui amorem traheret, medietatem sanctissimæ hostiæ, quam in Missa consecrauerat, sumpsit dicens turpia quædam uerba, & execranda, quæ hic prodere non expedit, reliquã uero partem hostiæ misit ad prædictam mulierẽ, non in forma hostiæ: sed contritam, & in puluerem redactã, ut pote aptam ad sumendum in potu. Quæ autem a' mulierib⁹ hac in parte fiunt, tot sunt, ac tam turpia, & abominabilia, ut satius sit illa silentio præterire, quàm aliquid illorum proferre. Vt igitur rem hanc totam breui cõpendio concludamus, talem de illa statuo certissimam regulam. Omne maleficiũ, quod exercetur per cõmistionem alicuius sacramenti, aut rei sacramentalis, reddit ipsum operatorem de hæresi suspectum. Qm̃ nisi ille crederet talia sacramenta, aut sacramentalia habere uirtutem ad maleficiorũ operationem, non adhibuisset illa. Inquisitor igitur cum talem aliquem maleficum agnouerit, capere potest illum non quidem pp maleficium: sed pp sacramentorũ cõmistionem, per quam se suspectum de hæresi reddidit. Captum illum diligẽter, & curiose examinabit de illius credulitate. Si ille dixerit se non credere, quòd sacramenta aliquam habeant ad maleficia uirtutem, & potestatẽ: sed ideo apposuisse, ut dęmonis uoluntati, qui hoc imperauit obediret, tunc inquisitor non poterit illum quamuis grauissime peccantem punire: quia illi prohibitum est in cap. Accusatus, paragrapho Sane'. de hęret. lib. 6. sed illius punitio ad solum defertur ordinarium. Si uero maleficus dixerit, se ideo sacramenta, aut sacramentalia in suo maleficio miscuisse: quia credit illa uirtutem aliquam, & potentiam ad huiusmodi maleficia habere, tunc merito inquisitor iuxta prædictum cap. Accusatus. poterit illum punire, nõ pp maleficium: sed propter errorem fidei, a' quo si legitime admonitus discedere noluerit, erit per omnia tan-

quam hæreticus ab eo tractandus. Et idem prorsus dicendum esse censeo de illo, qui crucem Dñi, aut imaginem Deiparæ uirginis, aut alterius cuiusque sancti irreuerenter proijcit in terra, & pedibus conculcat. Nã hæc sine uehementi hæresis suspicione fieri non possunt, præsertim cũ sit hæresis in septima synodo damnata, dicens imagines nõ esse ueneratione dignas: sed ꝓrsus cõtemnendas. Quod aũt Paulus Grillãdus citat, ex cap. Si canonici, paragrapho fi. de off. iud. ord. lib. 6. nihil certe ꝓbat: qm̃ res illa cum pñti negotio nullam prorsus habet similitudinem. Nam canonici illi, de quibus textus ille loquitur, nec pedibus imagines conculcabãt, neque ob aliquam irreuerentiam aut illarum contemptũ illas ad terram deijciebant: sed per cęremoniam quãdam illud efficiebant, ad horrorem quendam, & abominationẽ, & odiũ in populo excitandũ contra illum pp cuius crimen imponebatur cessatio a diuinis. Quæ res licet fuisset reprehensione digna, non debuit tñ hæreseos nomine notari. Si tñ illi ob irreuerentiã, & cõtemptũ imaginum eas ad terrã proiecissent, fuissent ꝓculdubio hrtici censendi: qm̃ eos, qui ita faciẽdum esse olim docuerũt, septĩa synodus (ut ꝓxime dixĩus) hrticos eẽ declarauit.

De lamijs, & strigibus, an sint hæretici cẽsendi. Cap. XVI.

Præter illos perditissimos homines dęmonẽ colẽtes, de quibus supra duob⁹ proximis cap. disseruimus, sunt adhuc alij etiam dæmoni inseruientes, tanto illis omnibus peiores, quanto horribiliora flagitia cõmittunt, per quæ Deo maiorẽ inferunt iniuriam, & fidẽ catholicam apertius deserunt. Sunt. n. adeo mali, & impij, ut qdqd malitiæ, aut sceleris, aut ĩfidelitatis apud alios homines, qui dęmoni qũolibet inseruiunt, excogitari põt, id totũ isti exerceant, & perficiant. Hi apud Hispanos lingua eorum uulgari appellantur Bruxos. Itali aũt uocant illos strigoni, & strighe. Latine uero dicuntur lamiæ, & striges propter similitudinem (ut existimo) quam habent cum aĩalibus, quæ hmõi noĩbus uocantur. Sic illas

sępe uocat Apuleius in suo illo opere, quod inscripsit de asino aureo, præsertim lib.1.ubi de huiusmodi mulieribus loquens hæc ait. At illę colore spurcissimi humoris percussum, quo me lamiæ illæ infecerant, aspernantur. Et Philostratus in uita Apollonij Pythagorici dicit, lamias à quibusdam laruas appellari, & lemures, esseq; ad amorem, & Venerē ꝓpensas & carnes humanas prę sertim formosorū esurienter appetere, q̄ libidinis cupiditate alliciant eos, quos postea cupiant deuorare. Horū sectam aperte explicare oportet, ut inde melius rn̄dere ualeamus ad id, quod de illis inuestigamus, an uidelicet tales sint hæretici cēsendi, an non. De hac re, quia uaria apud diuersos authores legūtur, qui forte rem nō plene (ut oportebat) examinarunt, ideo illis oībus prætermissis dicam, ea quæ certissima experientia cognita sunt, et quæ ipsemet huius pestiferæ sectæ professores tam uiri, quàm fœminæ sponte corā iudicibus, à quibus hoc didici, confessi sunt. Quisquis hanc diabolicā sectam profiteri uult, adducitur primo ab eo, à quo docetur ante tribunal dæmonis, in solio quodam ad regis instar sedentis. Dęmon enim se illis in figura quadam uisibili, & corporea ostendit, ut falsam maiestatem suam, & imperiū ementito quodā signo illis persuadeat. Corā illo itaque adductus, is qui hanc sectam profiteri paratur: statim debet abnegare baptismum, & omnia Christianę fidei documenta relinquere. Deinde oportet, ut oīa ecclesiastica sacramenta reijciat. Crucem, & intemeratæ Virginis, & aliorū quorumcūque sanctorū imagines prosternere debet, pedibusq; proprijs conculcare. Hanc tn̄ cōculcationem imaginum nō est opus corā ipso dæmone statim efficere: sed satis est, ut postea se facturū ꝓmittat cum primum sese obtulerit occasio. His peractis dęmoni, uelut principi, aut regi sese perpetuo obligatum, ac deuinctum reddit, uouens in manibus eius, & promittens, prout religiosi in manibus prælati suæ professionis uotum emittere solent, se perpetuo futurū illi fidelem, & o-

mnibus illius mandatis pariturum. Post hæc tactis scripturis super quodam libro, obscuras quasdam, & ignotas paginas continente, iureiurando promittit se nunquam ad fidem Christi rediturum, nec diuina pręcepta seruaturum: sed solum ea, q̃ per ipsum principem, dæmonem uidelicet, mandabũtur. Promittit insuper se uenturum qnoties uocatus fuerit ad congregationes nocturnas, & sacrificia se facturum, quæ horis illis nocturnis fieri uiderit, preces emissurum, adorationis cultum se illi exhibiturum, omnia denique alia, q̃ ab alijs ibidẽ fieri uiderit se facturum. Quo uoto, & iuramento per illum emisso statim dæmon, qui in solio sedens uelut Regem se illi ostenderat, hilarem frontem prætendens ꝓmittit illi sic stanti se daturum, quã in se non habet perpetuam felicitatem, & gaudia immẽsa, & quascũque in hoc mũdo cupit habere uoluptates, & tandem post hanc uitã multo maiora se daturum promittit. Deinde unum dęmonem constituit ad illius custodiam, & doctrinã qui illũ perpetuo comitetur, & illi per omnia seruiat, & omnia tribuat, quæ ille cupiet. Huic dæmoni ad custodiam destinato inter alia hoc peculiare offm̃ cõmissum est, ut quotiescũq; oportuerit ad ludos accedere nocturnos, ille hoc denunciet suo clietulo, & illũ deferat ad locum cõgregationis. Hunc dęmonẽ, qui uelut patronus ad custodiã datus est, ipsi hoĩes huius diabolicę artis professores uocant (ut audio) Martinetũ, aut Martinellũ. Hic quotiescũq; nocte aliqua faciẽda est ad ludos, & uoluptates exercẽdas gñalis eorum cõgregatio, añ duos dies eam cõgregationẽ faciẽdã esse suo clietulo annũciat, horamq́; & locum illi declarat, ut cum tp̃s aduenerit, sit ad ueniendum paratus. Hora uero eundi iam appropinquante statim dæmon ille, quem Martinetum, aut Martinellum ab illis uocari diximus, ipsum hominem uoce quadam, ad similitudinem humanæ uocis formata, uocat. Qua uoce audita mox ille, qui iturus est, sumit pyxidem unctionis, & quædam sui corporis mẽbra unctio-

ne ex pyxide sũpta linit. Quo facto domũ exit, & illico inuenit propè domus ostium Martinetum illum in forma hirci expectantẽ, super quo (ut ipsi homines referũt) equitat, qui ad ludos deferẽdus est, manibus suis crines hirci fortiter apprehẽdens, ne ꝑꝑ uelocissimum hirci motum, ille forte ad terram deijciatur. Dæmon igitur sic illum in forma hirci suscipiens, celerrime illũ per aera trãsuehit, & ad locum usque congregationis defert, ubi frequens uiroꝝ, mulierumq́ multitudo coràm dęmone ad instar Regis sedente, concurrit. Quò pòstquam quisque illoꝝ peruenit, in primis dęmoni reuerentiam facit, alio tñ modo quàm nos facere solemus. Non.n. faciem: sed terga dæmoni uertunt, & caput non uersus pectus: sed uersus scapulas flectunt, ita ut mento ad cœlum eleuato caput ad terga deflectant. Crura uero (non ut nòs facere solemus) flectũt à tergo illa curuantes, sed à parte anteriori illa sursum à terra eleuant. Qua ꝑstita reuerẽtia ali qñ illi offerunt sacrificia, non tñ semper. His omnibus consummatis dæmon ille, qui in solio maiestatis sedet, præcipit omnibus ut tripudient, & psallãt cum gaudio et lætitia sumentes uoluptates suas. Et unusquisq; dęmõ manu apprehendit mulierem suam, ad cuius custodiam deputatus erat, & cum illa saltat, & choreas facit. Choreis & saltationibus finitis inde ad mensas ueniunt quæ lautissimis ferculis ornatæ & præparatæ inueniuntur, ut quisque ad libitum illis uescatur. Conuiuijs expletis luminaria extingũtur omnia, & quisque dæmon in forma incubi suam capit mulierem. Siqui uero adsunt uiri hi habet dæmonem unusquisque suum in forma succubi, hoc est in forma mulieris, & sic inuicẽ miscentur, & carnis libidines usque ad satietatẽ suscipiunt cum maxima (ut dicunt) uoluptate. Quibus omnibus cõpletis reuertuntur oẽs ad domos suas equitantes in hircis, à quibus diximus eos primo ad congregationẽ deportatos esse. Et in his oĩbus exercendis hoc summo opere ab illis oĩbus cauetur, ne aut euntes, aut in congregatione stãtes, aut ab

illa redeuntes, Deus inuocet, aut quolibet nominet, aut crucis signũ fiat: qm̃ si illorꝫ aliquod fiat, dæmones illud non ferẽtes statim fugiunt, & oẽs illæ illusiones dæmonis artæ factæ, euanescũt. Sunt præter hæc oĩa multa alia flagitia, & scelera q̃ istæ pessimæ lamiæ cõmittunt. Non. n. satis illis uidetur, quod pp libidines explẽdas se dæmoni tradant, & illi per oĩa seruiant: sed alios insuper quot quot pñt ad dęmonis obsequiũ adducere, et à Dei seruitio auertere conanẽ, ut dæmonis imperiũ suo ministerio augeatur. Nã præter hoc quod multos ad hmõi diabolicã artẽ profitendã solicitant, pueros multos ante baptismũ susceptũ interficere nituntur, ne baptismo suscepto ad gloriã possint peruenire sempiternam. Noctu domos alienas ingrediuntur, cameras quantũlibet obseratas dæmones illis uiã parante, intrant, puerorꝫ sanguinẽ sugunt, aliqñ illos suffocant, & multa alia circa illos mala cõmittunt. Et ob hanc causam (ut existimo) uocatæ sunt lamię, & striges. Nã Lamia aĩal quoddã est nimiũ crudele faciẽ prætendens muliebrẽ equinos pedes habens. De hmõi lamijs loquitur Hieremias, in Trenis dicens Lamię nudauerunt mãmas, lactauerunt catulos suos. Strix aũt auis quędã est nocturna, & importuna sic dicta à stridore, quẽ facit. De hac sic dicit. Luc. lib. 6.

Lamia | *Tre. 4* | *Strix.*

Quod trepidus bubo, q̃ strix nocturna queruntur.

Hęc auis pueros aggreditur nutricibus egentes, & ex illorꝫ corpusculis uitalẽ sanguinẽ absorbet. Et ab huius auis nocumẽto, striges appellantur mulieres istę, de q̃bus hactenus locuti sumus, ppea quòd puerorũ sanguinem, sicut auis illa sugunt. Hęc sunt, quę de ista pestifera hominum secta hactenus certiora esse intellexi, quarum partem ex lectione aliquorꝫ authorꝫ qui de hac re scripserũt, partem ex relatione aliquorꝫ probatorꝫ uirorꝫ, qui iudices existentes hmõi homines captos diligenter examinarunt, & ferè oĩa ista ex illorꝫ confessione acceperunt. Et inter cætera, quę de istis pessimis hominibus, certa experientia docente sciuntur, est, multo plures esse

fœminas,quæ hanc diabolicam artem profitentur, quã uiros. Cuius rei duplex(mea quidem ſnĩa)põt eſſe cauſa. Prima eſt,nimia mulierꝶ credulitas, ob quam ſexus iſte facilis eſt ad deceptionem.Quarꝶ defectum dæmon optime agnoſcens,illas frequentius per fallacias,& mendacia aggreditur quàm uiros. Nam Euam primam omnium matrem dæmon ſeduxit, uir aũt illius Adam (ut Paulus teſtatur) non eſt ſeductus. Ob hanc cauſam ipſe Paulus non permittit mulierem docere,ne ipſa decepta alios ſua doctriua decipiat. Quem Pauli locum interpretãs Theophilactus ait.Quia ſemel mulier uirꝶ edocuit, & cuncta peruertit,idcirco nequaquam hæc habeat,uelim docendi de cætero ptãtem.Eſt nanque mulier natura leuior, & facile fallitur. Aduerte aũt quẽadmodum non Euam dixerit deceptam eſſe: ſed mulierem:tanquã de ipſo muliebri ſexu diſſeruiſſet. Nam quẽadmodum natura omnis humana perdita eſt,ſic & per Euã in omne fœmineum genus delapſa eſt leuitas: qua & p̃uaricatio ipſa primũ Euam inuaſit.Hæc Theophilactus. Scd̃a cauſa eſt,earundem mulierꝶ fragilitas, & ad libidinem pronitas.Sunt.n. mulieres natura proniores ad libidinẽ, quàm uiri.Et ob hanc præcipue cauſam(ut exiſtimo)ſexus muliebris uocatur a' beato Petro fragilius uaſculũ. Primus aũt,& præcipuus finis,ad quem homines huius diabolicę artis profeſſores tendunt,eſt carnis uoluptas, pp̱ quam ad libitum,& ſatietatem aſſequendam, ſe totos dæmoni dedunt,& alia omnia,quę diximus,faciũt. Ob hanc igitur cauſam plures fœminæ,ꝙ̃ uiri hanc diabolicam artem profitentur : quia fœminæ uehementius carnis uoluptates appetunt,& facilius hõi appetitui ſuccumbunt. Sed inter tam multa,quæ de iſtarꝶ lamiarum ſecta diximus,aliqua ſunt,quæ quibuſdam falſa eſſe uidentur,& prorſus incredibilia. Sunt.n.aliqui firmiſſime tenẽtes,& docentes,falſum eſſe,quod hmõi lamiæ deferanẽ ad ludos illos,& uoluptates illas capiẽdas, & quod dæmones cum illis ad carnis uoluptatẽ coeãt:ſed

1.Ti.2.

Theop.

1.Pet.3

omnia illa esse mera somnia, ex quibus illæ decipiuntur etiã in uigilia, putantes se uere uidisse ea, quæ in sola imaginatione contigerunt. Et pro hoc adducunt concilium Anquirense, uel Ancyranum, cuius uerba habentur in c. Epi. 26. q. 5. Quo loco inter alia hæc dicuntur. Siquidem ipse Sathanas, qui transfigurat se in angelum lucis, cum mentem cuiuscunque mulieris cœperit, & hanc per infidelitatem sibi subiugauerit illico transformat se ĩ diuersarꝝ species personarꝝ, atque similitudines, & mentem, quam captiuã tenet insomnĳs deludens, modo lęta, modo tristia, modo incognitas, modo cognitas personas ostẽdens, per quæqꝫ deuia deducit, et cum solus spũs hoc patiatur, infidelis hoc non in aĩo: sed in corpore euenire opinatur. Quis. n. somnĳs, & nocturnis uisionibus non extra se ipsum educitur, & multa uidet dormiendo, quæ nunquam uigilando uiderat? Hæc ibi in cap. Epi. Afferunt etiam pro eiusdem sñiæ confirmatione aliqua exẽpla, quibus experientia certa se comprobasse dñt, mulieres aliquas, quę se transferri ad alia loca putabant, ipsis uidẽtibus toto illo tpe in terra iacuisse soporatas, quo illæ se translatas esse ad alia loca dicebant. Sed re uera, qui lamias de loco ad locum a dęmone transferri posse non credunt, non intelligunt dæmonis naturalem potẽtiam, quam sacræ literæ, & sacri illarꝝ interpretes tã apte expresserunt. Nam corpora hæc inferiora cuiuscũque conditionis existant, subduntur imperio angelorũ, siue bonorum siue malorum, quoad motum localem, ita ut angeli, siue boni, siue mali possint illa de loco ad locum pro libito mouere. Nam si angeli (ut cõmunior theologorꝝ, & philosophorꝝ tenet sñia) mouẽt illos orbes cœlestes, qui tam immensæ sunt magnitudinis: multo facilius poterunt humana corpora, quę multo minoris sunt magnitudinis de loco ad locum mouere. Præterea Angelus tulit Abacuc prophetam capillo capitis illius de Iudæa in Babylonẽ, ut panes, quos messoribus suis portabat, pręberet Danieli prophetæ in lacu leonum inclu- *Dan. 13*

ſo. Qui poſtquã panes Danieli prebuit, ſtatim ab eodẽ angelo reductus eſt a' Babylone in Iudæam. Si angelus bonus illud facere potuit, conſequens eſt, ut dæmõ etiã idẽ facere poſſit, quia (ut Dionyſius Areopagita docet) naturalia in dæmonibus manſerunt integra. Rurſum, dæmon ille, a' quo Chriſtus ſaluator noſter tentatus eſt in deſerto, aſſumpſit ipſum Chriſtum (ut Matthæus refert) & ex deſerto tranſtulit in ſanctam ciuitatem, et ſtatuit illum ſuper pinnaculũ templi. Et iterũ aſſumpſit eũ inde, & tranſtulit in montem excelſum ualde, ubi oñdit illi oia regna. Si ſanctum Xpi corpus dæmon, Deo permittente, tam facile per tã longa ſpatia mouere potuit, conſequens eſt, ut quodlibet aliud corpus humanũ poſſit ad quamlibet magnam diſtantiam mouere. Et inde aperte ſequitur, ut lamias non ſolum ſpiritu: ſed ẽt corpore poſſit, Deo permittente, quò uoluerit transferre. Accedit ad hæc omnia experientia manifeſta, qua certiſſime cognitum eſt ipſas lamias a' dæmone tranferri. Pro cuius rei comprobatione, multa poſſem referre exempla, quæ ab his, qui uiderunt, audiui. His tamen omiſſis duo ſolum referam, quæ recitat Paulus Grillandus ĩ ſuo tractatu de hæreticis lib. 2. quæſt. 7. Hic enim refert, qđ anno Domini. 1524. ipſemet rogatus ab Abbate monaſterij ſancti Pauli de urbe acceſſit ad caſtrum Nazanũ, quod ſubeſt dictioni eiuſdem monaſterij. Quo cum peruenit oblatæ ſunt ei duæ mulieres, ut eas examinaret, quæ accuſatæ, quòd lamiæ eſſent, in carcere tenebãtur incluſæ. Et ab una illarum, quæ mitioris, & facilioris erat ingenij, dicit ſe didiciſſe ferè totam illam cęremoniarum multitudinem, quam ſupra retulimus obſeruare homines huius ſectę profeſſores. De altera, quam dicit uocatam eſſe Lucretiam, refert, quòd dum illa ex congregatione ludorũ deportaretur a' dæmone ad domũ ſuã, prope auroram ſonuit campana, quæ in Italia pulſari ſolet illo tpe, ut moneatur populus per illam ad orationẽ. Quo ſono audito dæmon receſſit, & dimiſit illam ĩ quo

Mat. 4

dam agro ſpinetis pleno propè ripam fluminis. Quidã autem iuuenis, quem illa optime agnoſcebat, caſu illac tranſiit per uiam illi proximam, quem illa uidens uocauit ad ſe. At iuuenis uidens illam nudam totàm, præter uerenda, quæ erant femoralibus recta, & capillos ſparſos habentem, obſtupuit, & formidabat ad illam accedere: ſed tandem blandicijs mulieris uictus acceſſit, & quæſiuit ab illa, quid ſibi accidiſſet, et ob quam cauſam illic nuda perſiſteret. Illa uero rei ueritatem uoluit confictis mendacijs tegere, & ſimulare: quæ omnia cum minime crederet iuuenis dixit ſe nihil pro illa facturꝫ: niſi ueritatem aperte reuelaret. Illa igitur uidens ſe mẽdacijs nihil proficere, promiſit ſe uera dicturam iuueni, ſi ille ꝓmitteret ſe ea omnia perpetuo ſecretò ſeruaturũ. Quod cum iuuenis iureiurando ꝓmitteret, ſtatim illa plena fide ueritatẽ aperuit, dicẽs ſe à dæmone ad ludos nocturnos fuiſſe portatam, à quibus cum ab eodem dæmone ad domum reduceretur, audito cãpanæ ſono dæmonẽ receſſiſſe, & illic illam reliquiſſe. Hæc iuuenis audiẽs credidit illi, & illam ſecretò ad domũ ſuam duxit, ob quam cauſam multis ab illa fuit muneribus donatus. Sed tandem iuuenis promiſſi oblitus, retulit hæc omnia uni, & alteri, & ſic paulatim res diuulgata eſt, ob quam cãm illa capta, & carceri mancipata eſt. Iuuenis aũt in teſtẽ uocatus coràm præfato Paulo Grillando, cui huius mulieris examinatio cõmiſſa erat, hæc omnia, q̃ nunc retulimus narrauit, & tandem ipſamet mulier hæc omnia uera eſſe confeſſa eſt. Ex qua hiſtoria, quæ aperta experiẽtia comprobata eſt, manifeſte conuincitur uerꝫ eſſe huiuſmodi Lamias aliqñ à dæmonibus de loco ad locum ualde diſtantem transferri. Aliud refert idem Paulus Grillandus exemplum, quod hic etiam addere placuit, ne uno ſolo teſtimonio contenti eſſe uideamur. Mulier quædam Sabinenſis diœceſis hanc profitebatur diabolicam artem, de qua cum maritus ſuſpicionem hr̃et, interrogauit illam pluries, an peſtiferam illam artem ſci-

ret, & exerceret: quæ semper se scire negauit, Maritus uero in suspicione sua persistens anxie ueritatem perquirebat, qui adeo astute se gessit, q͂ uidit illam quadam nocte se unguento quodam ungentem, qua unctione peracta uidit mulierem celerrime quasi auem recedentem, & ex superiori domus solario ad inferiora descendentē, illam maritus sequens, ut uideret, quò tenderet, amplius eam non uidit & accedens ad portam domus inuenit eam clausam. Quæ res magnā præbuit illi admirationē. Die uero sequenti iterū maritus uxorē interrogat, qđ anxie scire cupiebat, & illa constanter (ut añ) se nescire dixit. Maritus uero ut mulier iam negare non possit, aperte dicit illi quidquid nocte p̄terita illam fecisse uiderat, deinde fustibus illā percutit grauiter, & duriora minat̃ uerbera nisi ueritatē dixerit quam si aperte exposuerit, ueniam se illi daturū promisit. Mulier igitur se iam celare non posse intelligens, ueritatem aperuit, & ueniam à marito petijt quam illi maritus hac conditione indulsit, ut illum ad tales congregationes adduceret: illa uero, ut ueniam impetraret, facile petita ꝓmisit, & ꝓmissum ex licentia Sathanæ impleuit. Adductus igitur ille ad locum ubi ludi fiebant, ludos, & choreas, & cætera omnia contemplatus est, & tandem ad mensam cum reliquis, ut uesceretur sedens, cū cibos insipidos iudicaret, petijt sibi dari sal, quod in mensa deerat & quamuis iterum, atq; iterū petijsset, nunq̃ illi dabatur. Tandem cū post importunam petitionem prolixamq́; expectationem sal illi daretur, dixit. Nunc laudetur Deus, qm̄ iam uenit sal. Quibus uerbis prolatis dæmones, qm̄ laudes Dei audire refugiunt, statim recesserunt, & reliqui omnes disparuerunt: luminaribusq́; extinctis mansit ille solus nudus, quousq; mane facto uidit quosdam pastores, quos interrogauit, quænam esset illa patria in qua erat, illi uero rn̄derunt esse agrum Beneuentanum in regno Neapolitano. Qui locus distabat à p̄ria illius uiri ꝑ centum miliaria, ob quam causam licet diues erat, coactus

fuit per uiam mendicare, ut ad domum suam redire pos set. Ad quam postquam peruenit statim uxorem suam ob lamiæ crimen accusauit, & totam rem gestam (ut narrata est) coràm iudicibus exposuit. Qui rem totam plene (ut oportebat) examinantes, uera esse omnia, quę diximus inuenerunt, quæ etiam eiusdem mulieris cõfes sione confirmata sunt. Multa alia possem referre testimonia ex his, quæ per fidelissimos testes in Hispania cõ tigisse cognoui: sed ea, quæ ꝓxime narrauimus satis mihi esse vñr, ad probandum lamias illas aliqñ à dæmonibus de loco ad locum non solum spũ: sed ẽt corpore deferri. Quod autem alij obijciunt se expertos esse lamias istas non corpore: sed spũ à Dæmonibus deferri: qa dũ illæ sic se delatas esse putabant, alijs uidentibus, qui de hac re testimonium præbuerunt, ueluti dormientes iacebant in terra: nihil hoc contra ea, quæ dximus, agit. Non.n.dicimus semper illas corpore deferri: sed hoc fieri posse, & aliqñ factum esse contendimus, concedentes insuper aliquando etiam fieri oppositum, ita ut non corpore: sed solo spiritu per illius fantasticam imaginationem à dæmonibns de loco ad locũ deferantur. Verã igitur esse illoꝝ experientiam concedimus: sed oportet, ut ẽt illi nr̃am ueram esse credant: quia altera alteri non repugnat: sed utraqꝫ alternis uicibus cõtingere potuit. Sed restat, ut rñdeamus ad cap. Epi. 26. quæst. 5. quod in specie contra nos pugnare vr̃: si tñ omnia in illo contenta bene circunspiciantur, aperte constat nihil contra nos agere. Nã secta illa de qua in illo cap. agitur lõge distat ab hac lamiaꝝ secta, de qua nos impræsentiaꝝ disputamus. Primo quidem illius sectę professores credũt mulierem quandam nomine Dianam, aut Herodiadẽ esse conuersam in deam, hr̃eqꝫ aliquid ueri numinis. Lamiæ autem hoc non credunt: sed bene agnoscunt spm̃ illis apparentem esse diabolum, & Dei inimicum, & quamuis hoc agnoscunt, tñ ꝑꝑ uoluptates, quas in illo recipiunt, libenter se illi subijciunt. Scd̃o illius sectæ ꝓ-

fessores credunt(prout ex textu illius cap.constat) creaturam aliq̃ posse ab alio,quam à Deo in aliã spẽm mutari,ut puta homo in asinum,aut equum. An autem lamiæ omnes hoc credant,mihi hucusq; non cõstat: quoniam(ut ex his,quę de illis legi & audiui conijcere possum impertinens est,hoc ad sectã illarũ: quanq̃ forte illarũ aliquæ hoc credunt, ꝓpea quod non solũ lamiarũ: sed etiam maleficarũ sectam profitentur. Tertio differunt:quia secta illa non dr̃ abnegare fidem Xp̄i absolute,& illius sacrã contemnere,crucem confringere, q̃ omnia diximus à lamijs fieri. De hoc tñ inter utranq; sectam conuenit,ꝙ utriusq; illarũ professores noctu cum diabolo in delitijs uersantur: utriq; etiam credunt aliqñ fieri in corpore,quod in sola cõtingit illorũ imaginatione. Deinde dico,ꝙ licet ista secta lamiarũ esset illa eãdẽ, de qua loquitur illud cap. Ep̄i,nihil tñ cõtra nos ageret textus ille. Non.n.negat textus ille mulieres posse à dæmine corporal'r de loco ad locũ trãsferri, neq; dicit illũ motũ semp in sp̄ũ,& in imaginatione fieri,et nunq̃ ĩ corpore:sed solũ dicit mulieres illas decipi putãtes in corporibus earũ fieri ea,quæ in sola contingunt imaginatione. Et certe sępe ita euenit,quanq̃ aliqñ(ut diximus)eas nõ decipi contingat.Etsi ul'r textus ille loqueretur,ut nunq̃ illas corpore deferri contingat,argumenta,quibus hoc probare nititur,nihil prorsus efficiunt. Nam ad suæ snię confirmationem producit in testem Ezechielem ꝓphetam,qui uisiones Dei non in corpore: sed in sp̄ũ se uidisse testatur,& Paulum,qui nesciebat an in corpore,an extra corpus esset,quum uidit arcana Dei. Fateor quidẽ hæc exempla satis esse ad probãdum, uisiones illas aliqñ non in corpore:sed in sp̄ũ fieri, quod nos ẽt fatemur. Si tñ ex illis colligere uelit nunquã talia in corpore: sed semper in sp̄ũ fieri,quis nõ uidet,q̃ inualidum sit argm̃? Ex una quidẽ,aut altera singulari,etsi liceat inferre particularem propositionem,nunq̃ tñ licet inferre ul'em. Dico insuper aliqua esse in illo cap. Ep̄i,relata circa illa-

rum mulierꝝ deportationem, quæ nunq̃ in corpore: sed in spũ semper contingere constat. Dr̃.n.ibi de mulieribus illis, quòd credant se super quasdam bestias nocturnis horis equitare, & multarꝝ terrarꝝ spatia intempestę noctis silentio pertransire. Et de lamijs nos etiam supra retulimus illas hoc idem credere. Quod.n. non solũ spũ, & imaginatione: sed etiam corpore aliqñ deferantur, nos concedimus, & rõne sil', & experientia hoc fieri posse probauimus. Quod aũt super bestias equitẽt, & multa terrarꝝ spatia breuissimo tp̃e super illas equitantes pertranseant, hoc non corporaliter, & uere: sed in solo spiritu fidei concedam. Nam bestiæ illæ, à quibus se deportari dñt, non sunt ueræ bestiæ: sed corpora quædam fantastica ex aere, uel ex alia quauis materia à dæmonibus ad similitudinem bestiarꝝ confecta. Aut forte nulla sunt corpora: sed dæmon tam uehementem illis imprimit bestiarꝝ imaginationem, ut mulieribus illis etiã uigilantibus p̃sertim noctu qñ corporei oculi nihil, aut parum uidere pñt, contingat id, quod dormientibus contingere solet, qui ea, quæ in somnijs acciderunt sæpe postea uigilantes se uere uidisse contendunt. Et certe idem huiusmodi mulieribus contingere potest, dum credunt se à bestijs per longa terrarꝝ spatia breuissimo tp̃e deferri. Non.n. tanta est alicuius bestiæ, imò nec alicuius auis agilitas, ut unius horæ spatio possit trecẽta, aut quadringenta miliaria percurrere. Nec tanta est ẽt alicuius bestiæ leuitas, ut posit per tm̃ spatium in aere se suspendere, ut sua grauitas illam ad terram non deprimat, atque deijciat. Et de his, atq; alijs eiusmodi quæ de motu illarꝝ mulierum dñr, credo illud cap. Ep̃i esse intelligendum, quum dicit illa non corpore: sed in solo spiritu, & in fantasia fieri. Cæterꝝ quod de incubis dæmonibus dr̃, nisi sanè intelligatur, merito incredibile iudicabitur. Nã supposito q̃ dæmones (ut cõmunior tenet sñia) sunt spũales substantiæ corporibus carentes, necessarium est, ut sint indiuisibiles, & impartibiles. Quo fit, ut nihil de sua

ſubſtantia uelut ſemen emittere poſſint, & inde conſequens eſt, ut cum fœminis coire non ualeant, quemadmodum uiri cum illis coire ſolent. Et iuxta hunc ſenſum credo intelligendos eſſe aliquos doctores ſacros, qui negant dæmones cum fœminis coire poſſe. Chryſoſtom⁹ homilia 22. ſuper Geneſim hoc aperte negat. Philaſter Brixienſis Eps̄, quem beatus Auguſtinus ſe Mediolani uidiſſe refert, in quodam opuſculo, in quo de omnibus hæreſibus diſſeruit, inter alias hæreſes cōnumerat eam ſnīam, quæ dicit dæmones poſſe coire cū fœminis. Beatus Auguſtin⁹ lib. 15. de ciuitate Dei, cap. 23. dubius eſt in hac re, quæ dubitatio inde (ut ſuſpicor) eſt illi orta, qđ ipſe putauit dæmones hr̄e corpora, quamuis non eiuſdem forte conditionis cum nr̄is. Hæc autem Auguſtini ſnīa, ab omni theologorꝝ ſchola reiecta eſt, neq; eſt, p̄ter unum, theologus aliquis, qui Auguſtini ſnīam in hac parte tueatur. Sed quia (ut idem Auguſtinus loco nunc proxime citato ait) certiſſima experientia ſæpe cognitū eſt, fœminas etiam inuitas à dæmonibus fuiſſe compreſſas: ideo modum inquirere oportet, quo id fieri poſſe fideliter, & Catholice dicamus. De qua re dicam quod ſentio, paratus meliora docentem audire. Dæmon, qui naturæ cuiuslibet inferioris cōditiones & proprietates melius, quam omnes mundi ſapientes nouit, poteſt aerem cōdenſare, & ex illo, aut ex aliqua alia materia corpus aliquod conficere, & illud iuxta figuram hominis, aut aſini, aut equi diſponere. Quo corpore confecto, licet animam ullam illi dare non poſſit, pōt tn̄ circa motum localem omnia illa operari, quę operaretur anima, ſi eſſet in illo. Nam pōt mouere manus, pedes, linguam ad loquutionem, erigere membra genitalia, ut apta eſſe uideantur ad coitum, & totum deniq; corpus mouere, ſicut uiri cum mulieribus coeuntes mouere ſolent. Quæ omnia cum fecerint, ſemen tn̄, quod Græci ſperma uocant, ex corpore illo emittere non pn̄t. Quia ſemen illud (ut phyſici, & medici docēt) eſt pars ſubſtantiæ, quę ex

cibo optime digesto remanet, illa. s. quę proxima est, ut conuertatur in sanguinem. Quod uel ex eo conijciũt medici, quod hi, qui nimiꝝ indulgent ueneri postq̃ totum, quod habebant hauserunt semen, tandem emittunt sanguinem. Corpus autem phantasticum cum sit prorsus inanimatum, non potest cibos concoquere, nec ullam illoꝝ facere digestionem. Quo fit, ut nec semen ullũ habeat: quod, cum fœmina coiens, emittere possit. Necessarium est igitur ut dęmon, cum in corpore phantastico cum fœmina coit, ex alio corpore humano semen illud extorqueat, ut illud in uas muliebre emittere possit. Fœmina autem præstigijs dęmonis illusa putat semen illud à dæmone incubo ex proprio corpore emitti. Nec dubito quin fœmina ex tali semine concipere possit. Qđ si contingeret, proles inde nata non esset filius dęmonis dicenda: sed filius illius à quo dæmõ extorsit semen, quod in uuluam mulieris fuerat decisum, & ex quo sequutus est talis conceptus. His igitur oĩbus prælibatis, superest, ut ad id, quod primo quęsitum est, rñdeamus an. s. hmõi lamiæ, & striges, de quibus hactenus disseruimus, sint censendæ hæreticæ, & uelut tales puniendæ? Cui q̃oni facile ex his, quæ de illis supra relata sunt, rñderi potest. Multa. n. ab illius sectæ professoribus fiunt, ꝑꝑ quæ omnes illi non solum hæretici: sed etiam apostatæ merito censendi sunt. Nam honores diuinos dæmoni tanquam Deo impendunt, illum adorantes, & illi sacrificia offerentes. Quæ sine uiolenta hæreseos suspicione nequaq̃ effici pñt. Nunq̃. n. talia dæmoni præstarent: nisi illum aliquid numinis hr̃e putarent. Hoc autem credẽtes blasphemi sunt, & in apertam incidunt hæresim, contra id,
Psa. 17 quod Regius propheta ait. Quis Deus præter Dñm, aut quis Deus præter Deum nostrum? Et in alio psal-
Psa. 85. mo. Qm̃ magnus es tu & faciens mirabilia, tu es Deus
Esa. 45 solus. Et ipsemet Deus per Esaiam prophetam ait. Ego Dñs, & non est alius: extra me non est Deus. Et eandem sententiam in illo eodem cap. sæpissime repetit.

Deinde

Deinde homines huius pestiferæ sectæ professores sacramenta contēnunt, per quem contēptum in aliā apertam, & damnatam incidunt hęresim, putantes sacramēta nullius esse ualoris, q̄ ex ecclesiæ Catholicæ sentētia, gratiam digne illa recipientibus conferunt. Præter hæc omnia, crucem, & aliorꝝ quorumcūque sanctorꝝ imagines confringunt. Quæ res non paruam prębet hæreseos suspicionem. Nam dicere imagines nō esse tolerandas: sed potius esse confringendas, hr̄sis est in septima synodo dānata. Nec solum hæretici sunt huius diabolicæ artis professores: sed, ut nihil illorꝝ malitiæ desit, ēt sunt apꝑtissimi apostatæ. Q̄m fidem Christi expꝑsse abnegāt, &, quod oīum pessimum est, iureiurādo promittunt se nūquam ad fidem catholicā redituros. Merito igitur hi pestiferi homines, siue uiri, siue fœminæ, qui hanc diabolicam profitentur artē, hæretici sunt censendi, & uelut tales puniendi. Sed p̄ter hæc, q̄ ad fidem spectant, quædā alia flagitia cōmittunt, ꝑꝑ quę absque iudicis ecclesiastici sn̄ia, qui illos de hæresi damnaret, sola secularis ptās potest illos capere, et ultimo supplicio punire. Nam (ut supra retulimus) pueros noctu occidunt, aut ægros, & ualetudinarios efficiunt, & alia similia cōmittunt propter quæ digni sunt morte, etiam, si de illorum infidelitate, aut apostasia non constaret.

De credentibus, receptatoribus, fautoribus, & defensoribus hæreticorum, an sint hæretici censendi, & uelut tales puniēdi. C. XVII.

Multa, & uaria sunt hominum genera, quibus iura, q̄ de hæreticis loquuntur, multas & uarias, & graues infligunt pœnas: ob quam cām merito dubitari potest, an omnes illi sint inter hæreticos recensendi, & pro talibus existimandi. Horꝝ hoīum aliqui dn̄r credentes hæreticorum, alij receptores, alij fautores, alij denique defensores. De singulis suo ordine dicere oportet, & primo qui sint illi, quibus hæc omnia cōpetunt, declarabimus, deinde, an sint īter hr̄ticos merito numerādi, discutiemus. Petrus de Palude in quarto sn̄iarꝝ, dist. 13. q. 3. dicit illos

esse credentes hæreticorum, qui licet nullam in speciali hęresim credant, de hęreticis tñ, qui illas docent, bonã hñt existimationem, credentes illos esse bonos uiros, & recte de fide sentire: & ob hanc cãm generali quadã credulitate credunt omnia, quæ illi hæretici asserunt. Huiusmodi tales sunt multi idiotæ inter hęreticos uersati, & bene erga illos affecti. De his non est cur dubitari debeat illos esse hęreticos, præsertim si illi in sua mala credulitate pertinaciam habuerint, ita ut quamuis admoniti sint illos esse hæreticos, nihilominus persistunt in sua credulitate, & existimatione credentes illos hæreticos esse bonos uiros, & uere fideles. Nam sicut nõ est necessarium fidem catholicam expresse, & in particulari credere, ut quis uerus fidelis cẽseatur: sed satis est, ut in uniuersali credat, & fateatur, quidquid catholica credit ecclesia: ita ex opposito, ut quis dicatur infidelis, & hæreticus, non est opus, ut aliquã in particulari hæresim credat: sed satis est illum in uniuersali credere uera esse, quę manifestus hæreticus, & ab ecclesia damnatus credit, & docet. Verum licet hi, qui pertinaciter credunt publicos hęreticos esse bonos uiros, & fideles, sint hæretici censendi: quia tñ nulli illorum errori in particulari credũt ecclesia non uult, ut illi, oĩbus hęreticorum pœnis puniantur, quibus puniuntur hrtici, sed alijs multo mitioribus, ut postea in hoc capite ostendemus. Nam qui alicui hæreticorum errori in particulari crederet, apertus censeret hęreticus, ut expresse definitum est in. c. penult. paragr. ult. de hęreticis. Si tñ hæreticus ille non esset ab ecclesia damnatus, neque aliunde manifestus, & simplex homo crederet in uniuersali quidquid ille hæreticus credit, ob hoc solum, quod putat illũ credere, quod ecclesia credit, eo euentus is simplex non censebit hrticus, nec credens hęreticorum prout facile cõstare potest ex dictis Augustini in epist. ad Glorium, & Eleusium, q̃ hñr in caplo. Dixit Apls 24. q. 3. Alio modo aliqui censentur credentes hęreticorum, non pp uerbalem confessionem, qua di-

cant se credere, quod alij credunt: sed pp opera, quę circa illos gesserunt, aliquid impartiendo, aut ab illis recipiendo. Non enim refert an dictis, an factis, quis uoluntatem suam insinuet. ff. de le, & sent. con. l. destituant. Ex operibus enim exterioribus suspicari licet de affectibus, qui intus latent, prout colligitur ex cap. Qui uiderit 32. q. 5. & C. de dolo. l. dolum. Siqui hæreticos reuerentur, illoꝝ libenter audiunt sermones, nimiam cũ illis habent conuersationem, eoꝝ libros tenent, & eos frequenter legunt, credentes hęreticoꝝ esse dicendos, censet Archidiaconus in cap. Quicunque. de hęret. libro 6. Oportet tñ (ut idem ait) hoc illos frequẽter fecisse, alioqui si semel tñ hoꝝ aliquod illos fecisse constiterit, dicit illos non esse existimandos credentes hæreticoꝝ. Nam si qui hęreticoꝝ sermones semel audierunt, & nũquam postea ad eos redierunt, aut libros hęreticoꝝ semel legerunt, & postea combusserunt, dicit tales non esse dicendos credẽtes hæreticoꝝ: quia non uñr probasse, qđ postea uitarunt. Similiter dicit non esse dicendos credẽtes hæreticoꝝ, omnes, qui hęreticos uisitant, aut illis alimoniam exhibẽt, aut ducatum pſtant, aut aliquid aliud simile fecerũt, in quo nihil expressum, quod ad illorum hęresim pertineat, ostẽditur: qm̃ hęc sępenumero ob solam pecuniæ mercedem pſtantur. Hoc tñ hac conditione ego ueꝝ esse puto, si illi, qui hæc hęreticis pſtiterunt, olim non fuerunt in hęresim lapsi: qm̃ si prius in hæresim lapsi fuissent, & postea hęc hęreticis exhibuerũt, nõ solum censebuntur credentes hęreticorum: sed hęretici, & relapsi, prout definitum est in capite. Accusatus, paragrapho ille quoque, de hęret. libro sexto.

Receptores hęreticorum quidam sunt sine culpa, & sunt illi, qui recipiunt eos, quos ignorãt esse hęreticos: et de his non sunt intelligenda iura: q̃ receptatoribus hęreticoꝝ pœnas aliquas infligunt. Iniustũ enim esset eis, qui omni culpa carẽt, pœnas aliquas inferre. Hoc tñ aduertere oportet, quòd hi, qui pp ignorantiam hęreticos

se recepisse causantur, debent ignorantiam suam probare, ut se à culpa immunes ostendant, presertim si ante fuerant manifeste in heresim lapsi, aut uehementē dederant heresis suspicionem. Receptores hæreticorum culpati dicuntur illi, qui hereticos ex industria, & certa scientia recipiunt, siue occulte, siue manifeste id faciant. Nec refert, an talis receptator pluries, aut semel tantum, unum, aut plures hereticos receperit, quoniam si unū tm̄ hæreticum semel receperit, receptator dicetur hæreticorum, & eisdem subdetur pœnis, quę à iure sunt cō tra receptores hæreticorum statutæ. Nam ut quis receptator hereticorum dicatur, non tam est inspicienda multitudo receptionum, quàm finis, pp quem hæreticū recipit. Qm̄ si recipit, ut occultaret hæreticum ne à iudice puniri possit, tunc uere dicetur hæreticorum receptator, prout ex multis aliꝭs casibus ī iure expressis facile colligi pōt. Leges.n.illum censent esse receptatorem, qui receptat, & celat malefactorē, ut sic ille occultatus e manibus iudicis eripi possit.ff.de recepta, lege 1.ff.de off.pręf.l.congruit.C.de his qui lat.occult.l.ult.Et qui sic hæreticū occultasset, puniendus esset, ut hæreticus. Occultās.n.alienum delictū facit suū. Et hoc expresse annotauit Bald. in.l.1.C.de his qui lat.occult.Et hoc uerum esse censeo, ēt si hæreticus esset consanguineus receptatoris: quia cum filiꝭ puniantur pro delicto patris, pp criminis atrocitatē, ut libro.2.dicemus, multo iustius est, ut pro delicto proprio puniantur, qn̄ parentes suos receptassent. Siquis uero hæreticum domi suæ ex industria recepisset, non ut illum occultaret, aut defenderet, neque ut illius hæresi faueret: sed solum, ut illum ab hæresi reuocaret, & ad Catholicam fidem conuerteret, etiam si pluries illum recepisset, non dicetur receptator hæreticorum, neq; pœna receptatoris punietur. Nam qui hac intentione hęreticum recipit, præsertim si de illius emendatione aliquā habet spem, opus uerę charitatis efficit, quo uix nullum maius proximo p̄stari pōt, quo fit, ut nullus pp illud iudex pos

sit iustas ab eo exigere pœnas. Verum & si hic talis ob bonum, quem sibi in tali receptione pfixit finem, iustus, & mercede dignus corā Deo habeatur, eccl'ia tñ, quę interiora non agnoscit: sed de his solum, quæ foris patet, iudicat, illum pp talem receptionem merito puniet, nisi ille bona intentione, bonoq; fine id se fecisse aperto probauerit testimonio. Huius aūt bonæ intentionis nullum aliud (mea sñia) pōt dari certum, & apertū testimoniū, nisi opus ab eo factum, quod manifestum cōstet esse medium, ad talem finem consequendum, ordinatum: ut puta, si idoneis testibus probauerit, se reprehendisse illum ob hæresim, quam tuebatur, admonuisse illum, ut hæresi deserta ad fidem Catholicam rediret. Si his, aut alijs huiusmodi testimonijs probauerit se bona intentione hęreticum domi suę recepisse, ecclesia illum de bono opere tunc laudabit, tantum abest, ut illum tanquam hæreticorum receptatorem punire uelit.

Alij dicuntur fautores hęreticoꝝ, alij etiam defensores hæreticoꝝ. Quoꝝ diuersitas ex eo solo mihi pendere uidetur, qꝫ defensor est in opere, fautor uero in uerbo, aut omissione eius quod cōtra hęreticum, quis facere tenetur. Defensor est, qui uiribus, & potentia hęretico suffragatur. Fautor uero dicetur hac in parte ille, qui uerbo solum patrocinatur hęretico, aut qui omittit facere aliquid contra hęreticum, quod iure facere tenebatur. Sigillatī de his duobus, & primo de fautoribus dicamus: Fautor hæreticoꝝ (ut diximus) dupliciter qs effici pōt, uidelicet uerbo solo, & omissione. Verbo aliquem fauere hęretico pōt cōtingere dupliciter, qm̄ pōt aliquis fauere doctrinę, & pōt fauere personę ex ignorantia doctrinę illius: quia nescit qualis sit illius doctrina. Qui doctrinę hęreticoꝝ uerbo fauent, dicentes illam esse bonam, & pro hac re contendunt, & rōnes afferunt, hi non solū fautores hęreticoꝝ: sed hęretici censentur, imo peiores ipsis hęreticis, qbus fauere nituntur. Nā Vrbanus Papa ait: Quialioꝝ defendit errorem, multo amplius dāna- Vrba. papa.

bilior est illis, qui errant: quia non solum errat: sed etiã alijs offendicula erroris pręparat, & confirmat. Hęc Vrbanus Papa. Et habentur hæc uerba in cap. Qui aliorum. 24. q. 3. Et idem dicit Isidorus in cap. Qui consentit. 11. q. 3. Pōt ēt aliquis fauere solo uerbo personæ hæretici, & hoc multiplr. Primo quidem excusando personam à crimine hæresis, non ex inconsideratione: aut ex ioco: sed serio, ut puta, si quis diceret hęreticos, non esse tales, quales dicuntur sed esse bonos, et fideles catholicos. Et qui hæc faciũt, si hęretici nō sunt manifesti, non dicuntur fautores hæreticorum: sed excusantur quãdiu non constat illos esse hæreticos: sed sola de illis habetur suspicio. Si tñ ex lubricitate linguæ, aut iocose aliquis uerba aliqua in fauorem hæretici dixisset, non ideo censendus esset hereticorum fautor, ut pp hoc pœnis iuris illũ subiacere oporteret. Quod à simili probari pōt per. l. famosi. ff. ad. l. Iuli. Ma. Nec refert, an qui sic uerbis fauent, in iudicio, an extra iudicium fauorem præstiterint. Nam quãdiu illos hęreticos esse non constat pñt aduocati personis hęreticorum patrocinari, illos, illorumq; bona in iudicio defendendo. Neq; huic sñiæ obstat. cap. si aduersus de hæret. qm̃ textus ille intelligendus est de illis aduocatis, qui fauent manifestis hęreticis, & idem est dicendũ de notarijs, qui instrumenta ꝓ manifestis hæreticis conficiunt, qui ipso iure sunt excõmunicati, & infames, & ab omni officio suo suspensi. Si tñ his, quos non constat esse hæreticos, fauerint aduocati, aut pro illis instrumenta cõfecerint notarij, nulli pro hac re pœnę subiacebunt, ēt si post talem præstitũ fauorem constaret illos esse hæreticos. Iustum. n. est, ut cuicunq; accusato de crimine aliquo, sui ipsius permittatur defensio, quousque fuerit de crimine conuictus. Potest aliter cõtingere, ut quis solo uerbo faueat hęretico non quidem illum coràm alijs excusando: sed illũ monẽdo de captura, quã illi iudex inferre conat̃, ut sic monitus fugæ præsidio sibi ipsi consulat, & se ĩ tuto collocet loco, à quo iudex illum capere non possit. Et

qui sic hæreticũ admonuit,credo illum tanq̃ hæreticorum fautorem puniendum. Satis.n.fauet,qui taliter illũ adiuuauit,ut ille monitoris cõsilio manus iudicis euaderet. Et poteſt pro hac re ſumi argumentũ à minori ad maius ex eo quod præcipitur in l.4.ff.ad.l.Iuli.mai.Diuinã aũt lædere maieſtatem,quod per peccatum hæreſis fit,conſtat multo grauius eſſe,quàm maieſtatem lædere terrenam,ut dicitur in cap.Vergentis de hæret. Hoc autem tunc potiſſimum uerum eſſe cenſeo, qñ hæreticus admonitus ab alio de fuga,illius obtemperauit conſilio, & ſic à iudicis ptãte ereptus eſt. Qñ uero hæreticus non eſt ſequutus admonentis conſiliũ,an is,qui illum admonuit, ſit tanquam hęreticorum fautor puniẽdus,ego definire nõ audeo:ſed alijs diſputandũ relinquo.Et certe,qui monitorem iſtum dicere uellet fautorem hęreticorum, non abs re faceret:ppea qđ ĩ unoquoq; crimine magis aĩus delinquentis inſpiciendus eſt,quàm opus ab illo effectum. Et eadem ſeueritate uoluntatem ſceleris,qua effectũ puniri iura uolunt,ut dicunt Imperatores Honorius, & Archadius in.l.Quiſquis.C.Ad legem Iul.maieſ.Hic autẽ, qui hæreticum de fuga admonuit,uoluit,ut hęreticus fugiſſet,alioqui non admonuiſſet.Quod aũt hęreticus nõ fugerit,ipſi hęretico eſt tribuendũ,non monitori,qui omnia,quę pro illius fuga facere potuit,effecit. Ex quo ſe qui uidet,ut monitor ille eadẽ ſit pœna puniendus, qua puniretur ſi illius admonitio ſuũ ſortita fuiſſet effectum. Alio modo quis põt ſolo uerbo fauere hęretico manifeſto,ut puta ſi pro illo apud Principem, aut aliã ptãtem ſecularẽ intercedat,ne pœna mortis puniatur, aut iudices eccleſiaſticos,quibus de illius hęreſi iudicare incumbit,oraret,ne contra illum ſnĩam dicerent. Qui hmõi fauorem,aut patrocinium hęretico exhiberet,fautor hęreticorum merito diceretur,& pœnę fautorum ſubiacebit. Nã licet in alijs criminibus liceat cuilibet pro alio intercedere,ut habetur in.l.Si fuerit.ff.de rebus dubijs.&.l.In metallum,&l.Diuus.ff.de pœnis.pręſertim ſi de illius emẽ

datione,bona habetur spes, alioqui citra hanc spē hoc ī foro conscientię non liceret, quamuis in foro exteriori sit illis permissum: hoc tñ in crimine hęresis pp grauissimam illius malitiā nullo modo agere licet. Quod ex eo conuinci pōt, quòd hmōi intercessiones sunt omnibus à iure interdictæ,ne fiant ꝓ his,qui crimē lęsę maiestatis cōmiserunt,ut habetur ī cap. Siquis cum militibus, 6.q. 2.Ex quo euidentissime colligitur nemini etiam licere ꝓ manifesto hęretico intercedere,quia multo grauius est ęternam,quàm tpalem lędere maiestatem. Deniq; alio modo pōt quis dici fautor hęreticorum,non quia uerbo fauet: sed quia omittit,id quod iure tenebatur cōtra hęreticos facere,siue publica sit,siue priuata persona. Aliqua.n.sunt contra hęreticos faciēda, quę a sola publica ptāte fieri pñt: aliqua etiam sunt,quę oēs facere tenent̃. Publica ptās tenetur hęreticos ab eccl'ia dānatos iuxta criminis qualitatem punire. Nam hoc illi p̄cipitur ī cap. ad abolendam,paragr. statuimus. & cap. Excōmunicamus,paragrapho, Moneantur. de hęreticis. Ptās igitur secularis quocunque nomine illa censeatur, si hęc, quę in illis cap. illi p̄cepta sunt facere neglexerit,fautrix hęreticoꝝ merito dicetur,& pœnis a' iure decretis eo ipso subdetur. Nā(ut Damasus Papa ait)qui pōt obuiare,& perturbare peruersos,& non facit,nihil est aliud, quā fauere impietati eoꝝ. Nec caret scrupulo societatis ocultę q manifesto facinori desinit obuiare. Hęc Damasus,et habentur ī cap. Qui pōt.23.q.3. Nec solas iuris humani pœnas sustinebit Princeps,qui hæreticis resistere negligit: sed reus apud Deum habebitur oīum maloꝝ,quę hęretici fecerint. Qđ uel ex eo aperte conuincitur,quod olim cum fornicatus esset populos Israel,cū filiabus Moab, Dñs iratus dixit ad Moysen: Tolle cunctos Principes
Nu.25. populi,& suspende eos contra solem in patibulis, ut auferatur furor meus ab Israel: Quę uerba interpretās Ori-
Orig. genes homilia uigesima super librū Numerorum, ait: Populus peccat,& Principes oñtantur contra solem. Ii

dem ad examinandũ producuntur, ut arguantur à luce. Vides, quę sit conditio Principum populi: non solum pro suis proprijs arguuntur delictis: sed & pro populi peccatis coguntur reddere rationem: ne ipsorum sit culpa, quòd populus deliquit, ne forte nõ docuerint, ne forte non monuerint, neque soliciti fuerint arguere eos, q initium culpę dederint, uti ne contagio dispergeretur in plures. Hęc.n.oĩa facere Principibus imminent, & doctoribus. Si.n.illis hęc non agentibus, nec solicitudinem gerentibus circa plebem, peccauerit populus, ipsi oñtãtur, & ipsi ad iudicium producuntur. Arguit.n.eos Moses, id est, lex Dei, uelut negligentes, & desides, & in ipsos conuertetur iracundia Dei, et cessabit à populo. Hęc Origenes. Oporteret certe, ut omnes Reges, & Principes, cęteręq; omnes alię seculares potestates rem hanc exacte consyderarent, & hanc historiam semper p̃ oculis haberent, ut uel inde omnem desidiam, & somnolentiam excuterent, & diligentius, atque fortius hęreticis resisterẽt, & durius illos punirent, ne impunitate sua audaciores effecti grauius illi nocere posset. Sed de hac re qm̃ infra lib.2.longiorem faciemus disputationem, ideo nihil ultra impręsentiarum dicere cẽsui. Persona autem priuata nihil aliud (quod sciam) contra hęreticos facere tenetur: nisi ut testimonium, quod sciuerit, contra illos reddat, ut illius testimonio adiutus iudex possit iustam aduersus illum dicere sñiam. Is igitur, qui sciens aliquem esse hęreticum, pręsertim si de hac re fuit à iudice requisitus, noluit uerum dicere testimonium: sed ex industria id, quod sciebat negauit, ne hęreticus dãnaretur, fautor hęreticorum merito dicetur, ut colligi põt, ex ca. Quisquis, undecima.q.3. Quocũque istorum modorũ, quis hęretico faueat, peccat, & quidem grauiter, pp qđ dignus est, qui grauibus puniat̃ pœnis. Nam qui sic hęretico fauet, illius crimini consentit, quo fit, ut illius criminis particeps fiat. Iosaphat Rex Iuda alioqui bonus, ob 2. Pa.
hoc tamen à Deo fuit reprehensus, quòd impio Achab 19.

prębuisset auxilium, quamuis non idololatris, quibus ille deditus erat: sed soli fauisset personę. Defensores hęreticorū dicuntur illi, qui uiribus, aut armis, & potentia, resistendo impediunt, ne illi capiant, incarcerentur, aut quōlibet puniantur, aut denique ne à iudice examinētur. De huiusmodi defensione habetur. 24. q. 3, ꝑ multa capitula, & 27. qōne. 1. cap. Si custos. Tales defensores Lutheranorū fuerunt, & sunt hoc nostro seculo multi Germanię Principes, Dux Saxonię Fridericus, qui primus Lutherum tutatus est, & huic proximus Lanstgrauius Hessiæ Philippus, qui tam impense Lutheranis fauent, et illos tam ex animo defendunt, ut pro illis non solum sint purgare parati: sed suffragijs multarum Germaniæ ciuitatum adiuti, hoc anno quadragesimo sexto supra millesimum quingentesimum, ingentem ualidissimumq; congregauerint exercitum contra Carolū Cæsarem Hispaniarum Regem Fidelissimum, atque acerrimum ecclesiæ propugnatotem. Ob istorꝫ defensionē, hæc pestilentissima Lutheranorum hæresis adeo grassata est, ut totam fere infecerit Germaniam. Et certe hoc experientia docente cognoscimus, nullā diu perstitisse hæresim: nisi quæ principes potentes habuit, qui illius hæresiarcham pro uiribus defenderunt. Solicitat enim dæmon non solum hæreticis: sed alijs quibuslibet scelestis hominibus fautores, & defensores præstare, ne ob defectum tutelæ crimina desint. Hinc est, quod de diabolo, & membris eius, quæ sunt omnes iniqui. Deus
Iob.41 ad sanctum Iob loquens ait: Corpus illius, quasi scuta fusilia, & compactum squamis se prementibus. Vna uni coniungitur, & nec spiraculum incedit per eas. Quæ uerba interpretans beatus Gregorius libro trigesimo
Grego. tertio Moralium capite trigesimo primo ait: Fertur: quia draconis corpus squamis tegitur, ne citius iaculatione ullius penetretur. Ita corpus omne diaboli, id est, multitudo reproborum cum de iniquitate sua corripitur, quibuscunque tergiuersationibus se excusare cona

tur, & quaſi quaſdam defenſionis ſquamas obijcit, ne transfigi ſagitta ueritatis poſſit. Et trigeſimotertio capitulo ſubdit: Iſtæ ſquamæ peccantium, ne ab ore prædicantium aliquo uitæ ſpiraculo penetrentur, & obduratæ ſunt: & coniunctæ. Quos enim ſimilis reatus ſociat, concordi pertinacia etiam defenſio peruerſa conſti pat, ut de facinoribus ſuis alterna ſe inuicem defenſione tueantur. Sibi.n. quiſq; metuit dum admoneri, uel corrigi alterꝩ cernit: & idcirco contra corripientium uerba unanimiter aſſurgit: quia ſe in altero protegit. Bene ergo dr̃: una uni coniungitur, & ne ſpiraculum incedit per eas: quia iniquitatibus ſuis dum uiciſſim ſuperba ſe defenſione protegunt, ſanctæ exhortationis ſpiracula ad ſe nullatenus intrare permittunt. Quorꝩ peſtiferam concordiam adhuc apertius ſubdidit, dicens: Vna alteri adhærebit, & tenentes ſe nequaq̃; ſeparabuntur. Qui.n. diuiſi corrigi poterant, in iniquitatum ſuarꝩ pertinacia uniri perdurant, & tanto magis quotidie à cognitione iuſtitiæ ſeparabiliores fiunt, quanto à ſe inuicem nulla increpatione ſeparantur. Nam ſicut eſſe noxium ſolet, ſi unitas deſit bonis, ita pernicioſum eſt, ſi non deſit malis. Peruerſos quippe unitas corroborat dum concordat, & tanto magis incorrigibiles, quanto unanimes facit. Hactenus Gregorius. Si aliqui Germaniæ Principes, & aliæ illius nationis ptãtes, non tam fortiter Lutherꝩ, & alios hæreticos defendiſſent, aut omnes illi reſipuiſſent, aut ſi pertinaces in ſuis hæreſibus permanſiſſent, illis è uita ſublatis, tota Germania ad ueram, & catholicam, quam ante optime nouerat fidem, iam redijſſet. Contra hæc omnia perſonarꝩ gña, uidelicet, Credentes, Receptores, Fautores, Defenſores hæreticorꝩ, multæ, & uariæ ſunt pœnæ à iure decretæ. Quæcunq;.n. iſtorꝩ nomine quis cenſeatur, eſt eo ipſo excõicatus, etſi poſt hanc excõicationem annus labatur integer abſq; ulla per eũ data iuſta ſatisfactione, ab illo tpis articulo efficitur infamis, & ab omnibus repellitur publicis officijs, nec ad

electionem aliorum admittitur, nec in testem. Multæ adhuc aliæ illis irrogantur pœnæ, quæ quoniam satis clare, & aperte exprimuntur in capit. Excõicamus. paragra. Credentes. de hæreticis. & in cap. Quicunque. paragraph. hæretici. de hæreticis, lib. 6. Ideo causa prolixitatis uitandæ, eas omisi, satis me fecisse arbitratus, quod loca indicauerim lectori. ubi illæ omnes ad unam usque describuntur: præsertim quia de illis omnibus sigillatim libro secundo sumus disputaturi.

Quòd captus hæreticus non statim puniendus est: sed emendatio procuranda, & qualiter. *Cap.* XVIII.

Hactenus de ijs, quæ ad perfectam hæreticorum cognitionem mihi necessaria esse uidebantur, pertractaui, nunc iam opus est, ut discutiamus, quid hæreticorum inquisitorem, aut iudicem, cui de hoc crimine iudicare incumbit, capto hæretico circa illum facere oporteat. Et quidem ut res perfecte iuxta canonicas sanctiones peragatur, hæc in primis hñda est consideratio, an homo ille, qui in hæresim lapsum esse deprehensus est, fuerit aliàs de hac, aut alia hæresi conuictus, aut propter uehementem suspicionem accusatus, an tunc primum scitur illum in hæresim fuisse lapsum. De illis, qui iam olim fuerunt de crimine hæresis aut conuicti, aut uehementer suspecti, nihil nunc dicimus: quoniam infra libro sequẽti pertractabimus. Nunc de illo agamus, de quo nunquam scitum est añ in iudicio, fuisse in hæresim lapsum. Hic talis etsi in posterum iuxta sui criminis qualitatem puniendus sit, nõ tñ statim cum deprehensus est, digna pœna illi infligetur, sed prius oportet ad illius emendationem laborare, ut si possibile fuerit, ab errore ad fidem catholicam prius reuocetur, & sic spũs eius in Dei iudicio saluus fiat. Blanda admonitione est opus, non seuera: quia nimia seueritas sæpe frangere, & raro corrigere solet. Vnde Paulus Timotheum discipulum docens quo pacto deberet er-
2.Ti.2. rantes corrigere ait: Cum modestia corripientem eos, qui resistunt ueritati, ne quñ det illis Deus pñiam ad co-

gnoſcendam ueritatem. Quæ uerba interpretans Anſelmus in cõmentarijs ſuper Epiſtolas ait: Ob hoc.n.ſtudere debemus,ut eos ad pniam conuertamus,ut mercedem nobis inde conquiramus, neqñ ſine nobis per internam aſpirationem det illis Deus pniam, & nos mercedem inde non habeamus. Hæc Anſelmus. Præterea propria ipſorꝝ inquiſitorꝝ infirmitas per quam pñt in ſimilem, aut aliam peiorem hęreſim, niſi Deus ſuſtineat, labi,cogit eos,ut cum lenitate, & manſuetudine errantes corrigant:quia niſi id fecerint,Deus forte permittet, ut in ſimilem,aut peiorem labantur hæreſim,ut inde ſuã agnoſcant infirmitatem. Vnde Paulus ait: Si præoccupatus fuerit hõ in aliquo delicto, uos, qui ſpũales eſtis inſtitute huiuſcemodi in ſpũ lenitatis,cõſiderãs te ipm̃, ne & tu tenteris. Hoc ideo dixit Apl's,ne forte ſi proximi pct̃m̃ conſideret prælatus,& non ſuum attẽdat,moueatur non ad miſerationem:ſed ad indignationem: nõ ad adiuuandum:ſed ad iudicandum: non ad inſtruendũ in ſpiritu lenitatis: ſed ad deſtruendum in ſpiritu furoris. Mãſueto igitur.i.eo ſpiritu homini lapſo in hæreſim ſubuenire oportet,quo ſibi quiſq; cuperet ſubueniri cum erraret. Et ut ſciat unuſquiſq; iudex qualiter erga errantẽ manſueſcere debeat, ſubdit Paulus in eadem Epl'a inquiens: Conſiderans te ipſum:ne & tu teneris. Quia, qui in ſpũ furoris, & non lenitatis ſubditum corripit à Deo permittitur tentari,aut decipi: & ut uel inde ſuam infirmitatem agnoſcens,alijs miſereri diſcat. Et beatus Hieronymus in cõmentarijs ſuper Lamentationes Hieremiæ exponens locum illum:Recedite,polluti clamauerunt eis, ſic ait: Talis eſt uox ſuperborꝝ magiſtrorꝝ, qui pecus,quod craſſum eſt de grege aſſumunt & quod debile proijciunt, quod infirmum non conſolidant, & quod ægrotum non ſanant.Recedite,inquiunt, polluti: recedite,abite,nolite nos tãgere, nolite in aliquo nobis cõicare:inſanabilia ſunt uulnera ur̃a, & incurabiles plagæ,non eſtis digni cõione Xp̃iana, ut ultra in uobis in-

Anſel. Gal. 6. Tre. 4. Hier.

habitet Spūs sanctus, facies Dñi diuidit eos, ac respuit, nec addet ultra, ut recipiat, quia facies sacerdotū uroꝝ non erubuistis, nec senioꝝ uroꝝ admonirionem mansuete suscepistis. Talis loquela.n.non illuminat cęcū, non sanat ægrotum, non curat infirmum: sed magis occidit, atque in desperationem prædicantem mittit. Boni etenim rectores ex sua infirmitate alioꝝ infirmitates pensantes, magis per humilitatis, & mansuetudinis lenimentum, student peccantes ab erroris laqueo eripere, quàm per austeritatem in foueam perditionis nutantes ꝓpellere. Hactenus Hieronymus. Deinde pp cōem utilitatem oportet, ut hæreticus homo non statim puniatur: quia possibile esset ipm conuerti, & quantum sibi soli nunc per hæresim nocet, tm̄ postea, & multo amplius post conuersionem suam ul'i prosit eccl'iæ per suā publicam fidei confessionem. Tales igitur nimium celeriter auferre in magnum cederet Xpianæ Reipublicæ detrimentum. Hanc rationem confirmat beatus Gregorius, qui Epis Galliaꝝ scribens ait: Licet plerunque accidant sacerdotibus, quę sunt reprehendenda, plus tñ erga corrigendos agat beneuolentia, quā seueritas: plus cohortatio, quàm cōminatio: plus charitas, quam ptās: cum nemo nr̄m sine reprehensione aut sine pctō uiuat. Nam si Dñs statim post trinam negationem, Btūm Petrum Apl'm præceptorem nr̄m iudicasset, non tm̄ ex eo fructum, sicut fecit, recepisset. Hæc Gregorius. Quæ uerba citantur à Gratiano, in cap. licet. dist. 45. Sed ut ueꝝ fatear: ego in toto registro epl'arum beati Gregorij non potui hæc uerba inuenire, quę Gratianus illo loco sub nomine Gregorij citat, quamuis illa, magna cum diligētia quęsiui. Sed illud inueni in Gregorio, quod eadem distinctione idem Gratianus citat in cap. Quid autem, quę uerba: quia huic proposito nr̄o ualde conueniunt, hic inserere decreui. Quid aūt de Epis (inquit Greg.) qui uerberibus timeri uolunt, canones dicant, bene fraternitas ur̄a nouit. Pastores.n.facti sumus, non percussores.

Egregius prędicator dicit: Argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina. Noua uero, atque inaudita est ista prędicatio, quę uerberibus exigit fidem. Hęc Greg. lib. 2. Regist. Epist. 52. Quę uerba interpretans decretorum glossator, dicit esse intelligenda, de illo, qui fidem catholicam nondum susceperat: quia hic (ut ait) non est cogẽdus ad fidem, ille uero, qui semel fidem susceperat cogendus est retinere, & sic dicit non repugnare huic textui ea, quæ dñr in cap. Quis uero. 23. q. 4. Qm̃, quæ illic dñr, intelligenda putat de illo, qui iam fidẽ semel susceperat, ut ille sit cogendus ad illam conseruandam. Sed re uera nimium fallitur, & tota errat uia: quia nec hũc, neque illum textum intellexit. Nam quod capitulũ, Quis uero, non loquatur de illo, qui fidem catholicam susceperat, ex eo est apertissimum, quod loquitur de Paulo Ap̃lo, quem in Damascum euntem Dñs cæcitate percussit, & in terra prostrauit, & sic illum à persecutione Xp̃ianorum reuocauit, & ad fidem catholicam suscipiendam conuertit. Quis aũt nescit tunc Paulum nondum fidem suscepisse, imò ut illam susciperet fuisse à Deo per illas pœnas quodãmodo coactum? Et ipsa uerba eiusdem capituli semel & iterum dñt Paulum fuisse coactum à Deo ad Euangelium suscipiendum. Non ergo loquitur illud capit. Quis uero. de illo, qui fidem semel susceperat. Qualiter autem sint intelligenda nos Deo duce infra lib. 2. declarabimus. Sed nec capitul. Quid autem: bene intellexit, cum dixit illud esse intelligẽdum de illo, qui fidem non susceperat, ut ille non sit uerberibus cogẽdus ad fidem. Si enim glossator decretorum legisset Epistolam integram beati Gregorij: unde hoc capit. Quid autem decerptum est, facile intellexisset non ita esse (ut docuit) interpretandum. Illic. n. beatus Gregorius scribit Ioanni Constantinopolitano Ep̃o reprehendens illũ ppea, quòd quidam Isaurię monachus fuerat in ecclesia fustibus cæsus. Et hanc talem punitionem reprehendẽs dixit: Noua atque inaudita est ista prædicatio, quæ uer- 2. Ti. 4

beribus exigit fidem. De Xpiano ergo uiro, & monacho loquebatur, & non de illo, qui nondum fidem susceperat. Deinde ex uerbis eiusdem textus potuisset glossator conijcere uerba illa de fideli uiro esse intelligenda, et non de illo, qui nondum fidem professus est. Nam reprehendens Epos, qui uerberibus timeri uolunt, dixit. Pastores facti sumus non percussores. At Epi non sunt pastores Iudæorum, aut Sarracenorum, aut aliorum, qui nunquam fidem sunt amplexati: sed sunt pastores eorum, qui Xpm per baptismum sunt inducti, quos uelut oues pascendos esse docet Gregorius, non percutiendos. Cum autem dixit Gregorius: nouam, & inauditam prædicationem esse, quæ uerberibus exigit fidem, ibi fidem accepit non solum pro eo animi assensu, quo assentimur credendis: sed pro quadam obedientia, per quam obtēperamus cuique bene monenti, siue ille de credendis, siue de agendis moneat. Sic.n. dicere solet, qui alium de re aliqua monet. Crede mihi, & da eleemosynam, aut ieiuna. Vel, Si mihi credis, non accedes ad talem, aut talem locum, ne graue incōmodum pati te oporteat. Dicit ergo beatus Gregorius non esse bonam prędicationem, quæ uerberibus exigit fidem, hoc est obediētiam. Ibi siquidem de omni uirtute loquebatur non de sola fi de credendorum: ad quam plus putauit beatus Gregorius ualere rationes: & uerba, quàm uerbera. Nolo tamen negare, imo firmissime fateor, & postea clarius fatebor, eos, qui semel in baptismo fidem susceperunt esse cogendos, ut illā cōseruent, sed dico, testimonio sanctorum fretus, prius esse admouenda blanda, quàm aspera. Prius uerbis, quàm uerberibus, prius amore, quā timore agendum esse quia multi amore, et solis uerbis alliciūtur, qui timore, & uerberibus à fide repellerētur. Si uerbis nihil profecerit inquisitor, & de hæretici salute merito desperauerit, tunc procedendū est ad uerbera, & uelut incorrigibilem illum tractabit. Quid aūt circa hunc talem agere oporteat infra lib. secundo differemus, quē

totum huic negotio impendemus. Circa illum uero, de cuius salute nondum merito desperatur, etsi ille puniendus sit, prius tñ adhibenda sunt uerba, quàm uerbera, ut uerbis, & rationibus, quæ plusquam tormenta intellectum mouere possunt, ille ad fidem suscipiendam alliciatur, & sic tandē saluus fiat. Nam hoc multo melius esse, aperte satis docet beatus August. acerrimus hæreticorum oppugnator, qui in lib. contra ep̄lam fundamenti, cap. 1. hæc ait. Quanquam .n. Dn̄s per seruos suos regna subuertat erroris, ipsos tñ homines, inquantum hoies sunt, emendandos esse, potius quàm perdendos putat. Et infra in eodem cap. Nostrū igitur fuit, & eligere, & optare meliora, ut ad uestram correctionem (Manichæis, cōtra quos scribit, loquitur) aditum haberemus: non in cōtentione, & æmulatione, & persecutionibus: sed mansuete consolando, beneuole tractando, leniter disputando. Hæc August. Et beatus Bernardus sermone 64. super Cantica apertius, & effusius hanc sn̄iam docet, qui interpretans illum locum ex canticis, capite nobis uulpes paruulas, sic ait: Capiātur, dico, hæretici, non armis: sed argumentis, quibus refellantur errores eorum. Ipsi uero si fieri potest ecclesiæ reconcilientur catholicæ, reuocentur ad ueram fidem. Hæc est enim uoluntas eius, q uult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire. Hoc denique uelle se perhibet, qui non simpliciter, capite uulpes: sed capite, inquit, nobis uulpes paruulas. Sibi ergo & sponsæ suæ, id est, catholicæ ecclesiæ iubet acquiri has uulpes, cum ait: Capite eas nobis. Itaque homo de ecclesia exercitatus, & doctus, si cū hæretico homine disputare aggreditur, illò intentionē suam dirigere debet, quatenus ita errantem conuincat ut & conuertat, cogitans illud Apostoli Iacobi, qui conuerti fecerit peccatorem ab errore uiæ suæ, saluabit animam eius à morte, & operit multitudinem peccatorum. Qđ si reuerti noluerit, nec conuictus, post primam iam, & secūdam admonitionem (utpote qui omnino subuersus

Augu. Can. 2. Bern. Iaco. 5.

est)erit secundùm Apostolũ deuitandus. Hactenus Bernardus. Post uerba, si ille obedire noluerit, & disputatione se uictum fateri recuset, tunc bonum, imò necessarium esse iudico, ut uerberibus circa illũ agatur: q̄m uexatio solet dare intellectum. Nam qui à natura ad uirtutem non inclinãtur, neque ingenuos hñt animos, ut uerborum doctrina duci queant, sub iugo disciplinæ illos ponere oportet, ut legũ authoritate coerciti melius de-
Pro. 22 inceps sapiant. Vnde Salomõ in prouerbijs ait: Stultitia colligata est in corde uiri: sed uirga disciplinæ effugabit eam. Hæc tñ omnia ideo facienda esse dicimus, ne hæreticus in anima perpetuo damnetur, non autem, ut in corpore hic non sit puniendus. Nam etsi ille conuertatur, & fidem catholicam uere suscipiat, erit tamen iuxta sui erroris, & præteritæ pertinaciæ qualitatem cum benignitate puniendus.

Quod non sit publice disputandum cum hæretico præsertim pertinace. *Cap.* XIX.

Diximus hęreticum hominem, non statim puniendũ esse: sed prius esse de hęresi monendum, ita ut rõnibus, & argumentis conuictus hæresim, quã tenebatur (si fieri possit) deserat, & ueram, & catholicam fidem suscipiat. Hanc tñ admonitionem, siue disputationẽ secretò faciẽdam esse censeo, & non publice coràm populo: q̄m talis publica disputatio, & ipsi hæretico cũ quo fit, & plebi audienti, & ipsi disputanti plus poterit obesse, quàm prodesse. Nam ferme omnes hæretici p̃sertim hi, q non ex ignorantia: sed ex industria ab unitate fidei catholicæ recedunt, popularem, & inanem gl'iam captant, cupiuntq; ab omnibus laudari, & pro doctissimis haberi. Vnde August. in lib. de utilitate credendi ait: Hæreticus est, qui pro alicuius tẽporalis cõmodi, & maxime gloriæ principatusq; sui gratia, falsas, ac nouas opiniones gignit, uel sequitur. Hæc ille. In quibus uerbis August. non definitionem: sed id, quod est proprius oĩum hæreticorum genius, & quod est fere omnium hæresum pa

rens & origo, expressit. Nã qui est gloriæ cupidus, nihil pro illa assequenda intẽtatum relinquit, & si nulla alia patet uia, ut ad hanc metam perueniat, nouam non dubitabit confingere doctrinam, ut rei nouitate oẽs in admirationem sui prouocet. Cum iam dæmone solicitante, & Deo permittente in hæresim lapsus fuerit, doctissimos quosque catholicos uiros ad publicum certamẽ prouocare non erubescit. Publicas petit disputationes, non ut de ueritate doceatur: sed ut à populo, cui nimiũ placere cupit, laudetur. Vnde beatus Greg. lib. 8. Moralium, cap. 2. ait: Nec. n. hæretici inquisitionibus suis, ueritatem conantur assequi: sed uictores uideri. Cumq́ se foris ostendi sapientes appetunt intus per stultitiam elationis suæ uinculis alligantur. Vnde fit, ut contẽtionum certamina exquirant, & de Deo (qui pax nostra est) loqui pacifice nesciant, atque ex pacis negotio rixæ inuentores fiant. Quibus bene per Paulum dicitur. Siquis aũt uidetur esse contentiosus, nos talem consuetudinẽ non habemus, neque ecclesia Dei. Hęc Gregor. Ex hac glřiæ immodica cupiditate oritur tam proterua in disputatione contẽtio, ut ẽt si per manifestissima argumenta hæreticus sit conuictus, nũquam tñ ueritatem fateri uelit: sed rimulas quasdã, per quas elabi possit, semper quærat, ne se uictum coràm populo fateatur. Licet apertissime se errasse in semetipso agnoscat, illud tamen fateri dedignabitur: quia mauult errorẽ suum ẽt contra conscientiam publice tueri, quam fateri se in disputatione fuisse uictum, ne hac occasione illa, quam ardenter amabat, gloria depereat. Huius rei tam multa sunt exẽpla, & tã manifesta, ut non esset opus enarrare si solis uiris eruditis scriberemus. Arrius in concilio trecentorũ & decem & octo patrum apud Nicæam celebrato conuictus, & dãnatus est, nec tñ ob hoc sapientior factus est, imò insanior factus pertinaciam auxit, & durior effectus nunq̃ emendatus est. Berengarius in multis concilijs damnatus est. In concilio Vercellensi damnauit illum compa-

Greg.

1. co. 11.

non sit uir doctus, & in sacris literis satis eruditus, & in alijs disputationibus ualde exercitatus. Nam alias fieri posset, ut ueritas, quæ semper est uictrix, in ore illius uicta uideatur. Sunt.n. sæpe hæretici in disputãdo disertissimi, & sciunt optime disputationum retia tẽdere, & uagam rhetorice libertatem in syllogismorum spineta cõcludere, & contradictorem sæpe suis argumentationibus sic illaqueare, ut nisi ille disertissimus sit, explicare se nequeat. Hoc aũt si cum uiro Catholico disputans hæreticus fecerit, forte uir Catholicus nesciens illius argumẽtationes dissoluere, putabit hæreticum optime conclusisse, & sic tandem deceptus hæretici sniam sequetur. Nisi disertus fuisset in disputando Athanasius, facile illum coràm probo iudice decepisset Arrius. Quàm necessaria sit ars, & exercitium disputatori aperte oñdunt plurimæ disputationes, quas cum hæreticis habuit Augustinus, in quibus, nisi fuisset disertus, sæpe succubuisset. Et pp hoc Bernardus, qui (ut in fine pręcedentis capituli patuit) dixit hæreticum hominem esse argumentatione, & disputatione capiendum, censet talẽ disputationem nõ nisi à uiro docto, & exercitato esse faciendam pp periculũ, quod inde euenire põt. De hmõi periculo locutus est Salomon cum ait: Qui scindit ligna periclitabitur in eis, si retusum fuerit ferrum. Quæ uerba interpretans Hieronymus in cõmentarijs super Ecclesiastem ait: Hæretici ligna infructuosa sunt, & saltus absque utilitate pomorum. Vnde & in templo Dei prohibet̃ plantari nemus, & uana foliorum.i.uerborum tm̃ sonantium spernuntur umbracula. Quamuis igitur sit prudens, & doctus uir, q gladio sermonis sui hæc ligna cõicindat, periclitabitur ĩ eis, nisi diligenter attenderit: maxime si ei, quod sequitur acciderit. Si retusum fuerit ferrum, & faciem eius turbauerit.i.si disputatio eius infirmior fuerit inuẽta, nec acumen habuerit ingenij, quo contrara quæque desecet: sed principale cordis eius hebetetur, in partem transibit aduersam, & confirmabit eum fortitudo peruersa. Hactenus

Ecc.10.

Hiero.

Hieronymus. Nocet ẽt hæc publica disputatio ipsis audientibus, prę sertim si illi idocti sunt, aut in fide nutãtes, & infirmi. Nam uulgus indoctum, & nunquã in re literaria uersatum, nescit inter ueꝝ & falsum discernere: & ideo facile in iudicando fallitur, ueꝝ pro falso: & falsum pro uero iudicans. Sophistica hæreticoꝝ argumenta, tã quam recte concludentia laudabit. Cum peruerse hæreticus collegerit, optime collegisse, & irrefragabile argumentum fecisse, dicet. Apparentia illius argumẽta, quæ si intus discutiantur nullius sunt roboris, urgentissima iudicabit, & sic in hæretici sñiam paulatim trahetur. Fiet itaqꝫ, ut populus, qui fortis in fide ad disputationem audiendam uenerat, infirmus, & uacillans discedat: & siq forte dubius accesserat, disputatione audita hæresim ipsam firmissime, & sine ulla dubitatione amplexetur. Huius rei exẽplum ante paucos annos nobis præbuit publica disputatio cum Luthero Lypsiæ in Germania habita: ubi uir doctissimus Echius publice cum Luthero disputans quamuis sæpe illum apertissimis diuicit argumentis. Populus tñ non ita, ut res erat, iudicans impium Lutheꝝ magis, q̃ catholicum Echium laudabit, quapp hoc neglecto insanum Lutheri dogma cum suaꝝ aĩarũ dispendio suscepit. Ob hanc causam Plato censuit de p̃cipuis legibus ciuitatis non esse differendũ coràm iuuenibus, siqua difficultas de illis emerserit, ne præcipuaꝝ legũ authoritas apud iuuenes minuatur, apud quos maximam illã esse oportet. Si tanta reuerentia legibus humanis, Platone iudice, debetur, iustum est multo maiorem legibus diuinis exhiberi, ut coràm populo rudi de illis non disputetur, ne apud illos legum diuinaꝝ authoritas, & fidei certitudo minuatur cum uideat ea ĩ dubiũ, & q̃onem uocari, quæ oportebat existimari uerissima, et firmissima. Ideo Paul⁹ optime hęc pericula agnoscẽs, & uolens ea præcauere, Timotheum discipulum admonet, ut ab hm̃oi disputationibus abstineat, sic inquiens: Noli uerbis contendere, ad nihil. n. utile est, nisi ad sub-

uersionem audientium. Quæ uerba interpretãs Ambrosius in cõmentarijs super Epl'as Pauli, ait: Contentiones uitandas monet, præcepta aũt danda sub Dei timore, & terrore: qa contentio põt adhuc minus stabilitis gña re scrupulum. Solent.n.in cõtentione talia opponi elimato maleuolentiæ ferro, ut moueant aĩos incipientium fratrũ. Hęc Ambrosius. Et btũs Leo Primus huius nominis Pontifex Martiano Augusto scribẽs Epl'a 20. sic ait. Cõpressa.n.uel remota inquietudine, ac prauitate paucoꝝ facile firmabitur probanda concordia, si in eã fidẽ, quam Euangelicis, & Apl'icis prædicationibus declaratam per antiquos patres nr̃os accepimus, & tenemus, oĩum corda concurrãt, nulla penitus disputatione cuiusquam retractationis admissa, ne per uanam fallacemq́ uersutiam, aut infirma uideantur, aut dubia, quæ in ipso lapide angulari fundata sunt, & sine fine mansura. Hæc Leo Papa. Et certe pp hanc eandem rõnem non est æquum, aut rõni consonũ, ut in publicis disputationibus, quas in scholis, aut alibi Catholici, & docti uiri inter se hr̃e solent, hæreticæ, et scandalosæ propositiones etiam exercitij causa, coràm populo defendantur. Multi enim ob hanc causam in hæreses illas lapsi sunt, quas disputationis gr̃a in scholis defendi uiderãt. Nam ob hoc solũ, quod in scholis defendebantur, putarunt uera esse illa, aut saltem tolerabilia, quę illic dicebantur. Scio eqdem uiꝝ quendam non prorsus rudem, aut idiotam: sed aliquantulum eruditum ab inquisitoribus uocatum in iudicium, & carceri mancipatum, ppea, quod non fuisset ueritus publice dicere, fornicationem simplicem nõ esse peccatum. Qui cum postea interrogaretur, qua temeritate fuisset ausus tam pestiferam hæresim fateri, rñdit se in scholis didicisse, in quibus sæpe uiderat talem sñiam publice defendi. Ideo consultius factum fuisse censeo, si illi, qui talibus disputationibus præerant, hmõi propositionem hæreticam, à suis disputationibus abegissent, et illam in scholis defendi constantissime prohibuissent.

1. Ti. 2.
Ambr.
Leo pp

isti, qui in quęstionibus litigant, ad subuersionem audiē tium litigant, idcirco percutiūt mulierem pręgnantem, & eijciunt infantem eius, uel formatum iam, uel nōdum formatum. Mulier pręgnans dicitur anima, quę nuper Dei concepit uerbum. Et post pauca subdit: Hęc ergo anima, quę nunc pro infirmitate sui mulier appellaẗ, duo bus inter se litigantibus uiris, & in certamine scandala proferentibus, quod habere semper uerborꝝ contentio solet, percutitur, & scandalizatur, ita ut uerbum fidei, quod tenuiter conceperat, abijciat, & perdat. Et hæc est lis, & contentio ad euersionem audientium. Si ergo nōdum formatum, aīa, quæ scandalizata est, abiecerit uerbum, qui scandalizauit, damnum dicitur pati. Et multis interiectis iterum ait: Formatus infans potest uideri sermo Dei in corde eius animæ, quę gratiam baptismi consequuta est, uel quę euidentius, & clarius uerbum fidei concepit. Hęc ergo si nimia contentione doctorꝝ percussa abiecerit uerbum, & inuenta fuerit esse de illis, de quibus dicebat Apostolus. Iam enim quędam conuer 1. Ti. 5.
sę sunt retro post Sathanam, animam pro aīa dabit. Vel in die iudicij accipiendum est apud Deum iudicem, qui potest animam, & corpus perdere in gehēnam. Vel certe potest fortassis illud aptari, ut qui sibi conscius tanti scandali fuerit, ponat animam suam pro anima illius, quem scandalizauerit, et usque ad mortem det operam qūo redeat, qūo reparetur, quomodo restituaẗ ad fidē. Hactenus Origenes. Si soli uiri, & firmi in fide adessent non solum de his ueris, & catholicis propositionibus disputare liceret: sed etiam de propositionibus, quamlibet hęreticis disputare licet, si id solum gratia exercitij fiat, ut inde ueritas fidei clarius elucescat, & ipsi disputatores instructiores & disertiores ad hæreticos conuincēdos per tale exercitium fiant. Nam sicut hastiludia, et alia certamina inter amicos in palęstra fieri solent, ut inde instruantur quo pacto contra hostes in bello certare ualeant: Sic etiam inter uiros doctos, & catholicos, lite

ras exercitia, & disputationes de fide haberi oportet, ut inde discant quomodo contra hæreticos ecclesiæ, & fidei catholicæ acerbissimos hostes, pugnare debeant. Neque huic sententiæ obstat quod Alexander quartus ait in capit. Quicunque. de hæreticis, libro. 6. ubi sub ex communicationis pœna prohibet omnibus laicis perso nis ne publice, aut priuatim de fide catholica disputare audeant. Nam illic Papa ueram disputationem prohibet, non autem fictam. Ficta quidem est disputatio, quę solis uerbis, et non animis fit, qualis est inter illos, q cum sint in eadem sententia concordes, argumentantur & respondent, ut rei ueritatem clarius inueniant. Sicut ẽt est bellum fictum inter eos, qui hastiludia exercent. Di sputatio uera est inter illos, qui non solum uerbis: sed etiam animis sibi inuicem contradicunt, & sententias prorsus contrarias tutantur. Disputationem fictam fa ciunt uiri catholici cum de rebus fidei disputant: quia idem concordi animo sentiunt, & solis uerbis contradicunt. Disputationem ueram & non fictam habent uiri catholici contra hæreticos cum de fide catholica dispu tant: quia sicut exterius uerbis pugnant, ita interius ani mis dissentiunt. Hanc ueram disputationem quæ cum hęreticis de fide habetur, prohibet Papa personis laicis, ne uidelicet publice, aut priuatim de fide catholica cum hæreticis disputare audeant. Et merito id prohibuit: qa licet essent aliq laici docti, q bñ, & sine periculo possent cũ hæreticis disputare, leges tñ non decernũt de ijs, quæ raro cõtingunt: sed de ijs, quę ut in pluribus eueniunt. Ra ro aũt contingit laicos esse doctos in fide, & ad disputandũ de ea disertos: & ideo ne ipsi in disputatione succumbentes, sibi ruinæ occasionem assumerent, aut alijs audientibus præberent, merito illis fuit talis disputatio interdicta. Alam uero disputationem de fide quæ ficte inter Catholicos exercetur, non est laicis per illud cap. Quicunq;. interdicta: qm̃ disputatio ficta non est proprie disputatio: sicut nec bellum fictum est proprie bel

lum, nec homo pictus est proprie homo. Etsi hoc bene aduertisset glossa, in illo cap. Quicunque. paragraph. Inhibemus, non tantis premeretur angustijs, quibus illic pmitur, & facile dissoluisset laqueos, quibus se teneri putauit. Laicis igitur solis est interdictum, ne cum hæreticis publice, uel priuatim de fide catholica disputent: ecclesiasticis autem uiris non sic est absolute prohibitum cum hæreticis disputare: sed licitum est illis de fide contra hæreticos disputare, modo id coram uiris doctis, & in fide constantibus fiat. Et aliqñ non solum erit licitũ: imò necessarium contra hæreticos publice disputare, et coram pplo simplici, ut puta qñ ppls ab hæreticis, aut alijs infidelibus oppugnatur, & solicitatur, ut fidem catholicam deserat. Tunc. n. prelatis ecclesiarum incumbit, subditos fideles ab hmõi hæreticorum infestatione defendere, & tenentur illi per se, aut saltem per alios uiros doctos & in disputando disertos contra hæreticos disputare, ut gloria Dei manifestetur, & ueritas catholica defendatur, & hæretici confundantur. Nã ob hoc (ut Paulus ait) oportet Epm doctum esse, ut sit potens exhortari in sacra doctrina, & eos, qui contradicunt arguere. Et beatus Petrus præcepit Epis, ut sint semper parati ad satisfactionem reddendam, de illa, quæ est in nobis spe et fide. Alioqui si hæreticis clamantibus, & ad publicam disputationem prouocantibus, catholici uiri tacerent, daretur populo suspicionis occasio, ut credat catholicos uiros de fidei certitudine diffidere, eo q non audeãt ad certamen cum hæreticis descendere, aut credet illos cum hæreticis sentire, eo q illis clamãtibus tacent. Nũquam siquidem uerius dici potest, ut, qui tacet, consentire uideatur, quam cum res est adeo seria, ut tacere sit pnitiosum, loqui uero utile, & necessarium. Ideo tunc necessarium erit contra hæreticum disputare: quia error, cui non contradicitur approbatur, & ueritas cum minime defensatur opprimitur. Negligere quippe cum possis perturbare peruersos, nihil aliud est quàm fouere.

Titi. 1.

1. Pe. 3.

illi,ut Acatius prius fuiſſet ad concilium uocatus, & ibidem auditus, etſi ſuæ ſnīæ rōnem non dediſſet, imò, ut illam hæreticam fateretur fuiſſet conuictus,tunc merito damnaretur,& nō ante.His Epīs Gelaſius Papa ſcribit, probans illos iniuſtam rem petere, & iuſte Acatium ſine concilij congregatione fuiſſe damnatum: quia cum hæreſis Eutyciana fuiſſet iam olim in concilio Calcedonenſi damnata,non erat opus ad eiuſdem hæreſis fautorem damnandum,nouum congregare concilium.Et inter multa, quæ pro hac re in illa epl'a eleganter diſſerit Gelaſius,paꝝ poſt principium refert ea, quæ recitātur in illo cap. Maiores. Quibus uerbis (ut ex diſcurſu literę facile conſtat)docet hæreticos, qui in apertam,& præſertim olim damnatam hæreſim lapſi ſunt, non eſſe ad diſputationem admittendos, ſed oportet illos ſine ulla diſputatione errorem ſuum reuocare. Qm̄ (ut in eadem epl'a Gelaſius ait)ſi ea,quę ſalubriter decreta ſunt, cuiq; liceret iterare,nullum contra ſingulos quoſq; prorſus errores ſtabile perſiſteret eccleſiæ cōſtitutum, ac ſemper ijſdem furoribus recidiuis omnis integra definitio turbaretur. Nam ſi limitibus etiam præfixis poſitaꝝ ſemel ſynodalium rl'aꝝ non eſſent eliſę peſtes, reſumptis certaminibus, contra fundamentum ſeſe ueritatis attollerent,& ſimplicia quęq; corda percuterent.Quid ſi ſubinde fas eſſet perfidis inire concilium? Cum quęlibet illis manifeſta ſit ueritas,nunq; deſit,quod pernicioſa depromat falſitas, tametſi rōne, uel authoritate deficiens ſola tn̄ intentione non cedens.Hęc Gelaſius. Quę uerba ſatis ſe ipſa indicant, ꝙ aduerſus hęreticos diriguntur, qui diuerſis furoribus incitati firmam fidem diſputationibus ſuis oppugnare conantur, non aduerſus catholicos,qui eandem fidem defendere ſatagūt. Beatus Leo primus huius nominis ſummus Pontifex ſolos ēt hęreticos à diſputatione arcet. Nam Epiſt. 21. Martiano Auguſto ſcribens de Eutyciana hęreſi tunc recēti,ſic ait: Aucta igitur per imperialem amicitiam ſpe cœleſtis auxi-

Gelaſi.

Leo pp Prius.

lij, confidentius pietatem ur̃am pro sacro salutis humanę incitare pręsumo, ne cuiusq; procaci impudentię uersutia, quasi de incerto quid sequendum sit, sinatis inquiri. Hęc ille. Et Epis. 22. eidem Martiano Augusto de his, quę in Calcedonensi concilio tractanda erant, scribens ait: Vñ per ip̃m dñm nr̃m Iesum Xp̃m, qui regni ur̃i est author, & rector, obtestor, & obsecro clementiã ur̃am, ut in pñti synodo fidem, quam beati pr̃es nr̃i ab Apl̃is sibi traditam prędicarunt, non patiamini q̃si dubiam retractari, & quę olim maiorꝝ sunt authoritate damnata, rediuiuis non permittatis conatibus excitari. Hactenus Leo Papa. In quibus uerbis apertissime constat, eam solam disputationem prohibitam esse uoluisse, per quam firma fides uertitur in dubium, & quod certum est, in illa inquiritur tanq; incertum. At cum hęretici sint, qui fidei certitudinem incertam facere suis disputationibus contendunt, & catholici sint, qui firmitatem fidei sua disputatione defendere conentur, consequẽs est, ut soli hęretici sint qui de fide disputare prohibentur, & nõ catholici. Hi. n. soli sunt, qui iniuriam fidei authoritati, & dignitati faciunt, dum ab ea certitudinem suam amputare conantur, & illam, aut falsam, aut dubiam dicere
Maxi. non uerentur. Vnde beatus Maximus in sermone quodam de pluribus martyribus ait: Magni periculi res est, si post ꝓphetarꝝ oracula, post Apl̃orꝝ testimonia, post martyrum uulnera, ueterem fidem quasi nouellam discutere pręsumas, & post tam manifestos duces in errore permaneas, & post moriẽtium sudores ociosa disputatione contendas. Hęc ille. Hęretici ergo sunt, quibus contra fidem disputare est interdictum, quam si illi, omni prohibitione contempta, suis disputationibus oppugnare non erubuerint, Catholicis non est interdicta eiudem fidei defensio: Imò aliqñ (ut dixi) est necessaria, & pręcepto iniuncta pręlatis eccl̃iasticis, qui uelut pastores curam hñt arcendi lupos, ne oues morsibus noceant. Cum. n. timetur ppl̃m in hęresim labi, ꝑpea q; nul

lus eſt,qui diſputatione ſua conuincat hęreticos,tūc neceſſarium eſſet contra hęreticos diſputare. Propterea hoc btūs Athanaſius diſputauit cnm Arrio,ut illum cōuinceret,aut ſaltem ppl's in fide cōfirmaretur. Propter eandem cām beatus Auguſtinus toties cum uarijs hęreticis publice diſputauit cum Felice Manichęo, cum Feliciano Arriano,cum Paſcētio comite Arriano,cū Emerito Donatiſta. Eadem ratione ductus Lantfrancus Archiepiſcopos Cantuarienſis optauit publice diſputare cum Berengario,ut publice conuictus,& confuſus non poſſet ppl'm ſecretò(ut faciebat)decipere. Sed hanc diſputationē cum Lantfranco hr̄e Berēgarius noluit, reformidans uictorię uerecundiam. Hoc cōſtat ex p̄fatione cuiuſdam opuſculi, qd' idem Lantfrancus aduerſus Berengariū ſcripſit.Ob eādem cām btūs Bernardus de clauſtro,& qete monaſterij ſui ī Burgūdia ſiti,ad Senonas uſq; in Franciam uenire non dubitauit, ut contra Petrum Abailardum peſtilentiſſimum hæreticum pro fide catholica diſputaret.Nam etſi prius ab Archiep̄o Senonenſi ad rem uocatus uenire renuit,tum quia non ſua putabat referre ſed Ep̄oꝝ,quoꝝ eſt miniſterium de dogmatibus iudicare: tn̄ cum audiret hæreticum ob hoc ſuperbiorem factū,& audacius exprobrare agminibus catholicoꝝ uiroꝝ, acquieuit amicoꝝ conſilio,& ad diſputationem uenit: ſed hanc hæreticus ipſe fugit: & ita Deo uolente factum eſt,ut hęreticus, qui prius ad ſingulare certamen btūm prouocauerat Bernardū, ille prius à certamine fugerit.Et ut res ſit apertior, placuit hic inſerere uerba,quæ de hac re Bernardus ſcripſit,ep'la 189. Sic.n.ait. Cedens tn̄ licet uix ita ut flerem conſilio amicoꝝ, qui uidentes qūo ſe quaſi ad ſpectaculum omnes pararent,timebant ne de nr̄a abſn̄tia, & ſcandalum ꝓximo,& cornua creſcerent aduerſario, & quia error magis confirmaretur,cum non eſſet qui rn̄deret,aut cōtradiceret,occurri ad locum,& diem, imparatus quidem, & immunitus,niſi quod illud mēte uoluebam. Nolite

Athan.

Augu.

Lantf.

Bern.

gnoui. Adij hoiem, rogauiq́ ab illo, nũ ipse tale aliquid dixisset. Non potuit negare, qui sibi cõscius erat, coràm multis id dixisse, quorũ testimonio poterat cõuinci. Petij deinde ab eo, qua motus rõne ita sentiret, ut tam sancto operi detrahere uellet. Quia multi (rñdit ille) opus hoc tuũ legentes forte plus laudabũt hæreses ipsas, contra quas disputas, quã catholicam ueritatẽ, & audiẽtes iam olim fuisse illas ab alijs prædicatas, hoc ipso audaciores, easdẽ hæreses tutandas suscipiẽt, quas tu oppugnare conaris. Et sic, cũ hæreticos extinguere cupis, hæreticos suscitabis: quia illis scandalum appones, & hæresis occasionẽ præbebis. At, qui scandalizauerit unum ex pusillis, qui in Christo credunt (ut Saluator ait) expedit ei, ut suspendat̃ mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Ecce uides urgẽtissimam rõnem, qua ille motus est, ut nõ solum inutile: sed ẽt noxiũ putauerit, scribere contra hæreticos. Et tñ uir erat q nimis ambiebat theologus uideri, cũ re uera non esset. Deinde absoluto iam libro, quod aduersus oẽs hæreses parauerã, & typis excuso, cum ad Hispanias, nataleq́ solum redijssem, non defuere, qui idẽ mihi exprobrarẽt, quod ille in Flandria fecerat. Sed isti neq́ uiri theologi erant, nec se theologos existimari (ut ille) ambiebãt. Viri quidem docti isti erant: sed tm̃ leges didicerãt humanas, quas aut Pontificias, aut ciuiles uocant: & ob hoc istis leuius parcendum esse iudico: quia non est mirũ, si in ea re, q̃ ad ius suum nõ spectat, errauerint. Nam si uiri theologi, & docti fuissent, non improbassent laborem meum, quo aduersus oẽs hæreses disputationem ꝓ fide catholica suscepi, imò potius uehemẽter laudassent, sicut nunc, Deo authore, cui ego gratias reddo imensas, quotquot ubique terrarũ sunt docti theologi laudant, & miris efferunt laudibus. Si.n. bene nossent, quod, qua leq́ scandalum sit uitãdum, et quale cõtemnendum, nõ incidissent in talem errorẽ, quo putarunt non esse scribẽdum contra hæreticos, aut hæreses, nequis hæc legens mat. 18

ſcandalizetur, & in eas ipſas hæreſes labatur. Nã quod ſit aliquod ſcandalum merito contẽnendum, Saluator noſter docuit, qñ Apoſtolis dicẽtibus illi, Phariſęos fuiſſe ſcandalizatos ꝑpea ꝙ ipſe dixerat, hominẽ non coinquinari a cibo, quod intrat in os, rñdit: Sinite illos, cęci
mat. 15 ſunt, & duces cæcorꝝ. Quibus uerbis apertiſſime Saluator noſter illud Phariſæorꝝ ſcandalum contempſit. Vt igitur huius rei ueritatem clarius demonſtremus, opus eſt, ut ſcandalorꝝ uarietatẽ, & quale ſit inter illa diſcrimen obiter tractemus. Scandalum Græce, eſt offendiculum Latine, & ad mores translatum ſignificat quan-
Hier. dam mali occaſionem. Vnde Hieronymus exponens illud Matthæi locum: Scis quia Phariſæi audito uerbo hoc, ſcandalizati ſunt, ſic ait: Et quia crebro teritur in eccleſiaſticis ſcripturis ſcãdalum, breuiter dicamus, qd ſignificet. Scandalum, nos offendiculum, uel ruinam, & impactionem pedis poſſumus dicere. Quando ergo legimus: Quicũque de minimis iſtis ſcandalizauerit quẽpiam, hoc intelligimus, qui dicto facto'ue occaſionem ruinæ cuiquam dederit. Hæc ille, Tale aũt ſcandalum bifariam cõtingere ſolet: quia aut ab aliquo datur, aut nemine dante accipitur: & ob hoc duplici etiã nomine appellatur. Nam quoddam dicĩ ſcandalum datum, & quoddam dicĩ ſcandalum acceptũ. Scãdalum datum eſt dictum, uel factũ, quod ex ſe ꝓbet alteri occaſionem ruinæ, hoc eſt, peccati. Tale ſcandalum ſemper eſt peccatum, & quidẽ mortale, ſi ex ſe eſt peccati mortalis allectiuum. De hoc ſcandalo loquutus eſt Chriſtus cum
mat. 18 dixit: Qui ſcãdalizauerit unum de puſillis iſtis, q in me credunt, expedit ei, ut ſuſpendaĩ mola aſinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Et iterum Vę homini illi, per quem ſcandalum uenit. Huiuſmodi ſcãdalum ſemper eſt uitandum, ea lege, & ratione, qua cætera peccata uitare tenemur. Eſt aliud ſcandalum, quod dicitur acceptum, & non datum, & eſt caſus, uel ruina, hoc eſt, peccatum proueniens ex bono fa-

cto, uel dicto alterius, aut saltem ex dicto, uel facto non malo. Hoc scandalum ideo dicitur acceptum, & non datum: quia ex ea re, quæ non est apta ad dandam occasionem mali, aliquis peccati occasionẽ accipit. Tale scandalum nullus uitare tenetur in alio qñ scandalum oritur ex re bona, & necessaria ad salutẽ, ut sunt omnes illæ quæ sub præcepto nobis iniunctæ sunt. Siquis enim scandalizaretur ppeaquod in quadragesima abstines à carnibus, aut die Dñica sacrum Missæ officium audis, non ideo aliquid hoꝝ impune omittere potes: imò scãdalo illo contẽpto quodlibet illoꝝ agere teneris. Nam lex charitatis, q̃ p̃cipit, ut plus te, quàm proximũ ames, etiam p̃cipit, ut plus in te quàm in proximo uites peccatum. Peccares aũt, si ea omitteres, q̃ tibi p̃cepta sunt. Ne igit̃ alius p scãdalum peccet, ea q̃ tibi p̃cepta sunt omittere non debes. De hoc scãdalo intelligit̃ dictum Bedæ, quod ponit̃ in regula: Qui scandalizauerit. extra de regul. iur. Vtilius scandalum nasci permittit̃, quàm ꝙ ueritas relinquat̃. Quæ regula iuxta omnium doctoꝝ tum theologoꝝ, tum canonistaꝝ sñiam, intelligenda est de triplici ueritate, uidelicet, uitæ, iustitiæ, & doctrinæ, ita ut neque ueritas uitæ, neque iustitiæ, neque doctrinæ, sit omittenda pp uitandum scandalum proximi, p̃sertim si talis ueritas sit ad salutẽ animæ necessaria. Alioq si ueritas illa non sit necessaria, ut contingit in ueritate uitæ, q̃ non est sub obligatione p̃cepti iniuncta: sed solum in cõsilio data, tunc pp uitandum proximi scandalum, quod orietur in illo ex ignorantia, liceret ad tp̃s omittere talẽ uitæ ueritatem, quousque doceat̃ bonam esse talẽ rem, neque ullam esse scãdali occasionẽ. Cum aũt iam fuerit proximus edoctus, & clare fuerit illi oñsum rem talem esse uere bonam, q̃ nullam prorsus habeat in se scandali rõnem, si proximus adhuc scãdalizatur, tale scãdalum iam est malitiosum: qa ex pura malitia, & non ex ignorantia ortum, pp quod uitandum nulla unquam ueritas est relinquenda. Ita interpretantur p̃fatam regulã iuris:

Alexander de Hales.in ſecunda parte.q.189.membro ſexto.Ricardus de Media Villa in 4.ſent.diſtinc.38.art. 10.Adrianus pp̄ in.1.qō.quod libeti.Eodem modo etiā exponit gloſſa regulam illam licet non tam clare, & apte,& diſtincte,quantum illi.Hoc ēt differt ab illis,quod gloſſa uocat ueritatē diſciplinæ,illam quam doctores p̄fati appellant ueritatē doctrinæ: nam alioq oporteret fateri gloſſam non plene aſſignaſſe in ſua diuiſione oēs ueritatis partes,cum omiſerit ueritatem doctrinæ, quæ omittenda non erat: ſed potius primo loco conſtituenda,ſicut fides prior eſt charitate.Fit igitur neceſſario,ne diuiſionem,quam gloſſa aſſignat,mācam eſſe dicamus, ut per ueritatem diſciplinę intelligamus ueritatem doctrinæ.Regula igitur Chriſtiana eſt,ut utilius ſcādalum naſci permittatur,quàm quod ueritas relinquatur. His igitur omnibus p̄miſſis,peto ab illis,qui ſentiunt,nō eſſe bonum ſcribere contra hæreſes, pp quod aliquis in illo opere legens forte ſcandalizabitur,ueriorem putās eſſe hæreſim,q̄ reprobatur,quàm illius reprobationē. Quale ſcandalum erit huius ſcādalizati,datum,an acceptū? Si dicant eſſe ſcandalum datum oportebit eadem rōne illos fateri peccatū mortale eſſe ſcribere contra hęreſes: qm̄(ut diximus)omne tale ſcādalū, quod ex ſe dat peccati mortalis occaſionem,eſt pc̄tm̄ mortale. Cum igiẽ hæreſis ſit pc̄tm̄ mortale,&(ut ſupra lib.1.oſtendimus) grauiſſimum,conſequens eſt,ut ſcriptura contra hæreſes,ſi(ut dicunt)eſt ſcandalum datum, ſit ēt pc̄tm̄ mortale,& ſcribens contra eos peccet mortaliter. Si hoc illi cōcedant,tunc iterū interrogabo illos,ſi ſcripturā ſuam contra hæreſes fautor illius ita ſecretò eam ſeruet,ut nullus eam uideat,aut ſi illam alij legerint, & nullus ex ea ſcandalizetur,ſed potius econtrario multi,qui erant dubij in fide,aut al's hæretici,per illam reuocentur ad fidē, & in illa confirmētur,an tunc ēt ſcriptura illa contra hæreſes ſit dicenda ſcandalū.Si dicant tunc non eſſe dicendam pc̄tm̄,neque ſcandalū,ppea quod nullū ſcandali-

zauit,& multos ædificauit,sequitur inde,ut neque peccatum sit,neque scandalum datũ dicatur, quãuis multi ex illius lectione scandalizentur. Cõsequentia ista inde est manifestissima,ꝙ opus aliquod,ut dicat̃ scandalum datũ,non pẽdet ex hoc,ꝙ alius scandalizetur ab eo: qa si opus illud est malũ corã aliȷs factum,siue aliquis ex eo scandalizet̃,siue nõ,semper dicetur scandalũ datũ. Siue quis capiat blasphemię occasionem cum uidet aliũ blasphemantem,siue nõ: blasphemia publice facta semper dicitur scandalum datum. Necessaria igitur est consequentia,ut scriptura contra hæreses non dicatur scandalum datum,quamuis multi ex illa capiant occasionem ruinæ,si non est dicenda scandalum qñ nullus ex ea scãdalizatur. Si uero dicant talem scripturam contra hæreses dicendam esse peccatum mortale ẽt si nullus eam legat,et esse scandalum datum quamuis legentes in illa non scandalizentur ex ea,oportebit eos fateri, beatum August. beatum Hieronymum,& beatum Irenæũ peccasse mortaliter, pro eo quòd multas aduersus hæreses ediderunt scripturas, & tales illoꝝ tractatus, quos aduersus hæreses ediderunt, oportebit dicere esse scandalosos: qm̃ etiam per illos tractatus poterit aliquis scandalizari,ita ut ipsas,quas illi sancti damnarunt hæreses, eligant magis,quàm catholicam ueritatem. Qui hoc cõcedere non dubitauerit,cogetur etiam damnare totam ecclesiam catholicam,ꝓpea quòd illa non damnauit unquam tales tractatus neque unquam uiros fideles ab illoꝝ lectione prohibuit. Non credo esse aliquem tam dementem,ut dicat sanctos uiroꝰ ob hoc peccasse mortaliter,quòd contra hæreses scripserunt,& ecclesiam errare,ꝓpea quod illa sanctoꝝ uiroꝝ tractatus, quos illi aduersus hęreses scripserunt,legi permittit. Siquis tñ fuerit tam effrons,ut hoc cõcedere non uereatur, deducam illum in multo acerbiores angustias, & in maxima, quæ fingere possumus uiro Christiano in cõuenientia. Nam qui hæc dicit necessario cogetur fateri Euangelistas in

ſcriptura ſuorꝝ Euangelioꝝ, & Paulum in ſuis Epiſtolis erraſſe: qm̃ omnes hi ſcripſerunt aliquas peruerſoꝝ hominum hæreſes, et quamuis Euangeliſta, aut Apoſtolus eas damnauerat, non tñ defuit qui illas poſtea ſit tutatus. Aperta eſt Saducæoꝝ hæreſis negantium reſurre-
mat.22 ctionem, quæ à Chriſto, Saluatore nr̃o, Mattheo, Mar
mar.12 co, Luca referentibus, damnata eſt. Certum eſt tamen
1.Ti.4 multos fuiſſe poſtea hæreticos, qui in hanc eandẽ hæreſim lapſi ſunt; & utinam non ſint hodie etiam plures, q eidem hæreſi faueant, putantes nihil reliquum eſſe poſt hanc uitam. Paulus apoſtolus in priore ad Timotheũ Epiſtola damnat duas hæreſes, unam, quæ prohibet nuptias, alteram, quæ damnat certas aliquas ciboꝝ ſpecies: quas hæreſes nullus (quod ſciam) fidelis hõ ante tp̃s Pauli docuerat: ſed quia ſpũ prophetico præuidit futuros eſſe aliquos, qui illas docerent, ideo tẽpeſtiue præmonuit, ut ab illis caueremus. Si Paulus de hæreſibus futuris præmonuit, ſcribens illas, & dãnans ante illaꝝ ortum, multo efficacius, & uehementius ſcripſiſſet cõtra illas, quæ iam fuiſſent ortæ, ſicut & fecit contra eas, quæ ſuo tp̃e ſunt ortæ. In epl'a ad Galatas ex profeſſo diſputat contra illos, qui dicebãt ceremonias, & ſacrificia ueteris legis eſſe neceſſaria ad ſalutem in lege Euangelica. Hoc idem contendit in epl'a ad Hebræos. Poteſt tamen fieri, ut quis has Pauli Epiſtolas legens, eligat magis hæreſes, quas illic Paulus damnat, quàm catholicam ueritatem. Nã Ebion, & Cerinthus, & Sãſæi, & Elceſæi hæretici non obſtante Pauli ſn̄ia ueteris legis ceremonias dixerunt eſſe neceſſarias in lege Euangelica. Quis ergo erit tam demens, ut cenſeat delendas eſſe epiſtolas Pauli, redenda eſſe Euangelia, ne forte quis illa legens in eas incidat hæreſes, quæ illic dãnantur, aut in alia uitia, quæ illic reprehenduntur? Ex his omnibus colligo, ꝙ ille, qui contra hæreſes ſcribit, non ſolum non peccat in hoc: ſed bñ agit, nec talis ſcriptura eſt peccatũ, imo potius opus bonum, et per conſequens non eſt dicendum ſcandalũ

datum, licet aliquis per illam ſcandalizetur. Præterea ſicut pōt quis per hmōi ſcripturam ſcandalizari, ſumens ex illa occaſionem aſſentiendi alicui hæreſi, ita econtrario pñt multi per illam ſcripturam ab hæreſi, in quã forte fuerant lapſi ad fidem catholicam reuocari, & q forte erant dubiĳ, & nutantes in fide confirmari, & uerisimile eſt hoc multo frequentius contingere, quàm illud: qa in tali ſcriptura fides catholica laudatur, hæreſis reprehenditur, & damnatur pro fide catholica illic pugnatur, & hæreſis expugnatur. Cum igitur boni, & Catholici non ſolum poſſint ex hmōi ſcriptura perſuaderi ad confirmationem fidei: ſed ultra hoc urgeantur, & quaſi compellantur ad illam, conſequens eſt, ut ſiquis talem ſcripturam contra hęreſes diſputantem legens in aliquã illarꝶ hęreſum illic damnatarꝶ labatur, nõ tribuatur hoc malitiæ ſcripturæ: ſed potius malitię ipſius legentis qui ſcriptura abuſus eſt, cum id probet, & bonũ iudicet, qđ illic legit eſſe malum, & reprobatum. Si gallinam aut caponem, aut arietem ſerpens comedẽs uertat in uenenũ, quis dicet eſſe cibi culpam, & non potius ſerpentis, qui ob ſuæ complexionis malitiam id quod natura ſua erat ſalubre, uertit in uenenũ? Idem prorſus cẽſendum eſt de illo, qui legens eos tractatus, qui contra hæreticos ſcribuntur, ipſas hæreſes quas illic uidit rep̄hendi, & dãnari, magis eligit quàm catholicam ueritatem. Ex his omnibus apertiſſime colligitur illum, qui cõtra hæreſes ſcribit, non ſolum per hoc non peccare: ſed bñ agere, nec talem ſcripturam eſſe dicendam peccatum: ſed opus bonum, & meritorium, & per conſequens non eſſe cenſendam ſcandalum datum, quamuis aliquis per illam ſcandalizetur. Quia tale ſcandalum non à ſcriptura oritur, q̃ ex ſe bona eſt, cum mala ſit hæreſis, quæ per illam reprehenditur: ſed à malitia ipſius legentis procedit, qui abutitur bono. Tale igitur ſcandalum cenſeri debet acceptum, & non datum: quia ille culpa ſua uoluit offendere, cum tñ fuiſſet de offendiculo pręmonitus. Ille per pro

priam malitiam uoluit illi adhærere sniæ, de qua fuerat monitus esse hæreticam, ut caueret ab illa. Hoc tale scādalum nullus euitare tenetur, qm̄ de hoc (ut diximus) intelligitur illa iuris Christiani regula, quæ ait: Vtilius scādalum nasci permittitur quam quod ueritas relinquatur. Siquis. n. a' me de fide Catholica doctus, & de hęresi, ut ab illa caueat monitus, in hęresim ipsam labatur, illius erit culpa, non mea qui illum monui. Ex quo apertissime colligitur nullo modo esse pręter mittendam doctrinam fidei catholicę, ut euitetur error i proximo, qui ex propria culpa errat. Nam aliàs eadem rõne oporteret prędicatores uerbi Dei nō reprehendere uitia in publica concione, et confessores nō interrogare de illis pœnitentes in secreta confessione, cum possit contingere, ut quis peccata, quæ forte ignorabat inde discens, occasionem sumat appetendi, & tandem ꝑpetrandi ea, quæ nunquam antea commiserat. Eadem rõne medicus non deberet monere infirmum de cibis noxijs, ut caueat ab illis, qm̄ sæpe contingit, ut post prohibitionē ardentius illos cibos appetāt, quos si comederint, forte morietur. Tamen si hoc contigisset, nullus sanę mentis ob hoc exprobraret medico: quoniam monuit infirmum, imo potius illo inculpato in ipsum infirmum totam rejciet culpam: quoniam noluit obtemperare medico consulenti: sed suę innitens prudentię, mortem sibi asciuit. Si medicus corporalis monens infirmū, ut caueat a' noxijs cibis bñ agit, consequens est, ut medicus spiritualis monens alios, ut à doctrinis noxijs, abstineāt, tanto melius agat, quanto aïa melior est corpore, & quātò grauiores sunt animi morbi, quàm corporis. Rursum, nunquam bonū aliquod omittendum est pp euitandum scandalum ꝓximi, quod in illo oritur ex propria illius malitia, quāuis (ut diximus) liceat ad tp̄s omittere, ad uitandum scandalum, quod oritur, ex ignorantia: quia tūc tandiu omittere oporteret bonum opus, quousqꝫ ille de ueritate doceatur. Hoc ita esse testimonio redemptoris nr̄i proba

tur,qui poſtquã docuerat phariſęos, apoſtolos nõ peccare,eo quòd non lotis manibus manducabant,& dicẽtibus illi Apoſtolis,phariſęos ob hoc fuiſſe ſcandalizatos,rñdit. Sinite illos,cæci ſunt, & duces cęcorũ. Quibus uerbis Chriſtus redemptor noſter apertiſſime contempſit tale phariſęorũ ſcandalum, eo quòd oriebatur ex pura illorũ malitia,cum ab illo de ueritate edocti ipſam apprehendere nolebant.Vnde Theophila. pręfata ſaluatoris uerba interpretans,ait: Hinc enim diſcimus, quod offendi illos,qui ſponte offenduntur,& incurabiles ſunt, non eſt nobis damnoſum.Hæc ille.Et idem ſuper Lucam declarans miraculum de Hydropico,quem Dñs Sabbato ſanauit,ſic ait:Porrò cũ in medium ueniſſet Hydropicus,non hoc conſyderauit Dñs, quomodo non offenderet multos: ſed quomodo ſanaret eos, qui cura ſua indigebant. Oportet.n.nos ubi magna proſpectat utilitas,non curare inſipientes,qui ſcandalizantur. Hæc Theophilactus. Scandalum illorum, qui legentes tractatus aduerſus hæreticos editos, in ipſas hæreſes labuntur,ex propria illorũ malitia oritur, & non ex ignorantia:quia cum ueritas fidei ſit illis aperte declarata, illam contemnunt,& errorem ibidem dãnatum eligunt. Conſequens igitur eſt,ut iuxta Saluatoris noſtri doctrinam)tale iſtorũ ſcandalum,qui ſponte ſua ſcandalizantur,ſit contemnendum,& propter illud uitandum non debeat quis omittere,ſcribere contra hæreſes. Deinde quàm uanum,& futile ſit hoc inconueniens,quod iſti offerunt contra libros, qui aduerſus hæreſes ſcribuntur, apertiſſime oſtendit Paulus in Epiſtola ad Romanos,in qua de bonitate legis Moſaicæ diſputat,oſtẽdens eam non ita bonam fuiſſe, ut Iudæi putabant: quia non poterat iuſtificare homines,ut illi credebant. Et tandem oſtendens quid boni lex haberet,ait: Per legem enim cognitio peccati. Hoc ideo dixit: quia aliqua ſunt peccata,quæ neſciremus eſſe peccata:niſi lex docuiſſet nos illa eſſe peccata. Ideo iterũ in eadem Epiſtola ait: Pec-

mat.15 *Theo.* *Lu.14* *Rom.3* *Rom.7*

catum non cognoui nisi per legem. Nam concupiscentiã nesciebam, nisi lex diceret. Non concupisces. Hac igitur lege data, & per illam peccati cognitione habita, ortũ est inde, ut homines ipsa pctã, quæ intellexerunt esse per legem prohibita, magis appeterent. Et ideo ipse in eadẽ
Rom.5 Epl'a dixit: Lex subintrauit, ut abundaret delictum. In quibus uerbis illud aduerbium, ut, non est capiendum ĩ significatione causæ finalis: sed quatenus significat consequutionẽ effectus. Non.n. ad hunc finem dedit Deus legem, ut homines magis peccarent: sed ut meliores fierent. Data tñ lege homines exarserunt in maiorem appetitum earꝫ reꝫ, quæ per legem illis erant prohibitæ.
Hora. Nam (ut ait Poeta) Nitimur inuetitũ semper, cupimusqꝫ negata. Et idem Paulus in eadem Epistola hoc ipm̃ ait,
Ro.7. sic inquiens: Occasione accepta peccatum per mandatum, operatum est in me oẽm cõcupiscentiam. Et postquam alia multa ad idem propositum ibi Paulus dicit, cõtra seipsum arguit, sic inquiens. Quid igitur dicemus? Lex peccatum est? Hoc Paulus sibi opponit, quia forte aliqui putare potuissent, legẽ esse malã, & melius fuisse talẽ legem non fuisse datam, cũ ex illa multi (ut dictum est) occasionem acceperunt magis peccandi. Sed huic obiectioni rñdet Paulus absit, Sed pctm̃ non cognoui: nisi p legem. Et paꝝ infra. Sine lege.n. pctm̃ mortuum erat. Ego aũt uiuebam sine lege aliqñ. Sed cum uenisset mandatum, pctm̃ reuixit, ego aũt mortuus sum, & inuẽtũ est mihi mandatum, qđ erat ad uitã, hoc esse ad mortem. Nã pctm̃ occasione accepta per mandatũ seduxit me, & p illud occidit. Itaqꝫ lex sctã quidem, et mandatũ sanctum, & iustum, & bonum. Quæ uerba interpretãs Anselmus in commentarijs super Epistolas ait: Pecca-
Ansel. tum itaque non legitime utens lege, ex prohibitione aucto desyderio, dulcius factum est, & ideo seduxit, uel
Theo. fefellit. Hæc ille. Et Theophilactus eadem Pauli uerba exponens ait. Legi nanque mens erat, ut ad uitam traduceret, eoqꝫ & tradita est: at si ex ea mors ipsa deflu

xit,non est ppea illa culpanda: sed pctm̃.i.impetus ille, qui ad malum fertur,& corruptus, & uoluptuarius animus,quin potius,ut proprius loquar, uoluptas me ipsa seduxit,occiditq́; sub mandati prætextu. Hęc Theophilactus.Paulus ergo censet legem fuisse bonam,& bonũ fuisse talem sanxisse legem, quãuis ex illa homines sumpserunt occasionem pluries,& ardentius peccandi: qm̃ hanc mali occasionem non præbuit illis lex, quæ bona erat: sed ipsi per propriam malitiam sumpserunt ex lege occasionem.Et ideo caute Paulus in præfatis uerbis loquutus est dicens. Occasione accepta p mandatum, & non dixit,occasione data per mandatum. Qm̃ lex,q̃ bona erat,non poterat illis alicuius mali occasionem p̄bere:sed ipsi homines: quia mali erant, ex eo,quod bonum erat mali occasionem sumpserunt.Ad eũdem modum nos dicamus de scriptura Catholica contra hæreses edita, quemadmodum Paulus de lege dixit: Occasione accepta hæresis per scripturam Catholicam seducit insipientes,& fallit illos. Quid igitur dicemus? Scriptura illa pctm̃ est?Absit. Sed scriptura sancta est,& opus sctm̃,& iustum,& bonum. Deniq;, ut iam concludamus,si ut uitetur insipientium spontaneum scandalũ, uitanda est scriptura contra hæreses, oportebit eadem rõne uitare omnia sctõꝶ uiroꝶ opera: qm̃ uix ullũ mediocris magnitudinis opus illoꝶ reperies, in quo non recitetur aliqua hæresis,& damnetur. Nam tanto odio hæreses sunt persecuti,ut semper occasionem quęsisse uideantur,qua aduersus aliq̃; illaꝶ pugnare possent. Forte aliquis mihi obijciet id, quod præcedenti capit. diximus,non esse bonam publicam aduersus hæreticos uocalem disputationem: nisi ubi necessitas urgeret, & ita forte eadem ratione colliget non esse etiam bonum disputare per scripturam aduersus illos. Sed hanc obiectionem nullius prorsus esse momẽti facile quisq; intelliget,si consideret,quàm latum sit inter uocalem,& scriptam disputationem discrimen. Vocali siquidem dispu

tationi,& publicæ,omnes adesse pñt, & omnes ad illã audiendam certatim concurrunt tam idiotæ, quàm uiri docti. Scriptam autem disputationem non legunt, nisi uiri docti, & ideo scripta disputatio reputatur secreta, & non publica. Vocalem aũt disputationem secretò, & coràm solis uiris doctis fieri posse cõcessimus, sicut nũc de scripta disputatione concedimus. Deinde in uocali disputatione idiotæ, qui adstant, & si sñias non intelligant, iudicare tñ de ipsa disputatione contendunt. De disputatione autem scripta raro aliquis iudicat, nisi uir doctus: qm̃ uix aliquis (ut dixi) nisi doctus ille sit, illam legere curat, & si legerit non intelliget, ac proinde, nec iudicare pñt. Ad hunc modum sancti uiri distinxerunt doctrinas, quæ uoce, aut scripto dantur: qm̃ cum prædicatores uerbi Dei admoneant, ut iuxta auditorꝶ capacitatem sermones temperent, ita ut de rebus sublimibus coràm populo rudi non disserant: ipsi tñ, qui hæc consulunt, in suis operibus sæpe de rebus sublimibus scripserunt: qm̃ putabãt illa opera à uiris idiotis non fore legẽda, & ita non putarunt idem iminere periculum ex scriptura, quod certum erat oriri posse ex uocali prædicatione. Propter hanc eandẽ cãm censeo uitandos esse eos libros, qui lingua uulgari contra hæreticos disputant: qm̃ talis scripta disputatio in lingua uulgari edita tam publica est, & adeo exposita est iudicio hominum idiotarꝶ, ac si publica uoce fieret. Merito igitur laudandus est cõis regni Castellæ senatus, qui poblico edicto prohibuit ne tales libri contra hæreticos editi in linguã uulgarem transferrentur, & de aliquibus, qui iam translati erant, præcepit sub grauibus pœnis ne uenderentur.

Quòd hæreticus si resipuerit est ab ecclesia misericorditer recipiendus. Cap. XXI.

Hæreticum hominem si resipuerit solet pia mr̃ ecclesia, quæ spõsi sui dulcissimi uestigia sequitur, extensis (ut aiunt) ulnis recipere. Imitatur siquidem sponsum suum,
1.Ti.2. qui (ut ait Paulus) uult omnes homines saluos fieri, &

ad agnitionem ueritatis uenire. Eũ,qui uenerit ad me, *Ioan. 6*
inquit Saluator nr̃,nõ eijciam foras. Iustum est ergo,ut
ecclesia illius sponsa non eijciat foras eos, qui ad Xp̃m *Hier. 3*
redire uoluerint. Deus per Hieremiam prophetam Iudæorũ synagogæ,quæ cum amatoribus multis per uarias idolorũ culturas fuerat fornicata, promisit se illam recepturũ,si ad illum reuerteretur,ergo oportet,ut ecclesia filios,qui ab eius gremio per hęresim recesserant, recipiat, cum ad illam reuertuntur. Contrarium tñ sensit olim Nouatus,à quo Nouatiani hæretici sunt dicti, qui in tantam prorupit insaniam, ut non fuerit ueritus docere,non esse dandam lapsis pctõrũ indulgentiam,siue remissionem.At ecclesia spiritu Dei illustrata intelligit bene,quàm crudelis, & quàm à diuina misericordia aliena sit hæc sñia, & ꝓpea ip̃m Nouatum damnans lapsis indulgentiam promittit,& tribuit. Imò blandius uelut pia mr̃ amplectitur eos, quos nunc lucratur, & de illis multo amplius gratulatur, quàm de illis, quos nunquã amiserat. Agnoscit.n.illa,ꝙ sponsus suus est ille bonus *Luc. 15*
pastor,qui errantem ouem non interfecit,non percussit: sed gaudens super humeros suos imposuit, & ad ouile perduxit, & tandem conuocatis amicis, congratulari sibi ab illis petijt,eo qđ ouem, quam amiserat:inuenit.
Deinde pr̃ ille Euangelicus filium suum prodigum de *Ibidẽ.*
pastu porcorũ,& lõginqua regione,in quam abierat ad se reuertentem non reiecit,neq; illi exprobrauit ꝓdigalitatem,aut ulla iniuria illum affecit: sed ut uidit illum pr̃ eius à longe,misericordia motus est, & accurrens cecidit super collum eius, & osculatus est eum: & dixit ad seruos suos. Cito proferte stolam primam,& date anulum in manum eius, & calciamenta in pedibus eius, & adducite uitulum saginatum,& occidite, & manducemos,& epulemur:quia hic filius meus mortuus erat, & reuixit,perierat,& inuentus est. Sic pr̃ cœlestis iudicat sic emendat,sic peccanti filio dat oscula,non flagella,ut pote qui non uult mortem pctõris:sed ut conuertatur,et

uiuat. Licet hæc filij Prodigi parabola de omni pctõre soleat intelligi, mihi tñ magis de illo, qui in hæresim lapsus est, intelligenda vr̃, quam de fideli, qui aliud crimen
1. Ti. 3 lætale cõmisit. Fidelis siquidẽ adhuc est in domo pr̃is, ppea q nondum ab ecclesia quæ Paulo testante, domus est Dei, recessit. Hæreticus uero, qui se ab eccl'iæ catholicæ consortio separauit, domum reliquit pr̃is & tãto longius abijt, quanto fide deserta in plura se immersit uitia. Ad domum pr̃is reuerttiur, cũ relicto errore, quo fuerat ante deceptus fidem catholicam suscipit per quã iter in eccl'iam, unde exierat, intrat. Sed hunc talem pr̃ cœlestis cum gaudio suscipit, & magis super illum lætatur, quàm super seniorem filium, qui domi manserat. Qui fit igitur, ut mr̃ non eodem gaudio suscipiat reuertentem filium, quo illum suscipit pr̃? Erit'ne sponsa contraria sponso suo, ut qd' sponsus suus benigne, & cũ gaudio suscipit, illa cum austeritate reijciat? Absit. Nihil.n. ex his, quæ ad fidem, & mores spectant, ecclesia agit, nisi prout à Deo sponso suo regitur, & docetur. Male igitur eos agere conuincitur, qui hæreticis reuertẽtibus ad ecclesiæ consortium, aut Iudæis, uel Sarracenis ad uerã fidem conuersis exprobrant præteritam infidelitatem, & illos ob hoc iniurijs afficiunt, cum potius deberent illos benigne tractare, dulciter alloqui, charitate, & amore psequi, ut his retinaculis illos in fide suscepta melius conseruarent. Et forte qui illos acerbe & cum austeritate tractant, hoc faciunt, ut illos fidei susceptæ pœniteat: Ideo Dñs in lege ueteri sub quadam figura, quẽadmodum reliqua, quæ in illa lege fuerunt dicta, præcepit, ut hmõi hominibus non inferretur iniuria, neq; præteritũ uitium quis illis exprobraret. Sic.n.in Leuitico ait: Si
Leu. 19 moratus fuerit aduena apud uos, non exprobretis ei. Vitium aduenæ præcepit non esse illi exprobrandum. sed ut tanquam indigena ab illis æstimaretur. Aduena est inter Christianos quisquis à Iudæor, uel Sarraenor ritu ad Christianismum uenit, huic tali pręcepit Dñs, ut

nullus exprobraret aduenæ notam, nullus ex hoc illi iniuriã faceret, q̃ ante Iudæus aut Sarracenus fuerit. Nullus in illo considerare debet, sicut neq; Deus cõsiderat, quod ante fuit: sed quod nunc est. Vñ Ambrosius ait: Ambr.
Cum renũciatur improbitati, statim adsciscitur uirtus. Egressus.n.malitiæ, uirtutis operatur ingressum, eodẽq; studio, quo crimen excluditur, innocentia copulatur. Hæc Ambrosius. Et hñr hæc uerba in cap. Cum renunciatur. 32.q.1. Eos uero, qui contra hanc Dñi legẽ facientes, austere, et improbe tractant nouiter conuersos, rep̃hendit Dñs per Ezechielem prophetam dicens: Aduenam opprimebant calumnia absq; iudicio. Quæ uerba Ez.22
interpretans Hieronymus in cõmentariis ait: Aduenam Hier.
quoq;, & peregrinum, qui nõdum eius ecclesiæ fuerat effectus: sed tm̃ auditor, & hñs initia fidei, opprimebãt calumnia: ut postq̃ circuissent mare, et aridam, facerẽt unum proselytum & facerent eum filium gehẽnæ. Hæc Hieronymus. Iustius est ergo, ut qui à Iudæis, siue Sarracenis, siue hæreticis, eorũ erroribus desertis, ad fidem ecclesiæ catholicæ conuertuntur, benigne recipiantur, dulciter tractentur, ne nimia austeritate deterriti, à cœpta fide recedant: sed potius benignitate, & blãditiis sanctis allecti, in fide, quam semel susceperũt alacriter perseuerent. Et siquis ex his Xp̃ianis recentibus, & nouiter à Iudaismo, aut à Sarracenis conuersus, in fide errare contingat & postea errorem suum cognouerit paratus corrigi, dico hunc talem esse cum maiori misericordia, & leuiori pnīa, quàm alius ex ueteribus Xp̃ianis recipiẽdus: præsertim si ex ignorantia illum errasse constet, & non ex malitia: utputa, quia non fuerat plene de fide instructus. Neq; obstat capit. contra Xp̃ianos. de hæreticis. lib.6. quia cap. illud intelligitur de pertinacibus, & qui non sunt parati ab errore suo corrigi. Si tm̃ ueræ contritionis signa oñderint, & ad unitatem ecclesię redire uoluerint, benigne recipi debent: quia ignorantia, & aliqñ infirmitas illos excusat. Ne igitur hoc excusationis uela

mine malitiam suam semper tegere procurent, necessarium esset, ut hmōi nouiter conuersis Christianis tp̄s ali quod, & nō nimium breue præfigeretur, in quo ea, quæ ad fidem catholicam pertinent, discere tenerētur, & ma gistri qui illos docerent, darentur: qm̄ nisi id fiat, etiam si postea errent, merito se excusare poterunt dicentes: Ne mo nos conduxit. Verū nequis ex his, quæ diximus ansam erroris capiat, putans hæreticū hoiem quotiescūq; resipuerit, esse semper ad misericordiam recipiendum, oportuit de hac re admonere lectorem, ut intelligat bifariam posse contingere, ut hæreticus ad fidem conuersus ab eccl'ia recipiatur. Vno modo, ut recipiat̃ ad solam animæ suæ salutem: alio modo, ut non solum ad aïæ: sed etiam ad corporis salutem recipiat̃. Primo mō dicimus hæreticum quocunq; tp̄e pœniteat̃, ēt si relapsus fuerit esse semper recipiendum ad pn̄iam, ut salutem animę assequi possit. Nam pn̄ia (ut Augustinus ait) etiam si in ultimo uitæ hiatu aduenerit, saluat, & liberat. Et in ca. sup̄ eo. de hæreticis. lib. 6. docetur, relapso hæretico non esse neganda pn̄iæ, & Eucharistiæ sacrā si illa humiliter petierit, & manifesta pn̄iæ signa in eo appareant. Secūdo modo, hoc est, ad corporis, & animæ utilitatem, nō semper oportet hęreticum recipere, neq; semper eccl'ia illos recipere uult. Et merito hoc eccl'ia facit: quia si semper illos reciperet, ut illos in uita, & aliīs bonis tp̄alibus seruaret incolumes, in multorū perniciem (ut lib. 2. longius docebimus hoc cederet. Quos āt hr̄ticos, & qn̄ ad corporis, & aïæ salutē eccl'ia recipiat sequēti ca. docebim⁹.

Quod hæretici primo ad fidem redeuntes, non sunt omnes pariter, & cum æquali misericordia recipiendi. Cap. XXII.

Quamuis omnes hæreticos, qui semel tm̄ in hæresim lapsos fuisse, deprehēsi sunt, cum ad fidem catholicam redeunt, recipiendos esse diximus, non tn̄ omnes cū recipiuntur, eadem benignitate tractare oportet: sed iuxta uarietatem criminis, & p̄sonę uaria illis impendetur mi

De. 25. sericordia. Nam pro mensura peccati, p̄cepit Deus, ut

fiat

fiat plagarum modus. Hæc autem uarietas in multis cõsiderari debet,& primo an is,qui in fide errauit, sponte, & sine alicuius accusatione uenit, an post quam fuerat accusatus. Multum siqdem interest,an libere an ex metu aliquid agas. Siquis in fide errauerit, & postea pctm̃ suum agnoscens sine alicuius accusatione,aut denunciatione sed sponte sua ad inquisitores hæreticorum accesserit,& se corãm illis de sua hæresi accusauerit, & misericordiam petierit, erit absq; dubio, cum benignitate,& misericordia recipiendus. Et sine alicuius infamiæ nota, pnĩa aliqua secreta iuxta hæresis,& personæ q̃litatem illi imponitur. Neq; in hoc tali est considerandum ex tpe suæ cognitionis,& confessionis aliquod discrimẽ: ut puta,si ante tp̃s gr̃æ ab inquisitoribus concessum,uenit uel post. Solent.n.inquisitores hæreticorum cum primum oppidum aliquod uisitant, ut de hæreticis inquirãt, edicta proponere, & ppl'm per prædicatores monere, ut siqs in illo fuerit in hæresim aliquam diabolo suadente lapsus,infra talem,aut talem terminũ,puta hebdomadã, uel mensem,errores suos recognoscant,& se errasse humiliter corã illis fateantur: alioqui si hoc illis p̃signato termino iam transacto,deprehensi fuerint,uelut hæretici punientur. Hic illis p̃fixus,& concessus terminus,solet uocari tp̃s gratię:quia ex gratia, & non ex necessitate illis concessum est tp̃s uenię,uel misericordię,quia si illo tpe uenerint,uenia illis dabitur,& misericordia. Quocunque igitur tpe quis ueniat,siue intra tp̃s gratiæ, siue postea,modo sponte sua,& sine aliqua accusatione,aut citatione ille ueniat,semper est cũ misericordia recipiendus. Et potest hoc etiã probari à simili per id,quod hr̃ in.c. Si tibi absenti, paragrapho antequam.de p̃bendis. lib.6. Si uero aliquis non spõte sua: sed accusatus, & uocatus,ad inquisitores uenerit,& pctm̃ suum fuerit corã illis confessus,tunc hanc oportet hr̃e imprimis considerationẽ,an uidelicet ille intra tp̃s gratię uenerit, an post. Si quis de hæresi accusatus pctm̃ suum antequam ad iu

dicium uocetur, agnoſcat & illud humiliter fateatur intra tp̄s gratię, dico illum eſſe miſericorditer recipiendū, et cū delicti ſui uenia; ſiue ille ſciat ſe eſſe accuſatum, ſiue non. Nam alioqui ego nō poſſum intelligere, quibus illud tp̄s gratiæ prodeſſe poſſit: qm̄ illis, qui ſpōte ſua ueniunt, & mere libere, nihil certe prodeſt, cum hi etiam ſi poſt tp̄s gratię iam elapſum uenerint (ut nunc diximus) ſunt admittendi. Fateri igitur oportet tp̄s illud gratiæ, aut nullius prorſus eſſe momenti, aut neceſſario ualere illis, qui poſt accuſationem uenerint. Imponetur tñ iſtis pœnitētia digna iuxta ſuoꝝ criminum qualitates. Si aūt poſt tp̄s gratię elapſum quis accuſatus, & uocatus acceſſerit, & crimen ſuum tunc fuerit corā inquiſitoribus confeſſus, dubium eſt inter doctores, an ſit recipiendus.

Archi. Nam Archidiaconus in. c. ut cōmiſſi, paragrapho necnon, de hæret. lib. 6. dicit hunc talē non eſſe recipiēdum, & remittit ad notata in, l. 1. C. de his qui latro. occul. Do-

Domi. minicus eodem loco recitat hanc Archidiaconi opinionem, & illam nec oppugnat, neque confirmat: ſed ſola

Hoſt. illius relatione contentus pertranſit. Hoſtienſis uero in ſumma, tit. de hęret. dicit hęreticum antequam ſit conuictus, ſemper eſſe recipiēdum. Nam in paragr. Qualiter deprehendatur. ſic ait: Si confitetur uocatus timore probationis, & iudex uideat ipſum cōtritum, & ſperet de conuerſione ſua, poteſt ei parcere iniuncta pnia ſalutari. Et parum infra ait: Si uero negauerit, & conuictus fuerit, cōdemnari debet per eccleſiaſticum iudicem, ad quem hoc pertinet, ut in. c. Ad abolendam, paragra. 1. extra de hęreticis. Et in parag. Quando, & qualiter eccl'iæ reconcilietur dicit, quòd poſt condēnationem ſtatim ſine aliquo interuallo poſſet reconciliari authoritate epi, ex interuallo aūt non niſi authoritate Papę. Et dñs Car-

Card. dinalis in clement. Ad noſtram, parag. pen. de hęret. dicit, quòd ſi poſtquam negauerit, ſit conuictus, non admittatur ad hmōi reuocationem erroris, ut per illā mortem euadat. Quia qui expectauit, ut per ꝓbationes con

uinceretur,& conuinctus redit,non hoc facit in continē ti,nec sponte: quia uidetur timore probationū fecisse. Glossator aūt decretalium docet, quod ēt post condē nationem sit recipiēdus, si tunc sponte illum redire cognoscatur. Hoc dicit in cap. Ad abolendam, parag. præ senti. in uerbo: recurrere. & in. c. pen. de hęr. parag. siqui autem. in uerbo: deprehensi, & ibidem probare nititur hanc suam opinionem, sic dicens: Quia ecclesia nō claudit gremium redeuntibus ad ipsam. C. de sum. trin. inter claras. circa finem, & delicti ueniam petētibus damus. C. eod. tit. Manichęos. Hæc in glos. Panormitanus in. 1. c. excōicamus, parag. damnati. eod. tit. quamuis recitat opinionem Archidiaconi, huic tñ magis fauet. Et ꝓ hac opinione ille adducit tex. in. c. Accusatus. de hęret. lib. 6. In quo cap. solos relapsos sine misericordia dicit esse puniendos. Dicit ergo Panormitanus hāc opinionem esse tenendam: quia mitiorē, & probat per regulam: Odia. & per regulam: In pœnis. de reg. iu. lib. 6. Ecce uides tres doctissimorꝝ uirorꝝ opiniones, quarꝝ duę sunt extremę, alia uidelicet Hostiensis, q̄ quodā modo mediat. Quid igitur ego homo theologus faciam, ubi tot magni gigātes pugnant? Dicere enim possem id, quod Virgilianus ille rusticus dixit. Pano.

Non est meū inter uos tātas cōponere lites. Virg.

Dicam tñ ingenue, quod nulla istarꝝ opinionum absolute, et ex omni parte mihi placet. Nec miretur quis, aut me arrogantem, & superbum dicat, ꝓpea quod ego hō theologus in materia iuridica contra uiros iuris canonici peritissimos pugnare audeam: sed magis consideret, obsecro, nullum esse, aut fuisse unquam tam doctum hominem, qui sensu pure humano scribens non errauerit aliquando, iuxta id, quod in uulgari prouerbio dicitur: Bonus quandoque dormitat Homerus. Consideret etiam id, quod Iuuenalis ait.

Veniet de Gente togata
Qui iuris nodos, & legum ęnigmata soluet. Iuuen.

Sed his omiſſis (ut ad ſcopum noſtram reducā orōnē) pro clariori huius rei illuſtratione, oportet negotiū hoc trifariam conſiderare iuxta tres gradus, per quos ad hę retici punitionem ſolēt iudices procedere. Primo enim hæreticus accuſatur, & uocatur. Secundo per teſtes ido neos de hæreſi cōuincitur. Tertio damnatur, & deinde punitur ea pœna, ad quā damnatus fuerat. Si hæreticus accuſatus, & uocatus antequam ſit de crimine ſuo con uictus, poſt tp̄s gratiæ pc̄tm̄ ſuum agnouerit, dico cum Hoſtienſi illum talem eſſe cum ſalutari pnīa ad miſericordiam recipiendum, ſi iudex agnoſcat illum de pc̄tō præterito dolere, & de emendatione illius bonam hēat ſpem. Nam hic talis cum non ſit uere', neque ulla iuris fi ctione relapſus, neque poſſit uere' dici incorrigibilis, cū errorem ſuum nulla pertinaci animoſitate defendat, nō eſt cur ad mortem poſſit damnari, aut iudici ſeculari tra di. Iura ſiquidem neminē niſi incorrigibilē, & relapſum iudici ſeculari tradi præcipiunt. Cum ergo iure nō ſit iſti denegata miſericordia, intelligitur conceſſa. Imponet tn̄ illi ſalutaris pœnitentia, in cuius impoſitione, ut plena ſeruetur iuſtitia, conſiderare oportet hæreſis, & perſonæ qualitatem, an uidelicet hæreſis illa, in quā lapſus eſt, ſit contra illum fidei articulum, quem expreſſe ſcire tenebatur. Nam (ut al's ſupra me dixiſſe memini) nō omnes ad omnia credenda pari lege tenentur. Si oppoſi tam fidem non tenebatur iuxta ſuæ perſonæ qualitatē ſcire, atque ideo conſtat illum ex ignorantia erraſſe, tūc cum modeſtia, & charitate docendus eſt de uera fide, quam ſi ſtatim ſuſceperit, erit cum miſericordia, & ſine ulla infamiæ nota recipiendus. Quia cum ille errorē ſuū nulla pertinaci animoſitate defendat, cōſequens eſt ut (iuxta Auguſtini ſn̄iam in cap. dixit Apl's) non ſit hæreticus cenſendus, nec uelut talis puniendus. Quo'd ſi aliqua illi imponat ad cautelam pnīa, ut uidelicet cautior deinceps ſit in loquendo, leuem illam eſſe oportet, cum leue, aut forte nullum fuerit illius peccatum. Si uero er-

rauit circa ea, quæ ſcire tenebatur, tunc tẽtandus eſt, an ex induſtria, & ſciens errauerit, an ex ignorantia. Poſſibile eſt enim, ut negligens fuerit in addiſcẽdis ijs, q̃ erat obligatus ſcire: & quia negligens fuit in diſcendo, errauit in aliquo particulari, putans illud, quod ipſe credit ab eccleſia catholica credi. Si illum ex ignorantia eorum, quæ ſcire tenebatur erraſſe conſtiterit, & de ſuo errore admonitus ſtatim illum reuocauerit, & ſine ulla rebellione ueram fidem ſuſceperit, cum miſericordia admittetur, imponeturq́ illi pnía, & non leuis: ſed aliquanto grauior præcedenti: non tamen, ut hæreticus punietur: ſed quia negligẽs fuit in addiſcẽdis illis quæ ſub gehennæ interminatione erat obligatus ſcire. Oportet tamen hoc loco cautum eſſe inquiſitorem, ut bene penetrare ualeat, an is, qui errauit circa ea, quæ erat obligatus ſcire, errauerit ex ignorantia: quoniam is, qui ignorat ea, quę ſcire tenebatur, oportet ut ſuam probet ignorantiã, ſi per eam excuſari procurat. Si uero cõſtat illum ex induſtria, & ſcientia erraſſe, quamuis poſt accuſationem ueniat, admittetur ad miſericordiam ſi hæreſim ſtatim abiurauerit: imponetur tñ illi pnía, & multo grauior, q̃ duobus pręcedentibus. Quia (ut ſaluator noſter ait) ſeruus, qui nouit uoluntatem patris, & non fecit ſcd̃m eius uoluntatẽ, uapulabit multis. Et quod adducit Archidiaconus ex annotatis in l. 1. C. de his qui latro. occul. non eſt ad propoſitũ. Hæreticus uero, qui tranſacto tpe gr̃æ uocatus crimen ſuum negauit, & poſtea per teſtes idoneos cõuictus pc̃tm̃ ſuum fatetur, et petit miſericordiã, eſt illi concedenda, ut euadat pœnam mortis: ſed erit ꝑpetuo carceri mancipandus. Hoc apertiſſime probatur per ſcd̃m cap. Excõmunicamus, paragrapho ſiqui aũt. extra de hæreticis. Nec obſtat cap. Ad abolendam, paragrapho. Præſenti, ubi dicitur, ꝙ ſecularis arbitrio ptãtis relinquatur puniendus, qui non continuo poſt deprehenſionem erroris ad fidem catholicam redierit. Deprehenſus .n. non dicitur in hæreſi oís qui accuſatus eſt de il

Lu. 12.

la:sed ille solum,qui de hęresi legitime conuictus est.Nā al's oporteret, ut omnis qui de hæresi accusatus est, & crimen suum negat,esset ante legitimam probationem ptāti seculari tradendus: quia textus ille dicit,quòd qui post deprehensionem erroris non statim ad fidei catholicæ unitatem recurrit, iudici seculari tradatur ad illius arbitrium puniendus.Hoc autem dicere esset absurdissimum. Nec satis est,ut quis dicatur in hæresi deprehensus,ꝙ sit per testes conuictus,docuisse,aut firmiter asseruisse propositionem aliquam,quæ uere est hęretica:sed oportet,quòd sit ēt per uera argumenta cōuictus talem propositionem esse hæreticam.Nam quamuis in hæresi aliqua persistat (ut supra in isto primo lib.cap.10.docuimus)antequam sit de hęresi sua legitime admonitus,nō dicetur pertinax,& per consequens neque hæreticus, si paratus sit reuocare hæresim,cū fuerit illi uera fides manifesta. Alioqui oporteret dicere, ut quotiescunque inquisitor hæreticoꝝ præciperet alicui prædicatori, aut doctori,ut propositionem aliquam tanquam hæreticā abiuraret,ille teneretur hoc facere.Nam diceret inquisitor,ꝙ nisi statim abiuret iuxta cap.Ad abolendam.statim illum tradet curiæ seculari. Et ita cogeretur aliqñ propositionem catholicam recantare,& abiurare.Non est ergo dicendus dephensus: nisi fuerit conuictus.Qualiter autem,& quibus argumentis sit aliqua propositio de hæresi conuincenda, supra cap.4.aperte declarauimus.Et certe(ut opinor)ex falsa huius uocis, deprehensus,intelligentia deceptus est Archidiaconus,putans omnem,qui transacto tpe grāæ accusatus accedit esse reijciendum,& potestati seculari tradendum. Et Dñs Cardinalis etiam deceptus est,qui existimauit oēm conuictum,etiam si ante condemnationē redeat, esse tradendum ptāti seculari: quia(ut ille ait)non statim, & continuo redit.Sed re uera fallitur:quia textus in cap.Ad abolendam.non dixit absolute, nisi continuo redierint, sed dixit,continuo post deprehensionem erroris. Tūc quis

dicitur deprehensus in aliquo crimine, qn̄ facti euidētia cognoscitur illum tale crimen cōmisisse, aut per testes est conuictus, aut publica sui confessione illud se fecisse est cōfessus. Quo fit, ut siquis conuictus de hęresi statim illud fatetur, & hæresim abiurat, dicēdus sit statim post deprehensionē erroris abiurasse, & per consequens non sit tradendus iudici seculari, arbitrio suo puniēdus. Quia cap. ad abolendam, præcipit ut arbitrio secularis potestatis non tradatur hæreticus, qui statim post deprehensionem erroris ad fidei catholicæ unitatem redire uoluerit. Et in cap. Excōmunicamus, paragr. siqui aūt. pręcipitur, ut hmōi talis, qui postquam fuerit deprehensus redierit, perpetuo carceri mancipetur. ut igitur quis pœnā mortis euadat, non opus est, quod fateatur suū crimen antequam fuerit conuictus: quia etiam si postquam fuerit conuictus, hoc est, in errore deprehensus: si tamen antequam per sn̄iam sit condemnatus, suum errorem fatetur, perpetuo carceri mancipatus pœnā mortis euadet. Huic meæ sn̄iæ fauent non solum glossator Decretaliū, Panormitanus, & cæteri, qui aliā extremam, & mitissimam opinionem tenent: sed etiam Gondissaluus de Villadiego in tractatu de hæreticis. Restat nunc tertius gradus examinandus, de illo. s. qui etiam postquam conuictus est, negauit, & ideo damnatus est, ut secularis arbitrio potestatis puniatur, & post hanc damnationis sententiam, crimen suum fatetur, credens se hac uia misericordiam consequuturum. Hunc talem firmissime teneo non esse ullo pacto admittendum, ut talis illi præstetur uenia, quæ illum a' iudicio secularis potestatis redimat. Qm̄ hic talis pręsumendus est ficte accedere, nec de illi⁹ emendatione sperādum est. Pro hac re est aperte textus præfati cap. Ad abolendam. ubi præcipitur, quod hæreticus relinquatur secularis arbitrio ptātis, animaduersione debita puniendus, nisi continuo post deprehensionē erroris ad fidei catholicæ unitatem sponte recurrere uoluerit. At qui post damnationem uenit, non sponte: sed

timore pœnæ quasi coactus redit: & qui conuictus adhuc sniam expectauit, non continuo redit. Et in utroque cap. Excõmunicamus paragrapho damnati, nulla prorsus damnatis datur indulgentia: sed præcipitur, ut seculari potestati tradantur debita aĩaduersione puniendi. Quod aũt Panorminatus arguit per cap. Accusatus. de hæreticis. lib. 6. in quo solis relapsis uenia negatur parũ mouet. Primo quia in illo cap. non habetur, quod ille ait: Illic. n. Papa declarat, qui sint relapsi dicẽdi, & q̃ sint pœna relapsorum in hæresim puniendi, non tñ exprimit pœnam, qua illi debeant puniri. Deinde quamuis illic solis relapsis negaretur indulgentia, non tñ reliquis omnibus conceditur, quod erat maxime necessarium, præsertim cum antea fuisset illis in multis locis negata, ut patet per cap. Ad abolendam. & cap. Excõmunicamus. primo, & scdo. Argumentum etiam, quod adducit, ut opinio sua tanq̃ mitior recipiatur, per regulam: Odia. & regulam: In pœnis. nihil ualet. Quia regulæ illæ intelliguntur in negotio dubio: qñ non constat quid ex iure tenendum sit, tunc pœnæ, & odia sunt restringenda, qñ uerò iura apertissime dispónunt pœnas, non sunt tunc illæ restringendæ. Illa ẽt, quæ pro ista opinione adducit glossa nullius sunt momenti. Nam illis satis, superq́ respondetur in cap. super eo. de hæreticis. libr. 6. In illo siquidem textu declaratur, quòd ecclesia nulli claudit gremium, ut illi deneget, quod ad aĩę suę salutem uiderit necessarium: ac proinde damnatis, & relapsis si contritionis signa ostenderint, pnĩæ, & Eucharistiæ sacramenta non negat. Claudit tñ gremium sæpe in his, quæ ad corporis salutem pertinent: qm̃ hæc denegata sæpe saluti animarꝝ prodesse solent. Deinde deceptus est glossator in præfato paragrapho siqui autem. in uerbo: deprehensi. ubi exponit, sic dicens: Publice, ita q͏ notorium, uel ẽt condemnati. Hæc ille. Fateor quidem condemnatos dicendos esse deprehensos: sed non de istis deprehensis loquitur ille paragraph⁹ siqui aũt, quia de istis, qui ꝑ con-

demnationem sunt deprehensi dictum fuerat eodem c. paragr. Damnati. Alioqui si de oĩbus deprehensis intelligatur par. siqui aũt. apertissime erit contrarius p̃ceden ti. parag. Damnati. Talis aũt contrarietas in eiusdẽ cap. contextu non est imaginanda. q̃ contrarietas facillime tollitur, si aduertamus alios esse præter damnatos, qui iure dicuntur deprehensi. Sunt enim deprehensi, qui in ipsa perpetratione criminis sunt capti, ut puta quia uisus est sic prædicare, aut docere, & qui per testes idoneos sunt conuicti, & qui publice in iudicio crimen suum cõfessus est. De his igitur, & non de damnatis intelligitur paragraph⁹ siqui autem: de reliquis uero, qui per iudicis ecclesiastici sententiam sunt condemnati, intelligitur paragraphũ Damnati. Quam uerborum differentiam, si bene aduertisset glossator, non sic fuisset deceptus. Superest adhuc, ut de alio hęreticorum genere disseramus, de illis uidelicet qui errorem suum fatentur: sed illum deserere nolunt, quoniam dñt non esse errorem: sed uerã fidem. Sed de hoc inferius lib. secundo disputabimus, quem totum huic negotio tribuemus: nunc enim in hoc primo libro de illis solum hæreticis disputamus, qui post tenebras ad lucem redeunt, & erroribus suis deser tis, ad fidem catholicam reuertuntur.

De apostatis, an sint etiam cum ad ecclesiam redierint, benigne, & cum misericordia, uel ut cæteri hæretici recipiendi. *Cap.* 25.

Quamuis de omni hæretico iam dictum sit, illum si congruo tempore sui delicti pœnituerit, fore ad misericordiam recipiendum, ut a' pœna mortis liberetur: aliq tamen de apostatis dubitant, an sint etiam eadem mensura metiẽdi, ut etiam illis si ad fidem catholicam ultro redierint, sit indulgentia præstanda. Huius autem dubitationis causa inde oritur, quòd ius ciuile non eandem tribuit benignitatem, et misericordiam apostatis, quam cæteris hæreticis. Nam in lege, hi qui. C. de apostatis. p̃cipit Imperator, ut apostatæ, etiam si ad fidem catholicam redire uoluerint, ultima pœna puniantur: cum tñ

alios hæreticos non dicat pœna mortis fore puniēdos. Pro huius qōnis definitione oportet in primis ad memoriam reuocare id, quod supra cap. 1. huius primi libri diximus, Apostatas sub nomine hęreticorum comprehēdi, nec esse aliam differentiam inter apostatam, & hæreticum: nisi eam, quæ est inter speciem, & genus. Nam (ut illic ex beato Thoma docuimus) Apostasia species est infidelitatis, quæ sub hæresi comprehendunt, & nihil supra hæresim addit: nisi quandam speciem aggrauantē, quæ est totius fidei oppugnatio, cum aliæ hæreses non totam fidem: sed solum partem oppugnent. At si apostasia est hæresis species, & nō alio modo ab illa distincta, consequens necessario est, ut apostata sit etiam quędam hæretici species, & nullum aliud habens cum hæretico discrimen: nisi quale est inter speciem, & genus. Hoc igitur præmisso, aliqua prius iaciam firmissima fundamenta, quibus innixa nostra huius qōnis sñía, contra omnia aduersariorum tela constans, & firma permaneat. Primum fundamentum. De crimine hæresis nullus iudicare alium potest: nisi solus ecclesiasticus iudex. Hoc fundamentum probatur per capit. Vt inquisitioni. de hæreticis. lib. 6. ubi expresse inhibet Papa omni potestati seculari, ne quomodolibet de hæresi cognoscat, aut iudicet, & causam assignet, quia crimen hæresis est mere ecclesiasticum. De nulla enim re mere ecclesiastica, secularis iudex definire aliquid ualet, quod si attentare quis præsumpserit eius definitio irrita est, & inanis, ut patet expresse in cap. Bene quidem. 96. dist. et in cap. Ecclesia sanctæ Mariæ. extra de constitutionibus. Et pp eandem causam cognitio, & iudicium in causa matrimonij sunt iudicibus secularibus prorsus inhibita, & solis ecclesiasticis iudicibus reseruata: quia matrimoniū eo, qđ est sacramētum, censetur res mere ecclesiastica. Præterea secularis iudex non pōt de hæresi inqrere, nec de illa iudicare, hoc est, non pōt iudicare, an hęc, aut illa assertio sit hæretica, an catholica, ergo non potest pp

illud crimen aliquem punire. Collectio est manifesta: quia iniustum est, ut quis possit iudicare in crimine, de quo non potest cognoscere. Quod aũt secularis iudex non possit de fide aut hæresi cognoscere, apertissime cõuincitur ex his, quæ supra cap.5. diximus. Et ꝓbatur ultra: quia secularis ptãs ab eccl'ia est illuminanda, et ab illa doceri debet, & non econtrario. Nam (ut dicitur in c. solitæ. de maiori. & ob.) ecclesiastica ptãs est uelut sol, secularis uero comparatur lunæ, quę lumen suũ à sole recipit. Deinde in lege ueteri non Rex, aũt Princeps, aut Dux, aut medicus: sed solus sacerdos habebat ius leprę inspiciẽdæ, & dignoscendæ, & ille solus leprosos iudicabat, & ex illius iudicio pendebat quidquid circa leprosum lex faciendũ esse iubebat: ergo eodem modo ĩ lege noua fieri oportet, ut non Rex aut Princeps, aut quæuis alia potestas secularis: sed solus sacerdotalis ordo, hæresis dignoscendæ, & iudicandæ ptãtem hẽat. Nam lepra (ut sacri doctores interpretantur quędam fuit exp̃ssissima hæresis figura. Vnde Augustinus libr.2. qõnum Euangelicaꝝ, cap. 40. disserens de decẽ leprosis à Xp̃o saluatore nr̃o mundatis, ita ait: Nullum eoꝝ q̃bus hęc corporalia beneficia præstiti, inuenitur misisse ad sacerdotes, nisi leprosos. Nam & illum à lepra mundauerat, cui dixit: Vade, & oñde te sacerdotibus, & offer ꝓ te sacrificium, quod præcepit Moyses in testimonium illis. Et post pauca subdit: Quærendũ igitur est quid ipsa lepra significet. Non.n. sanati: sed mũdati dñr: qui ea caruerunt. Coloris q̃ppe uitium est, nõ ualetudinis, aut integritatis sensuum, atq; membroꝝ. Leprosi ergo non absurde intelligi pñt, qui scientiam ueræ fidei nõ hñtes, uarias doctrinas profitentur erroris. Non.n. uel abscondunt imperitiam suam: sed ꝓ summa peritia ꝓferunt in lucem, et iactãtia sermonis oñtant. Nulla porrò falsa doctrina est, q̃ non aliqua uera intermisceat. Vera ergo falsis in ordinate permista in una disputatione, uel narratione hominis, tanq̃ in unius corporis colore apparen-

Lev. 13

Aug.

Matt. 8

tia, signant lepram, tanquam ueris, falsisque colorum fucis humana corpora uariantem, atque maculantem. Hactenus Augustinus. In quibus uerbis id annotandum est, quod cum dixerit solos leprosos ex iis, quos sanitate corporis Xps donauerat ad sacerdotes fuisse ab illo missos, postea dixit leprosos haereticorum figuram portasse. Ex quibus satis aperte colligitur, necessarium fore, ut quemadmodum tunc soli sacerdotes examinabant & indicabāt leprosos, ita nunc solus sacerdotalis ordo, hoc est, eccl'iastica ptās examinet, & iudicet haereticos. Scdm fundamentum. Secularis iudex cum punit haereticos, hoc facit uia permissionis, & traditionis ab eccl'iastico iudice factę cum uidelicet eccl'iasticus iudex expleto omni eo, qd' circa haereticum exercere poterat, relinquit illum, et tradit ptāti laicali, permittens illi, ut circa illū faciat qd' uiderit expedire. Hoc hr̄ expſſe in ca. Excōicamus. para. damnati, primo & secundo, extra de haereticis. Ex his duobus fundamentis satis aperte colligitur laicam ptātem non posse quēlibet haereticum punire, antequam ab eccl'iastica ptāte sit illi permissum. Tertium fundamentum. Ius canonicum nunquam statuto aliquo pręcepit apostatam à fide qui ad eam sponte redierit, tradi iudici seculari illius arbitrio puniendum. Ex quo manifeste sequitur ptātem scl'arem non posse apostatam, qui spōte ad fidem catholicam redit, morte punire. Nā apostata (ut prędiximus) uere est haereticus. At hęreticum hominem scl'aris ptās punire non potest: nisi cum sibi ab eccl'iastica ptāte est traditus. Eccl'iastica ptās nondum tradidit ptāti laicali apostatas, q sponte redire uolunt: ergo ptās laica non potest illos morte punire, imò nec de illis iudicare. Ex quibus omnibus infero dñm Ioannem Nicolai Arelatanum errasse qui in suo libello de haereticis. Notabili. 44. Mordicus tenet apostatā ēt sponte redire uolentem, non esse ad ueniam admittendum, motus ex illa pręfata lege, hi qui. C. de apostatis. Illa. n. lex nullius est momenti: quia etsi nulla esset specialis lex canonica, q̄

de apostatis statueret contrarium, satis est superq; satis ad illius euersionem illa gnalis canonica phibitio, qua iudicibus secularibus prohibetur ne quolibet de hæreticis cognoscere, aut iudicare presumant. Multo ergo melius quã Arelatanus iste sensit Gundissaluus à Villa Diego, quem ille oppugnat, qui in suo libro de hæreticis q. 20. censuit apostatas eadem lege, qua hæreticos fore in hac parte iudicandos. Præterea (ut fortius meam confirmem sniam) ius canonicum non solum non statuit apostatas sponte redire uolentes esse ptãti sclari tradẽdos, imò expresse præcepit contrarium in cap. contra Xpianos. de hereticis. lib. 6. Nam in illo cap. Papa pcipit eos, qui ad ritus redierint Iudæorũ, esse uelut hereticos puniẽdos. At hæreticos cum sponte ad fidem redeunt, (ut pxime præcedenti capite diximus) ius canonicum concedit indulgentiam, & illos ad misericordiam recipit, non tradens illos ptãti seculari ad illius arbitriũ puniendos: ergo eodem modo etiam apostatas si sponte redierint, quemadmodum hæreticos recipere oportebit. Id autẽ quod pro se adducit Villa Diego, ut hanc sniam confirmet ex textu cap. Quidam. extra de apostatis. parũ, aut nihil huic proposito seruit. Nam illi, de quibus Innocentius tertius in illo cap. loquitur, non erant apostatæ tales, quales hi de quibus nunc loquimur. Illi. n. de quib⁹ Papa loquitur in illo textu non in uniuersum fidẽ catholicam deseruerant, neq; ob hoc à summo Pontifice rephenduntur: sed quia sil cum fide baptismi, Iudæorũ ritus obseruabant. Nam ppea ad illorũ damnationem, addidit illic Papa ex sacra scriptura, maledictum esse hoĩem, qui terram duabus uijs ingreditur, duas uias appellans Xpianismum & Iudaismum. Apostatæ uero, de quib⁹ nunc loquimur totam fidem catholicam deseruerunt, et de istis est qõ formata. Vnde patet textum illum à Villa Diego citatum parũ suam sniam confirmare. Sed caput contra Xpianos. quod nos citauimus tam aperte nrãm sniam confirmat, ut nihil apertius dici possit. Nam illud

caput aperte loquitur de his, qui relicto Xpianismo ad ritus redierant Iudæorum, ut patet ex casu capitis ibidē in glossa inserto. Rursum ius canonicum nihil prorsus in specie statuit de apostatis quali essent animaduersione puniendi: quam rem facere non omisissent: nisi quia illos sub hæreticis comprehēdere uoluit, & eadem illos pœna, qua hæreticos illos puniendos esse censuit. Non est.n. putandum sanctos pr̄es, qui pro hæresis, & aliorꝫ criminum punitione tot iura statuerūt, circa apostasiā, quæ pestilentissimum est crimen, fuisse tam remissos, ut illam puniendam non esse censerent, aut tam negligentes, ut de illius remedio, & punitione nihil prorsus statuissent. Cum igitur credendum sit, eccl'iam aliquid de apostatis decreuisse, & non alibi hoc reperiatur, quam cum de hæreticis statuit, erit necessario fatendum apostatas eisdem legibus, quibus cæteros hæreticos esse iudicandos. Deinde ea, quæ de aliqua re in gn̄e statuūtur, & ordinantur ad omnem sp̄em illius gn̄is sunt deducenda, & omni speciei sunt tribuenda, & applicanda: nisi aliqua esset illius gn̄is species expresse alicubi ab illa generalitate excepta. Si lex statuit, ut latro ea, quę furto accepit, restituat in quadruplum, non est dubium illam legem de omni latrone, puta raptore, sacrilego, alijsq; latronis speciebus esse interpretandam, ita ut eorꝫ quilibet ea sit plectendus pœna, ut ablata in quadruplum restituere cogatur: nisi de aliqua latronis specie aliud alibi lex disponeret. Tunc.n. gn̄i derogaretur per sp̄em, ut dr̄ de rl'is iuris. lib. 6. reg. 34. At hæretic⁹ (ut supra in hoc capit. diximus) genus quoddam est, cuius quædam species est apostata. Fieri ergo est necesse, ut quæ de hæreticis canonica iura decernunt, sint etiam ad apostatas deducenda, & de illis interpretanda: nisi alibi ius canonicum circa apostatas speciali decreto aliud faciēdum esse decernat. Cum igitur ius canonicum nihil in speciali de apostatæ punitione statuerit, oporteat necessario ut ea, quæ de hæreticorꝫ punitione ius canonicum statue-

rat,ſint etiam de apoſtatis intelligenda. Ius canonicum præcipit,ut hæreticus, qui cõgruo tpe ſponte ad fidem redire uoluerit,admittatur ad ueniam,ergo idẽ de apoſtata erit neceſſario faciendum. Quæ autẽ Ioannes Arelatanus affert in ſuæ ſnīæ confirmationem, nullius ſunt momenti, & indigna, quæ nobis occupationem rñſionis præbeant:ſed tñ rñdendum eſt illis. Dicit primo,q̄ non debemus ponere diſcordiam inter ius canonicũ & ciuile, niſi inter illa aperta ſit repugnãtia: ſed oportet ea iura concordare: pro quo adducit.l.præcipimus. C.de appell.&.l.primam. C.de inoff.dot. & textum ex cap. cum expediat.de electio.lib.6. Huic argumento rñdeo per eundem textum,quem ipſe adducit.Ibi.n.dr̄, quod expedit cõcordare iura iuribus & eoꝝ correctiones euitari,ſi ipſa iura ſuſtineri ualeant, ubi gloſſa, in uerbo ſuſtineri,dicit:Reprehenduntur hic illi, qui uolunt ſuſtinere iura, quæ penitus ſunt correcta: ubi ergo apparet de correctione non ſuſtineant.Hæc in gloſſa.Reprehenditur ergo ipſemet Arelatanus in textu, quem citat: quia ſuſtinere uult illam legem, hi qui.C.de apoſtatis. cum illa ſit apertiſſime redacta in nihilum per ius canonicũ, in cap.Vt inquiſitioni,de hæret.lib.6.ubi pręcipitur omni ſeculari ptãti ne q̃uolibet de crimine hæreſis cognoſcat aut iudicet. Deinde ſic arguit: Nullibi in Pontificio iure ſcriptum expreſſe reperitur apoſtatis pœnitentib⁹ parcendum eſſe, ne mortem corporalem euitent, ergo ſtandum eſt deciſioni iuris ciuilis expreſſe diſponentis, non eſſe parcendum apoſtatis. Huic argumentationi rñdeo,bis in illa erratum eſſe. Primo quidem qđ aſſumit eſt falſum, uidelicet nullibi in Pontificio iure eſſe expreſſe ſcriptum,apoſtatis pœnitentibus eſſe parcendũ. Nam(ut iam diximus)in cap.contra Xp̄ianos,de hæreticis lib.6.eſt expreſſe decretum.& in cap.ad abolendã. extra de hæreticis.& in cap.Excõicamus, primo & ſecundo.eodẽ tit. licet.n.ſub nomine apoſtatæ nihil de illo diſponat,ſatis tñ eſt id, quod de hæreticis dictũ erat,

cum constet ex illis, quæ supra diximus, apostatam esse hæreticũ. Scdo peccat illa argumentatio: quia etsi assumptum esset uerꝝ, collectio tñ est uitiosa, & inualida. Qm̃ etsi ius pontificium nihil de apostata statuisset, non erat consequens, ut agendum esset per dispositionem iuris ciuilis. Consequentiam tñ istam illc ꝓbare nititur per hãc rl'am. Vbi aliquid reperitur expresse decisum iure ciuili, nec reperitur contrarium iure canonico, standum est iuri ciuili, etiam in foro ecclesiastico. Certe hæc rl'a, si alicubi uera est, in illis solis rebus ualet, quę iuri ciuili pñt esse subiectæ, & de quibus ius ciuile potest cognoscere, & iudicare, in illis autem rebus, quę à iure ciuili sunt ꝓrsus alienæ, & in quibus ius ciuile nihil prorsus decernere ualet, nihil ueritatis hẽt rl'a sua. Nam hac rõne oporteret fateri esse ualida, & firma omnia decreta, quæ ius ciuile statueret circa confirmationem, aut reuocationem mr̃imonĳ in casibus, in quibus lex canonica nihil certi statuit, ut est in casu cap. literas. extra de restitu. spoli. In quo casu Papa nihil certi statuit. Posset ergo, iuxta hanc rl'am, ius ciuile aliq̃ illaꝝ trium partium, quas illic Papa probabiles reputat, pro lege pręcisa statuere. Posset etiam certam formam in sacr̃o extremæ unctionis instituere, etsi illam ius ciuile statuisset, oporteret necessario conformiter ad illum agere: cum illius sacr̃i certam, & præcisam formam (ut ait sanctus Bonauentura) nunq̃ ecclesia statuit. In his. n. et similibus rebus, in quibus ius ciuile nihil statuere potest, si aliquid statuat, erit ꝓrsus inane, etiam si iure Põtificio nihil esset de illis statutum. Cum igitur crimen cuiuslibet hæresis, & per consequẽs apostasię sit à ptãte iuris ciuilis alienum, oportet, ut qdquid de illo ius ciuile statuat, sit prorsus inane, etiam si nihil de illo esset iure Pontificio statutum.

Si hæreticus resipuerit, quid ab eo exigendum sit, antequam ad ecclesiæ cammunionem recipiatur. Cap. XXIIII.

Quamuis supra diximus omnem hæreticum, si congruo tp̃e resipuerit, esse ab ecclesia admittendum, non

tñ id continuo cum petierit, faciendum esse cẽseo. Prius quidem tentandus est an uere fidem catholicam tenere uelit, & amplecti, an simulate, & solo pœnarũ metu. Deinde an leui, & parũ duraturo animo fidẽ catholicã suscipere uelit, an animo constanti, & firmo. indignum qppe est, ut qui tepido animo, & uacillãti ad fidem catholicam se uelle redire dicit, statim in ecclesiæ cõionem recipiatur, ne (si forte ad uomitũ uelut canis redierit) grauius delinquẽdi habeant occasionẽ, Nemo mittens manum ad aratrum, & aspiciens retro (ait saluator noster) aptus est regno Dei. Vir ille fortissimus, & illustris bellator Gedeon, cũ ad bellũ contra inimicos pugnaturus accingeretur, dño pcipiente, dixit pplo suo, & cũctis audientibus pdicauit. Qui formidolosus & timidus est, reuertatur. Sic etiam puto faciẽdum esse in ecclesia, q̃ est uelut castrorũ acies bene ordinata, & q̃ est in continuo bellorũ procinctu, ut qui in fide dubius, ac nutãs est, nõ recipiatur in ea: sed reijciatur, psertim cuius imbecillitas fuerat iam ex alio suo a' fide discessu plene cognita. Nam alś qui illum facile ad ecclesiæ consortiũ reciperet, alios fideles, quibus illũ cõmiscet, exponeret periculo contagij, si ille ad pristinũ errorem rediret. Vnde beatus Greg. in registro ait: Quoties cordis oculus nube erroris obductus, supnæ illustrationis lumine fit serenus, magna cautela nitendũ est, ne latenter author schismatis irruat, & ab unitatis radice eos, qui ad eã reuersi fuerint, telo iterũ erroris abscindat. Hæc Gregorius. Et hñr hæc uerba in cap. quoties. 1. q. 7. Scire igitur oportet cõstantem, & firmũ in fide esse illũ qui ab hæresi rediens, ad ecclesiæ catholicę cõsortium recipiendus est. Leprosus iuxta ueterem legẽ non nisi mutata ueste, & capillis rasis, intra castra, aut intra ciuitatem, uñ pp leprã eiect⁹ fuerat, recipiebatur, ẽt si sacerdotis iudicio mũdatus cẽseretur. Lepram illam fuisse hæresis figuram satis aperte constat ex testimonio Augustini, quod proxime præcedenti cap. citauimus: & inde ẽt conuincitur leprosum

Lu. 19.
Iud. 7.
Can. 6
Greg.
Leu. 13

gestasse hæretici figurã. Multo ergo maiorem diligentiam adhibere oportet ne hęreticum, cuius figurã lepro sus gerebat, statim cum ille se mundatũ dixerit, intra ciuitatem, hoc est, ecclesiam recipiamus: sed prius oportet uestes, hoc est, exteriores hęreticorꝫ conuersationes deponere, & omnes pilos, hoc est, oẽs hęresis cogitatio nes, quæ ex corde, uelut illi ex capite pẽdent, radere, ut uel sic ille in fide firmus, & cõstans nobis appareat. Verum quia hæc animi cõstantia, & firmitas in fide nõ nisi per exteriora signa cognosci põt, ideo sub duobus testimonijs illam probandã esse ecclesia cẽsuit, anteq̃ꝫ hæretico resipiscenti, & ad fidem catholicã redeunti, eccl'iæ cõmunio detur. Primũ testimoniũ est præteriti erroris publica in iudicio abiuratio, & detestatio. Tenetur enĩ qui ab hæresi ad fidem catholicã redit, antequam recipiatur publicæ p̃fatam hæresim in quam diabolo suggerente, lapsus fuerat, corã episcopo, aut inquisitore abiurare, & detestari. Hoc ita faciendũ esse præcipit̃ in cap. ad abolendam parag. p̃nti. extra de hæreticis. Olim autem hæc abiuratio, & hæresis detestatio solũ in cõi concilio epoꝝ fiebat, ut patet in. c. de eo. 50. dist. & in cap. si quis eps 1. q. 7. Nunc aũt qñ difficile, & raro concilio siue gñalia, siue prouincialia cõgregant̃, ne in tanta tpis dilatione, aut ille suæ uerę cognitionis ĩmemor ad uomitũ ex fastidio expectationis rediret, aut in uera fide permanens morte p̃uentus sine ecclesię cõione discederet, decretũ est, & merito hanc abiurationẽ corã epo, & ad illius arbitriũ esse faciendã. Deinde datis cõtra hęreticos inquisitoribus, ad illos ẽt hæc authoritas, & ptãs recipiendi hr̃ticos, deriuata est: ita tñ ut sine epi consilio, & assensu id non faciãt. Forma aũt huius abiurationis qualis esse debeat, hr̃ in cap. ego Berengarius. de cõsec. dis. 2. Circa hęc tñ dubitari põt, an qui in aliqua hæresi dep̃hensus est, cũ sponte ad fidem catholicã redire uoluerit, cogendus sit oẽm abiurare, & detestari hæresim, an satis erit eã solã abiurare in qua fuerat dep̃hensus. gl. in. c.

accusatus,paragr.eũ uero.in uerbo,simpl'r.de hęret.lib. 6.tenet,quòd nõ tenetur oēm hæresim abiurare: sed eã solam,de qua fuerat accusatus, & dicit gl. ibi suã sñiam elici ex textu illius.parag.Eũ uero.quia textus ille loquitur sub conditione si gñaliter oēm hæresim abiurauit. Si autem teneretur oēm hæresim abiurare,nõ illud sub cõditione reliquisset. Idem docet gl.in præfato cap.Ego Berengarius.in dictione,oēm hæresim & ꝓbat glo.ista hanc suam sñiam per cap.p̃sbyter si à plebe.2.q.5.Ego quidem istoꝝ opinionem sub hoc sensu libẽter suscipio, ut hæreticus nullo iure expresso teneat̃ cum ad eccl'iam redit,oēm hæresim abiurare,& detestari: quia (ut ego existimo)nullum tale est adhuc latum ius, quod hæreticum de una hæresi accusatum obliget ad abiurandũ omnem hæresim. Veꝝ licet hæc ita se habeant,non tñ obstant,quin ob aliquam iustam cãm possint inquisitores hæreticum cogere,ut non solum eam,de qua accusatus erat: sed oēm in genere hæresim abiuret, & detestetur. Nã uariјs succedentibus causis,& occasionibus ad multa potest homo à suo superiori cogi,ad quę al's non cogeretur.Et certe (ut clarius meam ꝓferam sñiam) semper ita faciendum esse ego censuerim,& melius puto, ut oēm cogatur hæresim abiurare. Quia hoc magis publice utilitati conuenit, ne cuilibet hæretico millies in aliã, & aliam hæresim labendi pręstetur occasio, cum hoc sine periculo mortis se posse facere intelligat.Nam (ut ex illo parag.Eum uero.aperte colligitur) qui non in eãdẽ, quam prius abiurauerat: sed in aliã labitur hæresim, nõ dicitur relapsus,nec pœna relapsi punietur,si prius non omnem abiurauerat hæresim:sed eã solam,in quã lapsus fuerat.Præterea oēs ferè hæreses sunt sibi inuicem connexæ,quia licet facies habeant diuersas,caudas tñ adinuicem hñt colligatas,ut dicitur in cap.Excõicamus.primo & secundo, extra de hæreticis. Dato uno inconuenienti(ut ait Aristoteles)multa contingunt.Ex uno errore multi necessario deriuantur,tanquam riuuli ex fonte.

Hoc aperte experientia docente in Luthero didicimus. Hic enim oēs Pontificis indulgentias contēnere cœpit, & Hinc suorꝫ errorꝫ prędicationem est auspicatus. Deinde hoc non contentus, eo usque insaniit, ut purgatorium non fuerit ueritus negare. Inde coactus fuit negare necessariam esse satisfactionem ullam pro pctis, & solas duas admittit pniæ partes. Post hæc uidens urgentissimas rōnes, quæ illum, ut ab errore discederet, impellebant, dixit nihil post culpæ remissionem, manere in peccatore ad cuius solutionem remissa culpa teneatur. Vides iam quam cōnexę, & concatenatę sint hæreses. Et propter hāc causam necessarium est ut quisquis unam aliquam abiurat hæresim, abiuret etiam eas oēs, quæ ex illa deriuātur, & quæ illi perpetuo fœdere coniūguntur: quia non potest illa sine alijs deseri. Et quia non potest facile statim agnosci, quidquid mali ex aliqua una hæresi deduci potest, ideo melius est, ut omnē prorsus abiuret hæresim, qui unam abiurare debet. Siquis tn̄ arguat contra hæc per textum cap. Presbyter, qui à plebe 2.q.5. inane prorsus erit argm̄: quia res ualde dissimiles, sunt hæc & illa. Illic enim agitur de purgatione delicti, qua in re uerꝫ esse fateor, neminem teneri, nec debere cogi ad purgandum se nisi de illo solo delicto, de quo fuerat infamatus. Hic autem impn̄tiarꝫ nihil nunc agimus de purgatione: sed de abiuratione hæresis, quę est res ualde diuersa. Nam & ego etiam fateor neminem posse cogi, ut purget se de hęresi de qua nō fuerat infamatus. Deinde etsi eadē esset rō de abiuratione, et de purgatione facienda, nihil contra nos ageret textus ille: qm̄ alia crimina nō sunt sic cōnexa, & colligata quēadmodū hęreses, & iō in alijs nō oportet se de oībus purgare: sed solum de illo, de quo fuerat infamatus. Secūdum testimonium sui cōstantis aī, & nō simulati: sed ueri reditus ad fidē est, publica promissio, & iurō firmata non recedendi ab ea fide, quam tūc confitetur: sed in ea ꝑpetuo usqꝫ ad mortem perseuerandi. Qui.n. se aliquid facturꝫ iurat,

satis testatur id sibi in uoto esse, & non simulate: sed uere se id promisisse. Nam (ut ait Paulus) omnis controuersiæ finis est iuramentum. Forma huius promissionis et iuramenti habetur in cap. Quoties. 1. q. 7. Et (ut nullus relinquatur suspitioni locus) iurabit insuper, quòd illam abiurationem, & hanc promissionem quam iuraméto confirmauit, non facit timore mortis, aut alicuius pœnę tpalis: sed solum ex odio, & detestatione hæresis, & ex amorę fidei catholicæ. Quibus omnibus recte peractis, hæreticus, qui deserto pristino errore ad fidem catholicam redire uoluerit, & misericordiam congruo tpe petierit, in ecclesiæ cõione recipietur. Hic aũt abiurationis ritus, & modus recipiendi ad Ecclesiæ consortium hęreticos, nõ recens est, nec à trecentis annis repertũ, nec pure humanum inuentum, quẽadmodum Lutherus dicere solet: sed ante mille annos, & ex ipsis (ut suspicari licet) Apostolorꝝ uestigijs descẽdẽs, & deo ecclesię suę id inspirante (ut credere oportet) in uarijs concilijs ordinatum. Concilium Arelatense scdm c. 9. suorꝝ decretorꝝ, hanc disciplinæ regulam statuit. Nouatianum in cõionem recipi non debere, nisi suscepta pnĩa, incredulitatis pręteritum damnet errorem. Concilium Nicęnum sub magno Constantino celebratum ca. 8. suorꝝ decretorꝝ de eisdem Nouatianis hęreticis loquens, ait: Siqui uoluerint uenire ad ecclesiam catholicam ex Nouatianis, placuit sancto concilio, ut ordinentur, & sic maneant in clero. Ante omnia autem hanc habeant confessionem, quam per scripturam exigi oportet, ut fateantur se communi consensu catholicę ecclesię statuta obseruaturos, id est, cõmunicaturos se, & his qui forte scdas nuptias experti sunt, uel his, qui persecutionis tpe lapsi sunt, quibus tñ lapsis pnię modus, & tp̃s ascriptum est, ut in omnibus sequantur ea, quę in ecclesia catholica obseruanť. Hęc Nicęnum conciliũ. Multo clariora sunt, quę i Ephesina synodo sub Theodosio iuniore, & Celestino Papa celebrata habentur, & magis plene explicant eum mo

Heb. 6

Conc. Arela.

Cócii. Nica.

dum,quem in recipiendis hęreticis, catholica nunc seruat ecclesia. Nam in Epistola,quam prętatum conciliũ misit Nestorio hęretico Epõ Constantinopolitano hęc, quæ sequuntur,habentur. Non autem sufficit, uel tuæ religioni,tantummodo fidei symbolum confiteri,quod expositum est per idem tp̃s,spũ sancto largiente, & uenerando, & magno concilio apud Nicæam celebrato. Hoc.n.non intellexisti, nec recte interpretat⁹ es, qnimo peruerse,licet sono uocis eadem uerba protuleris. Sed consequens est etiam, iureiurando fateri te, quòd anathematizes quidem tua polluta,& prophana dogmata: sentias autem,& doceas quæ nos uniuersi per orientem, seu occidentem Episcopi,& magistri, præsulesq́; populorũ credimus & docemus. Hæc in concilio Ephesino. In quibus uerbis aperte monstratur is modus,quẽ in recipiendis hæreticis,qui ad fidem redire uolunt, catholica nunc tenet ecclesia.Ipsa tamen abiurationis forma,quam nunc inquisitores fidei iniungunt hæretico resipiscenti post suæ hæresis confessionem, & ante pœnæ inflictionem,multo plenior est,et copiosior: quippe quę omnem præcludit hæretico, errandi in posterum libertatem, sub tali uerborum serie. Ego.N.recognosco, & confiteor coràm uobis dominis,me errasse in prędictis, & super his corde contrito, & humiliato absolutionẽ, & pœnitentiam requiro, & hanc hæresim, & omnem aliam quocunque nomine censeatur abiuro,& promitto,quòd de cætero seruabo illibatam fidem,quam Romana tenet ecclesia,& prædicat: & quòd hæreticos,& credentes eorũ,toto posse meo persequar: & tam eos, quàm eorum fautores,receptores, & benefactores,bona fide,& sine dolo,& sine mora manifestabo ecclesię, uel prælato: & pœnitentiam,quæ mihi pro mea culpa iniungetur, integre seruabo,& complebo: & uolo, & concedo, quòd si ab hac hora in posterũ contigerit me relabi ad eundem errorem, uel alium cuiuscunque hære sis quocunq; nomine censeat̃,errando forte in aliquo ca

Cõcil. Ephes.

ſu,uel credēdo,aut fidē habendo errantibus,uel eos,uel credentes eorꝫ recipiendo ſcienter,aut defendendo,aut fouendo dicto uel facto,aut eis benefaciendo qualitercunqꝫ,eos uel celando,uel nō manifeſtando bona fide, & ſine mora,uel ſi pnīam iniunctam a' uobis non ſeruauero,& perfecte non compleuero,ab inde ipſo facto habear excommunicatus,& periurus, & hæreticus manifeſtus: & me ego iudico,ita quod ſine ampliori cognitione,& ſnīa, quæ iure relapſis,& manifeſtis hæreticis indicitur,mihi pœna imponatur. Inſuper aſſero,& proteſtor me puram,& totam ueritatem de me,& alijs inquantū ſcio,dixiſſe: & ſi forte cōſtare poterit me malitioſe de ueritate aliqd ſuppreſſiſſe,uel tacuiſſe,imponēda,uel iniungenda mihi a' uobis pnīa, ſeu abſolutio obtenta,uel obtinenda nihil mihi proſit. Hæc eſt forma abiurationis,quam nunc ut in plurimū inquiſitores hæretico tempeſtiue reſipiſcenti uerbo,& ſcripto facere iniungunt,ut ex ea,& per eam firmum ſe in fide teſtetur, & nulla illi maneat rimula, per quam ſi poſtea errauerit, elabi poſſit,ne dignas ſuo ſcelere ſuſtineat pœnas.

FRATRIS ALFONSI A' CASTRO Zamorenſis ordinis minorum de iuſta hæreticorum punitione Liber Secundus.

PRAEFATIO.

Tam indurata eſt aliquorꝫ hæreticorꝫ pertinacia,ut ſiqs illos a' prauis, et diſtortis erroribus,in quos ſemel deflexerunt,ad rectam fidei lineam reflectere uoluerit,citius frangere,quàm corrigere poſſit. Multi ſunt.n.hęretici,qui ſuas hæreſes tam mordicus tenent,ut ſi illis catholicæ eccl'ię definitiones,aut antiquiſſimę illius conſuetudines ab ipſis apoſtolis ad hunc uſque diem ſeruatæ, aut ſanctorꝫ omnium concordes de aliqua re ſnīæ,aut aptiſſima deni

que scripturę sacrę testimonia offerantur, multo obsti natiores in illis permaneant, tantũ abest, ut ab illis discẽdere uelint. Hos non oportet, imò nec decet, eadem legis mansuetudine punire, quasi resipiscere uoluissent (ut lib. 1. diximus) fuissent puniendi. Doctus siquidem medicus non eodem collyrio omnium oculos inungit: neque omnia uulnera eadẽ manus lenitate tractat chirurgus. Nam ferro necesse est, ut abscindantur uulnera, quę fomentorꝝ non sentiunt medicinã. De illis solis hęreticis, qui non sunt prorsus deplorati primo huius operis libro disserui, & blanda illis ostendi medicamẽta, quibus sperabam illorꝝ uulneratis conscientijs posse mederi. Nunc igitur, ut rem undique consummatam relinquerem, necessarium fore existimaui, de his hęreticis, qui immedicabili morbo laborant, hoc secundo libro disserere, ut doceam, qui sint illi, & qua sint lege tractandi.

Quis merito sit censendus hæreticus incorrigibilis. Cap. I.

Qm̃ de illo, qui tam obstinato animo hęresim tuetur, ut iam incorrigibilis merito sit iudicatus, in hoc scd̃o libro disputare decreui, ideo necessarium fore existimaui, ante omnia perscrutari quis sit dicendus incorrigibilis, ut plene sciamus, quis sit ille, de quo pręsentem suscipimus disputationem. Vt aũt hoc melius facere posim⁹ oportebit dicere aliquid de correctione, qm̃ (ut ait Aristoteles) rectum est iudex sui & obliqui. Correctio quã reijcit incorrigibilis, emendationem significat alicuius erroris. Error aũt esse põt in uoluntate, & in intellectu. Errat uoluntas, cum appetit id, quod odio erat habendum, aut odio habet, quod erat amandum: aut cum id, quod diligẽdum erat, plusquam deberet, diligit, aut qñ plusquam liceret prosequitur odio id, q iuste odisse poterat. Errat intellectus, qñ iudicat falsa pro ueris, aut uera pro falsis, aut certa pro incertis, aut ĩcerta pro certis. Cum aliquis suum errorem emẽdat, siue ille sit error uoluntatis, siue intellectus, tunc corrigi dicitur. Nunc tamẽ de correctione uoluntatis non est opus disserere: sed de

correctione intellectus: quia hęresis, de cuius correctio ne nunc agimus, ut capite primo huius operis diximus, error est intellectus, & non uoluntatis. De quacunque tñ correctione fiat sermo, hoc erit in primis aduertendum, non ideo aliquem dici incorrigibilem: quia corrigi non põt: sed quia non uult. Nam liberum arbitrium uertibi le est, & ex hoc in illud mutabile, adeo ut quæ ardentissime amauerat, nunc iniquissimo odio prosequatur, & quæ acerbissime oderat, nunc effręnate diligat, quæ mo do censet uera, postea iudicet falsa, & econtrario: intelle ctu semper in his alternationibus cedente uoluntati. Et inde euenire necesse est, ut nullus tam tenaciter alicui ad hæreat sñiæ, quin ab illa discedere possit ppea, quod uo-luntas, cui subest intellectus, & ad cuius nutum sæpissime regitur, nouos & cõtrarios suscipit affectus ijs, quos ante habebat. Intellectus siquidem ad uoluntatis arbi trium frequenter sua disponit iudicia: qm̃ illa iudicat esse bona, quibus uoluntatem affectam esse intelligit, illa rursus mala, quæ scit uoluntatem odisse. Quo fieri oportet, ut sicut uoluntas mutabilis est circa suos affectus, sic intellectus circa sua iudicia, ita ut quod prius dixit bo num, postea dicere possit malum, & malum dicere bonum. Alioqui oporteret dicere illum, qui semel ĩ aliquẽ errorem lapsus esset, non iuste puniri posse, eo quod sen tentiam suam non reuocabat: quia nullus adeo punitur pro eo, quod uitare non potest: multo ergo minus iustũ esset, ut quis ab homine puniretur, propterea quod facit aliquid, quod ne faceret in sua non erat situm potestate. At qui in hæresim aliquam lapsus est, nisi resipiscat assertionem pestilentem abiurans, & ab hominibus in præsenti uita, & a' Deo in futura iustissime punietur. Fit ergo necessario, ut intellectus hominis circa sua iudicia sæpe mutabile sit, ita ut contraria his, quæ prius sentiebat, nũc sentire, & docere possit. Quia & si intellectus in suis operationibus sit causa naturalis, & nõ libera, in multis tñ subest imperio uoluntatis; ita ut illa præcipiente nũc

ad hæc nunc ad illa cognoscenda uertatur, & nunc hęc, nunc illa credat, & bona uel mala esse iudicet. Ex qbus euidentissime colligitur, non ideo aliquem hæreticum dicendum esse incorrigibilem: quia hæresim, quam prius tuebatur deserere non possit: sed quia non uult, cum possit, nec tamen ideo omnis, qui non uult corrigi statim dicendus est incorrigibilis, etiā si ille semel admonitus fuerit: quoniam non satis est semel admonuisse: sed pluries admonere oportet, ut merito sit incorrigibilis cēsendus. Quoties autem, & à quibus sit admonendus, ut merito incorrigibilis censeri possit, id nunc pertractandum est. Pro qua re plene (ut decet) explicanda triplicem oportet hr̄e cōsiderationem, iuxta triplicē finem, ad quē dirigenda est admonitio. Primo qdem admonetur, qui est ĩ hæresim lapsus, ne hæreticus fiat. Non. n. oīs, qui in hæresim aliquam labitur, eo ipso efficitur hæreticus: qm̄ nisi illi adsit pertinacia, etiam si erret non dicetur hæreticus, prout docet Augustinus, & habetur eius sentētia in cap. dixit Apl's. 24. q. 3. Ob hanc igitur cām ille, qui in fide errat, primo admonetur, ut hæreticus non fiat. Quā admonitionem si ille cōtempserit, iam merito pertinax dicetur, & per consequens hæreticus. Qual'r autem, & à quo ista admonitio facienda sit, & quoties iteranda, iam supra lib. 1. cap. 10. abunde, atq; satis aperte declaraui, & ideo hic repetere non est opus. Postq; ille iam effectus est hæreticus, oportet illum adhuc pluries admonere, ut incorrigibilis merito dicatur. Neq;. n. omnis hæreticus est censendus incorrigibilis, cum multos illoꝝ cōstet fuisse correctos, qui tamen olim fuerant in suis hęresibus pertinacissimi. Aliud est esse pertinacem, & aliud esse incorrigibilē. Qn̄o, & ob quam causam sit aliquis censendus pertinax, supra lib. 1. ca. 9. declarauimus, nūc uero declarare intendimus qn̄, & ob quam cām aliquis censeri debeat incorrigibilis. Admonendus est ergo hęreticus, & non leuiter, anteq; scl'ari ptāti uelut incorrigibilis tradatur. Nam beatus Paulus hęreticum hominē

non ante duas correctiones dixit esse uitandũ. Caueant ergo hæreticorꝵ inquisitores, ne ideo statim hęreticum aliquem incorrigibilem censeant: quia semel & forte leuissime ab illis admonitus, noluit illorꝵ admonitioni acquiescere. Magis laborare debent, ut paucos iuste puniant, q̃ ut multos iniuste. Non gl'ientur, etiam si gl'iari liceret, ꝙ multos ob hęresim damnauerint: sed ꝑpea ꝙ iuste damnauerint, & iustam aduersus illos protulerint sñiam Non.n.hoc curare debet bonus iudex q̃ multos, sed quàm iuste hęreticos puniat. Anxie res est examinãda, & omnem (ut dr̃) lapidem mouere oportet, anteq̃ de alicuius correctione desperetur. Oportet hęreticorꝵ inquisitores omnem circa hęretici emendationem adhibere diligentiam, anteq̃ illum incorrigibilem censeãt, & uelut talem ptãti seculari tradant. Nolo tamẽ, ut ob hoc quisquam putet, me sentire admonitionem hęretici esse in infinitum protrahendam, aut millies iterandã, ut semper sit hęreticus usq; ad mortem admonendus, & semper de illius emendatione sperandum, ut nunq̃ ante mortem sit incorrigibilis censendus: quia semper ante mortem ab hæresi resipiscere potest. Non ita ego sentio: quia (ut dixi) non ideo quis censendus est incorrigibilis: quia corrigi non potest: sed quia legitime admonitus corrigi non uult. Qualis autem sit cẽsenda legitima admonitio, ut si illam hæreticus contempserit, merito dicatur incorrigibilis, id nunc à me tractandum est. Abbas in cap. cum non ab homine. de iudicijs. refert sñiam dñi Antonij dicentis trinam admonitionem debere necessario pręcedere, ut quis dicatur incorrigibilis. Cuius sñiam quamuis in alijs ad hanc rem pertinentibus Abbas reijciat, hac tamẽ parte illam libenter amplectitur. Sed hæc illorꝵ sñia licet in alijs criminibus uera sit, in crimine tñ hæresis uerꝵ non habet iudicium. Nam beatus Paulus censet duas admonitiones esse satis, ut hęreticus merito cẽseri possit incorrigibilis, & ideo post duas admonitiones iubet ab ulteriori admonitione cessare, ꝙp-

Titū 3. pe ꝙ non sperarit ullam à tali hæretico emendationem. Hæreticum hominem (inquit ille) post unam, & scdam correctionem deuita, sciēs quia subuersus est, qui hmōi est, & delinquit, cum sit proprio iudicio condemnatus. Duas uoluit adhiberi admonitiones, ut per illas periculum fieret de hæretici emendatione, quibus peractis, si ille emendari neglexerit, iubet ab illius admonitione, & colloquio abstinere, & hoc est quod dixit, deuita. Causa aūt cur sit deuitandus, est illius incorrigibilitas immedicabilis, & hāc expressit Paulus aliȷs uerbis sic inqens: Sciens quia subuersus est, qui hmōi est. Subuersum dixit incorrigibilem, & de cuius emendatione nulla merito hr̄ spes. Quod autem præfata Pauli uerba sint de incorrigibili hæretico intelligenda, testat̃ Theophilactus,
Theo. qui illa uerba interpretans ait: Quo pacto alibi dixit,
1. Ti. 3. ne forte illos Deus ad pn̄iam adducat? Ibi quidem facit de his mentionem, qui emendationis spē aliꝗ præferunt: hic uero incorrigibilē dicit, & undequaꝗ adeo plane distortum, & tam uarȷs, & multiplicibus modis implicitum, ut sese nequeat his explicare: sed per se sit condemnationi adiudicatus. i. qui nullam habeat sui erroris excusationem, quippe cum nec illud possit prætendere sese à nemine fuisse admonitum, uel ad ueritatem instructum. Qui & admonitus sit, & optime institutus. Quo fit, ut sit per se condemnatus, qui nihil habeat, quo sua errata excuset. Hæc Theophilactus. Ecce uide iuxta Pauli sn̄iam, hæreticum hominem, qui primam, & scdam admonitionem contemnit esse censendum incorrigibilē, & ꝑpea non oportere illum iteꝝ admonere. Forte ali-
Mat. 18 quis mihi obȷciet, dicēs Xp̄m saluatorem nr̄m trinam saltē monitionem præcepisse, qui fr̄em in nos peccantē ꝑcepit ter admoneri, anteꝗ haberet̃ tanꝗ Ethnicus, & publicanus. Potest ad hoc facile responderi, ꝙ saluator nr̄ loquitur non de publica, & iudiciaria correctione: sed de secreta, & fraterna, quæ illam iudiciariam præcedit. Admonitio aūt illa, quæ hæretico adhibet̃, de qua

modo loquimur non est secreta, neq; fraterna: sed iudiciaria dicenda: qm̃ ex mandato iudicis, aut per eum facienda, ut ipse ex bina admonitione possit iudicare, an il le sit corrigibilis, an non. Et inde colligitur, ut trina illa admonitio non sit hæretico exhibenda: sed satis esse, ut iuxta Pauli sñiam bis admoneatur, & sic admonitus, si emendari noluerit, incorrigibilis censeatur. Hæ tñ duæ admonitiones non sunt nimis celeriter una post alterã sine interuallo adhibendę: quia tunc non duę: sed potius una censeri deberet. Siquis mihi obijciat cap. ad abolen dam. De hæreticis, ubi Papa præcepit, ut hæreticus, qui postquam in errore fuerit deprehensus, non confestim abiurauerit hæresim suã, tradatur ptãti sclari ab illa puniendus, ex quo vr̃ sequi non esse necessariam ulteriorẽ admonitionem: Rñdeo, q̃ ille dicendus est confestim renũciare, qui post primam aut scd̃am admonitionem renunciat. Interualla siquidem tpis, & spatia qñ nõ sunt punctualr̃ præfixa, non sunt tã stricte accipienda in materia morali, sicut in logica, aut philosophia. Deinde cõsuetudo quæ est optima legum interpres, docet nos uerba illa sic esse intelligenda. Nam semper eccl'ia consueuit aliquem hæreticis præfigere terminum, nec tñ breuem, infra quem si resipuerint, recipiet illos ad gremiũ suum tanq; benigna mr̃. Quo tpe transacto claudit illa ianuam, sicut fatuis uirginibus, quæ intempestiue ad nuptiarum celebritatem uenerant, dñm clausisse historia Euangelica refert. Neq; huius laudabilis Eccl'iasticæ cõ *mat. 25* suetudinis recens est initium: sed antiquissimum esse cõstat, quippe quod ante mille annos obseruatum esse scitur. Nam cum olim Nestorius nouam quandam aduersus catholicam fidem confingeret hæresim, negans beatam uirginem Mariam esse Dei mr̃em dicendam, Celestinus Papa, qui tunc ul'i præerat ecclesiæ epistolam ad illum misit: qua illum de errore arguebat, deditq; illi decem dierũ spatium, quo sibi bñ consulere posset. Etsi intra illud tp̃s nollet ueram atq; catholicam recipere fi-

dem, intelligeret se Epatu, & cõione fidelium priuãdũ. De hac re testimonium præbet liberatus Diaconus, qui fuit tpibus Silueriȷ, & Vigiliȷ Pontificũ in quodam opere, quod appellauit Breuiarium Nestorianoꝝ, & Eutychianoꝝ, cap. 5. sic inquiens: Celestinus uero Papa misit increpationis epl'am cum exhortatione, & uituperatione, quia errare non debuerit ab eius ordinatione. Et est eius principiũ, aliquãtis diebus uitæ nr̃æ, tribuẽs ei decẽ dieꝝ spatiũ, hoc est, à prima die acceptionis ipsius eplę, usq; in ultimam diem, ut si minime Nestorius emendaret expositiones suas & reuocaret ad ecclesiam, qui ꝑꝑ Xp̃m, qui est caput eius ab eo fuerãt expulsi, cognoscere se ab eius collegio & oĩum sctõꝝ Epoꝝ collegio esse separatum, insinuans ei dedisse uicẽ suam in concilio per epl'am suam, cuius principium est: Tristitia nr̃ę, sanctitatis ur̃ę lr̃ę, qua Cyrillum admonuit, ut si per illos decẽ dies doctrinam suam minime Nestorius emẽdaret, disponeret eũ a cõi cõione Epoꝝ, uel Coepoꝝ remouẽdũ, & prouidendum illi ecclesiæ. Hactenus Liberatus Diaconus. Et huius dilationis à Celestino Papa Nestorio ad misericordiã concessa, meminit epl'a à cõcilio Ephesino ad eũdem Nestorium missa, in qua post uerba monitoria hæc adduntur. Quòd si hoc religio tua facere distulerit, iuxta dilationem lr̃is præfinitam sanctissimi, & reuerendissimi consacerdotis nr̃i Romanæ præsulis ecclesiæ Celestini, scias te nullam sortem hr̃e nobiscum, nec locum aut colloquium cum Dei sacerdotibus, & Ep̃is obtinere. Hæc in epistola conciliȷ Ephesini. Hanc ẽt cõsuetudinem post aliquot secula seruauit Bñdictus Papa huius nominis scd̃s cum Machario Antiocheno Ep̃o hæretico, concedens illi quadraginta dieꝝ spatium ad resipiscentiam. Hoc autem ita factum esse cõstat ex actis septimæ synodi, quoꝝ pars aliqua refertur in cap. conuenientibus. 1. q. 7. in quo inter alia, hæc inseruntur uerba. Item Petrus Apochrysarius Papæ dixit: Romæ exulatus est Macharius hæreticus à sancta sexta syno-

Liberatus diaconus, *Cõcil. Ephes.* *Septĩa Syno.*

do, & quadraginta dierꝫ inducias dedit ille pr̄ nr̄ Bn̄dictus Papa, & quotidie mittebat ad eum Bonifaciū consiliarium suum, & instruebat eum cōmonitorijs uerbis ex diuina scriptura: sed nullatenus uoluit emēdari. Hoc autem faciebat, ut eum reciperet in ordine suo. Hæc ex septima synodo: In quibus uerbis id potissimum annotandum est, ꝙ Machario iam per synodum de hęresi dānato, datæ sunt ad resipiscentiam quadraginta dierꝫ induciæ. Ex quibus uerbis apertissime conuincitur, longe aliud esse damnare aliquem ut hæreticum, & aliud dānare illum, ut incorrigibilem. Non ergo omnis, qui hæreticus est, censebitur incorrigibilis: nisi postq̃ constiterit illum esse hæreticum, fuerit insuper sufficienter admonitus. Deinde concilium Constantiense hoc idem obseruare decreuit cum Hieronymus de Praga, quem (ut ex uigesima prima eiusdem concilij sessione constat) multis diebus in carcere detentum expectauit cōcilium, ut pristini erroris pnīa ductus, resipisceret à laqueis diaboli, à quibus captiuus tenebatur. Postq̃ igitur hæretico datū fuerit aliquod, uel mediocre induciarꝫ tp̄s, hęreticorꝫ inquisitores, & iudices omnem, quam potuerint intra illud tp̄s debent adhibere diligentiam, ut hæreticus ab errore suo discedat. Nūc ipsimet illum blande admoneāt, nunc alios uiros doctos, & pios ad illum mittant, qui illum doceant quantum à catholica fide aberret, testimonijs sacræ scripturæ, aut eccl'iæ definitione, aut alijs uijs, quibus hæreses reuincendas esse supra docuimus, illum conuincant. Hanc esse, & semper fuisse eccl'iæ sn̄iam, testimonijs sc̄tōrꝫ doctorꝫ oñdant. Si hæreticus adeo in suo errore fuerit induratus, ut intra tp̄s præfixum sufficienter admonitus hæresim deserere noluerit, tunc merito incorrigibilis censeri poterit, & uelut talis puniri. Etsi post elapsum tp̄s illi pręfixum, & post adhibitam in illo tp̄e omnem debitum admonitionem de errore ueræ pœnitens resipuerit, saluabitur anima eius, punietur tñ uelut incorrigibilis, & ad ueniam, & indulgentiam nō reci

pietur,ita ut per illam conuersionem & pniam, pœnam mortis euadat,præsertim si iam per sniam damnatus esset. Nam alioqui si ante damnationem, quamuis post terminum præfixum,resipiscat(ut supra lib.1.docuim9) perpetuo carcere includetur, prout fieri mandat in cap. excōicamus.paragr.siqui aūt:de hæreticis. Si uero post damnationem redire uoluerit,iam non recipietur. Quia etsi tunc pœniteat,non tñ amore ueritatis:sed odio pœnæ id facere vr. Neq; talis suspicio iudicanda est longe à Christiana pietate abesse, imò potius econtrario diuinæ uoluntati simillima. Nam eodem modo Deus pctōres iudicat, qui si in tempore uitæ illis ad pœnitentiam dato pœnitere uoluerint. ueniam à Deo impetrant, quā præsentis uitæ tempore transacto, etiam si cum lachrymis, & gemitibus petant, nunquam tamen obtinebūt.
Sap.5. Damnati siquidem in inferno (ut liber sapientiæ testat) se male egisse dolent, & pp peccata quæ olim in hoc mundo uiuentes cōmiserunt, pœnitētiam agunt, quę tamen illis ad salutem nequaq; prodest. Quia non amore uirtutis, & iustitiæ:sed odio pœnæ, q; sustinent, se peccasse dolent. Esto ēt,ut amore iustitiæ pœniteret illos pteritoꝝ maloꝝ, nihil à Deo talis pnia impetraret, ob hoc solum: quia extra tps a Deo ad pœnitentiam, & ueniam
Ioā.9. datum, facta fuisset. Venit enim nox(ait saluator noster) in qua nemo operari potest. Quo loco iuxta Augustini interpretationem saluator noster noctem appellauit tēpus post hanc uitam, in quo nemo potest operari, hoc est, mereri, siue ad uitam, siue ad mortem perpetuā: sed quare mereri non possunt? Non'ne habent plenam Arbitrij libertatem? Habēt utiq;. Quid igitur abstat ne gloriam, aut pœnam mereri possint? Certe, ut multis non infimæ authoritatis doctoribus placet, solus status obstat:qa uidelicet ī eo sunt statu, in quo Deus decreuit nullam, aut gloriam, aut pœnam illos posse mereri, quantū libet bene aut male agant. Ad hanc imitationem ecclesia facit, cum tps ad pniam hæreticis statuit, intra quod

si ab

si ab hæresi recesserint, eos recepit, & ueniã illis tribuit. Tempus aũt ad pœnam mortis euitandam ab eccl'ia cõcessum, ut libro primo diximus, est totum tp̃s ante sniæ prolationem: quia toto illo tpe si redierint, etiã si postquam fuerint per testes conuicti ueniant, pœnã mortis euadent. Hoc autem tpe peracto, etiam si pœnitere se dicant, non recipit illos ad ueniam: quia tunc non amore iustitiæ: sed odio pœnæ illos pœnitere præsumit, & iõ illos incorrigibiles censet, & uelut tales potestati seculari tradet, ut ab illa debita animaduersione puniãtur. Ad eundem modum dicitur hæreticus incorrigibilis ille, q hæresim, quam sciebat ab ecclesia damnatã tutatus est, & in illa usque ad mortem perseuerauit: qm̃ ecclesiæ diffinitio, quam optime sciebat, satis erat illi pro bina, & trina admonitione. Cũ igitur ecclesiæ admonitionẽ audire noluit: sed illa contempta usque ad mortem in hæresi perseuerauit, merito incorrigibilis iudicatur, & eisdem pœnis, si post mortem de illius hæresi constiterit, plectetur quibus uiuens, & incorrigibilis manens plecteretur, ut habetur in cap. Accusatus, parag. in eo. de hær. lib. 6. Ob eandem cãm censetur icorrigibilis hæreticus, is qui accusatus de hæresi negauit delictum suum toto tpe, quod illi, si fuisset confessus, datum erat ad ueniam. Cum autem uidet se per testes conuictum, transacto tẽpore illo ad ueniam dato, fatetur crimen suum, & dicit se pœnitere. Hic talis existimatur incorrigibilis: quia & si pœnitere se dicat, non est credendus, quòd zelo fidei, & odio hæresis hoc dicat: sed timore pœnæ, quam uehementer abhorret. Verùm & si hic talis merito censeat̃ incorrigibilis, ecclesia tñ illum mitius tractare decreuit, quàm si usque ad finem pertinax in hæresi mansisset. Nã hunc, qui postquam per testes conuictus est, ante sniæ prolationem resipiscit, & ad ecclesiæ cõionem redire uult, ecclesia iubet perpetuo carcere ad agendam cõdignam pniam detrudere: ut hr̃ in cap. pen. de hæret. paragr. siqui autem. Nec tñ ppea quòd iam uelut incorrigi

bilis aliquis damnatus est, debēt inquisitores hæreticorum ab illius admonitione cessare: sed ulteriorē adhuc oportet eos adhibere diligentiam, ut illum ab errore ad ueram fidem reuocent, & sic aīam illius à gehennæ incēdijs, si potuerint, saluent, quamuis corpus à morte iā eripere non ualeant. Et hic iam tertius est finis, ad quē ultima dirigitur admonitio. Plurima sunt tentāda remedia ut uel animam a' dæmonis ptāte eripiant. Si Machariū hæreticum Papa Benedictus per xl. dierum spatium (ut dictum est supra quotidie monebat, ut illum in ordine epātus reciperet, multo instantius, & importunius id faciendum est, ut aīam illius a' potestate dæmonis ereptā Christus inter choros angeloꝝ illam recipiat. Sæpe illum inquisitores admoneant, & si ipsi in exhortationibus suis non profecerint, tunc alios uiros doctos, & uerè pios, & honestos adhibeant, qui illum admoneant. Et quamuis isti nihil aduersus hæreticum præualuerint, non tñ dedignentur alios iteꝝ adhibere: qm̄ nō omnia possumus omnes. Multi siquidem ad uerba Pauli conuersi sunt ad fidem catholicā, qui forte per uerba Petri, & alioꝝ apostoloꝝ non fuissent conuersi. Multi etiam in prædicatione Petri egerūt pnīam, & baptizati sunt, qui forte alijs Apostolis prędicantibus pnīam minime egissent. Nō enim oēs per eundem uerbi ministrū deus ad se trahere decreuit: sed quosdam per Petrum, alios per Ioānem, alios per Bernardum, alios per Frācischum, alios per Dominicum. Diuisiones gratiaꝝ sunt (ait Paulus) idem autem spiritus, & diuisiones ministrationum sunt, idem aūt Dominus, & diuisiones operationū sunt, idem uero Deus, qui operatᷣ omnia in omnibus. Et post quam uaria gratiaꝝ genera enumerauit Paulus statim subiungit: Hæc autem omnia operatur unus, atque idē spiritus, diuidens singulis prout uult. Si Deus ꝓut uult, singulis dona sua diuidit, non ergo omnia omnibus cōcedit: non igitur mirum si Petro dederit gratiam, ut possit conuertere Franciscum & hanc non dederit Ioanni.

1.Co.12

Deinde si per uiros doctos hæreticus homo sniam suã recãtare contẽnit, uirꝝ aliquẽ pium uitę sanctitate clarꝝ, ꝗuis idiotã illi offerre procurent. Qm̃ fieri est possibile, ut uox sancti hominis simplicis & idiotæ potẽtior sit ad hæreticum cõfundendum, quàm mille argumẽtatio nes uirorꝝ doctorꝝ. Infirma enim huius mũdi (ut ait Pau lus) elegit Deus ut fortia quæqꝫ confundat. Vt supbiã Pharaonis deijceret Deus, & duritiam frangeret, non magnas, & feras elegit bestias, sed minutissima animalia, uidelicet muscas cynifex, locustas. Sępe etiam Deus potentiores uult esse simplicis alicuius hominis, & idio tæ uoces, quàm omnium uirorꝝ doctorꝝ syllogismos et enthymemata, ne fides nostra uideatur esse in sapiẽtia hominum, sed (ut ait Paulus) in uirtute Dei. Pro hac re est apertissimum, & relatu dignissimum exẽplum, qđ narratur lib. 10. Historiæ ecclesiasticæ. c. 3. Et quo maior uerbis adhibeatur fides uerba, quæ eadem historia refert, hic inserere decreui, sic enim de gestis in cõcilio Nicæno referens ait: Quantam uero uirtutem habeat fidei simplicitas, etiam ex his, quæ inibi gesta referuntur agnoscimus. Etenim cum pro studio religiosi Imperato ris, ex omni terra sacerdotes Dei coissent, opinione cõmoti philosophi quoque, & dialectici ualde nobiles, et opinatissimi conuenerunt. In quibus quidam insignis in arte dialectica, per dies singulos, conflictus summi certaminis cum ep̃is nostris uiris adæque in dialectica nõ improbabiliter eruditis mouebat, & fiebat ingens spectaculum, conuenientibus ad audiendum doctis, & literatis uiris. Nec tamen ullo genere philosophus cõclu di à quoquam poterat, aut constringi. Tanta enim dicendi arte obiectis quæstionibus occurrebat, ut ubi ma xime putaretur adstrictus, uelut anguis lubricus laberetur: sed ut ostẽderet Deus: quia non in sermone regnũ Dei: sed in uirtute consistit, quidã ex confessoribus sim plicissimæ naturæ uir, & nihil aliud sciens: nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum, inter cæteros auditores

1. cor. 1
Exo. 8.
Col. 2.
Hist. Eccles.

episcopos aderat. Qui cum uidisset philosophum insul tantem nostris, & callida se disputationis arte iactantē, poscit ab omnibus locum, uelle se paucis cum philosopho sermocinari. Tum uero nostri, qui simplicitatem il lius uiri, & imperitiam de sermone dūtaxat nossent, pa uere, & uelut pudorem quēdam pati, ne forte apud callidos homines risui efficeretur sancta simplicitas. Perstitit autem senior, & hinc mouit sermonis exordium. In nomine, inquit, Iesu Christi Philosophe audi, quæ uera sunt. Deus unus est, qui fecit cœlum, & terram, quíque homini, quem de limo terræ formauerat, spiritū dedit: uniuersa, quæ uidentur, & quæ non uident uirtute uerbi sui creauit, & Spiritus sui sanctificatione firmauit. Hoc uerbum, ac sapientia, quem nos filium dicimus, humanos miseratus errores ex Virgine nascitur, & per passionem mortis à perpetua nos morte liberauit, ac resurrectione sua æternam nobis contulit uitam. Quem & expectamus iudicem omnium, quæ gerimus, esse uenturum. Credis hoc ita esse Philosophe? At ille uelut si nunquam ullum sermonem contradicēdi didicisset, ita obstupefactus uirtute dictorum, mutus ad omnia hoc solum potuit respondere, ita sibi uideri, neque aliud uerū esse, quàm quod dixerat. Tum senior, si hæc (inquit) ita esse credis, surge, & sequere me ad templum, & huius fidei signaculum suscipe. Et Philosophus conuersus ad discipulos suos, uel ad eos, qui audiendi gratia conuenerat. Audite (inquit) ò eruditi uiri. Donec uerbis mecum gesta res est, uerba uerbis opposui, & quæ dicebantur, dicendi arte subuerti: ubi uero pro uerbis uirtus processit ex ore dicentis, non potuerunt resistere uerba uirtuti, nec homo aduersari potuit Deo. Et ideo siqs uestrum potuit in his, quæ dicta sunt, sentire, quæ sensi, credat Christo, & sequatur hunc senem, in quo locutus est Deus. Ita Philosophus christianus effectus, tandem se gratulatus est uictum. Hactenus Historia ecclesiastica. Ex quibus apertissime constat sæpe Christianā

ſimplicitatem potentiorem eſſe ad hæreticorꝫ duritiam frangendam, quàm mille uirorꝫ doctorꝫ argutiæ. Quo fit, ut non ſatis ſit inquiſitoribus hæreticorꝫ: ſi ad conuertendum aliquem hęreticum, unum aut alterꝫ uirꝫ doctum adhibuerint: ſed oportet, ut plures, & doctiores, quos nouerint illi adhibeant, neque hoc ſatis eſt, ut con ſummate ſuum exequantur officium: ſed opus eſt, ut uiros ſanctitate excellentes quamuis idiotas, ſi illos agnoſcunt, illi offerant. Qm̄(ut diximus) fieri eſt poſſibile, ut Deus per merita uiri ſancti & ſimplicis conuertat hæreticum, quem uiri docti ſuis argumentationibus conuertere non potuerunt. Admonere tñ lectorem decreui, ne putet me exiſtimare hanc tam exactam, & tam prolixam admonitionem eſſe ſic neceſſariam ante hęretici cō demnationem, ut niſi illa præcedente merito hæreticus damnari non poſſit, & ſeculari ptāti tradi. Nam(ut ſæpe iam me dixiſſe memini) ſi ſemel, & iterum legitime fuerit admonitus, & ille monitioni non obedierit, ſatis eſt, ut ab inquiſitoribus damnari poſſit, & ſeculari tradi po teſtati, ut patet per capitulum, Ad abolendam. de hęre ticis. Sed hanc tam prolixam, & tam exactā admonitionem dico eſſe neceſſariam, ut ſaltem hæretici anima, ſi reſipuerit, ſaluetur, corpore illius ad mortem dānato. Forte hæreticorum inquiſitores expoſtulabunt me, qđ rem nimium difficilem laboriſq́ plenam illis imponere uelim. Quibus ego reſpondeo multo maiorem multoq́ acerbiorem eſſe laborem, quem hæreticus ꝑꝑ hæreſim, & illi propter officium negligēter adminiſtratum, in inferno ſuſtinebunt. Multa ſunt toleranda, ut uel unam animam ex inferni faucibus liberet paſtor, & rector. Filius Dei, ut nos à dæmonis eriperet poteſtate, carnem noſtram cum omnibus ferè illius miſerijs aſſumere, & mortem in illa pati dignatus eſt. Non eſt igitur æquum, ut inquiſitores, & Epiſcopi, quibus hoc incumbit nego tium, pro hæretici anima recuperanda præfatos admonitionum labores ſubire recuſent, pro qua Chriſtus fi-

lius Dei mortem subire non recusauit.

Quod relapsus hæreticus merito censetur incorrigibilis, & quis sit dicendus relapsus. Cap. 2.

Quia ecclesia hæreticos, qui relapsi appellantur, tanquam incorrigibiles punit, ideo necessarium fore existimaui, hic perscrutari quis dicatur relapsus. Bifariam cōtigere potest, ut aliquis dicatur relapsus. Nam quidam est aperte relapsus. Alter autem non aperte, & manifeste est relapsus: sed propter iuris præsumptionem, quæ talis, ac tanta est, ut contra illam nulla probatio admittatur, relapsus censetur. Vt quis manifeste relapsus dicatur, duo sunt necessaria. Primum est, ut semel in aliquam hæresim fuerit lapsus, & de illa accusatus, & pp illā dānatus, & post illam damnationem, hæresim in iudicio abiurauerit. Scd̄m est, ut post hmōi abiurationem, iterꝝ in hæresim labatur. Quæ duo, si alicui conuenerint, tūc is manifeste relapsus dicetur, & erit. Si alterꝝ hoꝝ desit, quamuis forte possit dici relapsus: sed non aperte, et manifeste relapsus. Sunt adhuc alij (ut diximus) qui & si nō sint manifeste relapsi, nec de ipso relapsu aperte cōuicti, quadam tn̄ iuris præsumptione censentur relapsi. Hi aūt dupliciter contingunt. Nam qui de hæresi tam uehemētem dedit suspitionem, ut purgatione canonica indigne rit, quamuis non fuerit de crimine conuictus, si post abiuratam hæresim, iterum in hæresim labi contingat, hic iuris præsumptione censetur relapsus, ut patet in capit. Accusatus paragrapho. 1. de hæreticis. libro. 6. Illum. n. qui uehementem dedit de hæresi suspitionem, Ius Canonicum fingit fuisse lapsum, ut si postea in hæresim reciderit, merito possit dici relapsus. Hæc aūt de uehemēter suspecto intelligenda sunt: qm̄ qui modicam, & leuem de hæresi suspitionem præbuit, quamuis postea in hæresim labatur, non dicetur relapsus. Punitur tn̄ grauius, quam si absque nulla præcedente suspitione, tunc primo in hæresim laberetur, hæc habentur in præfato cap. Accusatus. Nec refert, an in eandem reciderit hęresim, an in aliā:

quoniam qui abiurauit hæresim simpliciter,hoc est non exprimens hanc,aut illam:sed hęresim absolute,aut qui abiurauit hæresim generaliter,hoc est,omnem hæresim, si postea in hęresim quamuis non eandem lapsus fuerit, merito relapsus iudicatur ut expresse habetur in eodem cap.Accusatus paragr.Eũ uero.Difficultas tñ nõ parua hic oritur de illo qui contricte, & cõtracte abiurauit,ita ut solam de qua accusatus, aut uehementer suspectus fuerat,hæresim abiurauit: si postea non in eandem: sed in aliam hæresim fuerit lapsus, an talis sit dicendus relapsus.Glossa in illo eodem paragrapho in uerbo, simpliciter,dicit se credere talem non esse dicẽdum relapsum. Et illius sententiæ ego etiam subscribo,& in illam manibus (ut dicitur) & pedibus eo:qm̃ si Papa uoluisset hũc talem pro relapso haberi,non fuisset cum illa modificatione,& uerborũ restrictione loquutus: sed absolute dixisset eum,qui semel hęresim quomodolibet abiurasset, si postea in hæresim laberetur esse dicendum relapsum. At cum dicat eum esse dicendum relapsum,qui hęresim simpliciter,uel gñaliter abiurauit,& postea in eandem, aut aliam hæresim incidit,eo ipso uisus est à nomine relapsi excludere illum,qui postquam unam singularẽ hæresim abiurauit,in aliam lapsus est. Sed ex hac difficultate alia uia inquisitores hæreticorũ,prudenter quidem,se liberant, quia hæreticum semel deprehensum,non eam solum,de qua accusatus, aut uehementer suspectus est: sed omnem hæresim abiurare compellunt. Au autẽ hoc iuste fiat,supra lib.1.cap.25.disputauimus. Alio modo dicitur aliquis ex iuris fictione relapsus,cũ uidelicet post abiuratam hæresim acceptat,deducit,uisitat, siue associat,aut dona,uel munera hæreticis donat,uel mittit,seu fauorem illis impendit: qui excusari non possit. In hoc enim casu ius præsumit istum,qui aliàs in hęresim lapsus fuerat,ideo aliquod horũ,quæ nunc diximus, facere: qa priorem,quam abiurauit hęresim iterum approbat. Sed hęc de illo intelligenda sunt, de cuius priori lapsu semel

constitit,siue hoc ante abiurationem,siue post illam cō-
stiterit. Nam de illo solo loquitur textus in eodem cap.
Accusatus,paragrapho ille quoque. Sed circa dicta in
illo paragrapho duo mihi oriuntur dubia,quę non paruam
vñr hr̃e difficultatem.Primum est,an is,qui ob solam
uehemẽtem de hęresi suspicionem,omnem hęresim
abiurauit,si post istam abiurationem hęreticos recepit,
aut munera misit,aut aliquod illorꝝ quę in illo paragrapho
enumerantur,fecit: sit dicendus relapsus. Et forte
alicui uidebitur,quod sic: quia post abiurationem gñalem
hęresis,iterꝝ in uehementem incidit hęresis suspicionẽ,
hęreticos recipiendo,aut munera illis dando,uel mittendo.
Ego uero duplici motus ratione contrarium dicendum
esse puto. Prima,quia nullus est textus, quo dictum
illud probari possit,imò si per coniecturas hic agere
licet ex textu illius paragrapho magis coniĳcere licet
hunc talem, de quo nunc disputamus,non esse dicendũ
relapsum: qm̃ si illum Papa iudicasset esse dicendum relapsum,
non addidisset uerba illa, per quę manifeste ab
illa regula generali illum excepit: sed generali uoce fuisset
loquutus. Dicens autem de cuius lapsu in hęresim ante
abiurationem constiterat,uel nunc constat,aperte satis
expressit illum,de cuius lapsu nunquam constitit, nō
esse dicendum relapsum. Scd̃a ratio est: quia omnis, q
scd̃m iura iudicatur relapsus,oportet,ut saltem semel sit
aperte,& manifeste lapsus in hęresim, & de illa conuictus.
Et ita pp unum apertũ lapsum, & alium ex iuris fictione,
aut pręsumptione,merito iudicabitur relapsus: sicut
patet in duobus casibus,de quibus loquitur cap. Accusatus
paragrapho primo. & paragrapho ille quoq;.
Vbi autem sola fuit suspicio,etiam si semel,& iterum uehementem
prębuerit de hęresi suspicionem,mea sententia
non dicetur relapsus: quia suspicio,quę ex lege, & iure
non oritur,id est,quam iura non approbant, & cōfirmant,
nunqnam erit sufficiens,ut recte per illam qs possit
damnari. Cum ergo nulla sit lex, quæ iubeat suspica

ri illum,qui propter ſolam ſuſpicionem hæreſim abiurauit, ſi poſtea hæreticos receperit,aut munera illis dederit, in fauorem hæreſis hoc feciſſe: conuincitur ut propter hoc non ſit cenſendus relapſus: ſed purgatio canonica eſt illi iniungenda,& grauius meo iudicio puniri debet propter ſecundam,quam præbuit ſuſpicionẽ,quàm punitus fuit cum primam dedit. Secundum dubium & quidem multo mea ſententia difficilius, eſt de illo cuius lapſus in hæreſim,ſiue ante abiurationem,ſiue poſt,fuit manifeſtus, & notorius, & poſtea recepit hæreticos, aut illis dedit munera:ſed tales hæretici,quibus munera dedit,non ſunt ſuſpecti de hæreſi illa,in quam iſte, q̃ munera dat,fuit lapſus, imò conſtat tales hæreticos longiſſime ab illa hæreſi diſtare, an qui huiuſmodi hæreticis munera dedit, poſtquam ipſe hæreſim abiurauit, ſit dicendus relapſus per textum illius,paragrapho ille quoque. Et uidetur quòd non: quia qñ aliquid lege ſancitur propter aliquam rationem in ipſa lege expreſſam, q̃ legislatorem,ut ſic ſtatueret,mouit,ſi res talis occurrat, cui ratio legis nullo modo poſſit aptari, credendum eſt illam talem ſub lege non comprehendi. Quia lex(ut ait Panormitanus in capit.finali de reſcriptis,non eſt aliud, quàm ratio ipſius legis.Ratio autem quam textus ille affert, ut qui poſt abiurationẽ hæreſis receperit hęreticos, aut uiſitauerit,aut munera illis dederit,uel miſerit,ſit dicendus relapſus,eſt quia (ut dicit) illum ex approbati à ſe prius erroris conſequentia non eſt dubium illud feciſſe. Hæc ratio cum ex ſola ſuſpicione, aut præſumptione procedat,& non ex facti euidentia,circa illum ſolũ uim ſuam hr̃e uidetur,qui poſt abiuratam hæreſim cõmunicauit hæretico fauenti eidem hæreſi, in quam illum lapſum fuiſſe conſtitit, aut ſaltem communicauit hæretico fauenti alteri hæreſi,quæ nimiam habet connexionẽ cum illa, in qua ille prius lapſus fuerat. Tunc enim ex tali cõmunicatione cum hæretico, merito præſumi debet,illum ad eandem,quam prius abiurauerat hæreſim

rediјsse: quia hæreticum illum defendentem recipit, uisitat, aut munera illi donat, uel mittit. Si tamen is, qui hæresim abiurauit, cõmunicat hæretico, de quo constat aliam ualde diuersam hæresim tueri, & non eandem, quã ille alius abiurauit, non uideo quõ ex hmõi conuersatione suspicari liceat istum ad eandem hæresim rediјsse: cũ constet illum talem, cum quo conuersatur illi hęresi aperte contradicere, de qua iste fuit olim conuictus. Forsitã hic aliquis mihi respondebit, quod quamuis non oporteat ex tali conuersatione suspicari istum ad eandem hęresim rediјsse, quam prius tenuerat, & postea abiurauerat, bene tñ pręsumere oportet istum in aliam hæresim incidisse, & hoc satis esse, ut merito relapsus dicatur. Cõtra hanc tñ rñsionem ipsemet textus agere uidetur: quia rõ quare textus dicit istum, q post hæresis abiurationem hęreticis cõmunicauit esse dicendum relapsum, est: quia pręsumitur ad pręfatum errorem rediјsse. Ex quibus uerbis colligere oportet illum, qui non dedit suspicionem rediјsse ad pristinum errorem, non esse dicendum relapsum. Nec obstat, qđ dicitur in par. Eũ uero. illum qui generaliter hęresim abiurauit, si post ea in illam, aut aliã hęresim labatur, esse dicendum relapsum: quia textus ille non loquitur de illo, qui ex iuris fictione, aut pręsumptione dicitur relapsus: sed de illo. qui est aperte, & manifeste, & sine ulla fictione relapsus. Et certe, q semel de hæresi est conuictus, si post abiurationem hæresis generalem, in illam aut aliam hæresim aperte lapsus fuerit, dicetur relapsus. Qui nõ est bis de hæresi conuictus: sed ex iuris fictione dicitur relapsus, ut iuris fictio sit aduersus illum ualida oportet, ut in eandem recidat hæresim, de qua prius suspicionem dederat uehementem. Nam de hoc ita docet textus expresse in capite, accusatus. paragr. primo. Et ut mea clarius pateat sñia, uerba textus in medium proponere decreui. Accusatus, inquit, de hæresi, uel suspectus, contra quem de hoc crimine magna, & uehemens suspitio orta erat, si hæresim in iudicio ab-

iurauit,& postea cōmittit in ipsa, cēseri debet quadam iuris fictione relapsus. Hæc ibi. In quibus uerbis id annotandum est, quod ait: Et postea cōmittit in ipsa. Ex quibus uerbis satis aperte colligitur illum, qui post abiurationem cōmittit in alia hæresi, & non in illa, de qua prius uehementem dederat suspitionem, non esse dicēdum relapsum. Et iuxta hunc modum, ego censeo intelligenda esse uerba quæ habentur in paragra. ille quoq;. Nam sicut in casu, qui ponitur in parag.1. præcedit uehemens suspitio, & postea sequitur apta cōmissio: ita econtrario in casu, de quo loquitur. paragr. ille quoq;. præcedit aperta cōmissio, & postea sequitur uehemens suspitio. Sicut ergo in casu primo, ut quis dicat relapsus, oportet, ut cōmittat in illa hæresi, de qua prius fuerat uehementer suspectus: ita etiam in casu secundo, ut dicatur relapsus, oportebit ut de eadem hæresi sit uehemēter suspectus, de qua prius fuerat aperte conuictus. Et quidē, ut sic fiat, ratio ipsa suadet: qm̄ non est æquum ut paris omnino sint conditionis in iudicio, is qui de hæresi bis fuit aperte conuictus, & ille, qui semel tm̄ fuit conuictus, & iterum uehementer de hæresi suspectus. Per hoc enim mea snīa distinguuntur, quod is, qui bis de hæresi fuit aperte conuictus, siue secundo in eandem reciderit hęresim, siue in aliam dicetur relapsus, pręsertim si postquam fuit primo de hæresi conuictus, omnem hæresim generaliter abiurauit. Qui uero semel tm̄ fuit de hæresi conuictus, & iterū uehementer suspectus, siue præcedat aperta cōmissio, & postea uehemens suspicio, siue econtrario, non dicetur relapsus: nisi ad eandem redierit hæresim, de qua prius fuerat conuictus, uel uehementer suspectus. Et ego quidem ita dicendum esse censeo: nisi aliquod sit ecclesię decretum, quod huic meæ snīæ aperte repugnet. Nam si de ecclesiæ decreto, quod huic meę snīæ aperte contradicat, utcunq; constiterit, statim hāc meam snīam pro recantata haberi peto. Qm̄ ecclesiæ definitionem tanti facio ut in nulla re, uel latum pilum

ab illa discedere uelim. Potest adhuc alio modo aliqs dici relapsus pp uehementem suspicionem, ut puta, si primum de hæresi conuictus hæresim omnem abiurasset, & perpetuo carceri mancipatus fuisset, prout fieri mandatur in cap, Excõmunicamus. paragraph. si qui autem. de hæret. & inde ex carcere exijsset. Is certe dicetur merito relapsus: quia de primo lapsu fuit conuictus, & de secundo dedit uehementem suspicionem per hoc solũ, q exijt à carcere. Nam ob hoc solum merito suspicari possumus, illum non uere pœnituisse, q pñiam iniunctã adimplere contempsit, & inde euenit, ut merito suspicemur illum ad pristinum redijsse errorem. Et huic sñiæ fauet Abbas, qui in cap. cum non ab homine. de iudicijs, pertractans, qui sit dicendus incorrigibilis inter alios, quos ibidem sub hoc nomine recenset, illum etiam, qui impositam pñiam peragere negligit, alijs adiungit. Et specialiter loquitur de illo, qui exit à carcere, in quo pp crimea fuerat reclusus, præsertim si uocatus à iudice nõ uult comparere. Et probat Abbas suam sententiam per, cap. ut famæ. de sentent. excom. & cap. literas. de præsump. & cap. Accedens. dist. 50. & cap. testimonium. de testib. Ille. n. (ut Abbas ait) dicitur emendatus, q sui delicti fecit pœnitentiam. Sed difficultas est non parua de illo, qui iam omnem hæresim abiurauit, siue quia uere fuerat lapsus in hæresim, aut quia uehementem dederat hæresis suspicionem, si hic talis post illam abiurationem iterum labatur in hæresim: sed postea errorem cognoscens, sponte sua, & sine ulla accusatione accedit ad inquisitores, & corãm illis pctm̃ suum humiliter confitetur, & ueniam petit, an hic talis sit censendus relapsus, & per consequens incorrigibilis, & uelut talis puniendus. Et quod sit dicendus relapsus, probari posset per hoc: quia est bis in hæresim lapsus. Ego tñ censeo non esse dicendum relapsum, si uerum est illum uenire sponte sua, & ex uera peccati cognitione. Nullus. n. iudicari potest relapsus, nisi bis fuerit de hæresi cõuictus aut saltem

semel conuictus de lapsu,& iterũ conuictus de uehemẽti suspicione. At hic, qui sponte sua uenit, non est dicendus secundo conuictus, non potest ergo dici relapsus, & per consequens nec incorrigibilis. Quo fit, ut sit necessario recipiendus ad ueniam. Oportet tñ, ut inquisitor diligenter perscrutetur, an re uera sponte sua uenerit,& peccatum suum fuerit confessus. Nam si ex timore probationum, quas forte contra se nouerat, illum uenisse constiterit, tunc iam merito dicetur relapsus: quia non zelo fidei: sed timore pœnę suum fatetur peccatũ, & merito credendum est illum non uere pœnitere. Declarato iam quis sit dicendus relapsus, nunc iam opus est, ut illum merito incorrigibilem esse dicendum ostendamus,& uelut talem fore puniendum. In re hac uideo non esse multis uerbis opus, cum aperta sit de hac re ecclię definitio. Nã Lucius tertius huius nominis Põtifex, sic ait. Illos quoq; qui post abiurationẽ pręfati erroris, uel postq̃ se (ut diximus) proprij antistitis examinatione purgauerint deprehẽsi fuerint in abiuratam hæresim recidisse, sclari iudicio sine ulla penitus audientia decernimus relinquẽdos. Hæc ille. Quæ uerba hñr in cap. ad abolẽdã. extra de hęre. Sed hãc ecclię definitionẽ multi hæretici subsannant, atq; derident,& illam cõtra Christianam pietatem esse aliquibus rationibus cauillantur: sed omnes illorũ rationes, quibus id agere contendunt, inanes,&(ut apertius dicam) irrationabiles prorsus esse, Deo duce, oñdemus. Primo obijciũt nobis Dei misericordiam, qui pctõri etiam millies in pctm̃ recidenti paratus est semper ueniam dare, si toties ille resipiscat, & ueram pœnitentiam agat. Oportet igitur (ut dñt) ecclesiam, quæ illius est sponsa, ad spõsi sui imitationem agere, ut quoties hæreticus resipuerit, & ueræ pniæ signa dederit, illum recipiat,& illi indulgentiam pręstet. Huic obiectioni rñdet Alexãder Papa huius nominis quartus in cap. super eo. de hæreticis lib. 6. Cuius uerba: quia pp nimiam breuitatem obscura sunt, ego aliquanto proli-

xius explicare decreui. Fatemur quidem quod obĳciũt, ueniam culpæ ſemper eſſe dandam peccatori, quotieſcunq; ueram ille peccati pniam egerit, & ſemper eſſe illum ad eccleſiæ cõmunionem recipiendum: ſi uera pœnitentiæ ſigna oſtenderit. Nam nihil eorũ, quę omnibus catholicis fidelibus eccleſia concedit, illi negari debet Audienda ſiquidem ſunt peccata, quæ ille ſacerdoti in auriculari cõfeſſione detegere uoluerit, quibus auditis: niſi aliud obſtet, non eſt illi neganda pctõrũ ſuorũ abſolutio. Si Euchariſtiæ ſacrm petierit, illi debet adminiſtrari. Vnctionis tñ extremæ ſacrm illi non miniſtrabitur, ppea, q iuxta beati Iacobi ſnĩam, hmõi ſacrm non niſi ĳs, qui morbo corporali laborant miniſtrari debet. Poſt mortem, eccleſiaſtica ſepultura illi uelut cæteris fidelibus catholicis concedetur. Non tñ conſequens eſt, ut mors, aut pœna alia pp delictum hæreſis, in quod relapſus fuit, non debeat infligi. Non.n. fieri neceſſario oportet, ut quoties culpæ indulgentia datur, pœnę etiam, ad quam pp culpam deſtinatus fuerat, indulgentia detur. Nam Deus etiam poſtquam peccato pepercit, pœnas ſubinde infligere cõſueuit. Pro qua re (ut alia omittam) illud eſt apertiſſimum teſtimonium, quod de Dauid Re
2.re.12 ge ſecundus liber Regum narrat. Hic.n. agnoſcens culpæ grauitatem, quam in adulterio, & homicidio cõmiſerat, eiuſdem culpæ indulgentiam à Deo impetrauit. De qua teſtimonium reddidit Nathan propheta dicẽs: Tranſtulit quoq; Dñs pctm̃ tuum. Poſt hanc tñ culpæ remiſſionem, idem propheta prædixit illi multas calamitates, & pœnas eũ paſſurũ pp cõmiſſum ſcelus, quas omnes poſtea tolerauit, quamuis iam fuerat illi pctm̃ remiſſum. Ad hunc eundem modum eccleſia Xpi ſponſa faciendum eſſe decernit, quæ hæreticum relapſum ſi reſipiſcat, ad pniam recipit pœnas tñ, ad quas pp crimẽ hæreſis deſtinatus erat, illi infligere non formidat. Præterea ſecundo obĳciunt nobis hæretici. Petro quærenti à ſaluatore nr̃o quoties fratri in ſe peccanti dimittere de

beat,& cum interrogatione proferenti sniam usque septies. Saluator noster respondit: Non dico tibi usq; septies: sed usq; septuagies septies. Quibus uerbis apertissime docuit semper fratri in nos peccanti debere dimittere. Hæc obiectio nihil prorsus mouet, neq; aliquid contra nos agit, qm̃ per illa uerba Xp̃s solum docet nos debere offensas nr̃as, hoc est, quæ contra nos fiunt, semper remittere, ita ut quoties in nos quis peccauerit, toties nos illi dimittamus. Aliam tñ esse habendam rationem in punitione eorum criminum, quæ sunt aperte contra diuinum honorem docet Augustinus in sermone tertio de plurimis martyribus, sic inquiens: Diligenter attendite fratres, & scitote aliud esse in Deum peccare, aliud in hominem. Qñ.n. in nos peccant homines, si pœnitentibus ueniam non indulgeamus pctm̃ incurrimus, qñ autem aliqui in Deum peccauerint, si sine destrictione grã di indulgere uoluerimus, participes nos eorum peccatis efficimus. Hæc ille. Quo fit, ut iudex quicunq; ille sit, cum non suas: sed Dei aut ecclesiæ, aut alterius reipublicę offensas punit, ad hmõi præcepti executionem non teneatur: ita ut cum nõ priuatas: sed publicas punit offensas, possit pro criminis q̃litate etiã pœna capitis punire, nec hmõi pœnam remittere teneatur, imò sæpissime non remittere teneatur. Hæreticus aũt non in solos delinquit iudices, aut prælatos, quos suo errore scandalizat: sed Deum, & ecclesiam illius sponsam multipl'r offendit. Primo, quia putat illos, aut fallere, aut falli posse, & ob hanc cãm illorum dictis obedire recusat. Secundo, quia fideles, qui membra sunt Xp̃i suo pestifero errore inficere & à Xp̃i corpore diuellere satagit. In cap. Vergentis. de hæret. dr̃, q̧ hæreticus diuinam offendit Maiestatẽ. Rursum tertio hæretici contra nos arguunt sic dicentes: Esto hæreticum hominem damnare liceat, & incorrigibilem punire, non tñ postquam primo relapsus est, statim censeri debet incorrigibilis, qm̃ Paulus Apostolus Tito scribens admonet illum, ut hæreticum hominem

mat. 18 · *Augu.* · *Titũ.* 3

post unam, & secundam correptinnem deuitet. Ex quibus uerbis colligunt ecclesiam contra Pauli sniam agere, quæ post primam correptionem hæreticum dãnat, & illum ptãti seculari tradit, ut ab illa prout uiderit expedire, plectatur. Et certe (ut ingenue uerum fatear) hæc Pauli uerba non paꝝ momenti hr̃e vñr aduersum nos: si ita à Paulo dicta esse constaret, prout nnnc à nobis citata sunt, & in cõmunibus biblijs hñr. Non tñ constat talem esse Pauli literam, qm̃ longe aliter multi sancti uiri illa Pauli uerba citant, legunt, & interpretantur. Neque illa diuersa Pauli lectio apud solos recentes authores inuenitur: qm̃ hoc parum datraheret publicoꝝ, & cõmunium biblioꝝ authoritati: sed cum apud peruetustos authores, eósque probatissimos non solum Latinos, uerum etiam Græcos reperiatur, facit, ut certi non simus quo pacto illa Pauli uerba legenda sint. Beatus
Ambr. Ambrosius in cõmentarijs super epistolam ad Titum, illum Pauli locum hoc modo legit: Hæreticum hoïem post primam correptionem deuita. Quę quidem lectio ualde diuersa est ab ea, quę in cõibus biblijs habetur.
Cypr. Beatus Cyprianus lib. 3. ad Quirinum cap. 78. hũc Pauli locum sub his uerbis citat. Hęreticum hominem post unam correptionem deuita. In quibus uerbis nullam de
Tertul. secunda correptione mentionẽ fecit. Tertullianus ĩ lib. de prę scriptionibus hęreticoꝝ hęc eadem Pauli uerba citans, post unam correptionem dicit hęreticum esse de
Iren. uitandum. Deniq; beatus Irenęus martyr, Apostolis satis uicinus lib. 3. aduersus hęreses, cap. 3. sic ait: Tantum apostoli, & hoꝝ discipuli habuerunt timorem, ut neque uerbo tenus cõmunicarent alicui eorum, qui adulterauerant ueritatem, quẽadmodum & Paulus ait: Hęreticum hominem post unam correptionem deuita, sciens quoniam peruersus est, qui est talis, & à semetipso damnatus. Hæc Irenęus. In quibus uerbis Paulum dixisse refert hæreticum hominem post unam correptionem esse deuitandum, & non ad secundam expectandum. Quę aũt

sit uerior

sit uerior litera, an hæc, quæ in cõmunibus biblijs habetur, an illa, quam hi quatuor illustres, & uetustissimi authores citant, ego tantus nõ sum, ut definire hoc possim, nec tam arrogans, ut hoc tentare audeam. Nam beatus Hieronymus in cõmentarijs super epl'am ad Titum interpretans hunc Pauli locum dicit hæc Pauli uerba aliter apud Græcos, quã apud Latinos haberi, Apud Græcos dicit solum reperiri post unam correptionem. In Latinis uero codicibus dicit legi, post unam & alterã correptionem. Quæ aũt istarũ sit uerior litera Hieronymus non diffinit, qm̃ nullam illarũ improbat. Vt aũt argumẽto quod ex illo Pauli loco nobis ꝓponitur, rñdeam, dico, quòd Paulus illo loco non loquitur de illo, qui postquam ab hæresi aliqua recessit, ad illã, aut alterã redijt: sed de illo, qui in eadem hæresi persistit, quamuis semel, & iterũ fuerit admonitus, ut hęresim desereret, & hunc talem dicit esse deuitandum, neque cũ illo esse amplius colloquendum: quia qui semel, & iterũ admonitus de errore suo, non uult corrigi, errare existimat corrigentẽ, & timendum est, ne illum perdat, à quo admonetur, & docetur. Vnde Chrysostomus homilia sexta super epistolam ad Titum interpretans hunc Pauli locum, postquam ex posteriore ad Timotheũ epl'a cap. 2. alia Pauli uerba citauerat, quæ cum istis in faciem pugnare uñr, illa omnia conciliare uolens, sic ait: Nempe illic de his loquebatur, de quibus corrigẽdis supererat spes, ac de his qui simpl'r reluctabãtur, non aduersandi affectu sed studio discendæ ueritatis. Vbi uero manifestus fuerit omnibus, atque cõspicuus aduersarius ueritatis, cur obsecro pugnas incassum? Cur aerem cedis? Quid uero est, qđ ait: cum sit à se ipso damnatus? Quia profectò dicere non potest, nemo corripuit. Cum ergo post admonitionem in ea infidelitate perstiterit, ex seipso damnatus efficitur. Hactenus Chrysostomus. Ex cuius uerbis satis apte constat, illa Pauli uerba de illo esse intelligẽda, qui in eadem hæresi persistit, quem dicit semel, & iterũ admo-

Hiero.

Chry.

nendum, & si credere noluerit, deuitandum. Si tñ hic talis hæreticus Deo inspirãte resipisceret, & postea diabolo suggerente iterũ in hæresim laberet, quid de illo agẽdum esset Paulus hoc ioco non docet. Quo fit, ut Pauli snía, etiam iuxta uerba, quæ in cõmunibus biblijs hñr, nullo modo ecclesiæ determinationi contradicat.

Quàm iustum sit, & necessarium hæreticos punire. Cap. III.

Quamuis hęreseos crimen sit adeo pestilens, & intractabile, ut inter omnia humana scelera nullum sit, quod toti Christianæ reip. magis nocere possit, & cui minus medicari ualeat, non defuere tñ hæreticorũ patroni, q̃ pro illorũ impunitate contẽdant, dicentes hęreticos nõ esse ob hæreseos crimen puniendos: sed diuino iudicio relinquendos. Qui hęc docẽt, si aliquis est in hac re coniecturis locus, ideo illos ita dicere credo, ut liberius, quas uelint, possint toti pp̃lo hæreses prædicare. Optant q̃dem eas, quas contra ecclesiæ catholicæ doctrinam hæreses conceperunt, in publicum effundere: sed timore pœnæ, quam nimium reformidant, mutire non audent. Rẽ itaque suam agunt, qui hæc docent: quia suam uitam ultricibus pœnis castigari timent, cum alios sui similes cõspiciunt libera punitione confundi, & sibi ipsis impunitatẽ acquirere censent, si alios, quos in eodem crimine obligatos esse sciunt, minime puniendos esse conuincant. Vt autem hanc doctrinam falsam procul, & longissime ab ecclesia relegemus, oportet, ut multis urgẽtissimisq́ rationibus conuincamus, iustam esse & necessariam, hęreticorũ punitionem. Primo igitur eos, qui hæc docent percontor, an id quod de hæreticis docent, ad omnes sceleratos homines ẽt pertinere censeant, ita ut nullum malefactorem hoĩem quamlibet scelestũ puniendũ esse credant: sed oẽm talem diuino iudicio relinquendũ putent. Non credo hoĩem aliquem: nisi demens ille sit, taliter sentire: q̃m hoc naturali legi aptissime repugnat. Nulla enim est, aut nunquam fuit tam barbara gẽs, quę latrones, fures, homicidas, non acerrime puniat, q̃m al's

nullius eēt tuta supellex, nullius uita secura, nullaq; respub. diu persisteret: sed omnes citissime perirent. Essent enim homines, ut pisces maris, è quibus maiores deuorant minores. Quo rerꝫ ordine seruato, fieri necesse eēt, ut soli potentes uiuerēt, & nullus esset in republica pauperibus, & infirmis locus. Præter hanc naturalem legē, quæ omnium cordibus insita est, lex etiā diuina scripta talem sñiam manifestissime damnat: qm̄ non uno tm̄, aut altero loco præcipit malefactores esse puniendos. Omitto pœnas illas, quas ueteris legis rigor peccantibus esse infligendas olim decreuit. Ipse pietatis fons, & magister Christus saluator noster apud Matthæū ait: *mat.26*
Omnis, qui occiderit gladio, gladio peribit. Et apostolus eius Paulus loquens de potestate a' Deo principib9 data, ait: Si malū feceris, time. Non enim sine causa gla *Ro.13.*
dium portat, Dei enim minister est, uindex in iram ei, q malum agit. Et apostolorꝫ princeps eandem sñiam cōfirmat inquiens: Subiecti estote omni humanæ creatu- *1. Pe.2*
ræ pp Deum: siue Regi quasi præcellenti, siue Ducibus tanquam ab eo missis ad uindictam malefactorꝫ, laudem uero bonorꝫ. Multa alia sunt ꝑ hac re testimonia: sed pro re tam aperta enarrare piget: quia uideo hæc satis superq; esse, nec esse pluribus opus. Si igitur fateri oportet malefactorem esse puniendum, peto causas, pp quas puniendus est, quibus assignatis, cum eædem causæ militent contra hæreticos, quæ contra alios malefactores, colligemus inde, aut nullum malefactorem esse puniendum, aut hæreticum ēt puniri oportere. Duplicē constat esse causam, quæ uehementer urget, ut malefactores iuxta uariam suorꝫ criminum qualitatem puniātur. Prima causa est ipsius malefactoris correctio, & emendatio. Nam ad hoc peccator primum punitur, ut pœna urgente discat benefacere. Vexatio siquidem (ut est apud Esaiam) dat intellectum auditui. Et Salomon *Esa.28*
in prouerbijs ait: Stultitia colligata est in corde pueri, *Pro.22*
& uirga disciplinæ fugabit eam. Siquis autem hanc sa-

pientis sniam ad solos ætate pueros referri forte conten
dat,ut illi soli sint uirga disciplinæ erudiendi, & non se-
nes,neque iuuenes,audiat Hieronymum hæc Salomo-
nis uerba in cõmentarijs super prouerbia interpretan-
Hiero. tem. Multos,inquit ille,nouimus pueros sapientia præ
Hiere. ditos. Nam & Hieremias puer prophetiæ mysterium
Dan. 2 suscepit. Et Daniel scribit,quòd dedit Deus pueris ab-
stinentibus scientiam,& disciplinam in omni uerbo,&
sapientia. Vnde restat intelligere,quòd pueros hoc lo-
co non ætate: sed sensu paruulos significet, quales ueta
1.Cor. bat Apostolus esse eos, quibus ait: Nolite pueri effici
14. sensibus: sed malitia puuli estote. Huiusmodi enim pue
ros, id est animos stultitiæ, uel lasciuiæ, uel inertię dedi
tos, necesse est iuuenili disciplina castigari, & ad iustũ
uitæ tramitem prudentium uigore perduci. Hæc Hie-
ronymus. Propter hanc causam pientissimus Deus
qui non uult mortem peccatoris: sed magis,ut conuer-
tatur, & uiuat, sæpe ærumnis, & calamitatibus uarijs
peccatores in hoc seculo punit,ut uel sic eos erudiat,ma
la,quæ gesserunt agnoscere,& pro bonis,quæ culpa sua
amiserunt suspirare. Multi enim sunt, qui afflictionibus
uexati,coacti sunt intelligere pessima esse, qbus irretiti
sunt uitia,& sic priorẽ uitam deserentes,nouam incepe-
runt, & ueterem hominem cum actibus suis exuentes,
Eph.4 induerunt nouum hominem, qui secundum Deum crea
tus est in iustitia & sanctitate ueritatis. Et (ut alios mul-
Luc.15 tos omittam) filius ille prodigus, cuius meminit Lucas
in Euangelio,non paruo exemplo nobis suffragatur. Il-
le siquidem accepta portione, quę sibi hæreditario iure
contingebat, abiens in regionem longinquam, totam
substantiam suam dissipauit uiuendo luxuriose:sed acer
ba fame illũ postea cogente ad se reuersus didicit, quan
ta bona amiserat,q̃ in domo patris persistens habebat.
Et sic sapientior factus ad patrem redijt,pctm̃ agnouit,
Actu.9 & misericordiam petẽs statim impetrauit. Paulus apo-
stolus cum antea uastator esset ecclesię, & Christiani

nominis acerrimus persecuror, iens in Damascum cęcitate corporis à dño percutitur, ut uel sic ad desiderandũ uerum lumen cordis cogeretur. Paulus igitur, qui in prosperitate cęcus mente fuerat, flagellorũ collyrio sanatus est, ut uisum mentis reciperet, & ad Dei obedientiam se prõptum offerret. Et ideo post impositionem manus Ananię, squamæ ex illius oculis cecidisse dicũtur, ut per squamas illas ex oculis corpis decidentes cęcitatẽ mentis decidentem intelligeremus. Ob hanc causam Paulus nos omnes admonet, ut tribulationes, quæ ueluti flagella quędam sunt, quibus Deus nos percutiens tanquam pr̃ erudit, patienti animo feramus. Quem.n.(inquit ille) diligit Dñs castigat: flagellat autẽ omnem filium quem recipit. In disciplina perseuerate. Tanq̃ filijs nobis offert se Deus. Quis.n. filius, quem non corripit pr̃? Quod si extra disciplinam estis, cuius participes facti sunt omnes, ergo adulteri, & non filij estis. Deinde pr̃es quidem carnis nr̃æ eruditores habuimus, & reuerabamur eos. Num multo magis obtemperabimus pr̃i spirituum, & uiuemus?? Et illi quidem in tempore paucorũ dierũ scd̃m uoluntatem suam erudiebant. Hic autem id, quod utile est in recipiendo sanctificationẽ eius. Hactenus Paulus in ep̃la ad Hebræos. Quapp in posteriore ad Corinthios ep̃la de acceptis tribulationib⁹ gloriatur, sic inquiens: Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me uirtus Xp̃i. Propter quod placeo mihi in infirmitatibus, in contumelijs, in necessitatibus, in persequutionibus, in angustijs pro Xp̃o. Et Regius propheta diuinorũ flagellorũ uirtutem agnoscens, gratias Deo pro illis reddit, sic inquiens: Bonum mihi quia humiliasti me, ut discam iustificationes tuas: prosperitate elatus p̃cepta Dei non plene didicerat, ut opere impleret: sed postea pœnis sequẽtibus humiliatus est, & sic didicit præceptis Dei obedire. Nam (ut Salomon ait) ubi est humilitas, ibi erit sapientia. His igitur præfatis percontari oportet eos, qui docent hęreticos nõ esse

Heb. 12

2. co. 12

Ps. 118.

Pro. 11.

puniendos, an hæretici catholicam fidem deferentes agant bene, an male. Non puto uirũ aliquem Xp̃ianum adeo desipuisse, ut dicat hæreticos bene agere, & ob hęresim, quam tuentur sine crimine esse. Nam cum hęresis sit pctũ, & tam magnum, ut totius Xp̃ianæ structuræ euertat fundamentum, cõsequens inde est, ut hæreticus pro eo, quòd hæresim amplectitur, & tutatur male & pessime faciat. Si hæresis mala est, & hæreticus male facit illi adhærendo, consequens est, ut bonum sit hæreticum ab hæresi ad fidem catholicam conuertere. Pœnis autem, & afflictionibus urgentibus sæpe (ut experientia compertum est) hæretici ad fidem catholicam conuertuntur. Bonum igitur, & optimum est pœnis, & afflictionibus hæreticos punire, ut illis urgentibus fidem, quam semel in baptismo susceperunt, tueri cogantur. Nam (ut optime quidam dixit) felix necessitas, quę nos ad meliora compellit. Præterea, si quis hominem ex aq̃ profunda, in quam se uolens ad mortem proiecerat, cõtra illius uoluntatem extraheret ad uitam, benefaceret: et si illum, cum posset, qualibet etiam maxima adhibita uiolentia, à morte eripe negligeret, malefaceret, & mor-
Symmac. pp. tis reus apud Deum haberetur. Nam (ut Symmachus Papa ait) non est grandis dr̃ia, an lethum inferas, uel admittas. Mortem. n. languentibus probatur infligere, qui hanc, cum possit non excludit. Multo ergo melius facit iudex. cui ad malefactorum uindictam data est à Deo ptãs, si hæreticos, ut ad fidem catholicam conuertantur, per pœnas quamlibet duras cogit. Is. n. animam eripit à morte, quæ tanto est acerbior corporis morte, quanto anima multis interuallis corpus antecedit. Hãc argumentationem per locum à minori ad maius procedentem: qm̃ uehemẽter meo iudicio aduersarios urget, ut clarior illa euadat, operæprecium fore existimaui illã uarijs exemplis, & similitudinibus confirmare, quę Augustinus in epistola ad Bonifacium comitem de hac re
Augu. loquens adducit: Molestus est. n. (inquit ille) medicus

furenti phrenetico, & pater indisciplinato filio, ille ligã do, iste cędendo: sed ambo dirigendo. Si autem illos negligant, & perire permittant, ista potius mãsuetudo falsa, crudelitas est. Si.n. equus, & mulus, quibus non est intellectus, morsibus, & calcibus resistunt hominibus, à quibus eorum curanda uulnera contrectantur, & cum inter dentes eorũ & calces sæpe homines periclitentur, & aliqñ uexentur, non tñ eos deserunt, donec per dolores, & molestias medicinales reuocent ad salutem: quãto magis homo ab homine, & frater à fr̃e: ne in æternũ pereat, non est deserendus, qui correctus intelligere potest, quantum sibi præstabatur beneficium, qñ se persecutionem perpeti querebatur? Hactenus ex Augustino. Rursum quemadmodum paterfamilias se hẽt erga familiam suam, ita Rex, aut sacerdos, aut quiuis alius iudex circa regnum, aut prouinciam, aut quamlibet rempublicam sibi subiectam. Hoc.n. docet beatus Augustinus super Psalmum quinquagesimum, ubi patremfamilias alloquens, hęc ait: Quõ ad nos pertinet uobis loqui in ecclesia, sic ad uos pertinet in domibus uestris agere, ut bonam rationem reddatis de his, qui uobis subditi sunt. Hæc ille. At paterfamilias tenet̃ filios, & reliquos sibi subditos uerbo, & flagellis corripere, ut uel sic sapientiores fiant, & à malo ad bonum conuerti cogunt̃. Propter quod Salomon ait, qui parcit uirgæ, odit filiũ suum. Ex quibus aperte colligitur, ut Rex hæreticũ hominem uerbis, & flagellis corripere teneatur, ut uel sic illum ad fidem catholicam, quam in baptismo susceperat, redire cogat: quod si facere neglexerit, non ex charitate amator: sed contra charitatem Osor hæretici merito censebitur. Nam (ut recte Salomon ait) meliora sunt uulnera diligentis, q̃ fraudulenta oscula odientis. Deniq; (ut huic primæ causæ punitionis malorũ finem imponamus) si ad emendationem malorũ procurandam bonum est, ut mali puniantur, consequens est, ut tanto melior sit pc̃tõris alicuius punitio, quanto peius est pec.

Augu. Pro. 29 Pro. 27

catum, quod ille cõmisit. Quia quanto peius est pctm̄, tanto melior erit illius emendatio & per consequens tã to melior (modo cætera sint paria) erit punitio, quæ ad talem emendationem extorquendam ordinatur. At crimen hęresis (ut supra docuimus) est pessimum. Optima est ergo heretici punitio, quę illum ad hęresis reuocationem, & abiurationem faciẽdam quodam modo cogit. Secunda causa, ꝑp quam bonũ est, & necessarium malefactores punire est publica, & cõis totius reipublicę utilitas, ut uidelicet cęteris, qui tales punitiones conspiciunt, incutiatur timor, qui eos à malo auertere cogat.

Hora. Nam (ut egregius poeta ait) oderunt peccare mali formidine pœnę. Postq̃ aũt pctõres timore pœnę ducũt in desuetudinem malum, illud horrere incipiunt & deinde bonum ex consuetudine paulatim dulcescit. Vñ Augus.

Augu. super Psal. 127. Cum per timorem gehennę continet se hõ à peccato, fit consuetudo iustitię, & incipit, qđ durꝫ erat amari, & incipit timor excludi à charitate, & succedit timor castus, quo timemus ne tardet, ne discedat ne eo careamus. Ille utilis: sed non permanet in ęternum, ut iste. Hęc Augustinus. Quapp Christus saluator noster sępe peccatoribus durum Dei iudicium, ut inferni pœnas minatus est, ut per timorem gehennę illos à peccatis reuocaret ad pnĩam. Licet.n. meliores sint, qui amore ducuntur, plures tñ sunt, qui à timore cogũtur ad bo-

Ps. 110. num: & hi non mali. Nam timor Dñi initium est sapien-

1. Ti. 5. tiæ, & uiam parat ad charitatem, Propter hanc causam Paulus Timotheo scribens, ait: Peccantes coràm omnibus argue, ut & cæteri timorem habeant. Volebat quidem Paulus timore pœnę homines à malo auertere, & ad bonum inducere, & ob hanc cãm iubet, ut publice peccantes coràm omnibus arguat, ut aliquorꝫ punitio multos à malo deterreat. Si aũt publice peccantes impuniti relinquerentur, maxima inde pręstaretur occasio ad quæcunq; facinora cõmittenda. Facilitas siquidem ueniæ incentiuum præbet delinquendi. Et sapientissim⁹

Salomon ait: Etenim quia non profertur cito cõtra ma Ecc. 8.
los snía absq; timore ullo filij hominum perpetrant ma
la. Propter hanc cãm Aristo. 10. Ethico, cap. 9. censet iu-
stum esse, ut legum transgressoribus pœnę aliquę statuã
tur a' republica, quatenus per illarũ metum homines ad
legum obseruantiam cogantur. Multitudo (inquit ille) Arist.
necessitati potius, quam rationi, & pœnis, quam hone
stati paret. Idcirco sunt, qui legumlatores oportere cen
sent ad uirtutem inuitare, ac prouocare honestatis gra-
tia, propterea quòd ij qui probi sunt, ob consuetudinem
pręcipue obtemperabunt: aduersus autem inobedien-
tes, & hebetiores ingenio, castigationes, pœnasque in-
stituere, at eos, qui curari, atque emendari nequeunt ex
trudere, atque exterminare. Probrum enim hominem et
ad honestatem uiuentem, rationi obtemperaturum esse
inquiunt: improbum uero uoluptatem affectantem do
lore afficiendum esse perinde atq; iumẽtum. Hactenus
Aristoteles. Ex hac secunda iustæ punitionis causa aper
tissime colligimus, bonum esse, & necessarium hæreti-
cos punire, ne illorũ impunitas alijs ansam præbeat, q̃s-
cunque uoluerint hæreses publice prædicare, & doce-
re. Hoc. n. manifesta experientia compertum est, prouin
cias illas, in quibus seuera contra hæreticos uiget iusti-
tia, multo plus ab hæresibus esse purgatas, quàm illæ, in
quibus effrenata est omnibus concessa licentia docen-
di, & prædicandi, quicquid libuerit. Huius rei testis fide
lissimus est nostra Hispania, ad quam propter uerbum
disciplinæ rigorem in ea aduersus hæreticus uigentem,
uix ullus est ausus accedere ad Lutheranam sectam pręę
dicandam, aut docendam: quamuis multi ex hac pestife
ra factione per reliquas ferè omnes Christiani orbis ꝓ-
uincias peruagentur. Si uel mediocri aliquo disciplinæ ri
gore aduersus hæreticos usa fuisset Germania, nec tantũ
fidei catholicæ detrimentum fuisset experta, nec tã mo-
lestam, & tam periculosam hæreticorũ infestationem
pateretur, sicut nunc patitur. Quia illorũ effrontem, &

nimis effrenatam audaciam timor duræ punitionis repressisset. Quibus timore perterritis, si illi correcti, & emendati non fuissent, hoc saltem non spernendum cõmodum inde hausisset Germania, q̃ suæ hæreseos uirus, quod mente conceperant, non fuissent ausi in populum euomere, & sic non tantus populus fuisset illorũ pestifera doctrina infectus. Merito igitur sapientissimus
Pro. 29 Salomon ait: Virga, atque correctio tribuit sapientiam, puer autem, qui dimittitur uoluntati suæ confundit matrem suam. Quæ uerba interpretans beatus Hierony-
Hiero. mus in cõmentarijs super prouerbia ait: Puer nanque, quem frequentissime corripiendum, & erudiendum admonet, populus Dei est, qui si non assiduis monitis, & increpationibus sacerdotum fuerit castigatus, confusionem generat ecclesiæ, detrahentibus his, qui foris sunt religioni fidei Christianæ. Hæc Hieronymus. Ideo igitur Germaniæ populus nunc ecclesiam matrem suam confundit: quia suæ dimissus est uoluntati, qui si uirga, & correctione fuisset eruditus, accepisset ab ea (ut Salomon ait) sapientiam. Ex his omnibus apertissime colligimus, aut nullum quamlibet sceleratum hominem esse puniendum, aut hæreticum esse etiam puniendum: quia bonũ est, hæretici sicut cuiuslibet alterius pctõris emẽdationem per pœnas procurare, & bonum est timorem alijs incutere, ne hęreseos uenenum, quo populus infici possit, passim coram illo euomere audeant. Si is, qui in rẽpublicam peccat, merito puniri potest, consequens est, ut hęreticus etiam iustissime puniatur: quia hęreticus ẽt in rẽpublicam peccat. Vnde pijssimus Imperator Theodosius in lege, Manichęos. C. de hęreticis, ait: Quod in religionem diuinam cõmittitur, in omnium fertur iniuriam. Prȩterea si Rex, aut Eps, aut quęuis alia publica potestas ualet punire peccantes in proximum, & in rempublicam, consequens est, & necessarium, ut multo magis punire ualeat eos, qui peccant in Deum, & in ecclesiam. Quia multo grauius hi, quàm illi peccãt, & ob hoc mul-

to etiam grauius puniri debent. Nam (ut in primo libro Regum ait Eli sacerdos) si peccauerit uir in uirũ placari ei potest Deus: Si autem in Dominum peccauerit, quis orabit pro eo? Hęretici aũt: quia contra eccľię catholicę doctrinam pertinaciter sentiunt, credunt ecclesiã ipsam errare. Qui autem ecclesiam credit errare necessarium est, quòd credat, aut Deum errare, à quo illa regitur, & docetur, aut Deum ecclesiam suam sic deseruisse, ut illã nec regere, nec docere uoluerit, contra id, quod ipse ante sæpe promiserat. Quidquid autem horũ de Deo hæretici sentiant, grauissime in illum, sic sentientes peccabũt: quia per hęc, aut Deum mendacem, aut ignorantẽ, aut in promissis minime fidelem faciunt. Cum igitur tam grauem iniuriam Deo inferant hęretici, oportet ut grauius illi sint puniendi, quàm si essent in hominem aliquẽ, aut in totam rempublicam, iniuriosi. Non.n. ob aliam causam Principes Romani, ac reliqui omnes Principes Gentiles tam atroci persecutione insectati sunt apostolos, ac reliquos martyres: nisi quia idola sua neglexerũt, & illis publice detrahebãt. Non persecuti sunt apostolos pp pacis turbationem, aut propter reipublicę proditionem, aut propter quęuis alia crimina. Quoniam apostoli fuerunt uiri pacifici, nihil contra rempublicam tentantes, nemini nocentes, omnibus bñfici. Nihil bono statui reipublicæ contrarium, illis tanquam malefactoribus unquam obiectum est: sed dũtaxat, quia idolis thura adolere noluerunt, ipsaq; uilipendebant. Ideo Principes, ac Reges tanquam suorũ falsorũ deorũ zelatores, in eorũ uindictam exarserunt. Putabant quidem, & merito, peccata in Deum multo grauius esse puniẽda, quàm peccata in hominem. Ob quam causam nõ dubito illos, si uerũ Deum cognouissent, multo acerbius in hæreticorũ punitionem fuisse exarsuros, quàm tunc in apostolos seuierunt. Rursum omnis persona, aut respublica habens ptãtem coactiuam, potest subditos suos obligare ad ea, quæ ad pacis, & tranquillitatis obseruationẽ sunt

1. Re. 2

necessaria. Siquis autem illa prætermittens, pacem turbauerit, iuste potest illum iuxta criminis qualitatẽ puni re. Nihil est aũt quod magis ecclesiæ pacem, & unitatẽ tollat, quàm hæresis. Quia per illam quisque hæreticus se à fidei unitate separat. Et propter hanc causam hæretici omnes dñr schismatici, hoc est, diuisores: quia fidei, & ecclesiæ unitatem diuidunt. Iuste igitur hæretici puniuntur tanquam pacis ecclesiasticæ turbatores. Dein-
2.co.10 de Paulus (ut ipse testatur) in prõptu habebat ulcisci omnem Corinthiorum inobedientiam. Cur igitur Christianis Principibus non licebit ulcisci hæreticorꝫ inobedientiam, & rebellionem, qui improba quadam, & pertinaci audacia contra eccl'iæ doctrinam insurgunt, & illius uerissimis dictis obedire contẽnunt? Insuper hæretici (ut
2.Ti.2 Paulus ait) multum proficiunt ad impietatem: & sermo eorꝫ, ut cancer serpit: quia quotidie magis, ac magis occupat, & deuorat, & maculat mentes eorꝫ, qui illos audiunt, & cum illis uersantur. Ne igitur licentiosa impunitate audaciores facti amplius grassentur, & magis quotidie noceant, bonum est duris illos pœnis reprimere, ut metu pœnarum exerriti nocere desinant. Accedit ad hęc totius catholicæ ecclesiæ consensus, quæ à multis retroactis seculis hæreticos puniendos esse censuit, ut ꝑ pœnas illos sapientiores faceret, & tanquam lupos ab ouibus arceret. Paulus uas electionis quendam pseudo prophetam cæcitate percussit, eo quòd Sergium Paulũ proconsulem auertere quærebat à fide. Nam (ut apostolorꝫ narrat historia Paulus plenus spiritu sancto intuens
Act.13 in pseudoprophetam dixit? O plene omni dolo, & omni fallacia, fili diaboli, inimice omnis iustitiæ, non desinis subuertere uias domini rectas & nunc ecce manus dñi super te, & eris cæcus, non uidens solem usque ad tp̃s. Et confestim cecidit in eum caligo, & tenebræ, & circũiens quærebat, qui ei manum daret. Si tanta seueritate usus est Paulus in pseudoprophetam, eo quòd proconsulem quærebat auertere à fide, credendum est illũ mul

to maiore seueritate fuisse usurum contra Lutherum, & alios huius temporis hęreticos,qui non solum unum ꝓconsulem:sed multos proconsules,Duces,Marchiones, Episcopos,Archiepiscopos,multas ciuitates , multasq́; prouincias auerterunt a' fide.Innocentius primus huius nominis Pontifex Cathaphrygas exilio damnauit. Gelasius Papa Manichęos in urbe repertos exilio puniuit. Recharedus Hispaniarum Rex olim Arrianos omnes in Hispania existentes militia priuauit. Nec ullum liberi hominis munus illos obire permisit. Imperatores Theodosius,& Martianus uarias contra hæreticos statuerũt pœnas quę habentur in codice Iustiniano titu.de hęret. Constat iam apertissime (ut opinor) maxime illos errare.qui pro hęreticorum impunitate contendunt: & ipsis hęreticis,quibus impunitatem optant,esse multo peiores: quia ansam illis prębent,ut omnes, quas uelint hęreses libere prędicent,& doceãt.Vnde beatus Gregorius exponens illud Iob,qđ de diabolo sub nomine Behemoth loquitur dicens : Protegunt umbrę umbram eius,sic ait: Vmbrę quippe sunt diaboli,omnes iniqui qui dum imitationi iniquitatis eius inseruiunt, quasi ab eius corpore imaginis speciem trahunt.Sicut autem umbrę eius sunt pl̃r reprobi, ita singulariter umbra eius est, unus quisq; peccator. Sed dum doctrinę iustorum mali contradicunt, dum ab eis iniquum quemlibet corrigi non permittũt, umbra behemorh istius, umbram eius protegunt: quia peccatores quiq; in quo sibi male sunt conscij, in eo & alium peccantem defendunt.Vmbrę umbram eius protegunt,dum nequissimorum facta, nequiores peruersis patrocinijs tuentur. Et paucis interpositis subdit:sic fit, ut summa criminum dum defenditur,augeatur: & uniuscuiusq; nequitia eo sit ad perpetrandum facilis,quo difficilis ad puniendum. Scelera quippe peccantium tanto maiora incrementa percipiunt, quanto per defensionem potentium diu inulta tolerantur. Sed tales quiq;, seu extra,seu intra sanctam ecclesiam esse uideantur,tan

Innoc. primus

Gelas.

Rech.

Theo.

Mart.

Iob,40

Greg.

to se apertiores Dei hostes exhibēt, quāto maiores sunt patroni uitiorum. Hactenus Gregori.

Respondetur obiectionibus eorum, qui pro hæreticorum impunitate contendunt. Cap. 4.

Vix ullum est tam apertum mendacium, quod non possit ab eo, qui mentiri, & decipere optat quadam ueritatis imagine adumbrari. Sic etiam non desunt his, qui hęreticos impunitos esse uolunt, argumenta quędā quā uis falsa, quibus suū errorem aliquo ueritatis colore alijs suadere conantur. Vt igitur catholica ueritas clarior, & firmior maneat, opus est eoꝝ obiectionibus occurrere, & argumenta, quibus catholicam ueritatem oppugnāt prorsus euertere. Primo ergo obijciunt, Deo non placere coacta seruitia: sed uoluntarie esse illi sacrificandum, atque inde colligūt neminem ad fidem, aut aliqđ aliud bonum esse cogendum. Nemo enim (ut aiunt) ad id cogendus est, ex quo nullam pōt consequi utilitatem. Ex bono autem, quod quis coactus facit, nullum meretur à Deo recipere prꝑmium. Nam apostolus cū Corinthios
2. cor. 9 ad eleemosynas hortaretur, ait: Vnusquisque det prout destinauit in corde suo, non ex tristitia, aut ex necessitate, hilarem enim datorem diligit Deus. Ex quo datur intelligi, quòd qui inuitus dat, & rem perdit, & meritum.
Augu. Huic obiectioni rñdet beatus Augustinus sic inquiens: Si uoluntas mala semper suæ permittenda est libertati, quare monetur pater in scripturis sanctis filium durum non solum uerbis corripere: sed etiam latera eius tūdere, ut ad bonam disciplinam coactus, ac domitus dirigatur? Vnde idem Salomon dicit: Tu percutis eum uirga, animam autem eius liberas à morte. Si aūt mala uoluntas suæ semper permittenda est libertati, quare corri
Pro. 13
Ez. 34 piuntur negligentes pastores, & dicitur eis: Errantem non reuocastis, perditum non inquisistis? Et uos oues Christi estis, characterem dñicum portatis in sacrō, qđ accepistis: sed erratis, & peritis. Non ideo displiceamus: quia reuocamus errantes, & quærimus perditos.

Melius enim facimus uoluntatem domini monentis, si uos ad ouile eius redire cogamus, quam consentiamus uolũtati errantium, ut perire uos permittamus. Hęc Augustinus. Et ponuntur hęc uerba in cap. displicet. 23. q. 4. Sed quia in his uerbis Augustinus absolute, & sine ulla distinctione loqui uidetur, ut omnis sine ullo discrimine possit ad quodlibet bonum cogi, nequis ex uerbis illius male intellectis decipiatur, admonere decreui lectorem, ut intelligat non omnes iuste posse cogi ad fidem: sed consyderandam esse illius, qui cogitur qualitatem. Siquis nunquam fidem Christi suscepit in baptismo, sicut sunt Iudæi, aut Sarraceni, aut Pagani, is certe non est minis, & terroribus compellendus ad fidem: quia credere uoluntatis est. Siquis uero fidem iam semel in baptismo suscepit, & postea eam deseruit, quẽadmodum apostatæ, & reliqui hæretici faciunt, is merito compellendus est, ut fidem quam semel suscepit, teneat. Ratio aũt huius discriminis est: quia iure naturæ quisq; obligatur, ut quod semel promisit, reddat: & sic ex eodem iure oritur, ut ptãs publica possit illum cogere ad promissa seruanda. Licet. n. cuiq; liberũ sit aliquid promittere, uel nõ promittere: tamen postquam illud promisit, iam nõ est in eius potestare, seruare promissum, uel non seruare. Nã per promissionem suam se subdidit potestati publicę, ut possit ab ea ad seruandum promissum compelli. Idem prorsus dicendum est de uoto, & redditione uoti. Vouere siquidẽ libertatis est, reddere autem necessitatis. Ad primum quidem nemo cogitur, ad alterũ uero iuste quisque compellitur. Iudæis, & Sarracenis, & cęteris infidelibus liberũ est fidem uelle suscipere, uel non suscipere. Liberũ dico nõ quidem ad beatitudinem consequendã. ita ut sine fide possint uitam cõsequi sempiternam sicut cum ea: sed liberũ dico, quo ad publicam humanam potestatem: sed quia non sunt in hoc publicę potestati subiecti, ut possint ad fidem catholicam suscipiendam compelli. Postquam aũt iam fidem in baptismo susceperũt:

quia tunc se illam in posterum seruaturos promiserunt, merito ad id, quod susceperunt tenendum, & quod promiserunt seruandum, compelli pñt. Hæc nostra sententia confirmatur authoritate concilij Toletani quarti, quod in capite suorum decretorum. 56. postquã definierat Iudæos & Sarracenos non esse ad fidem catholicam cogendos ita ait. Qui aũt iam pridem ad Christianitatem uenire coacti sunt, sicut factum est tpibus religiosissimi Principis Sisebuti: quia iam constat eos sacris diuinis associatos, & baptismi grãm suscepisse, & chrismate unctos esse, & corporis & sanguinis dñi extitisse participes: oportet, ut fidem, quam etiam ui, uel necessitate susceperũt, tenere cogantur, ne nomen dñi blasphemetur, & fides, quam susceperunt, uilis ac cõtemptibilis habeatur. Hæc concilium Toletanum. Quæ uerba hñr in uolumine decretorum in cap. de Iudæis. 45. dist. Ex quibus uerbis clarissime patet hęreticos esse ad fidem catholicam, quam deseruerunt, cogendos. Quod autem obijciunt, neminem esse cogendum ad id, ad quod inutiliter cogitur, fateor. Sed nunquid hæreticus inutiliter cogitur ad fidem suscipiendam? Minime. Quia multiplex ex hac compulsione succedit utilitas. Prima est ipsius hæretici emendatio: quæ ex punitione facile oriri potest: qm̃ sępe aliquid timore incipitur, & tandẽ perfecto amore finitur, et tũc
1. Io. 4 (ut btũs Ioãnes in sua. 1. Canonica epistola ait) perfecta charitas foras mittit timorẽ. Sed obijciũt multis ista nõ pdesse: sed per tales pœnas multos fictos Xpianos fieri, q etsi publice se dicant fidẽ tenere, mẽte tñ negãt. Huic obiectioni ego iuxta btũm Augustinũ rñdeo, q non iõ contẽnenda est medicina: qa aliquorum insanabilis pestilẽtia p illã non sanat. Non est. n. uitiũ medicinæ: sed morbi, cum ea, q̃ alijs morbis medicina succurrit, alicui eiusdem generis morbo non medetur. Deinde etiam si aliquibus hmõi compulsio ad salutem non prosit, non tñ ideo inutilis censenda est: quia tunc publica cõsiderãda est utilitas, q̃ multo maior est, q̃ priuata. Nã p talẽ puni
tionem

tionem cohibentur hæretici,ne suas hæreses publice pdicent,& doceant:et sic sua pestifera doctrina totã rem publicam inficiant. Magna inficiant. Magna siquidem est totius reip. utilitas, si illa à pestiferis hæreticorum doctrinis immaculata custodiatur. Vnde colligimus melius esse,hoc est,minus malum,occultos hæreticos tolerare,quàm publicos permittere:quia hi per effrenatam, licentiosamq; audaciam multo nocentiores fiunt, quàm illi,qui timore pœnæ ueluti freno quodam cohibiti,in publicum prodire non audent. Secundo sic arguunt: Hæretici uerbis,& rõnibus conuincendi sunt, nõ sunt ergo pœnis,& afflictionibus ad fidem cogendi. Consequentiam dicunt esse notam,& assumptũ probant:quia beatus Petrus docet debere nos omnes esse paratos redde 1. Pe. 3
re rõnem omni poscenti de ea,quæ in nobis est fide, Fateor quidem (& hoc ipsum iam supra docui) bonũ esse prius hęreticos uerbis admonere, rationibus illos iuxta cuiusque hæretici conditionem applicandis, de sua hæresi conuincete: sed quia multi sunt adeo pertinaces,& indurati,ut citius frangantur, quam emendentur, opus est circa illos id agere, quod beatus Isidorus ait: Qui Isidor.
blando uerbo(inquit ille)castigatur, & non corrigitur, necesse est,ut acrius arguatur. Cum dolore abscindẽdã sunt,quæ leniter sanari non pñt. Hæc ille. Pastor, qui uidet lupum inuadentem gregem ouium, uocibus primo contra illum clamat,ut uel sic illum à grege arceat: & si uocibus illum minime deterreri conspicit baculo, & funda,& gladio, & sagitta si opus est, illum aggredit, ut à grege propellat,& sic oues illęsas custodiat. Pastores sunt ecclesiæ Prçlati,qui uigilant super subditos, tanquam super oues sibi cõmissas, pro quibus sunt Deo reddituri rationem. Lupi aũt,qui his ouib9 maxime nocẽt, hæretici sunt,de quibus saluator noster apud Matthęũ Mat. 7
ait: Attendite à falsis prophetis, qui ueniunt ad uos in uestimentis ouium,intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Et Paulus in Actibus apostolorum,hæreticos appellauit Act. 20

lupos sic inquiens: Scio qm̄ intrabunt post discessionē meam lupi rapaces in uos, non parcentes gregi. Ne igit͛ hæretici alijs noceant, oportet illos tanquam lupos rapaces flagellis, & fustibus ꝑcutere, si admonitione blāda non compescuntur. Coguntur medici multas, & uarias perquirere medicinas cum uident usitata, & cōmunia remedia non proficere, & quo magis incrudescunt morbi, eo efficaciora sunt quęrenda antidota, q̄ illos ab humano corpore citius, & melius propellere ualeant. Bonum certe, & optimum salutis medicamen circa hęreticos ad fidem reducendos est lenitas, & mansuetudo, per uerba monitoria, & sermonū blanditias. Cum uero hoc pharmacum ob induratam hæreticoꝝ malitiam nihil illis prodesse cognoscitur, debent hi, quibus talium morboꝝ est cura cōmissa, asperioribus in illos, & acerbioribus uti medicamentis. Nam dominus, & re-
Ioan. 2 demptor noster Iesus Christus totius lenitatis & mansuetudinis exemplar, facto ex funiculis flagello numularios oēs è templo eiecit, oues quoque, & boues eoꝝ, æs illoꝝ effudit, & mensas subuertit. Si hoc numularijs fecit, multo acerbiorē se hęreticis præstitisset: qm̄ multo grauius hęreticoꝝ, quam numularioꝝ est pc̄tm̄, & multo plus hæretici, quàm numularij ecclesiæ nocere pn̄t. Tertio sic arguunt hi, qui pro hæreticoꝝ impunitate contendunt. Perfecta uiuendi forma, quam xp̄iani omnes tenere debent, in sacro euāgelio, & in Pauli, & cæteroꝝ apostoloꝝ epistolis plenissime continet͛. Euāgelium aūt, apostoloꝝ epistolæ nō docent christianos debere Principum fauorē contra hæreticos implorare, neque Principes debere molestiā aliquam hæreticis inferre: ergo Principes, qui hæreticos puniunt, & q ad hanc punionem Principū fauorem implorant, cōtra Christi, & apostoloꝝ doctrinam faciunt. Huic obiectioni dupliciter rn̄deo. Primo quidē nego nullā esse in sacro euāgelio, & in apostoloꝝ epistolis, de hæreticoꝝ punitione doctrinam. Nam Christus saluator nr̄ de fratre pec-

catore rephenso, & non emendato loqués, apud Matt. ait: Si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus, & Publicanus. Et paulo ante in eo. cap. dixit: Vę homini il li, per quem scandalum uenit: expedit enim ei, ut suspen datur mola asinaria ad collum eius, & demergatur in p fundum maris. At nulli sunt, per quos grauius nascatur scandalum, quàm per hęreticos, expediens igitur est, ut suspendatur mola asinaria ad collum eius, & demergat in profundum maris. Et Paulus apostolus pcepit hæreticum hoiem semel, & iterƺ admonitũ fore ab hominũ consortio deuitandũ. Et Galatis scribens satis aperte insinuat hæreticos ab hoium cõione propellendos, sic inquiens: Vtinam abscindãtur qui uos conturbãt. Nulli autem sunt qui grauiores, & magis noxias turbationes inter fideles excitent, q̃ hr̃tici: qui nouas quotidie fingunt doctrinas, quibus Dei ppl'm ab unitate fidei separate cõtendũt. Deinde & si in sacro euangelio, aut apl'orum catholicis epl'is nulla de hęreticoƺ punitione reperiretur aperta doctrina, non tñ ideo cõsequens est illoƺ punitionem non esse iustam. Qm̃ tunc consulto, & ex idustria, hæreticoƺ punitio tacita fuit ne fides sacri euãgelij humanæ tribueretur potẽtiæ. Nam cum ea, q̃ fide creduntur, oẽm humanum superent intellectũ, oportebat fidem euangelij diuinæ ascribere uirtuti, & non humanæ sapientiæ, aut potẽtiæ. Propter hoc xp̃s saluator noster primos discipulos suos, p quos fides euãgelij p̃dicanda erat, non sumpsit philosophos, aut alios uiros doctos: sed simplices, & idiotas, & prorsus illiteratos. Ita etiam ne eadem fides humanæ imputaretur potentiæ oportuit fidem hanc non per Imperatores, aut Reges, aut duces, aut quoslibet alios mundi potentes: sed per hoies pauperes, & infirmos, & impotẽtes per totũ orbem prædicari. Postq̃nam aũt iam semel per totũ orbem fides euangelij fuerat pręedicata, & Principes terrę uiuificę crucis uexillũ portantes sub xp̃i nomine militare cœperunt, & diademata Regum obedientiæ fidei se

Matt. 18

Titũ. 3

Gal. 5

subſiderunt, iam tunc oportuit, ipſam fidem contra hę-
reticos, acerbiſſimos eiuſdē fidei hoſtes, regū & Princi-
pum armis foueri, & eorꝫ authoritate, & maieſtate cō-
1. Re. 2. ſolidari. Quēadmodum. n. olim Dauid licet Rex erat, et
ex mandato Dei per Samuelem ꝓphetam unctus, patiē
ter expectauit, & manſuete cum Saule egit, donec Deus
Saulem de medio ſuſtulit, quo è uita ſublato regalia, o-
mnia exercuit, ſic ēt eccleſia nō eſt à principio ꝑtāte gla
dij materialis in ſuos ſubditos uſa: ſed cū omni manſue
tudine expectauit, donec Deus iugo ſuo colla Regū ter
rę ſubderet. Quarto argumētantur contra nos ab exem
plo apoſtolorꝫ, & aliorꝫ eccleſiæ procerꝫ, qui in princi-
pio naſcentis eccleſiæ, fidē catholicam uerbo, & excplo
perfectiſſime docuerunt. Illi. n. (quamuis multi tunc erāt
hæretici, uidelicet Simō Magus, Menāder, Saturninus,
Cerdon, Ebion, Cerinthus, Martion, Valentinus, alijq́ꝫ
plures, quos enumerare nō eſt opus) nunquam tn̄ legū-
tur Principum terræ fauorem, aut auxilium cōtra hære-
ticos implorаſſe, neque ab illis petijſſe, ut hæreticos pœ
na aliqua punirent, qua illos ad catholicā fidem redire
compellerent. Non licet igitur xpianis nunc fauore Prin
cipum hæreticos ꝓſequi, alioqn diſcedēt longiſſime ab
apoſtolorꝫ imitatione, quod maxime reprobandū eſt.
Hanc obiectionē (ut teſtatur Aug. ſuper Ioannē) oppo-
ſuerūt Donatiſtæ hæretici cōtra catholicos, qui Princi-
pum fauore iam tunc hęreticos perſequebātur. Sed hāc
obiectionem facile refellit beatus Aug. dicens, quòd in
principio naſcentis eccleſiæ ideo apl'i, & eorꝫ ſucceſſo-
res non petierunt Principū fauorem contra hæreticos:
quia nullus tunc Imperator, aut Rex obediebat Euāge-
lio, nullus tūc fidem xpi redemptoris noſtri ſuſceperat.
Sub illis quidem tp̄ibus Principes Romani fuere Nero,
Domitianus, Traianus, Decius, & alij ſimiles crudeles
tyranni, qui oēs fidem catholicā acerbiſſime ſunt ꝓſecu-
ti. Nondum tūc impletum fuerat, quod Spūs ſanctus ꝑ
Pſal. 2 os Dauid p̄dixerat. Et nūc reges intelligite, erudimini,

qui iudicatis terrã. Seruite dño in timore, & exultate ei cum tremore. Et iterꝝ: Et adorabũt eum oẽs reges terrę: oẽs gentes seruient ei. Qũo apl'i, & q illos ꝓxime sunt secuti, fauorẽ, & auxiliũ tũc peterẽt, ab illis, quos sciebãt esse fidei xp̃ianæ aptissimos hostes? Non. n. tam stupidi, & dementes erant apostoli: ut ab his, quos optime nouerant: fidem catholicam ardentissime persequi, fauorem pro eiusdem fidei tutela contra hęreticos peterẽt. Quod ergo apostoli, & illoꝝ proxime uicini, non petierunt fauorem Principum contra hæreticos, non fuit qa hæretici non fuissent punitione digni: sed quia gladius Gentilium Principum, & Imperatoꝝ nõdum seruiebat Euangelio. Postquam aũt Imperatores sacro baptismate sunt abluti, & Chr̃o nomina dederunt, & de eius nomine gl'iari cœperunt: iam tunc Christiani fauorem Principum contra hæreticos petere non dubitarunt. Nam à magno Constantino uiri catholici in concilio Nicæno petierunt auxilium, quo possent hr̃ticos extirpare, quorum petitioni pĳssimus Imperator libentissime annuit, & sic Arrium cum suis asseclis damnauit exilio: quia fidem Nicæni concilĳ nolebat recipere. Theodosius Imperator puniuit hæreticos Manichæos priuatione oĩum bonoꝝ suoꝝ: priuauitq́ illos omni hæreditaria successione. Hoꝝ exempla sequuti alĳ Imperatores, & Reges Christiani, uarias successu tp̃um contra hæreticos leges ediderunt: ut per legum seueritatem, insanam hæreticorum audaciam cõpescerent. Hac etiam de causa (ut Augustinus ait) cum multi ex septuagita discipulis à Dño, & saluatore nostro discedissent, & arbitrio suæ nralę, et impiæ discessionis ille eos permisisset, cęteris duodecim, qui permanserant dixit: Nunquid & uos uultis abire? Hoc quidem tunc saluator nr̃ fecit: quia quamuis magnam hr̃et tunc etiam potestatem, qua uti potuisset illos puniendo, & compescendo, prius tñ elegit cõmendare humilitatem. Tunc enim spretus erat Christus, & nondum adorabant illum Reges terræ, neque gẽtes ser

Ps. 71.

Ioan. 6

Ps. 71. uiebant ei, quẽadmodum de illo propheta Regius prædixerat. Quæ prophetia quanto magis impletur, tanto ecclesia Christi sponsa maiore utitur potestate, ut nõ solum inuitet: sed etiam compellat ad bonum. Nam hõ ille, qui cœnam magnam fecerat, cum illi, qui ad eam in
Luc. 14 uitati fuerant, uenire recusassent, ait seruo. Exi cito ĩ plateas, & uicos ciuitatis, & pauperes, ac debiles, & cęcos, & claudos introduc huc. Et ait seruus: Dñe factum est, ut imperasti: & adhuc locus est. Et ait Dñs seruo: Exi in uias & sepes: & cõpelle intrare, ut impleatur domus mea. De his qui primo uenerant, dictum est: Introduc eos. De posterioribus uero dictum est compelle eos intrare. Quod primis dictum est: ad illa tpa referri debet, ĩ quibus fidem catholicam Reges, & Principes terrę non dum susceperant. Tunc. n. quilibet abitrio suæ uolũtatis dimittebatur. Quod posterioribus dictum est, posteriora respicit tempora, qñ gladius Regum, & Imperatorum seruire cœpit Euangelio. Et in his tẽmporibus, non solum inuitari debent hæretici: sed compelli, ut fidem catholicam, quam semel in baptismo susceperunt, corde credant ad iustitiam, & ore confiteantur ad salutem.

De hæreticorum pœnis, & primo de corporalibus, deinde de spiritualibus sigillatim tractatur, & nunc primo de bonorum temporalium confiscatione. Cap. 5

Oñdimus iam manifestissimis (ut opinor) argumẽtis iustam, & necessariam esse hæreticorũ punitionẽ, supest, ut pœnas, quas iura hæreticis decernunt, sigillatim pertractemus, et merito illas esse decretas conuincamus, ut uel sic obmutescere faciamus impudentem quorundã hominum audaciam, qui Pontifices, & Reges de nimia aduersus hęreticos seueritate notãt. Multæ, & uarię sunt pœnæ, quibus ecclesiasticæ sanctiones, Imperatorumq́ leges hæreticos plecti iubent. Quædam. n. sunt spũales pœnæ, quę animam solam respiciunt. Aliæ sunt corporales, quæ corpus affligunt. De singulis suo ordine dicemus, & primo de corporalibus, postea uero de spiritua

libus pœnis differemus. Inter corporales pœnas, una et quæ non parꝶ hæreticos uexat, est bonoꝶ omnium pro scriptio, & confiscatio. Nam qui hæreticus est, ipso iure omnium bonoꝶ suoꝶ dñio priuatur, & in eius locum fiscus subrogatur, si hr̃ticus est secularis, et in terris dñoꝶ secularium. Si uero hæreticus est secularis in terris ecclesiæ, aut est clericus, bona eius applicantur fisco ecclesiæ: nisi clericorum bona essent ecclesiæ uel ipsi haberent stipendium ab ecclesia, quia applicabuntur ecclesię, cuius erant, uel à qua stipendium acceperant. cap. excõmunicamus, paragrapho damnati. extra de hæreticis. Iusta quidem pœna, & merito contra tam graue scelus statuta, ut huius tam acerbæ pœnæ metu, hæretici suas hr̃ses aliĳs palàm facere reformident. Diuitiaꝶ siquidem cupido, & amor, multorum animos adeo uehementer ꝑcellit, ut pro illaꝶ tutela nullum prætermittant laborẽ, nihilq́ intentatum relinquant, etiam si pro illaꝶ conseruatione oporteat pericolo se exponere mortis. Quãtus autem est diuitiaꝶ amor, tanta inde succedit lætitia, & uoluptas cum possidentur, & tantus dolor cum amittũtur, postquam fuerant semel possessæ. Aequa.n. lance pensantur odium & amor: gaudium & dolor: lætitia & tristitia. Quantum quisque rem aliquam amat, gaudet, & lætatur de illius pręsentia, tm̃ habet exosam eiusdem rei priuationem, dolet, & tristatur ex ea. Et hinc euenit, ut quotquot diuitias ardenter amant, suspitiosi reddantur & timidi. In omni siquidem negotio formidolosior est diues, quàm pauper, cautius munit ædes fuꝶ metu. Metuit tempestates ꝑꝑ frumenta, quæ habet in agris, et ꝑꝑ merces, quas habet in mari. Metuit amicos, ne fortasse illis rogantibus aliquid donare cogatur. Metuit inimicos, ne ui aut fraude aliqua illata, aliqua ex parte noceant. Timidius, & parcius conuiciatur metu mulctæ. Omnia denique circumspectius facit, & dicit metu calumniæ, quæ potissimum diuitibus strui solet: quoniam habent, quod illis auferri possit. Ob hanc causam sapiẽ

tes legum latores cum leges aliquas condiderunt, quas summe obseruatas esse cupiebāt, aliquam pecuniæ mulctam earundem legum transgressoribus statuerunt, ut metu mulctæ pecuniæ homines ab illarum legum transgressione deterrerent. Solon, qui nunc inter septem Græciæ sapientes numeratus est aliquibus earꝫ legum, quas Atheniēsibus dedit, quo melius obseruarentur, certam aliquam pecunię mulctam adiecit. Nam (ut Plutarchus in uita Solonis refert) siquis sacris in locis, uel in iudicio, uel apud magistratus, aut cū certaminum spectaculū instaret, in uiuum aliquem esset maledictis inuectus, eum quinqꝫ drachmis mulctari, quarum tres, ille, qui fuisset iniuria affectus, duas alias ærario publico soluere iussit. Siquis etiam raptæ liberæ mulieri uim intulisset, eum decem drachmis mulctari præcepit. In Romano aūt imperio multæ, & uariæ sunt leges, quæ aliquorꝫ scelerum patratoribus aliquam certam pecuniæ pœnā decernūt. Multæ etiam sunt aliæ, quę pp grauiora alia scelera, eos, qui illa perpetrarunt, omnium bonorꝫ dn̄io, et possessione priuant. Siquis enim crimine læsæ maiestatis fuerit infectus, eum lex iubet eo ipso omnium bonorꝫ suorum possessione esse priuatum. l. quisquis. C. ad legem Iuliam maiestatis. Quæ pœna adeo uim suam, & potestatem extendit, ut etiam ualeat post mortem. Qm̄, & si reus nō fuerit de hoc crimine accusatus ī uita, pōt post mortem accusari, & si fuerit tunc conuictus, tunc bona eius repetentur ab his qui possident. Sic. n. sancitum est in l. pen. & ult. eodem tit. Falsarij monetæ eo ipso oīum bonorꝫ suorꝫ possessionem amittunt. l. pen. C. de falsa moneta. Bona contrahentis incestas nuptias, fisco sunt iure ipso applicata, ut patet in authent. in cestas. C. de incestis, et inutilibus nuptijs. Raptor ingenuæ mulieris, siue illa uirgo tunc fuerit, siue desponsata siue uidua, & qui illum comittatus est in inuasione, & rapina, omnium bonorum suorꝫ dn̄io priuatur, & bona eius ipsi raptæ applicantur. l. unica. par. & siquidem. C. de raptu uirginum.

Omitto alia municipalia iura, quæ cum multa, & uaria sint, uix tñ ullum ex illis tam multis reperietur, quod ad crimina aliqua coercenda certam aliquam pecuniæ mulctam non statuerit, his qui talia crimina commisissent. Si in his omnibus, atq; alijs id genus legibus, quæ cõmuni totius populi consensu probatæ sunt alicuius, certæ pecuniæ mulcta, aut omnium bonoꝝ priuatio, ad crimina talia coercẽda iuste decreta esse dr̃, multo iustius est, ut hæretici, quoꝝ multo grauius est, quàm alioꝝ pctm̃, omnium bonoꝝ suoꝝ proscriptione cohibeantur. Nam (ut optime dicitur in. l. Gazaros. C. de hæreticis, & Manichæis) longe grauius est æternam, quam tpalem offendere Maiestatem, Ex quo apertissime colligitur, ut multo etiam iustius sit hæreticos: qm̃ diuinam offendũt Maiestatem, omnium bonoꝝ proscriptione punire, quàm eos, qui humanam Maiestatem quouis alio crimine lædunt. Ad idem, si falsarij monetæ iuste omnium bonoꝝ suoꝝ dominio priuantur, multo iustius est, ut consimili pœna feriantur hæretici, qui multo peiores falsarij sunt, quam illi. Quia hæretici falsa, & erronea dogmata pro ueris disseminant, & sacram scripturam ad falsum, & longe a Dei spiritu alienum, detorquent sensum. Nonne multo pretiosior est scriptura sacra, quam quæuis, & quantalibet mundi pecunia? Multo ergo malignior est, q scripturam sacram fallificare contendit, falsum illi adhibens sensum, quam qui falsam cudit pecuniam. Quo fit, ut multo etiã grauius sit puniendus. Præterea iustum est, ut pœna rñdeat culpæ, & in eo quisque puniatur, in quo peccauit, aut in eo unde peccati sumpsit occasionẽ, Hac enim ratione Salomon in libro Sapientiæ probat iustas fuisse plagas, qbus Deus Aegyptios idololatras afflixit, sic inquiens: Quod quidam errantes colebant mutos serpentes, & bestias superuacuas, immisisti illis multitudinem mutoꝝ aĩalium in uindictam, ut scirent: quia per quæ quis peccat, per hæc & torquetur. Non. n. impossibilis erat omnipotens manus tua, quæ creauit or Sap. 11.

bem terrarum ex materia inuisa, immittere illis multitudinem ursorum, aut audaces leones, aut noui gñis ira plenas, & ignotas bestias, aut uaporem ignium spirantes, aut fumi odorem proferentes, aut horrendas ab oculis scintillas emittentes, quarũ non solum læsura poterat illos exterminare: sed & aspectus præ timore occidere. Nam et sine his uno spũ poterant occidi, persecutionem passi ab ipsis factis suis, & dispergi per spiritum uirtutis tuæ: sed omnia in mensura, & numero, & põdere disposuisti. Hactenus Salomon in sapientia, In quibus uerbis id aduertendum est, qđ ait: Deum per Muscas, & cyniphes, & locustas Aegytios puniuisse, non q̃ aliæ illi defuerint pœnæ, quibus illos affligere potuisset: sed q̃a nulla erat culpæ conuenientior, ut in ipsis aĩalibus punirentur, quę illi maximo uenerabantur honore. Ex hoc eodẽ argumenta colligimus, ut, licet sint aliæ multæ pœnę, q̃bus hæretici pñt puniri, omnium tñ bonoꝝ suoꝝ proscriptione iuste plectantur, ut in eo puniantur, quod illis præbuit suæ hæresis occasionem. Nã inter multas hæresum causas, una, & nõ parua est (ut lib. 3. c. 1. oñdemus) auaritia, q̃ portam latissimam ad hæreses introducẽdas

1. Ti. 6. aperit. Vnde Paulus in prima ad Timotheũ epl'a ait: Qui uolunt diuites fieri, incidunt in tẽtationem, & in laqueũ diaboli, & desideria multa, & nociua, quæ mergunt homines in interitum, & perditionẽ. Radix. n. omnium maloꝝ cupiditas, quam q̃dam appetentes errauerunt, à fi-

Coloss. 3 de, & inseruerũt se doloribus multis. Et in epl'a ad Colossenses, auaritiam dicit esse idoloꝝ seruitutem. Hoc ẽt

mat. 22 docuit saluator noster apud Matthæum in parabola illa nuptiaꝝ, quas Rex q̃dam filio suo fecit, & misit seruũ suũ uocare inuitatos ad illas, & noluerũt uenire. Ex illis aũt, q̃ uenire neglexerunt, fuit unus, qui abijt in negociationẽ suam. Nam quia diuitias amabat, pro illis acquirẽdis negociationi operam dabat, & ideo hãc gaudio nuptiaꝝ prætulit. Nuptiæ, quas Rex filio suo facit iuxta omnium sacrorum doctorum interpretationem, figuram

gerunt incarnationis filij Dei. Ad has nuptias per seruũ suum Deus inuitat, qñ per prædicatorem suum uocat ad fidem incarnationis. Sed ad hanc uenire negligit, qui diuitias amat, & negociationi intendit. Nam qui diuitias effrenatè amat, filium Dei pro nobis pauperem effe ctum despiciet, & illius Euangelio quod paupertatem extollit & nobis illam ualde cõmendat, nullam præsta bit fidem. Hanc.n. esse arbitror unam ex potissimis cau sis, pp quam multi ex Iudęis fidem catholicam suscipere recusant: quia diuitias uehementer amant, & pillis acquirendis usuras exercent, quas, si ad fidem Euãgelij conuertantur, sciunt non esse illis pmittendas. Deinde q diuitias ardẽter amat, etsi fidẽ semel iam in baptismo su sceperit, quę illum ad credendum Euangelio cogat, qđquid tñ pro paupertatis cõmendatione, & pro diuitiarum contemptu in Euangelio legit, ad alium detorquet sensum: quia uoluntas nimio diuitiarum amore infecta, totum intellectum ad illarũ fauorem conuertit, & trahit. Et sic intellectus obcęcatus pillis sentit, pro illis loquitur, pro illis prędicat, & docet. Vnde beatus Hieronymus exponens Psalmum. 143. in illo uersu: Boues eorum crassi, sic ait: Vidit & Pharao in somnio boues crassos, Israelitici populi tenues sunt, Aegyptij crassi. Videtis.n. magistros hæreticorũ nihil aliud facere: nisi studere diuitijs. Diuitijs student & pauperem Xp̃m contemnunt. Hęc Hieronymus. Sed pręter hęc scripturarũ testimonia, extãt etiam non pauca exempla, quę apertissime comprobant sæpe hęreses ex auaritia oriri. Nam (ut ex multis aliqua pauca proferamus) Ieroboam ille qui super decem tribus erectus est in Regem Israel, timens, ne si populus Israel occasione adorandi uerũ Deũ ascenderet Hierl'm, & sic conuerteretur cor populi ad Dñm suum Roboan Regem Iuda, et sic ipse Ieroboam regnũ qđ iam tenebat amitteret, excogitato cõsilio fecit duos uitulos aureos, et dixit ppl'o Isrl': Nolite ultra ascendere in Hierl'm. Ecce dij tui Isrl', q te eduxerũt de terra Aegy-

Hiero. (margin, beside "rum crassi")
3. Reg. (margin, beside "uitulos aureos")

pti, posuitq́; unum in Bethel, & alterum in Dan. Ex quo facto discimus, auaritiam ipsius Ieroboam, ipsum & totum illius regnum, non solum in hæresim: sed in apostasiam, & idololatriam proiecisse. Et hunc Ieroboam omnium hæreticorum typum tenere, testatur Angelomus in cõmentarijs super libros Regum, exponens hoc, quod nunc diximus ipsius Ieroboam scelus. Idem etiam docet beatus Hieronym. super septimum Amos prophe-
mat. 15 tæ caput. Manifesta est etiam, atq; à Xpo acerbe damnata hæresis illa pharisæorum docentium populum, melius & Deo gratius esse hostias in templo offerre, quam illas parentibus egentibus distribuere. Hæc autem pharisæorum hæresis ex apertissima illorum procedebat auaritia. Ex hac etiam pestifera radice ortus est Græcorum error, qui (ut Guido Carmelita de illis refert) docent usuras esse licitas. Deniq; (ut multa alia exempla prætream) unum solum, & alterum proferam, quæ satis erunt ad ostendendum quam potens sit effrenata auaritia ad fidẽ sub-
Isidor. uertendam, & hæresim inducendam. Isidorus in lib. illustrium uirorum, quem post Hieronymum, & Gennadium fecit, de Osio Cordubensi Epo differens, hæc, quę
Osius. sequuntur uerba refert. Osius Cordubensis ecclesię Eps scripsit ad sororẽ de laude uirginitatis epl'am pulchro, ac diserto compositam eloquio. In Sardiceñ. etiam concilio quamplurimas edidit sñias. Hic autem post longum senium uetustatis accersitus à Constantio Principe minisq́; perterritus, metuens ne senex, & diues dãnaretur, uel exilium pateretur, illico Arrianæ impietati cõsensit, cuius quidem uitã, ut meruit confestim exitus crudelissimus finiuit. Nam post impiam, ut ait quidã, Osij
Greg. pręuaricationem, dum sanctus Gregorius Eliberitanus
Elibe. Eps in Cordubensem urbem iuxta Imperiale decretum fuisset adductus, ac minime uellet illi cõmunicare, cõmotus Osius dicit Clementino Constantij præfecto Vicario, ut mitteret eum in exilium. At ille non audeo (inquit) Epm in exilium mittere: nisi tu prius eum ab epi-

scopatu deieceris. Vt autem uidit sanctus Gregorius, ꝙ Osius uellet dare sniam, appellat Xp̄m totis fidei suę ui sceribus exclamans: Xp̄e Deus, qui uenturus es iudicare uiuos, & mortuos, ne patiaris hodie humanam proferre sniam aduersus me minimum seruum tuum, qui ꝓ fide nominis tui, ut reus exn̄s, spectaculum factus sum: sed tu ipse quæso in causa tua iudica, ipse sniam proferre dignare per ultionem. Non ego quasi metuens, de exilio fugere cupio, cum mihi pro tuo nomine nullum supplicium graue sit: sed ut multi à prę uaricationis errore liberentur, cum præsentem uiderint ultionem. His dictis, ecce repente Osius residens fastu quasi regalis Imperij, cum sniam conaretur exprimere, os uertit, distorquens pariter, & ceruicem, ac de sessu in terram eliditur, atque illico spirauit. Tunc admirantibus cunctis etiam Clementinus ille Gentilis expauit, & licet esset iudex, tñ timens ne in se simile supplicium iudicaretur, prostrauit se ad pedes sancti uiri, obsecrans, ut sibi parceret, qui in eum diuinæ legis ignoratione peccasset, & non tam ꝓprio arbitrio, quàm mādatus Imperio. Inde est, ꝙ solus Gregorius ex numero uindicantium integram fidē hn̄s: nec in fugam uersus est, neq; passus est exilium. Vnusq̄sque.n. timuit de illo ulterius iudicare. Hactenus Isidorus. Cuius uerba, nec uno mutato, tam prolixe citaui: q̄a historiam continent scitu dignissimam, & exemplum memoratu dignum, ut aperte uideant omnes ueꝶ esse, quod de auaritia dixit Paulus, ꝙ illam quidam appetentes errauerunt à fide. Ecce Osium uirum olim illustrem, & in fide catholica clarum, qui in concilijs Nicæno, & Sardiceñ. optime pro fide decertauerat, tandem ne diuitijs, quas iuuenis acquisierat, senex careret, in hæresim Arrianam, quam olim aperte damnauerat, lapsus est. Alteꝶ exemplum, quod non sine graui cordis dolore referri potest, nobis hisce tp̄ibus præbuit magna Germaniæ pars, quæ inuidens ecclesiasticis uiris, ꝙ multas possiderent diuitias, cupiēsq; illas sibi uendicare, ut aliquo

titulo, quamuis non uero, nec iusto, id facere posset, hæresim quãdam olim à Vadianis inuentam: sed ab ecclesia reiectam, & iandiu sepultam, ab inferis suscitauit dicentem, ecclesiasticos uiros non posse ullas diuitias possidere, nec agros, nec possessiones ullas: sed Xp̃i, & apostolorum eius paupertatem debere in omnibus imitari.

Vadiãi Surrexit quidem olim hæc hæresis. Vadianis illam in Aegypto docentibus, sub Damaso Papa, & Theodosio seniore: sed cito perijt. Illam longo post tp̃e suscitarunt Valdenses, siue pauperes de Lugduno. Eundem errorem eodem ferè tp̃e docuit Marsilius Paduanus hoc solo nomine notus, q̃ eccl'iasticos uiros acerrime oderit. Sed hunc cum errore suo aperte damnauit Ioannes huius nominis Pontifex uigesimus secundus.

Valdẽ. Marsi. Pad.

Deinde paucis aliquot elapsis annis Ioannes Vuiclef, qui in uerba Valdensium iurasse vr̃, hunc reuocauit errorẽ dicens, esse contra sacram scripturam, q̃ uiri eccl'iastici habeãt possessiones: sed hic error cum alijs multis eiusdem Ioãnis Vuiclef in concilio Constantiensi sessione octaua dãnatus est. Hanc tñ toties damnatam, & iam diu sepultã hæresim ab inferis suscitauit Lutherus, qui ad hoc solũ natus esse vr̃, ut omnium ferè ueterum hæreticorum uenenata dogmata reuocaret. Cũ.n. ille errores aliquos effundere cœpit, non statim illi tota adhæsit Germania: sed maior pars illi contradicebat, & illius execrabatur errores. Vt autem fauorem ppl'i, quem maxime optabat, sibi conciliaret uersutus homo, & serpẽtino afflatus spũ, modum quo id facile assequi posset, excogitauit. Ecclesiasticis uiris quos optime nouerat reliquo ppl'o esse uehementer inuisos, detrahere cœpit, dixitq; nullo pacto illis licere prædia, aut agros possidere, nec ullas prorsus hr̃e diuitias. Quia (ut ait) neq; Apl'i, quibus primo res ecclesiæ successere, nec alij Xp̃i saluatoris nostri discipuli, quorum locum alij inferiores parochi tenent, ulla prędia, aut agros ullos possederunt, & siquid horum illis dabãt, uendebant & pretium ex illis acceptum alijs egentibus

Ioãnes Vuiclef

Luthe.

diuidebant. Propter hanc cām (quam in magno illo opere, quod aduersus omnes hæreses edidimus, nullius esse momenti ōndimus) Lutherus docuit eccl'iasticos uiros esse omnium agrorꝫ, & prædiorꝫ, q̄ possidebant, iniustos possessores. Hac igitur ratione, & cā populus alioqui auaritiæ deditus facile persuasus est, ut eccl'iasticorꝫ diuitias quas anxie cupiebat, per uim, & uiolentiā ab illis tanquam ab iniustis possessoribus raperet. Factum itaqꝫ est, ut Luthero docente, & ppl'i auaritia suggerente, omnia prædia in multis Germaniæ populis ab ecclesia tollerentur. Multa cenobia, monachis inde eiectis, sunt in direptionem data, & illorꝫ agri, hortus, uinea, domus, et siquæ sunt alia prædia, aut sunt inter se diuisa, aut cōi reipublicæ utilitati arrogata. Hoc exemplū post aliquot annos Angli sequuti, Rege aut permittēte, aut (qđ uerius puto) præcipiente, ut suæ satisfacerēt uoracissimæ cupiditati, omnia monasteria, quæ in regno illo ditissima erant, destruxerunt, & illorꝫ annuos redditus inter se diuiserunt. Et certe timeo, ut illa auri sacra fames, quę tantorꝫ fuit causa malorꝫ etiam sit causa, ut ab eo, quod semel male cœperunt, nunq̄ꝫ desistant. Timeo quidem, & merito, ut neqꝫ Anglia, neqꝫ ea Germaniæ pars, quæ Martino Luthero docente ab eccl'iæ unitate est separata, auaritia illorꝫ suggerente, nunq̄ꝫ ad ecclesię unitatem redire uelit. Qm̄ optime omnes illi intelligūt, nunq̄ꝫ se ab ecclesia recipiendos: nisi prius prædia, quæ iniuste ab ecclesia rapuerunt, restituant. Timeo igitur (quod Deus pientissimus auertere uelit) ut malint dulcissima illa totius ecclesiæ concordia carere, quèm diuitijs iam retentis priuari. Probauimus iam multis sacræ scripturæ, & sctōrꝫ doctorꝫ testimonijs, apertissimisqꝫ exemplis, unā ex potissimis hæresum causis esse, fuisseqꝫ semper improbam auaritiam. Iuste igitur hæreticis hæc pœna decreta est, ut omnibꝰ suis bonis sint ipso iure priuati. Nam huius pœnæ timore, qui anxie diuitias amat, etiam si hæreticus sit, hæresim tn̄ suam alijs propalare

formidabit. Etsi hæresim, quam mente cõcepit, alijs palàm facere nõ fuerit ueritus, fiet ut iuxta sapiẽtis sñiam) in eo puniatur, in quo peccauit. Sed hic mihi aliquis forte obijciet multas esse hæreses, quæ nullam prorsus ab auaritia sumpsere originem, imò multæ cum auaritia uelut ex diametro pugnant. Talis fuit apl'icorũ hæresis dicentium neminem, qui proprium aliquid retineret, posse ad uitam æternam peruenire. Tales igitur hæreses nõ sunt tali pœna puniendæ, ne in eo, in quo non peccauerunt, puniantur. Fateor quidem aliquas tales hæreses esse quæ nullam penitus cum auaritia habeãt conuenientiam, lex tñ non respicit casus particulares: sed ea, quę ut plurimum accidunt. Deinde etsi tales hæreses non habeant ab auaritia ortum: iuste tñ omnium bonorũ proscriptione punientur. Qm̃ non ob hanc solam cãm est hæreticis hæc imposita pœna: sed etiam, ut quia hęresis ut supra oñdimus) grauissimum est crimen, in eo puniatur, qđ acerbissime omnes ferme homines affligere creditur, & ut talis pœnæ metu in crimen hæresis labi formident. Etsi huius pœnæ terrore hæresim non fuerint, iustum est, ut eam ipsam pœnam, quam pro hæresis amore neglexerunt, patiantur.

Sap. 6.

Quod hæreticus à tempore commissi criminis amittit omnium bonorum suorum dominium, etiam ante iudicis declarationem. Fiscus tamen nõ põt bona apprehendere, nisi post iudicis declarationẽ. C. V I.

Punitur hæreticus, & quidem iuste (ut euidentissimis probauimus argumentis) omnium bonorũ suorũ priuatione: sed opus est, ut inquiramus, an eo ipso, ꝙ hæreticus est, omnium bonorũ suorum dominio priuetur, an oporteat prius iudicis declarationem præcedere qua ĩnotescat, illum hæreticum esse. De hac re uaria est inter iurisperitos sñia. Archidiaconus in cap. cum secundum leges. de hæret. libro 6. dicit hęreticum non statim post crimen cõmissum, esse priuatum omnium bonorũ suorũ dominio: sed ut tale dominium perdat hęreticus, dicit esse prius necessariam sententiam iudicis. Non quidem ta-

Arch.

lem, quę illum damnet ad pœnam quia hanc fatetur nõ esse necessariam: sed sñiam dicit prærequiri declaratiuã criminis cõmissi hoc est, qua declaretur illum fuisse hæreticum. Quousque hęc sñia pronuncietur, dicit hæreticum esse uerum dñm omnium bonoꝝ suoꝝ, & de illis tanquam de re uere sua posse disponere. Data uero tali sententia, qua ille damnatur de hæresi, effectum illius damnationis dicit trahi retro ad diem cõmissi criminis, ita ut uirtute huius declaratiuæ sententiæ, priuetur à die cõmissi criminis dominio omnium bonoꝝ suoꝝ, & ex tunc sit illi omnis bonoꝝ suoꝝ alienatio interdicta. Et ad hoc mouetur per id, quod dicitur in dicto.c.cum secundum leges.in parag.cõfiscationis. Ibi.n.præcipit Papa, ut executio confiscationis non fiat per fiscũ: nisi prius per aliquam ecclesiasticã personam super hoc potestatem hñtem, sententia super eodẽ crimine fuerit promulgata. Hæc aũt tanti uiri sñia (cum bona illius uenia dixerim) omnino mihi uidetur absurda, & textui apertissime contraria. Primo quidem contra hanc sñiam est id, quod Arist.lib.6.Ethicoꝝ.c.2.ait: Hoc solo priuatur Deus, ingenita facere quæ facta sunt. Ex quibus uerbis apertissime colligitur, quod si hęreticus ante damnationem erat uerus suoꝝ bonoꝝ dñs: damnatio sequẽs nõ potest facere, quod non fuerit dominus. Alioqui dãnatio sequens faciet, quod Deus facere nõ potest. Præterea si ante damnationem erat dominus bonoꝝ suorum: ergo ante damnationem poterat bona sua uendere, aut permutare, aut alio quouis modo in alterius dominium & potestatem, transferre. Nam hi sunt effectus ex uero dominio procedentes, uidelicet donare, uendere ꝑmutare. Qui enim est dominus alicuius rei potest illam uẽdere, permutare, aut donare: nisi forte sit à lege, ne hoc facere possit impeditus, sicut contingit in minore uigintiquinque annis, qui nihil horũ de rebus suis facere potest. Non quidem, quia non sit illarum rerum dñs: sed quia per legem est prohibitus, ne aliquid hoꝝ de rebus

suis facere possit. Idem etiam cõtingit in muliere nupta, quæ licet uerum suæ dotis habeat dominiũ: tñ sine mariti licentia, & assensu nullo pacto in alterius dominiũ, & potestatem, illam transferre ualet. Si hæreticus ante damnationem est dominus bonoꝝ suoꝝ, consequẽs est, ut ante dãnationem possit illa donare, uendere, aut permutare: quia nulla lege est impeditus, ut dominio penes illum manente, nihil hoꝝ agere possit. Siquis cõcedat hæreticum ante damnationem posse bona sua uẽdere, aut permutare, aut donare, cõuincitur hoc esse falsum per hoc, quòd post condemnationem omnes tales contractus rescindentur, & nullius fuisse roboris iudicabuntur. Hoc autem non fieret, si ante condemnationem tales contractus aliquid ualuissent. Nam ut proxime superius ex Aristotele diximus) quod semel factum est, infectum esse non potest. Deinde, si hæreticus ante dãnationem habet ueꝝ omnium bonoꝝ suoꝝ dominiũ, sequitur inde, quòd illo ante damnationem mortuo, filius catholicus illi succedẽs habebit etiam ueꝝ illorum bonoꝝ dominium: quia succedit oĩbus bonis quorum pater erat dominus. Si hoc concedit, prout necesse est illum concedere, sequitur ex eo, quòd licet postea cõstet de hæresi patris defuncti, & propter illam damnetꝰ post mortem, bona illa, quæ iam filius habet non erunt ab illo auferenda, & fisco applicanda: quia non est iustum, ut quis sine culpa sua priuetur bonis suis, quorum uerus erat dominus. Hoc tñ falsum esse conuincitur, per cap. Accusatus, parag. in eo uero casu. de hæret. lib. 6. Rursum, hęc sententia aperte contrariatur textui illius cap. cum secundum leges. Ibi enim decernitur bona hęreticorum esse ipso iure confiscata. Si ad bonoꝝ hæretici confiscationem (ut hæc opinio ait) requiritur iudicis declaratio, non sunt ergo bona illa ipso iure cõfiscata. Nõ est enim aliud dicere, ipso iure: nisi quòd solius iuris potestate, sine alicuius hominis sententia, sunt confiscatã. Et (ut nostram sñiam firmiorẽ reddamus) producamus

in simili causa, & negotio exemplũ aliquod, per quod res ipsa clarius innotescat. Nam argm̃ à simili, magnam habet apud iurisperitos uim, & ptãtem. Qui cõmisit crimen aliquod cui in pœnam est à iure inflicta excõmunicatio, quamuis ad hoc, quòd sit ab alijs euitãdus, iuxta Constãtiensis cõcilij edictum, requiratur iudicis declaratio, ut tñ ille in excõicationem incidat, nulla requirit sententia, aut declaratio. Nam per hoc differt excõicatio inflicta à iure, ab excõicatione inflicta ab hoïe, quòd prima nullam requirit hominis sñiam, ut illa suum sortiatur effectum: secundam uero sine sententia iudicis nullus incurrere potest. Hæreticus ante dãnationem est excõmunicatus, ergo ante damnationem est ẽt bonorum suorum dñio priuatus. Consequentia probatur esse bona: quia hæc pœna etiam est ipso iure inflicta sicut illa: ergo etiam ante iudicis declarationem incidat in hanc sicut in illam, cum non ob aliam cãm statim sine iudicis declaratione (ut diximus incidat in excõicationẽ: nisi qa illa est ipso iure inflicta. Deinde si fiscus ante condẽnationem hæretici, non acquisisset dominium bonorũ illius, sequeretur fiscum ante talem sñiam peccare, qñ à iudice petit donari sibi bona alicuius, quẽ intendit probare esse, aut fuisse hæreticum: hoc aũt nullus sanæ mẽtis concedet. Quod aũt hoc ex illo sequatur, per hoc fit manifestum, quod fiscus sic petens, petit, quod non est suũ sed alienum: ergo iniuste petit: præsertim cum non ob aliam cãm bona illa petat: nisi ob solum hęresis crimẽ, in quod certissime scit illũ cuius bona petit, lapsum fuisse. Quod autem hęc opinio pro se affert, parũ, uel (ut uerius dicam) nihil sñiæ fauet. Nam quod dicitur in parag. confiscationis. nõ respicit hęreticum: sed fiscum: nec in illa parte textus, Papa loquitur de hæretico, an amittat dñium bonorũ suorũ ante iudicis declarationem: sed loquitur de apprehensione, aut occupatione bonorũ per fiscum facienda, quam omnino fieri prohibet ante iudicis ecclesiastici declarationem. Et merito id prohibet:

qm̃ ad laicam, siue prophanam ptãtem non spectat de crimine hæresis iudicare: quia in illius iudicio sæpissime errare posset. Vt autem quod dicimus clarius ostendamus, oportet in hac causa duas considerare personas, duas ẽt operationes iuxta personarꝫ diuersitatem ualde diuersas, quarum una uni conuenit personę, altera alteri. Sunt qdem in hoc negotio hęreticus, & fiscus personæ ualde diuersæ. Sunt ẽt dñium, & possessio, res inter se diuersæ: quarum q̃libet ab alia separari põt. Nam potest esse dñium sine possessione, & possessio sine dñio, ut cuilibet est notissimum. Iuxta has duas personas, & has duas rerum qualitates, duæ ẽt sunt partes in illo cap. cũ secundum leges. Prima habet initium capit. Secũda pꝫ est illo paragr. confiscationis. In prima agitur de dñio bonorꝫ hæretici, & illud ab hæretico tollit, & fisco tribuit: decernens, ut bona hæretici sint ipso iure confiscata. Sed quia dñio ablato ab hæretico, non statim erat ablata possessio: & silr quia dominio concesso fisco, nõ statim intelligebatur concessa illi possessio: ideo in secũda parte illius cap. in illo paragr. confiscationis. agitur de concessione possessionis. Et hanc dicit fiscum capere non posse: nisi prius per aliquam personã ecclesiasticã quæ hoc facere possit, sñia fuerit sup crimine ꝓmulgata. Nullus. n. potest rem suam ab iniusto possessore detentam, per uim, & uiolẽtiam ab illo capere: sed iudicis authoritate id faciendum est. l. siquis ad se fundum. & . l. fi. C. ad legem Iuliam de ui publica, siue priuata. Quia igit̃ Papa in illa prima parte cap. dñium bonorum hæretici abstulerat ab ipso hęretico, & concesserat fisco, ꝓhibet in secũda parte: ne p̃textu huius dominij, talium bonorꝫ possessionem, authoritate propria capiat: sed publicã expectet potestatem, q̃ sibi bonorum possessionem tribuat. Talem aũt publicam ptãtem, dicit esse personam ecclesiasticam potẽtem de crimine hæresis iudicare, & illius declaratione super crimine hęresis promulgata, satis esse dicit ad hoc, ut fiscus bona hęretici occupare pos

sit. Textus ergo illius, paragr. confiscationis. dicit necessariam esse iudicis ecclesiastici declarationem, ad hoc, ut fiscus possit bona hæretici apprehendere, & illorum possessionem capere, non autem ad hoc, ut talium bonorũ dominium acquirere ualeat: qm̃ iam ante talem sñiam in prima parte cap. cõcesserat illi talium bonoꝝ dñium. Per talem ergo sñiam, qua aliquis damnatur ut hæreticus, ille non priuatur dñio bonoꝝ suoꝝ: sed per illã declaratur, & innotescit illum esse iam priuatum tali dñio, quæ quidem priuatio ante talem sñiam alijs non erat ita manifesta, & per talem sñiam habet, quòd possit capere possessionem. Et certe si hanc reꝝ diuersitatem aduertisset Archidiaconus uir alioq doctus, aliter sensisset. Hac igitur opinione tanquam falsa reiecta, est alia uerior opinio Ioannis Andreæ in hoc eodem cap. cum secundum leges. qui dicit hæreticum à die cõmissi criminis amittere dominium omnium bonorũ suorum. Hanc opinionẽ tuentur multi alij docti uiri in iure canonico. Abbas ĩ primo cap. Excõicamus extra de hæret. Dñicus de sancto Geminiano in præfato capit. cum scd̃m leges. Petrus de Ancharrano super sexto. in eodem cap. Hi oẽs censent hæreticum à die commissi criminis esse priuatum dñio bonorum suorum. Quod aũt dñt à die criminis cõmissi intelligendum est, non de solo crimine hæresis: sed de crimine pertinaciæ, & obstinationis in hæresi. Quia nõ eo ipso, quòd quis labitur in crimen hæresis, amittit bonoꝝ suoꝝ dñium, sed solum postquam tam pertinax est in hæresi, ut iam merito (iuxta ea, quæ libro primo diximus) hæreticus censeri debeat. Sicut. n. non omnis, qui labitur in hæresim: nisi adsit pertinacia, est censendus hæreticus, ita nec omnis talis seclusa pertinacia amittit bonoꝝ suoꝝ dñium. Nam in cap. cum scd̃m leges, Papa non decernit esse confiscata bona lapsoꝝ in hęresim: sed bona hæreticorũ, ex quo sequitur, quòd lapsus in hæresim) si admonitus de illa statim reuocat errorem suũ, non est ipso iure priuatus, imò nec priuandus omnibus

bonis suis. Quod bene notandum est non solum in hac pœna: sed in omnibus alijs, quas iura hęreticis decernũt, siue illæ sint ipso iure inflictæ, siue per iudicem infligẽdę. Nullam siquidem illarꝶ pœnarꝶ ius statuit esse dandam illi, qui solum lapsus est in hæresim: sed illi, qui est hæreticus. Illis aũt qui admoniti statim reuocant, & damnãt errorem suum, pœna est ad arbitrium iudicis imponẽda, consyderata prius erroris & personæ qualitate. A solo ergo illo tp̃is momento, quo merito censeri põt hæreticus, censendus est etiam amittere omnium bonorꝶ suorum dominium. Ab illo tp̃e hæreticus usque ad sui criminis damnationem, habet solam bonorꝶ suorꝶ nudã possessionem, absque ullo illorꝶ dominio. Fiscus uero circa illa bona contrariam tenet conditionem, habet.n. circa illa ante criminis damnationem dominium solum absq; ulla possessione. Et inde necessario sequuntur duo, unũ ratione amissi dñij, alterum ratione possessionis retẽtæ. ex hoc, quòd possessionem retinet, quamuis (ut postea dicemus) non à iure sibi concessam, sequitur hæreticum illo tp̃e non posse excludi ab agendo contra proprios debitores per exceptionem hęresis: quia antequã sit possessione priuatus, sicut retinet bonorum possessionem, ita etiam illorum administrationem, & per consequens tanquam administrator illorum potest agere contra ꝓprios debitores. Ratione dominij amissi sequitur omnes illorum bonorum alienationes illo tempore ab hæretico factas nullius esse roboris, aut momenti, & per fiscũ facile reuocari posse. Et ex hoc etiam necessario sequitur fiscum posse reuendicare bona illa sic alienata de manibus cuiuscunq; possessoris, hac tñ condirione, ut pretiũ, quo bona illa distracta fuerant, restituat emptori, si tale pretium, aut aliquid illi æquiualens apud hæreticum inueniatur. Si autem nec pretium bonorum, illorum, nec aliquid aliud loco pretij apud hæreticum reperiatur, poterit tunc fiscus bona illa etiam nullo dato pretio reuendicare: quamuis emptor bona fide emerit. Hoc doce

Ioannes And.loco superius allegato,& post illum Dominicus de sancto Geminiano eo.loco. Et pro huius rei confirmatione afferunt argumentum ex.l.si cum dotem, paragrapho fina. &.l.seq.ff.so.ma. &.ff.de legat.1.l.Imperator.&.l.seq.Ego aũt adduco simile: quod rem pro positam maxime confirmat. Si Petrus emit bona fide à Ioanne rem furtiuam,quam Ioannes furto surripuerat à Fr̃acisco,& postea Franciscus rem illam ab eo furto sublatam inueniat apud Petrum,iuste reuendicabit eam à Petro,etiam si non inueniatur apud furem pretium, aut aliquid aliud tantundem ualens. Hoc aũt non ob aliam causam iuste faciet,nisi quia rem suam à quocunque possessore iuste repetere,& reuendicare põt.Cum igitur hęreticus à die cõmissi criminis,sit priuatus dñõ omnium bonorum,sequitur inde illum: si aliquid ex illis bonis uẽdiderit,rem non suam: sed fisci uendidisse. Et per consequens fiscum à quocunque possessore illam posse repetere.Hoc tñ intelligendum est antequã legitimum pręscriptionis tp̃s sit elapsum. Nam bona hæreticorum tenentes perscribere pñt etiam contra Romanam ecclesiam spatio annorum quadraginta,ut patet in cap.fi.de præscript.lib.6.Ex quo textu apertissime colligitur illũ qui aliquid ab hæretico bona fide emit putans eum esse catholicum,post spatium quadraginta annorum præscribere contra fiscum,& post illud tp̃s elapsum, fiscum nõ posse illud ab emptore uendicare. Nam textus ille non solum filiјs hæreticorum,sed etiam aliјs extraneis concedit præscriptionem: modo illi catholici sint, & bona fide possederint, credentes se à uiro catholico bona illa recepisse, licet ante talem receptionem ille fuerit factus hæreticus. Ex hoc etiam dominio bonorum perdito,sequitur hæreticum non posse facere testamentum, & si quod forte constituerat in morte testamentum, nullius esse roboris, aut momenti: quia de propriјs faciendum est testamentum non de alienis. Sicut.n.non potest bona illa uendere,nec permutare,ita etiam non potest quo

uis modo,in alicuius alterius dominium, & ptātem deriuare,siue hoc faciat per donationem inter uiros, siue p testamentum:quia omnes tales bonorum trāslationes, ut ratæ permaneant & firmæ,exigunt, ut sit in transferēte uerum dñium, quo cum priuatus sit hæreticus,sequitur illum nullam talem bonorum translationē iuste facere posse. Ex hoc bonorum dominio ante iudicis sniam amisso,sequitur etiam hæreticum ante talem condēnationē teneri reddere fisco omnia bona,quę habebat: qñ effectus est hęreticus, & si nō reddiderit, peccat mortaliter. Scio.n.hanc conclusionem esse contra oīum fere iuristarum sniam,ideo illam tam manifestis euidentibusq́ rationibus probare intendo,ut quisquis eas legerit, manibus (ut dicitur) & pedibus in meam transeat sniam. Primo quidem probatur per hoc,quòd bona illa iā non sunt hęretici(ut manifeste ostendimus, & maior iurisperitorum pars concedit)sed sunt fisci: ergo hęreticus illa retinens,non suum,sed alienum retinet, ergo retinendo peccat, prȩsertim cum inuito fisco retineat. Consequentia ista probatur per beatum Augustinum ī epistola ad Macedonium dicentem. Si res aliena pp quam pctm̄ est,reddi possit, & non redditur, pnīa non agitur: sed simulatur. Hęc Augustinus. Et habentur in capit.si res.14. q.6. Forte aliquis hic respondebit: Augustini uerba non esse proposito nostro conuenientia: quia Augustinus loquitur(ut ex eius uerbis constat)de re aliena,ex cuius acquisitione,aut possessione habenda cōmissum est aliqd' peccatum? bona aūt hęretici non sunt talia: quia hęreticus pro talium bonorū acquisitione(ut prȩsuppono)nō peccauit. Quo fit,ut bona hęretici talia non sint,ut iuxta dictum Augustini,hęreticus illa reddere teneatur. Aliter ergo, & apertius hanc meam sniam sic probo. Per prȩceptum istud non furaberis,nō solum prohibita est rei alienę ablatio: sed etiam q̄uis rei alienę detentio inuito dño. Alioqui oporteret dicere furem solum peccare, qñ rem alienā inuito dño aufert, & non quando domino inuito

Aug.

retinet,quod est aperte erroneum. Nam beatus Hieronymus super illud Prouer.29. Qui cũ fure particip.&c. sic ait: Non.n.fur solummodo: sed etiam ille reus tenetur,qui conscius furti,quęrenti possessori pecuniam,qui perdidit, non uult indicare cum ualet. Hæc Hieronymus. Et habentur in cap. Qui cum fure. extra de furtis. Quæ uerba sic intelligenda sunt, quod tenetur indicare non furem,sed furtum: & hoc qñ furtum recuperari posset. Si ille,qui non indicat rem furtiuam, cum põt, reus tenetur furti: multo magis reus tenebitur,qui uere detinet apud se. Et ita consequens est,ut non solum rei alienæ ablatio: sed etiam detentio sit diuino præcepto prohibita. Ex quo apertissime conuincitur hæreticum peccare,cum bona olim sua apud se retinet, & non reddit fisco: quia retinet alienum inuito dño. Siquis forte obstinato animo uolens partem oppositam tueri: responderit fatens per tale præceptum diuinum prohiberi detentionem rei alienæ, non tñ oẽm: sed solam detentionem rei furto sublatæ. Hoc dictum facile refellitur & conuincitur, esse falsum: quoniam iuxta illud oporteret fateri hæredem non peccare,cum non reddit,& potest reddere legatum in testamento relictum legatario: nam ille, & si rem alienam retineat,non tñ furto sublatam,& ita iuxta præfatam responsionem oporteret dicere illũ sic retinendo non agere contra illud præceptum: Non furaberis. Et si contra illud non peccat,non est aliud contra quod peccet. Eadem etiam ratione oporteret concedere illum, qui depositum ad custodiam sibi commissum non reddit,domino suo illud petenti non peccare, quãuis depositi dñs sit cordatus uir, & ad usum rei honestæ depositum petat. Is.n.non detinet rem furto sublatam; quo fit (ut iuxta concessa) non agat contra illud præceptum: Non furaberis. Et per consequens sequitur illum non peccare cum non contra aliud præceptum agat. Hoc autem tam aperte est falsum,ut nullus homo sanæ mentis illud cõcedere audeat: quia lege naturali tenetur Hiero.

hō depositum reddere,pſertim qn̄ sic reddens nō maius irrogat damnum dn̄o quàm si retineret. Multa alia absurda,& absona inconuenientia sequerentur ex illa præcepti diuini erronea interpretatione: quæ quia longum esset,& tędiosum sigillatim recensere,ideo prętermitto. Fateantur igitur necesse est per illud præceptum: Non furaberis,esse prohibitam omnem alienæ rei inuito dn̄o retentionem,quæ non est iure diuino,aut humano concessa. Quo fit,ut qſquis alienum,contra dn̄i uoluntatem retinet,per talem retentionem peccet: nisi forte talis alieni retentio sit illi à iure,aut à iudice recte iudicāte,aut mā data,aut concessa. Nam si authoritate iuris , aut iudicis recte iudicantis retineret,sic retinendo nō ageret contra præceptum diuinum: & per consequens non peccaret. Tunc.n.licet contra uoluntatem dn̄i actualem alienum retineret: non tn̄ contra uoluntatem debitam,quam ipsemet dominus habere tenebatur. Ipse enim dominus deberet tunc uelle rem suam apud alium detineri qn̄ talis detentio est à iure,aut à iudice recte iudicante mandata. Et si tunc uellet rem suam sibi reddi,male uellet: & sic uolendo peccaret. Ob hanc cām,is qui nō reddit domino furioso petenti gladiū ab eo ad custodiam cōmissum,non peccat:quia iure naturali prohibetᷣ,ne reddat. Ob eandem causam si iudex præciperet ei,qui depositū custodit, ut domino non reddat: sed nomine suo custodiat, propterea quòd creditor petit ex tali deposito solutionem debiti sibi dari,quam aliūde se habere diffidit, si depositum dn̄o reddatur,eo casu, is qui depositū non redderet,non peccaret: quia authoritate iudicis recte iudicantis,qui creditoris indemnitati iuste prospicit, hoc faceret. Dixi authoritate iudicis recte iudicantis: quoniā si mihi constaret iudicem iniuste iudicare, cum mihi alienæ rei inuito domino detentionem præcipit: quamuis ille præcipiat: ego male agam, si retineo. Ex quo sequitur,ut si de re,quam scio uere esse alienam,ego cū domino illius coràm iudice aliquo contendam, & iudex,aut

amore,aut odio, aut imperitia deceptus, pro me iudicauit decernens rem illam esse meam, tunc iniuste rem illam detinebo: quamuis authoritate iudicis detineam: quia iudex tunc iniuste iudicauit. Si tñ res mihi esset dubia: de qua cum alio coràm iudice contendo, & iudex decerneret esse meam: tunc ego iuste retinere possum, quamuis illa esset aliena: quia ego ignoro esse alienam, & authoritate iudicis, quem credo recte iudicasse, illam retineo. Quoties autem quis sine iuris, aut iudicis authoritate retinet alienum inuito dño, peccat & agit contra pręceptum illud: Non furaberis, per quod non solum prohibetur rei alienę ablatio: sed etiam detentio inuito dño. Ex his apertissime conuincitur hęreticum teneri ad reddendum fisco bona, quę nunc retinet, & olim fuerunt sua, etsi non reddiderit peccabit mortaliter: quia retinet alienũ inuito dño. Nam bona, quę hęreticus retinet (ut iam probauimus) non sunt sua: sed fisci, cui ipso iure applicata sunt: quę bona hęreticus inuito fisco, & sine aliq̃ iuris authoritate retinet, ergo iniuste retinet quousq; fisco, qui est uerus illorũ dñs, illa reddat. Nullũ est.n.ius, quod concedat hęretico cum priuatione dñij possessionem bonorum olim suorũ usq; ad iudicis condemnationem. Si.n.aliquod tale ostendatur, ultroneus cędam arenæ, & quę dixi libentissime recantabo. Scio tñ nullam talem esse legis concessionem in toto iure canonico, à quo petendum est huius causę iudicium. Forte hic mihi aliquis obijciet textum cap. cum secundum leges. de hęreticis. libro 6. in quo prohibetur fiscus, ne bona hęretici ante illius condemnationem apprehendat. Sed certe si lr̃a illius textus diligenter (ut decet) circunspiciatur, nullo pacto meæ sñię contradicit, imò potius illi fauet. Nã textus ille priuat quidem (ut ante diximus) hęreticum dñio bonorũ: non tñ concedit illi possessionem illorũ usque ad condemnationem. Qm̃ etsi in parag. confiscationis. prohibeatur fiscus ne ante condemnationem hęretici bona illius capiat; non tñ per hoc concedit hęretico

retentionem illorum bonorum usque ad præfatam condemnationem. Nam ex hoc, quod fiscus capere non pôt: nõ est cõsequens, ut hæreticus reddere non teneatur. Pñt.n. hæc duo in multis sæpe cohærere, ut Petrus rem aliquam authoritate sua à me capere non possit: & tñ ego illi reddere tenear. Primo casus est expressus in.l. siquis ad se fundũ, &.l.fi.C. ad leg. Iul. de ui publica, siue priuata. Deinde, legatarius non pôt legatum in testamento sibi relictũ. authoritate propria sibi capere, & tñ hæres tenetur illi reddere. Rursus, qui fraude aliqua alium in uenditione alicuius rei læsit, tenetur ille ad damni recompensationem: ipse tñ authoritate propria, talem ab illo recompẽsationem sumere non potest, præsertim si illam potest à iudice impetrare. Multa alia sunt similia excẽpla, quæ non est opus recensere, per quæ oñditur non esse consequens, ut hæreticus non teneatur bona sua ante condemnationem reddere fisco: ex hoc quod fiscus ante talẽ condemnationem non potest illa apprehendere. Cum igitur nullum sit ius quod hæretico bonis suis priuato concedat bonorum suorum possessionem, quousque sit à iudice cõpetente de suo crimine damnatus conuincitur inde hæreticum teneri ad reddendum bona sua fisco, absque aliqua iudicis condemnatione: ita ut si illa non reddat, peccet mortaliter. Hoc tñ solũ credo esse uerum, postquam sibi iam constat se esse, aut fuisse hæreticum: quia ante hoc forte per ignorantiam excusabitur. Potest etiam hæc sñia probari per illas omnes rationes, quibus probatur legẽ pœnalem ipso iure inflictam obligare reum in conscientia ad pœnam à iure decretam, absque aliqua iudicis sñia sustinendam. De qua re, quia satis diffuse tractabo in eo opusculo, quod de lege pœnali nunc edere paro: ideo nihil amplius nunc dicere statui. Ad illum igitur locum mitto lectorem, ut ex illo loco hauriat, quæ huic proposito conueniunt. Ex his ergo patet errasse omnes illos, qui docet hæreticum ante sui criminis condemnationẽ, non teneri ad reddendum bona olim sua fisco, qui ipso

iure à die cõmissi criminis factus est illorũ dominus. Et certe (ut ingenue fatear) ego non possum intelligere, quo pacto hæc duo cohærere possint, ut fiscus sit ipso iure dñs omnium bonorũ hæretici, & quod hæreticus bona illius retinens, non teneatur illa reddere fisco, qui iam est uerus illorũ dñs, præsertim cum nulla lege sit hæretico concessa bonorũ illorũ possessio. Pugnant.n.uelut ex diametro hæc duo. Hæreticus absq; aliqua iuris, aut iudicis, authoritate retinet bona fisci, & non tenetur illa reddere fisco. Necesse est igitur, ut quemadmodum hęrericus ipso iure ptiuat⁹ est dñio bonorũ suorũ, & fiscus factus illorũ dñs: ita etiam hæreticus ipso iure teneatur reddere bona sua fisco: præsertim cum ius non concedat hæretico, ut quãuis sit dñio bonorũ suorũ priuatus, possit illa retinere, quousq; de crimine hæresis sit à iudice competente damnatus. Et hanc meam opinionem tenet Abbas in cap. dilecti, extra de arbitris. An autem hęreticus resipiscens, & sui criminis pœnitẽs, recuperet talium bonorũ dñium, quod iam p hæresim amiserat, par uæ difficultatis qõ mihi vr̃ esse: cum tam expresse sit de illa definitum in cap. uergentis. extra de hæreticis. Considerata.n.personæ, & erroris qualitate, compensata ẽt eiusdem hęretici pręterita obstinatione, & pñti pnía, q̃ ex signis exterioribus utcunq; coniectari potest: poterit iudex, aut omnia bona, aut aliq̃ illorũ partem misericorditer illi condonare. Tam longa etiam potuit esse, & tã ferrea hæretici obstinatio, ut etiam si illum postea pœniteat, iuste agat iudex: si decernat nihil ex bonis illius esse illi relinquẽdum. Nam q̃uis hæreticus pœnitens pœnã mortis effugiat: non tñ ideo consequẽs est, ut à reliquis omnibus pœnis ipso iure absoluatur.

De secunda hæreticorum pœna, quæ est priuatio cuiuslibet dominij super quoscunque subditos. *Cap.* VII.

Altera hæreticorũ pœna est, priuatio cuiuscunq; pręlationis iurisdictionis, & dñij: qđ antea super homines cuiuscũq; conditionis habuissent. Nã qui hæreticus est,

ipso iure omnibus talib9 rebus priuatus est: sicut apte decernitur in capitulo finali. extra de hæreticis. Sed quia multa circa textum illum notatu digna occurrūt: decreui uerba textus in medium ꝓponere, ut hi, qui legerint, rei difficultatem animaduertere possint, & quæ circa illum textum dixerimus, notatu digna esse intelligāt. Lr̄a illius capituli sic habet: Absolutos se nouerint à debito fidelitatis, dñij, & totius obsequij, quicunq; lapsis manifeste in hęresim aliquo pacto, quacunq; firmitate uallato tenebantur astricti. Hactenus lr̄a illius finalis capituli, de hęreticis. In uerbo, Absolutos, aperte oñdit sñiam esse à iure latam, & non à iudice inferendam. Non.n.p̄cipit, ut absoluātur: sed ipsis obligatis dicit, ut nouerint se absolutos. Quo fit, ut ad hāc pœnam sustinendā reus in conscientia obligetur, etiam ante omnem aliam iudicis sñiam, sicut supra diximus de priuatione cęterorꝫ bonorꝫ. Per hoc qđ dicit, à debito fidelitatis, oñdit aperte illum, qui custodit depositum ab hęretico sibi ad custodiam cōmissum: non debere reddere hęretico depositū suum petenti. Nam etsi lege naturę teneantur omnes in reddendo depositum, fidelitatem seruare: ab hac tñ obligatione fidelitatis liberatus est quisquis ab hęretico depositum accepit, ut iam post illius manifestam hęresim, non teneatur illud hęretico reddere. Quo fit, ut si hęretico per ecclesiam damnato, fiscus bona illius apud alium sub sacr̄o fidelitatis deposita, apph̄endere uelit, is qui depositum custodiebat teneat̄ illi dare, nec possit à non reddendo per exceptionem depositi, aut fidelitatis se excusare: qm̄ iam ab hoc debito fidelitatis est per ecclesiam absolutus. Eadem ratione præses alicuius oppidi, aut arcis munitę, qui sub fidelitate, & iuramento illud ab aliquo domino accepit, si talis dñs factus fuerit hęreticus non tenebitur illi castrum, aut arcem restituere: nec ad mandatum illius alicui alteri reddere, pręterquam fisco, cui iure ipso competit talium rerum dominium. Multa etiam sunt, quæ domino tenetur reddę-

re quisquis illi fidelitatem iurauit, uidelicet, incolume, tutum, honestum, utile, facile, possibile: quæ omnia referuntur, & declarãtur in cap. de forma fidelitatis. 22. q. 5. Ab his omnibus fidelitatis partibus ipso iure absolutus est quisquis ad fidelitatem alteri seruandam, obligabatur postquam ille, cui tenebatur, factus est hęreticus. Nisi forte in aliquo casu ad aliquam illaꝝ reddendam iure obligaretur diuino, qđ per ius humanum tolli non potest. Credo. n. humanitatis iura in casu extremę necessitatis etiam hæretico esse iure diuino debita. Necessitas enim non est subdita legi. Propter hanc eandem absolutionem à debito fidelitatis coniux fidelis non tenetur coniugi hæretiro debitum reddere: quia per hęresim alterius ipse ab hoc fidelitatis debito liberatus est. Non tñ ab omni: sed solum ab illo, quod præcepto exprimit̃ affirmatiuo, coniuges. n. ꝑꝑ sacr̃m mr̃imonij, quo sunt astricti, duplici fidelitatis uinculo sibi inuicem obligantur, altero affirmatiuo, altero negatiuo. Nam quisq; cõiugum: tenetur alteri debitum reddere. Tenetur etiam non reddere corpus suum alicui alteri, quam suo coniugi. Ab hac fidelitate, quæ præcepto negatiuo exprimit̃, nunq̃ alter coniugum potest esse liber, quãtumlibet alter coniux peccet, etiam si labatur in crimen hæresis. Quia etsi ꝑꝑ alterius adulterium, aut hæresim, possit innocens petere, & impetrare diuortium, diuortio tñ inter eos facto, nullus eoꝝ altero uiuente poterit alicui alteri, q̃ suo coniugi q̃ilibet copulari, ut aperte docetur in cap. quæsiuit. & in cap. quanto. extra de diuortijs. A sola ergo illa fidelitate, quæ præcepto exprimitur affirmatiuo, liberatus est ipso iure coniux fidelis, postq̃ alter in manifestam lapsus est hæresim, ita ut iam non teneatur illi debitum reddere. Sed hæc fidelitatis, & debiti absolutio non solum hoc humano, & canonico iure: sed etiam diuino roboratur. Nam sicut per adulteriũ corporale priuatur adulter iure debitum exigendi: ita ẽt per adulterium spirituale, quod est hæresis, eodem iure

priuatur:quia peius est adulterium spirituale,quam corporale. An autem hæreticus resipiscens recuperet per pnīam hoc ius petēdi debitum,quod per hæresim amiserat:dubia aliquibus vr̄ esse qō. Vrbanus tertius in ca. de illa.extra de diuortijs.decernit mulierem,quæ sine iudicio eccl'iæ separata est à uiro lapso in hęresim, esse reddendam uiro,postq̃ ad fidem catholicam reuersus fuerit,compellendamq́ esse iubet,si illa ad uirꝝ reuerti noluerit.Si uero iudicio ecclesiæ ab eo recessit, ad recipiendum illum nullatenus dicit esse compellendum: glossa uero super capitulum,quanto.eod.titu.& super capitu. final.de conuer.coniugat.non ueretur aperte contra illum textum sentire,dicens:mulierem, quæ à uiro hæretico recessit,si ille ad fidem redeat esse semper compellendam ad recipiendum uirꝝ suum, etiam si iudicio ecclesiæ ab illo recessisset. Etsi illa ad uirꝝ redire noluerit: dicit illam esse cogendam ad monachatus religionem suscipiendam.Pro huius snīæ probatione citat cap.ultimum.de conuersione coniugatorꝝ. Ad prælatum uero capitulum,de illa. respondet illud esse correctum per sequens capit.quanto.eod.tit.Abbas in eisdem capitulis, glossæ snīam,& opinionem nō usquequaq; probat: sed utcunq; ab ea discedit,nullam tn̄ affert rationem,ꝑ quā se merito ab illa discessisse nobis ōndat.Ego uero rōnes proferam: quibus glossam tota aberrasse uia apertissime conuincam. Et primo suo ipsius gladio glossatorem transfigam:quia illud capitulum ultimum de cōuersio. coniuga.quod pro se citauit, clarissime contra illum pugnat.Nam capitulum illud (ut ex lr̄a illius facillime colligi potest)non loquitur in fauorem hæretici resipiscentis,& pnīam agentis:sed mulieri,quæ à uiro hæretico iudicio ecclesiæ fuerat separata,fauet,cōceditq́ illi,ut ipso nolente libere ad Monachatus religionem,si uelit cōuolare possit.In quibus uerbis id summopere annotandum est,quod ait: libere conuolare: non ergo cogenda est ad religionem, etiam si ad uirum reuerti noluerit.

Alioqui

Alioqui si ad religionem (ut glossa docet) cogenda est, non ergo libere ad religionem conuolabit, quemadmodum textus ille dicit. Pręterea si mulier libere, & nō coacta potest nolente marito intrare religionem: ergo etiā potest nolente marito manere extra religionem separata ab illo. Consequētia ista inde manifeste conuincetur esse bona, si ostendamus cām, & originem, ex qua orit, ut mulier fidelis, q̄ iudicio ecclesiæ fuerat à uiro suo hęretico separata, illo ab hæresi reuerso nolente possit intrare religionem. Causa certe non est alia: nisi quia ille per hæresim tanquam per adulterium spirituale amisit ius petendi debitum ab uxore, & sic illa facta est libera ab hoc debito. Nam si ille non incidisset in hæresim, mulier non posset illo inuito intrare religionem, sicut expresse definitum est in cap. quidam. & in cap. cum sis. extra de cōuersione coniugato. Causa igitur illius diuortij per ingressum religionis facti aperte ostensa, percōtabor glossatorem, an maritus hęreticus ad fidē rediens recuperet per pniam illud ius petendi debitum: quod per hęresim amiserat, an non? Si dicit hæreticū recuperasse tale ius, oportebit fateri uxorem illius ipso nolente non posse libere intrare religionem: quia per talem ingressum negaret marito, quod illi iam iure debebatur. Si uero dicit hęreticum per pniam non recuperasse tale ius per hæresim semel amissum, consequens est, ut non teneatur uxor illi post pniam debitum reddere, sicut nec ante pniam: qa (ut concessum est) hæreticus post pniam non habet maius ius ad petendum debitū ab uxore, quàm habebat ante pniam. Quo fit, ut sicut post pniam mariti olim hæretici, potest uxor eius illo inuito libere ītrare religionē: ita etiam possit illo contradicente libere manere in seculo, absque cohabitatione cum uiro, & absq; redditione debiti: nam una prorsus & eadem est utriusque separationis ratio. Verum (ut apertius loquar) nō est opus dare optionem glossatori: quia uelit, nolit, tenetur fateri hæreticum post pniam non recuperare ius petendi de-

bitum ab uxore: quia obligatio semel extincta non reuiuiscit. Nam ob hoc hæreticus post pniam non necessario (ut supra diximus) recuperat bona quæ per obstinationem hæresis amiserat, ut definitum est in cap. uergentis. extra de hæreticis: ergo eadem ratione ēt non recuperabit ius petendi debitum, quod semel amiserat. Et inde necessario consequitur, ut uxor illius libere possit illi negare debitum coniugale, & per consequēs nō erit cōpellenda ad reciuiendum uirꝝ, ab infidelitate reuertētē, à quo iudicio ecclesiæ fuerat separata. Et certe miror qūo in tam apertum errorem fuerit lapsus glossator, p̄sertim cum tam expressa habeatur cōtra suam sniam ecclesiæ definitio, in pręfato cap. de illa. Quod aūt dicit illud cap. correctum esse p sequens cap. non ita est: qa sequens cap. nullo modo contradicit primo, cū loquatur de diuersis. Nam cap. de illa. loquitur de muliere, q̄ iudicio ecclesiæ separata est: q̄ cogenda non est ad uirꝝ ab hæresi reuertentem redire. Cap. aūt sequens in fine loqtur de illa, quæ proprio iudicio separata est à uiro infideli, quæ post uiri pniam cogenda est ad illum redire, quāuis hoc non satis clare ibidem exprimatur: sed per coniecturas ex eo elici debet. Causa aūt huius discriminis inde (meo iudicio) ꝓuenit, quòd ecclesia uult nullam pœnam hæretico infligi, antequam ille sit ab eadem de crimine suo damnatus, ut patet in cap. ut inquisitionis, & in cap. cū secūdum leges. de hæret. lib. 6. Et siquid contra hoc tentatum fuerit, ipso iure hr̄ pro infecto. Mulier ergo quæ proprio iudicio se à uiro infideli separauit: qa uirꝝ suum pœna hæretici puniuit, antequam ille fuisset ab ecclesia damnatus, ideo talem separationem pro infecta iudicat ecclesia: & ideo tanquā si ab illo nunquā fuisset separata, illi adhęrere compellit. Quæ aūt iudicio ecclesiæ separata est: uirꝝ suum punit, postquam ille de suo crimine ab ecclesiastico iudice damnatus est. Ego enim iudicium illud ecclesiæ, quod dicitur esse necessarium ad hoc, ut illa possit nolente marito intrare religio

nem,non aliud puto esse quàm sñia iudicis ecclesiastici, qua declaretur uirꝫ illum esse hæreticum, qua sñia data sine ulteriori separationis sñia,satis esse cēseo, ut mulier possit a' uiro suo separari, & ut separata non possit cō-pelli ad recipiendum uirum suum ab hæresi redeuntem. Sed iam opus est,ut pergamus ad explanationem reliquarum partium illius pręfati cap. Absolutos. Nā illos, qui hęreticis erant aliqua obligatione astricti, non solū dicit esse absolutos ab omni debito fidelitatis: sed etiā ab omni debito dominij. Pro cuius particulæ clariori intelligētia oportet prius lectorem de multiplicitate dñij admonere. Quoddam enim est dominium super homines,aliud super cęteras res irrationales hoībus seruientes,ut sunt pecuniæ, uestes, domus, agri,uineæ,pecora, & cætera his similia. De dominio istaꝝ reꝝ non est nobis sermo in isto cap. qm̄ de illo deseruimus superius,iuxta id,quod definitum est in cap. cum secundum leges. Dominiū super homines est adhuc multiplex: qa quoddam est naturale,aliud ciuile, aliud euangelicū. Dñium naturale super hominem aliquem nullum est nisi paternum,hoc est,quod habet pater super filios. Omnes.n. in lege naturæ fuissent liberi: nec dominium aliquod esset in statu innocētiæ nisi paternum. Pater enim tūc aut mater sicut modo, haberet potestatem docēdi, admonendi & corrigendi filios, & filij tunc tenerentur, sicut nunc tenentur obedire parentibus, & illis in necessitate si aliquam paterentur, seruire. Hoc dominium ideo dicitur naturale: quia naturalis ratio docet, ut filius subueniat patri, & seruiat illi, à quo recepit esse, & obediat illi ad quem spectat admonere, & corrigere eū. Hoc dominium ēt si naturale sit,non est adeo fixum, & imobile ut tolli nō possit, sicut est reliquum dñium naturale: qđ quisque homo hēt super res necessarias ad suæ uitæ conseruationem. Nam (ut recte beatus Thomas docet) prima, & maxima naturalis inclinatio est ad esse: & ideo supra quālibet rem necessariam ad suæ uitæ sustentatio-

Dominium quadruplex

nem, habet naturale dominium. Hoc dominiũ, nec homo a se abijcere potest: nec propter quodcunq; pctm̃ per iudicium tolli. Vnde idem beatus Thomas Secũda Secundæ. q. 69. art. 4. in solutione secundi argumenti dicit: quod si aliquis sit condemnatus, ut fame moriatur, non peccat, si cibum sibi occulte ministratum sumat: quia non sumere esset (ut ait) seipsum occidere. Non est tam firmum, & fixum dominium patris super filios: qm̃ filius re ipsa non est tam necessarius patri ad suæ uitæ sustentationem, sicut reliquæ res. Quo fit, ut pater possit illud à se abijcere dñium: & superior in pœnam alicuius delicti illud à patre tollere. Primum patet in emancipatione: qm̃ per illam pr̃ filium in sua constituit ptãte, & renunciat iuri, & dñio quod super filium hẽt. Secũdum patet inst. Quibus modis ius patriæ ptãtis soluitur, ubi inter alia hæc hñtur. Cum aũt is, qui ob aliquod maleficium in insulam deportatur ciuitatem amittit, sequitur, ut qui eo modo de numero ciuium Romanoꝝ tollitur, perinde quasi eo mortuo desinant liberi in ptãte eius esse, hæc ibi. Ad eundem modũ fit in peccato hæresis: qm̃ ꝑp hoc crimẽ pater amittit dñium, quod super filios habebat, & filij efficiuntur sui iuris. Nam filij, qui alioq̃ fuissent subditi patri, illo in hęresim obstinate labente, sunt ipso iure absoluti ab oĩ debito dñij, quod super illos pr̃ habuisset, ut dicitur in præfato. c. absolutos. Veꝝ quia multi putare potuissent, hoc nõ tã aperte in illo. c. fuisse definitũ, ideo spãle de hac re decretũ eccl'ia statuere uoluit, quo apertius id, quod nunc proxime diximus declaratum est. Tale decretum hr̃ in. c. q̃cunque, paragr. illorum. de hær. lib. 6. Et inde sequit̃ pr̃em hęreticum nõ posse filio impuberi substitutionem facere pupillarem. Qm̃ inter cętera req̃sita ad pupillarẽ substitutionẽ hoc est p̃cipuũ, ut testator impuberẽ in ptãte hẽat. l. ij. ff. de uulg. & pupil. Hoc ẽt corrolariũ aliunde deduci põt: ex eo. s. qd' hęreticus intestabilis est. Nemo aũt ꝓ pupillo substituere põt, nisi prius sibi fecerit testm̃. d. l. ij. parag. pri.

Sed quęstio posset de hac re moueri, si pater ad suę uitæ sustentationem antequam fieret hęreticus indigeret filio, & postea eadem indigentia perseuerante laberetur in hęresim, an filius patri hęretico indigenti sua opera, teneretur illi suas operas dare, illi usque ad supplendam indigentiam ministrare. Cui quęstioni ego ita respondendum esse censeo, ut filius eo casu maiori obligatione teneatur patri, quàm teneret alicui alteri in necessitate existenti: quia licet filius sit iure ipso à patris hęretici dominio, & potestate liberatus, non tñ quo ad opera misericordię illi exhibēda, in quibus pater quamuis hęreticus est prężerendus. Hanc sñiam docet glossa. dist. 30. cap. 1. & Panor. in cap. si quis. De hęreticis. Aliud est dominium super personas non naturale, sed ciuile, hoc est, quod non à natura: sed ab humanis statutis sumpsit initium. Et hoc etiam uarium est, & multiplex, iuxta uariã authoritatem, & potestatem, quam habent dñi super eos, quibus dominantur. Est enim quoddam dñium, quod inducit seruitutem in eo cui aliquis dominatur. Per hoc dominium habetur potestas utendi seruo ad omnia, quę uoluerit: exceptis criminibus, quę sine Dei offensa perpetrari non pñt. Per hoc dominium habet dominus super seruos suos plenam potestatem utendi illis ad suam utilitatem: & non ad utilitatem illoꝝ. Et per hoc differt dñium hoc à dominio regali: quia Rex nisi tyrannus esse uelit, non utitur subditis ad suam ꝑpriam utilitatem: sed ad utilitatem subditoꝝ. Dñs autem utitur seruo non ad serui utilitatem: sed ad suam propriam, quemadmodũ utitur pecoribus suis. Potest enim dominus seruum uendere, permutare, donare, locare, prout facere potuisset de iumento aliquo. Quę quidem misera seruitus, & si propter peccatum introducta sit, iure tñ gentium approbata est, ut habetur, in cap. ius gentium. dist. 1. Hoc dominium statim amittit quisquis in manifestam hęresim lapsus est, & seruus illius si in hęresim domini nõ consentit, eo ipso est à debito domini absolu

tus. Sed difficultas oriri posset, an dominium illius serui transferatur ad fiscum, sicut cæterarum rerum, ita ut post hæresim domini, seruus illius fiat seruus fisci, an uero seruus fiat sui iuris, & sit ipso iure libertus. Saluo meliori iudicio, ego censeo seruum, qui in hæresim domini consentire noluit, non esse inter reliqua bona computādum, ut in dominum fisci cum reliquis bonis transeat: sed eo ipso redditum esse suæ libertati, ita ut iuste, et absq; ullo peccato possit fugere ab hæretico qui fuerat dominus eius, & omnem illi negare obedientiam. Nam in pręfato illo capit. fin. extra de hæretic. absoluuntur omnes ab omni obligatione, qui hęreticis quomodolibet tenebant adstricti: ergo etiā serui sunt absoluti, & per consequens fiunt liberti. Præterea de hoc habetur expressa in iure Cęsareo diffinitio. Nam in. l. Manichæos. C. de hæret. statuit Imperator Theodosius, ut seruus, qui noluerit obedire domino hæretico, fiat ipso iure libertus. Iusta quidem lex, per quam & hæretico domino pœna, & seruo catholico præmium tribuitur. Ius autem Cæsareum, et si non possit de fide, aut hæresi definire: potest tamen & hæreticos pœna, & fideles afficere præmio. Quo fit, ut saltem in terris, quæ legibus subsunt Cæsareis, seruus q dño hæretico obedire recusauit, & illius hæresim suscipere noluit, sit ipso iure redditus libertati: quia sic præcipitur in præfata. l. Manichæos. Et idem faciendum esse censeo in terris ecclesiæ Romanæ, quæ nullo modo subduntur Imperatori. Qm̄, & si in illis locis non habeant uim iura Imperatorum: habet tamen uim suam illud c. fina. extra de hæretic. Quo iubetur omnibus, ut nouerint se absolutos ab omni debito dominij, qui lapsis manifeste in hæresim quomodolibet tenebatur adstricti. Aliud est dominium ciuile, & politicum, quod non inducit seruitutem in eo, super quem habetur: sed solum confert habenti dominium, authoritatem, & potestatem p̄cipiendi ea, quę ad bonum regimen reipublicę, cui p̄est, sunt necessaria, aut saltem commoda, & conuenientia,

& puniendi transgressores eorum, quæ ab illo præcepta sunt. Hoc dominium habent Reges, Duces, comites, & reliqui domini, qui populis præsunt. Hi super quos tale dominium habetur, non dicuntur serui: sed subditi, & uocabulo iam ab omnibus recepto, dicuntur Vasalli. Hoc dominium etiam amittitur per hæresim manifestam, ita quod Rex factus hæreticus, ipso iure est regno suo priuatus, & Dux suo ducatu, & comes comitatu, & idem de aliis populorum dominis quocunque nomine censeantur, dicendum est: nam de omni dominio generaliter loquitur illud capit. fina. de hæret. Nec mirari debet aliquis quod Papa propter hæresis crimen. Regem à regia dignitate deponat, & regno priuet: quoniam in negotio fidei etiam Reges sicut & alij inferiores subduntur summo Pontifici. Quo fit ut illos sicut quoslibet alios punire possit. Nam Regem Francorum Zacharias Papa ob multo minorem causam regno priuauit, ut refertur in cap. Alius. 15. q. 6. Imperium Romanorum, sedes Apostolica transtulit à Græcis: quia ecclesiam non defendebant in Germanos. ut habetur extra de elect. cap. uenerabilem. Multo ergo iustius est, ut propter crimen hæresis Reges regno priuentur. Posset tamen hoc loco aliquis merito quærere: si Rex fiat hæreticus, ad quem regni illius dominium, & potestas iure deuoluetur. Non quidem ad Imperatorem, præsertim si Rex non erat Imperatori subiectus, quales sunt Hispanorum, Gallorum, & Angelorum Reges. Nam bona hæreticorum, laicorum quæ iure canonico, & Cæsareo, applicantur fisco, non cuilibet fisco sine discrimine applicata esse intelliguntur: sed soli fisco illius, qui dominium & iurisdictionem supremam secularem supra hæreticum habet. Consequens igitur est, ut regnum, & reliqua bona hæretici Regis, qui non subditur Imperatori: non sint ipso iure fisco Imperatoris applicata. Nec dicendum est regnum illud ipso iure ad ecclesiam pertinere: quia ipso iure non applicantur ecclesiæ bona laicorum hæreticorum: nisi illorum solum: qui in terris ec-

clesiæ uiuunt, ut patet in capit. uergentis, & in cap. Excommunicamus. extra de hæret. Ad quē igitur regnum illud iure pertinebit? Si Rex ille hæredem legitimū habet, & fidelem, ego dicerem illum esse iustum, & legitimum regni successorem. Quoniam cum nihil sit de Rege hęretico in iure definitum, consequens est, ut idem de illo censeatur, quod de homine ab intestato decedente diceretur. Nā cū ille per hæresim sit ipso iure, regno priuatus, quantū ad regni possessionem censendus est mortuus: & quia de regno illius, cui tribuendum sit, nihil iura disponunt, oportet necessario, ut regnum ad legitimū hæredem deuoluatur. Et idem mihi uideretur dicendū de quocunque alio dominio cuiuscunque rei, cui est annexum uinculum primogenituræ, ita ut si possessor illius fiat hæreticus, bona illa non sint fisco applicata, sed legitimo illius primogenituræ successori. De hac tamen re nihil certum definire uolo: sed illam ciuilis iuris peritis relinquo, ab illis definiendam, quorum hoc proprium est munus. Si Rex hęreticus nullum habet hęredem, aut ille quem habet, est etiam hęreticus, tunc si regnum non est etiam hęresi infectum, dicerem regnum ipsum habere ius, & potestatem eligendi sibi Regem, iuxta id, quod
1. Reg. in primo libro Regum dicitur. Populus facit sibi Regē. Si uero regnum est etiam eadem peste infectū sicut Rex, regnum etiam erit ipso iure priuatum, potestate eligendi sibi Regem, & tunc negotium deuoluetur ad summū Pontificem, ut ille tanquam summus ecclesiæ iudex decernat, quid sit agendum, sicut facile colligi potest ex dictis in cap. Excōmunicamus, paragrapho moneantur. extra de hęreticis. Aliud est deniq; dñium Euangelicū, & est potestas alicui ex Dei Euangelio, & non aliunde concessa, qualis est potestas absoluendi peccatorem à peccato, & potestas excōmunicandi, & absoluendi ab excōmunicatione. Hoc dominium habent soli uiri ecclesiastici curam animarum tenentes, ut sunt Episcopi, Archiepiscopi, Papa. Et dicitur hęc talis potestas dñium

Euãgelicum:quia ex sola Euangelij authoritate illud habetur. Vocatur ẽt dominium hoc à theologis potestas iurisdictionis ecclesiasticę. De hoc dominio difficillima inter theologos uersatur quæstio: an hęreticus sit etiam ipso iure priuatus hoc dominio, sicut cæteris, hoc est, an Prælatus ecclesiasticus quicunque ille sit siue Papa, siue quiuis alius, postquam factus est hæreticus sit ipso iure potestati prælationis priuatus? De hac re non conuenit inter oẽs theologos. Quidam.n.dñt prælatum ecclesiasticum factum hæreticum: diuino iure esse priuatum p̃lation e sua. Alij uero contrasentiunt prælatum ecclesiasticum quantumlibet in hæresi pertinacem: non esse diuino, aut humano aliquo iure potestate prælationis priuatum. Et qui sic sentiunt, coguntur dicere hoc dominium Euangelicum non esse sub illa generali locutione comprehendendum, cùm dicitur in illo cap.fin.de hęret. Absolutos se nouerint à debito fidelitatis dominij, & totius obsequij &c. Oportet.n.ibi excipere dominiũ Euangelicum, à cuius debito (iuxta istoꝝ opinionem) non sunt ipso iure absoluti, qui lapsis in hæresim erant per illud adstricti. Huius nodosę quęstionis solutionem: quoniam difficilis est, & lòngum requirit tractatum, usque ad aliud capit. differimus, quod totum huic soli negocio ímpendemus, quando de pœnis spiritualibus disputabimus. Tales enim potestates, & talia dominia magis spiritualia, quàm corporalia censenda sunt.

Circa has omnes hæreticoꝝ pœnas, de quibus in hoc c. disseruimus, dubitatur ab aliquibus: an hæreticus occultus in has incidat pœnas. Ratio dubitationis est hæc: quia illud sæpe citatum cap.fina.de hæreticis. uidetur solos manifestos hæreticos afficere. Nam solos illos absoluit à debito fidelitatis, & dominij, qui lapsis manifeste in hæresim quomodolibet sunt adstricti. Phil. dicit hoc etiam uerum esse in occulto hæretico, si illius hæresis probari possit: quia tunc potest manifestari licet actu non sit manifesta. Eandem sñiam docere uidetur Ioan-

nes And.hac tñ addita conditione,quod processum fue rit ad probationes:quia probatio(ut ait)tunc facit delictum manifestum,ut in cap.cum olim.de uerb.signif. Secus tñ dicendum esse putat,si non est processum ad probationes: quia ecclesia non iudicat de occultis. Et illius sententiæ subscribit Angelus de Clauasio in sua summa. eandem amplectitur syluester de Prierio in sua summa. Ego tamen(absit precor uerbo inuidia)puto hos omnes quamuis in iure doctissimos, non intellexisse ueram, & germanam illius textus sententiam. Nam quod textus ille ait de lapsis manifeste in hæresim, non est intelligendum de manifestatione,quæ competit hæretico, ita qđ ille in publico,aut in manifesto hæresim asseruit. Potest enim quis publice,& coràm mille testibus hæresim aliquam asserere,& non esse hæreticus: quia potuit illam asserere ex ignorantia,putans talem assertionem esse catholicam,potuit etiam asserere sine ulla pertinaci animositate: sed paratus obedire ecclesiæ aliud docenti. Quorum alterum si contingat,etiam si in fide erret,hæreticus minime censebitur:ut habetur in c.dixit apostolus.24. q.3. Si hæreticus non est, necessario inde sequitur:ut pœna hærecici non sit puniendus, & per consequens pœna illius cap.fina.de hæret.non comprehendat illum. Alioqui fieret necessario,ut qs sine culpa sua,& sine culpa aliena: imò & sine iusta aliqua causa puniatur, quod est contra ius naturale,diuinum,& humanum. Nam textus ille eos,qui lapsis manifeste in hæresim erant obligati,absoluit à debito fidelitatis,& dominij.Et tñ (ut diximus)põt quis sine ullo peccato manifeste labi in aliq̃ hæresim. Quod ergo textus ille ait de lapsis manifeste in hæresim,non est intelligendum de manifestatione, q̃ se tenet ex parte asserentis: quia siue in occulto, siue in publico labatur in hæresim,non incurret pœnam,si non est hæreticus. Intelligenda sunt ergo uerba illius textus de manifestatione,quæ competit hæresi, ita ut ille dicatur labi manifeste in hæresim,qui labitur in hæresim ma-

nifeſtam, quam ſcit eſſe ab eccleſia damnatam, quãuis illam occulte, & ſine ullo teſte aſſerat. Qui uero ex ignorantia labitur in hæreſim, non dicetur labi manifeſte in hæreſim, quamuis illam in publico foro corà mille teſtibus aſſeruerit: quia non erat ſibi manifeſtum talem aſſertionem eſſe hęreticam, & ab eccleſia damnatam. Is autem, qui iuxta hunc intelligendi modum labitur manifeſte in hæreſim, hoc eſt in hæreſim manifeſtam, eo ipſo eſt neceſſario cenſendus hæreticus. Quia is (ut ſupra lib. 1. cap. 10. docuimus) ſine ulla ulteriore monitione eſt iam pertinax cenſendus: quia errorem ſuum non eſt paratus corrigere. Quod facillime, uel ex eo colligi poteſt: quia eccleſiam, à qua corrigendus eſſet, aperto Marte oppugnat, cum eam non uereatur aſſerere propoſitionem, quam ſcit ab eccleſia damnatam. Si uero quis ex ignorantia lapſus eſt in hæreſim, & poſtea legitime admonitus obedire cõtemnit, tunc primo dicetur labi manifeſte in hæreſim, quando legitimę admonitioni obtẽperare recuſat. Is igitur, qui iuxta hunc intellectum labitur manifeſte in hęreſim, cum ſit iuxta prędicta cenſendus hęreticus merito hęreticorum pœnam incurret, quantumlibet ſit occultus, ſi tamen hæreſim, quã mente concepit, aliquo uerbo explicauit. Et de talibus ſic lapſis manifeſte in hęreſim, intelligenda ſunt uerba illius cap. fin. de hęret. quibus dicitur, quòd qui talibus ſic lapſis manifeſte in hęreſim erant aliqua obligatione adſtricti, ipſo iure ſunt ab omni tali obligatione abſoluti. Nam per illa uerba: Lapſis manifeſte in hęreſim, idem intelligit, ac ſi dixiſſet, hęreticis. Et hi tales licet occulti ſint, ſicut incidunt in pœnam cap. cum ſecundum leges. ita etiam ipſo iure incidunt in pœnam pręfati cap. fin. de hęret. Si hęreſim ſuam quamuis occulte, exterius prodiderunt. Nam (ut ait Abb. in iſto cap. Abſolutos) pœna ipſo iure impoſita afficit ipſum delinquentem, quamlibet occultum, pro qua ſñia adducit gloſſam, quam dicit eſſe notabilem in Cle. 1. de hęret. in uerbo: Eo ipſo. Ex quibus

colligit Abbas, ut hęreticus quãuis occultus ipſo iure amittat omne dñium, ſicut & reliqua omnia bona ipſo iure amittit: ſed non poterit talis abſolutio dñij (ut ait) allegari, niſi prius manifeſta cauſa probetur. In quibus omnibus etſi bene dicat, tñ in intelligentia illius uocis, manifeſte etiam mihi erraſſe uidetur, ſicut alij.

Probatur manifeſtis rationibus iuſtam eſſe hæreticorum pœnam, de qua in præcedenti capit. tractatum eſt. Cap. VIII.

Quia totius huius noſtri operis finis, & primus ſcopus, ad quem noſtram hanc pugnam dirigimus, eſt, ut iuſtam eſſe punitionem, qua eccleſia hęreticos ferit, oñdamus, opus eſt, ut eam pœnam, de qua in præcedenti cap. diſputauimus, merito hæreticis fuiſſe inflictam ꝓbemus. Quiſquis diligenter conſiderauerit quantũ ualeant ſuperiorꝫ hominum exempla ad mouendos ſubditorꝫ affectus facile intelliget, quàm iuſtum imò (ut uerius dicam) neceſſarium ſit, omnem prælationis ptãtem ab hæreticis auferre. Scipio Africanus dicebat nullo ſe magis animari ad uirtutem, quàm ſuorꝫ maiorꝫ exemplis: quorꝫ imagines in foro depictas uidebat. De Iulio Cæſare refert Plutarch. ꝙ cum ille in Hiſpania res quaſdam Alexandri pictas cerneret, ſecum diu cogitabundus, poſtmodum lachrymas fudit, cuius rei cãm admirantibus ſocijs: Non'ne (inquit) iure dolendum arbitramini, quod huius ætatis Alexander tot gentes ſuo ſubdidiſſet imperio, qua nullum adhuc præclarꝫ facinus ipſe geſſerim? Et inde ad res præclaras gerendas expeditior, & fortior effectus eſt. Si eorꝫ, qui iam prærerierunt exempla tm̃ uiuorꝫ animos mouere pñt multo magis id poſſe credendum eſt exempla eorꝫ, qui ſuperſunt, præſertim ea, quæ non ſolum audiuntur: ſed oculis inſpiciũtur. Multo. n. magis mouent uiſa, ꝙ̃ audita. Temiſtoclẽ enim ualde multum iuuauerunt ad uirtutem Milciadis exempla. Nam Temiſtocles cum eſſet adoleſcens, in compotationibus, alijſꝗ́ carnis illecebris uolutabatur. At poſtꝙ̃ Milciades factus Imperator, apud Maratho

nem deuicisset Barbaros, nullus illum deinceps uidit qdquam agere indecorum. Percõtantibus autem multis qd fuisset in causa, ut sic fuerit repẽte mutatus: rñdebat, Milciadis Trophæis se fuisse à somno suscitatum. Cic.lib.4. Tusc.quęst.refert: Demosthenem adeo uigilasse, ut cũ opificibus de uigilia contenderit, & dolere se aiebat, siqñ opificum antelucana uictus esset industria. Hñt tantam uim, & ptãtem exempla pręsertim illorum, qui authoritate aliqua reliquos pcellunt, ut ad illa imitanda subditorum animos non solum urgeant: sed quasi cogere uideantur. Ideo Paulus reprehendens Petrum, eo q pp Iudæos, quia Iacobo Hierosolymorum Epo uenerant, simulate se à gentibus subtrahebat nolens edere cum illis, dixit illi: Gentes cogis iudaizare. Nam quia Petrus supremus erat totius ecclesiæ pastor, & rector, cuius uestigia cæteri sequi debebant: ideo tanti æstimauit Petri exemplum Paulus, ut suo exemplo illum nõ solum ad Iudaismum alios suadere, sed cogere dixerit. Et merito sic dixit, cogitans q multo plus mouent exempla, quàm uerba. Propter quod filius Dei factus pro nobis homo, uolensq́ hominibus certissimam uiam, qua ad glïam cœlestem peruenirent, ostendere: prius exemplis, & postea uerbis nos ad illam instruxit. Nam prius (ut ait Lucas) cœpit facere, & postea docere. Quem locum pertractans Chrysostomus Homil.1. super Actus Aplorum, ait: Eoq́ apostoli prius uitæ exemplis docebant, deinde uerbis. Quin potius ne uerbis quidem erat opus, cũ clamarent opera. Hæc Chrysostomus. Hinc oritur, ut peccata publica grauiora censeantur, q̃ secreta, & tanto grauiora, quanto à persona maioris authoritatis, & quæ magis tenebatur bonum alijs præbere exemplum, fuerint cõmissa. Ideo de malis sacerdotibus, dñs per ꝓphetam Ezechielem ait: Facti sunt domui Israel in offendiculum iniquitatis. Quæ uerba pertractans beatus Gregorius parte prima Pastoralis cap.2.ait: Nemo qppe amplius in ecclesia nocet, quàm qui peruerse agens,

Gal.2. Act.1. Chrys. ez.44 Greg.

nomen, uel ordinem sanctitatis habet. Delinquentem nanq; hunc nemo redarguere præsumit, & in exemplũ culpa uehementer extenditur, qñ pro reuerentia ordinis peccator honoratur. Hæc Gregorius. Causa autem huius inde prouenit, q̀ qui publice peccat, alios ad idẽ faciendum suo exemplo hortatur, & ob hanc cãm scandalizare dicitur: quia suo exemplo alijs offendiculum ad ruinam parat. Propter quod Saluator noster hmõi
Mat.18 scandalizanti acerbe minatur, sic inquiens: Qui scandalizauerit unum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei, ut suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Qui sic alium scandalizat, non solum de suo: sed etiam de alterius peccato, qui illius exemplo ad peccandum motus est, rationem reddet. Quod non fieret: nisi quia ille peccati alterius causa fuit, suo exemplo illum ad pctm̃ uehementer impellens. Hæc omnia, quæ diximus, huc tendunt: ut per illa notũ omnibus fiat quanta sit exemplorꝝ potentia. Etsi tm̃ ualent quorumlibet hominum exempla ad mouendos aliorꝝ hominum affectus: multo magis ualebunt exẽpla illorꝝ, qui aliqua authoritate, & ptãte reliquos præcellunt. Et hinc luce clarius constare poterit iustum esse, ut omnis ab hæreticis auferatur prælationis, & dñij ptãs. Timetur.n. iuste, ne his, qui præest subditos suos ad eandem hæresim suo exemplo trahat. Filij parentes suos ferè semper imitari nituntur: et ad illorꝝ exemplum uitam suam frequentissime componunt. Est.n. à natura insitũ filijs, ut parentes suos ament, & inde euenit, ut quæcũq; in parentibus uiderint, bona esse censeant. At qđ qsq; bonum existimat: illud appetit, & illud imitari conat̃. Præter hunc mutuum parentum, & filiorꝝ amorem, est adhuc alia, & quidem potissima cã: quæ filios ad parentum suorꝝ imitationem uehementissime impellit. Hæc est assidua parentum, & filiorꝝ mutua conuersatio. Parentes.n. suos filij uident, cum comedunt, cum bibunt, cum ludunt, cum iocantur, cum irascũtur, cũ subsannãt,

Vident illorũ ingluuies,ebrietates,prodigalitates,tenacitates,fornicationes,adulteria,& cætera id gen⁹ uitia. Audiunt illos detrahentes,adulantes,mentientes,iurantes,peierantes,blasphemantes,atq; alia multa,quę uirũ pudicum non decent loquentes.Raróq; contingit,ut rē alicuius momenti parentes domi faciant,aut dicant:qđ filios lateat. Quantum autem nocere possint mali hominum mores, his qui perpetuam cum illis hñt consuetudinem,sacra scriptura multis in locis nos apertissime docet.Qui cum sapientibus graditur (ait Salomon) sapiens erit:amicus stultorũ similis efficietur. Et iterum: Noli esse amicus homini iracundo, neq; ambules cum uiro furioso:ne forte discas semitas eius, & summas scādalum animæ tuæ.Et Ecclesiasticus eleganti similitudine hoc ipsum explicat,dicens:Qui tetigerit picem inquinabitur ab ea : & qui cōicauerit superbo, induet superbiam.Deniq; propheta Regius ait: Cum scto sanctus eris:& cum peruerso peruerteris. Si conuersatio bonorũ proficere potest:conuersatio malorũ multo magis obesse poterit, quia sumus omnes natura pcliuiores ad malum,quam ad bonum. Difficillimū est.ut quis inter malos innocenter conuersetur.Propter hanc duplicem causam parentes suos filij magis q̃ cæteros homines imitātur.quia illos magis diligūt,& longiorem cum illis hñt conuersationem. Faciliusq́; eorũ malos imitātur mores, q̃ bonos,quia natura iam per pctm̄ quodammodo corrupta fortius impellit ad malum,qua ad bonū. Et hinc euenit,ut raro cōtingat pr̄i uitioso filius studiosus. Scio quidem aliqñ ita cōtingere:sed hoc rarũ est,& albo notatum,ego autem de his,quæ frequenter, & quasi semper eueniunt loquor.Pater si est mercator, filios habeat mercationi deditos,si lusor,filios habet lusores: si fornicator,filios nutrit fornicatores:si idololatra,filios docet idololatriam: si deniq; hæreticus est, eadem hæresi inficit filios.Hoc manifesta experientia in multis comprobatum est,qui filios suos in eandem traxerunt hæresim,

Pro.13. Pro.22. Ecc.13. Ps.17.

in quam ipsi fuerũt lapsi. Testis est Bohemia, quæ postquam sub Vuenceslao illorum Rege, & Sigismundo Romanorum Imperatore, annis ab hinc plus quam cẽtum & quadraginta à fide catholica defecit, nunquam ad illam hucusque rediꝫt, non ob aliam cãm: nisi quia filiꝫ illorum eũdem à teneris annis imbibunt errorem, quo parentes suos affectos esse uident. Timeo certe, ut (quod Deus pro sua pietate auertere dignetur) idem eueniat Germaniæ, & Angliæ. Quia si filiꝫ eadem hæresi Lutherana à parentibus imbuuntur, qua illi nunc sunt infecti, tarde illæ prouinciæ ad fidem catholicam conuertentur. Adolescens
Pro.22. enim (ut ait Salomon) iuxta uiam suam etiam cũ senuerit, non recedet ab ea. Et egregius poeta dixit:

Orat. Quo semel est imbuta recens seruabit odorem
Testa diu.

Iustum igitur fuit, & necessarium, à parentibus hęreticis patriam omnem auferre ptãtem, & filios sui iuris suique arbitriꝫ facere, ne parentes sua authoritate, suoque exemplo filios in eandem hæresim traherent, & filiꝫ, iuris authoritate fulti, possint, si uelint parẽtibus resistere, tanquam qui iam sunt ipso iure ab illorum potestate liberati. Propter hanc causam multi Theologi, è quorum numero est sanctus Thomas, docent nõ esse licitum infidelium paruulos inuitis parentibus baptizare: quia talis baptizatio (ut aiunt) uerteretur postea in contumeliam fidei Christianæ: quia parentes nutrirent filios in errore suo: qui sic in pueritia nutriti, nunquam postea fidem catholicam, quam in baptismo susceperunt, perfecte tenerẽt. Aliꝫ tñ theologi, inter quos recensetur doctor subtilis Scotus, qui oppositam sententiam tuentur, pp eandem causam censent, filios infidelium, qui inuitis parentibus fuissent ex imperio principis baptizati, esse statim post baptismum à parentum cura, & potestate semouẽdos, ne si apud illos manerent, à parentibus suis in eundẽ infidelitatis errorem traherentur, quo illi sunt infecti. Si iustum est, ut patriæ ptãtis dñium à parentibus hæreticis
auferatur,

auferatur,ne ipsi filios suos eadem hæresi inficiant,multo iustius est, ut aliud quodlibet ciuile,& politicum dominium sit ipso iure a dñis hęreticis ablatũ.Nam q hoc tenent dñium pluribus nocere pñt,quàm qui solum dominio gaudent paterno,eo quòd latius est dñium politicum, aut regale,quã paternũ.et pluribus imperat rex, aut dux,aut Marchio,aut quiuis alius dñs,quàm qui solum est pater. Deinde plus põt rex erga subditos,quã pater erga filios,& hinc euenit,ut sępe subditi magis conentur regem suum imitari,quàm filij parẽtem. Possunt quidem reges eo quòd diuitijs pollent,munera plurima dare,& quia tam potentes sunt,ut nullus subditorꝶ illis resistere ualeat pñt subditos suos,cum eis libuerit.uarijs pœnis affligere.Ex primo orit̃ apud inferiores homines spes alicuius muneris recipiẽdi. Ex secũdo oritur in subditis metus principis,ne uidelicet circa eos quidqd pœnarum põt,cũ libuerit exerceat.Hæc duo uidelicet metus,& spes solent animos hoĩum in adulationem impellere,quidam.n.ut ea,quæ anxie cupiunt, assequi possint: alij uero ne pœnas,quas uehementer metuũt, incurrãt, principibus suis omni ex parte placere procurant.Ea faciunt,& dicunt,q̃ sperant principi suo grata esse futura, ea dicere,& facere omittunt,q̃ principi displicere intelligunt. Qui mollibus uestiuntur(inqt saluator nr̃) in domibus regum sunt. Nam in domibus Principũ sunt adulatores & qui hoĩbus placere student. Optime igitur, et eleganter Claudianus poeta in libro de quarto Honorij Augusti consulatu dixit. *Mat.11*

Componitur orbis *Clau.*
Regis ad exẽplum,nec sic inflectere sensus
Humanos edicta ualent, quàm uita regentis.
Mobile mutatur semper cum principe uulgus.

Et libro primo de laudibus Stiliconis iterum ait:

Scilicet in uulgus manant exẽpla regentum,
Vtq́ ducum lituos,sic mores castra sequuntur.

Ex his igitur oĩbus apertissime colligere licet, quantum

rex hæreticus possit subditis suis in fide nocere. Illius.n. exemplum multos à fidei ueritate deflectet: quia ps me tu, pars amore illius, aut suarũ rerũ idem quod ille, asseuerabunt, docebunt, pdicabunt. Cum Magi ab oriente
Matt.2 uenissent Hierosolymã quærentes regem Iudæorũ tunc recens natũ, turbatus est Herodes, & oĩs Hierosolyma cum illo. Non est mirũ, quòd Herodes, qui alienigena, et tyrãnus erat, turbetur audito noĩe regis, & illum perdere uelit. Ita.n. se res habet, ut siquis regnante ipso, alterũ appellet ibidem regem, mille eũ periculis exponat atq; in apertum tradat interitũ. At quod Hierosolyma audito nomine sui regis, tunc nati, turbetur, res est admiratione digna: quia magis ob eam rem lætari, & exultare debuisset, quã turbari: quia sciebat Herodem alienigenam esse, & nihil de regni iure hñtem. Quo fit, ut de eiectione tyrãni, & regis aduentu lætari debuisset. Sed si Claudiani sñiam ad memoriam reuocemus, facile intelligemus ita fieri oportuisse, ut rege turbato oĩs Hierosolyma simul cum illo turbaretur. Quia (ut Claudianus dixit) mobile mutatur semper cum principe uulgus. Rege ergo hæretico exñte necessario eueniet, ut ppl's in eãdem hæresim trahat. Quod si facere contempserit, multis tormentis, uariisq; cruciatibus ad id faciendum compelletur. Huius rei plura, quàm uellem, extant manifestissima exempla, è quibus aliqua producere decreui, ut quæ diximus illorũ testimonio comprobemus. Multi fuerunt in populo Israel reges idololatræ, ut Ieroboam, Baasa, Ela, Zambri, Amri, Achab, & Ochozias. His autem regnantibus, populus Idolis sacrificare nõ destitit, eo quod sequebatur perfidam regum suorũ insaniam. In noua lege, & euangelica multi fuerunt reges hæretici, q ecclesiam catholicam acerrime uexauerunt, adeo ut illorum cã multi à fide catholica defecerint. Iulianus apostata postquam fidem deseruit, ecclesiam catholicam plusquam quilibet alius rex gẽtilis est persecutus. Multos fidem negare coegit, multos ad martyrium perdu-

xit. Reges Gothorꝝ eo quod Arriana hæresi erant infecti, magnam ob hanc cām christianorꝝ stragem fecerūt in Italia, & Hispania. De atroci crudelitate, quā in christianos Vuandali exercuerunt in Africa, extat historia duobus libris partita, & à Victore epō conscripta. Solum unū ex Gothis, quod in Hispania contigit excēplum proferam: cuius meminit beatus Greg. lib. 3. dialogorꝝ, cap. 31. quod satis esse arbitror ad oñdendum, quātum sit rex hæreticus ecclesiæ catholicę noxius. Leonigildus Hispaniarꝝ rex, & à Gothis originem trahens, Arriana hęresi cū fuisset infectus, eadē hæresi filios suos, regnūq; suum inficere nitebatur. Ermigildus aūt primogenitus eiusdem regis filius, ac proinde solus regni hæres, suadēte beato Leandro tunc Hispalēsi epō, hæresim Arrianā deserens, ad fidem catholicam conuersus est. Quem pr̄ Arrianus, ut ad eandem reuocaret, primū blanditijs, & premijs, deinde minis, & terroribꝰ erga illum egit. Quę omnia cum non possent animum illum cōstantissimū à fide catholica, uel tantillum deflectere, iratus pr̄ illū prius hæreditario iure regni priuatum in uincula, & carceres coniecit. Adueniente aūt paschatis festo, quo ex more, & ecclesię uniuersalis decreto, Christiani sacrum domini corpus sumere solent, perfidus pr̄ Arrianum epm ad filium misit, ut ex manu illius cōionem perciperet, ut per hoc illum sibi pr̄ conciliaret. Sed uir Deo plenus Ermigildus hoc facere recusauit, & epō uenienti exprobrauit, & magna constantia illum à se duris increpationibus repulit. Hoc cum Arrianus pr̄ audiret, īfremuit: statimq; paternæ pietatis oblitus apparitores suos misit, q filium suum occiderent, quod & fecerunt. Quid q̄so hæreticus cōtra fideles facere destitisset, qui pro tuenda hęresi Arriana proprio filio non pepercit: sed carnificibus tradidit illum? Qui tam atrociter insectatus est propriū filium, putas'ne æqori animo cæteros prosequeretur fideles? Sed opus est, ut ex nostro hoc seculo aliqua proferamus exempla: qm̄ hæc magis, quam reliqua: q̄ iam

Greg.

Leoni.

Ermi.

præterierunt,animos intuentium mouere poterunt. Cũ Martinus Lutherus annos ab hinc triginta suos in Saxonia tffundere cœpisset errores: statim illi acqeuit Fridericus dux Saxonũ,cuius exemplo,& authoritate populus motus in eandem lapsus est hæresim. Idem contigit Lantsgrauio Hessię Philippo. Merito igitur decretũ est,ut rex, aut quis alius secularis dñs factus hæreticus, ne populis fidelibus sibi subiectis nocere possit, sit ipso iure dñio regni,& qualibet alia seculari ptãte priuatus.

De alia hæreticorum pœna,quæ est infamia,& de cæteris, quæ ex illa sequuntur. Cap. IX.

Inter alias pœnas, quibus ecclesia hæreticos merito puniendos fore decreuit,infamia recensetur,quæ tanto cæteris pœnis grauior æstimari debet,quanto fama reliquis omnibus merito anteponitur transitorijs bonis.

Pro.22. Melius est nomen bonum (inquit Salomon)quam diuitiæ mulræ.Hoc aũt bono nomine priuatus est,qsqs hæreticus est,siue occultus ille sit,siue manifestus. Hoc tñ interest inter occultũ hæreticũ,& manifestũ, qđ occultus hrticus sola iuris īfamia censet infamis & nõ īfamia facti: quia eius crimen cum nondum sit manifestum,famam illius tollere non ualet. Hæreticus autem manifestus,& infamia facti,& infamia iuris iudicatur infamis. Infamiam facti incurrit quisque per criminis sui manifestationem, & tanto grauiorem incurrit infamiam, quanto grauius est crimen, quod commisit, & tanto maiorem, aut latiorem, quanto peccatum est pluribus manifestum. Non est enim eadem mensura metienda infamiæ grauitas,& eius latitudo, siue extensio. Nam si Petrus graue aliquod crimen paucis manifestum committat, & Ioannes leue aliud crimen multis scientibus perpetrauerit, infamia Petri grauior censebitur, Ioannis uero maior, aut latior. Quo fit, ut infamia facti, quam hæreticus ex criminis sui manifestatione incurrit grauissima sit censenda: quia hæresis (ut supra libro primo, capitulo secundo docuimus) inter gra-

uiſſima recenſetur peccata. Infamia iuris eſt illa, ad quam ex iuris decreto aliquis damnatus eſt: Sunt.n.peccata aliqua, quorꝫ quodlibet, ſiquis cõmittat, iure ipſo cenſetur infamis, ut qui exercet improbum fœnus, exigens uſuras uſurarum. Tertia.q.7.paragrapho Porro. Et qui contrahit ſimul cum duabus, uel qui ſimul duas habet ſponſas. lege, quid ergo.ff.de his, qui no.infam.& in cap. Nuper a' nobis. extra de bigamis. Et qui locauit operas ſuas, ut pugnaret cum fera.ff.de poſtulando.lege prima, paragrapho beſtias. Et gñali eloquutione quiſquis per ſñiam iudicis damnatus eſt de crimine publico, ipſo iure cenſetur eſſe infamis. Hoc autem ultimum ſolum cenſetur uerum, qñ damnatus eſt per ſñiam diffinitiuam, non aũt per ſententiam interloquutoriam, & qñ damnatus eſt ab ordinario iudice, & nõ ſi damnetur ab arbitrio.l.quid ergo, paragrapho. Ex cõpromiſſo.ff.de his.qui no.inſa. Hęreſis autem utroque iure, & ciuili, & canonico publicum cenſetur crimen: quia illud iure ciuili publicum dicitur crimen: cuius denunciatio, uel accuſatio non ſolum perſonæ, quæ ex crimine illo aliquã paſſa eſt iacturam: ſed cuilibet ex populo competere põt. Snnt enim aliqua peccata a' iure ſignata, quæ propter illorꝫ grauitatem ab omnibus accuſari pñt: ne maneant impunita, ut ſunt homicidia, parricidia, adulteria, crimẽ læſæ maieſtatis. Atque ideo publica dicuntur crimina: quia ad publicam ſpectat utilitatem, ut talia puniantur: qm̃ niſi id fieret, plurima inde reipublicæ euenirent incõmoda. Nullum eſt autem hæreſis crimine nocentius, & quod grauius reipublicæ incommodare poſſit. Propter quod Paulus de hæreticis loquens, dixit: Sermo eorum, ut cancer ſerpit. Merito igitur quilibet ex plebe de crimine hæreſis accuſare poteſt: ne licentioſa impunitate amplius graſſetur, & totam ſuo ueneno inficiat rempublicam. Ea enim, quæ in religionrm diuinam cõmittuntur, omnium reſpiciunt iniuriam.l. Manichæos.C.de hæreticis. Quæ autem omnibus inferunt iniuriam: ab om- 2.Ti.2.

nibus accusari pñt. Quo fit, ut crimen hæresis ab omni bus possit accusari, & inde sequitur, ut iuxta iuris ciuilis regulas, & præcepta, inter publica crimina sit recensen dum. Iure autem canonico id multo apertius ostendi- tur: quia scd̃m ius canonicum, omne crimen dicitur pu- blicum: qm̃ ad publicam spectat utilitatem, ut nullum crimen sit impunitum, ut pater per c. crimina. de collus. dete. iuncta glossa. Vnde consequens est, ut quisquis ab ecclesiastico iudice de crimine aliquo est damnatus, sit eo ipso infamis, ac si damnaretur de crimine publico. Quod (ut notat Angelus de Aretio. Instit. de suspect. tu. patagrapho suspectus) eo solo casu est uerum, quando talis damnaretur pp dolum, non pp culpam. Quisquis ergo de hæresi damnatus est, utroque iure censetur infa mis, & tanto magis quanto hæresis cæteris peccatis est peius. Sed dubium est, an hæreticus antequam de crimi ne hæresis a iudice damnetur, sit ipso iure infamis, an re quiratur, quod sit prius de crimine hęresis damnatus, ad hoc, ut infamiam iuris incurrat. Et forte alicui uidebitur hæreticum ante damnationem non esse dicendum infa- mem: quia regulare esse dicitur in criminibus publicis, quod nunquam in illis incurritur iuris infamia: nisi post iudicis ordinarij sententiam diffinitiuam. l. prima. ff. de his, qui no. infa. & notat Dinus in regula, infamibus. & Panor. in cap. Testm̃. de testibus. & in cap. exceptionẽ. de exceptionibus. Sed his non obstantibus mihi uide- tur dicendum hæreticum ante damnationem esse ipso iu re infamem. Ad quod dicendum aliquibus persuadeor rationibus. Primo quidem inde moueor, quod credẽtes hæreticorum, & eorum receptatores, qui propter hoc excõ municati, satisfactionem congruam infra annum red- dere neglexerunt, uelut hæretici reputantur. ut patet in capitulo Contumaciam. de hæreticis. lib. 6. Inter Cæte- ras autem pœnas, quibus huiusmodi credentes, & rece tatores hæreticorum à iure puniuntur: una est, quòd ipso iure sunt infames, ut patet in cap. Excommunicamus pa

ragrapho credentes. extra de hæretic. Quibus uerbis aperte insinuatur hæreticum omnem esse ipso iure infamem. Præterea, propter unum quodque tale (ut ait Aristoteles) & illud magis: ergo si credentes, & receptatores hæreticorum, sunt propter hęreticos ipso iure infames, oportet, ut hęretici ipsi, propter quos est illis hęc pœna inflicta, sint etiam ipso iure infames. Rursum omnia, quæ conueniũt his, qui sunt ipso iure infames (ut ex sequentibus patebit) conueniunt etiam hæreticis. Consequens est igitur, ut hæretici censeantur ipso iure infames. Nec opus est declaratione aliqua, aut criminis condemnatione: sed eo ipso, quòd facti sunt hęretici, iuris infamiam incurrũt. Quemadmodum supra diximus de dñio bonorum omnium, quod a' die cõmissi criminis absque aliqua alia damnatione, aut declaratione, hæreticum amisisse ostendimus. Et iustum quidem erat, ut talem infamiam ipso iure incurrerent hæretici: quoniam hęresis crimen multo grauius est omnibus illis, quæ supra recensuimus, propter quorum quodlibet ipso iure icurritur infamia: ergo multo iustius erat, ut propter hæresim iuris infamia incurreretur, quã propter reliqua omnia. Quod autem dicitur regulare esse in criminibus publicis, ut nunquam propter illa incurratur infamia: nisi post iudicis ordinarij sententiam: quanquam ueritatem habeat in reliquis omnibus criminibus, fallit tamen in illis, quæ sunt a' iure notata, quæ siquis commiserit, est ipso iure infamis. Ex istorum numero (ut diximus) est crimen hæresis. Quo fit, ut hæreticos etiam ante condemnationem sit ipso iure infamis. Hæc pœna non solum ipsos hæreticos: sed etiam illorum filios punit, ita ut parentum hæreticorum filij quamuis fideles ipso iure censeantur infames. Et merito quidẽ hãc pœnam ad filios usque extendẽdam esse definitum est. Quia sicut gloria, & nobilitate parentum gaudent filij, ita iustum erat, ut econtrario parentum ignobilitatem, dedecus, & infamiam in se ipsis sentirẽt. Gloria filiorum (inquit Salomon) parentes eorum. Nam qui a' parenti- Pro. 17

bus bonis genitus est, naturalem quandam inclinationem ad bonum, ut in plurimum ab ipsis parentibus suscipit. Qm̃ ab illis corporis complexionem deducit, quæ si bona est: non paruum est ad uirtutem adiutorium, & Arist. incitamentum. Vnde Aristoteles libro primo Politicorum, cap. 4. ait: Vt ex hominibus hominem, ex bestijs bestiam: sic ex bonis bonum generari: sed natura quidem hoc uult, attamen plerunque non potest. Hæc Aristoteles. Præter illam inclinationem, quam à parentibus suscipiunt filij: inest etiam ipsis filijs naturalis quædam parentũ suorum imitatio, quæ multis magnum est, semperq́ fuit uirtutis adiumentum. Nam iuuenes, qui aliquid indolis habent, ne degenerare uideantur: solent maiorum suorum dignitatem æmulari, & ad paternarum laudum aspirare felicitatem. Sic Philippi nomen Alexandrum, sic maioris Aphricani gloria minorem Scipionem: sic Iulij Cæsaris fama Octauianum excitauit. Sic denique fuit Pyrrhus Achilleides animosus imagine patris. Hinc suspitio oritur de filijs, ut tales illi sint, aut saltẽ futuri sint, quales parentes eorum fuere. Et hæc est illa filiorum gloria, q̃ ex parentum nobilitate, & uirtute oritur. ut bonus, & studiosus ille credatur: quia bonorum est filius. Pro hac sententia est, quod Aristoteles loco præfato, ait: Helenã apud Theodectum in sui laudem dixisse. Ex dijs (inquit illa) ab utraque stirpe prognatam, quisquam appellabit seruam? Et beatus Paulus in ea, quæ est ad Romanos epistola ait: Si radix sancta, & Rami: Sic ex Abraham ortus est Isaac, & ab hoc genit⁹ est Iacob, ex Thobia Seniore prodijt Thobia Senior prodijt Thobias Iunior ęque bonus, & sanctus, ac pater. Ad eundem modum de malis sentiendum est: qm̃ ex prauis parentibus procedunt fermè semper filij peruersi, paternę iniquitatis imitatores, quemadmodum ex Cicuta oritur fructus uirulentus, aut ex sentina aliqua defluit aqua putrida, et sordida. Et hoc ipsum Salominis testimonio comprobatur, qui in libro sapientię ait: Ex iniquis enim omnes fi-

Ro. 11.

Sap. 4.

lij,qui nascuntur,testes sunt nequitiæ aduersus parentes in interrogatione sua. Tam uera semper reputata est hęc sentētia,ut ueteri adagio celebretur,quod ait: Mali corui malum ouum. Non sunt tñ hęc omnia tam constanti, Adag. & inuariata lege firmata,ut contrarium euenire non possit. Nam aliquando accidit,ut ex bonis parentibus mali procedant filij, tanquam pestilens fructus ex arbore bona, aut aqua amarulenta de dulci fonte profluens. Sic ex Adam ortus est Caim: Ex Noe Chā: Ex Isaac natus est Esau. Et (ut ad prophanas ueniamus historias) Scipionis Aphricani filius (ut de illo refert Valerius Maximus) uecors,& ignauus fuit. Quinti Fabij Maximi Imperatoris clarissimi filius tam perditam luxuria uitam (eodem Valerio referente) egit,ut bonis omnibus paternis sit illi ab Vrbano Prætore interdictum. Econtrario ex malis parentibus etiam aliqñ oriuntur boni, & uirtutis studiosi filij, quemadmodum Rosæ de spinis. Nam ex Achaz pessimo Rege & idololatra (ut Regum narrat historia) natus est fidelis,& sanctus Rex Ezechias. 4. Re. 16. Et Iosias ille Rex sanctus, qui tulit abominationes impietatis, cuius memoria (ut inquit Ecclesiastic.) quasi Ecc. 49 mel indulcabitur, filius fuit impij, & idololatræ Regis Amon. Sed hæc rara sunt exempla, quod uero frequenter,& quasi semp euenit,est malos ex malis parentibus generari,& bonos ex bonis. Huius rei tam multa, & tā aperta sunt exempla,ut non sit opus recensere. Causam uero huius siquis nosse cupit,illi libenter offerimus. Certum est uarias aiorū inclinationes,ex uarijs corporis cōplexionibus oriri. Nam q cholera abundat, facile irascitur,facileq́ remittit. In quo pituita uiget somnolētiam, & pigritiam patitur. Qui sanguine pollet, lætis gaudet, & ad oēs carnis delitias est facile procliuis. Qui bilem atram,aut melancholiā plus satis habet, tarde irascitur, tardeq́ remittit,læta ferè oīa fugit,tristibus delectatur. solitudines quærit,frequentias hoīum deserit. Corporis complexiones,& qualitates tam uariæ,ex uarijs paren-

tum cōplexionibus ferè semp oriuntur. Qm̄ ex semine à parentibus in actu gn̄ationis deciso, filij corpus coagulatur, & coalescit, & deinde ex sanguine mr̄is paulatim formaẗ, et nutriẗ, et sic simul cū corpore, corporis inclinationes à parentibus recipit. Hanc sn̄iam duobus uersiculis elegāter cōplexus est Baptista Mātuan9, sic ingens:

Bapt. Mant. Qui uiret in folijs, uenit à radicibus humor,
Et patrum in natos abeunt cum semine mores.

Et hæc est infamia, quam filij à parentibus iure contrahunt. Præsumit.n.ius, & merito, filios tales esse futuros, quales eoꝝ parētes fuisse experientia cōpertum est. Nā in c. siquis. 6. q. 1. dr̄ ꝙ in filijs, paterni, hoc est, hæreditarij criminis exempla metuunẗ. Iuste igitur hæreticoꝝ filij censentur infames: qa merito de illis suspicandū est, ut (nisi aliūde adiuuentur) in eum, quo parentes infecti fuere, labantur errorem. Hanc tn̄ iuris infamiā non sustinebunt filij eoꝝ hæreticoꝝ, qui ab hæresi resipiscentes, ad fidem catholicam redierunt, & eccl'ię unitati adhęserūt. c. statutum. 2. de hæret. lib. 6. Ex hac iuris infamia, ueluti ex radice quadam, aliæ pœnæ oriuntur. Hæreticus nō p̄t esse testis, ut patet in c. 1. extra de hæreticis. & c. ipsa pietas. 23. q. 4. Et merito repellitur hæreticus à testimonio perhibendo: quia inter multa, quæ in teste requiruntur, est fama, c. testm̄. extra de test. & attest. & cap. pręterea de testibus cogendis. Et Isidorus in lib. Etymologiaꝝ de testis qualitate loquens, ait: Si uita bona defuerit, fi-
Isidor. de carebit. Non.n. pōt iustitia cum scelerato homine hr̄e cōmercium. Hæc ille Et hn̄r hæc uerba in cap. Forus. extra de uerb. signif. Deinde (ut dr̄ de regulis iuris. lib. 6.) semel malus semper p̄sumitur malus: pręsertim eodem gn̄e mali. Hæreticus igitur, q falsum dedit de fide catholica testm̄: iuste præsumitur de qualibet alia re falsum datur9
Ecc. 34 testimonium. 2. q. 7. cap. Non potest. Præterea sapiens Ecclesiasticus ait: A' mendace quid ueꝝ dicetur? Quibus uerbis satis aperte sapiens docet non esse reddendā homini mendaci fidem. Non est ergo præbenda fides

hæretico: quia semel in graui, perniciosoq́ mēdacio est deprehensus, & inde consequens est, ut non sit accipiendus in testem. Hoc tamen non absolute, & uniuersaliter accipiendum est: quia inde excipienda est causa hæresis, *in* qua hæreticus contra hæreticum pōt reddere testimonium. cap. in fidei fauorem. de hæreticis. libro 6. & secunda quæst. 7. capite. si hæreticus. Nam regula illa, qua docetur socios criminis non esse in testes admittendos, sicut fallit in crimine læsę maiestatis, & simoniæ: ita etiam fallit in crimine hæresis. Hæreticus igitur contra hæreticum testificari potest: non tñ contra fidelē. Ex quo infero, quod hæretico semiplenæ probanti contra catholicum Christianum non deferetur iur̃m in supplementum semiplenæ probationis: quamuis oppositũ sit lege statutum. Nam lege præcipitur, ut semiplene ꝓbanti deferatur iur̃m necessarium in supplementum ꝓbationis. l. Admonendi. ff. de iureiurando. l. in bonæ fidei. C. de rebus creditis. & cap. super eod. extra de his, quæ ui, metúsue causa fiunt. Tale autem iur̃m non est concedendum hæretico semiplene ꝓbanti contra Christianum: quia tale iur̃m supplet locum cuiusdam testimonij. Hæreticus autem cum à testimonio reddendo sit iure repulsus, consequens est, ut iur̃m non sit illi deferendum ad supplementum semiplenæ probationis. Prætere a antequam iur̃m alicui deferatur ad supplendam semiplunam probationem, inspicienda prius est personæ qualitas, & anxie examinanda; ut. s. uir bonus ille sit, uerax, fidelis, timens Deum, qui pro magno aliquo pretio peierare non auderet. Quæ omnia cum longe absint ab hæretico, consequens est, ut non sit illi deferendum iur̃m ad supplementum semiplenæ probationis. Eadem etiam ratione hæreticus catholicum accusare non potest. 2. quæst. 7. cap. alieni. & cap. Pagani. Qui alterius crimina iuste accusare, aut reprehendere uoluerit, oportet, ut ab eisdē criminibus ipse sit alienus. 3. quęst. 7. cap. qui sine. & cap. Postulatus. Et hoc ipsum egregius

poeta eleganter docuit, sic inquiens:

Iuuen. Loripedem rectus derideat Aethiopem albus.

Altera est adhuc hæreticorum pœna, quæ etiam ex p̃dicta iuris infamia deducitur, & est priuatio cuiuscũque dignitatis, & officij publici, & cuiuscunq; beneficij ecclesiastici, & indignitas, & inhabilitas, ad aliqd hor̃ in poster̃ suscipiendum. Circa hæc tñ oportet admonere lectorem, q̃ hæc duo uidelicet, priuatio susceptor̃, et indignitas ad suscipienda, non sunt æqua lance pensanda. Nam priuationem officij, aut beneficij suscepti, non incurrunt ipso iure hæretici: sed solum postq̃ ad illam priuationem fuerint à iudice condemnati. Nam uerba, quæ hñr in cap. ad abolendam. parag. p̃nti. extra de hæreticis. non exprimunt sñiam à iure latam: sed sñiam à iudice ferendam, sic. n. ibidem dicitur. Totius eccl'iastici ordinis prærogatiua nudetur, si dixisset, sit ipso facto, aut ipso iure nudatus, sñiam expressisset latam. Dicens autem: Totius ecclesiastici ordinis prærogatiua nudetur, aperte expressit sñiam à iudice ferendam. Et in cap. Excõicamus. parag. credentes. uerba eiusdem notæ ponuntur, quæ ferendam exprimunt sñiam, & non latam. Quo fit, ut hæreticus presbyter antequam per ecclesiasticum iudicem sit ecclesiastici ordinis prærogatiua nudatus, & per Ep̃m degradatus, non possit pp crimen hęresis, aut pp quoduis aliud crimen à seculari ptãte puniri. Et siquis iudex secularis ante hmõi prærogatiuæ denudationem in talem p̃sbyterum hęreticum per se, aut per alium manus inijceret uiolentas, incideret in sñiam canonis, siquis suadente diabolo. Quia ille talis quamuis hęreticus, gaudet eccl'iastici ordinis priuilegijs, quousq; per sñiam competentis iudicis ecclesiastici sit illis priuatus. Sequitur etiam inde hæreticum, qui aliquod offm̃ publicum habet, antequam officio spolietur, facere fructus, qui ex tali offõ proueniunt suos, qui statim in ius, & ptãtem fisci succedunt. Huius corrolarij pars prima inde est manifesta, q̃ hæreticus ille adhuc retinet of

ficium, & habet in illo ueram, & plenam possessionem, & per consequens habet etiam ius ad fructus percipiẽdos. Tale.n.ius ad fructus recipiendos oritur ex possessione officij, ergo cũ nullo alio iure sit impeditus, ne tales fructus percipere possit. Sequitur inde necessario, ut officio retento, retineat etiam fructuum receptionem q̃ ex tali officij possessione oritur. Nam concesso principali, conceditur quidq̄d ex illo pendet: nisi sit aliunde sublatum. Hoc autem non eueniret, si hęreticus esset ipso iure omni officio priuatus. Tunc.n.fructus officij acq̄rere non posset: quia nullum ius ad illos fructus percipiẽdos hr̃et. Alteram corrolarij partem probo, quia hæreticus ipso iure priuatus est dñio omnium bonorum suorum, & in eius locum subrogatus est fiscus, cap. cum secundum leges. de hæret. lib. 6. Et inde sequitur, ut fructus, quos hæreticus acquirit, eo ipso quòd sunt ab eo acquisiti, transeant in ius, & potestatem fisci. Potest etiam aliter dici, ꝙ hæreticus licet non sit ipso iure officio & dignitate priuatus, est tñ ipso iure priuatus iure ꝑcipiendi fructus, qui ex tali officio proueniunt, & ius illud succedit fisco, sicut cætera bona. Et iuxta hunc modum dicendi, hæreticus quamuis offm̃ retineat, non faceret fructus suos: sed fiscus ratione iuris, quod sibi ꝑꝑ hæreticum competit, eos acquireret sibi. Et forte hoc ultimum est magis iuri consonum, ꝑpea ꝙ in cap. fin. extra de hæreticis. dr̃ esse absolutos ab omni debito dñij, fidelitatis, & obsequij, qui hæreticis erant q̃ñolibet obligati. Et inde consequens est, ut qui hæretico ratione alicuius officij publici, aut dignitatis aliquos reddirus debebat, sit absolutus à tali debito reddẽdo, & ita hæreticus non habebit ius ad tales redditus exigendos, & per consequens nũquam faciet fructus suos: quamuis offm̃, aut dignitatẽ retineat. Hæreticus igitur licet non sit ipso iure priuatus officio, aut dignitate, est tñ ipso iure priuatus, iure exigẽdi fructus, aut redditus, qui sibi ratione officij, aut dignitatis competere poterant, & ius illius succedit fisco, do-

nec hęreticus sit officio illo, aut dignitate priuatus. Alia pœna, quæ est indignitas, aut inhabilitas ad officia publica, aut ecclesiastica beneficia recipienda, duriorè, & acerbiore constringitur lege. Nam ut hãc pœnam incurrat hæreticus, non est opus aliqua iudicis sñia, quæ illum censeat indignum, aut inhabilem: sed postquam factus est hæreticus ipso iure censetur inhabilis, & indignus ad talia officia publica, aut ecclesiastica bñficia recipienda. Hoc apertissime docetur in cap. Quicunq;. paragr. hæretici. de hæreti. lib. 6. Ibi. n. decernit Papa, ut si secus actum fuerit, sit irritum, & inane. Nec solum ille indignus, & inhabilis est: sed etiam omnis uir ecclesiasticus, qui ad preces hæretici, uel fáutoris dignitates, personatus, & q̃cunq; alia eccl'iastica bñficia est adeptus, est illis omnibus ipso iure priuatus, & indignus, & inhabilis factus ad alia in posterũ recipienda. Quæ pœna solos illos respicit, qui sciuerunt talia beneficia ad hæretici preces sibi conferri. Nam qui ignorauit beneficium sibi ad preces hæretici esse collatum, licet sit ipso iure tali beneficio priuatus, non tñ ad alia in posterũ recipienda censetur inhabilis. Quæ omnia aperte docentur in cap. quicunq;. parag. ad hæc. de hæret. lib: 6. Hæc pœna indignitatis, & inhabilitatis non in solis parentibus sistit: sed ad filios usq; protenditur, & aliqñ latius euagata etiam in nepotes grassatur. Quę diuersitas ex solo parentum discrimine oritur: quia si pater est hæreticus, indignitatem, & inhabilitatẽ suam ad filios suos, & ad nepotes usq; mittit. Si uero sola mater est hæretica solis filijs, & non nepotibus inhabilitatem impingit. Etsi pater, aut mater postquam alter eorũ fuit factus hæreticus, deĩde pœnituit, & hæresim deserens ecclesiæ unitati se firmiter coniunxit, neq; nepotes, neq; filij ullo pacto cẽsebũtur ad ecclesiastica beneficia indigni, aut inhabiles. Hęc omnia hñr in capite statutum. 2. de hæreticis. libro 6.

An iustũ sit, ut pp hæresim patris filius Catholicus puniatur. C. X.

Multi sunt qui iniustum, & plus satis acerbũ esse pu-

tant,ut hæreticorum filij catholici, propter suorum parentum hæresim, eisdem quibus illorum parentes pœnis puniantur, ita ut sint infames quemadmodum illi,inhabiles ad officia, aut beneficia recipienda perinde ac illi, bonis omnibus paternis quæ sibi hæreditario iure conuenire poterant, priuati ut illi. Vidi.n.ego multos in Flandria,cũ illic ante annos decem uersarer,qui licet iustum esse censebant hæreticos puniri,male tñ illos habebat parentũ hęreticorum pœnas ad filios eorum esse protensas, accusabantque eam hereticorum punitionem,quæ canonico,& ciuili iure præcipitur:& Hispaniam impetebant, propterea quod audierant omnia iura,quæ à summis Pontificibus,aut à Cæsaribus sunt contra hæreticos statuta,ad unum usque in Hispania obseruari,& in me tanquam in iuris propugnatorem uehementer inuehebant. Dicebant.n.indignum esse,ut quis sine culpa puniatur, cum Deus (ut aiebant) neminem pœna aliqua citra culpam afficiat. Et hoc ipsum testimonio cõfirmabant Augustini dictis: Nõ prius Deus est ultor,quam aliquis sit peccator. Deinde ad suæ sniæ robur addebant illud, quod Deus per Ezechielem prophetam loquutus est,sic dicens:Anima,quæ peccauerit,ipsa morietur,filius non portabit iniquitatem patris:et pr̃ non portabit iniquitatem filij: iustitia iusti super eũ erit, & impietas impij super eum. Quibus uerbis aperte (ut dicebãt) nos docet Deus neminem pro peccato alieno puniendum: sed unumquenque pro suo. His ergo rationibus, quæ sibi uidebantur tãquam nodus Herculeus indissolubiles illi moti dicebant, iniustum esse,ut hæreticorum filij pro parentum iniquitate puniantur. Sed certe illi, & quotquot alij ita sentiunt, tota aberrant uia, & suam magis, quàm catholicæ fidei causam agere vñr. Istorum error inde conuincitur,quod sic sentientes non solum iura,& decreta humana: sed etiam Deum accusare, & criminari vñr,qui sæpe filios pro peccatis parentum punit,ipsomet testante,qui ait: Ego sum Dñs Deus tuus fortis zelotes, uisitans iniquitatem patrum in filios in

Augu. Ez.18. exo.20

tertiam,& quartam generationē eorum, qui oderunt me. Visitans dixit:pro eo,quod est,puniens, aut uerberans, aut castigans. Nam cum aliquod horum erga nos in hac uita exn̄tes pro nostris peccatis Dn̄s facit: tunc nostras
Ps. 88. uisitare dicitur iniquitates. Sic.n.ipsemet per Dauid prophetam ait: Si iustitias meas prophanauerint, & mandata mea non custodierint: uisitabo in uirga iniquitates eorum, & in uerberibus peccata eorum. Iuxta hunc modū uisitare se dicit Dn̄s iniquitatem patrum in filios in tertiam,& quartam generationem:quia pro iniquitate parentum Deus punit filios usque ad tertiam, & quartam gn̄ationem. Filij.n.res quædam sunt ad parentes spectātes,& quæ inter omnes res externas magis ipsos parentes contingunt,& propius ad ipsos accedūt. Et hic euenit, ut illorum morbos ægreferant, perinde ac suos, de illorum aduersitate doleant,ut de sua,de illorum morte uehementius lugeant,quàm de cuiuslibet supellectilis amissione. Deinde filij sunt sub dn̄o,& ptāte parentum constituti,& sunt quasi quædam parentum possessio. Vnde sequitur, ut quemadmodum infirmitas, & mors serui cedit in damnum dn̄i, cuius est seruus: ita etiam efflictio filij in damnum cedat ipsius patris; potest.n.pater operis filij uti, & illas locare,quemadmodum serui. Et inde necessario sequitur, ut filio, aut mortuo, aut ægrotante, damnum patiatur pater,& sic in morte,aut ægritudine filij pater puniatur,perinde ac puniret in morbo, aut morte serui. Cum ergo Deus filijs morbos,uulnera, famē,iniurias,aut quoduis aliud aduersum immittit, nō tam illos, quam illorum parentes in ipsis punit. Sic punitus
2.re.12 est Dauid in morte filii ex adulterio nati,ut in illo dolorem,& pœnam sentiret,quē ex illicito coitu,& dānato genuerat. Puer.n.non est punitus: sed potius Deo miserante ante usum rationis raptus est, ne malitia mutaret animam illius. Mors ergo pueri quatenus ip̄m respicit puerum,non punitio fuit: sed opus misericordię, quatenus uero ad ip̄m Dauid illius parētem spectat, opus fuit punitionis,

nitionis,& uindictæ,per quam in eo,qđ peccauerat,ille punitus est. Sic etiam paruulos Sodomæ sine ullo pctō Gen.19
proprio simul cum parentibus suis igne consumptos,&
paruulos cum Dathan & Abiron sine proprio peccato Nu.17.
uiuos à terra deglutitos dominus non puniuit: sed potius illorum misertus est,cum illos innocentes ex hac uita migrare compulit: ne si in illa diutius perstitissent,paternarꝫ iniquitatum fuissent imitatores effecti,& sic grauiores postea pœnas sustinerent. Aliqñ etiam filios prouectæ ætatis deus pro parentum peccatis affligit, ꝑ quā afflictionem non filios: sed ipsos parentes punit. Filijs quidem talis afflictio cedit in bonum: quia per illā cautiores fiunt ad futura peccata cauenda, & eorꝫ uirtus, & meritum per illam si patiēter feratur,crescit. Quo fit, ut licet talis afflictio sit illis grauis, & acerba: nūquam tñ respectu illorꝫ pœna dicetur,neque punitio, secundū quod pœna,aut punitio dicit ordinē,& respectū ad culpam.Parentibus tñ comparata talis filiorꝫ afflictio pœna dicetur: qm̄ pro ipsorꝫ parētum peccato est filijs inflicta,in quibus simul etiam parentes affliguntur. Hinc est,quòd peccante Cham peccato irreuerentię in patrē, filio ipsius Cham uidelicet Chanaā maledixit Noe sic
dicens maledictus Chanaā seruus seruorum erit fratribus suis. Gen.9
Chanaam puero filio Cham maledixit Noe,ut per illam maledictionem grauius affligeret, & puniret Cham,cum ille uideret non solum se: sed etiam filiū suū à patre maledici. Et iuxta hunc modum non solū filios: sed etiam nepotes,& deinceps usque ad quartam gñationem dominus pro peccatis parentum affligit, ut in il
lis puniat auum illorum,siue proauum, siue tritauum. Exo.20
Visitans(inquit Deus)iniquitatem patrum in filios usqꝫ filios usque in tertiam,& quartam gñationem. Non dixit ultra quartam gñationem: quia uita parentum raro adeo protēditur,ut post quartam,aliam ex se illi uideāt gñationem,per cuius afflictionem possint ipsi puniri. Nam quia afflictio filiorꝫ pro peccatis parentum,infer-

tur à Deo ad ipsorum parentum punitionem: ideo cõgruũ est, & necessarium, ut in solis illis filijs, siue gñationibus fiat, quas uidere potest ipse peccãs. Nicolaus Lyranus super Exodum hanc diuinæ ultionis sñiam interpretãs, data prius hac, quam nunc retulimus expositione, aliã

Nicol. postea subiũgit, sic inquiens: Alio modo intelligitur de

de Ly. pœna æterna, quæ infligitur filio pro iniquitate patris, inquantum est imitator paterni sceleris: ideo subditur, Vsque ad tertiã, & quartam gñationem. Quia sicut dictum est, aliqñ mali homines uident filios suos usq; ad tot gñationes, & sic informãt eos suis malis exemplis, uel illi imitantur, quod uiderunt in patribus. Hæc ille. Et eandem sententiam uidetur innuere sanctus Thomas in Secunda Secundę. q. 108. art. 4. in responsione ad primũ principale argm̃, ubi enumerans rationes, pp quas unus pro peccato alterius potest temporaliter puniri, sic ait: Alio modo inquantum pctm̃ unius deriuatur in alterũ, uel per imitationẽ, sicut filij imitantur peccata parẽtum, & serui peccata dominorum, ut audacius peccent. Vel p modum meriti: sicut peccata subditorum merentur peccatorem prælatum, secundum illud Iob. 34. Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi, Vnde & pro peccato Dauid ppl'm numerãtis populus Israel punitus est, ut hr̃. 2. Regum ult. Siue etiam per aliqualem consensum, seu dissimulationem: sicut ẽt interdum boni simul puniuntur in tpalibus: quia eorum peccata non redarguerunt, ut Aug. dicit in primo de Ciu. Dei. Hactenus sanctus Thomas loco supra citato. Sed salua reuerentia, quæ tantis uiris debẽt, mihi illorum sentẽtia nõ placet, nec placere poterit alicui rem bene considerãti: nisi forte ille affectu potius, quàm rõne ducatur. Filius si quidem paternę iniquitatis imitator, si pro hac imitatione punitur à Deo, non pro peccato patris punitur: sed p suo: quia talis imitatio peccatum propriũ est filij. Hoc autem filij pctm̃ quamuis non fuisset ad patris imitationem factum, nihilominus puniretur à Deo in ipso filio

illius perpetratore: ergo qñ fuerit ad patris exemplum cõmissum, etiã erit puniẽdum in ipso filio. Per hoc enim, quòd filius patris exẽplo facinus aliquod perpetrauit, non tollitur ab eo tota facinoris culpa: quamuis quodam modo minuatur. Consequens igitur est, ut si Deus filiũ aliquem pp paternæ iniquitatis imitationẽ puniat, pro peccato proprio illum punire dicatur, & non pro paterno: quia talis imitatio (ut diximus) proprium est filij pctm̃. Non conuenit ergo talis interpretatio literæ textus ex lib. Exodi supra citati, quæ ait: Visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam, & quartam gñationẽ. Tunc enim (ut oñsum est) nõ uisitat Deus iniquitatem patrum: sed iniquitatem filioꝝ in ipsismet filijs. Prẹterea si iuxta illum modũ deus punit peccata parentum in filijs, non solũ usque ad tertiam, et quartam gñationem debet punire: sed in mille: quia quotquot patris iniquitatem fuerint imitati punienť à Deo, ẽt si usque ad mille gñationes illa paternæ iniquitatis imitatio progrederetur. Constat.n. quòd sæpe ultra quartã, & quintam generationem filij sunt paternaꝝ iniquitatum imitatores: quia sola fama, & alioꝝ relatu sciunt parentes suos, & auos, & proauos, & tritauos, & alios superiores ita fecisse. Pater quidem aut uerbo, aut malo exemplo male instruit filium suum, & iste hanc malam, quam à patre accepit doctrinam, ad eũdem modum tradit filio suo, & iste alteri, & sic deinceps usque ad multas gñationes. Peccata autem ista semꝑ uocari solent peccata illius primi, qui talia egit, ut facile est uidere in tertio, & quarto libro Regum, quibus locis cum describuntur gesta Regum Israel, de multis malis Regibus idololatris, dicif. Et non declinauit à uia Ieroboam filij Nabath patris sui, qui peccare fecit Israel. Qui successionis ordo ultra decimam Ieroboam gñationem, nedum ultra quartam protensus est. Forte aliquis cupiẽs Nicolao Lyrano patrocinari: dicet terminum punitionis filioꝝ ꝓ peccato parentum, nõ esse à Deo limitatum usque ad quartam

generationẽ: sic ut ultra nunquã progrediatur talis punitio: quia ibidem non est dictũ, quòd uisitet Deus iniquitatem patrum in filios in tertiã, & quartam gñationem præcise. Quo fit, ut licet ultra decimã, & uigesimã gñationem extendatur imitatio paternæ iniqtatis, possit oĩs talis (iuxta dei sñiam) ꝓ peccato pr̃is puniri. Hanc expositionem aperte expugnant ea q̃ in eadem litera textus continuo sequũtur. Nam quòd postquã dixit: Ego sum dñs Deus tuus fortis zelotes, uisitans iniquitatẽ patrum in filios in tertiam, & quartam gñationem eoꝝ, q oderunt me, statim subdit: Et faciẽs misericordiã in milia, his qui diligũt me, & custodiunt præcepta mea. Per quæ uerba aperte satis docuit latissimam esse dr̃iam inter punitionem maloꝝ, & præmium bonoꝝ. Quia peccata parentum punit in filiĳs usque in tertiã, & quartam gñationem. Virtutes aũt patrum, & bona illoꝝ gesta remunerat in filiĳs usque in mille gñationes, hoc est, in ualde multas. Hoc.n. significauit per illa uerba: Et faciẽs misericordiam in milia his, qui diligunt me, & custodiũt præcepta mea. Deus siqdem, quia pronior est ad parcẽdum, quàm ad puniendũ, ideo breuiorem facit punitionem maloꝝ parentum: quia filios pro paterna iniquitate non ultra quartam gñationem punit. Bonis uero parentum operibus, multo longiora ꝑbet munera: quia filios pro parentum uirtutibus post multas generationes beat, & muneribus uariĳs donat. At si Deus uisitat iniqtatem patrum in filios, non solum in tertiam, & quartã gñationem: sed ẽt in mille, nulla iam esset differentia inter punitionem maloꝝ, & remunerationẽ bonoꝝ, cum ẽt illa (iuxta Lyrę expõnem) debeat in mille, & inumeras extẽdi gñationes sicut ista. Rursum sicut lege diuina docemur neminẽ pro bono alterius esse saluãdum, ita ẽt instruimur neminẽ pro pctõ alterius esse ꝑpetuo dãnandum. Nã Paulus de oĩum siue maloꝝ, siue bonoꝝ retri-
Rom. 2 butione loquens ait: Reddet unicuiq; secũdũ opa eius.
Ro. 14. Non ergo secũdum opa parentũ. Et iteꝝ: Vnusquisq; no

ſtrum pro ſe rationem reddet Deo. Vide quid dicit pro ſe. Filius ergo non reddet rõnem Deo pro parentibus ſuis. Et ſapiens ait: Per quæ peccat quis, per hæc & tor quetur. Vnde ſequitur, ut filius non ſit torquendus in æternum per ea, quę parentes eorũ peccauerunt. Hęc igitur Nicolai Lyrani ſnĩa: qua dicit pœnam ęternam infligi filio pro iniquitate patris, inquantũ ille eſt paterni ſceleris imitator, non eſt ullo pacto toleranda: ſed quę male, aut ſaltem minus caute ſuper Exodum locut⁹ fuerat, correxit ſuper decimum octauum caput Ezechielis ꝓphetę, dicens filium puniri pœna ſpũali, & ęterna ꝑ peccato patris occaſionaliter: quia peccatum patris ꝓbuit filio occaſionem peccati, pro quo filius tandem punitus eſt. Nam in illo loco Nicolaus Lyranus hęc, quę ſequũtur ait: Sciendum tñ quòd filij parentum malorũ frequẽter imitatores ſunt paternorũ ſcelerũ, eo ꝙ ſunt inter eos nutriti, & facta parentum hñt in authoritate maiori, & ſic frequenter puniuntur etiam corporaliter, et ſpũaliter pro peccato parentum: occaſionaliter tñ inquantum accipiunt ab eis exemplum: ſed pro peccatis proprijs ſimpliciter. Hęc ille. In quibus uerbis, aut quod ſuper Exodum male dixerat, correxit, aut quod illic obſcure dixerat, hic clare expoſuit. Beatus Thomas cautius locutus eſt: & ideo uerba illius non tanta indigent excuſatione, aut interpretatione. Nam uir ſanctus loco ſupracitato aperte fatetur neminem pro peccato alterius eſſe pœna ſpirituali puniendum. De hoc tñ inter illum & Nicolaũ Lyranum conuenit, quòd ille etiam docet filium eſſe ꝓ peccato pr̃is tp̃ali pœna puniendum, qñ peccatum patris deriuatur in filium per imitationem, hoc eſt, qñ filius eſt paterni ſceleris imitator. Sed quia (ut diximus) illa paternę iniquitatis imitatio proprium eſt filij peccatum: quamuis illius occaſionem prębuit pater: ideo conſequens eſt, ut tunc etiam temporaliter filius pro peccato ſuo, & non pro paterno puniatur. Et eodem modo dicẽdum eſt de peccato alicuius, quod deriuatur in alterum

Sap. 11.

Nicol. de Ly.

ratione consensus, uel dissimulationis, ob quam causam (ut dicit sanctus Thomas) aliqñ boni puniuntur cũ malis: quia illorũ peccata non redarguerunt. Qui in pctm̃ alterius consentit, proprium cõmittit peccatum: & ideo propriam exigit pœnam & similem illi, quam meretur is, qui scelus perpetrauit. Ideo Paulus de peccatoribus
Rom. 1 loquens, ait: Qui talia agunt, digni sunt morte, non solũ qui ea faciunt: sed etiam qui consentiunt facientibus. Proprium etiam cõmittit peccatum, q alterius peccatũ dissimulat, & non corripit, aut arguit: cũ arguere tenere tur: qa is pro consentiente apud Deum, & homines ęsti matur. Nam Glossa ordinaria super illum Pauli locum, quem nunc proxime citauimus, ait: Consentire est silere, cum possis arguere. Et Leo Papa Epl'a. 71. ca. 15. Qui alios cum potest ab errore non reuocat, se ipm̃ errare demonstrat. Quę uerba hñr extra de hęreticis. cap. Qui alios. Si consentientes, & dissimulantes proprio peccato consentiunt, & dissimulant, conuincitur inde, ut si cũ aliĳs criminum perpetratoribus simul puniuntur, p peccatis proprĳs puniantur & non pro alienis. Potest tamẽ hęc beati Thomę snĩa etiam excusari, & optime exponi, ut q illum tueri uelit, facile possit, dicẽs beatum Thomam non negare filium paterni sceleris imitatorem esse pro peccato proprio puniendum. Sed ultra dicit esse ẽt pro peccato patris, puniendum, ita ut filius, q prẽm i scelere imitatur simul pro suo, & pro paterno puniatur pec
Augu. cato. Et huic snĩę fauet Augustinus in prima expositione (duas. n. fecit) super Psalmum. 108. in uersu: Fiant nati eius in interitum. sic dicens: Quemadmodũ bonorum imitatio facit, ut etiam propria peccata deleantur, sic malorũ imitatio facit, ut non solum sua: sed etiam eorũ, quos imitati sunt merita sortiantur. Hęc Augustinus. Qui quamuis loqtur de imitatore solo, q tñ beato Thomę patrocinari cupit, oportet, ut idem dicat de consentiente, & dissimulante, ita ut siue consentiẽs siue dissimulans: non solum puniatur pro suis peccatis; sed etiam p

illis, q̄bus consensit, aut q̄ dissimulauit. Sed iuxta hanc expositionem difficilis adhuc manebit q̄stio de filio paternam iniquitatem imitantem, quare non punitur pro peccato alterius, quem imitatur, sicut punitur pro pctō paterno? Siquis uero concedat ēt hominem puniri pro peccato aliorꝝ, quos imitatur: sicut pro peccato paterno, causam suscipiet difficillime sustinendam. Qm̄ hoc dato, oportebit ēt concedere, ut si mille homines quis in aliquo scelere imitetur, non solum pro suo peccato: sed etiam pro peccatis omnium illorꝝ, quos in eodem scelere imitatur, sit puniendus. Quod siquis concedere uelit, duram certe, & nimis acerbam faciet iustitiam diuinā. Ideo ut ab omnibus his angustijs liberemur, melius dicēdum esse putamus, filium innocentem pro peccato pr̄is puniri ob eam solam causam: quia filius est res quędam patris ad illum spectans, & quædam illius possessio, in cuius afflictione punitur pater tanquam in re sua, & tanto magis quanto filium pater magis diligit, quàm reliquas omnes tp̄ales possessiones. Certum enim est patrē acrius puniri, qn̄ scit filium suum priuatum esse successione bonorꝝ suorꝝ, quàm si sciret bona illa, quibus ipse priuatus est, transitura in dn̄ium, & possessionem filij. Nam licet pater acerbe doleat, ꝓpea quòd priuatur dn̄io, & possessione omnium bonorꝝ suorꝝ, aliquod tn̄ suscipit solatium, qn̄ scit filium suum successurum in dominium omnium bonorꝝ suorꝝ, taliq́ꝫ solatio utcunque lenit doloris sui acerbitatem. Vnus enim ex doloribus, qui parentes morientes acriter pungunt, est cum pręsciunt inopiā, aut iniuriam, aut quamlibet aliam calamitatem, quam post mortem suam passuri sunt filij sui. Si uero filios suos incolumes, & rebus omnibus tp̄alibus affluentes relinquunt, leuius mortem ipsam ferunt. Licet igitur hæreticorꝝ filij affligantur, per priuationem paternorꝝ bonorum, & infamiam, & aliàs similes pœnas: quia tamē parentes per hm̄oi filiorꝝ afflictionem torquentur: ideo ꝑ illam parētes ꝓ suorꝝ criminum meritis puniunt̄. Nullo

itaq; alio modo admittendũ eſt, ut filius innocens ꝓ pec cato patris puniatur, ſiue (ut rectius loquar) affligatur: niſi quia talem filioꝝ afflictionem pater grauiter ferẽs, in illa affligitut, & punitur. Forte contra hanc ſnĩam ali quis mihi obijciet, definitionem eccleſiæ datam in cap. accuſatus, paragrapho in eo uero caſu. de hæret. lib. 6. Il lo. n. loco Papa decernit hæredes cuiuſcunque hæretici: cuius hęreſis ante mortẽ non fuit declarata, debere poſt mortem: ſi tunc de hæreſi defuncti conſtiterit, tota hæreditate, quam ab hæretico habuerunt, priuari. Si filius, iuxta hoc decretum, poſt mortem patris, bonis paternis priuetur, non eſt dubium ipſum tunc pro peccato patris torqueri: nec tñ per illam filij torturam, pr̃ punitur, cum iam ille defunctus ſeculo ſit, & pœnas filioꝝ, quas ĩ hac uita patiuntur, iam ſentire non poſſit. Falſum eſt igitur, quòd nunquam filius innocens pro peccato patris affligitur: niſi quia per talem afflictionem pr̃ punitur. Hanc tñ obiectionem nos multis modis facile reijcimus. Primo quidem non eſt uſquequaque certum, parentes defunctos, aut alios cognatos, qui in purgatorio, aut in inferno ſunt non ſentire eas pœnas, quas ſui propinqui in
Augu. hoc ſeculo patiuntur. Nam beatus Auguſtinus ſup Pſalmum. 108. de hac re diſſerens, non eſt auſus aliquid definire: ſed hanc rem dubiam, & incertam reliquit, ſic inquiens: Etiam'ne hoc ad pœnam Iudæ pertinere credẽdum eſt, quod poſt eius mortem ad mendicitatem uxor eius, & filij eius ꝑuenerunt, & translati ſunt, & eiecti de habitationibus ſuis, ſcrutante fœneratore oĩm ſubſtantiam eius, & diripientibus alienis oẽs labores eius, nemi ne adiuuante, nec miſerante pupillos eius, & quod cito ſunt ſine poſteris mortui? Nunquid etiam de his, quæ in ſuis poſt mortem cuiuſque contingunt, ullus mortuos tangit dolor? Aut hæc ſaltem ſcire putandi ſunt, quoꝝ ſenſus alibi eſt pro meritis, ſeu bene, ſeu male? Cui reſpõdeo magnam quidem eſſe qõnem: nec in præſentia diſſerendam, quòd ſit operis prolixioris, utrum, uel quate-

nus,uel quo ea,quæ circa nos aguntur,nouerint spiritus mortuorum. Et aliquibus interiectis subdit. Quapropter quod Iuda tam infeliciter mortuo, ita uxor eius uidua, & filij eius orphani remanserunt,ut fœneratore scrutante omnem substantiam eius,et diripientibus alienis omnes labores eius,de suis habitatoribus eijcerentur: nec aliquem pupilli eius miserantem inuenirent, & in una generatione sine posteris interirent. Si hæc sentiunt,mortui, cumulus malorum est: si hæc non sentiunt,formido uiuorum est. Hucusque Augustinus. Qui definire non est ausus,an mortui sciant infortunia suorum charorum uiuentium. Si hæreticus defunctus noscit miserias,& calamitates,quæ filijs suis ob suam hæresim accidunt,non est dubium illum per illas miserias torqueri. Deinde & si defunctos lateret,quid circa propinquos uiuentes agatur,nulla tamen ex parte nostræ sententiæ refragatur,quod adducitur ex cap. Accusatus, paragr. in eo uero casu. Nam hæreticus (ut iam superius docuimus) non à solo tempore damnationis: sed ab hora commissi criminis,amittit dominium bonorum suorum,& ab eadem hora filius est priuatus est iure succedendi in bonis paternis. Vnde necessario consequitur,ut hæreticus occultus,cuius hæresis post mortem declarata est,sit dicendus fuisse ante mortem à iure punitus in se,& filijs suis: quamuis non fuerit ante mortem hanc punitionem expertus, Indignum quippe fuisset filium hæretici iam defuncti nullis suis hoc exigentibus demeritis,paterna hæreditate priuare: si illius uerum dominium per mortem patris acquisiuisset. Sicut etiam iniustum esset filium ob patris hæresim priuare alijs bonis,quæ nullo hæreditario iure acceperat:sed proprio labore conquisierat. Filius autem hæretici defuncti,postquam declaratum est patrem fuisse hæreticum, iuste priuatur possessione bonorum paternorum: quia nullum in illis habebat dominium, sed fiscus: quoniam à die commissi criminis pater (ut diximus) fuerat omnibus bonis illis priuatus, & fiscus in eius locum subrogatus. Et certe ex hoc loco fortissimum(mea sententia)potest sumi argumentum ad confir-

mandum nr̄am opinionem, quam supra ꝓposuimus cō tra Archidiaconum dicentem, hęreticū non statim post delictum esse priuatum dn̄io bonoꝝ suoꝝ: sed necessariam esse iudicis sn̄iam, quæ declaret illum esse hęreticū. Si hoc uerum esset, sequeretur inde hæreticum in hæresi occulta decedentem habuisse dn̄ium bonoꝝ suoꝝ usque ad instans mortis suæ cum ante illud tp̄s nunquam fuerit de hæresi damnatus. Hoc concesso, sequitur inde necessario, hæredem, qui tali hæretico successit, hr̄e post mortem illius ueꝝ dn̄ium bonoꝝ illꝓꝝ, quoꝝ erat dn̄s hæreticus moriens. Et inde ultra sequitur, ut quamuis mortuus declaretur fuisse hæreticus hæres non sit sine culpa sua priuandus bonis illis, quoꝝ iam fuerat factus dn̄s: sicut non priuatur bonis alĳs, quæ ipse proprio labore conquisierat. Sed cum hæres iure priuetur bonis, quæ possedetat hæreticus defunctus postquam declaratum est illum fuisse hæreticum, et non priuetur bonis, quæ ipse hæres ante possidebat, conuincitur inde hæredem hæretici nunquam illoꝝ bonorum habuisse dn̄ium sicut aliorum, & hoc non ob aliam causam: nisi quia hæreticus, cui ille successit, tale dominium amisit a' die, & hora commissi criminis.

Respondetur obiectionibus, quas in principio præcedentis cap. pro parte contraria proposita sunt. Cap. XI.

Superest iam, ut illis rōnibus, & argumētis rn̄deamꝰ, quibus (ut in principio huius c. diximus) innituntur hi, qui oppositam tuentur partem. Primo quidem probant iniustum esse, ut filius pro peccato parentis puniatur: qa Deus (ut dicunt) neminem pro aliena culpa punit: sed pro sua. Quales, quantósque hæc argumentatio habeat neruos, ex his, quæ diximus facile cuique constare poterit: quia manifestis scripturæ testimonĳs ostendimus Deum uisitare iniquitatem patrum in filios. Quapropter hanc argumentationem in illos facile retorquere poterimus, ut suo ipsorum gladio illos transfigamus, sic dicentes; Iustum est, ut filius pro patris peccato pu-

niatur: quia Deus, qui iustissimus est, & errare non potest, sæpe in hac uita filios pro peccatis parentum punit. Sed hanc suam sniam illi confirmant testimonio Augu. Aust. dicentis: Non prius Deus est ultor quàm aliquis sit peccator: Sed hoc August. dictum nihil nos mouet: quia si bene aduertantur illius uerba nihil contra nos agunt. Nam licet Deus nunq̃ se de aliquo uindicet, quin prius ille sit pctōr, sæpe tñ Deus multos absq; aliqua illorꝫ culpa affligit, & torquet. Non.n.sunt prorsus idem uindicta, siue punitio, & afflictio. Vindicta siquidem habet quendam respectum ad iniuriam præcedentem, sine qua nulla pœna uindicta, aut ultio dici potest. Punitio etiam siue castigatio: si iuxta ueram, & propriam illarꝫ uocum sigñationem, quælibet illarꝫ sumatur, respectum dicit ad culpam, sine qua nullus proprie puniri dicitur, siue castigari: quamuis acerbissime torqueatur: afflictio uero siue tortura, nullum horꝫ dixit respectuum. Nam si q̃uolibet quis tribulationem patiatur, siue pp culpam, siue sine illa: semper affligi dicer̃. Iusti.n. quibus Deus tribulationes uarias in hac uita ad eorꝫ meritum augendum, dat, affliguntur quidem, & torquentur: sed non puniuntur, neq; castigantur: quia non est in eis culpa quæ debeat puniri, aut castigari, et si aliqua erat, non tanta indigebat castigatione. Neq; Deus de illis uindictam sumit, aut ultionem: quia non inuenit in illis offensam, quam debeat ulcisci. Optime ergo locutus est Augustinus, cum dixit: Non prius Deus est ultor quã aliqs sit pctōr: quia Deus non ulciscitur nisi pctm̃, quod est q̃dam illius offensa: neq; uindictã sumit Deus: nisi de peccatore, qui illi iniuriam per pctm̃ irrogauit. Sæpe tñ punitio capi solet non iuxta propriam illius uocis sigñationem: sed ut latius se extendit, pro omni afflictione, siue illa sit pp pctm̃ inflicta, siue absq; pctō. Et hoc mõ capir̃ nomen punitionis in cap. Vergentis. parag. Nec hmõi. extra de hæreticis. Ibi.n. dr̃, qd' in multis aliis casibus ẽt secundum diuinum iudicium, filij pro parentibus tpal'r

puniuntur. Quo loco apertissime constat nomen punitionis positum esse pro afflictione. Filij.n. qui non peccauerunt, non proprie puniri dñr: sed affligi: patres autem qui peccauerunt per filiorum afflictionem puniuntur. Dixit igitur, puniuntur, pro eo, quod est affliguntur. Quãuis autem Deus neminem sine culpa puniat, aut castiget: sępe tñ sine culpa affligit, aut torquet: sed hoc nunquam facit sine multiplici causa, & quidem iustissima, licet illarum afflictionum causa frequenter homines lateat: sic ēt leges humanæ sæpe hominibus pœnas aliquas sine culpa infligunt, nunquam tñ, si iustæ leges sunt, eas infligunt sine causa. Multiplex.n. potest causa suffragari, ut pp illã possit aliquis merito affici aliqua pœna tpali. Primo quidem potest aliquis sine culpa sua per aliquod accidens effici ineptus, & indignus ad aliquod bonum habendũ, uel consequendum. Pñt.n. multa deesse alicui sine culpa sua, quæ iure exiguntur ad aliquod offm̃ assequendum, aut recte exercendum. Ad sacerdotium, & ad Ep̄atum requiritur ætas debita, sufficiens literarum notitia, aliquorum corporis membrorum sanitas, quibus omnibus quisque potest sine culpa sua carere, & ita sine culpa sua iuste ab Ep̄atu, & à sacerdotio repelletur. Ita leprosus sine culpa sua repellitur ab administratione ecclesiæ. Et pp bigamiam, aut iudicium sanguinis sine culpa sua remouetur à susceptione ordinis sacri, & impedit̃, ne exerceat iam susceptum. Propter hanc causam filius hæretici sine culpa sua repellitur ab offō, & beneficio: quia ipso iure est infamis, etiã sine sua culpa. Ad offm̃ uero, aut beneficium iuste assequẽdum: fama bona est potissimũ necessaria. Secunda causa esse potest: quia bonum quo quis priuatur non est bonum proprium: sed cõmune, & iustum est, ut quis pp bonum cõmune assequendũ, uel conseruandum, patiatur in se detrimentum aliqđ. Quod ciuitas aliqua habeat Ep̄alem sedem: non solum ad clericos spectat: nec solum est bonum illorum: sed bonũ totius ciuitatis, & pp inopiam ciuitatis iuste posset

ab illa sedes Epãlis auferri: & quamuis esset diues, si populus, clero etiam repugnante, & contradicente, interfecisset Epm̃ suum, tota ciuitas priuanda esset dignitate Epãtus. Quo facto clerus tot⁹ afficietur pœna, & patietur dãnum sine culpa sua: non tñ sine causa: quia bonum quo tunc clerus priuatur, non erat proprium: sed cõmune bonum totius ciuitatis. Punita autem ciuitate, & priuata tali bono, consequenter affligitur clerus, & priuatur tali bono: quia pars est corporis illius. Nõ est enim iustum, nec rationi consentaneum, ut pars ciuitatis Episcopum habeat: reliqua parte eadem dignitate carente. Ob hanc etiam causam hæreticorum filij sine culpa sua non admittuntur ad officium publicum: neq; ad beneficiũ, neq; ad electionem faciendam: neq; ad testimonium dicendum: quia quodlibet istorꝝ non particulare: sed cõmune totius ciuitatis est bonum. Qm̃ ad totam rempublicam spectat, ut officia publica, & bñficia habeantur à personis bonis, & omni prorsus mali suspicione carentibus. Tertiam adhuc beatus Thomas assignat causam, ꝑꝑ quam iuste potest aliquis sine culpa sua puniri, uel (ut rectius loquar) affligi, siue torqueri: quia. s. bonũ unius dependet ex bono alterius, & dat exemplum in crimine læsæ maiestatis, ubi filius sine culpa sua amittit hæreditatem pro pctõ patris, & posset idem dici de crimine hæresis, in quo etiam filius (ut diximus) amittit hæreditatem pro peccato pr̃is. Nam quia pater propter huiusmodii crimina omnibus suis bonis priuatur, q̃ ipso iure sunt fisco applicata: ideo consequẽs est, ut filius amittat hæreditatem, quam ex bonis paternis habiturus erat. Nõ. n. poterat filius esse hæres ei⁹, qui moriens nihil prorsus habebat. Secundo cõtra hãc nostram sñiam arguũt hæretici, obijcientes nobis illud, quod Dñs per Ezechielem prophetam ait: Anima, quę peccauerit ipsa morietur: filius non portabit iniquitatẽ patris, & pr̃ non portabit iniquitatem filij. Quę Dei uerba uelut ex diametro cum nostra sñia: imò cum aliis ip- Ez. 18.

sius Dei uerbis pugnare vñr, quibus dixit se uisitare iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam gñationem. Hoc argm̃ difficiles certe vr̃ hr̃e nexus, & circa
exo. 20 illoꝝ dissolutionem, à multis doctissimis uiris anxie satis laboratũ est. Nam aliqui (ut Hieronymus refert) dixerunt uerba illa Exodi, quibus Dñs ait se uisitare iniqtatem patrum in filios in tertiam & quartam gñationẽ: non esse iuxta literam: sed parabolice intelligenda, ita ut aliud in sensu teneant, q̃ in uerbis sonãt. Sed constat non esse parabolam, uel ex eo solo, q̧ tunc Dñs legem ferebat, cum illa dixit, & transgredienti legem pœnam cõminabatur, per quam illos ad legis obseruantiam ꝑurgeret. In legibus autem ferendis nullus debet esse parabolis locus: sed nudæ, & apertæ debent esse leges, ut possint ab omnibus intelligi. Et beatus Hieronymus dicit nunq̃ sibi ꝑsuasisse, ut illa uerba parabolica esse putaret. Verumtñ (ut ingenue loquar) nec ipse sufficiẽtem illoꝝ uerboꝝ præbet expositionem. Nam illa uerboꝝ diuinoꝝ facialis dissonantia adeo uehemẽter btm̃ Hieronymum torsit: ut illum coegerit dicere, nunq̃ filios ꝓ parentum iniquitatibus puniri: nisi quia sunt paternaꝝ iniquitatum imitatores. Exponens siquidem 18. caput Ezechielis prophetę postq̃ dixerat ea, quæ in Ezechiele hñr, in faciem pugnare cum his, quę citata sunt ex lib.
Hiero. Exodi: hæc quæ sequuntur, ait: Et nos usq; in pñtem diẽ putamus, duo testimonia Exodi, quæ supra posuimus non esse parabolam: sed simplicem explicare sñiam. Et q̃q̃ non auderemus quippiam dicere, nec uas fictile loqui contra figulum: quare ita, uel ita me fecisti, tñ scandalum patiebamur occultum, quod iniustitia uideretur Dei, alium peccare, & alium lucre peccata. Si. n. reddit peccata patrum super filios in tertiam, & quartã gñationem: iniustum vr̃, ut alius peccet, & alius puniatur: sed ex eo, quod sequit̃. His q oderunt me, cõminationis, siue præcepti scandalum soluitur. Non. n. ideo puniuntur in tertia, & in quarta generatione: quia deliquerunt

patres eorꝫ,cum patres potius,qui fuerunt pctõres,puniri debuerint: sed quia patrum extiterunt æmulatores, & oderunt Deum hæreditario malo, & impietate in ramos quoqꝫ de radice crescente. Hactenus beatus Hieronymus. De hac tñ expositione ille non adeo securus & quietus mansit,ut per illam satis sibi, aut aliis fecisse crediderit: sed scrupulus aliquis de hac re illum semper pupugisse vr̃. Qm̃ postq̃ præfatam dixerat expositionẽ, & multa uerba circa hanc rem expẽderat: tandem hęc, quæ sequuntur subiecit. Hoc interim inquit ille de ꝓuerbio,siue parabola dixisse sufficiat, ꝙ lex, & prophetæ: Exodus,& Ezechiel:imò & ipse Deus,qui & hic,& ibi loquutus est nequaq̃ in sententiis discrepare uideatur, aut hic corrigere,quod ibi maledixerit. Siquis autẽ uel meliorem,uel alterꝫ sensum potuerit reperire, qui contrariorꝫ inter se testimoniorꝫ scãdalum tollat,illius magis acquiescendum sñiæ est.Hæc Hieronymus. Vide q̃ parꝫ sibi Hieronymus de præfata expositione fidebat, qui coactus fuerit aliam multo peiorem sub disiunctione præbere,dicens,aut Deum hic corrigere,qđ in Exodo maledixerit. Absit.n.lõgissime à uiro Christiano,ut Deum aliqñ male aliquid dixisse credat. Et tandem uelut qui nulla illarꝫ expositionum erat cõtentus,dixit acquiescendum esse illi, qui meliorem sensum reperisset.
Quo fit, ut iuxta ipsius sñiam, magis aliis posterioribus doctoribus, q̃ Hieronymo in hac parte credere cogamur,qui multo rectius, q̃ ille uerꝫ illius lr̃æ sensum penetrarunt, & nullam esse inter illa duo testimonia contradictionem,apertissime declararunt. Nec mirum,qm̃ (ut est in prouerbio)quandoqꝫ bonus dormitat Homerus. Et non omnia possumus omnes. Nam quæ beatus Hieronymus in hac præfata expositione retulit(absit ꝑ cor uerbo inuidia) nec uera sunt, nec literæ Exodi ullo pacto conueniunt. Tam aperta sunt in sacris literis testimonia, quæ filios pro peccatis parentum fuisse à Deo punitos asserunt, ut nulla possint tergiuersatione cæla-

Gen.9. ri. Cham ſiquidem peccauit in patrem ſuum Noe, uerenda illius denudata aliis maniteſtans,pro quo pctō filius eius Chanaan maledictus eſt à patre ſuo. Quæ maledictio ex Dei ſnia, & decreto proceſſiſſe conuincitur per hoc,ꝙ illius maledictionis executionē Deus poſtea in eodem Chanaan, & filiis eius opere compleuit: ſed quia aliqui ſentiunt Chanaan non pro ſolo pctō patris fuiſſe maledictum: ſed etiam pro ſuo: ꝑꝑea ꝙ ille prius uidit,& patri nūciauit,ideo opus eſt,ut aliud multo clarius,& fortius proferam teſtimonium. Paruuli infantes,
Gen 19 qui erant in Sodomis ſil' cum ſuis parentibus ſunt igne combuſti:non tñ pro ſuis peccatis, quæ nulla adhuc fecerant:ſed pro peccatis parentum hoc illis eueniſſe conſtat. Filium quoq; Dauid,qui illi ex adulterio natus eſt, fuiſſe pro pctō patris morte interemptum:uerba,quæ illi Nathan propheta dixit,apertiſſime cōuincunt. Nam poſtq; Dauid pctm̄ ſuum confeſſus eſt dicens: Peccaui
2.re.12 Dño. Statim propheta Nathā dixit ad illū: Dn̄s quoq; tranſtulit pctm̄ tuum: non morieris: Verumtñ qm̄ blaſphemare feciſti inimicos nomen Dn̄i:ꝑꝑ uerbum hoc,
Iosue 6. filius qui natus eſt tibi morte morietur. Filii, & filiæ Acham,qui furatus eſt de anathemate ciuitatis Hiericho contra præceptum Dn̄i, ſil' cum ipſo Acham eoꝝ pr̄e, ex mandato Ioſue interfecti ſunt. Quo facto placatus
4.Re.5 eſt Dn̄s,qui de pctō Acham iratus fuerat. Filii Ghiezi pueri Heliſei prophetæ percuſſi ſunt lepra, ꝑꝑ pctm̄ patris,qui contra uoluntatem Heliſei à Naaman leproſo ob collatam illi ſanitatem,munera accepit. Ex his ergo teſtimoniis apertiſſime conuincitur falſum eſſe,qđ beatus Hieronymus ait:nunquam filios puniri à Deo in tertiam,& quartam gn̄ationem: quia deliquerunt patres eoꝝ:ſed quia patrum fuerūt imitatores: Præterea ſi nūquam filii pro peccatis parentum punirentur:ſed ſolum quia pr̄es in ſcelere imitātur, falſum eſſet quod Dn̄s ait
Exo-20 in Exo.ſe uiſitare peccata patrū i filios:qa tūc nō peccata parentum, ſed peccata ſola ipſoꝝ filioꝝ uiſitaret,cū

illos

illos pro suis solis peccatis puniret, & non pro paternis. Deinde ex ipso literæ decursu constat, btũm Hieronymum male intellexisse locũ illum Exodi, & non bene illam literam ordinasse. Nam illa uerba, his qui oderunt me: Hieronymus dicit esse ad filios referenda, ita ut filij sint, qui oderunt Deum, & ob hoc a' Deo puniũtur. Vt aũt clare ostendamus uerba illa non ad filios: sed ad eorum parentes esse referẽda, opus est, ut uerba Exo. citemus: quæ multo clariora sunt, quàm illa, q̃ beatus Hieron. ex. 5. Deut. cap. citat. Vtrobique. n. deus eandẽ, uerbis tñ aliquantulũ diuersis protulit sñiam. Litera Exodi sic se habet. Ego sum dñs Deus tuus fortis zelotes, uisitans iniquitatem patrum in filios in tertiã & quartã generationem, eorum qui oderunt me. Constat. n. illud relatiuum, qui, debere referri ad p̃res, & non ad filios: qm̃ tale relatiuum ad idem prorsus est referendũ, ad quod refertur ille Gtũs eorum. Illud aũt relatiuum in gtõ positum, nullo modo ad aliud, quàm ad parentes (ut apertissime constat) referri potest: qm̃ tertia, & quarta gñatio, quæ ibi exprimiẽ, non est gñatio filiorum, sed parentũ. Ipsi ergo parentes: quorum est tertia illa, & quarta gñatio, quam ꝑꝑ peccata parentũ uisitat deus, sunt qui oderunt Deũ, non filij. Ex quibus colligimus, ut ẽt in litera Deuteronomij, quam btũs Hieronymus citat, illud ꝓnomen demõstratiuum, his, non filios, sed parẽtes demonstret: ita ut parentes sint, q deum oderũt, mandata illius nõ custodiẽtes: ob quam cãm deus non solũ ipsos parentes: sed tertiam & quartã illorum gñationem punit. Hanc aũt cõminationem deus faciens in Exodo, hæc uerba p̃misit: Ego sum dñs Deus tuus fortis zelotes. Quę uerba iõ dicta esse intelligere debemus, ut p illa oñderet nobis se tãtæ esse potẽtiæ ut nõ solũ ipsos patres peccãtes sed ẽt filios pro parẽtibus affligere possit. Hæc ad bti Hier. sententiam cõuincendã dicta sufficiãt. Superest ut iam uerum illius literę sensum proferamus, & Ezech. ab Exo. minime discrepare oñdamus. Primo igiẽ dico uerba illa, quę Exo. 20

Ez.18. per Ezech.prophetā dn̄s ait: Anima,q̄ peccauerit: ipsa morieť,& filius non portabit iniquitatē patris, esse intelligenda de pœna æterna,q̄ post hanc uitam pc̄tōres manet.Et certe si de illa sola pœna intelliganť prefata Ezechielis uerba,uerissima est illoꝝ uerboꝝ sn̄ia.Qm̄ nemi nem, nisi pro pc̄tō proprio deus æternaliter dānat. Nō enim dixit,anima q̄ peccauerit,ipsa punieť:sed dixit ipsa morieť.Ex quibus patet,nō de qualibet pœna sed de sola morte deum fuisse locutum.Mors aūt, q̄ ex lege ꝑ oī mortali pc̄tō datur æterna est,& non tp̄alis. Possunt ēt uerba illa Ezec.intelligi nō solum de pœna ęterna sed ēt de pœna tēporali,& sp̄ūali, cuiusmodi est priuatio gr̄iæ Dei,amissio iuris ad gl'iam suscipiēdam. Nā istis pœnis nullus etiam nisi ꝑ suo pc̄tō plecteť.Et certe si ea,q̄ Ezechielis ꝓphetę uerba circūstant,plene cōsiderenť,facile quisq;, uel mediocriter doctus agnoscet de sola pœna sp̄ūali,siue æterna,siue tp̄ali illa esse intelligēda. Qd' aūt in Exodo dn̄s ait: se uisitare iniqtatē patrū in filios ī tertiam & quartam gn̄ationem,de pœna corp̄ali, & tp̄ali intelligendū est.Punit ergo deus pœna corporali in hac uita filios ꝑ peccatis parentū:sed pœna æterna,& qualibet alia sp̄ūali pœna quamuis tp̄ali, nunquam filium ꝑ peccato patris punit:sed anima, quæ peccauerit, ipsa punietur.Vn̄ August.super librum Iosue.q.8.pertractās

Augu. quare pro peccato Achan,filij eius fuerint puniti,sic ait: Nec tn̄ credendum est etiam pœnis,quæ post mortem irrogantur, alium pro alio posse damnari: sed in his tm̄ rebus hanc irrogari pœnam,quæ finem fuerant habituræ,etiam si non eo modo finirentur.Hæc Aug. Qui post prædicta uerba,aliquibus alijs interpositis,rōnem reddit: quare Deus pœnis corporalibus huius uitæ unum pro alio puniat,& non pœnis alterius uitæ, sic inquiens: Visibiles igitur afflictiones hoīum, siue mortes, qm̄ his quibus ingerunť,& obesse,& prodesse pn̄t, nouit Dn̄s in occulto prouidentiæ suæ,quēadmodū iuste q̄busque dispenset,ēt cum alioꝝ peccata in alijs uidetur ulcisci.

Pœnas uero inuisibiles, quæ nocent, et prodesse nō pñt; ita nullus deo iudice pro alienis peccatis luit, sicut hoīe iudice luere nullus: nisi pro sua culpa istás uisibiles debet. Hactenus Aug. In quibus uerbis plenissimam, atq; sufficientissimā reddidit cām, quare filium pro pctō pris deus in hac uita corporaliter puniat: quia.s. talis filij pœna, & patri nocet, & filio ad salutem aīæ suæ ꝓdest. Nā pp eiusdem animæ salutē augendā, sæpe iustos absq; illoꝝ culpa deus in hac uita corporaliter affligit. Nō igit̄ mirum si iustos filios maloꝝ parentū deus corporalib⁹ pœnis, & transitorijs cruciet, cum per illas simul, & patrum pctā puniat, & salutē filioꝝ spiritualem procuret. Alia pōt adhuc dari expositio illoꝝ uerborū diuinorū, quæ citata sunt ex lib. Exodi, & ex Ezechiele ꝓpheta, q̄ etiam ex btō Aug. loco præfato colligit̄. Verba Ezechielis prophetæ ad iudiciū humanum referēda sunt, ita ut iudici humano non liceat filiū pro pctō patris punire, aut prēm pro pctō filij: sed quenq; pro suo. Quæ autē in Exodo dñr, ad solam pertinēt diuinā potentiam, qui solus pōt peccata patrū uisitare ī filios in tertiā & quartam gñationem. Nam in loco p̄fato btūs Aug. huic qōni cum dubitatione rñdens, sic ait: An aliud iudicātibus hominibus est p̄ceptum, ne quenquā pro altero puniāt: & dei iudicia nō sunt eiusmodi, qui alto, & inuisibili cōsilio suo nouit quatenus extendat ēt tp̄alem hoīum pœnam salubremq; terrorem? Et aliq̄bus interpositis subdit: At uero si Achan ab aliquo inuentus, atque cōprehensus, & illius criminis reus ad iudiciū Iosue fuisset adductus, nequaquam putandū est hoīem iudicem, uel ꝓ illo, uel cum illo quēquam aliū, qui societate facti eius minime teneret, fuisse punituꝝ. Neque.n. ei mandatum legis licebat excedere, quod datū est hominibus, ne iudicio suo, quod in hominem homini iussum, siue permissum est, alterū pro alterius pctō arbitretur esse plectendum. Longe autem secretiore iustitia iudicat deus q̄ potens est ēt post mortem, quod hō non pōt liberare, uel Aug.

perdere. Et post pauca iterum subdit: Hoc enim præcepit homini iudici Deus, in his, quæ ad humanum iudicium pertinent iudicanda, quod in suo iudicio facit ipse, quo potestas non aspirat humana. Hactenus August. Ex cuius uerbis, illud, quod dixit, iudicem humanũ non posse unum pro peccato alterius punire, non generaliter est accipiendum, & de omni pœna intelligendum: sed solum de pœna mortis. Quoniam de hac sola pœna inuenio in lege diuina iudices esse prohibitos, ne unũ pro alio puniant. Hæc enim sunt uerba legis, quã Deus
deu. 24 de hac re in Deuteronomio statuit. Non occidentur (inquit) patres pro filijs, nec filij pro patribus: sed unusquisque pro peccato suo morietur. Cum hic occisionem prohibuisset, nullam prorsus alterius pœnę fecit mentionem. Vt hanc domini legem seruaret. Amasias filius Ioas regis Iuda: quamuis eos, qui patrem suum occiderant interfecit: filios tamen eorum occidere noluit, ut in quarto libro Regum narratur. Propter quod ego nõ possum
4. Re. 14. non mirari quo pacto Imperatores Honorius, & Arcadius in. l. quisquis cum militibus. C. ad leg. iul. ma. non sint ueriti dicere, se ex Imperatoria lenitate uitam concedere filiis eorum, qui regiam læserunt maiestatem, tanquã si hac imperatoria lenitate seclusa, iuste potuissent filios pro peccatis parentũ interficere. Lege siquidem diuina, quã supra citauimus, erat illis interdictũ, ne pr̃es ꝓ filiis, aut filios ꝓ patribus interficerent. Rõ aũt, quã in eadẽ lege afferunt, ut filios ẽt iuste occidere possent, nullius prorsus est momẽti. Paterno enim (inquiunt Imperatores illi) deberent perire supplicio, in quibus paterni, hoc est, hęreditarii criminis exẽpla metuunt. O uanissimum argm̃. Erit igitur iudici licitum interficere Petrum: quia iuste metuit illũ fore latronem, aut homicidã, aut aliquid aliud simile. Nunquam. n. debet pœna ꝑuenire crimina: sed sequi. Iustum quidẽ est hoc in filiis metuere, quod scitur patres eorum cõmisisse. Iustum etiã est huic metui mederi, ita ut aliquo iusto remedio adhibito im-

pediatur ne id, quod timebatur, eueniat. Iniustum tñ est, et iniustissimum, ut pp metum futuri criminis quia puniatur eadem pœna, qua puniretur: si iam illud crimen cōmisisset. Non ergo ex sola misericordia, aut ex Imperatoria lenitate (ut illi loquuntur) sed ex mera iustitia conceditur uita filijs eorum, qui criminis læsæ maiestatis sunt rei. Et idem prorsus dicendum est de catholicis filijs hæreticorum: qui etsi pro hæresi parentum suorum iuste alijs pñt pœnis feriri, nunquam tamen pœna mortis pro illis punietur. Quia (ut diuina lex ait) quisq; pro peccato suo morietur. Quod autem dicit Papa in cap. uergentis. extra de hæreticis. filijs eorum, qui læsæ maiestatis sunt rei, uitam ex sola misericordia esse conuersatam. Papa Innocentius. cuius est textus ille: non dixit definiendo, aut approbando illud: sed solum retulit, quid Imperatorum leges de reis læsæ maiestatis decreuerint: & inde tanquã a' minori ad maius arguit de bonorum confiscatione simile esse circa hæreticos faciendum, quod circa reos læsæ maiestatis, Imperatorum leges decreuerunt. Sit igitur hęc certissima, & infallibilis sententia, ut nulli humano iudici liceat unquam unum hominem pro peccato alterius occidere. Quæ regula non ad solam mortem: sed etiam ad alia corporis flagella, & uulnera, & reliquos corporis cruciatus est extendenda, ita ut etiam intelligatur esse iudici humano interdictum, ne unum pro peccato alteri9 flagellet, aut uulneret, aut alia quauis simili corporis pœna puniat. Ita. n. sentiunt illustres theologi, uidelicet Alexãder de Ales. tertia. parte. q. 41. membro. 4. arti. 1. & post illum beatus Thomas Scda Scdæ. q. 108. art. 3. Et merito quidem diuinam illam legem sic extendendam esse putarunt: quia sicut per præceptum illud, Non occides, non solum prohibetur mors, sed quælibet alia corporis percussio: ita etiam consequens est, ut per præceptum illud, non occidentur patres pro filijs, aut filij pro patribus, sit ēt flagellatio, aut quælibet alia corporis percussio iudici interdicta, ita ut neminem pro pec

deu. 24

Alex. de Ales. Thom.

cato alterius possit, aut flagellare, aut fustibus cedere. De hac igitur pœna, quæ mortem, & alios corporis cruciatus comprehendit, quam Alexander de Ales, & beatus Thomas uocant pœnam flagelli, intelligit Augustinus (ut ex toto suæ literę decursu facillimum est colligere) cum dixit non licere iudici humano alterum pro alterius peccato punire. Pœnam etiam spiritualem, & inuisibilem qualis est excõicatio, dicit nunquam esse à iudice humano: nisi pro peccato proprio inferendam: sicut Deus spirituali, & inuisibili pœna nunquam alterum pro alterius peccato punit. Reliquas autem pœnas, quæ neque spirituales sunt, neque ad corporis mortem tendunt, bñ potest iudex humanus alicui, cum iusta subest causa, pro peccato alterius infligere. Nec solum pro peccato alterius: sed etiam absque ullo peccato, nunquam tñ sine iusta causa licite potest iudex hmõi pœnas alijs inferre. Nam filius ex fornicatione natus, pp solum patris peccatum, non admittitur ad sacerdotium, Deo ita fieri præcipiente. Non ingredietur (inquit Dñs in Deutero-
Deu. 23 nomio) mamzer. i. de scorto nat⁹ in ecclĩam Dñi, usque in decimã gñationem. Iudex etiam pp sñiam sanguinis iustissime latã, & executioni mandatam, punitur irregularitate. Duo igitur sunt modi (ut ex prædictis patet) p quos ostendimus ea, quæ in Exodo hñr, optime conuenire cum his, quę per Ezechielem prophetam dicta sunt, & nullam esse inter illa duo contradictonem.

Quod Hæretici sunt mortis supplicio puniendi, siue talis mors gladio, aut igne, aut alio quouis modo illis inferatur. Cap. XII.

Vltima se iam offert corporis pœna: mors. s. qua hæreticos, nisi tempestiue resipiscant, iuste puniendos esse apertissime Deo fauente demonstrabimus. Et ut apertius rẽ agamus, primo ante omnia percontari uolo eos, qui contra sentiunt, an licitum sit ob aliquã iustam causam hominem aliquem occidere? Forte dicent, prout Valdenses hæretici olim docuerunt, nullam esse tam iustam causam, ut pp illam merito, & iuste possit aliquis

occidi,etiam si id fiat ex iudicis præcepto. Et certe(si suspitionibus,aut coniecturis aliquis dãdus est locus)ego suspicor aliquos ex Lutheranis ita sentire. Nam Otho Brunfelsius in quarto lib. Pandectarũ sacræ scripturę,uolens persuadere hæreticos non esse occidendos, inter alia,quæ pro se adducit,effert Esaiam dicentem: Non nocebunt,neque occident,in uniuerso monte sancto meo. Quæ uerba non magis de hæreticis,quàm de quibuslibet alĳs loquuntur,ut illi magis,quàm alĳ prohibeãtur occidi. Quapp ego ex hoc loco conĳcio,& merito,illũ sensisse neminem nulla etiam ex causa esse occidendum. Si ita sentiunt,in alium multo pestilentiorem incident errorem. Talis.n.error præter hoc, quod sacris repugnat literis,humanum tollit conuictum, parem totius reipublicæ perturbat,& oẽm prorsus honestam peruertit politiam. Nam & si in lege ueteri fuisset datum præceptũ de non occidendo, multæ tñ fuerunt aliæ innumeræ leges,quæ ob aliqua particularia scelera homines morte punire iubebant. Qui declinauerat ad Magos,& ariolos,interfici iubebatur. Qui maledixisset patri aut matri,mortis reus censebatur. Sunt alia huius gñis multa, quæ non est opus nunc recensere. Dimissa lege ueteri, q̃ circa iudicia,et cęremonias,iam per Christi mortẽ abrogata est. Veniamus ad legis Euangelicæ tps. Beatus Petrus apls Ananiam,& Saphiram morte puniuit ppea q uendito agro fraudauerant de pretio,sibi ipsis aliquid inde seruantes,& non totum pretium(ut facere ex uoto tenebantur)coràm apostolis portantes. Præterea ipsemet ueritatis magister,eum hominem,qui alium propria authoritate occidisset,iuste occidendum esse docuit, sic inquiens: Omnis,qui occiderit gladio,gladio peribit. Quibus uerbis Saluator aperte docuit morte plectendũ esse illum,qui aliũ occiderit. Rursum ex hac sñia alius adhuc apertissime deducitur error. Nam si pp nullam iustã causam licet occidere hominem,necessario consequens est,ut pp nullam causam bellũ gerere liceat: qm̃ ferè im

Esa. 65
Le. 20
Ibidem
Actu. 5
mat. 26

possibile est, ut bella gerantur absque hominis alicuius occisione. Quantum uero hæc snia à ueritate fidei catholicæ sit aliena, non est opus nunc ostendere: qm̃ nos iam olim in eo opere, quod aduersus oẽs hæreses edidimus, in titu. de bello, apertissimis argumentis illam expugnauimus. Deinde si pp nullam causam licet hominem quãlibet sceleratum occidere, nulla poterit respublica salua consistere: qm̃ nisi sceleratissimi occidantur, nulla erit in pplo quies, nulla pax permanebit in illo. Mali homines quoscunque iustos tanto licentiosius affligent, quanto certius nouerint se pp nullum scelus posse occidi. Et mortem, quam sceleratissimis inferre, scd̃m hanc sniam iudici non licet, ipsismet sceleratissimis in iustos quosque inferre impune licebit. Si nunquã liceret iudici rempublicam moderanti hominẽ aliquẽ occidere, terra esset plena furibus, & raptoribus, mare piratis, nullęq; res essent
haba.1 tutæ: sed essent homines, iuxta dictum Abacuc prophetæ, ut pisces maris, quorꝫ maiores sæpe deuorant minores. Propter quod nulla unquam (quod sciam) extitit tam barbara, aut inculta respublica quæ ob aliqua certa crimina mortem maleficis infligendam non decerneret. Vt igitur debita sit in populo quies, & tranquillitas, expedit, ut sceleratissimi quiq; homines, præsertim de quibus nulla est emendationis spes, occidantur, ne pp illorum causam tota respublica collabatur. Siqs autem nobis obijciat præceptum diuinum, quod ait. Non occides. Rñdemus per illud præceptum solam illam prohiberi occisionem, q̃ a persona exercetur priuata: non aũt illam q̃ a iudice ob aliquam iustam causam decernitur
Hiero. infligenda. In cuius rei testm̃ beatus Hieronymus sup, 22. cap. Hieremiæ ita ait. Homicidas, & sacrilegos, & uenenarios punire, non est effusio sanguinis: sed legum
Augu. ministerium. Hæc ille. Beatus Augustinus lib. 1. de ciuitate Dei, cap. 21. ab illo pręcepto, Non occides, aliquos dicit eẽ exceptos: quos iuste occidi posse asseuerat. Quibus enumeratis tandem, quę sequuntur ait: His igitur ex

ceptis(inqt ille)quos uel lex iuxta gñaliter, uel ipse fons iustitię Deus specialiter occidi iubet, quisquis hominē, uel seipsum,uel quemlibet alium occiderit, homicidij crimine innectitur.Hæc Augustinus.Forte his rõnibus (ut par est)conuicti,hi qui hæreticos non debere occidi contendunt,dicent licitum esse,& iustum ob aliquam iustã causam hominem occidere,negabunt tñ,& ut certo scimus,negant hæresim esse causam iustam, pp quam homo hæreticus sit occidendus,etiam si pertinacissimus ille sit. Vt autem nos apertissime ostendamus eos perniciosissime errare,inuestigare oportet,& diligenter pscrutari,quæ sint iustæ causę pp quas aliquis potest iuste ad mortem damnari. Nolo impræsentiarum omnes huius rei causas sigillatim, aut speciatim enumerare: sed solũ causarum genera. Galenus uir, præter medicinæ scientiam,in omni genere philosophię clarissimus, in illo opusculo,cui titulus est:Quòd animi mores corporis temperaturam sequuntur,aliquas reddit causas, propter quas aliqui merito morte plectuntur, sic inquiens: Deploratos,& facinorosos treis ob causas rõni consentaneas è uita tollimus,ne uidelicet superstites contumeliam nobis inferant: eiusdem notæ homines in terrorem perducant,tanquàm pari supplicio excipiendos, si præter ius, quid patrauerint. Tertia est,quòd illis ipsis mori pręstet, eo malitiæ profectis,ut nullus animi medicinæ faciundę locus sit,aut qui ne à musis ipsis quidem corrigi, aut à Socrate,aut Pythagora meliores reddi queant.Hęc ille insignis philosophus.Sed quia fortasse Galeni uelut Gẽtilis hominis,& minime Christiani sententiam multi cõtemnere non formidabunt,opus est, ut omnes tres occisionis causas ab illo assignatas ex naturali ratione,& sacræ scripturæ testimonijs,iustas esse comprobemus, & deinde ob easdem treis causas iustam esse hæretici incorrigibilis necem,ostendemus. Primam causam esse dixit, ne uidelicet scelerati,& pessimi homines uiuentes, alijs contumeliam inferant,Iustum quippe est,ut innocentes

Galen.

semper seruentur indemnes, neque ullo pacto permittere debet is, cui gubernandæ reipublicæ cura incumbit, ut quis alteri cõtumeliam, aut iniuriam inferat. Quo fit, ut siquis nocentissimus uir à iudice semel, & iterum admonitus, ne alteri noceat, noluerit à sua mala uita resipiscere; sed semper in sua malitia persistens multis quotidie noceat, iudex illum e uita tollere cogatur, ne alijs amplius nocere possit. Tenetur.n. reipublicæ gubernator, magis toti prouidere reipublicæ, quàm uni, aut alteri ciui, magis totum conseruare corpus, quàm alterius membrum. Hæc tñ intelligenda sunt: si nocumentum esset magnum: quia non pro quolibet leui nocumento licet interficere: etiam si esset in illo pertinax. Præstat igitur, ut quiuis sceleratus hõ occidat, quàm quòd tota respublica pereat. Periret autem, si quamlibet mali homines ui-
Pro. 29 uere sinerentur. Nam (ut ait Salomon) Homines pestilẽtes dissipant ciuitatem, sapiẽtes uero auertunt furorem. Furorem quidem auertunt sapientes: cum ipsos pestilentes homines e uita tollunt, ne ciuitatem illi dissipare ualeant. Hæc causa est, quæ iustificat leges, quæ præcipiũt occidi fures, piratas, sicarios, homicidas, & alios eiusdem notæ hoĩes. Si hæc iusta est cã, ut hõ sceleratus è uita tollatur, consequens est, ut iustum etiam sit hæreticũ incorrigibilem è uita tollere: quia si superstes esset, alijs catholicis uehementer nocere poterit. Quantum.n. no-
2. Ti. 2. cere possit hæreticus, satis aperte expressit Paulus dicẽs: Prophana autẽ, & uaniloquia deuita, multum.n. proficiunt ad impietatem, & sermo eorum, ut cancer serpit.
Theop. Sup quod Theophilactus ait: Violentũ (inqt Paul9) hoc malũ est, qppe cui neq; mederi quoq̃ pacto põt. Quidã .n. uniuersa deuastant, nec corrigi pñt. Cancer siquidem morbus est, q & circũiecta depascitur. Hęc Theophilactus. Et qa tam apertum est nocumentũ, qđ hęretici catholicis conferũt: ideo Paulus Galatis scribens de falsis
Gal. 5 pphetis, qui illos seduxerant, ait: Vtinam abscindantur,
Hier. quos conturbant. Et beatus Hieronymus ait: Resecan-

dæ sunt putridæ carnes, & scabiosa ouis à caulis repellenda, ne tota domus, massa, corpus, & pecora ardeāt, corrumpantur, putrescant, intereant. Arrius in Alexandria una scintilla fuit: sed qm̄ non statim oppressus est, per totum orbem eius flamma populata est. Hæc Hieronymus, & hīr in capit. Resecandæ. 24. quæst. 3. Huic sniæ consonat, quod Egregius ille poeta dixit: Immedicabile uulnus Ense recidendum est, ne pars syncera trahatur. Ouid. Altera inferendæ mortis causa, quam docet Galenus, est, ut alij similis pœnæ timore deterreantur à similibus criminibus perpetrandis. Prior causa respicit ciuium inter se pacificum conuictum, & totius reipublicæ conseruationem, per hoc, q̄ nemo alteꝝ lędat. Hæc uero causa secunda prospicit bonis ipsoꝝ ciuium moribus, ut uidelicet nemo atrocia crimina, etiam si per illa nullus lædatur proximus, cōmittere audeat. Multi.n. sunt ad crimina aliqua proni, atq; procliues: sed metu mortis, quam maxime horrent, & quam alijs ob similia patrata scelera illatam esse sciunt, ab illis criminibus deterrentur, & illa perpetrare reformidāt. Sapiēs nāq; Salomon in prouerbijs ait: Pestilente flagellato stultus sapientior erit. Pro.19 Ob hāc causam iusti (ut ait propheta Regius) de punitione maloꝝ lætantur: quia agnoscunt se ex tali punitione non paꝝ ad uirtutē profecisse, aut sperant se in posteꝝ. profecturos. Lætabitur iustus (inquit Ps.57. propheta) cum uiderit uindictam: manus suas lauabit in sanguine pc̄tōris. Sup quo Cassiodorus ait: Quid est Cassio. hoc, q̄ ille qui præcepit orare pro inimicis, in peccatoꝝ sanguine pioꝝ manus asserit abluendas? Sed hoc si diligentius intuemur, correctionis potius q̄ sæuitiæ præstabit exemplum. Nam cū sanguis pc̄tōris effunditur manus.i. actus iustissimi corriguntur. Impio.n. pereunte, cōmonetur innoxius, cautius se, & diligētius tractare. Ita fit, ut manus iusti non crudeliter, sed pie: sanguis pc̄tōris emundet: sicut Salomon dicit: Stulto pereunte sapiens astutior fit. Hæc Cassiodorus. Ex hac radice oritur tam

numerosa legum multitudo pręcipientium homines oc cidere ꝑꝑ crimina, quæ nulli alteri nisi ipsimet illorꝝ pa·
Leu. 20 tratori nocent. Qui declinauerat ad magos, & ariolos,
leu. 24 lege Mosayca intersici iubebatur. Eadem lege decretũ erat, ut blasphemus lapidaretur. Quamuis per hæc crimina nullus præter ipm̃ illorꝝ perpetratorem lædatur, ad illorꝝ tñ criminum horrorem alijs incutiẽdum, mortis pœna talis criminibus est à lege decreta, ut uidelicet cæteri intelligant ꝙ grauia sint illa crimina, pro quibus tam acerba infligitur pœna, & ut cæteri similis pœnæ horrore, et timore à similibus sceleribus ꝑpetrandis deterreantur. Nam hæc est causa, ꝑꝑ quam in lege ueteri
De. 17. Deus pręcepit rebellem sacerdoti occidi. Qui superbierit (inquit lex) nolens obedire sacerdotis imperio qui eo tp̃e ministrat dño Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malũ de Israel, cunctusꝙ ppl's audiens timebit, ut nullus deinceps intumescat superbia. In quibus uerbis hanc solam, quam nunc pertractam⁹, expressit Deus occisionis causam. Hinc iam clarissime patere potest iustissimum, nedum iustum esse, morte punire hęreticum incorrigibilem: quia (ut in principio huius operis diximus) grauissimum pct̃m̃ est hæresis. Quo fit, ut ad tanti criminis horrorem, & odium alijs in generãdum, iustum sit hæretico incorrigibili mortis pœnam inferre, ut uel inde cæteri agnoscant, ꝙ graue crimen sit hæresis, pro quo tam tristis est dicta snía, & ut cæteri similis pœnę timore, & horrore hæreticos esse reformident. Si iustum est per unius punitionem, alijs alicuius criminis horrorem incutere, quanto crimen fuerit grauius, & atrocius, tanto iustius erit per maiorem, & acerbiorem punitionem, alijs maiorem eiusdem criminis horrorem incutere. At nullum est (ut supra libro primo docuimus) grauius hæresi peccatum, nullum est ergo crimen, cuius odium sit christiano uiro magis incutiendum, & inde per consequens sequitur, ut nullum sit crimen pro quo iustius aliquis possit occidi, quã pro

hæresi fixa, & insanabili. Si Martinus Lutherus cum primum cœpit effundere uenenū suum, & legitime admonitus noluit resipiscere, fuisset (ut decedebat) capitis animaduersione punitus: cęteri timorem habuissent, & non prorupissent tot tamq́ pestifere hęreticorum factiones, quales, proh dolor, hodie Germania sustinet. Sed quia impunis euasit Lutherus, ausi sunt prodire in publicum, & suas effutire hęreses Oecolāpadius, Zuinglius, Carolstadius, & omnium hęreticorum pessimi Anabaptistę. Et hinc patet rn̄sio cuiusdam argumenti, quo se tueri, & nos expugnare putant hi qui hęreticos quamlibet insanabiles ob crimen hęreseos occidi posse negāt. Dn̄t enim inanem, & stultam esse punitionem, & delinquentis correptionem, per quam nequit emendari delinquēs. At post mortem nequit hęreticus emendari, iniustū est ergo illum occidere. O' bellum argm̄? Si hoc argm̄ alicuius esset momenti: etiam probaret nunquam esse licitum ob aliud quamlibet graue crimen aliquem occidere, non furem, non adulterum, non homicidam, non sacrilegum. Nullus.n.istorum post mortem emendari potest: sicut nec hæreticus. Esset igitur iuxta istorum sn̄iam necessarium, ut nullus illorum iuste occidi posset. Rn̄demus igitur non omnem punitionem esse ad solam delinquentis emendationem: sed etiam ad aliorum cautelam, ut uidelicet alij timore perterriti à talibus criminibus caueant. Ideo beatus Augustinus super Ioannem ait: Nullus nostrum uult hæreticum perire: sed aliter non meruit hr̄e pacem domus Dauid: nisi Absalon filius eius, in bello esset extinctus. sic ecclesia, si aliquorum perditione cęteros colligit, dolorem materni sanat cordis, tātorum liberatione populorum. Hęc Augustinus. Tertia causa pp quam (ut dixit Galenus) iustum est sceleratum hominem occidere, est ipsemet malus homo: quia desperatur, & q̄dem merito (ut ex illius uitę decursu conijci potest) de illius emēdatione, & timet ne si superstes sit, quotidie peior euadat. Ne igitur ultra ad grauissima quęque flagitia Aug.

progrediatur,iustum est,ut morte illata precludatur illi peccandi libertas.Duę primę causę toti⁹ reipublicę utilitatem respiciunt,hęc uero tertia causa ipsius delinquētis cōmodis prospicit.Pręstat.n.mori,quàm male uiuere, & pręstat etiam scelestum hominem mori, quàm in dies peiorem fieri. Sic.n.progrediens, secundum duri-
Rom.2 tiam suam (ut ait Paulus) & impœnitēs cor thesaurizat sibi iram in die irę, & reuelationis iusti iudicij Dei,q̄ reddit unicuiq; secundum opera eius, Ob hanc cām Deus, qui diues est in misericordia,et longanimis in patientia, multos in pueritia,aut adolescentia ex hac uita pręripit, ne crimina,à quibus tunc liberi sunt,postea uiuentes cō
Sap. 4 mittant,sic.n.dicit Salomon: Placens Deo factus dilectus, & uiuens inter pctōrēs, translatus est, raptus est, ne malitia mutaret intellectum eius.Et post pauca:Placita.n.erat Deo anima illius, pp̄ hoc properauit educere illum de medio iniquitatum. Si hęc unquam iusta potest esse causa,ut pp̄ illam quis possit occidi, non est ubi iustior possit esse, quàm occidendo incorrigibilem hęreticum, ne uiuere permissus quotidie magis insaniat, & peior fiat. Est.n.proprius hęreticoꝝ genius, ut nisi fuerint prohibiti, quotidie malitiam suam augeant,nouos semper suscitando errores. De his.n.loquebatur Paulus cùm dixit:Mali homines,et seductores proficient in
2.Ti.3. peius,errantes,& in errorem mittentes. Huius rei, etsi multa possint dari exempla, pro omnibus tñ̄ illis satis erit unius Martini Lutheri exemplum,cuius gesta:quia nostro hoc tpe contingerunt, & contingunt, & multa ex illis toti ferè orbi Xp̄iano sunt notissima: multo fortius ualebunt pręstare pro nostra sn̄ia testimonium:quā quęlibet ueterꝝ hęreticoꝝ,quos non uidimus,exempla. Magis quidem mouēt exempla uisa,quàm audita. Hic enim Martinus Lutherus parua habuit suoꝝ erroꝝ initia,à quibus in tot, tamq; pestiferos (ut nunc uidemus) progressus est errores.Principio quidem solum circa indulgentias, quę per Bullas Sūmoꝝ Pontificum pctñ̄ri-

bus ad pœnæ remiſſionem concedi ſolent, errauit: neq; quidquam amplius tunc inſaniuit. Tunc ſiquidem bene de ſacris eccleſiæ ſentiebat, omnem eccleſiaſticę Hierarchiæ ordinem fatebatur Papam, hoc eſt, Romanum Epm reliquis oībus Epis ſuperiorem, & toti orbi Xpiano prælatum agnoſcebat. Nam in epiſtola quadam ad Leonem decimum huius nominis, tunc ſummum Pontificem, hæc, quæ ſequuntur, ſcripſit: Quare proſtratum me pedibus beatitudinis tuæ offero, cum omnibus quo ſum, & habeo, uiuifica, occide, uoca, reuoca, approba, reproba, ut placuerit, uocem tuam uocem Xpi in te prę ſidentis, & loquentis agnoſcam. Hæc ille. Poſt hæc paulatim progrediens negauit ſatisfactionem ullam ꝓ peccatis eſſe neceſſariam: ſed dimiſſa culpa, omnem prorſus dixit dimitti pœnam. Inde coactus negauit purgatorium, quod tñ in principio ſui erroris apertiſſime, & publice in diſputatione Lypſię habita confeſſus fuerat. De his erroribus cum fuiſſet à ſummo Pontifice Leone decimo admonitus: nec palinodiam (ut tenebatur) cantare uoluiſſet: Leo decimus illum declarauit hæreticum, & uelut talem publice excōicauit. Videns tandem Lutherus ſe hæreticum declaratum, & dānatum, in tot, taléſq; hæreſes prorupit: quot qualéſq; ante illum nullus unq̃; hæreticus docuit. Circa errores hæreticoꝝ oīm inquirēdos (ut ex opere illo, quod aduerſus omnes hæreſes edidi, facile conijci poteſt) tantam adhibui diligētiam (abſit uerbo iactantia) quantam quilibet alius circa hanc rem unquam adhibuit. Nullum tñ inter tot, etſi multi illi fuerint, reperi, qui tot ſiꝰ, tamq́; peſtiferas hæreſes docuerit. Melius igitur illi fuiſſet, ut ſtatim à principio cum legitime admonitus obedire contēpſit, gladio, aut igne puniretur, quam uiuēs in tot hæreſes laberetur: per quas diuinam in ſe quotidie augeret iram, illamq́; theſauriza tam ſeruaret in die iuſti iudicij Dei, ut ibi tunc acerbius puniretur. Mea quidem ſnia nullus eſſe potuit crudelior hoſtis Martino Luthero, quam qui potens iuſte ab illo

uitam auferre, tandiu illum uiuere permisit. Nisi forte bono zelo quamuis in discreto ductus, diuinam hac in re uoluit imitari misericordiam quæ pctõribus sæpe (ut
Iob.24 ait Iob) dat tps ad pníam, quamuis illi abutunrur tpe sibi concesso, & pníam agere nolunt. Sed hæc sunt secretę quædam diuinæ bonitatis dispensationes, quarꝫ cãs eũ ignorent homines, non est opus in illis Deum inuitari. Quid dicam de Anabaptistis, qui sub ouium pelle, hoc est, sub nomine Euangelij, & fraternæ charitatis, quæ omnia semper ore tenus hñt, lupinam induunt personam omni scelere, & impietate refertam? Hi siquidem cum primum insanire cœperunt, in nulla alia re (quod sciam) errabãt, nisi circa sacrm baptismi, dicentes paruulis nõ prodesse baptismum, ac proinde eos, qui in infantia baptizati fuerant: dicebant fore, cum ad annos discretionis peruenerint, rebaptizandos. Quia tñ non fuerunt de hoc errore (ut decebat) coerciti, atqꝫ puniti, licentiosa quadam feritate ad pessima progredientes, in pestilentissimas hæreses præcipites se dederunt. Præstitisset igitur ipsismet Anabaptistis fuisse interfectos, quàm ad tantas hæresum pestilentissimas fæces ebibendas, aut deglutiendas fuisse seruatos. Ecce uidisti iam candide lector tres causas, ꝓꝑ quas hæreticus incorrigibilis iuste prodest occidi. Prima, ne uiuens alijs noceat illos suo errore decipiẽs. Altera, ut illius periculo alij cautiores reddantur, & tantæ pœnæ timore ab hæresi deterreantur. Tertia, ne superstites peiores in dies fiant, & maiorẽ in se diuinam concitent iram. Ex quibus tribus causis apertissime colligimus, ut si aliquis homo iuste potest occidi, nullus maiori causa sit occidendus, quàm hæreticus
Le.24. obstinatus, & insanabilis. Lege diuina olim præceptũ fuit blasphemum hominem extra castra educi, et ab uniuerso populo lapidari. Multo magis ergo hæreticus est iuste occidẽdus, cũ hæresis (ut lib. 1. docuimus) sit multo grauius blasphemia pctm. Præterea in Deuteronomio ꝑcepit Deus ꝓphetã falsum, et somniorꝫ inuentorẽ iterfici.

fici. Nam postquam præmonuit ut talem ꝓphetam non audirent, hæc subdit: Propheta aũt ille, aut fictor somniorum interficietur: quia locutus est, ut uos auerteret à domino Deo uestro, qui eduxit uos de terra Aegypti, & redemit uos de domo seruitutis. Qui aũt uerius propheta falsus, & q magis auertat ppl'um à deo, cēsendus est, q̃ hæreticus, q auertit à fide, sine qua impossibile est placere deo? Ille ergo merito iuxta legē dei interficiet, ut ppl'm amplius à deo auertere non possit. Rursum, scriptura referēte nouimus, q Semei sniam mortis accepit: quia contra prohibitionem Regis Salomonis egressus est de ciuitate Hierusalem. Multo iustius ergo esset hæreticum occidere, qui contra præceptum dei egreditur ab ecclesia, intra quam perpetuo se continere debuisset. Deinde Iosias ille Rex, cui nec ante eum, nec postea fuit similis rex in Iuda, sacerdotes omnes, qui contra legem Domini immolabant idolis hostias, occidit super altaria, in quibus illi sacrificabant. Mathatias etiam ille sacerdos illustris legis, & fidei propugnator, illum, qui ad aram sacrificaturus accesserat, zelo Dei feruens, trucidauit super aram. Quid putas hic Mathatias, aut Iosias ille hæreticis faceret, si illorum alter superstes nunc esset? Non dubito quin uterq; illorũ pro honore Dei, et pro fide ecclesiæ suæ zelans: hæreticos omnes ad unũ usque capitis animaduersione puniret, ut tolleret malũ de ecclesia. Iuste igitur imperatores legibus suis sanxerunt hæreticos obstinatos esse occidēdos. l. Arriani. C. de hæreticis. iuncta. l. ultimum supplicium. ff. de pœnis. Ostendimus iam satis (ut opinor) aperte, iustum esse, ut hæreticus occidatur, quo autem gñe mortis sit occidendus parum ad rem facit. Nam quocunque modo occidatur, semper consulitur ecclesiæ: quia semper tollitur nocumentum, quod uiuens aliis præstare posset, & aliis incutitur timor, ne similia docere aut quomodolibet dicere audeant. Propter quod apud diuersas nationes, diuerso, & uario gñe mortis, hæretici occiduntur: quia nul

Deu. 13 — Heb. 11 — 3. Re. 2 — 4. re. 23 — 1. Ma. 2

lum est genus mortis ciuili, & imperiali lege sancitum. In Flandria, & aliis inferioris Germaniæ partibus, cum ego illic ante annos decem uersarer, uidi hęreticos capitis obtruncatione puniri. In Geldria tamen hæretici manibus, & pedibus ligati iussu Caroli tunc Geldrię ducis in flumen aliquod mittebantur uiui, ut à flumine absorberentur. Eodem genere mortis (ut à multis, q uiderũt, audiui) punitus est Antuerpiæ quidam insignis Lutheranus iussu dominæ Margaretæ Caroli Cæsaris Amitę, quę tunc ob Cęsaris absẽtiam, prĩam illam gubernabat. Audiui ẽt Brugis in Flandria à multis fide dignis oculatis testibus consuetum esse in illa ciuitate: hęreticos uiuos mitti in oleũ feruens, ut ab eo citissime cõburerent: sed tunc cum ego aderã, sola capitis obtrũcatione peribant. In cæteris christiani orbis regnis, aut prouincijs, q̃ noui perpetua, & inuiolabilis est consuetudo hæreticos igne comburere. Sic uidi fieri in Frãcia, p̃sertim Lutetiæ. Sic in Hispania, & credo sic factum fuisse semper in Italia. Nam beatus Greg. lib. 1. dialog. cap. 4. narrat Basilium quendam Magum Romæ cõbustum esse, & rẽ gestam laudat. Et (ut antiquiora reuoluamus) Dioscorus Alexandrinę urbis ẽps, qui Gregoriũ per aliquot secula pręcessit, in Chalcedonensi cõcilio actione prima, cum de erroribus Eutychetis ageret̃ ibidẽ, dixit: Si Eutyches præter dogmata ecclesię sapit, non solũ pœna dignus ẽ: sed & igne. Hæc ille. Ex qbus uerbis apertissime cõstat non esse recentem inuentionem: sed antiqssimam sapiẽtum christianoꝝ sñiam hæreticos esse igne cremandos. Panormitanus in cap. ad abolendã de hæret. refert Hostiensem, & Ioãnem And. in eod. c. dicere hæreticos debere igne cremari. Ad quod persuadendum adducũt illud, quod Saluator noster apud Ioannẽ dixit: Siquis in me non manserit: mittet̃ foras, sicut palmes, & arescet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet. Quoꝝ sñiæ uidetur fauere idem Panormitanus loco præfato. & in. c. Excõicamus, ultimo. de hæret. Sed hi oẽs quam

Ioã. 15.

uis doctissimi uiri, multipliciter errant. Primo, quia etsi hæretici sint occidendi, non tñ est necessarium illos cōburere: quia hoc (ut diximus) nulla lege præcipitur. Deinde, & si esset aliqua lex, quæ hæreticos igne cōburi ꝑciperet: nihil tñ ad legem illam persuadendam agerent uerba illa saluatoris ex euangelio Ioan. citata. Nō. n. ibi locutus est saluator de huius seculi igne, quē his corpis oculis nunc uidemus: sed locutus est de igne īferni, quo ardebunt perpetuo peccatores. Nec sermo illius ad solos illos dirigitur, qui per errorem fidei separanẽ à xp̄o, ut sunt hæretici: sed loquitur ibi xp̄s de omnibus peccatoribus, qui pp̄ defectum charitatis separantur à xp̄o, et non manent in eo, & hos omnes perpetuo inferni igne: nisi pœniteant, dicit arsuros. Siquis ergo quærat quare comburantur hęretici: rñdeo hoc non esse ulla lege firmatum: sed sola consuetudine. Quam consuetudinē, si quis iustam esse persuadere uoluerit: per hoc melius ꝓbabit, quòd cōueniens est legi diuinæ olim per Mosem datæ, & punitionibus, quibus deus olim similes peccatores puniuit. In seditione quam suscitarunt Chore, Dathan, & Abiron, ducenti qnquaginta uiri ex proceribus Israel, qui illis adhæserunt, igne desuper à Deo misso cōsumpti sunt: quia schismatici fuerunt, & sacerdotale officium contra ius, & fas usurpare tētarunt. Omnis aūt hæreticus, schismaticus censetur, & merito: quia separat se ab unitate fidei, quam tota tenet eccl'ia sanctoꝶ. Deinde, cum ob ꝑfatam punitionē à deo factam, oīs multitudo filioꝶ Israel murmuraret contra Moysen, & Aaron: dicens quòd illi interfecissent ppl'm domini, ortaq; seditione tumultus adeo incresceret, ut Moyses, & Aaron pro uita saluanda ad tabernaculum fœderis fugerent: Deus desuper incēdium super ppl'm misit, quod magnā in ppl'o fecit stragem. Fuerunt. n. qui incendio illo perierunt (ut sacra refert scriptura) quatuordecim millia hominum, & septingenti: absq; his, q perierant in seditione Chore. Si deus nūc, deus ultionum esset, ut olim igne

Nu. 16.

Ibidē.

desup̃ misso Lutheranos cōbureret: qa seditionē mouerunt, & quotidie mouent contra principes xp̄ianos, dicuntq́ illos esse tyrānos, ppea, q̄ hæreticos incendio pi re faciunt. Non abs re igitur schismatici hęretici cōburūtur, cum deus tot schismaticos incendio deleuerit. Nam ob hanc cām iusta dicit̄ esse lex, q̄ in aliquibus regnis, ut puta in Hispania, decernit eos, q præpostera utuntur libidine, igne fore cōburendos: quia sili pœna deus olim
Leu. 21 Sodomam, & Gomorrham pp idem pc̄tm̄ puniuit. Inter cęteras leges à Deo per Mosem datas, una erat, qua p̄cipiebatur, ut filia sacerdotis si deprehēsa fuisset in stupro, & uiolasset nomē patris sui, flāmis exureretur. Aīa cuiuslibet xp̄iani filia censet̄ illius summi sacerdotis, de
Ps. 109 quo regius ppheta dixit: Tu es sacerdos in æternū secūdum ordinem Melchisedech. Regñata siqdem est per grām, quæ illi in baptismo per merita passionis xp̄i donata est. Sed hæc in stupro deprehenditur, qñ eam fidei integritatē, quam in baptismo suscepit, p hæresim amittit. Est. n. hæresis quędam fornicatio sp̄ualis. Stupro huiusmodi ppetrato, nomen patris sui uiolasse dr̄: quia cū à xp̄o nomen p baptismum suscepisset, ut xp̄ianus hō ille diceret̄: postquam in hæresim lapsus est, non iā xp̄ianus dici meret̄: sed Arrianus, & Nestorianus, aut Lutheranus, aut alio quouis noīe censebit̄. Hic talis iuxta legē merito flāmis exurendus tradet̄. Hanc legem p allegoriam exposuimus, non quidem ut p illam cūuincere credamus hæreticū esse necessario comburendū. Non sum .n. adeo ignorās, ut hoc putarem: qa certo scio iuxta doctrinam August. nō esse sumendū argumentū ex mystico sensu sacrę scripturæ ad doctrinam aliquā confirmandam: sed solum ex sensu literali. Hac igitur sola de causa hic per allegoriam parūper ludere placuit, ut ōnderem hanc hęreticoꝝ punitionē per incendiū habere aliquod in sacra scriptura exēplar cui se possit utcūq; cōfirmare. Potest adhuc hæc cōsuetudo delēdi hæreticos per incendium alia uia persuaderi, q̄ sit iusta: qa uidelicet genus

illud mortis uehemẽter animos uidentiũ terret. Quo fit ut uidẽtibus, & audiẽtibus terribilem ĩcutiat timorem, & inde cõsequẽs est, ut per tale genus mortis cęteri magis ab hæresibus deterreantur. Vt igitur quæ tam late dixi, breuibus concludam: dico, & firmissime teneo iustũ esse, ut hæreticus incorrigibilis occidatur. Quo autem genere mortis sit occidendus hoc, an illo, parum interesse censeo: sed liberum erit cuique regno aut prouinciæ, quo genere mortis uoluerit hęreticum interficere, cum nullum sit genus mortis uniuersali lege præfixum.

Respondetur obiectionibus eorum, qui dicunt hæreticos non esse morte plectendos. Cap. XIII.

Ostensa iam, & firmissimis (ut existimo) rõnibus fundata, nostra, & catholica sñia de hæretici incorrigibilis occisione, ut clarius illius ueritas omnibus innotescat, et firmior illa consistat, necessarium fore existimaui rñdere his, quæ contra nos obijciunt aduersarij, & illa nullius prorsus roboris esse, oñdere. Otho quidam Brunfelsius ex familia Lutheranorum in quodam opere, quod uocauit Pandectas sacræ scripturæ, libro quarto, in loco, de hæreticis nõ comburendis: multa hinc inde citat scripturæ sacræ testimonia: quibus probare nititur hæreticos non esse occidendos: sed rationibus conuincendos. Quorũ aliqua neque in cute, neque intus consyderata, ullo pacto illorũ fauẽt sñiæ. Alia uero, & si sola facie illis st patrocinari ostendant, intus tñ inspecta, & diligenti (ut decet) examinatione discussa, aperte declarabunt se nullum pro illorũ sñia dicere testm̃. Primo igitur (ut à ueteri exordiar testamento) nobis obijciunt illud Esai. prophetæ: Conflabunt gladios suos in uomeres, & lãceas suas in falces. Quæ uerba ego non uideo quo pacto possint ad hęreticorum punitionem adaptari. Siue .n. sensum literalem, qui solus ad doctrinam aliquam stabiliẽdam est efficax, in uerbis illis spectes. Siue ẽt sensum mysticũ sub litera latentem cõsyderes, nihil quod ad præsens negotium attinet, inuenies. Nam iuxta uerũ illius literæ sen *Esai. 2.*

ſum, propheta promittit pacem, quæ Chriſto incarnato, & ex utero Virginis nato futura erat in mundo, ĩ quo tam multa, atque frequentia bella præceſſerant, ut uix hominibus pateret aditus, de una prouincia ad alteram tranſire uolentibus. Feruebant quidem ante Chriſti incarnationem ubique bella, digladiabantur inter ſe gentes, & aduerſus ppl'm Iſrael ſæpe felici, & proſpero ſucceſſu bella geſſerunt. At Chriſto ex uirginis utero nato, qui ueram pacem hominibus uerbo, & opere docere ueniebat, pax toti orbi tunc reddita eſt. Propter quod (ut Beda in libro de rõne tpum refert) Romę templum pacis, quod hactenus ſemper fuerat clauſum, eo temporis articulo, Deo ita diſponente: ad tantæ rei nouitatem deſignandam, fuit ſua ſponte apertum. Quod autem hæc Eſaiæ uerba ad tp̃s Chriſti nati ſint referenda, ea quæ præcedunt apertiſſime conuincunt. Et erit in nouiſſimis diebus (inquit Eſaias) præparatus mons domus Dñi in uertice montium, & eleuabitur ſuper omnes colles, & fluent ad eum omnes gentes, & ibunt ppl'i multi, & dicent: Venite aſcendamus ad montem Dñi, & ad domũ Dei Iacob, & docebit nos uias ſuas, & ambulabimus in ſemitis eius, quia de Sion exibit lex, & uerbum Domini de Hierl'm. Et iudicabit gẽtes, & iudicabit populos multos. Quæ uerba ad tempus ſub Chriſto nato (ut conſtat) ſunt referenda. Et poſt præfata uerba: ſtatim Eſaias ſubiungit. Et conflabunt gladios ſuos in uomeres, & lanceas ſuas in falces. Quæ uerba tunc ad implenda erant, qñ ueniſſet ille, qui iudicaturus erat gentes, & populos multos. Siquis autem uerba illa ad totum tp̃s futurum poſt Xp̃m natum referẽda eſſe contendat: nihil moror, dummodo ſic intelligat, quòd Chriſtus ipſe ſaluator, noſter, doctrina ſua non ſolum nobis pacem cõmendauit:
Matt. 5 ſed omnem belli occaſionem à nobis abſtulit. Nam pręcepit, ut diligamus inimicos noſtros, et bñfaciamus his, qui oderunt nos, oremus pro his, qui nos perſequuntur, & calumniam nobis inferre conantur. Deinde, ut perſe

ctiorem confirmaret inter nos ipsos pacem, consuluit, ut iniurię reparationem nemo peteret, nec pro re aliqua in iudicio cum proximos contenderet: quia hęc duo sunt quæ sępe inter proximos pacem turbare solēt. Audistis, (inquit ipse Rex pacificus, & pacis magister Christus Saluator noster) quia dictum est: Oculum pro oculo, et dentem pro dente. Ego autem dico uobis non resistere malo: sed siquis percusserit te in dexteram maxillā tuā: prębe illi & alteram. Et ei, qui uult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere: dimitte ei & pallium. Et quicunque te angariauerit mille passus: uade cum illo alia duo. Quę omnia & si non p̄cepta, sed consilia ab omnibus catholicis censeantur: omnem tñ belli tollunt occasionem his, qui illa recte seruauerint. Hi igitur qui integram Christi legem tam in consilijs, quàm in pręceptis seruauerint, perfectam pacem amantes, conflabunt gladios suos in uomeres, & lanceas suas in falces. Nihil igitur in illis uerbis, quod ad hęreticorum punitionem spectet, dicitur. Nisi forte per illa uerba Otho Brunfelsius, aut quiuis alius Lutheranus, dicat prohiberi oēm uindictam, aut punitionem quacunque authoritate factam. Quod si forte pro sua effręnata, & impudenti loquendi licentia dicere non erubescat, audiat, obsecro, Paulum illius sñiam damnantem, q de publica potestate loquens, ait: Si malum feceris, time: non.n. sine causa gladium portat. Dei.n. minister est: uindex in iram, ei qui malum agit. Per illa ergo Esaię uerba, & si forte (quod nō puto uerum cum nihil de hac re loquant̃) prohibeatur bellū authoritate priuata factum, aut uindicta, siue punitio, quæ à priuata fieret authoritate: nullum tñ horum inhiberetur: si à publica potestate ob iustam aliquam causam fieret. Et nos etiam fatemur hęreticum hominem quamlibet pestilentem non posse à quouis homine occidi: nisi authoritate publicę potestatis illi fuerit cōmissum. De mystico aūt illorum uerborum Esaię intellectu, qui multiplex dari posset, nihil moror: qm̄ ille (iuxta omnium sacrorum do

Matt. 5

Ro. 13.

ctrinam)parum efficax est ad doctrinam aliquam comprobandam. Scdo pro se affert idem Otho aliud testm̄
Esa. 11 ex eodem Esaia propheta sic dicente: Non occident,& non nocebunt in uniuerso monte sancto meo. Et certe ut ingenue fatear)ego non possum intelligere qũo ex illis uerbis possit ille Otho colligere hęreticos non esse occidendos,cum non in particulari de solis hęreticis: sed elocutione ul'i de omnibus Esaias propheta dicat: Non occident,& non nocebunr in uniuerso monte sancto meo. Nisi forte Otho ille contendat Deum per illa Esaiæ uerba prohibere omnem cuiusuis hominis occisionem, ac proinde eisdem etiam uerbis prohibuisse ne hęretici occidantur. Sed hoc falsum esse,& à fide catholica alienũ, in proxime pręcedenti c. ostendimus. Pręterea,si Otho dicit Deum per illa uerba prohibere hominem aliquẽ intra catholicam ecclesiam occidi, consequens est,ut ẽt fateatur Deum prohibere, ne post datum Euangelium potestas aliqua inferat aliquod homini nocumentum. Nam sicut in illis uerbis dixit Deus: Non occident, ita etiam dixit: Non nocebunt. Itaque iuxta istam sñiam: nec Rex,nec Imperator,neque alia quęuis potestas posset hominem sceleratissimum ob quantacunque grauissima crimina occidere,neque flagellare, neque fustibus cedere,neque pecunia mulctare,neq; à pplo, aut regno relegare, neque aliud denique qualecunq; nocumentũ illi inferre,ppea quod Deus per Esaiam prophetam ait: Non occident,& non nocebunt in uniuerso monte sancto meo. Hoc aũt fateri non solũ est error,& hęresis: sed maxima dementia,& bestialitas,quę cũ indigna sit, ut rõnibus cõtra illam agatur,igne,& morte de medio tollenda esset. Sed opus est,ut uerũ,& germanum illorũ uerborũ Esaię sensum oñdamus,& inde apertius euadet, q̃ longe uerba illa Esaię à scopo p̃sentis disputationis absint. Illa Esaię uerba nullum pręceptum, nullamq; prohibitionem continent: sed promissiones q̃dam sunt illorum bonorũ, quę post Christi in carnem aduentũ: Deus

suę daturus erat ecclesię. Et ut quod dicimus apertius ostendamus uerba quę pręcedunt repetere oportet: qm̄ circumstantia scriptuarum est, quę maximę solet uerum illarꝝ manifestare sensum. Quæ aũt proxime præcedũt hæc sunt. Et egredietur uirga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eũ spiritus Dñi, spiritus sapientiæ, & intellectus, spiritus consilij, & fortitudinis, spiritus scientiæ, & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Dñi. Non scd̄m uisionem occuloꝝ iudicabit, neque scd̄m auditum aurium arguet: sed iudicabit in iustitia pauperes, & arguet in æquitate pro mansuetis terræ. Et percutiet terram uirga oris sui, et spiritu labioꝝ suoꝝ interficiet impium, & erit iustitia cingulum lũborum eius, & fides cinctorium renum eius. Hæc omnia Esaiæ uerba nemo est catholicus, qui non interpretetur illa de Xp̄o saluatore nr̄o: qm̄ omnes sacri Doctores illa tribuunt Christo redemptori nostro. Et Paulus istoꝝ uerboꝝ partem in scd̄a ad Thessalonicenses Epistola 2.Th.2
de eodem interpretatur. Post hæc autem uerba statim Esaias propheta subiungit multa bona, quæ nobis per Christum donanda erant, sic inquiens: Habitabit lupus cum agno, & pardus cum hœdo accubabit. Vitulus, & leo, & ouis simul morabuntur, & puer paruulus minabit eos. Vitulus, & ursus pascentur, simul requiescent catuli eoꝝ. Et leo quasi bos comedet paleas. Et delectabitur infans ab ubere super foramina aspidis, & in cauerna Reguli, q ablatus fuerit manum suã mittet. Non occident, & non nocebunt in uniuerso monte sc̄tõ meo, quia repleta est terra scientiam Dñi, sicut aquæ maris operiẽtes. Hactenus Esa. Quæ illius uerba constat esse promissiones eoꝝ bonoꝝ, quę per Christum redẽptorem nr̄m gñi humano donanda erant, & non præcepta. Sicut.n.p illa uerba non p̄cipitur nobis, ut habitare faciamus lupũ cum agno, & pardum cum hœdo: ita etiam per illa uerba non præcipitur nobis, ut non occidamus, aut non noceamus. Nam eiusdem conditionis sunt oĩa, illa quæ eo-

dem contextu sunt in illa pręfata lr̃a connexa, ita ut oĩa illa promissiones dicantur.aut p̃cepta. Cũ aũt dicit: Nõ occident, et non nocebunt in uniuerso Monte sc̃tõ meo, non de hoĩbus: sed de uenenosis illis serpentibus uidelicet aspide, & regulo, quos ꝓxime nominauerat, loquit̃. De regulo siquidẽ, & aspide promittit, ꝗ non occident, & non nocebunt in uniuerso monte sc̃tõ suo. Quæ uerba nequaꝗ̃ iuxta solam lr̃æ superficiem: sed iuxta sp̃ũalem sensum sunt accipienda. siqs uero mihi in hac parte
Hiero. non fidit, audiat btm̃ Hieronymum, qui in cõmentarijs super Esaiam prophetam p̃fatas oẽs Esaię promissiones interpretans, sic ait: Hæc quoq; Iudæi, & nr̃i Iudaizantes iuxta lr̃am futura contendunt, ut in claritate Chr̃i, quem putant in fine mundi esse uenturꝝ, oẽs bestię redigantur in mansuetudinem, & pristina feritate deposita lupus, & Agnus pascantur simul, & cætera cum cęteris, quæ nũc uidemus sibi esse contraria. Et post pauca subdit: Sed & hoc eos interrogemus quid dignum sit Dñi maiestate, ut lupus, & agnus pascant̃ simul, et pardus cũ hœdo habitet, & leo paleas comedat, & puer paruulus mittat manum suã in foramine aspidum. Nisi forte iuxta fabulas poetaꝝ, aureum nobis Saturni seculum restituẽt, in quo lupi, & agni pascent̃ simul, et mulso uino plena currẽt flumina, & de folijs arboꝝ stillabũt mella dulcissima, lacteisq; fontibus oĩa cõplebũtur. Et aliqbus interiectis, subiungit: Hæc breuiter diximus, ut Iudaizantes nr̃os grauissimo somno stertere conuincamus. Cęterum iuxta uiuificantem sp̃m facilis intelligentia. Et tandem sp̃ũalem reddens intelligentiã, hęc ait: Qui aũt ablactatus est, & nequaꝗ̃ lacte nutritur infantię: sed iã solido uescitur cibo, iste in reguli cauernã mittet manũ, hoc est, in ipsius Sathanæ habitaculum, & inde eum extrahit.
Luc. 10 Vnde & apl̃is ptãs data est, ut calcarent super serpẽtes, & scorpiones, & super omnem fortitudinẽ inimici. Nocere autem, & occidere nequaquam poterunt uenenata prius animalia, eos qui habitauerint in monte san-

cto Dei,qd' interptat' eccl'ia,de quo in Euãgelio dr: Nõ Mat.5
põt ciuitas abscõdi supra montẽ posita. Hactenus Hieronymus. Ex cuius uerbis aptissime cõstat,illa Esaię uerba,q̃ nobis obijcit ille Lutheran9 Otho,nihil ꝑrsus cõtinere,qd' ad hęreticoꝶ punitionem,uel ex lõginquo ptineat. Obsecro te nũc lector:ut cõsideres q̃lib9 scripturæ testimõijs hr̃tici Lutherani suas hr̃ses ꝑbare nitant̃. His etenim, & alijs eiusdem notæ testimonijs plebem indoctam decipiunt, & in pestilentissimos trahunt errores.

Tertio nobis obijcitur illud,quod saluator noster de frẽ in nos peccante, qui semel & iteꝶ admonitus emendationem negligit,apud Matthæum ait: Si eccl'iam nõ mat.18
audierit,sit tibi sicut ethnicus,& publicanus. Quib9 uerbis excõicandi ptãtem dedit ecclesiæ,non occidẽdi: iniuste ergo(ait ille Otho)occiduntur hęretici. O bellum argm̃,quod non semel tm̃: sed iteꝶ pluries peccat. Primo quidem notissimum est omnibus, qui uel paꝶ aliquid dialecticam gustarunt:ineptum esse modum argumentandi per locum ab authoritate, negando,ueluti siquis argumentetur hoc modo. Xp̃s saluator noster nõ dixit Feria secunda ieiunandum esse aut orandum, aut studendum sacræ scripturæ: ergo nullum istoꝶ illo die agere licet. Nam si collectio istius argumentationis ualida esset,& efficax,eodem modo ex opposito colligere liceret:sic argumentando: Xp̃s redemptor noster non dixit Feria secunda non esse ieiunandum, aut non orandum, aut non studendum sacræ scripturæ: ergo nullum istoꝶ illo die omittere licet. Itaq; eodem argumentationis loco: duo contradictoria probabuntur. Quia sicut Xp̃s saluator noster unum non præcepit, ita neq; pręcepit alteꝶ. Talis est pñs argumẽtatio,qua Otho arguit hæreticum non esse occidendum: quia Xp̃s non p̄cepit occidere:sed excõicare. Hæc est Lutheranoꝶ dialectica,qua sæpissime utuntur,credentes hmõi fallacijs totũ decipere mundum:sed frustra mittunt rete ante oculos pẽnatoꝶ. Eodem modo ẽt peccant,qñ ex dictis Pauli

Timo.3 ad Titum, sic arguunt: Paulus dicit, ut hæreticũ hoĩem post unam, & alteram correptionẽ deuitemus: non aũt, ut occidamus. Fateor hoc non dixit Paulus: sed nec etiã prohibuit, ut non occiderentur, ac ꝑpea inde nec unum, nec alteꝝ colligere licet. Eandem fallaciam cõmittunt in alijs multis argumentationibus, quas pro hac re faciunt, præsertim cum ex illo saluatoris uerbo arguunt,
Ro.13. quo ait: Cauete à fermento Pharisæoꝝ. Non dixit: Occidite hæreticos pharisæos: sed solũ dixit, ut caueremus ab illis. Quibus ego rñdeo: ꝙ si nõ dixit: Occidite, necꝫ etiam dixit: Non occidite. Deindè adhuc iteꝝ peccat̃ in pręfacto argumẽto: quia etsi illa collectio esset bona ab authoritate negatiue: nihil inde plus colligi posset, ꝗꝫ ꝙ ecclesiastica ptãs hæreticum occidere non posset. Quia illa sola est, & non ptãs laica, cui tunc Xp̃s loquebatur, & cui dedit excõicandi ptãtem. Per hoc ergo, ꝙ dans ptãtem excõicandi, subticuit ptãtem occidendi: solum colligi potest (si tñ collectio esset bona) eam ptãtem, q̃ potest excõicare, non posse occidere. Quod licet multi catholici negare contendant, qui utrunꝙꝫ gladium tribuunt ecclesiæ, ipsa tñ ecclesia opere oñdit se unum tm̃ hr̃e gladium. Quia solum gladium exercet spiritualem, reliquum in uaginam recludens. Nam ecclesiastici iudices non occidunt hæreticos: sed laica ptãs, quæ gladiũ
Mat.16 corporalem, iuxta dictum Pauli non sine causa portat, illos iubet occidi. Necꝫ ullum est in toto iure Pontificio decretum quod hæreticos iubeat occidi: sed tm̃ iubet illos ptãti seculari tradi, ab illa pro suo arbitrio iudicandos. Veꝝ hic occurrunt nobis Lutherani dicentes: Ep̃i, & alij hæreticoꝝ inquisitores similes sunt sacerdotibus Iudæoꝝ, qui cum mortis Xp̃i saluatoris nostri re uera essent authores: Pilato tñ Iudęæ præsidi dicebant: No-
Ioan.18 bis non licet interficere quencꝫ. Tales per omnia (ut Lutherani dñt) se exhibent hæreticis iudices Ecclesiastici. Hi.n. (ut Lutherani calumniantur) authores sunt mortis hæreticoꝝ, & tñ dñt illis non licere interficere hæreti

cos,ac pp̄ea tradunt illos ptāti seculari, ab illa ad mortem condemnandos: Sed re uera hic, sicut alibi sępe falluntur, & affectu maligno obcæcati miserrime errant. Vt aūt omnibus notum faciam, quàm inuidiose illi contra inquisitores, & alios iudices ecclesiasticos loquant̄, opus est, ut apertissime ōndam latissimū esse discrimē, ac proinde ineptam esse similitudinem, inter ecclesiasticos hęreticoꝝ iudices, & Iudæoꝝ sacerdotes. Pharisæi, & alij Iudæoꝝ sacerdotes, quamuis manibus non occiderunt Xp̄m saluatorem nostrum, tñ occiderunt eū lingua multis, uarijsq́; modis illius mortem procurantes. Nam primo (ut Ioannes Euangelista testatur) collegerunt Pontifices, & Pharisęi consilium dicentes: Quid facimus? quia hic homo multa signa facit? Et tandem dato per Cayphan anni illius Pontificem consilio, ꝙ expediret Chr̄m mori, ne tota gens periret, illius consilio acquieuerunt cæteri, & ab illo die cogitauerunt interficere Chr̄m omnium redemptorem. Deinde tradiderunt illum Pilato, & coràm illo ad mortem Chr̄m accusarunt: & quia ueris hoc agere testibus non poterāt, falsos induxerunt testes, qui contra Xp̄m falsum dicerent testimonium. Pilatus insuper cum causam Xp̄i examinasset, uelletq́; illum dimittere: quia nullam inueniebat in eo mortis causam, dixit ppl'o: Quem uultis dimittam uobis Barrabā, an Iesum, qui dr̄ Xp̄s? His auditis, Princeps sacerdotū, & seniores (ut Matthęus refert) persuaserunt ppl'o, ut peterent Barrabam: Iesum uero perderent. Rursum cum Pilatus flagellatum Chr̄m, & coronam spineam in capite portantem, uesteq́; purpurea indutum ppl'o ōnderet, ut uel sic ppl'm ad illius misericordiam prouocaret, Pontifices, & ministri (ut btūs Ioannes Euangelista narrat) clamauerunt dicentes: Crucifige, crucifige eum. Post hæc, Pilato dicenti sacerdotibus & ppl'o, ut ipsi Chr̄m acciperent, & crucifigerent: Rn̄derunt Iudęi: Nos legem habemus, & secūdum legem debet mori: quia filium Dei se fecit. Deinde, cū Pilatus

Ioā. 11.

Mat. 27

Ioā. 19

quęreret Chr̄m liberǫ dimittere. Iudęi clamauerunt dicentes. Si hunc dimittis non es amicus Cęsaris: Oīs.n.q̃ se Regem facit, contradicit Cęsari. Deniq;, sedente Pilato pro tribunali: cum ille Chr̄m ppl'o ōnderet, diceretq́;: Ecce Rex uester Iudęi (inter quos sine dubio fuerunt sacerdotes) clamabant: Tolle, tolle, crucifige eū. Et cum diceret eis Pilatus: Regem vr̄m crucifigam? Rn̄derunt Pontifices, non habemus Regem nisi Cęsarem. Videte obsecro, & diligenter attēdite, quoties sacerdotes Xp̄i mortem coràm iudice petierunt. nec tn̄ leuiter, sed īportune nimis iudicem urgentes, ppl'mq́; ad idem ip̄m postulandum uarijs mendacijs seducentes. Propter quę omnia merito illi Xp̄m saluatorem nr̄m crucifixisse censentur: quia etsi manibus non crucifixerunt: hoc tn̄ consilio suo fecerunt. Et hoc modo btūs Augustinus concordat dissonantiam, quę vr̄ esse inter Euangelistas, quorǫ alter dicit Chr̄m crucifixum esse hora tertia, alter hora sexta. Nam Iudęi (ut Augustinus ait) occiderunt Chr̄m hora tertia tot, talibusq́; uerbis (ut diximus) mortem illius procurando: milites uero occiderunt manibus hora sexta. Videamus nunc an aliquid horǫ faciant cum hęreticis inquisitores, aut alij iudices Ecclesiastici. Quod certissimum est, & experientia docente scimus: iudices ecclesiastici postquam aliquem de hęresi damnauerunt, & illum obstinatum hęreticum esse censuerunt: statim declarant illum ad suum ius, & ditionem non pertinere, tradúntq; illum seculari ptāti, tanquam hominem, q̃ pp hęresis obstinationem, ab ecclesia exiuit, & sub sola ptāte laica se ip̄m constituit. Cum autem illum iudices ecclesiastici ptāti seculari tradunt, non petunt ab illa, ut occidat hęreticum, neq; illum quouis modo reū mortis esse dn̄t. Etsi ptās secularis hęreticum occidere noluerit: iudices ecclesiastici non cogunt, neq; ullo modo solicitant illam, ut hęreticum occidat: neq; consilium ullū de morte hęretico inferenda unquam donant: imò ecōtrario ipsam secularem ptātem semper rogant, ut pœnam

mortis,aut aliam sanguinis pœnam non irrogent illi, tm̄ abest,ut mortem illius quouis modo procurent. Quę omnia cum sint certissima, & toti (ut existimo) populo Christiano notissima,miror tantā esse Lutheranoꝝ impudentiam, tam͡qꝫ effrenatam maledicentiam, ut non uereantur dicere, hęreticoꝝ inquisitores similes esse sacerdotibus Iudęoꝝ, qui Chr̄m occiderunt, cum latissimum sit(ut re ipsa constat)inter hos,& illos discrimen. Certe multo rectius, & appositius ego dicere possem, Lutheꝝ illiusq́ꝫ asseclas similes esse illis sacerdotibus Iudæoꝝ. Qm̄ illi falsos quæsierunt testes cum ueros hr̄e non possent, ut Chr̄m morti traderent:Lutherani uero falsa perquirunt scripturę sacrę testimonia,cum uera nō habeant,ut corpus Chr̄i, quod est ecclesia prorsus occidant. Multa dn̄t Chr̄m fecisse,& docuisse,q̄ nec per somnium unquam cogitauit. Multa Apl'is tribuunt, à q-bus illi longissime abfuerunt. Milléqꝫ alia fingunt commenta,non ob aliam cām: nisi,ut eccl'iam, quæ Christi corpus est,interire faciant & aliā nobis donent eccl'iam malignantium,quam propheta Regius se odisse p̄dixit. *Ps. 25.*

Quarto nobis obijciunt Lutherani, & qui illis in hac parte fauent,parabolam illam de tritico, super quod inimicus homo seminauit zizania, quæ uidentes serui patrisfamilias dixerunt ei: Vis imus, & colligimus ea? *Mat. 13* Quibus r̄ndit idem paterfamilias: Non,ne forte colligētes zizania eradicetis sil' & triticum,sinite utraqꝫ crescere usqꝫ ad messem. Si Deus prohibet eradicare zizania, ergo iniuste, & contra Dei præceptum (ut Lutheranis vr̄)faciunt,qui hæreticos per zizania significatos,de agro huius mundi per mortem eradicant. Hoc est Lutheranoꝝ fortissimum argm̄, cui magis illi innituntur,& ꝑ quod se de nobis triumphare existimant. Sed nos Deo duce facillimum esse on̄demus: quod ex falsa literæ intelligentia procedit. Primo quidem non est opus personas,aut res alias in parabola positas explicare, cum ipsemet ueritatis magister Apostolis petentibus illorum

omnium interpretationem reddiderit, sic inquiēs. Qui se minat bonum semen est filius hominis. Ager autem est mundus. Bonum uero semen hi sunt filij regni. Zizania autem: filij sunt nequam. Inimicus autem, qui seminauit ea: est Diabolus. Ex qua interpretatione constat: zizanioꝝ nomen melius ipsis hęreticis, q̄ȝ illoꝝ hæresib⁹ adaptari. Quod dixi ꝑꝑ aliquos, qui in dubium uertūt, an hæc parabola hæresibus, an hæreticis conueniat. Zizania (inquit Chr̄s) filij sunt nequam. Sed opus est, ut reliqua diligenter perscrutemur. Cum serui patrisfamilias uellent zizania colligere, prohibuit illis, ne id facerēt paterfamilias sic inquiens: Non, ne forte colligentes zizania, eradicetis simul & triticum. In quibus uerbis id maxime annotandum est, quòd non absolute, & gn̄aliter, & absq; ulla causa ꝓhibuit talium zizanioꝝ collectionem: sed statim cām reddidit, proter quam hoc fieri ꝓhibebat. Ne forte (inquit paterfamilias) colligentes ziza⁹nia, eradicetis sil' & triticum. Metus igitur eradicandi triticum, est causa, ut tolerentur zizania ꝗrescere cū tritico. Ex opposito igitur colligere oportet, ꝙ qn̄ nulla est sic metuendi ratio, ut puta quia aꝑertum est, & optime noscitur inter triticum & zizania discrimen: & unum alteri non est adeo coniunctum, aut cōnexum, ut non possit facillime unum sine altero eradicari: tunc paterfamilias non prohibet fieri zizanioꝝ eradicationem. Si nullam expressisset in prohibitione cām: sed absolute locutus fuisset, quamuis aliquæ re uera essent prohibitionis causæ: & illæ omnes abessent, fateor, semper extaret integra prohibitionis uirtus. Si tn̄ cām principalem motiuam, & finalem legislator exprimit: ꝑꝑ quam se aliquid præcipere, aut prohibere testatur. Cōsequens est, ut cessante illa causa, cesset etiam pręceptum, aut prohibitio. Talem.n. causam exprimens legislator, aperte declarauit, ꝙ si illa causa non subesset, nihil tale præcepisset, aut prohibuisset. Nam si illa seclusa nihilominus præcepisset, aut prohibuisset: consequēs est, ut illa non fuerit unica, &

ca, & sola præcepti aut prohibitionis cā. Per illa ergo præfata uerba, sicut paterfamilias seruis ꝓhibuit, ut stāte metu eradicationis tritici non colligerentur zizania: ita ex opposito eisdem seruis concessit, ut nulla existente iusta metus cā possent zizania colligere. Ad hūc ꝓrsus modum (ut parabolam nostro proposito accōmodemus) in hæreticoꝝ punitione exercenda, faciendum, esse censeo. Si de homine aliquo dubitatur, hæreticus ne sit ille, an secus: propterea quod non plene constat illum talem hæreticam assertionem dixisse, aut non cōstat illum esse pertinacem, aut si constat illum talē aliquam propositionem pertinaciter docuisse, non tñ constat illam propositionem esse hæreticam: tunc certe nimis iniuste agerent inquisitores, si illū hæreticum declararent, & iniuste, atque crudeliter ageret laica potestas, si illum occidi iuberet. Tunc.n. illi dicit deus: Non colligatis zizania, ne forte simul eradicetis & triticum. Si uero certissime noscitur aliquē hominem esse hæreticū: quia assertio, quam tuetur, ex diametro pugnat cum catholica fide, & ille semel, & pluries legitime admonitus non uult resipiscere: tunc licite occidendus est: qa non timetur ut catholicus pro infideli occidatur. Hunc autē esse ueꝝ & germanum illius literæ sensum testatur btūs Hieronymus, qui in cōmentarijs super Matthæum præ fatam parabolam interpretans, ait: Quod autem dicit: Ne forte colligentes zizania, eradicetis simul & frumētum, datur locus pœnitentiæ, & monemur, ne cito amputemus fratrem. Quia fieri potest, ut ille, qui noxio deprauatus est dogmate, cras resipiscat, & defendere incipiat ueritatē. Illud quoque, quod sequitur. Sinite utraq; crescere ad messem, uidetur illi præcepto esse contrariū: Auferte malum de medio uestrum, & nequaquā societatem hñdam, cum his, qui fratres nominantur: & sunt adulteri, & fornicatores. Si.n. prohibetur eradicatio, & usque ad messem tenenda est patientia, qūo eijciēdi sunt quidam de medio uestrum? Inter triticum, & zizania,

Hiero.

1. cor. 5

quod nos appellamus lolium, quandiu herba est, & nõ dum culmus uenit ad spicam, grandis similitudo est: & in discernendo, aut nulla, aut perdifficilis est distantia. Præmonet ergo dñs, ne ubi ambiguum est, cito sñiam proferamus, ut cum dies iudicij uenerit, illum non suspicio criminis: sed manifestum reatum de sanctorꝝ cœtu eijciat. Hæc Hierony. Qui tam aperte nostram confirmat sñiam: ut nihil apertius pro illius assertione dici possit. Eidem sententiæ subscribit Aug. qui lib. 3. contra epistolam Parmeniani, cap. 2. sic ait: Ipse dñs cum seruis uolentibus zizania colligere, dixit: Sinite utraque crescere usque ad messem, præmisit causam dicens: Ne forte cum uultis colligere zizania, eradicetis simul & triticũ. ubi satis ostendit, cum metus iste nõ subest: sed omnino de frumẽtorum certa stabilitate certa securitas manet; id est, qñ ita cuiusque crimen notum est oĩbus, & oĩbus execrabile apparet: ut uel nullos prorsus, uel non tales habeat defensores, per quos possit schisma contingere, non dormiat seueritas disciplinæ, in qua tanto est efficacior emendatio prauitatis, quanto diligentior cõfirmatio charitatis. Hæc Augustinus. Qui apertissime nostrę fauet sententiæ.

Augu.

An liceat hæreticos bello oppugnare, postquam de illorum pertinacia, atque rebellione plene constiterit. Cap. XIIII.

Eo tempore quo opus hoc de iusta hæreticorum punitione scribebam, Tridenti aderam, ubi hortante, atq; solicitante Carolo Cæsare semper Augusto huius noĩs Quinto, Hispaniarumq; Rege eiusdem nominis primo, Paulus tertius summus huius nominis Pontifex, generale tunc conuocauerat concilium, ad quod ex mandato serenissimi Philippi Hispaniaꝝ Principis, qui tũc Hispanias propter Caroli patris absentiam moderabatur, ꝑueneram. Per id tempus idem Carolus Cæsar, contra quosdam Germaniæ principes ob multas, easq; iustissimas causas bellum mouere decreuit. Progrediente igiẽ bello, cum illud talia iam haberet initia, ut magnam ui-

ctoriæ præberent spem, ego pp morbum, qui diu, atque acerbe me ibidem uexabat, hortatu medicorum, qui meæ saluti consulebant, e Tridento in Hispaniam, meumque natale solum redire coactus sum. Quò cum redirē, multos, uariosque homines, q se fideles catholicos iactabāt, in uia audiui, qui bellum, quod Cæsar gerebat ob solā christianæ religionis causam ab illo motum esse interp̄tantes, eundem Cæsarem ob eandem cām improbe, atque irreligiose accusabant, dicētes rem minime christianam esse, hæreticos bello oppugnare: quia illi (ut dicebant) non armis: sed rationibus uincendi erant. Hac igitur occasione ego motus, decreui hanc controuersiam huic operi, quod iam ad umbilicum perduxeram, inserere, ut ostenderem toto (ut dicitur) errare cœlo eos, qui ita sentiunt. Vt autem hoc apertius ostēdere ualeamus, illud ante omnia statuere oportet nō omne bellum esse malum, & lege diuina damnatum, ut Manichæi, & alij hæretici sentiunt: sed aliquod esse bellum lege diuina non solum permissum: uerum etiam laudatum, illud .s. cui omnia adsunt, quæ ad iustum bellum exiguntur. Nā Ioannes ille p̄cursor domini, quo nullus inter natos mulierum maior surrexit, militibus interrogantibus eū qd facerent, ut uitam assequerentur æternam: non p̄cepit arma abijcere, militiam deserere, neminē percutere, neminem in bello occidere, aut uulnerare: sed solum hoc præcepit, ut neminem concuterent, neque calumniā facerent, & cōtenti essent stipendijs suis. Si autem omne bellum esset damnatione dignum, non hoc solo contentus esse debuisset Ioannes Baptista: sed oportebat, ut omne bellum illis prohiberet. Cum ergo nihil tale illis dixerit, eo ipso uisus est sentire aliquod esse bellum laude dignum. Deinde ipse ueritatis Magister Christus saluator noster monet tributa Cæsari reddi, quæ ob eam causam (iuxta Pauli sniam) reddi iubentur, ut inde militi ad pacis conseruationem necessario stipendium soluatur. Nam de obedictia Principi præstanda Paulus disserēs,

Luc. 3.
Mat. 22.
Ro. 13.

ait: Ideoq; necessitati subditi estote, non solum pp irã: sed etiam pp consciam. Ideo.n.& tributa præstatis. Mi nistri.n. Dei sunt in hoc ipsum seruientes. Ex quibus om nibus apertissime constat aliquod esse posse iustum bel lum. Quæ autem sunt necessaria, & sufficientia, ut iustũ aliquod sit bellum, nunc explicare oportet, ut inde con stare possit, an iustum sit hæreticos bello oppugnare. Vt bellum sit iustum, iustitia illa, quæ solũ excludit obli gationem restitutionis eoꝝ, quæ in bello sunt capta, so la duo sunt necessaria: uidelicet authoritas, & potestas ad bellum faciendũ, & cã necessaria. Si tñ bellũ debet esse iustũ, iustitia illa, quæ excludit pctm̃, hoc est, ut sine peccato fiat: duo insuper alia sunt necessaria. Hoꝝ pri mum est, ut bono animo, & bona intentione bellum in feratur. Alteꝝ, ut persona, quæ in bello pugnare debet, sit ad bellum legitima, id est, talis cui non sit lege prohi bitum in bello pugnare. Tertium, ali qui addunt uideli cet rem, pro qua bellum geritur, ita ut bellum fiat pro re bus recuperãdis, aut pro patriæ defensione. Sed hoc ter tium (ut ego censeo) superfluit: quia continetur sub alte ro ex duobus primis, uidelicet sub iusta cã. Oportet igi tur, ut omnia hæc quatuor, quæ diximus esse requisita si gillatim discutiamus, & inde aperte constabit iustum posse esse bellum, quod contra hæreticos fieri cõtinget. Primum igitur necessarium ad bellum iustum est autho ritas bellum facientis. Non.n. quilibet pro suo arbitrio potest bellũ mouere: sed solus ille, qui non hẽt superio rem, a' quo iniuriæ, aut dãni sibi illati recompensationẽ petere possit. Nam qui superiorem habet, ad quem pos sit confugere pro recõpensatione, aut uindicta impetrã da, non põt bellũ mouere. Nam dñs hoc illi apte prohi
Deu. 32 buit dicẽs: Mihi uindictã, & ego retribuã. At q a' supe riore, qui loco dei præest, uindictã petit, a' Deo petit, q illum ad hoc constituit suum ministrum, ut illos, quo rum curam habet, tueatur, & protegat ab omnibus, qui illis nocere uoluerint, siue subditi illius sint iuasores, siue

extranei. De subditis enim loquebatur Paulus, cum ad Romanos scribens, dicit: Si malum feceris, time: non .n.sine causa gladium portat. Dei.n.minister est, uindex in iram ei, qui malum agit. Ad hoc.n.censet Paulus, datũ esse a' Deo principibus gladium, hoc est puniendi potestatem, ut subditos malefactores punire possit, & sic læsorũ iniurias uindicare. Circa extraneos uero intelligendum est id, quod Regius propheta ait: Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate. Eisdem etiam loquitur Hieremias propheta dicens. Facite iudicium, & iustitiam: & liberate ui oppressum de manu calumniatoris. Inferior ergo, qui superiorem hẽt, ad quem pro recompensatione damni, aut pro uindicta impetrãda, confugere põt, iniuste aget, si pro aliquo horũ ꝓpria authoritate bellum mouerit: quia sic agens Dei præceptum transgredietur, qui uindictam prohibuit. Princeps autem, qui nullum superiorem in ciuilibus rebus agnoscit, sicut pro regno, aut republica, quam regendam, aut protegendam suscepit, iuste potest bellum mouere, ita etiam pro seipso quatenus persona est cõis, & publica: quia non habet superiorem, ad quem pro uindicta impetranda confugere debeat. Hoc.n.aperte docet Augustinus contra Faustum lib.22.cap.75. sic inquiens: Ordo naturalis mortalium paci accõmodatus hoc poscit, ut suscipiendi belli authoritas, atq; consilium penes principes sit exequendi autem iussa bellica ministerium milites debeant paci salutiq; communi. Hæc ille. Principis autem nomine hic intelligo non solum Imperatorem, et Reges illos, qui Imperatori nequaq̃ subduntur: sed omnes illos dominos, qui in causis subditorũ suorũ definiendis plenam habent iurisdictionem, plenúmque dominiùm, ita ut illorum sñia audita, neminem alium superiorem iudicem subditi illorũ appellare possint. Tales sunt hodie aliqui domini in Italia. Vt sunt Dux Florentiæ, Dux Ferrariæ, Dux Mantuæ, Marchio Montis Ferrati. Nam hi omnes ex consuetudine antiqua hanc habent in

Ro.13.
Ps. 81.
hier.22
Augu.

suos subditos iurisdictionem, & potestatem, ut ab illorum ciuili snia ad nullum alium superiorem, illorum subditi appellent. Et nescio an aliquibus Germaniæ Ducibus, aut Marchionibus, hæc authoritas, & potestas belli mouendi hodie competat. Cuius dubitationis causa inde mihi oritur, quòd eorum quilibet propriam cudit monetã: quod soli superiori Principi iure competit. Sed hoc non obstante ego censeo hanc potestatem belli mouendi esse illis iure negatam, propterea quòd omnes illi subdũtur Imperatori: a' quo puniri potest quicunque illorum alteri iniuriam irrogauerit, aut dãnum dederit. Cuius rei apertissimum præbet testim̃ Senatus publicus, qui est in Germania Imperatoris authoritate suffultus, ad quem ex omnibus Germaniæ oppidis confugiunt, quotquot ab alijs dñis se iniuste damnatos esse arbitrantur. Cum igitur omnes illi Imperatorem agnoscant, a' quo quicunque illorum potest iniuriæ, aut damni recõpensationem petere. consequens inde est, ut nullus illorum possit iuste sine Imperatoris authoritate aduersus aliquem alium bellum mouere. Quia bellũ non nisi necessitate cogente mouendũ est, ac proinde bellum semper cẽsendum est iniustũ, qñ rei pro qua bellum geritur, aliter, quàm per bellum potest cõmode prouideri. De reliquis autem Ducibus, aut Marchionibus, aut reliquis dominis etiam si Principis nomine censeantur, in regno Hispaniæ, aut Franciæ, aut Neapolis, aut alio quouis regno, sub Regis potestate dñium tenentibus, non est cur aliqs dubitare debeat, an bellum sine Regis, cui subduntur authoritate, & permissione, mouere possint. Nam etsi illi suis subditis iura dare possint, & leges, in illis tñ ferendis, Regi sic subduntur, ut nihil contra leges a' Rege statutas, decernere possint. Et inde constat eos non esse uere capita prouinciarum, aut oppidorum, quibus præsunt, & imperant: ac proinde iniuriam facerent Regibus, quibus subsunt: si illorum authoritatem bellum mouendo, sibi usurparent: ac si ipsi uera, & suprema capita in suis dñijs essent. Nomi-

ne etiam Principis in lrã Augustini supra citata, intelligendæ sunt illæ respublicæ, quæ ex antiqua consuetudine plenam hñt in terris sibi subiectis iurisdictionem: ita ut nullum alium superiorem agnoscant. Nam tales respublicas crederem æque habere belli indicendi authoritatem ac Reges: quia in illis etiam est (ut Aristoteles docet) principatus, quamuis ab eodem Aristotele non æque laudatus, ut Regalis. Hoc tñ, quod de rebuspublicis nunc dicimus, & proxime supra de quibusdam Ducibus, & Marchionibus Italiæ diximus, hac conditione intelligendum esse censet, & recte Thomas de Vio Cardinalis, Caietanus uulgo nominatus, si illi bona fide in pacifica possessione talis authoritatis belli indicendi fuerunt, & sunt. Nam si illam usurpauerunt ex magnitudine potentiæ, ob quam tam audacter suis superioribus rebellarunt, ut ab illis nõ potuerint, nec modo possint coerceri, ille censet nullam illos authoritatem iusti belli indicendi hr̃e. Cuius sñiæ ego libentissime subscribo. Q̃m indecens est, ut quod malæ fidei initium habuit postea sine alia iusta causa succedẽte, iusta possessione firmetur. Nam (ut regula iuris in. 6. docet possessor male fidei nũquam perscribit. Scd̃m quod ad iustum bellũ diximus esse necessarium, est causa iusta. Causæ belli iusti multæ, & uariç esse pñt, quas oẽs gñali quadam elocutione Augustinus comprehendit dicens iustam belli causam esse iniuriam illatam, cuius uindictam: cum aliter quam per bellum, Princeps, aut is, penes quem est belli mouẽdi authoritas hr̃e non põt, iuste poterit bello petere. Nã in qõnibus super librum Iosue. q. 10. bellum iustum definiens, ait: Iusta bella solent definire, quæ ulciscuntur iniurias: sic gens, uel ciuitas plectenda est, quæ uel uindicare neglexerit. quod à suis improbe factũ est, uel reddere, quod per iniuriam ablatum est. Hæc Augustinus. Et citantur a' Gratiano in cap. dominus. 23. q. 2. Sed quia dubium esse potest, quid nomine iniuriæ intelligatur, et inde necessario oportebit, ut sentẽtia de iustitia belli, q̃

Sup secũdã secundæ. qõ. 40. arg. 1.

Augu.

ab iniuriæ cognitione pendet,sit etiam dubia:ideo ut omnis dubitationis causa hinc tollatur: decreui oēs belli iusti causas hic recensere,easq́ oēs sacræ scripturæ testimonio cōprobare,ut nullus de aliqua illarꝫ iuste dubitare possit,iusta sit,an nō.Quibus enumeratis inter illas recipiemus eā,de qua nunc disputamus, & inde apte cōuincemus,iustum esse hæreticos rebelles bello oppugnare.

Prima igitur belli causa est Idololatria,a' qua q recedere noluerint,iuste ob hoc debellari pñt. Nam ob hāc causam Deus præcepit filijs Israel, ut gentes plurimas
Deu.12 subuerterent, & dissiparent, sic in Deuteronomio inquiens: Subuertite omnia loca,in quibus coluerunt gētes,quas possessuri estis,deos suos super montes excelsos,& colles,& super omne lignum frondosum.Dissipate aras earꝫ,& confringite statuas,lucos igne comburite & idola cōminuite, disperdite nomina illorꝫ de locis illis.Quæ omnia Nicolaus Lyranus ideo præcepta esse censet,ne ex phanis, seu templis idolorꝫ remanentibus, occasio idololatriæ Iudęis daret̄,& ut memoria idololatriæ prorsus tolleretur, & sic tanta Dei iniuria in populo suo uitaretur. Et testimonio huius præcepti diuini fretus,ego sentio iustum esse bellum,quod catholici Hispaniarꝫ Reges cōtra barbaras gentes, & idololatras,quę Deum ignorabant,uersus Occidens,& Austrum inuētas,ante aliquod annos gesserunt,& nunc etiam gerūt. Hac tñ conditione bellum illud iustum esse censeo,si antequam Reges contra illos bellum moueant,procurent diligenter,& fideliter illos monere,ut falsorꝫ deorꝫ cultum deserant,& uerum Deum, qui est cunctorum creator,& rector adorent.Quam monitionem si illi receperint,quamuis baptismum suscipere nolint:nō crederem iuste posse bellum cōtra illos moueri.Si autem tali monitioni obtemperare noluerint:sed obstinati in suo errorore perstiterint: præsertim si uerbi Dei prædicationem impediant,tunc iustum erit,qđ ob hanc cām contra illos geretur bellum. Quia oēs illæ gentes (ut experientia

cōpertū eſt)idololatriā exercent,& multa alia contra le gem naturæ nefanda uitia cōmittunt. Nam queadmodum Deus olim filijs Iſrael contra Iebuſęū,et alias idololatras gentes fieri pręcepit,ita nunc etiā contra has gentes ſimilibus uitijs,& criminibus infectas,fieri expedit.

Scd̃a iuſti belli cauſa eſt,receſſus à uero Dei cultu,ita ut ſi populus aliquis uerum Deum agnoſcens, & illum (ut decet)colens hunc talem Dei cultum desereret,et alteri,cui non debetur,tribueret: iuſte ob hoc poſſit bello oppugnari ab eo qui belli mouendi authoritatem hēt. Nam Deus olim filijs Iſrael præcepit,ut ciuitatem, quæ in hoc incidiſſet crimen,bello delerēt,ſic in Deuteronomio inquiens: Si audieris in una urbium tuarꝫ,quas dñs Deus tuus dabit tibi ad habitandum, dicentes aliquos: Egreſſi ſunt filij Belial de medio tui,& auerterunt habitatores urbis ſuæ,atque dixerunt: Eamus,& ſeruiamus dijs alienis,quos ignoratis, quære ſolicite, & diligenter rei ueritate perſpecta,ſi inueneris certum eſſe, quod dicitur,& abominationem hanc opere perpetratam:ſtatim percuties habitatores urbis illius in ore gladij, & delebis ea oīa,quæ in ea ſunt uſque ad pecora. Quid quid ēt ſupellectilis fuerit,congregabis in medio platearꝫ eius, & cum ipſa ciuitate ſuccendes, ita ut uniuerſa conſumas dño Deo tuo,& ſit tumultus ſempiternus. Non ædificabitur amplius,& non adhærebit de illo anathemate quidꝙ̃ in manu ſua,ut auertatur dominus ab ira furoris ſui,& miſereatur tui. Hactenus dñs Deus in Deuteronomio.In quibus uerbis,præter cætera id annotandū eſt,quod ultimo dixit: Vt auertatur Dñs ab ira furoris ſui,& miſereatur tui.Nam ꝑ illa uerba docemur crimē illud tam graue eſſe corā Deo,ut ꝑꝑ unam ſolam ciuitatem illo crimine infectam:ſæpe ira Dei ꝓuocetur contra totum regnum: præſertim ſi negligatur puniri tale peccatum. Propter hanc cauſam omnes filij Iſrael conuenerunt in Sylo, ut pugnarent contra tribum Ruben, & tribum Gad, & dimidiam tribum Manaſſe. Audierant

Deu.13
Ioſu.22

.n.filij Israel illos ædificasse altare in terra Chanaan iuxta Iordanem: putaueruntq; illos ad hunc finem ædificasse altare, ut in illo dijs gentium hostias, & uictimas offerrēt. Vt autem à nuncijs, quos ad illas tribus ob hāc rem miserant, plene edocti fuerunt, aliter se rem habere, quàm ipsi putauerant, abstinuerunt à bello quod contra illas tribus facere decreuerant.

Tertia iusti belli causa est, cum quis alium impedit, ne id quod sibi iure debetur, assequatur. Ideo Iulius Cæsar apud Lucanum optime mihi dixisse uidetur.

Lucan. lib.1. Arma tenenti
Omnia dat, qui iusta negat.

Quæ uerba ideo Cęsarem dixisse constat, ut belli, quod contra Romanam rempublicam mouebat, iustam ōnderet causam: ppea q aditum ad Romam, qui sibi tanq uero ciui, & bene de reipub. merito, iure debebatur, senatus, populusq; Romanus, illi impedire moliebatur. Sed prophanis exemplis prætermissis, sacrum exemplum, qđ multo maioris est roboris proferamus. Filij Israel (ut
Nu.21. liber Numerorum testatur) pugnauerunt contra Seon, & Og Reges Amorrheorum, ppea quòd illis permittere noluerunt, ut per terram illorum transirent, quāuis filij Israel eisdem Amorrheis fide iubebant se non declinaturos in agros, aut uineas eorum, nec bibituros aquas ex puteis eorum: sed uia Regia incessuros, donec transirent terminos eorum. Quam historiam pertractans Augustinus in
Augu. quæstionibus super librum Numerorum q.43. ait: Notandum est sanè quemadmodum iusta bella gerantur. Innoxius.n.transitus negabatur, qui iure humanæ societatis æquissimo patere debebat. Hæc ille.

Quarta belli iusti causa est, cum propria res petitur, quę per uim, et uiolentiā ab hoste detinetur, nec aliter q̄
2.re.2. per bellum recuperari potest. Propter hanc.n.causam mortuo Saule Dauid bellum gessit contra Isboseth filium Saulis, qui occupare nitebatur regnum Israel, qđ per Samuelem pphetam Deus iam Dauidi cōcesserat.

Quinta iusti belli causa esse potest suijpsius, aut subdi torum Principis defensio. Nam sicut suijpsius defensio iure cuique concessa est, ita etiam defensio eorum, qui Principi subdũtur, iure conceditur Principi, propterea quod sicut quisque sui, ita Princeps suorum omnium curam gerit. Et si illi ab hoste uexantur, iuste potest Princeps pro illorum tutela bellum contra hostem mouere, ut illum à uexatione subditorum suorum abstinere cogat. Nam (ut iura testantur) uim ui repellere licet. Hæc eum pcipua est causa, pp quam Dauidem tot bella contra Philisthęos gessisse sacra perhibet historia. Propter hanc etiam cãm, et 1. re. 2. propter proxime præcedentem: filij Israel Ducibus Ma 1. Ma. chabęis sæpe contra Antiochum, & Demetrium Re- &. 2. ges feliciter pugnauerunt.

Sexta iusti belli causa est, contra eum qui hosti iniuste persequenti fauet. Nam sicut hostem iniuste persequentem propulsare licet: ita etiam illum, per quem hostis potentia augetur deptimere licet, ut illo depresso, & humiliato, hostis potentia minuatur. Ob hanc causam Dauid Rex percussit Syriam Damasci, eo quod auxi- 2. reg. 8 lium præbebat Adarezer Regi Soba.

Septima iusti belli causa esse potest si publicam iniuriam quisquem Principi intulerit, & ille, aut qui illi præest, dignam recompensationem reddere noluerit. Hæc sola fuit causa, pp quam Dauid Rex bellum mouit aduersus Hanon Ammonitarum Regem. Nam ille publica iniuria affecerat Dauid Regem, cum ille mediã partem barbæ nunciorum, quos Dauid Rex ad illum miserat, 2. re. 10 radi, & uestes illorum medias usque ad nates præscidi iussit. Hæc. n. iniuria non solum ipsis nuncijs, qui passi sunt: sed etiam Regi, à quo missi fuerant, illata est. Regi igitur, qui iniuriam passus est, eiusdem iniuriæ compensationẽ per seipm sumere licet: quia superiorem, à quo illam petat, non habet. Sed cum hanc petere tentat, hoc præ oculis illum hr̃e oportet, ne occasione uindictæ, ut iram suã expleat: sed cõmuni utilitati consulens, id faciat. Vt ui-

delicet iustitia publica seruetur, & quisq; sibi ipsi deinceps caueat, ne altari iniuriam inferat.

Octaua iusti belli causa esse pôt, rebellio subditorꝝ, qui contra principem suum insurgunt, & ab illo admoniti illi obedire contemnunt. Nam Princeps sic contemptus iuste potest contra subditos rebelles bellum mouere. Cuius rei testimonium fidele præbet nobis Dauid Rex qui bellum mouit aduersus Seba filiũ Bochri:
2.re.20 ꝑꝑea ꝙ ppl'm solicitauit, ut à Dauide Rege ad ip̄m deficeret. Ideo Augustin. lib. 21. contra Faustum ca. 74. ait:
Augu. Aduersus uiolentiam resistentium siue Deo, siue aliquo legitimo Imperio iubente: gerenda ipsa bella suscipiunt à bonis, cum in eo rerꝝ humanarꝝ ordine inueniantur, ubi eos, uel iubere tale aliquid, uel in talibus obedire iuste ordo ipse constringit. Hæc Augustinus. Sed qui has causas breuiori numero comprehendere uoluerit: poterit hanc octauam cām ad quartam referre. Qm̄ qui aduersus rebelles bellum gerit, propriam rem, hoc est, obedientiam petit, quæ iniuste à subditis illi subtracta est.

Nona iusti belli causa est, siquis scelestum hominem, qui iure puniendus est, defendat ne iustas persoluat pœnas. Nam Princeps ad quem spectat scelestum hominē punire, iuste potest contra iniustum illius defensorē bellum mouere. De qua re apertum nobis profert testimo-
Iud. 20 nium liber Iudicum, qui refert undecim tribus Isrl' (quorum Dux ex mandato Dñi fuit Iudas) mouisse bellum contra ciuitatem Gabaan, & totam tribum Beniamin, eo ꝙ homines de Gabaa, qui uxorem uiri Leuitæ incredibili furore libidinis uexantes, occiderunt, reddere ad supplicium noluerunt: sed tãquam rem iustam egissent, defenderunt. Ob quam cām omnes undecim tribus sic ex animo contra tribum Beniamin pugnauerũt, ut parꝝ abfuerit, quin ipsam tribum Beniamin prorsus delerēt.

Decima belli iusti causa est, uiolatio pacti, & fœderis initi. Nam ob hãc cām, is, qui ex talis fœderis uiolatione læsus est, potest iuste contra fœderis uiolatorem bel

lum mouere. Ob hanc causam Iorā Rex Israel adiuuan- 4. re. 3
te illum Iosaphat Rege Iuda, bellum mouit contra Mesam Regē Moab, eo ꝙ tributa agnoꝝ, & arietum: q̄ ille Regi Achab patri Ioram ex fœdere antiquo quot annis soluere tenebatur, reddere noluit. Siquis autem hoc bellum accusare uoluerit: ꝓpea ꝙ à Iorā Rege pessimo gestum est, facile hæc accusatio tollitur, per id quod Iosaphat Rex Iuda iustus huic bello suppetias tulit, quas dare noluit nisi prius Dn̄m per prophetam consuleret, an mouere deberet bellum an non. Elisæus igitur propheta qui etsi Ioram Regem ob illius nequitiam dedignatus est, ob reuerentiam tn̄ Iosaphat Regis iusti, inspirante Deo m̄sa dedit, constantes illos et fortes ad bellū faciens per certam uictoriæ promissionem.

Ecce omnes belli iusti cās, quas ego ex sacris lr̄is colligere potui, præter quas nullam aliam reperiri posse existimo, quæ ad aliquam haꝝ reduci non possit. De hoc tn̄ Lectorem admonere decreui, ut intelligat easdem causas iusti belli hr̄e illum, qui primum iusti belli motorem iuuat, quas ipse primus belli motor habet. Quo fit, ut quisquis iuste bellum gerenti, bellando fauet, iustam belli causam hr̄e dicatur: nisi aliud obstet quod iustitiā belli impediat. Iusta. n. belli causa est fauere iustitiæ, ꝓ cuius defensionem iustum censetur bellum. Iuste. n. pugnauit Abraham contra quatuor Reges, qui Loth filiū Ge. 14
fratris sui captiuum ducebant, & eripuit illum de manu illoꝝ. Si iustam belli causam habuisset Loth contra illos Reges pugnando, & illis resistendo nè ab illis caperetur: iustam etiam belli causam habuit Abraham ipsi Loth suppetias ferendo, ut ipsum ab hostibus eriperet, qui illum iniuste rapuerant. Iuste etiam Iosaphat Rex 4. re. 3.
Iuda bellum contra Regem Moab gessit, pro Rege Ioram, quia ipse Ioram Rex, cui ille adiutorium p̄bebat, iustam (ut diximus) belli causam habebat.

Quatuor esse diximus ad iustum bellum necessaria, ex quibus duo, quæ diximus esse præcipua hucusq; de-

clarauimus, uidelicet authoritatem, & causam, supest, ut alia duo exponamus. Bona intentio in bello requiritur, ut iustum illud dici possit. Hoc docet August. li. 22.
Augu. contra Faustum, c. 74. sic inquiens. Nocendi cupiditas, ulciscendi crudelitas, impacatus, atque implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & siqua similia. Hæc sunt, quæ in bellis iure culpantur, quæ plerunque ita culpantur, ut iure etiam puniantur. Hæc ille. Sed hæc bona intentio non est propria iusti belli conditio: sed cõmunis ad omne opus bonum. Nullum. n. opus bonum dici potest, si illud praua intentione fiat. Hæc tñ operis malitia, non ab opere ipso oritur: sed ab ipso operante, qui id, quod bonum est, male operatur. Quo fit, ut cum de iustitia alicuius belli inquiritur, id solum sit inuestigãdum: quod est ipsi bello intimum, & connaturale: non autem id, quod est illi aduentitium. Vltimum, quod in bello iusto dr̃ esse requisitum, est, ut persona quæ bellũ gerit, non sit bellare prohibita. Nam qui sic prohibitus pugnaret, eo ipso peccaret, contra ꝓhibitionem faciẽs, & sic bellum alioqui iustum ipse iniustum faceret. Ecclesiasticis personis, publico decreto est bellum interdictum. Nam cõcilium Toletanum tale de hac re statuit decretum. Clerici, qui in quacunque factione arma uolentes sumpserint, reperti amisso ordinis sui gradu, in monasterio perenniter tradantur. Hæc concilium Toletanum. Et concilium Meldense, à Gratiano citatum. 23. q. 8. sic ait: Quicunque ex clero vñr esse, arma militaria non sumant: nec armati incedant: sed professionis suæ uocabulum religiosis moribus, & religioso habitu præbeant. Quod si contempserint, tanquam sacrorum canonum cõtemptores, & ecclesiasticæ authoritatis prophanatores, proprij gradus amissione mulctentur: quia non pñt simul Deo, & seculo ministrare. Hæc ex concilio Meldensi. Sed hic admonere oportet Lectorem, ut nõ putet ideo bellum personis ecclesiasticis esse interdictũ: quia illud in se malum sit, sed ob hoc solum, quia bellum talibus

personis non congruit, ppea quia illæ ad aliud melius exercitium deputatæ sunt, cui bellum aperte repugnat. Sunt.n. aliqua bona simpl'r, & absolute, quæ tñ aliquibus bona non sunt. Bonum siquidẽ est contrahere mrimonium: his tñ, qui castitatem uouerunt, bonum non est. Verꝫ licet personis ecclesiasticis sit prohibitum bellare, non est tñ illis interdictum bellis iustis interesse, ut iuste pugnantibus spñal'r subueniant, pro eis orãdo eos ad uirtutem exhortando, & suoꝝ pctõꝝ confessiones audiendo, Nam in lege ueteri mandauit Deus Iosue, ut *Iosue.6*
in bello contra Iericho, sacerdotes sacris buccinis clangerent. Est hic insuper annotandum, quod hæc belli iusti cõditio si desit in persona aliqua particulari, quæ bello miscetur publico, & cõi, licet ualeat reddere bellum iniustum quo ad ipsam personam particularem, non tñ ob hoc, bellum ipsum publicum dicetur iniustum. Qm̃ à pluribus, & non à paucioribus sumendum est belli nomen: nisi forte ipse, cuius authoritate bellum indictum est personas, quibus est bellum à iure prohibitum, citra cõem necessitatem ad bellum ire coegerit, aut sciens pmiserit. Tunc.n. ipse, qui bellum mouet, peccat, & hac ratione bellum iniustum facit: nõ quidem pp iniustitiã, quam hosti inferat: sed quam reddit eccl'iæ, cõtra illius prohibitionẽ psonam eccl'iasticam ad bellũ mittendo.

Ecce iam declarauimus omnia, quæ ad bellum iustũ censentur esse requisita: quæ omnia non solum de bello publico, & cõi: sed ẽt de bello priuato sunt intelligẽda. Ita ut illa omnia etiam in bello priuato sint exigenda, ut iustum illud dici ualeat, quæ diximus esse requisita ad belli publici iustitiam. Lectorẽ tamen hoc loco admonere decreui, ut intelligat nos hic non loqui de bello defensiuo, quo quis se ab alio iniusto inuasore defendit: sed de bello illo, quod quis primo contra alium mouet. Nã in bello defensiuo, siue publicum illud sit, siue priuatum non est expectanda authoritas: quia hæc omnibus à natura concessa est, ut se ab iniusto inuasore defendant.

Quia ut dicitur in cap. Signasti.extra de homic.uolunt. uel causa.uim ui repellere omnia iura cōcedunt. Et hinc apparet, quàm iniuste Syluester de Prierio in sua summa, in titulo: Bellum. 1. q. 1. reprehendat Sūmam Angelicam, ppea quòd dixerit eadem, esse requisita ad bellum iustum priuatum, quæ requirūtur ad bellum iustum publicum. Nam quod ille arguit clericum iniuste inuasum se defendere, & priuatum hominem iniuste inuasum sine superioris licentia posse se defendere, hoc idem argui potest de ciuitate iniuste inuasa quę sine Principis authoritate potest mouere bellum, ad hoc solum, ut se ab iniusto inuasore defendat. Quo fit, ut sicut priuata persona non tenetur expectare Principis authoritatē, ut se iuste defendere possit, ita etiam quæuis respublica non tenet expectare Principis authoritatem, ut ab iniusto inuasore se iuste defendere possit: præsertim si ex tali expectatione imminet reipublicæ periculum. Et ideo, ut hæc inconuenientia uitaremus, diximus ea, quæ ad bellum iustum requiruntur, non esse intelligenda de bello defensiuo, sed de bello, quo quis alium aggreditur.

His ergo omnibus iam declaratis, opus est, ut principali qōni rñdeamus, & oñdamus licitum esse hęreticos bello oppugnare postquam de illoꝝ pertinacia, & rebellione constiterit. Quod facile efficiemus, si oñdamus ea omnia in hmōi bello adesse, quę ad iustum bellum diximus esse requisita. De duobus ultimis nō est opus disserere: qm̄ illa duo (ut diximus) sunt aduētitia, & extrinseca ipsi bello. Quo fit, ut malitia, quam ob illoꝝ defectum bellum habuerit, non sit ex natura, & proprietate ipsius belli: sed ex sola pugnantis malitia, utputa, quia malam ille habuit intentionem: aut quia est illi pugnare interdictum. Et siquis de his duabus belli conditionib⁹ contendere uoluerit, supponamus eas in hoc bello esse, quæ in omni bello pñt adesse, & abesse. Nam bellū contra hæreticos bona intentione mouere, quis uetat? Bona siquidem est intentio uelle hæreticos ad fidē conuertere,

tere,

tere, & eos cogere, ut fidem, quã semel in baptismo susceperunt, tueri cogãtur: quod multos timore malorum, quæ per bella inferuntur fecisse cognoscimus. Bona intentio est uelle fidem catholicam exaltare, & dilatare, quam hęretici sua pertinaci rebellione facile coangustabunt: nisi bello coerciti a' suis pestilentibus erroribus, resipiscant. Bona intentio est uelle rebelles, & inobedientes cogere, ut debitam cui tenẽtur obepientiam reddãt. Hanc aũt, aut aliam æque bonã fuisse in prædicto bello Caroli Cæsaris intentionem, ipse belli exitus tam apte ostendit, ut quisquis recte illum cõsiderare uoluerit: nisi fuerit edaci liuore corruptus, apertissime cognoscere ualeat. Nam postquam Cæsar Deo fauente est uictoria potitus, non exarsit in uindictam hostium. Tãtam post uictoriam adeptam ostendit hostibus lenitatem, & mãsuetudinem, ut Ioannem Federicum Saxoniæ ducem, et Philippum Lantsgrauium Hessię, qui multis Germanię populis contra ipsum Cæsarem rebellare persuaserunt, & exercitum ĩmensum congregantes, audaci temeritate eundẽ Cæsarem aggressi sunt, in castra illius tormẽta bellica sæpe iaciẽtes: pœna capitis quã iuxta leges pati merebantur, punire noluit: sed uitã, qua erant indigni, illis misericorditer concessit. Cum multę ex Germanię ciuitatibus his ducibus coniunctę contra Cęsarem uexilla leuassent, nullam tñ illarum Cæsar in direptionẽ dedit. Nulli earum, quæ culpã agnoscens ueniam petijt, hucusque nocuit: sed omnibus iĩis clementissimus Imperator indulgentiam cõcessit. Si fuissent in Cæsare ea, quę (ut August. ait) uitiare solent iustam belli intentionẽ, uidelicet nocẽdi cupiditas, ulciscendi crudelitas, animus implacabilis, his qui suam maiestatem grauissime lęserant, postquam illos in sua potestate receperat, nõ tã facile, & cito pepercisset. De altero, quod ad belli iustitiam exigit, non est, quod iuste quis cõtendere possit. Cum sit res toti orbi notissima, Cæsarem nõ eccl'iasticas personas, sed laicas ex multis, & uarijs ,puincijs, uidelicet, ex Germa-

nia, Hispania, & Italia congregasse, ut Germanos ecclesiæ catholicæ, & sibi rebelles debellaret. Restant alia duo discutienda, quæ potissimũ ad belli iustitiã exiguntur. uidelicet, authoritas, & cã. De authoritate nullus, nisi prorsus ignarus, et mentis inops, dubitare potest. Qm̃ si belli indicendi authoritas, apud hoĩem aliquem est, nullus est, qui illam certiorem, & maiorẽ habeat, q̃ Imperator, qui solus uere nescit in hmõi temporalibus superiorem. Hic.n. est (ut Innoc. Papa ait) luminare minus quod præest nocti. Superest igitur, ut de cã inuestigemus, quam si ostenderimus iustam: inde aperte cõuincemus, iustum esse, ut hæretici pertinaces bello oppugnentur, pessimeq́ sentire eos, qui Carolum Cæsarẽ pp huiusmodi bellum accusabant. Si aliquas ex iustis belli causis, quas supra recensuimus, ad memoriam reuocare uolumus, multas inueniemus quę hoc bellum iustũ esse aperte demonstrant. Iustam belli cãm secundo loco supra collocauimus recessum a' uero Dei cultu. At hæretici, qui de Deo, aut sponsa illius ecclesia non credunt, q̃ credenda sunt, Deum uere, & ut oportet, non colunt. Iusta igitur belli cã est hæresis, quã qui deserere noluerint, iuste debellari pñt. Altera iusti belli cã, quam octauo loco recẽsuimus, est, siquis rebellet aduersus superiorem, cui reuerẽtiam integram p̃stare tenetur. Et certe ex hac etiam ratione apertissime cõuincitur, iustum esse bellũ, quod aduersus pertinaces hæreticos geritur. Nam hæretici omnes sunt aperte rebelles ecclesiæ sanctæ catholicæ, cuius doctrinam omnes fideles suscipere tenent̃. Hæretici aũt superbia excæcati propriam s̃niam præferunt doctrinæ sanctæ matris ecclesiæ, & ideo ut suam s̃niam tueantur, non dubitant doctrinæ ecclesiæ catholicę contradicere, & illius præcepta contẽnere. Ideo Iob de hæreticis loquens, sic ait: Rebelles fuerunt lumini, nescierunt uias eius: nec reuersi sunt per semitas eius. Quæ uerba btũs Greg. in Moralibus, de hæreticis intelligenda esse censet. Præterea hæretici pertinaces (ut supra libri

In. c. solitæ. de maior. et obe.

Iob. 24

istius. c.3.aperte probauimus)iuste puniendi sunt. Et.c.
12. eiusdem libri ondimus, mortis supplicio illos si resipiscere nolint, esse puniēdos. Et inde apertissime sequitur,
ut si illi huic iustæ punitioni resistere uelint: Princeps cuius ditioni subduntur, iuste ob hoc possit bellum aduersus illos mouere. Nam q pœnam iustā ex Principis mandato decretam, subire recusat, & ne illā patiatur Principi resistit, rebellis est. Quam rebellionem, iustam esse cām belli, iam supra ex sacræ scripturæ testimonio, & ex bti August. snia, aperte ostendimus. Rursum, si hæreticus pertinax, iuste est ad mortem dānandus, nec refert (ut.c.12.libri huius ondimns) qua morte, gladio uidelicet, aut igne, aut aqua, aut quouis alio modo, mors illi inferatur: cōsequens est, ut iustū sit, hæreticos ptinaces, & rebelles bello oppugnare, ut pereant, & sic illos, ut erant meriti, Princeps morte mulctare possit. Nam hac rōne bella p Moysen gesta, q̄ omnia Faustus Manichæus accusabat, btūs August. defendit: ppea quod per illa mortem, his, qui al's erant meriti, Deo iubente infligebat. Sic.n.lib.22.contra Faustum Manichæum.c.74.loquens ait: Nec bella per Moysen gesta miretur, aut horreat, quia & in illis diuina secutus Imperia, non sæuiens: *Augu.*
sed obediens fuit: nec Deus cum iubebat ista, sæuiebat, sed digna dignis retribuebat, dignosq; terrebat. Hæc ille. Simili igitur modo Cæsar, aut quiuis alius Princeps, cum bellum aduersus hæreticos pertinaces, qui iure sibi subduntur, mouet: nō est dicendus sæuire: sed digna dignis retribuere, dignosq; terrere. Denique postq̄ Principum colla se Christo subdiderūt: sæpe Pontifices sancti, & docti ipsos Principes hortati sunt, ut bellū contra pertinaces, & rebelles hæreticos mouerent, & sic illorū obstinatam nocendi libidinem cōprimerent. Nec solis exhortationibus ad bellū fuerunt contenti sūmi Pont. sed omnibus, q cruce signati ad bellum cōtra hæreticos procederent, pœnarū, quæ pro pctis debebantur, sæpe indulgentiam cōcesserunt: ut uel tam magno præmio mi-

lites allecti libentius ad bella processissent. Beatus Gre gorius libro primo Epistolarum suarum, Epistola 72. Gennadio Patritio, & Exarcho Africæ scribens, ad bel
Grego. lum contra Donatistas hæreticos hortatur, sic inquiẽs: Sicut excellentiam uestram hostilibus bellis in hac uita dominus uictoriarũ fecit luce fulgere: ita oportet eam inimicis ecclesię eius, omni uiuacitate mentis, & corpis obuiare: quatenus eius ex utroq; triũpho magis, ac ma gis enitescat opinio, cũ & forensib9 bellis aduersarijs ca tholicæ ecclesiæ uehementer obsistitis, & ecclesiastica prælia sicut bellatores Domini, fortiter dimicatis. No tum est enim hæreticæ religionis uiros, si eis (quod ab- sit) suppetit nocendi licentia, contra catholicam fidem uehementer insurgere: quatenus hæreseos suæ uenena ad tabefacienda (si ualuerint) Christiani corporis mem bra transfundant. Cognouimus enim eos contra catho licam ecclesiam domino eis aduersante colla subrigere, & fidem uelle christiani nominis inclinare. Sed emi- nentia uestra conatus eorum comprimat, & superbas eorum ceruices, iugo rectitudinis premat. Hæc Gre- gorius, qui aliquibus interpositis post ea Deum orat, ut ad huiusmodi bellũ gerendũ ille Gẽnadius sit fortis, sic inquiens: Persoluentes præterea paternæ charitatis affectũ, dominium petimus, quo brachiũ uestrum ad cõ primẽdos hostes forte efficiat, & mentem uestram zelo fidei, uelut mucronẽ gladij uibrantis exacuat. Hæc ille. Deinde cũ Albigẽsium hęresis, in Francia prope Tolo- sam oriretur: Innocentius Tertius huius nominis sũmus Pontifex, uir moribus, & doctrina clarissimus postq; il- los per rõnes, & argumẽta, quæ illis multa offerebanẽ, à suo errore discedere nolle intellexit, armis contra illos (ut Platina refert) agẽdum esse decreuit. Huic successit in Pontificatu Honorius Tertius huius nominis sum- mus Pontifex, qui uidẽs hanc Albigensiũ sectam adhuc in suo errore obstinatã, indulgentias, & peccatorũ con- donationes (ut beatus Antoninus refert) his, qui cruce

ſignati contra hmõi hæreticos ad bellum proceſſiſſent, conceſſit. Demũ cum in Bohemia Huſſitarum hæreſis peruagaretur, nec illius defenſores poſſent argumentis, & rõnibus ab illa reuocari, adhortãte legato Sedis apoſtolicę Cardinale ſancti Angeli, datis ob hoc pctõꝝ indulgentijs (ut Aeneas Syluius in libro de origine Bohemoꝝ refert) ad bellum contra eoſdem hæreticos proceſſum eſt. Si bellum contra hæreticos non eſſet ſumendũ, Deus, qui eccleſiam ſuam regit, non toties permiſiſſet ſummos Põtifices, qui illi præſunt promiſſis ob hoc peccatorum iudulgentijs fideles contra hæreticos ad bellũ adhortari. Ex his ergo omnibus iam apertiſſime cõſtat iuſtum eſſe, ut hæretici pertinaces, & rebelles bello oppugnentur, ut bello petiti dignam ſui criminis ultionem accipiant. De hoc tñ monere Principes oportet, ne putẽt hanc belli contra hæreticos gerendi poteſtatem illos ita hr̃e, ut quoties illis placuerit, poſſint bellũ contra hęreticos mouere. Non. n. licet illis hoc agere: niſi poſtq̃ per eccleſiaſticum iudicem fuerit declaratum illos eſſe hæreticos. Non. n. eſt æquum, ut pœna inferatur alicui, antequam conſtet illum culpam hr̃e, quæ talem exigat pœnam. Hæretici aũt crimen conſtare non p̃t: niſi poſt iudicis eccl'iaſtici declarationẽ, cui ſoli iura concedunt, de errore, & de pertinacia in illo deffinitiuam proferre ſñiam. Nam Bonifacius Papa octauus in cap. Vt inquiſitionis, de hæreticis. lib. 6. prohibet, ne quæuis laica ptãs de hoc crimine iudicare audeat: quia crimen hoc (ut ait) eſt mere eccleſiaſticum. Deinde in capit. cum ſcd̃m leges, in paragrapho confiſcationis, eiſdem titulo, & lib. Papa prohibet, ne bona hæreticoꝝ per Principes ſeculares occupentur, antequam per eccleſiaſticũ iudicem, cui hoc a iure competit, ſñia ſit ſuper crimen hæreſis ꝓmulgata. Et idem per omnia dicendum eſt de morte, quam nullatenus poteſt Princeps hæretico ob crimen hæreſis infligere: niſi poſtquam eccleſiaſticus iudex, ad quem ſpectat, declarauerit illum eſſe pertinacem. Et

inde(ut ex dictis constat)sequitur, ut Princeps,non pos sit aduersus hæreticos ob solam hæresis cām bellum mo uere:nisi postquam iudex ecclesiasticus, cui hoc ex iure cōuenit publica sentētia declarauerit illos esse hęreticos.

Superest ut aduersariorꝝ obiectionibus rñdeamus, q illas tam fortes esse credunt, ut nemo illis resistere ualeat. Sed illas nullius roboris esse nos, Deo duce facile ostendemus,& inde firmiorem nr̃am sn̄iam efficiemus. Primo igitur nobis obijciunt hæreticos rationibus,et nō armis esse conuincendos,quia fidem oportet esse liberam, & non coactam. Pro qua re &si nullum illi mihi proferebant testimoniũ,ego tñ,ne nihil sit,cui rñdere de
Bern. beam,beatum Bernardum pro illis offero,qui sermone: 64.super Cantica,exponēs uerba illa, Capite nobis uul pes paruulas,quæ demoliuntur uineas,hæc ait: Si iuxta allegoriam ecclesias uineas, uulpes hæreses, uel potius hæreticos ipsos intelligamus,simplex est sensus,ut hære tici capiantur potius,quam effugentur. Capiantur, dico,non armis: sed argumentis, quibus refellantur errores eorꝝ,ipsi uero,si fieri pōt,reconcilientur catholicę ec clesiæ,reuocentur ad ueram fidem. Hæc est.n.uoluntas
1.Ti.2. eius,qui uult omnes homines saluos fieri,& ad agnitionem ueritatis uenire. Hoc denique uelle se perhibet,qui non simplr̃ capite uulpes, sed capite(inquit) nobis uulpes paruulas. Sibi ergo, & sponsæ suæ.i.catholicæ ecclesiæ iubet acquiri has uulpes,cum ait: Capite eas nobis. Hæc Bernardus. Huic obiectioni rñdeo,uerꝝ esse, quod aiunt,hominem libere,& non coacte ad fidem catholicam prouocandum esse. Hoc tñ non est vlr̃ uerꝝ: sed in illis ueritatem habet,qui nunquam fidem catholicam in baptismo susceperunt, qui nequaquam sunt ad fidem cogendi. Illi autem,qui semel Christum in baptismo induerunt(ut supra capitulo quarto libri huius ostēdimus)cogendi sunt,ut fidē,quam semel susceperunt teneant. Quod aũt Bernardus ait hæreticos non armis, sed rationibus,quibus refellantur errores eorꝝ capiēdos

esse, de illis solis hæreticis intelligendum esse constat, q nondum fuerunt legitime de suis erroribus admoniti, & quibus nondum sunt oblata argumenta, quibus eorum errores aperte conuincuntur: ac proinde non constat illos esse pertinaces. De his.n. ego fateor non esse illos armis oppugnandos, antequam sint de suis erroribus legitime admoniti. Hac tñ legitima admonitione illis exhibita, si in suis erroribus obstinati catholicam fidem suscipere contempserint, iuste poterunt debellari, ut mortem, quæ suo crimini debetur, & quam per potentiam fugere nituntur, uel inuiti sustinere cogantur. Et hoc ipsum etiam beatus Bernardus docet, qui post prædicta *Bern.*
uerba hæc, quæ sequuntur ibidem adiunxit: Itaq; hõ de ecclesia exercitatus, & doctus si cum hæretico homine disputare aggreditur, illò intentionem suam dirigere debet, quatenus ita errantem conuincat, ut & conuertat, cogitans illud apostoli Iacobi: qui conuerti fecerit pec- *Iaco.5.*
catorem ab errore uiæ suæ, saluabit aĩam eius à morte, et operit multitudinem pctõ℞. Quod si reuerti noluerit, nec conuictus post primam iam, & scdam admonitionem (utpote qui oĩno subuersus est) erit scdm Apl'm deuitandus. Ex hoc iam melius (ut quidem ego arbitror) *Titi.3.*
effugatur, aut etiam religatur, quàm sinitur uineas demoliri. Hæc Bernardus, qui aperte nostram confirmat sententiam, tantum abest, ut contrariæ fauere possit.

Secundo nobis obijciunt, quòd parcendum est multitudini, & mitius cum illa est agendum etiam si tota illa, aut maxima illius pars in crimen aliquod incidisset. Pro qua re licet nullum etiam (ut prius dixi) mihi protulerũt testimoniũ, ego tñ aliqua, q̃ illis in faciem fauere vñr, ꝓferam testimonia, ut illis plene declaratis, inde constet illos, qui contra sentiunt nimium in hac parte hallucinatos fuisse. Augustinus in quadam epistola ad Bonifaciũ ait: Vbi per graues dissensionum scissuras non huius, aut illius hominis periculum: sed ppl'o℞ plurimo℞ strages *Augu.*
iacet, detrahẽdum est aliquid seueritati, ut maioribus sa

nandis malis, claritas syncera subueniat. Hæc Augustinus. Et citantur à Gratiano in capit. ut constitueretur. 50. distinctione. Idem etiam in quodam particulari casu fieri præcepit Alexander tertius in capit. Latores. extra de cleri. excom. uel de po. ministrãte. Et idem innuit Honorius tertius in capit. finali. de transactionibus. Et alterius Innocentij dictum citat Gratianus in cap. Quoties. 1. q. 7. sic dicens: Quoties à populis, aut à turba peccatur: quia in omnes pp multitudinem uindicari non põt, Augu. inultum solet transire. Hæc ibi. Et beatus Augustinus in quadam epistola ad Aurelium Epm iterum ait: Non aspere (quantum ego existimo) non duriter, non modo imperioso ista tolluntur: sed magis docendo, q̃ iubendo: magis monendo, quàm minando. Sic. n. agendum est cum multitudine peccantium: seueritas aũt exercenda est in peccata paucorꝶ. Hæc Augustinus. Et citãtur à Gratiano, in cap. Comessationes. Quadragesima quarta distinctione. Hæc omnia istorꝶ sacrorꝶ doctorꝶ testimonia in faciem probare vñr semper parcendum esse multitudini, et inde forte hi, qui nobis in hac parte aduersantur, se conuincere putabunt, non esse iustum, ut cõtra hæreticos quantum libet pertinaces, & rebelles bellum exerceatur. Fateor quidem multitudini peccanti parcẽdum esse, & mitius cum illa agendum: hoc tñ non sempita fieri oportet: sed solum qñ talis multitudo peccatum suum agnoscit, & parata est de illo corrigi, & bona de illius correctione hr̃ spes. Alioqui si multitudo ipsa peccans, peccatum suum non agnoscit: imò potius ipsum tanquam rem bene gestam uult pertinaciter defendere: tunc seuera punitione est coercenda, ut à suo errore discedat: ne nimia indulgentia obstinationis ansam illi p̃beat: præsertim si ipsa multitudo in potentia sua confidens: inde ad peccatum audacior fiat. Hoc expresse docet Augustinus in libro de uera, & falsa pœnitẽtia: sic in- Augu. quiens: Cum. n. tot sunt, qui labuntur, ut pristinam dignitatem ex authoritate defendant, & quasi usum peccan-

di sibi faciant: rescindenda est spes ista. Hæc August. Et citantur a' Gratiano in cap. Qui uult. de pœnitẽt. di. 6. Et certe etiam si Augustinus non doceret: rõ ipsa aperte ondit: multitudinem peccantem, quæ peccatum suũ agnoscere renuit, grauius esse puniendam. Qm̃ si multorum pct̃m in obstinatione permanentium relinquatur impunitum: ipsum pct̃m erit alijs in exemplum, ut putẽt quoties libuerit licitum esse illis aliud simile perpetrare. Ob hanc causam iurisconsultus in. l. Aut facta par. final. ff. de pœnis. ait: Nonnunquam euenit, ut aliquorꝫ maleficiorꝫ supplicia exacerbentur: quoties nimium multis personis grassantibus, exemplo opus sit. Hæc ibi. Quã sniam ego tunc intelligendam esse existimo, qñ multitudo peccans renuit pct̃m suum agnoscere, et ab illo discedere. Nam alioqui si multitudo ipsa peccatum suũ agnoscens illud deserat: faciendum esse censeo, quod dicitur in cap. Comessationes, & in alijs capitulis supra citatis.

Quod hæreticorum libri sunt comburendi. Cap. XV.

Non satis bene christianæ reipublicæ consultum esse mihi vr̃, si hæreticis è uita sublatis, eorumq́ bonis proscriptis, libri illorꝫ adhuc superstites maneant, quibus adhuc mortui toti Christianæ rei publicæ uehementer nocere pñt. Paulus Timotheo uiro quidem sancto, & docto scribens admonet, ut a' colloquio hæreticorum abstineat, ne illorꝫ uerbis, quę sciebat esse ad malum potentissima, inficeretur. Prophana autem (inquit Paulus) 2. Ti. 2.
& uaniloquia deuita, multum. n. proficiunt ad impietatem: & sermo eorꝫ, ut cancer serpit. Si uerba hæreticorꝫ adeo nocere pñt, ut ꝓpea cancro cõparentur, multo magis haud dubie nocebunt scripturę. Nam & si uiua uox (ut post Plinium Hieronymus dixit) habeat aliquid latẽtis energiæ: sæpe tñ ob multas causas magis mouet scriptura, quàm uox. Multi. n. sunt, qui nihil prorsus mouerent loquentes: propterea quòd carent dentibus, qui ad rectam pronunciationem sunt in primis necessarij carẽt uoce sonora, & placida: quæ audientium animos nimiũ

tenet attentos,aut si hæc omnia habent tam malam, & horribilem forte habent actionem, ut auditores a' contione potius repellant,quàm alliciant. At scriptura sine his omnibus mouere potest: quia nullo istorum illa indiget,ut affectus legentis excitare,& fouere possit. Deinde ea,quæ scribuntur,diligentius cogitantur: & multo accuratius digerũtur antequam in publicum ꝓdeant, quàm ea,quæ in communi colloquio tractamus,quæ sę pe,at menti se offerunt,absque multo examine proferun tur. Et inde necessario consequens est, ut fortiores neruos,& subtiliores aculeos habeat sæpe ratio scripta, q̃ ex tp̃e dicta,quibus animus legentis transfixus: tam po tenter detinetur,ut etiam uolens discedere non ualeat. Ipsi etiam qui legunt,uehementius,ut in plurimum insistunt circa scripturam,& multo attentius, & cum longiori examinatione illam legunt, quàm audiant uerba loquentis. Habet adhuc aliquid peculiare scriptura,per quod multo latius nocere potest,quàm oratio prolata, quamuis illa sit tam anxie præcogitata, ut in qualibet il lius iunctura,millies orator caput scalpserit, totosq; deroserit ungues. Nam uerbum semel ore prolatum, irreuocabile uolat. Quo fit, ut nulla in posterum sit potestas illius: quia ut semel ab ore fuerit emissum, nemini præter illos,qui tunc audierunt,se solo ꝓdesse, aut obesse poterit. Ea uero,quæ scripta sunt,per multa secula ser uantur,& a' diuersis uiris per multa secula leguntur Vnde euenit, ut ꝑ multa secula ꝓficere, aut nocere possint scripturæ ꝑ multa secula seruatæ. Consequẽs igitur est, ut hæreticoꝝ libri,errores contra fidẽ catholicã in se cõ tinẽtes,censendi sint ueluti perennes q̃dam fontes perpetuũ uirus euomentes,aut tanq̃ profundæ q̃dam radi

Hier. 1 ces perpetuum quoddam uenenum ex se producentes, q̃d incautos facile perimere põt.Necessarium est igitur, ut omnes hęreticorum libri comburantur,ne pestilẽs ali qua maneat radix, quæ nouos quotidie ualeat ex se gignere hæreticos. Hieremias propheta constitutus est

à Dño non ſolum, ut abſcindat ramos: ſed ut euellat radices, & diſperdat, & diſſipet eas. Nam radice ſeruata, facile rami ex illa naſcentur. Hæretici ſiquidem ſuas hæreſes ideo libris editis illas ſcriptas relinquere ꝓcurãt, ut per libros illos ſuas hæreſes non ſolum ad illos, qui apud exteras nationes tunc uiuunt: ſed etiam ad poſteros tranſmittant. Duplici igitur nomine, hæreticoꝝ libros nocentiſſimos eſſe conſtat. Nam per illos tanquã per canales quoſdam, hæreſes de populo in pplm̃, & de regno in regnum, & de prouincia in ptouinciam tranſeunt: quas omnes nec per propriam uocem, neq; per uocales miniſtros hæretici illaꝝ authores tam facile in tã remotas prouincias tranſmittere poſſent. Deinde ſparſis iam per multas nationes hæreſibus, aliud adhuc ex libris hæreticoꝝ multo grauius oritur incõmodum, ꝙ nullo unquam æui ſenio hæreſes moriuntur, nulláq; eſt tam noxia doctrina, quæ aut tꝑibus obruatur, aut obliuione ſepeliatur. Qm̃ hæreſes tandiu perſeuerare erit neceſſe: quandiu libri, qui pro illaꝝ defenſione editi ſunt, perſtiterint. Hæc omnia tam manifeſta experientia cõprobata ſunt, ut plura q̃ uellemus ad illoꝝ confirmationem habeamus exempla. Nec opus eſt antiqua exẽpla, quoꝝ multus eſt numerus repetere: cum ſatis, ſuperq; ſit hoc, quod totus ferè, proh dolor Chriſtianus orbis nunc experientia docente agnoſcit. Cum primũ Lutherus à uera fide catholica deficiens, inſanire cœpit, ad ſui erroris tutelam libros aliquot edidit, quibus ſuas hæreſes alijs etiam ſi poſſet perſuadere conatus eſt. Legerunt hos multi, & illis perlectis ſic à ueritate in mendacium translati ſunt, ut multo peiores, multóq; peſtilentiores Lutheto ſtatim in Germania ſurrexerint hęretici, qui libris etiam editis ſuas hęreſes confirmare curarunt. His igiť medijs intra paucos annos tota ferè Germania iã perijt, q̃ bona erat olim Chriſtiani orbis pars. Nec intra ſolam Germaniam hæc peſtis ſe cõtinuit, qđ ſine gemitu, & lachrymis dicendum non erat: ſed per to

tam ferè Europam uagatur, atq; grassatur. Rara siquidẽ est in toto Christiano orbe prouincia, in qua non sint ali qui Lutherani, aut publici, aut occulti. Quod non aliun de euenisse certissime constat: nisi q̃ libri Lutheri & aliorũ eiusdem classis hominum per omnes ferè ꝓuincias impune deportati sunt, & cuicunq; legere uolenti sunt exhibiti. Et inde pestis hæc tãtas uires eũdo acquisiuit, ut nisi Deus sua benignitate, & clementia huic morbo tam late grassanti mederi dignetur, nulla sit iam reliqua spes. Si tñ à principio ea, qua decebat diligentia, tales libri fuissent prohibiti, & illorũ portatores, uenditores, lectores, detentores fuissent acerba seueritate puniti, non tm̃ hęc pestis inualuisset. Sic.n. faciendum esse quidam egregius poeta præcepit, dicens:

Ouid. Principijs obsta: serò medicina paratur,
Cum mala per longas inualuere moras.

Quisquis igitur diligenter perspexerit, quam graue nocumentum recentes hæretici libris suis Christianæ reipublicæ intulerint, merito cum Hieremia propheta plo
Tren. 4 rabit, & dicet: Lamiæ nudauerunt mãmam, lactauerũt catulos suos. Nã hæc uerba de hæreticorũ nimium atroci crudelitate, quam illi per scripturas suas cum fidelib9 catholicis exercent, interpretatur btũs Hieronymus in
Hiero. cõmentarijs super Trenos Hieremiæ sic inquiens: Lamia humanam faciem habet: sed corpus bestialem. Et aliquibus interpositis subdit: Pñt in lamia hæretici acci pi, qui humanam quidem faciem: sed belluina per impietatem corda gestant. Hi tunc mãmam nudant, qñ er rorem suum libere prędicant. Tunc catulos lactant, qñ male sequaces paruulorũ animas, dum puersa insinuãt, ad impietatem nutriendo confirmant. Hæc Hieronym. Cum igitur euidentissimis rationibus, certissimáq; rerũ experientia constet, hæreticorũ libros nimium Christianæ reipublicæ nocere, inde necessario, consequens est tales libros esse comburendos, aut alio quouis modo ex orbe delendos, ut à nemine legi possint. Si puteus aliqs,

aut fons publicus, ex quo ppl' s aquam ad potum hauri re solet, inficeretur ueneno, is qui ppl'i regimen tenet, deberet puteum obstruere, nequis forte ex illo incautus bibens periret. Etsi rector ppl'i nollet obstruere puteum: sed uellet omnibus esse patentem, eo ipso totius populi certissimus hostis merito censendus esset. Nihilo secius de hæreticoꝝ libris dicendum esse apertissime constat. Nam illoꝝ libri quasi putei publici facti sunt, postquā in publicum prodierunt: qui cum sint hæreseos ueneno infecti, necessarium erit illos ab orbe toto relegare, neq̧ forte ad illos accedens hæreseos uenenum ab illis hauriat, quo inficiatur, & pereat. Quisquis igitur illos cum prohibere possit, permiserit, is totius reipublicæ xp̄ianę apertus hostis iuste censebitur. Quia omnes, quos poterit fideles, uult perdere, & in pestiferos errores trahere, cum ab illis non remoueat hæreticoꝝ libros, qui magnam offerunt hæresum occasionem. Nam (ut optime Symmachus Papa dixit (non grandis est dr̄ia an Læthū inferas: uel admittas., mortem .n. languētibus probatur infligere, qui hanc cum possit, non excludit. Et certe (ut aperte loquar) omnis Rex, aut Prorex, aut ciuitatis rector, aut quæuis alia ptās ex industria permittens in terris suæ ditioni subiectis libros hæreticoꝝ uendi, pręter hoc, ꝙ grauissime peccat, uehementem ob hoc solum p̄bet contra se hæresis suspicionem. Quod apertissimo testimonio beati Innocentij Papæ huius nominis primi ꝓbari potest, qui in epistola quadam, hæc ait: Negligere quipe, cum possit perturbare peruersos, nihil est aliud, q̄ fouere. Nec caret scrupulo societatis occultæ q manifesto facinori desinit obuiare. Hæc Innocentius ille. Quæ uerba citantur à Gratiano in ca. Error. 83. dist. Nulla certe est uia qua magis possit occurri hæresibus, ne in populo oriantur, & ne exortæ ultra grassentur, q̄ si hęreticoꝝ libri, ex quibus hæresis uenenum facile quis incautus bibere potest, prohibeantur. Quo fit, ut iuxta Innocentij sn̄iam, non careat scrupulo societatis occultę Rex

Symm. papa.

Innoc. primus

aut quæcunq; alia ptãs, quæ hæresibus per librorum combustionem, desinit obuiare. Nec solum est de hæresi suspectus, qui hæreticorum libros, eum prohibere possit, uẽdere permittit: sed reus coràm Deo erit omnium hęresum, in quas illorum librorum lectores, occasione ab illis capta, fuerint lapsi. Nam de talibus Paulus loquens, ait:
Rom. 1 Qui talia agunt digni sunt morte: non solum, qui faciũt ea: sed etiam, qui consentiunt facientibus. Quem locum Glossa ordinaria interpretans, ait: Cõsentire est tacere, cum possis redarguere. Et btũs Damasus Papa: Qui po
Dama. test obuiare, & perturbare peruersos, & non facit: nihil aliud est, q̃ fauere impietati eorum. Hęc ille. Si hęretici libris suis (ut diximus) fidelibus nocent, necessario consequens est, ut eiusdem nocumenti sit particeps omnis ille dñs, qui cum posset, non uult tale nocumentum uitare, pręsertim si dñs fuit admonitus de nocumẽto, quod ex lectione talium librorum oriri poterat. Cuius snię umbrã in ueteri lege perfectissime deliniatã inuenimus: ubi de dño bouis cornuperæ, qui admonitus illum recludere
Exo. 21 noluisset, Deus hanc condidit legem: Si bos cornupeta fuerit ab heri, & nudius tertius, & contestati sunt dñm eius, nec reclusit dñs eum, occideritq; uirum, aut mulierẽ, & bos lapidibus obruetur, & dñm illius occident. Non ob aliam causam Deus tunc iussit dñm bouis cornupetę occidi: nisi quia censuit illum homicidam, quamuis ille manu sua neminem occidisset. Quia tñ dñs noluit bouem recludere, & sic mortem hominis, quę à boue prouenire potuisset, uitare contẽpsit, imputabatur illi mors, ac si ipsemet propria manu illum interemisset. Iustum quippe est, ut ille de damno illato habeatur reus, pp cuius culpam, & negligentiam damnum illud euenisse cõstat. Simili pœna constringendum esse constat, dñm illum, qui admonitus libros aliquos esse perniciosos & fidei catholicę incõmodos illos nõ uult prohibere. Nam si postea aliqui ex lectione illorum librorum mortem animę incurrerint, illorum mors dño imputabitur, qui cum pos-

ſet, noluit mortis occaſionem auferre. Ideo ſaluator noſter ait. Qui ſcandalizauerit unum de puſillis iſtis, qui in me credunt: expedit ei, ut ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Is haud dubie credentes in Chriſtum ſcandalizat, qui illis præbet occaſionem diſcedendi à fide, quam Chriſtus, & apoſtoli eius docuerunt. Qui librum in fauorem alicuius hæreſis ſcribit, is aperte credentes in Chriſtum ſcandalizat: quia alijs præbet occaſionem, ut à uera fide diſcedant. At qui hmōi libros, cum poſſit, prohibere negligit, eādem culpam habet, ac ſi ille librum ſcripſiſſet. Facientis quippe culpam habet, qui quod poteſt, negligit emendare. Conſequens igitur eſt, ut ille etiam credētes in Chr̄m ſcandalizare dicatur, qui libros hæreticorum negligit prohibere. Expediret ergo huic (iuxta dictum ſaluatoris) ut ſuſpenderetur molla aſinaria in collo eius, & demergeretur in profundum maris. Propter has omnes urgentiſſimas rationes non ſolum Pōtifices ſummi, quib9 hoc potiſſimum incumbit negocium: ſed etiam Imperatores, & Reges, qui aliquam fidei catholicæ rationem hr̄e uoluerunt, hæreticoꝝ libros eſſe cōburendos legibus, & decretis ante multa ſecula ſtatuerūt. Nam Cōſtantinus ille, qui primus Imperij maieſtatem Xp̄i humilitati ſubiecit, Arrianoꝝ libros omnes iuſſit comburi, mortis ſupplicium minatus omnibus, qui tales libros ſeruaſſent. Et quo maior uerbis meis adhibeatur fides Epl'am eiuſdem Cōſtantini, quam ille Ep̄is, & pp̄lo: de hac re ſcripſit, hic inſerere decreui, quæ talis eſt, mat. 18

Victor Conſtantinus Maximus, Auguſtus, Epiſcopis, & populo.

Malignos, & impios Arrius imitatus, dignum eſt, ut illoꝝ quoq; ſuſcipiat ultionem. Sicut ergo Porphyrius dininæ pietatis inimicus, iniqua uolumina contra religionem proferens, dignam promeruit inuenire mercedem, & talem, per quam in poſteꝝ eſſet opprobrium, & plurima compleretur infamia: & nunc placuit Arriū, & conſectatores eius uocari Porphyrianos, ut quorum *Cōſtā. Impat.*

mores imitati sunt eorꝝ uocabulo perfruantur. Supᵖ hæc autem, siqua conscriptio ab Arrio facta reperiẗ, igni tradatur, ut non solum praua eius doctrina depeat: sed neqꝫ ulla eius possint remanere cōmenta. Hoc etiam præcipio, siquis conscriptiones Arrij celasse cōperitur, & non repente proferens igne consumpserit, mortis supplicio subiacebit. Mox.n. ut in hoc fuerit captus, capitalem suscipiat ultionem: Deus uos custodiat. Hactenus epl̄a Constantini, quæ hr̄ libro 2. Historiæ tripartitæ cap. 15. Post Constantinum magnum elapsis annis plusquam centum & quinquaginta Valentinianus, & Martianus Augusti cōtra Eutychetis, & Apollinaris sectatores uarias statuit pœnas, & deinde cōtra eos, qui libros istorꝝ dogmata continentes seruassent: legem statuerunt hęc uerba continentem: Nulli etiam cōtra uenerabilē Chalcedonensem synodum liceat, uel aliquid dictare, uel scribere, uel edere, atqꝫ emittere, aut aliorꝝ dicta, uel scripta super eadem re proferre, nemo hmōi hr̄e libros, & sacrilega scripturarꝝ audeat monumenta seruare. Quod siq in his criminibus fuerint deprehensi, perpetua deportatione dānentur. Eos uero, qui discendi studio adicerint, de infausta hęresi disputantes, decem librarꝝ auri, quę fisco nostro inferendæ sunt, iubemus subire dispendium. Vltimo etiam supplicio coerceantur, qui illicita docere tentauerint. Omnes uero huiuscemodi chardi, chartę, ac libri, qui Funestum Eutychetis, & Apollinaris complexi fuerint dogma, incendio concrementur, ut facinorosę peruersitatis uestigia flammis combusta depereant. Aequum nanqꝫ est, ut immanissima sacrilegia par pœnę magnitudo percellat. Scientibus moderatoribus ꝓuinciarꝝ, eorumqꝫ apparitoribus, defensoribus etiam ciuitatum, quod si ea, quę legis huius religiosissima sanctione custodire decreuimus, aut neglexerint, aut aliqua ꝑmiserint temeritate uiolari, denarꝝ librarꝝ auri mulctā fisco nr̄o inferre cogant̄: insuper ēt existimationis suę periculum sustinebunt. Hęc Imperatores Valentinianus, et

Valen. et mar.

Martianus:

Martianus: & hñr in lege. Quicunque. C. de hæreticis. Idem etiam statuerũt Imperatores Theodosius, & Valentinianus, ut constat ex l. damnato. in eo. Codicis tit. Ecce uides sanctam Imperatorꝝ diligentiam circa prohibitionem librorꝝ hæreticorꝝ, & religiosam acerbitatem in illorꝝ combustione. Sed nunquid Pontifices summi, & sancti hoc agnoscentes dãnauerunt istarꝝ legũ seueritatem? Nequaquã, imò potius uerbis, & opere illã cõmendauerunt, idem ipsi facientes, & suis decretis idẽ aliis facere præcipientes. Nam Leo primus, huius noĩs Pontifex in epl'a quadam ad Toribium Astorigensem epm.c.15. sic ait: Curandum est, & sacerdotali diligentia maxime prouidendum, ut falsati codices, & à synce ra ueritate discordes, in nullo usu lectionis habeantur. Apocryphæ autẽ scripturę, quæ sub noĩbus Apl'orum: multarꝝ hñt seminarium falsitatum, non solũ interdicendæ: sed etiã penitus auferendæ sunt, atque ignibus concremandæ. Quamuis.n. sunt in illis q̃dam, q̃ uideanť speciem habere pietatis: nũquam tñ uacua sunt uenenis: sed per fabularꝝ illecebras hoc latenter operantur, ut mirabilium narratione seductos, laqueis cuiuscũque erroris inuoluant. Vnde siqs epõrꝝ, uel apocrypha hri per domos nõ prohibuerit, uel sub canonicorꝝ nomine eos codices in ecclesia permiserit legi, qui Priscilliani adulterina sunt emendatione corrupti, hæreticũ se nouerit iudicandum: qm̃ qui alium ab errore nõ reuocat, se ipsum errare demonstrat. Hęc Leo Papa uir sanctus iuxta, ac doctus. Quid aũt Gelasius Papa de hæreticorꝝ libris censuerit faciendũ, liber Pontificalis declarat, qui uitam huius Gelasii describens, hæc inter alia refert. Huius tẽporibus inuenti sunt Manichæi in urbe Roma, quos in exilio deportari præcepit, quorꝝ quoque codices ante forés Basilicæ sanctæ Mariæ incendio concremauit. Hæc in libro Pontificali de Gelasio dñr. Præterea libros Ioãnis Vuiclef comburi duo archiepi apostolicæ sedis lega ti primo pręceperunt: deinde ecclesia uniuersalis in duo

Leo pp primus

bus gñalibus concilijs Romano, & Constantiensi congregata idem fieri præcepit: prout apertissime constat ex gestis cõcilij Cõstantiensis, sessione octaua, ubi postquam dicitur, libros præfati Ioannis Vuiclef fuisse in cõcilio Romano ad ignẽ damnatos, ipsiusmet Constãtiẽsis concilij insuper additur definitio, his uerbis, quæ proxime sequuntur expressa: In noĩe domini nostri Iesu xp̃i hæc sancta synodus sñĩas prædictorꝝ archiepõrꝝ, ac cõcilij Romani ratificans, & approbans, prædictos articulos, & eorꝝ quemlibet libros eiusdem dialogum, & trialogum per eũdem Ioãnem Vuiclef nominatos, & alios eiusdem authoris libros, uolumina, tractatꝰ, & opuscula, quocunque nomine censeantur, quos hic haberi uult pro sufficienter expressis: hoc perpetuo decreto reprobat, & condemnat. Et eorundem librorꝝ, & cuiuslibet ipsorꝝ lectionem, doctrinã, expositionẽ, & allegationẽ: nisi ad eorꝝ reprobationem, oĩbus xp̃i fidelibus prohibendo inhibemus omnibus, & singulis catholicis sub anathematis interminatione; & ne de cætero dictos articulos, uel ipsorꝝ aliquem audeant publice p̃dicare, dogmatizare, tenere, uel q̃ulibet allegare: nisi ad eorꝝ reprobationem, ut dictum est, uidens illos libros, & tractatus uolumina, & opuscula, prælibata publice cõcremari, prout decretũ fuerat in synodo Romana, sicut superius est expressum. Sup quibus exequendis, & debite obseruandis, mandat pręfata sancta synodus ordinarijs locorꝝ uigilanter intẽdere, prout ad quemlibet spectat secundum iura, & canonicas sanctiones. Hactenus concilium Constantiense. Et quanquã hęc, quæ protulimus testimonia satis esse possent ad nostrę sñiæ confirmationem: tñ ut illam firmiorem relinquamus, antiquiora, & uetustiora exempla repetere uolo, et actus apostolicos reuoluere: in quibus apertissimum pro hac re inueniemus testimonium. Nam de mirabilibus apud Ephesum Pauli gestis, historia illa differẽs hæc ait: Multi credentium ueniebant confitentes, & annũciantes actus suos.

Cõciliũ Cõstãtien.

Act. 19

Multi autem ex eis,qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros,& combusserũt eos coràm omnibus,& cõputatis pretijs illorũ,inuenerunt pecuniã quinquaginta millia.Ita fortiter crescebat uerbũ dei, & confirmabat. Hæc Lucas in actibus aplorũ. Si libri curiosi ex præcepto Pauli tunc comburebant: multo magis comburerentur hæreticorũ libri,qui multo magis legentibus nocere potuissent. Sed non est absque annotatione ptereũdum id,quod ad exaggerandam illam librorũ combustionem Lucas addidit,sic dicens: Ita fortiter crescebat uerbum Dei,& cõfirmabatur. Nam illis uerbis aperte docet nos Lucas,talium librorũ combustionem esse testimonium locupletissimum augmentationis,& confirmationis uerbi dei in illis. Quo fit,ut etiam econtrario colligere liceat,ualidũ testimoniũ diminutionis, & ruinæ fidei esse in illis, qui libros hæreticorũ, cum possint, comburere noluũt.Deinde,post apostolorũ tpa hoc fuisse in tota ecclesia seruatũ,testatur Origenes, qui Homilia nona super numeros ait: Si apud homines hodie iudicaretur hæc causa: & apud ecclesiarũ principes haberetur examen de his (uerbi causa) qui diuersa ab ecclesijs docentes,diuinæ uindictę pertulerint ultionem,nonne iudicarent, ut siquid locuti sunt, siquid docuerunt;si quid etiam scriptum reliquerũt, uniuersa pariter cũ ipsorum cineribus deperirent? Hæc Origenes. Ex cuius uerbis constat hãc esse suo tpe totius ecclesiæ sñiam, libros hæreticorũ esse comburendos. Accedit ad hæc omnia, quòd Eusebius Cæsariensis in lib. de tpibus refert libros Protagoræ sophistæ fuisse ab Atheniensibus cõbustos. Cuius combustionis quanquam Eusebius eo loco cãm non explicet: aliam tñ non fuisse credendum est, quàm ut suæ reipublicæ prospicerent, & dãnum uitarent, qđ tales libri legentibus possent inferre. Si homines gẽtiles tantam suæ reip. quam regendã susceperant, rõnem habuerunt, multo iustius est,ut Principes xpiani maiorem catholicæ ecclesiæ,pro qua filius dei mortem subire di-

Orige.

Euseb.

gnatus est, curam suscipiant, & libros hęreticoꝶ, q mul to plusquam Protagoræ sophistæ eccl'iæ nocere pñt ultricibus flammis tradant. Non est. n. æquum, ut christiani principes in recta ppl'i gubernatione principibus gentium cedant. Quod si, ut faciendũ esse probauimus, hæreticoꝶ libri comburãtur, dabitur per hoc, haud dubie cuique authori hęretico digna suo crimine pœna: qm̃ iuxta sapientis dictum, in quo peccauerat in eo punietur.
Sap. 6. Peccant. n. omnes hæretici quadam inanis gloriæ cupiditate, ex qua pestilẽte radice sicut multa alia oriunť scelera, ita ẽt hæresis, q̃ est omnium alioꝶ grauissimũ malum. Nã qui nimio affectu popularẽ captat gl'iam: nihil pro illa assequenda intentatũ relinquet, ad illã tãquam ad quendã scopum oẽs suos actus diriget. Cum loquiť, cũ scribit, cũ disputat, aut cũ aliud quoduis opus agit, semper ppl'i gloriã præ oculis habebit, qm̃ hæc est summa omnium uotoꝶ suoꝶ. Quod si hanc quam ardentissime cupit gl'iam, alia uia se posse assequi desperauerit: tunc nouam cõfingere doctrinam conatur, ut rei nouitate alios in sui admirationẽ trahat. Ex ipso deinde impotẽti gl'iæ popularis desiderio oritur pertinacia tã inflexibilis, ut quãuis in certamine oĩum iudicio succumbat, nunquã cedere uelit. Mauult. n. in errore persistere quã se uictũ fateri, ne hac occasione, uel minimam gl'iæ ptẽ, quam ĩmodice cupit, amittat. Sunt. n. hæretici optime
Gen. 11. figurati in uiris illis superbissimis, q dixerunt: Venite, faciamus nobis ciuitatẽ, & turrim: cuius culmen ptingat usque ad cœlũ: & celebremus nomẽ nostrum. Hæretici siqdem nomina sua uolũt celebrare in terris, & ob hãc cãm turres superbæ uanitatis cõstruunt, & libros hæresibus plenos cõponunt. Tã insita est oĩbus hr̃ticis inanis gl'iæ cupiditas, ut per illã, tanq̃ per proximam cãm
Augu. hęretici diffinitionem August. dare decreuerit, sic dicẽs: Hæreticus est, qui pro alicuius tẽporalis cõmodi, et maxime gloriæ, principatusq́; sui gr̃a, falsas, ac nouas opiniones gignit, uel sequitur. Hæc Augustinus in libro de

utilitate credendi. Ob hanc causam Paulus uolens fidei unitatem Philippensibus persuadere, admonet eos ab omni inani gloria abstinere, quòd hanc plurimum fidei unitati nocere posse intelligebat. Vnanimes inquit ille) idipsum sentientes, nihil per con tentionem, neque per inanem gloriam. Iustum igitur est, ut quam per librorũ conscriptionem hæreticus procurauit popularem gloriam, hanc libris eius combustis non assequatur, & hoc modo punietur in eo, in quo peccauerat. Olim quidam sceleratus hõ (ut Strabo refert) templum Dianæ Ephesinæ admirabili opificio constructum, igne succendit, & sic paruo tpe destruxit, quod multo tpe, multisq; expensis fuerat ædificatum. Deprehensus est hõ ille, & interrogatus cur tam graue, atque tam sacrilegum scelus ausisset, rñdit se optasse posteris memoriam sui relinquere, quam quia rebus clarissimis à se gestis assequi non poterat, hoc pessimo facinore se assequuturũ sperauit. Hoc iudices intelligentes, edicto publico inhibuerunt, ne scriptor ullus, qui sacrilegum illud facinus scripsisset, illius patratorem nomine proprio exprimere auderet, ut nomine illius suppresso, memoria, quam tam impotenter, atque effrẹnate optauit ad posteros transmittere, citissime deleretur. Quisquis rem bñ circumspexerit, facile intelliget nullum ouum esse alteri ouo similius, quàm qlibet hẹreticus hõ, est illi homini scelerato. Subuertit ille, atque destruxit templũ Dianæ: & hæreticus nititur scindere, & euertere, atque perturbare ecclesiam Dei, quæ est templum illius. Scelestus ille hõ ab impotenti inanis gloriæ desyderio motus est ad impium illud facinus perpetrandum, & hẹreticus ab eiusdem inanis gl'iæ ardentissimo amore ducitur, ut nouam confingat doctrinã, & sic ab ecclesiẹ unitate discedat. Par igitur est, ut similis hẹreticum pœna constringat, ut uidelicet eam, quam ꝑ librorum editionem tam anxie concupit gloriam, libris eius omnibus prorsus ex orbe deletis, non assequatur. Huic etiam simile est, quod Iudas Machabæus cum Ni

Phil.2.

1. Mat. 15. canore duce exercitus Antiochi Regis fecit. Nam postquam ille fuit in bello occisus: iussit Iudas linguam Nicanoris abscindi, & auibus dari. Cur ita? Nunquid putandum est Iudam Machabæum illud abs re iussisse? Minime. Fuerat quidem Nicanor in Deum omnipotentem blasphemus, & sibi ipsi adeo arrogans, ut sibi magis quam Deo patendum esse non fuerit ueritus dicere. Ob hanc causam linguam illius etiam post mortem abscindi Iudas præcepit, ut in eo membro, quo tam impie peccauerat, illum puniret. Hæretici omnes blasphemi sunt: quoniam ecclesiam, quæ à deo semper edocetur, non dubitant dicere mendacem, aut saltem deceptam. Sunt etiam arrogātes adeo, ut suo magis tribuant iudicio, quàm omnium doctorum sacrorum sententijs, parum dixi: nisi etiam plusquam totius ecclesiæ definitionibus sibi ipsis tribuerent. Hi per libros tanquam per quasdam linguas adhuc mortui loquūtur, & per illos in Deum, & ecclesiam eius, suas effundunt, blasphemias. Has igitur linguas, hoc est, eorum libros oportet abscindere, & non solum auibus discerpendos: sed flammis comburendos tradi, ut nullum illorum possit superesse uestigium. Hæreticorum cuilibet haud dubie conuenit illud, quod ex mandato Dei Hieremias propheta ad Edon locutus est, sic inquiens: Arrogantia tua decepit te, & superbia cordis tui, qui habitas in cauernis petræ. Cum exaltaueris quasi aquila nidum tuum, inde detraham te, dicit Dn̄s. Et erit Idumæa deserta. Omnis, qui transibit per eam stupebit, & sibilabit super oēs plagas eius. Sicut subuersa est Sodoma, & Gomorrha, & uicinæ eius, ait Dn̄s. Hæreticorum congregatio quantumlibet sit aliquando multa, & frequens, tandem deo illam dispergente, erit aliquando deserta: quoniam recta fide reuelata, & plene intellecta, hæresis illorum ab omnibus deseretur, neque erit, qui illi adhæreat. Frequentissima fuit olim, & per multas prouincias extensa hæresis Arrij: sed nunc iā uelut Idumæa facta est deserta: quoniam oēs spreuerunt illam, & recesserunt ab ea. Adeo deserta est hæresis illa,

Hier. 49.

ut non solũ iam non sint Arriani: sed nec Arrianoꝝ libri: qui illam hęresim doceant, & tueantur. Frequentissima, & multis populis plena est hodie hæresis Lutheri, qui si cut aquila exaltauit nidum suum, tanta superbia, & arrogantia deceptus, ut non uereatur in cœlum ponere os suum, & dicere Ecclesiam fuisse in tenebris usq; ad prædicationem suam, sed confido in Dño, quòd tandē erit tanquam Idumæa deserta. Sed qũo erit deserta hæreticoꝝ congregatio? Sicut subuersa est Sodoma, & Gomorrha, & uicinæ eius, ait Dñs. Hæ aũt ciuitates (ut hi- Ge. 19
storia sacra refert) igne subuersæ sunt, & incendio perie runt. Igne ergo succendere oportet non solum hæreticos: sed etiam libros eoꝝ, ut sit hæresis omnis uelut Idu męa deserta, & nemo sit qui habitet in ea. Iericho ciui- Ios. 15.
tas non solum fuit a' filijs Israel destructa, sed igne succē sa, & funditus deleta, ut fundamento sublato nulla maneret reædificationis occasio. Quantumlibet sit hæresis aliqua destructa, rõnibus conuicta, & ab orbe Christia no prorsus deleta: si tñ superstites sunt libri, qui illam do ceant, atque tueantur, fundamenta illius manere vñr, su per quæ facile poterit hæresis illa reędificari. Quisquis igitur Christianę reipublicę bñ consultum esse optat, omnes hęreticorum libros, si potest, comburere faciat, ne forte fidelis aliquis in illis legens, ab illis lędatur, et pereat. Si hęreticoꝝ colloquia, iuxta Pauli pręceptum sunt 2. Ti. 2
deuitanda ne illoꝝ cõione lędamur: & magis (ut pręfati sumus) nocere pñt hęreticoꝝ scripturę, quàm uerba, consequens est, ut maiori cura sint euitandi libri, quàm uerba, & multo diligentius sit circa illoꝝ prohibitionē inuigilandum. Et quod diximus de libris hęreticorum, idem prorsus faciendum esse cẽsemus de libris Iudęoꝝ, et alioꝝ infidelium, quos inter Christianos, et sub Christianoꝝ dñio uiuere contigerit. Est tñ aliqua inter Iudęoꝝ libros dña consideranda, quia non oẽs in eodem sunt gradu, & ideo nec eadem lege iudicandi. Quidam .n. sunt absolute boni, ut sunt libri omnes ueteris Testa-

menti, & alij qui ueras illorum librorum continent expositiones, et hi permittendi sunt Iudęis, quēadmodum permittitur illis, ut legis Mosaicę ritus, & cęremonias seruent. Quia in illis oib⁹ hr̄ quoddā testimoniū fidei catholicę, quę in illis repręsentatur, tanquam ueritas in figura, & corpus in umbra. Sunt alij libri a' doctoribus Iudęorum compositi, pleni mēdacijs, & somnijs, & fabulis, & (qđ multo peius est) multis in Christum, & legem suā blasphemijs. Per hos libros seducuntur, simplices eorum, et in sua perfidia nutriuntur & fouentur, & detinentur, ne ad fidem Christi conuertantur. Hi tales libri merito deberent comburi: quia sicut sunt compellendi, ne fidē Xp̄i malis persuasionibus impediant, ita iustum est, ut compellantur, ne libris editis impediant, quominus eorum aliqui ad fidem Euangelij conuertantur. Et sicut cōpellendi sunt, ne Christum, & sanctam eius legē uerbis blasphemēt, ita etiam ne blasphement scriptis. Hęc aūt omnia tollentur, si tales libri comburantur, quod Christiani Principes legitime facere pn̄t, cum Iudęi in pœnā peccati, quod cōmiserunt in morte Christi, facti sint serui.

Respondetur aliquibus rationibus, quibus aliqui probare nituntur hareticorum libros esse permittendos. Cap. XVI.

Et si urgentissimis, euidentissimisq; rationibus probaui hęreticorum libros non esse permittendos: sed esse cōburendos, aut alio modo abolendos, non desunt tamē, etiam ex his, qui se Christianos iactant, qui huic catholicæ ueritati repugnare non uereantur. Nam cum olim ante aliquot iam elapsos annos in Flandria uersarer, frequens de hac re mihi disputatio fuit cum quodam uiro docto, & catholico, ut exteriora ostendebant, hęretico tn̄, ut ego suspicabar. Et aliquos postea eiusdem classis homines Parisijs, & alibi inueni, qui cum se Christianos uideri optarent, hęreticorum tn̄ libros non esse comburendos, pertinacissime tuebantur. Sunt.n.nunc multi passim tales: quales Christus Saluator noster uenturos esse prędixit, uestimenta ouium portantes, qui tamen in-

Mat. 7

trinsecus sunt lupi rapaces. Illorꝫ omnium communes rationes hic referam, & cum illas facillime reiecero, ostendam eos debilissimo, & minus, quàm arundineo baculo inniti. Primo quidem dicunt multa uere catholica, & bene tractata esse in libris hæreticorum, multos scripturæ sacræ nodos optime explicatos, multa obscura eleganter illustrata, quæ apud uiros catholicos prorsus nõ hñr, aut nõ sunt tam bene explicata, atque digesta. Iniustum aũt esse dicunt catholicam ecclesiam his omnibus priuare, & inde colligunt, ut iniustum etiam sit tales hæreticorꝫ libros comburere, ex quorꝫ combustione tam graue incommodum Christianæ reipublicæ aperte oritur. Hæc argumentatio, quã illi urgentissimã putant, utroqꝫ claudicat pede: quia ambæ antecedentis partes, quibus illa ad conclusionem ꝓcedere nititur, sunt falsæ. Nam quod primo assumpsit, multa in hæreticorꝫ libris inuenire bona, & bene tractata, quæ apud uiros catholicos minime reperiri possunt, falsum est, & diuinæ prouidentiæ apte iniuriosum. Fateor quidem aliqua esse in hæreticorum libris uera, & catholica & pulchre explicata, aliàs nullus illis fidem præbere uellet, si omnia plena mendacijs essent. Quòd autem ea uera, & catholica, quæ ab hæreticis bene tractata sunt, minime apud catholicos doctores inueniri possint, hoc est, quod constantissime nego. Nam & si aliqñ deus malis hominibus, & infidelibus prophetandi munus concessit: ea tñ, quæ illi prophetando prædixerunt, non per illos solos prædicta esse uoluit: sed per aliorꝫ bonorꝫ prophetarꝫ ora multo melius, & expressius illa eadem mundo manifestari decreuit. Prophetauit Balaam ille malus de aduentu Messiæ: sed multo melius, atque apertius, quàm ille prædixerũt hoc alij prophetæ. Cayphas ille, qui Pontifex erat anni illius, quo passus est Christus saluator noster prophetauit, quòd Iesus pro omnium salute moriturus erat, Hanc tñ gñis humani salutem per Christi mortem habendam, Dauid, Esaias, & alij plurimi sancti prophetæ,

Nu. 24

Ioã. 11

multo latius, & apertius prædixerunt. Cum primũ ueritatem aliquam ad salutem animæ necessariam Deus mundo reuelare uoluit, nunquam nisi per iustos, & sanctos uiros id fecit. Dedit Deus olim ueterem legem: sed per manus sanctissimi uiri Moysi tradidit illam populo Israel. Instituit longo post tpe legem Euangelicam, primos tamen illius prędicatores non uoluit esse fures, sicarios, homicidas, adulteros: sed solos sanctissimos uiros, apostolos uidelicet suos, quos ille ad hoc opus ele-

Mar. gerat. Præcepit illis Christus saluator noster, ut euntes

ult. in mundum uniuersum prędicarent Euangelium omni creaturæ: hoc tamen noluit eos statim facere: pręcepit

Actu. 1 enim illis ab Hierosolymis ne discederent: sed expectarent promissionem patris, & acciperent prius uirtutem spiritus sancti superuenientis in illos. Cur ita? Nempe ut per aduentum spiritus sancti illos faceret dignos Euãgelij pręcones, sine quo indigni essent ad tam sublimem legem mundo annunciandam. Nam quia hanc spiritus sancti gratiam Paulus intellexerat esse necessariam ad digne annunciandum Euangelij ueritatem, ideo de se,

2. Co. 3 & alijs Apostolis dixit: Sufficientia nostra ex Deo est, qui & idoneos nos fecit ministros noui Testamenti. Non est igitur credendum, ut Deus, qui aliàs Euangelij ueritatem non nisi per uiros spiritu sancto plenos mundo reuelare uoluit, nunc aliquam Euangelij partem ante incognitam per schismaticos hr̃ticos mũdo notam facere uelit. Necp est etiam credendum, ecclesiam, quę ubertim est olim a' Christo edocta, et nũc quotidie ab illo abunde edocetur, aliquid ex his, quę sunt necessario credenda, ignoret. Alioq non satis promissioni suę fecisset

Ioã. 14 Christus, qua fidem suam obstringẽs dixit: Paracletus aũt spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo: ille uos docebit omnia, & suggeret uobis omnia quęcunque dixero uobis. Si Christus omnia necessario credẽda docuit, & spiritus sanctus omnium illorꝝ intelligentiam dedit, consequens est, ut ecclesia nihil illorum ignoret.

Nunquid celare potero Abraham, ait Deus, quę factu- Gen. 18
rus sum? Si Deus Abraham celare noluit pp amicitiam,
quę facturus erat, credere par est, illum multo minus ce-
lasse ecclesię illa, quę ad suā sunt necessaria salutē. Qm̄ il
lam, eo q̄ sponsa eius est, multo ardentiori amore com-
plectitur. Et hoc ipm̄ docet nos Deus per Amos pphe-
tam sic inquiens: Non faciet Dn̄s Deus uerbum: nisi re- Amos
uelauerit secretum suum ad seruos suos prophetas. Nō 3.
dixit ad qualescunq; pphetas: sed ad solos seruos suos.
A uiris igitur fidelibus ex quibus ecclesia catholica cō-
stat, discere debemus: si quid scire cupimus, non ab hęre
ticis. Qm̄ ecclesia in his, quę ad pietatem, & religionem
spectant, est multo uberius edocta ab illo, qui nec falle-
re, nec falli nouit. Et hoc ipsum docet Irenęus martyr li-
bro tertio aduersus hęreses cap. 4. sic dicens: Tantę igi- Irenę.
tur ostensionis cum sint hęc, non oportet adhuc quære-
re apud alios ueritatem: quam facile est ab eccl'ia sume-
re. Cum Apostoli quasi in depositorium diues plenissi-
me in eam contulerint omnia, quę sunt ueritatis, ut om-
nis quicunq; uelit, sumat ex ea potum uitę. Hęc est.n. ui
tę introitus, omnes autem reliqui fures sunt, et latrones.
Propter quod oportet deuitare quidem illos. Quę autē
sunt ecclesię, cum magna diligentia diligere, et apprehē
dere ueritatis traditionē. Quid enim? Et siqn̄ de aliqua
modica qōne disceptatio esset, nónne oportet in antiqs
simas recurrere ecclesias, in quibus apostoli conuersati
sunt, & ab eis de pn̄ti qōne sumere, quod certum, & rei
liquidum est? Quid autem si neq; apostoli quidem scri-
pturas reliquissent nobis, nónne oportebat ordinem se-
qui traditionis, quem tradiderunt his, quibus cōmitte-
bant ecclesias? Hactenus Irenæus martyr, & Polycarpi
martyris discipulus. Ex cuius uerbis euidenter constat
ecclesiam esse omni ueritatis doctrina plenissimam, nul
liusq; hęreticorū doctrinę indigentem. Deinde, licet ec-
clesia aliquid ad fidem spectaris ignoraret, non est cre-
dendum, neq; uerisimile, hęreticis illud esse à Deo reue-

Mat. 11 latum. Confiteor tibi pater (ait Christus Saluator noster) qa abscondisti hęc à sapientibus, & prudẽtib. & reuelasti ea paruulis. Paruulis inquam, reuelat Deus, quæ sapientibus, & prudentibus absconderat, non superbis, non his, qui sua existimatione tam magni sunt, ut suam sniam non dubitent omnium alioꝝ sniæ præponere. Paruulis, inquam, reuelat Deus, id est, humilib⁹, qui minima de se putant, qui suæ nunquam uolunt inniti prudentiæ, qui captiuare non dubitant intellectum suum in obsequium Christi. Hmõi paruulis Deus sæpe reuelat mysteria, quæ abscondit à sapientibus, & prudentib⁹, non hæreticis, qui sua existimatione tam magni sunt, ut reliquos omnes sua sapientia excedere putent, & suo iudicio plus q̃ totius ecclesiæ definitionibus tribuere non uereantur. Præterea, q̃q̃ daremus aliqua esse in hæreticoꝝ libris catholicæ, & fideliter tractata, quæ in catholicoꝝ libris non reperirentur, illa tñ non essent ab hæreticis sumenda. Quia hæretici sil' cum illis ueris multa alia falsa admiscent, & timendum est ne dulcedine ueritatis allecti lectores, uenenum falsitatis incauti degluciant. Præstat igitur cibo quamlibet bono carere, q̃ illum exitiali ueneno permistum comedere. Et inde constat falsum esse illud, quod secũdo loco in pręfata argumentatione assumptum est ubi dr̃, iniustum esse priuare ecclesiam illis ueris, & bene digestis, quæ in libris hæreticoꝝ inueniuntur. Non est certe iniustum: imò est econtrario iustissimum, atq; sanctissimum, & perinde, ac necessarium, ut à matre nostra ecclesia, in qua per baptismum geniti sumus, & à fratribus nostris fidelibus auferamus cibos quãlibet bonos, si illos ueneno mortifero permistos esse cognoscimus. Talis per omnia est hæreticoꝝ doctrina, q̃ semper ueris hẽt falsa pmista: quo fit, ut

Grego. sit ab omnibus deuitanda. Hoc aũt ita esse apertissime docet Gregorius, qui libro 5. Moralium sic ait: Habent quippe hoc hæretici proprium, ut malis bona permisceant quatenus facile sensui audientis illudant. Si enim

ſemper praua dicerēt, citius in ſua prauitate cogniti, qđ uellent minime pſuaderent. Rurſum ſi ſemper recta ſentirent, profecto hæretici non fuiſſent. Sed dum fallendi arte ad utraq; deſeruiunt, & ex malis bona inficiunt, & ex bonis mala, ut recipiantur, abſcondūt: ſicut qui ueneni poculum porrigit, ora poculi dulcedine mellis tāgit: dumq́; hoc, quod dulce eſt, primo attactu delibatur, ēt illud quod eſt mortiferꝝ, indubitāter abſorbetur. Itaq; hæretici permiſcent recta peruerſis, ut oñdendo bona auditores ad ſe trahant, & exhibendo mala latenti eos peſte corrumpant. Hactenus Greg. Ecce uides apertiſſimo Gregorij teſtimonio probari, ſemper hæreticoꝝ doctrinam eſſe ueluti quoddam uenenatum poculum. Et inde neceſſario conſequitur, ut quiſquis Chr̃ianæ reip. aliquam tenet hr̃e rationem, teneatur etiam tale poculum perdere ne eidem reipubl. Xp̃ianæ unq̃; nocere ualeat. Pręſtat.n. eccleſię tali poculo carere, quàm uenenatum bibere. Eādem ſñiam docet Leo Papa huius nominis primus, qui (ut ſupra proxime pręcedenti cap. oñdimus) in epiſtola ad Toribium Aſtorigenſem Ep̃m cap. 15. præcipiēs, ut libri Priſcillianiſtaꝝ, & alię ſcripturę apochryphę uitētur, & comburantur id, quod huic ſñię obijci poterat, reijcit ſic inquiens: Quamuis.n. ſunt in illis quędam, quę uideantur ſpēm hr̃e pietatis, nūquam tñ uacua ſunt uenenis: ſed per fabulaꝝ illecebras hoc latenter operantur, ut mirabilium narratione ſeductos, laqueis cuiuſcunq; erroris inuoluant. Hęc Leo Papa huius nominis primus. Ob hāc cām Chr̃s Saluator noſter dęmonia clamantia, & dicentia illum eſſe filium Dei, increpauit prohibēs ne talia loquerentur. Veriſſima erāt, & ſunt, quę dicebant, attamen loqui prohibuit, nec tñ gratis: ſed ob iuſtiſſimam cām illum feciſſe, credendum eſt. Nempe ut populo occaſionem tolleret credendi dęmonibus iterꝝ falſa dicentibus. Hanc.n. eſſe illius prohibitionis cauſam, teſtatur Beda in cōmentarijs ſuper Lucam, ſic inquiens: Quare autem dęmonia Dñs ſe loqui

Leo pp primus

Luc. 4

Beda.

Ps.49. prohibet, Psalmista manifestat, qui ait: Pctõris autem dixit Deus, quare tu enarras iustitias meas per os tuũ? Nequis dum prædicantem audit, sequatur errorem. Improbus.n.magister est diabolus, qui falsa ueris sępe permiscet, ut specie ueritatis testimonium fraudis obtexat. Hæc Beda. Si Christ⁹ Saluator noster pp illam causam prohibuit dæmones clamantes, iustum est, ut ecclesia, quæ illi, ueluti corpus capiti se cõformare debet, hæreticos, qui sunt dęmonum progenies, prohibeat scribentes, ne suis scripturis ppl'o nocere possint, ut dæmones poterant nocere uerbis. Prudenter igitur Ecclesia facit, cum hæreticoꝝ libros prohibet, & illos comburendos esse decernit: qa iuste timet ne id eueniat, quod Sapiens
Eccl.13 ait: Qui tetigerit picem inquinabitur ab ea. Secundo adhuc mihi obĳciebant, hi, qui hęreticoꝝ libros permittendos esse mecum contendebant, sic dicentes: Esto, hęreticoꝝ libri aliqua falsa contineant, quod negare non possumus: quia alias hæretici non essent, alia tñ uia absque illoꝝ combustione potest obuiari incõmodo, qđ tales libri possent Xpianæ reipub. inferre. Nam si libri illi ab omnibus repurgentur erroribus, tunc permanebunt reliqua omnia munda, & poterũt tunc bona quæ hñt, absq; ullo ueneni periculo legentibus offerri. Malũ est ergo libros hæreticoꝝ comburere: quia per talem combustionem ecclesia priuatur his, quæ in libris hæreticoꝝ bene, & catholice tractata sunt, quæ sine ullo suo periculo posset hr̃e. Huic obiectioni facile rñderi potest per ea, quæ in rñsione ad priorem argumentationem dicta sunt. Ibi.n.oñdimus tum rationibus ex sacris literis desumptis, tum testimonio sancti Irenæi, nihil esse in hæreticoꝝ libris ueꝝ, & catholicum, quod non sit in libris catholicoꝝ multo melius, & purius perrractatum. Ex quo euidentissime colligitur, ecclesiam nullius catholicæ ueritatis cognitione priuari, etiam si omnes hæreticoꝝ libri comburerentur. Sunt adhuc alia duo, per quæ hmõi obiectionem facile reĳcere possumus. Nã licet da

temus aliqua esse in hæreticorꝝ libris uera, & catholicę discussa, quæ in libris catholicorꝝ non inueniũtur, ea tñ duplici ex causa ab hæreticis petere non expediret, etiã si eorꝝ libri ad amussim corrigerentur, & essent ab omni errore defęcati. Primo quidem considerare oportet scripturæ sacræ dignitatem tantem esse, ut non cuilibet eas contrectare liceat, & multo minus eas interpretari, & de illarꝝ intelligentia contendere: sed illis solis hoc licere credendum est, qui uere fideles sunt, & scripturam sacram ea, qua decet reuerentia suscipiunt. Hoc autem facile quisq; intelliget, si prius animaduerterit, quo nomine sacra scriptura censeatur. Paulus apostolus qui nouit arcana Dei, sacram scripturam appellat testm̃ diuinum, ita ut legem ueterem uetus appellet testm̃: legem uero Euangelicam testm̃ dicat nouum: Nam in epistola ad Hebræos loquens de excellentia legis Euangelicę supra legem ueterem, quæ pc̃tõribus grãm reddere non ualebat, sic ait: Et ideo noui testamenti mediator est, ut morte intercedente in redemptionem earꝝ præuaricationum, quæ erant sub priori testamenro, repromissionem accipiant qui uocati sunt æternæ hæreditatis. In q̃bus uerbis Paulus ueterem legem prius testm̃, & legem Euangelicam nouum testm̃ appellauit. Quæ nomina adeo apud omnes catholicos inualuerunt, ut illæ duę leges non aliter, q̃ noui, & ueteris testamenti nominibus iam ab omnibus appellentur. In hoc testamento Deus nullam diuitiarꝝ suarꝝ partem hæreticis mandauit, neque illos suorꝝ bonorꝝ hæredes instituit. Si nõ decebat, ut filius aucillæ simul cum filio liberæ hæres institueretur, multo minus decet ut alienigena qualis est hæretic⁹ simul cum filio liberæ hęreditatẽ capiat. Si ancilla, hoc est synagoga (ut ait Paulus) eijcienda erat, multo iustius est ut eijciatur extranea, & inimica, hoc est, ecclesia malig
gnantium cũ filijs suis hęreticis. Qm̃ hęc non seruit, neq; aliquid utilitatis affert ecclesię, quẽadmodum olim ancilla synagoga: sed tanquam inimica, & rebellis semper

Heb. 9

Gal. 4

illam hostili persequitur animo. Abdicatis igitur hęreticis tanquam pessimis filiјs, necessario consequens est, ut nullum illi habeant ius inspiciendi testm̃ paternum, qđ est sacra scriptura. Si inspicere non pñt qui fit, ut possint interpretari? Nullo igitur modo decet scripturę sacrę interpretationem petere ab hęretico, cum illi non liceat illam interpretari. Hãc sñiam docet aperte Tertullianus in lib. de p̃scriptionibus hęreticoꝝ, sic dicens: Nõ Christiani, nullum ius capiũt Christianaꝝ lraꝝ, ad quos merito dicendum est. Qui estis, qñ, & unde uenistis? Quid in meo agitis non mei? Quo deniq; Marcion iure syluã meam cędis? Qua licẽtia Valentine fontes meos transuertis? Qua ptãte Apelles limites meos commoues? Quid hic cęteri ad uoluntatem uestram seminatis, et pascitis? Mea est possessio, olim possideo, habeo origines firmas, & ipsis authoribus quoꝝ fuit res. Ego sum hęres apostoloꝝ, sicut cauerunt testamento suo, sicut fidei cõmiserunt, sicut adiurauerunt, ita teneo. Vos certe exhęredauerunt semper, & abdicauerunt, ut extraneos, & inimicos. Vnde autem extranei, & inimici Apostolis hęretici: nisi ex diuersitate doctrinę, quam unusquisq; de suo arbitrio aduersus Apl'os, aut ꝑtulit, aut recepit? Illic igitur, & scripturaꝝ, & expositionum adulteratio deputanda est, ubi diuersitas inueniť doctrinę. Hactenus Tertullianus. Nec pro hac re opus est testimonio hominũ, pro qua Deus ipse, qui per ora prophetarum suoꝝ loquutus est, apertum reddit testimonium. Nam patiẽtissimus ille Iob, de hęreticoꝝ furto, & uiolentia loquens, ait: Agrum non suum demetunt, & uineam eius, quam ui oppresserant, uindemiant. Quę uerba beatus Greg. in Moralibus de hęreticis intelligẽda esse censet, sic inquiens: Potest agri nomine scripturę sacrę latitudo designari, quam hęretici non suam demetunt: qa ex ea sñias longe à suis sensibus diuersas tollunt. Quę uineę quoq; appellãtione exprimiť: quia ꝑ ueritatis sñias, botros uirtutum ꝑfert. Cuius uineę Dñm. i. scripturę sanctæ cõditorem,

Tertul. (margin, beside "lam interpretari")
Iob. 24 (margin, beside "ait: Agrum")
Grego. (margin, beside "ui oppresserant")

torem, quasi ui opprimunt: quia eius sensum in uerbis Esa.49
sacri eloquij inflectere uiolenter conant̃, qui dicit, seruire
me fecisti in peccatis tuis p̃buisti mihi laborẽ in iniq̃tati
bus tuis. Et eandem uineã uindemiant: quia ex ea sñiaꝝ
botros, pro suæ intelligẽtiæ intentione coaceruant. Hęc
Gregorius. In quibus uerbis id potissimũ est annotandum, quod ait sacram scripturã esse agrum à possessione hęreticoꝝ alienum, ac proinde hæreticos in illo, nec seminare, nec metere posse. Sed multo apertiora sunt, q̃ Deus, teste Dauid, locutus est. Nam (ut Dauid ait) pec- Ps.49.
catori dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testm̃ meum per os tuum? Quæ uerba interpretans Cassiodorus in cõmentarijs sup̱ psal. sic ait: Testm̃ Cassio.
uero uetus, & nouum significat, quia dũ unum suspense dr̃, utraque memorantur. Potest hoc & de hæreticis doctoribus dici, q legem Dei docere p̃sumunt. Assumere. n. præsumptionem signãt indeuoti. Nam lectionẽ credentibus non vr̃ interdicere, in qua peccatores maxime dignatus est cõmonere. Hæc Cassiodorus. Qui uerba illa Dei ad peccatores in genere dicta, de solis hęreticis ĩterpretanda esse censet. Et siquis cõtendat illa de omnibus peccatoribus esse intelligẽda, ego facile cedã: quia hic sensus non obstabit nostræ priori sñiæ: sed ualde iuuabit illam. Nam si Deus succẽset peccatori, quòd audeat ille enarrare iustitias eius, et assumere testm̃ illius per os suum, multo magis ob eãdem cãm succẽsebit hæretico, cum sit ille oĩum peccatoꝝ pessimus. Est adhuc alia cã, & non minor: sed forte urgentior, p̱p̱ quam non expedit: imò nec licet, præsertim idiotis, scripturæ sacræ interpretationem ab hęreticorũ libris petere: ẽt si illi sint ab errorum fæcibus repurgati. Nam ea, q̃ credere tenemur, semper sunt constanti animo, & minime hæsitanti suscipienda. Alioqui si talis adesset dubitatio, quę suspẽsum & nutantem teneret aĩum, hæc (ut suprà lib. 1. c. 7. docuimus) satis esset ad hæreticũ hoĩem efficiendũ. Ea, quæ ab hæretico hoĩe dñr, aut scribuntur, semper opor-

tet esse homini christiano suspecta: quia à tali uiro dicta: nisi illorũ certam ueritatẽ iam aliunde cognouerit. Diogenes Laertius in lib. de uitis philosophorũ, cum de Aristotele disserit, refert illum cuidam interroganti, quam mercedem haberet mendax, sic rñdisse. Vt cum uera dicat, nulla illi adhibeatur fides. Præsumitur. n. & iuste, illum semper mentiri. Nam (ut regula iuris ait) semel malus semper præsumit̃ malus. Quam regulã de eodẽ gñe malitiæ intelligendã esse iurisperiti docent, & bene. Iniustum. n. esset, ut quia unus aliquis in crimine adulterij, aut alio quouis crimine deprehensus est, ob id solũ reliqua oĩa crimina de illo liceat suspicari. De illo tñ, qui in uno aliquo crimine semel deprehensus est, merito suspicari licet illum in tali crimine uersari, quousque de illius emendatione plene constiterit. Constat aũt hæreticum errasse, & uel semel mendacẽ fuisse, alioqui non esset hæreticus. Iuste igitur quisq; suspicari poterit, illum in omnibus, quæ loqtur, aut scribit errare, & mentiri: nisi aliũde illorum ueritas plene constiterit. Quo fit, ut nunquã illi ob personæ suæ meritũ sit adhibenda firma fides: sed oĩa, q̃ aliunde nõ sunt probata, erũt semper suspecta ob id solum, quod sunt ab illo dicta. Et hoc mihi sensisse uidetur Sapiẽs, cum dixit: A mendace qd uerum dicetur?
Ecc. 34
Non q̧ illum necessario mentiri, aut ueritatẽ dicere non posse, doceat: sed q̧ semp est de mẽdacio suspectus, qui fuerit semel in mẽdacio deprehensus. Ob hanc cãm beatus Aug. in ep̃la ad btũm Hieron. non permittit, ut ad sacras literas, uel minimũ admittat̃ mendacium: qm̃ illud solum (ut ait) reliquis oĩbus detraheret fidem, & authoritatẽ. Ex his oĩbus aperte, atq; euidenter colligit̃ nõ esse homini illi credendũ, quẽ constat errasse, & hæreticum esse: nisi q̃ loquitur, aut scribit alioꝝ certiori testimonio sint cõprobata. Non est igit̃ æquum, ut scripturæ sacræ expositionẽ ab hæreticis petamus, cũ illi sint al's deprehensi eandẽ scripturam deprauasse, aut in alienum à fide catholica sensum illam detorsisse. Nullus cibum corpo-

reum(si tñ ullam suæ uitæ ille rõnem habet)ex illius ma
nu sumere auderet, quem sciret, uel semel alicui uenenũ
propinasse. Multo ergo iustius est,ut quisq; salutis et ui
tæ animæ suæ rõnem hr̃e uolens,doctrinam fidei ab hę-
retieis accipere reformidet, quos in confesso est pluries
in suis scriptis uenenosa dogmata miscuisse. Vir ille euã- Luc.11.
gelicus,qui ob inopinatũ amici aduentũ panes accom
modatos petebat solã uicini ianuã pulsat. A' solo xp̃ia-
no panẽ ueræ doctrinę petere debemus. qm̃ xp̃ianus uir
cuilibet alteri xp̃iano uicinus est,ambo intra unam ean-
demq; ciuitatẽ,nempe eccl'iam,cõmorantes. Ab hære-
ticis autem tanq̃ extraneis,q ab ecclesiæ incolatu recess
serunt,nihil petendũ. Iniuriam certe faceret eccl'ię matri
suæ catholicus filius eius,si panẽ doctrinæ peteret ab hę
reticis,quos illa despectissimos hẽt, ꝓut ipsamet apud
Iob de eisdem hæreticis loquens,ait: quoꝝ non digna-
bar patres ponere cũ canibus gregis mei. Quæ uerba in Iob.30
terpretans beatus Greg. in Moralib9 ait: Quid est grex Grego.
sanctæ eccl'ię: nisi ml'titudo fideliũ? Vel q alij h9 gregis ca
nes uocant: nisi doctores sancti,q eorundẽ fideliũ custo
des extiterunt? Qui dum ꝓ dño suo diurnis,nocturnisq;
uigilijs clamauerunt,magnos,ut ita dixerim, latratus p̃-
dicationis dederũt. De qbus eidẽ eccl'iæ p Psalmistã di- Ps.67.
cit: Lingua canũ tuoꝝ ex inimicis ab ipso. Nõnulli qp-
pe ab idoloꝝ cultibus reuocati,facti sunt prædicatores
dei. Et paucis interpositis subdit: patres uero hęreticoꝝ
dicimus, eos uidelicet quos hæresiarchas uocamus, de
quoꝝ peruersa p̃dicatione locutionis semine sequentes
sunt pp'li in errore gñati. Sancta ergo eccl'ia cũ canibus
gregis sui hęreticoꝝ patres ponere dedignat: quia inuc-
tores errorũ dijudicãdo respuit,eosq; inter ueros patres
numerare contẽnit. Qui & si quosdã nisi sunt a' gẽtilita-
tis errore reuocasse,quorũdã mores ad honesta agenda
docuisse,pro eo tñ,q de dño recta nõ senserũt,eos cũ ca
nibus gregis sui nõ ponit: qa cũ rectis p̃dicatoribus non
ascribit. Hęc Greg. Et idẽ mihi uidet sensisse ꝓpheta Eze

chiel, cum ex mādato dñi ad falsos ꝓphetas Israel loquitur, sic dicēs: Væ ꝓphetis insipiētibus, q sequunt̄ spiritū suū, & nihil uident. Quæ uerba btūs Hier. declarās in cōmentarijs sup Ezech. ꝓphetam, sic ait: Cū prophetarꝝ nomen secūdum regulā scripturarꝝ bonis, malisq́ cōe sit, in eo differūt, qđ boni ꝓphetę esse dñr sapiētes: mali aūt stulti, & insipiētes. Quorꝝ alterꝝ refert̄ ad eccl'iasticos uiros: alterꝝ ad oēs hęreticos, qui Dei spm̄ relinquētes, sequūtur spm̄ suum: quia nequaquam diuino instinctu: sed proprio corde uaticinant̄: unde & nihil uident. Hæc Hier. Sed quare istis ꝓphetis insipiētibus, hoc est, hæreticis, ꝓpheta dixerit Væ, uerba q̄ sequunt̄, aperte exprimunt. Vident uana (inquit Ezech.) & diuinant mēdacium, dicentes, ait dñs, cum dñs non miserit eos, & perseuerauerunt confirmare sermonem. Ecce cām pp quā dixerit hęreticis, Væ. Causa igitur cōminationis manifestata, quid tandem cū illis deus agere decernat, ꝓpheta exprimit, sic dicens: Propterea hęc dicit dñs deus: Quia locuti estis uana, & uidistis mendacium: ideo ecce ego ad uos, ait dñs deus. Et erit manus mea super ꝓphetas, qui uident uana, & diuināt mendacium. In cōcilio ppl'i mei nō erunt, & in scriptura domus Israel non scribent̄, nec in terram Israel ingredientur. Quæ uerba, licet btūs Hieron. referat ad ultimum iudicij diem, in quo deus extra concilium ppl'i sui constituet hæreticos: nihil tñ obstat, quinetiam de hac pñti uita intelligant̄, in qua hæretici iā sunt à concilio populi dei separati: quia sunt extra eccl'iam, quæ sola est ppl's dei. Sed quia ꝓphetarꝝ uerba obscuriora sunt, nec semp iuxta literæ supficiem: sed sæpe iuxta mysticum illorꝝ sensum sunt accipinda, qui parum efficax esse solet ad doctrinę alicuius cōfirmationem: iō aliud ex sapiente eccl'iastico apertissimū proferā testimoniū, quod aptissime testetur: sacræ scripturæ expositionē non esse ab hr̄ticis accipiēdam. Sine mēdacio (inqt ille) cōsummabit̄ uerbū legis, & sapiētia in ore fidelis complanabit̄. Nihil certe potuit dici aptius ꝑ no-

Eze. 13

Hiero.

Ecc. 34

ſtra,quam tuemur, ſnia. Si ſapientia in ore fidelis complanabitur: ergo ab hęretico,qui non fidelis: ſed infidelis eſt,non complanabitur:ſed mille aſperitatibus replebitur. Si uerbum legis cõſummabitur ſine mendacio, neceſſario conſequens eſt, ut uerbum legis non ſit apud hęreticos conſummatum, apud quos tam multa repeniuntur mendacia.

An liceat alicui,cum hæreticorum libros habere potuerit, illos legere. Cap. XVII.

Non ſemper hęreticoꝝ libri(ut neceſſario faciendum eſſe in præcedenti capite docuimus)comburuntur: imò aliqñ,ꝑꝑ iudicum,ad quos ſpectat,negligentiam,aliqñ ꝑꝑ negociatoꝝ peſſimam auaritiam,paſſim omni emere uolenti uenales exhibentur, ut quiſquis uoluerit, eos legere poſſit. Ob hanc cauſam à multis catholicis uiris dubitatur,an quiſquis uoluerit hęreticoꝝ libros legere, licite illud,& ſine peccato facere poſſit. De hac re (ꝓut ego exiſtimo)non põt certa aliqua,& gñalis dari definitio:ſed uarias oportet facere cõſyderationes,iuxta quas uaria oportet dare rñſa.Prius quidem conſyderandum eſt,an ſit aliqua ſuperioris hominis poteſtatem ad hoc habẽtis prohibitio,qua ſit omnibus interdictum libros hęreticoꝝ legere. Si talis eſt prohibitio lege ſtatuta, q̃ omnibus ſine ullo diſcrimine lectionem librorꝝ hęreticoꝝ interdicat, abſque ulla dubitatione credo omnem illum peccare,qui in talibus libris lege prohibitis legerit. Inobedientia ſiquidem, qua pręcepta ſuperioris implere recuſat,illum apertiſſime reum peccati efficit. Qui uos ſpernit(ait Prȩlatis, & ſuperiorib⁹ Saluator noſter) me ſpernit.Et iteꝝ: Super cathedram Moyſi ſederunt Scribę,& Phariſæi,quæcunque dixerint uobis, facite. Cum dixit,quæcunque dixerint uobis, non abſolute capiendum eſt: ut omnia, quæ illi pro libito ſuo ſubditis iniungere uoluerint,ſubditos ad omnia illa faciẽda coactos eſſe,docuerit Chriſtus. Sed dictio illa quæcunque, ad omnia,& ſola illa referenda eſt,quę ad Cathedram, Luc. 10 Mat. 23

in qua sedent, spectant. Omnia.n.spectantia ad cathedram, & non alia, quæ prælati subditis præceperint, subditi facere tenentur. At nihil pōt magis ad sacerdotalem cathedram pertinere, quàm subditos, ut in uera fide permaneant admonere, omnem erroris occasionem ab illis procul semouere: nihil ergo iustius subditis præcipere pōt Prælatus, quàm si inhibeat illis lectionem librorum hæreticorum: ex qua maximum illis incommodum oriri possit. Nec aliquid interesse puto, an lex, qua caueatur hæreticorum libros legi, sit à ptāte ecclesiastica, an à potestate laica sancita: qm̃ huic etiam sicut illi obedire tenemur, Paulo ita docente, qui de omni potestate absque ullo discrimine loquens ait: Omnis anima ptātibus
Ro.13. sublimioribus subdita sit. Nō est.n. potestas: nisi à Deo. Quę autem sunt, à Deo ordinata sunt. Itaq; qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui aūt resistunt, ipsi sibi damnatiouem acquirunt. Et paucis interpositis subdit: Ideoq; necessitate subditi estote, non solum pp irā: sed etiam pp conscientiam. Ex quibus Pauli uerbis beatus Thomas colligit humanas leges non solum Pontificias: sed etiam Cæsareas, & Regales obligare subditorum conscientias ad illarum obseruationem. Et certe huic beati Thomæ sniæ fauere vr̃ Theophilactus, qui prædicta Pauli uerba interpretās, sic ait: Necesse est, ut subeas iugum, ut non modo, uel Dei, uel Principum iram nil prorsus pericliteris, ut contumax, nec intolerabili afficiaris supplicio: sed etiam ne cōscientia carere appareas. Hęc ille. Hoc tamen non est usquequaque de omni lege intelligendum: sed oportet considerare legis materiam, hoc est, rem ipsam, circa quam ordinata est lex. Si res est leuis, & quæ parum conducere potest reipublicæ, non est credendum talis legis conditorem uelle per talem legem subditos suos ad culpam aliq; obligare, & si hoc forte uoluit, & per legem suam expressit, non credo illū
2.co.10 hoc facere posse. Nam (ut ait Paulus) non est data superioribus potestas in destructionem: sed in ædificationē.

Margin notes: S. Th. (beside "tus Thomas colligit"); Theop. (beside "iugum").

Maxime autē esset aiarꝶ destructio, & periculosissimus illarꝶ laqueus: si pro leuissima quaqꝫ re possent superiores legem statuere, pro cuius transgressione subditi incurrerent culpam aliquam, uel pctm̄ præsertim mortale. Si res est magni momenti, ex qua magnum aliquod cōmodum, aut incōmodum possit reipublicæ oriri: non dubito superiorem potestatem quæcunque illa sit, siue ecclesiastica, siue ciuilis, posse condere legem, quæ subditos illius trāsgressores obliget ad culpam etiam mortalem. De talibus quidem rebus credo Paulum locutū fuisse cum dixit: Ideoqꝫ necessitate subditi estote, non solum ꝑꝑ iram: sed etiam ꝑꝑ conscientiam. At cum res sit magni momenti, lectio librorꝶ hęreticorꝶ, ex qua grauissimum (ut præcedenti capit. ostendimus) Christiana respublica potest suscipere dispendium, conuincitur inde, ut non solum Pontifices: sed etiam Reges, & quælibet aliæ ptātes laicæ, possint concedere legem prohibentem lectionem librorꝶ hæreticorꝶ, cuius legis transgressores, letali sese obligent culpa. An aūt de hmōi hęreticorꝶ libris nō legendis aliqua gn̄alis ꝓhibitio, aut a' summo Pontifice, aut a' Cæsare sit lege statuta, mihi hucusque non constat. Quidam forte dicent talem ꝓhibitionem esse datam in cap. Fraternitatis. extra de hæreticis. ubi dicitur: Celestini, & Pelagij hæreticorꝶ capitula non esse recipienda: quia damnato authore necesse est, ut libri etiam sint damnati. Sed ille textus nihil (ut ego censeo) quod ad præsens negocium spectet, dicit. Nam ex hoc, quod damnatus est liber, non est necessario consequens, ut eius lectio sit prohibita. Hoc aūt uel ex eo cōuincitur, quod in cap. Excōicamus paragraph. credentes, eodem titulo, dicitur, ut instrumenta confecta a' tabellione, qui sit credens, aut receptator, aut defensor, aut fautor hæreticorꝶ cum authore damnato damnentur. Certūn est Papam per talem damnationem instrumentorꝶ non prohibere eorundem instrumentorum lectionem: sed hoc solum efficere, ut nullum habeāt Ro. 13.

pro teſtimonio reddendo robur,nullumq́ in iudicio ha beant uigorem. Ad eundem modum intelligendum eſt de hæreticorum libris,qui damnatis illorum authoribus ſtatim dānati cenſentur. Damnati,inquam,non,ut à nemine legi poſſint: ſed ut nemo illorum teſtimonio poſſit uti ad alicuius ſniæ confirmationem, nemo illorum iudicio fretus ſuam poſſit ſtabilire ſniam. Per illum igitur textũ non probatur eſſe iure canonico prohibitam lectionem librorum hæreticorum: neque alium textum ſcio, q hanc aperte exprimat ſniam. Et certe iuſtum eſſet,ut gñale aliquod in iure canonico ſtatueretur decretum quo ſub pœna excõicationis ipſo facto incurrendæ, & ſub alijs grauibus pœnis prohiberetur,ne alicuius publice damnati hæretici libros quis uendere, aut ſine ſpeciali Sedis apoſtolicæ,aut inquiſitoris hȩreticorum in illa patria,authoritatem hñtis licentia,illos legere, aut domi tenere audeat. Scio particulares de hac re in diuerſis prouincijs datas eſſe prohibitiones. In Hiſpania multos hæreticorum libros ſpeciatim nominatos prohibuerunt inquiſitores hæreticorum,qui diligentem circa hanc rem adhibent inquiſitionem,& mea opera aliqñ uſi ſunt ad perſcrutandas uniuerſitatis Salmanticẽſis publicas bibliothecas. Et ob hãc cauſam inter alias,tam repurgata perſiſtit ab hæreticis Hiſpania. Vbi talis prohibitio hr̃, nõ dubito illum,qui abſque licentia ſuperioris, qui illã concedere poſſet,tales hæreticorum libros prohibitos legere tentauerit,mortalis peccati eſſe reum. Si aũt nulla talis adſit prohibitio,tunc oportet conſyderare uarias perſonarum qualitates,et conditiones:qm̃ iuxta illarum uarietatem uariæ ſunt de hac re dandȩ cenſuræ. Sunt enim aliqui prorſus idiotæ, qui nihil p̃ter idioma illud, in quo ſcriptus eſt liber ab hæretico,ſciunt,ut puta, idioma Latinum,aut Græcum,aut Hiſpanum,aut Italicũ, aut Germanicum.In quolibet.n.idiomate hæreſes ſcribi pñt, & in quolibet iſtorum,q̃ modo enarrauimus, ſcriptas eſſe hr̃ſes, experientia docente cognouimus. Sunt alij ſcio-

li,qui præter idioma parum aliquid intelligunt: non tñ adeo sapiunt,ut possint inter lepram, & lepram discernere,nesciunt separare speciosum a uili, aut inter sctm̄, & prophanum ponere distantiam. De his omnibus talem profero,firmo,& indubitato aio censuram. Quicũque istoꝝ siue idiota, siue sciolus legerit ex intentione, & industria in aliquo libro hominis hæretici ab eccl'ia damnati,peccat mortaliter: nisi forte lectio sit tam parua,ut ex se nocere non possit: quia tunc ꝑꝑ imperfectionem materiæ excusabitur a peccato. Hæc assertio, uel ex eo apertissime probatur esse uera: quia quilibet istorum legens in talibus libris offert se manifesto periculo peccati mortalis & quidem grauissimi, quod est hæresis. Omnis autem,qui se exponit periculo peccati mortalis (ut omnium Theologoꝝ concors sñia testatur) peccat mortaliter. Qui amat periculum (inquit Sapiens) peribit in illo. Et ipse supremus ueritatis magister aperte præcepit nobis,ut omnem peccati occasionem uitaremus,sic inquiens: Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum,et proijce abs te. Expedit.n.tibi,ut pereat unũ membroꝝ tuoꝝ,quàm totum corpus tuum mittatur in gehennam. Et si dextera tua manus scandalizat te, abscinde eam,& proijce abs te. Per quæ uerba, iuxta omnes sacros eoꝝ interpretes,Saluator noster docuit nos, omnem peccati occasionem esse necessario uitandam: si à gehenna ignis uolumus liberari. Peccant ergo mortaliter illi,qui tam grauis peccati,ut est hæresis,manifestam accipiunt occasionem,legentes in libris hæreticorum,quos sciunt ab eccl'ia damnatos. Sed quia aliquis forte proteruus effronti temeritate negabit idiotã, aut sciolum talem, qualem supra diximus, exponere se periculo hæresis cum ex industria legit in libris hæreticoꝝ: ideo hoc urgentissimis rõnibus nunc probandum est. Primo quidem certum,et indubitatum est,peccare mortaliter illum, qui ex industtia conuersatur cum hominibus,quoꝝ mores nouit esse uitiosos,atque peruersos.

Eccle. 3

Matt. 5

Quod non ob aliam causam euenit: nisi pp periculum, cui se exponit cum talibus malis hominibus conuersando. Rarus quippe est, qui diu tutus esse possit, periculo
Iob. 30. proximus. Rarus est, qui recte uiuens possit dicere: Frater fui draconũ, socius struthionum. Pauci, quos æquus amauit Iuppiter, aut ardẽs euexit ad æthera uirtus, sunt qui inter sceleratos cõmorati, ipsi iusti, & innocẽtes ui-
Ecc. 13. xerint. Ideo Sapiens ait: Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea, & qui cõicauerit superbo induet superbiã. Ex mutua siquidem hominum inter se conuersatione, facillime alterutrum mores inter se commodantur. Vnde
Seneca Seneca Epistola nonagesima quinta ait: Minuta q̃dam (ut ait Phædon) aĩalia cũ mordent non sentiuntur, adeo tenuis illis, & fallens in periculum uis est, tumor indicat morsum, et in ipso tumore nullum uulnus apparet. Idem tibi in conuersatione Sapientium eueniet: non deprehendens quemadmodum, aut qñ tibi prosit, profuisse deprehendes. Hæc ille. Et quod Seneca dixit de profectu, q hr̃ ex conuersatione bonorum, idem prorsus, & sub eadem similitudine dicendũ est de incõmodo, quod oritur ex conuersatione malorũ, & multo melius: quia cum ꝓniores sint homines ad malũ, fortius alliciunt, & trahũt
Ps. 17. eos ad se mali, q̃ꝫ boni. Cum sc̄tõ (ait ꝓpheta Regius) sanctus eris, & cum peruerso peruerteris. Quam potens sit bonorum, aut malorum cõuersatio, apertissimo Sau-
1. re. 10 lis Regis exemplo demonstratur, qui ut Regum narrat historia) cum prophetis prophetabat, & cum iniquis insaniebat. Ob hanc causam beatus Thomas in Sc̄da Secundæ. q. 10. articu. 9. censet eos, qui simplices sunt, & infirmi in fide de quorum subuersione iuste timeri põt prohibendos esse à Iudæorum, & aliorum infidelium cõmunione, præcipue ne magnam familiaritatem cum eis habeant, uel absqꝫ necessitate eis cõmunicent. Si hominum conuersatio tam potens est, ut hominũ mores uertere possit ex bono in malũ, & à uirtute prosternere ad uitium, multo magis id efficere poterit librorum lectio.

Quoniam cum librum aliquem legimus, tunc cum authore illius conuersamur, qui nobis per scripturam suos aperit conceptus, suos ostendit affectus, & sępe magis mouet lectorem per scripturam (ut capite proxime superiori diximus) quàm auditorem per uocem. Pręterea certissimum est libros pietate plenos multum posse proficere legentibus. Eadem igitur ratione libri impiorum poterunt obesse legentibus pręsertim ijs, qui non tanta sciētia, & doctrina pollent, ut possint uenenum hęresis in illis sępissime latens agnoscere, & ab illo cauere. Tales sępe homines euadunt, quales sunt libri, quos legunt. Sūt alij homines docti in theologia, & in illa satis instructi, qui optime intelligunt sacros doctores, quos legunt, & horum etiam est uaria conditio. Sunt.n. aliqui natura sua nouarum rerum amatores, instabiles, qui in nulla re, cui semel adhęserunt persistere sciunt: sed omni uento mobiliores, modo hac, modo illac debili impulsu uertunt. Nunc amant, & ad horam, quę prius amauerant, oderunt: uiri quidem (ut dr̄) nō multarum horarum: sed uix unius horę. De his idem prorsus dicendum esse censeo, quod de superioribus dixi, Qm̄ isti etiam sicut illi offerunt se manifesto periculo hęresis, cum legunt libros hęreticorum. Nam sicut is, qui se tam fragilem agnouit, ut leuissima quaque occasione oblata, non possit se ipsum à fornicatione cohibere, peccat mortaliter quotiescunque alicui tali occasioni se ipsum spontanee offert: ita simili ratione, qui se tam leuem, atque animo inconstantem expertus est, ut cuicunque, uel mediocri persuasioni facillime cędat, aut nouis quęcunque illa sint, semper delectet, & illis applaudat oportet, ut mortaliter etiam peccet, si libros hęreticorum legerit, à quorum fallacibus suasionibus facillime pro sui ingenij leuitate poterit persuaderi. Si Ioannes Hus libros Ioannis Vuiclef nunquam legisset, non in tot, támque pestiferas hęreses fuisset lapsus. Nam de illo refert Aeneas Siluius lib. de Origine Bohemorum ca. 35. quod erat nouarum rerum amator, atque ideo

libros Ioannis Vuiclef tanquam rē nouam in Bohemiā delatam,legēs,facillime bibit incautus uenenum omniū hęresum,quas Ioannes Vuiclef in suis libris reliquerat. Idem contigit Martino Luthero,qui legens libros eiusdem Ioannis Hus,omnes illius libenter suscepit errores. Sunt rursum alij uiri docti scientes discernere inter bonum,& malum,qui sunt constantes,& firmi in fide:sed assiduis urgentur tentationibus circa infidelitatem, & continuis hęresum punctionibus nō sine magno, & graui illorum mœrore stimulantur. Hi si aliqua iusta causa cogente, aut nimis urgente libros hęreticorum legant, non credo illos peccare. Quia cum se stabiles,& firmos in fide multis experimentis cognouerint,non est dicendum illos periculo hęresis se offerre, cū libros hęreticorum legunt:quia in Dn̄o confidentes, & non de suis uiribus pręsumentes, ut occurrenti necessitati subueniant, id faciunt. Vt gratia exēpli. Siquis uir doctus præsertim curam animarum, tenēs inter hęreticos, uel prope illos uersaretur, qui plebi suæ timens libros hæreticorꝝ legeret,ut eorꝝ simulatas cautelas deprehēderet:eorꝝ fallacibus argumentis rn̄deret, & sic plebem sibi cōmissam ab omni hæresi custodiret,hic talis quantumlibet hæresum tentationibus alias pungeretur:non solum non peccabit:imo potius mereretur. Quia sic faciēs nō se offert periculo hæresis: sed necessitate urgente diuinæ se cōmēdat misericordiæ,de qua confidit,ꝙ ꝑꝑ plebem sibi cōmissam,pro qua solum libros tales legit, non permittet illum à libris hæreticorꝝ decipi. Si uero nulla iusta causa urgente:sed pro sola sua libidine libros hæreticorꝝ legerit,non credo esse liberꝝ à peccato mortali. Quia cū ipse sit alias plurimis infidelitatis tentationibꝰ stimulatus, legens hæreticorꝝ libros addet(ut dicitur)oleum camino,& sic pluribus, atqꝫ urgentioribus infidelitatis tentationibus oppugnabitur, quo fiet, ut necessario aliqn̄ uincatur. Nam quia hoc timebat Paulus: ideo hmōi homines admonet,sic inquiens: Qui stat,uideat, ne cadat

Sũt deniq; alij uiri docti abunde instructi in theologia, 1.co.10
& in qualibet alia disciplina ad illam necessaria, firmi, & constantes in fide, nullis, aut debilissimis infidelitatis tentationibus uexati. De his non dubito illos seclusa omni superioris prohibitione, posse citra omne pctm̃ libros hæreticorũ legere. Etsi recta (ut decet) intentione id fecerint, ut puta: quia uolunt illorũ hæreses oppugnare, aut illorũ fallacibus argumentis rñdere, non solũ nõ peccabunt sic legentes: sed magnam pro hac re mercedem recipient. Hoc.n. facientes ponunt se pro muro domus Israel, & militant contra hostes Dei, & ecclesiæ suę, quapp iustum est, ut stipendium sui laboris à Deo, cui seruiunt, recipiant. Ideo concilium Carthaginense quartum concedit Epis, ut hęreticorũ libros legere possint. Nam cap. 16. suorũ Decretorũ pręfatum concilium hæc ait: Eps gentilium libros non legat, hæreticorũ autem pro necessitate, & tpe. Hęc ibi. Gentilium libros ꝓhibens, hęreticorũ libros cõcessit, & merito: quia lectio librorũ hæreticorũ sæpe est necessaria, ut possint hęreticorũ astutiæ agnosci, & ideo Epis conceditur: quia curã animarum illi hñt, & merito præsumendum est illos esse doctos, & in fide constantes. Nam ob similem cãm btũs Thomas in Secũda Secundæ, q. 10. art. 9. de cõione cum Iudæis, & alijs infidelibus hñda loquens, hęc dicit. Si.n. aliqui fuerint firmi in fide, ita q; ex cõione eorũ cum infidelibus, cõuersio infidelium magis sperari possit, quàm fidelium à fide auersio, non sunt prohibẽdi infidelibus cõicare, qui fidem non susceperunt, scilicet Paganis, uel Iudæis, & maxime si necessitas urgeat. Hæc ille. Si cõicatio cum Iudæis licet his, qui firmi sunt in fide, qñ aliqua ex tali cõicatione speratur utilitas: eadem ẽt ratione licebit illis legere libros hæreticorum qñ necessitas urget, & utilitas speratur, præsertim si nulla adsit superioris prohibitio, quæ id facere uetet. Hæc sñia etsi manifesta sit cuicunque, uel mediocriter docto, ad illius tamẽ maiorem confirmationem exemplum quoddam

S. Th.

grauissimum, dignum relatu hic inserere decreui: quod narrat Eusebius Cæsariensis. Is. n. de Dionysio Alexandrino differens, postquam miris laudibus illius doctrinam, sanctitatem, & in tormentis pro Chr̄o constantiã lib. 6. historiæ ecclesiasticæ ad cœlum usq; extulerat, tãdem lib. 7. cap. 5. & 6. hæc, quæ sequuntur de illo Dionysio Alexandrino refert. Sed & in tertio libro de baptis-
Euseb. Cæsar. Dion. Alexã. mate (inquit Eusebius) quem scribit ad Philemonem p̄sbyterꝝ urbis Romæ, etiam hæc commemorat: Ego (inquit Dionysius) & tractatus hæreticorꝝ lego, & traditiones eorꝝ perscrutor, etiam si uidear ad horam uerbis illorꝝ pollui. Sed multum mihi confert hoc ip̄m, quod ex ipsorꝝ uerbis arguere eos possum. Deniq; cum aliqs ex fratribus, & compresbyteris prohiberet me, ne hæretica lectione, tãquam cœni alicuius fœtore pollucrer, uisio mihi quædam à Deo oñditur, quæ me confirmaret, & sermo ad me factus est, hæc mihi euidenter ꝓloquẽs: Lege omnia quæcunq; in manus tuas uenerint: quia ꝓbare singula quæq;, & discernere potes: q̄nquidem ex initio hæc tibi causa fuit credendi. Amplexus sum uisionem: quia & Apl'icæ sñiæ concordabat, dicenti: Omnia
1. thes. 5 probate, quæ bona sunt tenete. Hæc Dionysij Alexandrini uerba citat Eusebius loco præfato. In quibus uerbis admoneo lectorem, ut annotet cãm, ꝑꝑ quam diuinum illud oraculum permisit Dionysio libros hæreticorꝝ legere. Quia (inquit) probare singula quæq;, & discernere potes. Ex quibus uerbis apertissime conuincit̃ uerꝝ esse id, quod supra de idiotis, & sciolis hominibus diximus, eos nõ posse absq; peccato lectioni librorꝝ hæreticorꝝ insistere: quia probare singula quæque legerint & discernere non p̄nt. Si tñ fuerit semel data de hac re prohibitio, peccare censeo illum, qui hæreticorꝝ libros legerit quantum libet doctus ille sit, si absq; licẽtia id fecerit. Quisquis igitur Lutheranæ hæresis libros sine licẽtia Sedis apostolicæ legerit, peccabit mortaliter, eritq; eo ipso excõicatus: q̄m in Bulla cœnę Dñi à Paulo III.

emanata excõmunicantur omnes, qui libros Martini Lutheri, aut aliorum eiuſdem ſectæ legerit ſine licentia Sedis apoſtolicæ. Quę tñ excõicatio non extenditur ad illos, qui aliorum hæreticorum libros legerint: quoniã hi ſoli in Bulla exprimuntur.

De ſpiritualibus hæreticorum pœnis, & primo de excommunicatione, ex qua oritur altera, quæ eſt priuatio ſepulturæ. C. XVIII.

Hactenus de corporalibus pœnis, quæ iura hęreticis decernũt, diſputauimus, illáſq; iuſte, & merito decretas eſſe probauimus: ſupereſt, ut de ſpiritualibus pœnis diſſeramus, & illas nihil minus, quàm corporales dignas hæreticis eſſe probemus. Peccauerunt quidem illi animo, perperam de fide catholica ſentiendo, & corpore, contra illam ſcribendo, aut prædicando, aut alias quõlibet docendo, aut quiduis aliud contra fidei decreta exercendo, ac proinde iuſtum eſt ut corpore ſic & anima puniantur, eo ſaltem modo, quo anima in hoc ſeculo puniri põt. Prima, quæ animam reſpicit pœna hæreticorum, eſt excõicatio, per quam, illi tanquam oues infectæ, ab ouili eccleſiæ abiguntur, ne reliquas conuerſatione ſua inficiant oues, per quam etiam alijs catholicis interdicitur, hr̃e cum illis conuerſationem aliquam, ne forte cum illis conuerſatæ inficiantur ab illis. Hæc pœna deſcribitur in cap. Excõmunicamus. primo, & ſecundo, extra de hæreticis. Hanc pœnam ſuſtinet quicunq; hæreticus, eo ipſo, ꝙ hæreticus eſt etiam ſi nunquã fuerit de hęreſi à iudice aliquo damnatus: ſiue ſit relapſus, ſiue tunc prima uice ſit hæreticus factus, dũmodo ſuæ hæreſi aſſentiat, ut hæreticus. i. ut pertinax quamuis poſtea reſipiſcat. Si tñ aliquis citra omnem pertinaciam alicui hæreſi aſſentiret, paratus ſuſcipere, & tenere eam fidem, quam catholica tenet eccleſia, ſicut non eſt hæreticus dicendus: ita nec excõmunicatus. Nam Decretales illæ nunc proxime citatę non feriunt excõmunicationis ſententia omnes qui fuerint in aliquam hęreſim lapſi: ſed ſolos hęreticos. Quod etſi re ipſa ſit clariſſimum: ta-

men pp multos, qui trepidant timore ubi timor nõ est, non omittendum existimaui. Neq; omnes etiam hæretici sniæ excõicationis subiacēt: sed soli illi, qui hęresim, quam mente conceperunt, foris qũolibet manifestant, ut si aliquis esset tunc pñs, posset cognoscere illum in talem hęresim fuisse lapsum. Siquis (gratia exempli) apud semet ipm aliquam pertractaret hęresim: quam pertinaciter credit, & illam nemine etiam audiente, uerbis explicaret: sicut facere solent hi, qui ppłm publica lectione docere, aut concione aliqua exhortari debent, qui (ut expeditiores postea sint in pronunciatione) prius apud semet ipsos soli loquunt, quæ publice coràm ppło postea dicturi sunt: talis absq; ulla dubitatione censebit excõicatus. Qm̃ hæresis illius iam est ex natura sua manifesta, & iudicio hoĩum obiecta, q̃uis ex defectu testium sit per accñs occulta. Qui autem hęresim mente concepit, & illam nunq̃ foris uerbo, aut signo aliquo pdidit, talis non est excõicatus: imò nec illum ecclia pòtest excõicare. Qũo põt ecclia excõicare illum cuius pctm̃ pp qd infligenda est excõicatio, agnoscere non põt? Necessarium quippe est, ut qui alium iuste punire debet, prius sciat optime crimẽ, pp qd merito sit puniendus. Qui qd

Pro.12. nouit, loquitur (inquit Salomõ) index iustitię est. At Papa nec tota ecclia militãs põt agnoscere hęresim in corde hęretici latentem, quia solus Deus est cordium scru-

1.re.16 tator. Deus.n. (ut dr in lib.1. Regum) intuetur cor, homines autem uident, quę foris patent. Ecclesia ergo, q̃ non potest hęresim in corde latentem agnoscere, non põt ẽt pp illam solam pœna excõicationis aliquem ferire. Et hanc sniam confirmat, qd dr in cap. cogitationis pœnã. De pnia dist.1. Cogitationis pœnam (inquit textus) nemo patiatur, & in cap. cogitatio. eadẽ distinctione. Cogitatio non meretur pœnam. Et hoc est qd cõis Theologorum snia dicit, ecclesiam non pòsse obligare ad actus interiores. Glossa tñ in clementina prima de hęreticis. paragr. Verum. docet oppositum, decepta ex quodam

dicto

dicto illius Clemētinę male ab ipsa Glossa intellecto. Illa siquidem clemētina ipso iure excōmunicat inquisitores hæreticorꝝ, qui odio, aut amore aliquid fecerint cōtra hæreticos non faciendum, aut aliquid omiserint, qđ facere debuissent. Ex quo loco glossa illa deducit iā nullam esse causam dubitandi id, quod archidiaconus dixerat esse rem dubiam, an uidelicet hæreticus occultus sit ipso iure excōmunicatus: qm̄ ex textu istius Clementinę (ut ait glossa) apertissime constat eccl'iam posse punire actus animæ interiores, & inde clarissime cōuincitur hęreticum quālibet occultum esse ipso iure excōmunicatum. Et ut suam corroboret sentētiam multos hincinde citat ex iure textus, qui nec tantillum suo proposito fauent. Et (ut ingenue loquar) non bene illius Clementinę literam intellexit, nec bene illius sensum considerauit. Illa enim Clementina non punit solos actus animæ interiores, in quos nullum (ut diximus) ecclesia habet forensem iurisdictionem: sed punit actus exteriores, qui ab illis interioribus procedunt. Non. n. excōmunicat ibi Pōtifex inquisitores, qui solum hn̄t odium, aut amorē: qm̄ propter solū odium in corde latens non poterat aliquē excōmunicare, etiam si odium esset ardentissimum: sed excōmunicat ibi Pontifex inquisitores, qui pp odiū, aut amorem aliquid in iudicio inquisitionis contra rōnem fecerint. Quibus uerbis diligenter consideratis, constat apertissime, ibi uon puniri odiū, aut amorem: sed puniri opus exterius, aut omissio operis exterioris ab odio, aut amore procedens. Valde quidem diuersa sunt odiū, aut amor, & opus ab odio, aut amore procedēs. Prima illa dno sunt actus animæ inferiores: hoc autē est actus exterior. Prima illa, ecclesia non punit, nec punire potest. Nam apl's istorꝝ iudicium prohibet, sic inquiens: Nolite ante tp̄s iudicare quoadusque ueniat dn̄s, qui manifestabit consilia cordium, & illuminabit abscondita tenebrarum. Hoc autem ultimū uidelicet opus exterius ab odio, aut amore ortum ecclesia iuste punire pōt etiam si 1. co. 4

ob defectum testium sit occultum: qm̄ ex natura sua, mox ut ex latebris cordis prodierit, est manifestū, aut saltem manifestabile. Omnes igitur textus, quos glossa citat, imponūt pœnam actibus exterioribus, & nullum in iure unquam reperiet decretū, quod pœnā aliquam decernat alicui propter solum actum animæ interiorē, ut puta odium, aut amorē. Ex ista pœna excōicationis oritur alia, uelut riuus ex fonte, priuatio uidelicet ecclesiasticæ sepulturæ. Nullus.n.in excōicatione decedens potest in loco sacro sepeliri, ut constat ex Clementina 1.de sepulturis. Sed nequis forte parū eruditus de hac re dubitaret. Visum est ecclesiæ dignum esse, ut speciale de hac re conderetur decretum, quod oībus hęreticis ecclesiasticam interdiceret sepulturam. Et habetur in cap. Quicunque. De hæreticis. lib.6. Et merito quidē sic statutum est. Quoniam is, pro quo orare nō licet, indignus est, qui in loco sacro sepeliatur. Nō.n.ob aliam causam corpora in locis sacris sepeliuntur (ut August. ait) nisi, ut qui loca sacra ingrediuntur, pro illis, qui sunt ibidem sepulti deum precentur. Et ob hanc causam (ut August. in lib. de cura pro mortuis agenda ait) sepulchra defunctorum dn̄r monumenta: quia monent uiuorꝶ mentes, ut defunctorꝶ recordentur. At cum nulla possit memoria hæreticis defunctis prodesse, consequēs est, ut nec possit illis prodesse sepultura. Hāc pœnam sicut nunc eam declarauimus, hoc est, excōis sententiam ipso iure hæreticis inflictam aliqui nō infimę sortis theologi tam iustā eam putant, ut non solum à iure humano: sed etiam à iure diuino illam hæreticis inflictam esse censeant. Nā Iodocus Clitoueus in assertione ueritatum definitarum in concilio Senonensi hāc tenet sn̄iam. Iacobus Latomus in assertione determinationis datæ ab uniuersitate Louaniensi cōtra Lutherꝶ, eidem sn̄iæ aperte subscribit. Ioānes Echius in Enchiridio locorꝶ cōium contra Lutheranos, cap. de hæreticis cōburendis, idem uidet sentire. Hi omnes tres illustres theologi cōcorditer sentiunt pœnā

excõis, esse ex diuino iure hæreticis inflictam: tm̃ abest, ut illam iniustam esse putent. Neque absque causa, & sine ulla rõne: sed multis sacræ scripturæ testimonijs moti id asserunt. Paulus siquidem ad Titũ scribens ait: Hæreticum hoĩem post unã, & secundam correptionẽ deuita, sciens quia subuersus est, qui eiusmodi est, & delinq̃t, cum sit proprio iudicio cõdemnatus. Et btũs Ioã. in sua 2. Canonica epl'a inquit: Siquis uenit ad uos, & hãc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec aue ei dixeritis. Qui.n. dicit illi aue: cõicat operibus eius malignis. Alij tñ theologi, & si fatentur iustã esse hanc excõis sñiam contra hæreticos à iure prolatam, negant tñ illam iuris diuini robur tenere: qm̃ (ut aiunt) Paulus, & Ioannes hæc loquentes non dixerunt tale aliq̃d esse à deo mandatum, sicut al's Paulus cum simile aliq̃d pertractat, dicere solet. Præcipio (inquit ille) nõ ego: sed dominus. Et iterũ: Non dñs: sed ego præcipio. At Paulus nõ poterat (ut dicunt) sua ipsius authoritate talẽ excõis sententiam in omnes hæreticos ferre. Sed certe responsionem istam nullius esse momenti, aliquis conuincere putabit per id, quod Paulus Thessalonicẽsibus scribẽs ait: Denunciamus autẽ uobis fratres (inquit Paulus) in nomine dñi nostri Iesu xp̃i, ut subtrahatis uos ab omni fratre ambnlante inordinate, & non secundum traditionem, quam acceperunt à nobis. Ecce Paulus interdicit conuersationem cum illis, qui non ambulant secundum traditionem, quã ab eo acceperunt, neque hoc nomine suo: sed nomine dñi nostri Iesu xp̃i se id præcipere dicit. Quæ uerba declarans Theophilactus ait: Sæpe alias diximus denunciationẽ, austeram quãdam præferre doctrinam. Nunc igitur tremendã magis hanc faciens, inquit. Non.n. nos id ipsum iniungimus, sed xp̃s ipse. Hic nanque profatur, quæ ipse ad uos loquor. Hæc Theophilactus. Quæ istarũ opinionum sit uerior, ego nolo definire, cum satis pro præsenti disputatione mihi sit, quod hi, qui negant excõis pœnam esse iure diuino inflictam,

Marginalia: Tit. 3. — 2. Ioan. — 1. cor. 7 — 2. the. 3 — Theop.

negare non poterunt esse iuri diuino admodum confor-
Mat.18 me, pertinaces hęreticos excõmunicare. Nam illum, qui
fratrem semel & iterũ admonentem de peccato cõtem-
nit, & ecclesiam insuper non uult audire, Christus salua
tor noster præcepit hñdum esse tãquam ethnicũ, & pu-
blicanum. Quibus uerbis concordi oĩum catholicorum
sñia, Saluator noster prælatis ecclesiæ dedit ptãtem ex-
cõicandi illum, qui tertio admonitus negligit emendari.
Idem.n. est dicere, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus,
ac si dixisset: nullam prsus cum eo habeto cõionem. Si-
cut.n. populo Israel fuit olim interdicta cum gẽtibus cõ-
uersatio: ita etiam nũc pplo christiano interdicit Salua
tor, aut potestatem dedit prælatis interdicẽdi cõicatio-
nem cũ eo, qui ecclesiam audire contẽnit, dicens: Sit tibi
Chrys. sicut ethnicus, & publicanus. Nam btũs Chrysost. hæc
Matth. uerba interpretans, ait: Vide qualiter duplicib9
colligauit necessitatibus, & pœna, quæ hic est, scilicet
proiectione ab ecclesia. Sit tibi sicut ethnicus, & publi-
canus, & supplicio futuro, quod est esse ligatum in cœ
lo. Hæc Chrysostomus. Vt autem sententiam prælati
excommunicantis nullus contemnere auderet: sed fir-
mam, & ratam esse, omnes censerent, addidit: Amen
dico uobis, Quæcunque alligaueritis super terram, erũt
ligata & in cœlis, & quęcunque solueritis super terram,
erunt soluta & in cœlis. Quæ uerba declarans beatus
Hiero Hierony. in commentarijs super Mattheum ait: Quia
dixerat, si autem ecclesiam nõ audierit, sit tibi sicut eth-
nicus, et publicanus, & poterat cõtemptoris fratris hęc
occulta esse responsio, uel tacita cogitatio, si me despi-
cis, & ego te despicio: Si tu me condemnas, & mea sen-
tentia condemnaberis, potestatem tribuit apostolis, ut
sciant, qui a talibus condemnantur, humanam senten-
tiam diuina sentẽtia roborari, & quodcunque ligatum
fuerit in terra, ligari pariter in cœlo. Hæc Hieronymus.
Ex quibus uerbis apertissime constat, quàm rata sit,
& à Deo confirmata excommunicatio, quæ fertur in

illum,qui ſcđo admonitus, eccl'iam poſtea audire contemnit.Quis aũt minus eccl'iam audit,quàm hęreticus, q ſuam ſnĩam definitioni totius eccl'iæ præponit,et ab ea fide,quam ſcit totam eccl'iam tenere,proprio iudicio recedit?Nullus ergo iuſtius pōt iuxta diuina decreta excōĩcari,quàm hæreticus,qui propriæ innitens prudētiæ eccl'iam docentem,atq; admonentē audire contemnit. Et forte hoc ipm intellexerunt præfati illi tres doctiſſimi uiri dicentes, excōicationis pœnã iure diuino eſſe hæreticis illatam: quia iuri diuino innititur ius humanum, qđ illam hæreticis inflixit.Rurſum,iuſtum eſſe hanc hæreticorum excōicationem,oſtenditur per id, qđ dñs Deus olim ppl'o Iſrael pcipiens, ut deleret Iebuſæum,Chananæum,& reliquas quinq; gñationes, addidit: Non inibis cum eis fœdus,nec miſereberis earum, neque ſociabis cum eis coniugia.Filiam tuam non dabis filio eius, nec filiam ipſius ſociabis filio tuo: quia ſeducet filium, tuum,ne ſequatur me:& ut magis ſeruiat dijs alienis. Attende,obſecro,cauſam,pp quam prohibuit cum gentibus illis contrahere matrimonia. Quia ſeducet (inquit) filium tuum,ne ſequatur me. Nónne ſimile periculũ eſt in conuerſatione hrticorum,quorum ſermo(iuxta Pauli ſnĩam)ut cancer ſerpit.Propter eãdem igitur cauſam iuſtum eſt,ut ſit oĩbus Xp̃ianis interdicta hæreticorũ conuerſatio,ne fallacijs ſuis ſeducant corda eorum,cum quibus conuerſantur. Ideo Paulus ait: Quæ pars fideli cum infideli? Tam potẽs eſt hæc cã,ut pp illam ſolam cenſuerit Paulus uxorem fidelem coniunctam uiro infideli,qui non permittit illam in fide ſua manere: ſed quotidie ſollicitat,& urget ad infidelitatem,poſſe à uiro ſuo ſeparari. Sic.n.ait Paulus: Quod ſi infidelis diſcedit, diſcedat:nõ eſt.n.ſeruituti ſubiectus frater,aut ſoror in hmōi.In pace aũt uocauit nos Deus. Quæ uerba declarans Theophilactus in cõmentarijs ſuper epl'as Pauli ita ait:Hoc eſt,ſi uir infidelis uxori fideli iniungat,ſecum ut ſentiat,& particeps ſuæ fiat ifidelitatis,dirimat potius matrimonium

Deut.7 · 2.Ti.2. · 2.Co.6 · 1.Co.7 · Theop.

mulier, & à uiro abſcedat. Satius.n.eſt connubium ipſm diſſoluere, q̄ pietatem, & Dei cultum amittere. Si tecū ille eo iurgatur, quòd ſuæ infidelitatis participare nil toleres, confeſtim ſecedito. Nō.n.es hmōi ſeruituti ſubiecta, hoc eſt, nil cogeris uirum in rebus hmōi perpeti. Melius eſt enim ſecedere, quàm altercari. Neque enim diuinæ illud eſt uoluntatis, quippe qui nos in pace uocarit. Itaque ſi litiget, & iurgijs urgeat, præbuit ille diuortij cauſam. Hactenus Theophi. Deinde id, quod Deus olim cum leproſo lege Moſayca fieri præcepit, manifeſtum eſt exemplar nobis propoſitum, ut illo bñ inſpecto diſcamus inde quid in lege Euangelica circa hæreticum fieri debeat.

1.co.10 Oīa.n.(ut ait Paulus) in figura contingebāt illis. Inter multa alia, quę in lege Moſayca circa leproſos neceſſario facienda, præcipiebant, hoc unū erat,

Leu.13 ut leproſus extra caſtra eijceretur. Omni tpe (inqt lex) quo leproſus eſt, & immūdus, ſolus habitabit extra caſtra. Leproſus aūt illic deſcriptus manifeſtam tenet hæ

Luc.17 reticorꝝ figuram. Nam btūs Auguſtinus exponens Euā

Augu. gelium illud de decem leproſis ait: Quærendum eſt igit quid ipſa lepra ſignificet. Non.n. ſanati: ſed mūdati dñr, qui ea caruerunt. Coloris quippe uitium eſt, non ualetudinis, aut integritatis ſenſuum, atque membrorꝝ. Leproſi ergo non abſurde intelliguntur, qui ſcientiam ueræ fidei non habentes, uarias doctrinas profitentur erroris. Nulla porro falſa doctrina eſt, quæ nō aliqua uera inter miſceat. Vera ergo falſis inordinate permiſta in una diſputatione, uel narratione hominis, tāquam in unius corpis colore apparentia, ſignificant leprā, tanq̄ ueris, falſiſq; colorꝝ locis humana corpora uariantem, atq; maculantem. Hæc Auguſtinus. Quibus uerbis ſubſcribit Beda ſuper Lucā, & in homilia quadam ſuper illud Euāgelium, quod iuxta uſum Romanæ eccleſiæ legitur in miſſa Dñica 13. poſt Pentecoſtē. Sunt adhuc multa alia in leproſo conſyderanda, ex quibus apertius colligi poteſt illum ueram hæretici figuram fuiſſe. Nam lepro-

ſus ſuo contactu alios inficiebat,& hæreticus ſua cōuerſatione fidelibus nocet. Leproſi anhelitus noxius erat, & ob hanc cauſam os illius ueſte cōtectum eſſe iubebatur. Et hæreticorꝵ ſermo, Paulo teſtante, uelut cancer ſerpit, & ob hanc cām pꝛ̨dicatio eſt illi interdicta. Qm̄ (ut ait Salomon) qui imponit ſtulto ſilentium, iras mitigat. 2.Ti.2 Pro.26
Cum ergo leproſus, ne ſua cōuerſatione alijs nocere poſſit, extra caſtra, et oīum hominum conuerſationem eijci, ſit lege Moſayca præceptum, hoc exemplari, & ſub huius figuræ uelamine nobis oñſum eſt, iuſtum eſſe: imò neceſſarium, ut hæreticus excōicetur, & ſic extra eccl'iȩ caſtra eijciatur, ne catholicis cōicans eis ſua cōicatione nocere ualeat. Accedit ad hæc, quod hr̄tici ſemper ſunt cōtentioſi, nec pacem, quam Deus uiuens, et moriens tam obnixe nobis cōmendauit, unquam amplecti uolūt: ſed nouorꝵ dogmatū inuentores, aut fautores effecti, rixas, & cōtentiones perquirunt, & iurgia, & diſſidia intra eccl'iam ſuſcitant. Ideo iuſtum, & neceſſariū eſt hȩreticos ab eccl'iæ cōione eijcere, ut uel ſic pax reddatur eccl'iæ. Nam Salomon in prouerbijs ait: Eijce deriſorem, & exibit cum eo iurgium. Quȩ uerba exponens Beda in commentarijs ſuper Prouerbia ait: Eijce hæreticum, quem corrigere non potes, de eccl'ia: & cum illi prædicandi libertatem abſtuleris, catholicæ paci auxilium præſtas. Hæc ille. Demum ſemper ab ipſis eccl'iæ primordijs ueri catholici fugerunt conſortia hæreticorꝵ, & ab eorꝵ cōuerſatione procul receſſerūt, nec colloquium ullum: niſi forte cā correctionis, cum illis hr̄e uoluerunt, adeo, ut domum, in qua hæreticus eſſet, intrare noluiſſent. In cuius rei certiſſimum, et irrefragabile teſtimonium, unum ſolū exemplum afferam, quod refert btūs Irenæus. Is.n. uerus Xp̄i martyr lib.3. aduerſus hȩreſes cap.3. de Polycarpo Ep̄o, & martyre Ioannis Ap̄l'i diſcipulo loquens, hȩc ait: Et ſunt adhuc ēt nunc, qui audierunt ab ipſo, quod Ioannes ap̄l's diſcipulus Dn̄i, apud Epheſum cum Balneas lauandi gr̄a fuiſſet ingreſſus, & uidiſſet ibi Cerinthum, exi Pro.22 Beda. Irenæ9

luerit continuo, & discesserit non lotus, dicens: Fugiamus hinc, ne & balneę ipsę corruant, in quibus Cerinthus lauatur ueritatis inimicus. Idem ēt ipse Polycarpus Marcioni aliqñ cũ occurrisset, dicenti sibi: Agnosce nos. Rñdit: Agnosco primogenitum Sathanę. Tanta tunc Apl'i, atque eoꝝ discipuli in religione cautela utebãtur, ut ne uerbi quidem cõionem, cum aliquo eoꝝ: qui à ueritate deuiauerant, hr̄e paterentur. Sicut & Paulus dicit.
Tim. 3. Hęreticum hominem post unam correctionem deuita. Hęc Irenęus. Et eadem ferè uerba citantur sub nomine Bedę, in cap. omnis. 24. q. 1. Cum igitur tam multis, urgentissimisq; rõnibus ostenderimus iustam esse hęreticoꝝ excõicationem, opus est, ut quicunq; se fidelem catholicum esse, & existimari optat, uitet cõsortia, & colloqa cuiuscunq; manifeste hæretici, ne contrariũ faciens iustam alijs p̄beat suspicandi occasionem, se ēt eodē crimine hęresis esse infectum quo ille, cũ quo conuersatur.

An hæreticus possit post mortem excõicari. Cap. XIX.

Hominem mortuum non posse excõicari, cuicunque theologo, uel mediocriter sacram scripturam intelligenti, est apertissimum, qm̄ ptãs iurisdictionis, quę ad excõicandum aliquem est à Christo saluatore nr̄o prȩlatis ecclesię concessa, ad solos uiuos, & super terram existẽtes concessa est, non aũt mortuos, qui au supra terram, aut subtus terram locati sunt. Nam ptãtem hanc excõicandi incorrigibilem, aut contumacem (ut proxime precedenti cap. sacroꝝ doctoꝝ testimonio docuimus) Chr̄s
Mat. 18 saluator nr̄ concessit per hęc uerba, sic dicẽs: Si eccl'iam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus. Illa ãt uerba, ut ex ipsius Euangelij lr̄a facillime cõstat, ad eos solos referuntur, qui semel, & iteꝝ à fratre, & tertio à p̄lato correpti, emendari recusant tanquam cõtumaces, & rebelles. Ex quo Euangelij processu, theologi omnes concordi sn̄ia colligunt, nõ pro quolibet peccato etiam mortali posse dari sn̄iam excõicationis: sed oportet esse annexam cõtumaciam, sine qua sn̄ia excõicationis ferri

non posset. At mortuus cũ non possit semel admoneri, aut à fratre, aut ab eccl'ia nunquã post mortẽ poterit dici cõtumax, aut rebellis, quo fit, ut nec excõicari possit post mortẽ. Forte quis dicet mortuũ non excõicari pp' contumaciã, quam post mortem habuerit: quia hmõi talis illi contingere non põt: sed pp contumaciam, quam habuit ante mortẽ, quæ quia ipso uiuente non innotuit: sed post mortem, ideo mortuus excõicatur. Sed hoc fieri non posse, uerba, quæ Xp̃s saluator nr̃ statim post pręcedentia, ad excõicationis cõfirmationem dixit, apertissime conuincunt. Nã post illa uerba, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus, stati subdidit: Quodcunq; solueris super terram, erit solutũ, & in cœlo, & quodcunq; ligaueris super terrã, erit ligatũ & in cœlo. Per quę uerba (ut proxime pręcedenti capitulo ex Hieronymi testimonio oñdimus) Saluator nr̃ ipsam excõicandi ptãtem eccl'iæ concessam, amplius declarauit, & ratam, & firmam esse oñdit. Siqs tñ in hac re soli Hieronymo non fidit, nec solo illius testimonio est contentus, plures alios possem ex sacris doctoribus ad huius rei testimoniũ afferre. Ne tñ nimia prolixitate in re tam clara grauem Lectorẽ, solos duos alios probatissimos testes, omniq; (ut dicitur) exceptione maiores proferam, qui per præfata Saluatoris nostri uerba conuincere nituntur ptãtem excõicandi datam esse eccl'iæ. Primus est Vrbanus Papa & martyr in epl'a de cõi uita, & oblatione fidelium, qui postquam inhibuit ne eccl'iæ facultates caperentur in alios usus cõuertendæ, & cuicunq; diripienti illas excõicationem minatus est, ne talem excõicationem aliquis contemnere auderet, ipsam excõicandi ptãtem, p illa Saluatoris uerba probat, quibus ait: Quodcunq; ligaueris super terrã, erit ligatum, & in cœlo. Gelasius Papa in c. legatur. et in cap. Nec quisq;. per illa eadẽ uerba probat ptãtem excõmunicandi datam esse eccl'iæ. Illa aũt Saluatoris nr̃i uerba, de solis illis loquuntur, qui sunt super terram, hoc est, de illis, qui uitam in hoc mundo degunt, non aũt de

mortuis qui aut supra terrã, aut subtus terrã sunt. Solos ergo uiuos eccl'ia ligare, aut soluere põt, non autem mortuos. Et hanc sn̄iam tuentur non solum theologi oẽs: sed ẽt iuris canonici periti. Aliqui tñ canonistæ ab hac lege excipiunt hr̄ticum hominem, qui licet defunctus huic seculo sit, pp criminis tñ grauitatẽ dn̄t illum posse ẽt post mortem excõicari. Nam Glossator Decretalium in c. siquis Eps. de hæret. in uerbo, post mortem, postq̃ ad suę sn̄iæ confirmationẽ citauit c. sane. 24. q. 2. deinde sibi ipsi obijcit, & rn̄det p hæc uerba. Contra, quia crimina morte extinguũtur. 23. d. quorundã. 24. q. 2. c. 1. & crimẽ cum pœna fit extinctum. C. si reus, uel accu. mor. fue. l. 2. Hoc tñ speciale est in crimine hæresis in criminis! detestationem, ut post mortem possit accusari, & excõicari. Hæc glossator decretalium. Abbas in expositione præfati c. siquis Eps. eidem subscribit sn̄iæ, dicens ẽt hoc esse speciale hęretico, ut post mortem possit excõicari. Sed re uera (ut ingenue loquar) misere errauit, uterq̃, qm̃ nec Pontificum in hac re ptãtem intellexit, nec uirtutẽ excõicationis considerauit, nec uerba Gratiani, & q̃ ille ex alijs authoribus ibidẽ citat, interius penetrauit. Post mortem qdem damnari põt aliquis de hæresi, hoc est, dari sn̄ia, p quam declaretur illum fuisse hæreticum, & in hæresi ex hoc sc'o decessisse: quia nulla pn̄iæ signa ante mortem oñdit. Non tñ cum damnatur hæreticus defunctus, tunc excõicatur, sed declaratur illum tunc fuisse excõicatum, cum primo factus est hæreticus. Nam (ut præcedenti c. diximus) hęreticus ẽt ante iudicis declarationem, est ipso iure excõmunicatus. Qm̃ & siquis adeo occultus fuerit hr̄ticus, ut nunq̃ ad notitiã iudicis puenerit, si tñ hęresim suã exterius utcũq; pdiderit, et nõ in solo corde celauerit, nõ tñ pp hoc ab excõicatione liberabit̃, cũ talis excõicatio non ab hoĩe pẽdeat, ut uim suam hr̄e possit: sed sit ab ipso iure ĩflicta. Qui ergo post mortem de hæresi damnatur, non tunc excõicatur: sed declarat̃ fuisse ante mortem excõicatus, & ĩ excõmunicatione defunctus, ut

deinceps iam non pro illo sicut pro alijs, alicui orare liceat, & omnes intelligant illum, qui pro hæretico dãnatus est, non hr̃e partem in or̃onibus, quas ecclesia facit pro defunctis. Necq; aliud dici posse, authoritate, & rõne urgentissima id conuincere uolo. Leo Papa in ep'la ad Rusticum Narbonensem Ep̃m, quæ est. 60. in ordine ep'laꝝ suaꝝ, sic ait: De cõione priuatis, & ita defunctis hoꝝ causa iudicio Dei reseruanda est, in cuius manibus fuit, ut talium obitus non usq; ad cõionis remedium differretur. Nos autem quibus uiuentibus non cõicamus, mortuis cõicare nõ possumus. Hęc Leo p̃p̃, & hñr in uolumine Decretoꝝ. 24. q. 2. De cõione. Ex quibus uerbis constat Leonis Papæ sñiam esse, neminem post mortẽ ab excõicatione, in qua decessit, posse post mortem absolui. Et inde deducitur, ut eodem modo nemo, qui sine excõicatione decessit, possit post mortẽ excõicari. Hæc aũt collectio probatur esse bona testimonio Vrbani Papæ in ep'la ad Guillimũdum Ep̃m, qui ex illis beati Leonis uerbis eandem format consequentiam, sic inquiens: Inter cæteros quippe nr̃æ fidei p̃res btũs Leo Papa doctor egregius. Quibus uiuis (inquit) non cõicamus, nec mortuis cõicare debemus. Constat ergo q̃bus uiuis (ut ex opposito loquamur) cõicamus, mortuis quocq; cõicare possumus. Hæc Vrbanus Papa, & hñr in cap. Sane qd' super. 24. q. 2. Gelasius Papa in cap. legatur. eadem causa, & q̃õne, dicit apertissime nullum post mortẽ posse ab excõicatione in qua decessit, absolui, & in suæ s̃niæ confirmationem adducit illa sæpe iam repetita uerba, quæ Saluator nr̃ dixit beato Petro. Quodcunq; solueris super terram, erit solutum & in cœlis, & quodcunq; ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis. Quæ uerba doctissime annotans Gelasius ait: Super terram (inquit) nam in ligatione defunctum, nunq̃ dixit esse absoluendum. Hæc Gelasius. Ex quibus uerbis apertissime constat Gelasium Papam hac rõne moueri, ut dicat defunctum non posse ligari, aut absolui: quia uidelicet non

Leo p̃p̃ primus

Vrb. p̃p̃

mat. 16

Gel. p̃p̃

est super terram. Hæc aũt ratio æque urget circa hęreticum defunctum, sicut circa omnes alios defunctos: qm̃ hæreticus defunctus non magis est super terram, q̃ cæteri mortui. Cum ergo eadem ratio sit circa hæreticum defunctum, quę circa alios mortuos, oportet, ut eadem lege iudicentur hæretici defuncti, qua circa excõicationem alij defuncti iudicantur. Qm̃ aut ratio illa à Gelasio data non bñ de alijs defunctis probat, q solui, aut ligari non pñt, aut etiam de hæretico sicut de alijs concludit.
Eccl. 11 Præterea Salomon ait: Si ceciderit lignum ad Austrũ, aut ad Aquilonem, in quocunq; loco ceciderit, ibi erit. Lignum de quo loco isto Salomon loquitur, tunc cadere dr̃ (ut Hieronym. ibidem interpretatur) qñ homo moritur. Sed in quocunq; loco ceciderit, ibi erit: quia sicut eum mors occupauit, ita post modum reperiet. Ex qua Salomonis sñia conuincitur, ut qui non est in morte excõicatus, nec possit etiam post mortem excõicari. Hanc nr̃am argumentationem confirmat id, qđ Gelasius Papa ait in cap. Nec quisquã. 24. q. 2. ubi differens de mortuo an possit ab excõicatione absolui, aut ab ea ligari, hæc ait: Cæterũ de eo, qui in diuino iudicio est constitutus, nobis fas non est aliud decernere præter id, in quo eum dies supremus inuenit. Hæc Gelas. Quæ uerba cũ illis, quæ ex Salomone citauimus, manifestissime consonant. Rursum eodem modo põt Papa aut quiuis alius Ep̃s hæreticũ defunctum excõicare, sicut põt iniuste de hæresi damnatum absoluere, ꝑut definitum est in actione prima quintæ synodi, quam Gratianus citat in cap. sane qđ fertur. 24. q. 2. At cum absoluit illum, qui iniuste de hæresi damnatus fuerat, non absoluit ab excõicatione: quia constat nullam fuisse, neq; in illam incidisse: sed solum declarat illum non fuisse excõicatum: ergo cum post mortem dãnat hæreticum, aut excõicat, solum declara[illegible] illum fuisse hæreticum, & pp hæresim fuisse excõi[illegible]m, ac proinde non esse pro illo deinceps orandu[illegible]. Deinde quod dicũt hoc esse speciale hæreticis, ut

pp criminis grauitatem possint post mortem excõicari, apertissime õndit eos ignorare, ad quos se extendit ptãs excõicandi ecclesiæ concessa. Nam si hoc bñ introspexissent, nunquã hoc dixissent. Quis unquam diceret prætorem alicuius ciuitatis posse punire maleficos in alia ciuitate cõmorantes, in qua nullam prorsus habet iurisdictionem, etiam si illi grauissime peccarent? Aperta quidem est rľa iuris in.6. quæ talem sñiam, & punitionẽ damnat & irritat. Snía (inquit rľa) non à suo iudice lata, nulla est. Si tñ Rex pp criminis grauitatem, qđ in alia cõ mittitur ciuitate, nouam quandam prætori alterius ciuitatis concederet ptãtem, ut maleficos, sceleratissimosq́; homines, quos in ciuitate suæ iurisdictioni alias nõ subiecta, nouerit, punire possit, tunc noua illi concessa ptãte poterit in illos sñiam firmam dicere, contra quos antea nihil prorsus efficere ualebat. Ptãs excõicandi, quam ex Euangelio didicimus ecclię datam esse ad solos uiuos se extendit, ut clarissime constat ex uerbis Euangelij, & ex interpretationibus sacrorũ doctorũ, quos supra citauimus. Si ergo aliquis Eps̃ mortuum excõicare tentauerit, in eum, qui sibi subditus non est, sñiam dicet, fietq́; necessario, ut snía illa: quia non à suo iudice lata, iuxta rľam iuris, sit nulla cẽsenda. Si Deus ultra illam gñalem ptãtem supra uiuos datam, specialem aliq́; aliam concessit ecclesiæ ptãtem, ut hæreticos pp grauissimum hæresis uitium, possit etiam post mortem excõicare, tunc cedam. Cum tñ nullam possint specialem aliam, & latiorẽ ptãtem õndere supra hæreticos fuisse à Deo concessam, nescio qua fronte dicere audent, hoc esse speciale in hæretico, ut pp criminis grauitatem possit post mortem excõicari. Est.n. speciale aliquid in crimine illo, per quod reliqua uitia superat in malitia: sed non est speciale aliquid in ptãte excõicandi à Xp̃o ecclię concessa, ita ut latiorem supra hęreticos, quàm supra alios illi concesserit ptãtem. Hanc aũt ptãtem oportebat illos magis, q̃; criminis grauitatem inspicere, ut recte de hac qõne defini-

re potuissent: qm̄ excōicatio ipsa, ut firma sit, magis ex ptāte sibi collata, q̄ ex criminis grauitate pēdet. His igr̄ urgentissimis rōnibus motus, dico hęreticum hominem posse damnari post mortem, hoc est, per sniam declarari fuisse hæreticum, & in hæresi usq; ad mortem perseuerasse, et per consequens fuisse in excōicatione defunctū, nego tn̄ illum post mortem posse tunc primo excōicari, cum per mortem, sit iam extra hominū iudicium constitutus. Necq; aliud dicit Gratian⁹ in 24.q.2.par.2. qm̄ illic dicit hominem posse de crimine hæreseos accusari, & damnari post mortem, quod & nos fatemur, nunq̄ autem dicit illum, aut aliquem alium post mortem posse excōicari. si quæras cur possit quis post mortem de hæresi damnari, non autem excōicari, rn̄deo hanc esse cām, q sn̄ia damnans hæreticum mortuum, est uelut declaratoria operꝝ præteritorꝝ, declarans illum hanc aut illam hæresim pertinaci animo fuisse amplexatum, & per consequens fuisse eo ipso excōicatum: quod (ut clarissime constat) etiam post mortem fieri potest. Excōicatio uero non tam est sn̄ia, q̄ sn̄iæ executio. Sicut.n. aliud est furem suspendio dignum censere, & aliud furem suspendere, ita etiam aliud est decernere aliquem esse excōicatione dignum, aut illum iam fuisse excōicatum, & longe aliud est illum actu excōicare: Primus quidem dr̄ sn̄ia: scd̄s uero non est sn̄ia: sed executio sn̄iæ iampridē latæ. Esto, excōicatio sn̄ia dicenda sit: non tn̄ solum illa erit præteriti operis declaratoria: sed pn̄tis pœnę inflictiua. Per excōicationem siquidem non solum declaratur illum cui infertur excōicatio, aliquod letale crimen cōmisisse, pp quod solum inferenda est excōicatio: sed ultra hoc infligitur pœna, qua excluditur excōicatus à participatione, & cōicatione fidelium. Hæc autem pœna non potest infligi defunctis, cum sint iam extra humanū iudicium constituti. Cum autem quis de hæresi damnatur, & hæreticus iudicatur, nulla illi spūalis infligit̄ pœna: sed solum de opere iam olim dum uiueret, facto, de-

claratoria quædam profertur sñia, quæ declarat illum fuisse hæreticum, & in hæresim fuisse defunctum. Quæ sñia non parui est momenti, nec frustra & inutiliter dat: sed ad multa, q̃ inde iure facienda occurrunt, ualde conducit: ad omnes. s. pœnas corporales, quæ corpus hæretici contingere pñt: qm̃ hoc, & quę illud contingunt, in terra sunt, & hominum ptãti subiecta. Primo quidem ualet ad confiscationem bonorꝝ ipsius hæretici faciendam. Nam bona illius, qui uiuens in hæresi latuit, si post mortem constat illum fuisse hæreticum, eo ipso sunt cõfiscata, ut decernitur in cap. Accusatus. paragr. in eo. De hæreticis. lib. 6. Valet etiam talis sñia, ad filiorꝝ infamiã alijs innotescendam. Erant quidem filij parentis hæretici (ut supra docuimus) ipso iure infames: sed quia paternum crimen unde ad filios infamia deriuatur, latebat: iõ alijs erat ignota filiorꝝ infamia. Vt autem defunctus damnatur de hæresi, eo ipso omnibus hanc damnationem scientibus, filiorꝝ infamia innotescit. Deinde damnatio hæretici defuncti hoc tertium efficit, manifestare uidelicet alijs corpus illius indignum esse eccl'iastica sepultura, in qua reconditum est. Nam (ut præcedenti cap. oñdimus) hæreticus à iure priuatur eccl'iastica sepultura. Quo fit, ut postquam de illius hæresi post mortem constiterit, corpus illius si ab alijs fidelium corporib⁹ possit discerni, sit ab ipsa sepultura tanq̃ à re iniuste possessa separandum, & extra eccl'iam eijciendum. Sic. n. conciliũ Constantiense de corpore Ioannis Vuiclef hæretici iam tunc defuncti, censuit esse faciendum. Nam sess. 8. postquam idem concilium declarauit illum fuisse hæreticũ, nec unquam de illius pñia constitisse, hæc addit uerba: Decernitq́;, & ordinat hęc sancta synodus, corpus eius, & ossa (si ab alijs fidelium corporibus discerni pñt) exhumari, & procul ab ecclesiæ sepultura iactari, scd̃m canonicas, & legitimas sanctiones. Hæc concilium. Demum ualet hæc sñia, qua aliquis post mortem de hęresi damnatur, ut oẽs, uel ex eo intelligant nefas esse, & im- Cõciliũ Cõstãt.

pium pro illo, tãqnam ꝑ hoīe excõicato, & in excõicatione defuncto Deum orare. Ad hæc omnia ualet ſnía, qua aliquis poſt mortem damnatur de hæreſi: non tñ ualet ad excõmunicationem illi inferendam.

Reſpondetur obiectionibus, quæ pro Abbatis, & Gloſſæ opinione afferri poſſunt. Cap. XX.

Hic tñ fortaſſe aliquis Abbatis, aut Gloſſę in hac parte p̄ronus mihi obijciet, hęreticos multos poſt mortem fuiſſe ab eccleſia anathematizatos. Nam conciliũ Conſtantienſe ſeſſ. 8. anathematizauit Ioannem Vuicleſiam tunc defunctũ. Et in quinta ſynodo actione prima, anathematizati ſunt Dioſcorus, & Eutyches, & alij multi hæretici, qui iandiu ante annos multos fuerant mortui. In ſexta ſynodo actione ultima, anathematizati ſunt Theodorus Faranita, Sergi9, Pyrrhus, & Paulus, & Honorius, & multi alij hæretici, qui omnes iam erant mortui. Et in cap. ſiquis Eṗs, extra de hæreticis, præcipitur, ut anathema dicatur poſt mortem Eṗo, qui hæredes inſtituerit hæreticos, aut paganos. Fateor quidem poſt mortem poſſe aliquem anathematizari, non tñ excõicari. Non ſunt. n. idem prorſus anathematizare, et excõicare, aut anathema, & excõicatio. Hoc autem ita eſſe, uel ex eo conſtare põt ꝙ multi ſunt, qui hæreſes & hæreticos anathematizãt, qui nullam prorſus hñt excõicandi ptãtem. Nam omnis, qui hæreſim, quam prius tenebat, deſerit, cum ad eccleſię cõionem recipitur (ut ſupra docuimus) cogitur prius abiurare, & anathematizare hęſim, qua maculatus fuerat: ſicut patet in cap. Ego Berengarius. qđ hr̄, de conſecratione. diſt. 2. Non tñ omnis talis hæreticus reſipiſcens, ptãtem excõicandi hēt. Præterea ſæpe eccleſia in ſuis ſententijs, poſt uerbũ excõicationis addit uerbum anathematis, dicens: Excõicamus, & anathematizamus, prout patet in cap. Excõicamus. primo, & ſecundo, extra de hęreticis. Et in cap. cum non ab homine. extra de Iudicijs. Primo ꝑcipiť, ut clericus incorrigibilis excõiceť, ac deinde, ut anathema

tis mucrone feriatur. Ex quibus omnibus apertissime cõstat non esse idem prorsus excõicatio, & anathema. sed aliquid addere anathema supra excõicationem, præsertim quòd perpetuo, ubi ista duo coniunguntur, uerbum anathematis semper ponitur post uerbũ excõicationis, & nunquam ante illud collocatur. Rursum cum Petrus in atrio Principis sacerdotum se calefaceret, & tertio negaret se Christi discipulum esse, dicit Marcus Euangelista de illo, q coepit anathematizare, & iurare: quia nescio hominem istum. Certum autem est, Petrum tũc nullum excõicasse, quamuis anathematizauerit. Ex his omnibus luce clarius constat, aliquod esse discrimen inter has duas uoces, anathematizare, & excõmunicare. Oportet igitur harũ uocum sigñationes explicare: qm̃ inde tota huius qõnis summa pendet, & ex illarũ ignorantia multi occasionem erroris sumpserunt, putantes eandem prorsus utriusq; uocis sigñationem, cum tñ sit ualde diuersa. Anathema Græca uox est, & significat donaria, quæ Deo, aut sanctis eius offeruntur, & in templis honoris gratia suspenduntur. Et iuxta hanc nudam uocis significationem, sæpissime in sacris literis præsertim in ueteri testamento reperitur. Nam (ut alia omittam) illud est manifestissimum, quod in libro Iosue de expugnatione ciuitatis Ierícho legitur, ubi hæc habent: Cumq; septimo circuitu clangerent buccinis sacerdotes, dixit Iosue ad omnem Israel. Vociferamini: tradidit .n. uobis Dñs ciuitatem: sitq; ciuitas hæc anathema: et omnia, quæ in ea sunt, Dño. Ciuitatem, & omnia, quæ i illa erant, præcepit esse anathema Dño: quia omnia, q̃ in illa erant, uolebat Dño seruari, & illi in sacrificium offerri: ita ut ex illis nihil sibi ipsi aliquis seruare auderet. Cum aũt de spolijs ciuitatis tulisset ac sibi seruasset Acham filius Charmi, iratus est Dñs, & dixit filijs Israel: Anathema in medio tui Israel: non poteris stare coram hostibus tuis, donec deleatur ex te, qui hoc contaminatus est scelere. Anathema uocauit hoc loco spolia, q̃ sibi

mat.14 *Iosue.6*

ſeruauerat Acham filius Charmi: qm̄ illa ad hoc deſti-
nata erant, ut Deo dicarentur. Sicut autem nefas eſt cō
tingere ea, quæ Deo ſunt oblata, ita etiam nefas eſt con
uerſari cum his, qui ab eccleſia per excōicationem ſunt
præciſi. Et ob hanc cauſam ſimilitudine per contrarium
ducta is, qui excommunicatus eſt, uocatur anathema.
Gala.1 Sic accepit Paulus, cum in epl'a ad Galatas ait: Siquis
uobis Euangelizauerit, præter id, quod accepiſtis, ana-
thema ſit, hoc eſt, excōicatus, & à Deo ſeparatus. Hæc
omnia teſtimonio bti Chryſoſtomi comprobātur, qui
Chryſ. homilia ſextadecima ſuper epiſtolam ad Romanos ita
inquit: Quemadmodum anathema, donumq́; id, quod
Deo oblatum dedicatur, nemo eſt, qui temere manibus
contingere audeat, neq; ad id propius accedere: ſic &
eum, qui ab eccleſia ſeparatur, ab omnibus abſcindens,
ac tanquam longiſſime abducens, hoc nomine à cōtra-
rio.ſ. appellat, magno cum terrore omnibus intermina-
tus, ab eo, ut ſeparentur, ac pedem referant. Anathema-
ti.n. honoris gr̄a appropinquare nemo audebat: ab eo
autem, qui ab eccleſia abſciſus erat, ex oppoſito omnes
ſnia ſeparabantur. Quapp ſeparatio quidem tum hæc,
tum illa: ex æquo à uulgo alienatio erat. Separationis
uero modus non unus: ſed illi contrarius. Ab illo enim
abſtinebant, tanq̃ Deo dicato: ab hoc aūt decedebāt,
tanquam à Deo alienato, & ab eccleſia abſciſo. Hacte-
nus Chryſoſtomus. Et eadem poſt illū dicit Theophi-
Rom.9 lactus interpretās illud Pauli ex epiſtola ad Romanos.
Optabam ego anathema eſſe à Chriſto pro fratribus
meis. Et hoc idem aſſerit quinta ſynodus, cuius teſtimo
nium citatur à Gratiano in cap. Certum. 24.q.3. in quo
hæc hn̄r uerba. Nihil.n. aliud ſignificat anathema, niſi à
Deo ſeparationem. Quod intelligendum eſt, ſecundum
illam ſignificationem, ſcd̄m quam anathema applica-
tur excōicationi, & de illa ſola loquebatur quinta ſyno
dus, ut patet ex literę circunſtantijs, quæ ſemper ſolent
uerum, & germanum literę ſenſum aperire. Alias qui-

dem,iuxta plenariam illius uocis significationē, multo plura significat quā separationē à Deo, prout apte constat ex testimonijs sacræ scripturæ & sanctorꝝ uirorꝝ, q̄ supra citauimns. Iuxta hūc modū accipitur anathema, quoties in conciliorꝝ definitionibus aut Pontificū decretis dicitur. Siqs hoc, aut illud dixerit, aut fecerit, anathema sit: hoc est maledictus, & ab ecclesię consortio alienus. Nam anathematis uox, ut per silitudinem ad excōicationem applicatur, non solā minorem excōicarionē exprimit, sed ēt maiorem, per quam excōicatus ab ecclesia abscindit̃ atque separat̃. Sic.n. docetur expresse in capite. Engertrudam 3.q.4. Ab hoc noīe, anathema, deriuatur uerbū anathematizo, quod sigñat maledicere, detestari, deuouere. In cuius rei testimonium (ut prophanos omittā authores) solum beatū Aug. profero, q in q̄stionibus sup librum Numerorꝝ qō.41. hæc ait: Hinc dictum est anathema quod detestabile aliqd, & abominabile uideat̃. Vt.n. nihil inde uictor in usus suos auferret, sed totum in pœnam luendam uoueret, hoc erat anathemare, quod uulgo dicitur deuotare. Origo aūt huius uerbi est in Græca lingua, ab his rebus, q̄ uotę & psolutę, hoc ē, pmissæ & reddite, sursum ponebant̃ in tēplis: à uocibus gręcis, ἄνω τιθέναι: hoc est, sursum ponere, uel fingēdo uel suspendēdo. Hæc Aug. Anathema ergo iuxta Augustinum, est idem quod abominabile & detestabile. Anathematizare aūt uel (ut ille ait) anathemare, est abominari, maledicere, detestari. Et iuxta hanc significationem capit̃ hęc uox, anathema, apud Marcum euāgelistā loco superius citato, cum dixit, q Petrus cœpit anathematizare & iurare: quia nō noui hoīem istū. Iurauit.n. tunc Petrus iurō per execrationē, quod (ut August. super psal.7. docet) est oīum grauissimum iurm. Iurans Petrus maledicebat sibi ipsi, & maledictiones imprecabatur, ut maior suo iurō adhiberet̃ fides: ac si dixisset: Maledictus ego sim à deo, & talia aut talia addat mihi Deus, hæc, aut illa super me ueniat, si noui ho-

Augu. (margin, beside "q̄stionibus")

mar. 14. (margin, beside "cœpit anathematizare")

minem istum. Hoc certe est iurare & anathematizare. Et hoc aut aliquod aliud simile credendum est Petrum negantem dixisse, pp quod dictus est anathematizare & iurare. Nam iurans nõ alium, sed se ipsum anathematizauit. Ex qbus oĩbus iam apertissime cõstat, aliquam esse drĩam inter anathematizare, & excõicare, eam.s.q̃ est inter maledicere aut detestari, & excõicare. Habent .n. illa duo talem ordinẽ inter se ipsa, quòd nec semp ab inuitem sepantur, nec semp se necessario consequuntur, ut eidẽ semper cõueniant. Nam quãuis idẽ possit excõicari & anathematizari, non tñ consequens est ut omnis quem anathematizamus aut maledicimus, sit eo ipso excõicatus: neque ecõtrario cõsequens est, ut oĩs excõicatus, sit eo ipso anathematizatus, aut maledictus. Et pp hanc cãm ecclesia postquam aliquẽ publice & noĩatim excõicauit, anathematizare cõsueuit. Tunc anathematizat, qñ maledictionis uerba & impcationes quasdam cõtra excõicatum profert, ut puta dicẽdo psalmũ 108. maledictionibus plenum, qui in aliquibus ecclesiis tunc legi solet. In aliјs ecclesiis q̃dam cęremoniæ horroris plenæ, post datã excõicationem, fieri solent. Candelæ accensæ, aqua desuper infusa, coràm ppl'o à sacerdote extinguũtur; qui tunc hæc dicit uerba. Sicut hęc candela extinguitur in hac aqua, ita anima huius excõicati pereat in inferno. Deinde in signum tristitiæ pro aĩa sic pereunte, signũ crucis eleuatũ uelamine nigro tegit. Cũ hæc aut alia siĩa ecclesia contra excõicatum facit, tunc illũ anathematizat. Et hoc aut aliud siĩe quidquã fieri præcipit Pontifex cũ clerico incorrigibili, quem in cap. Cum ab homine, extra de iudicijs, supra citato postquã excõicatus fuerit, p̃cipit si emẽdari noluerit anathematis mucrone feriri. Ex quibus oĩbus apertissime constat, in conciliorum aut Pontificum decretis non frustra & sine causa post uerbum excõicationis, additum esse uerbum anathematis. Nam post excõmunicationem ad maiorẽ horrorem & metũ alijs incutiendũ, placuit superadde-

re maledictionem, q̃ anathematis nomine significatur. Vnde patet misere errasse Syluestrum de Prierio, q in sua summa, titulo excōicatio primo qōne ultima, dicit idē prorsus esse anathema, & maiorem excōicationem, & idem anathematizare & excōicare maiori excōmunicatione. Ad cuius sniæ persuasionem profert illud cap. Engertrudam. 3. q. 4. Sed re uera (ut ingenue loquar) ille nō intellexit textum: qm̃ si bñ intellexisset, nouisset optime nihil prorsus illius fauere sniæ. Nam textus ille dicit quòd anathema maiorem explicat excōicationem: qđ intelligendum est, qñ iuxta illam significationem capit̃, iuxta quam applicatur excōicationi. Nunquam tñ textus ille dicit quòd anathema non significet aliud quam excōmunicationem, aut quod anathematizare non significet aliud, quàm excōicare. Deinde, id quod textus ille ait, anathema significare excōmunicationem maiorem, sic intelligendum est, q̃ maledictio q̃ anathematis uoce significatur, non datur nisi maiore excōicatione p̃cedente. Itaq; anathema maiorem significat excōicationem, quia cum anathema dicitur, datur intelligi maiorem iam præcessisse excōicationem, postquam solam dici solet anathema. i. maledictio. Omitto quàm bellam illius uocis anathema, Syluester reddat etymologiam. Non quidem miror q̃ hęc ille ignorauerit, sed miror ualde quòd tanta cum authoritate docere non sit ueritus q̃ prorsus ignorabat. Et certe ista aduersus illũ nō dixissẽ, si ille cũ alijs fuisset uel parũ modestus. Nam Angelum de Clauasio authorem summæ angelicæ, uirũ quidem, p̃ter doctrinam quam habuit non modicam, multis miraculis clarissimum, sæpe iniuriose tractat: cum tñ multa frequenter nec uno mutato uerbo, ab illo furatus sit: ꝓut facile poterit illius tam multa furta deprehendere, quisquis illius summam cum angelica summa conferre uoluerit, quamuis ille ad hoc laborasse vr̃, ut furta occultaret, quia quæ Angelus sub una dictione posuerat, ille in aliam dictionem transferre curauit, ne forte qui utranq;

Contra silvestrũ de prierio.

Laus Angeli de clauasio. docti, et miraculis clari.

ſummam in eadem materia legeret, furtum deprehẽdere poſſet. Fieri igitur oportuit cum Syluestro, ut cum ille toties male locutus fuerit, male etiam aliqñ audiret.. Fatemur itaque defunctos non ſolum hæreticos ſed etiam catholicos poſſe à uiuentibus anathematizari, non tñ excõicari. Nam ſæpenumero uidemus, ut filij uiuẽtes parẽtibus ſuis defunctis maledicant, & illos deteſtentur, & abominenẽ, male illis imprecantes, q̇a forte parẽtes dũ uiuerent, fuerunt ſuarꝫ rerꝫ prodigi, aut quia male cũ illis hæreditatem diuiſerunt, aut ꝑꝑ aliam ſimilem cãm. Quo ſic eueniente, filij parentes ſuos defunctos anathematizant, non tñ perinde eos excõicant, quia non omnes id facere pñt, cum excõmunicare ſit actus ptãtis & iuriſdictionis, quam non oẽs hr̃e, apertiſſime conſtat. Eccleſia tñ non conſueuit anathematizare, hoc eſt, maledicere, niſi illum qui prius excõicatus fuiſſet. Quamuis igitur anathematis uoce (ut diximus) eccleſia aliqñ utatur pro excõicatione, non tñ hoc ſemper facit. Concilium ergo Conſtantienſe anathematizauit Ioannem Vuiclef defunctum: quinta ſynodus plurimos hæreſiarchas iam mortuos anathematizauit: ſexta ſynodus anathematizauit alios multos hæreticos, hoc eſt, maledixit illis, & imprecationes in illos dixit, non tñ illos excõicauit. Neque unquam Concilium in ſuis definitionibus, aut Pontifex in ſuis decretis, uſus eſt uerbo excõicationis contra illos hęreticos, ſed ſolo uerbo anathematis. Intelligebãt ſiquidem optime tam concilia quàm Summi Põtifices, ſe iam ſuper illos ptãtem aut iuriſdictionem non hr̃e: & ſciebant non paruum eſſe diſcrimen inter anathema & excõicationem. Illud ẽt quod ex concilio Africano citatur in cap. Siquis Eps̃, extra de hæreticis, ad eundem modum eſt interpretandum, ita ut ibi anathema capiatur pro maledictione non pro excõicatione. Nam ſi pro ex communicatione poneret, dixiſſet, ſit anathema hoc eſt ſit excõicatus, & nõ dixiſſet, dicatur illi anathema, Qm̃ tale genus locutionis inuſitatum eſt in eccleſia, ut pro

eo quod est excōicare, ponatur, dicere alicui excōicatio nem. Iubet igitur concilium, ut Epō qui hæredes instituerit hæreticos aut paganos, dicat̃ anathema, hoc est, maledicatur ab omnibus, omnes illi imprecentur, omnesq́ꝫ illum maledictum appellent. Esto etiam, illic anathema pro excommunicatione ponatur, nihil tñ nostræ obuiabit snīæ: qm̃ (ut ex ipso uerboꝝ contextu conuincitur) snīa illa quæ illic contra talem Epm̃ profertur, est solum declaratoria pœnæ iam olim illatæ, & non executio nouæ excōicationis. Si dixisset concilium, sit anathema, uideretur sensisse tunc primum post mortem, excōmunicationem esse inferendam, quia præcipiēs esse anathema aperte innuere uideretur, ante non fuisse anathema. Cum uero concilium præcipiat ut dicatur anathema, satis clare oñditur snīam esse declaratoriam. Quia quod ait, dicat̃ anathema, tm̃ ualet, ac si dixisset, appelletur excommunicatus, uocetur maledictus. Et hũc esse ueꝝ lr̃æ sensum, uerba quę sequuntur apertissime declarant. Nam postquam dixerat concilium, dicatur ei anathema, statim subdidit: atqꝫ eius nomen inter Dei sacerdotes nullo modo recitetur. Erat quidem olim consuetudo ut catalogus haberetur in ecclesia omnium Epoꝝ defunctoꝝ, qui illius fuerant pastores, & talis catalogus publice ante altare legebatur coràm ppl'o, ut populus illos dño commendaret. Præcipit igitur concilium Africanum ut Eps̃ qui hæredes instituit hęreticos aut paganos, non scribatur in catalogo Epoꝝ, nec nomen illius recitetur inter nomina alioꝝ Epoꝝ. Hanc fuisse olim ecclesiæ consuetudinem, & hanc esse concilij Africani snīam, apertissime conuincitur per id quod beatus Leo Papa ait in quadam epistola ad Anatholium Constantinopolitanum Epm̃, quæ est. 38. in ordine epl'aꝝ suaꝝ. In illa enim epistola idem beatus Leo Papa respondet ad quasdam qõnes à præfato Anatholio propositas, & ad tertiam qõnem rñdens, sic ait. De nominibus autem Dioscori, Iuuenalis & Eustachij, ad sacrũ altare nõ reci- *Leo pp̃ primus*

tandis,dilectionem tuam hoc decet custodire,quod nostri ibidem constituti, faciendum esse dixerint: quodq; honorandæ sancti Flauiani memoriæ non repugnet, & à grã tua christianæ plebis animos non auertat. Nam iniquum nimis est atque incongruum, eos qui innocentes & catholicos sua persecutione uexarunt,sanctorum nominibus sine discretione misceri. Hæc Leo Papa huius nominis primus. Et alius etiam beatus Leo tertius huius nominis Papa,in epistola pro confirmatione sextę synodi gñalis ad Constantinum Imperatorem missa, quæ hr̃ in ultima actione eiusdem synodi,eandem ostendit consuetudinem,& textum illius capituli,siquis Ep̃s, aperte declarat,cum ait. Anathematizamus præterea (inquit Leo tertius)proinde atq; execramur omnes hæreses,omnesq́; earų authores, atq; fautores, qui aduersus ap̃licam & orthodoxam fidem diabolicis decepti fallacijs falsitatis errores in ecclesiam conati sunt introducere.i.Arrium,Sabellium,Macedonium.Et multis hęreticorų nominibus recẽsitis,tandẽ subdit. Quos sc̃tã catholica atque Apostolica ecclesia de catalogo fideliũ patrum,utpote zizania de area Dñicæ ecclesiæ gehennæ supplicio abdicãda per uentilabrum diuinæ discretionis abiecit.Hæc Leo tertius.Ex quibus duobus tam fidelissimis testibus aperte constat uerus atque germanus sensus illius capituli,siq̨s Ep̃s,p̃cipit nanq; conciliũ, ut ille talis Ep̃s qui hæreticos aut paganos hæredes instituit,post mortem non appelletur Ep̃s aut Dei sacerdos,sed dicatur anathema,hoc est,maledictus,detestabilis,abominabilis, & nomen eius in catalogo Ep̃orų defunctorų non recitetur.Sc̃do potest mihi aliquis obijcere,illud secundum capit. quod incipit,à nobis, extra de sñia excõmunicationis,ubi Papa Innocẽtius definit, post mortem posse dari absolutionem defuncto in excõmunicatione decedenti,& deinde dicit ecclesiam in certis casibus posse ligare mortuos & soluere. Hic textus ĩ superficie sola inspectus, nostram uĩ prorsus destruere

Leo pp̃ tertius.

sñiam,sed bene consideratus & acutius examinatus ꝓ nobis sñiam dicet,tm̃ abest ut uel ex longinquo nos oppugnare uelit. Pro cuius clariori intelligentia admoneo lectorem,ut consideret,ꝙ excõicatio quæ in unam aliquam personam fertur ad plures personas suos extendit effectus. Nam excõicatio non solum pertingit ad excõ municatum,sed etiam ad alios: qm̃ cum ecclesia aliquẽ excõmunicat,eo ipso alios obligat,ne pro illo publicas & solennes apud Deum effundere preces,aut eleemosy nas publicas dare,aut sacrificia offerre, aut denique comercium ullum cum illis hr̃e audeant. Ipsummet excõi catum non uno tm̃ uerbere percutit, sed multis: quorꝝ aliqua ad corpus, aliqua ad aĩam pertinent. Excõmunicatus siquidem tanquam membrum putridum est, à corpore ecclesiæ abscisus & procul separatus: ob quam causam cões Ecclesiæ or̃ones,& alia illius bona opera, quę sibi inuicem communicant reliqua membra uiua et capiti cũiuncta,nullo modo prosunt excõicato. Et hoc est uulnus aut flagellum quod aĩæ per excõicationem infligitur. Et circa hoc nihil prorsus põt ecclesia circa de functum efficere,qm̃ anima quę hoc flagello percuti debet,iam post separationem à corpę,est oĩno à iudicio ecclesiæ separata. Pręter hoc aĩę flagellũ,sunt alia quę ad corpus pertinent,uidelicet priuatio ecclesiasticę sepulturę: non posse legitimam & ualidam in iudicio sñiam dicere,& alia multa à iure contra ęxcõicatos decreta. De his corporalibus pœnis non dubito quin ecclesia illas possit inferre defuncto,qm̃ corpus defuncti,& quę illud contingere pñt,adhuc sunt eccl'ię p tãti subiecta. Põt igitur eccl'ia pp aliquam iustam cãm,non solũ hęreticũ, sed ẽt quẽlibet alium sceleratum hoiem defunctum, ad hunc finem excõicare,ut corpus illius extra eccl'iam iactetur tanquam eccl'iastica sepultura indignũ. Põt etiam iusta cã urgente,alium in excõicatione defunctũ ad hũc finem absoluere, ut eccl'iastica illi cõcedatur sepultura, qua ob excõicationem priuatus fuerãt. Deinde,quia ec

clesia(ut diximus)cum aliquem excõicat, alios ligat ne pro illo Deum publice orare ualeant,aut alia q̃ diximus pietatis opera pro illo facere.Quo facto quasi indirecte ẽt illũ lædit,dum illũ priuat suffragijs tam corpis quàm aīę quę illi ab alijs prouenire possint.Et hoc eccl'iam facere posse circa defunctum ego non dubito,qa licet defunctus ille sit extra eccl'ię iudiciũ constitutus,tñ alij uiuentes,ad quos tale dirigitur eccl'ię mandatum, eccl'ię ptãti subdunt. Sed quia ex tali mãdato nocumentũ quoddã infertur defuncto,ideo tũc eccl'ia defunctum excõicare dr̃:cum tñ re uera non defunctus sed uiuentes tali excõicatione ligent. Et isto modo ẽt fatendum est ecclesiam posse absoluere ab excõicatione defunctũ,qui in illa decesserat. Qua absolutione si res bñ aduertatur,non tam defunctus,quàm alij uiuentes absoluuntur. Viuentes siquidem ligati erant, ne pro illo, qui fuerat in excõicatione defunctus,possent orare.At concesso post modum absolutionis bñficio, absoluunt uiuentes, ut libere possint orare pro defuncto, & alia pietatis opera pro illo exercere. Quia tñ talis libertas uiuentibus concessa,in utilitatem cedit defuncti,ipse defunctus dicitur absolui. Et iuxta hunc modum ego intelligendum censeo scd̃m c. qđ incipit,à nobis. extra de sñia excõicationis. ubi Papa decernit eccl'iam posse soluere & ligare defunctos. Nã (ut ex ipsius lr̃ę contextu apertissime constat) Papa ibidem de solo illo absolutionis bñficio loquitur,qđ dat uiuentibus libertatẽ ut possint impune ꝓ defuncto Deũ orare,& alia pietatis opera ꝓ illo exercere. Et hoc ipm apertius declarauit,cum dixit,aliquẽ esse apud Deũ qui non fallitur absolutũ,q tñ apud eccl'iam est excõicatus. Q̃uo posset esse apud eccl'iam ligatus,qui apud Deũ est absolutus,nisi qa ille ob hoc solum ligatus dr̃,quia alij ab eccl'ia ligati sunt ne pro illo orare possint, & ob hoc dr̃ ille ligatus,quia in illius uertitur damnũ talis aliorũ ligatio. Nam al's illum defunctum q apud Deum absolutus est, & per consequens illi coniunctus,non põt eccl'ia illũ ex

cõicare,ut à Deo separet & abscindat. Tam longã traxi de hac re disputationem,quia noui optime, esse summe necessaria ea omnia quæ dixi,ut hunc errorẽ radicitꝰ euellere possem, & loco illius firmam plantare ueritatẽ,

An episcopus aut quiuis alius sacerdos factus hæreticus amittat illã ecclesiasticam ptãtem quæ à Theologis dicitur ptãs ordinis. C. XXI.

Duas esse ecclesiasticas ptãtes,unam quæ dr̃ ptãs ordinis siue sacr̃alis,alteram quę dr̃ ptãs iurisdictionis,uniuersa Theologoꝝ schola docet, & multa sctõꝝ patrũ testimonia confirmant.Ptãtem ordinis, siue ptãtem sacramentalem,quod idem est,diffinit Sctũs Thomas secunda secundę.q.39.art.3.sic inquiens. Sacr̃alis ptãs est quæ per aliquam consecrationem confertur. Dr̃ autem sacr̃alis à fine ad quem ordinatur:quia omnis talis ptãs ordinatur ad concessionem & ordinationem sacr̃oꝝ. Posset etiam dici sacr̃alis talis ptãs, quia semper donatur alicui per collationem alicuius sacri, præsertim iuxta illoꝝ opinionem,qui putant Ep̃atum esse alium ordinem à sacerdotio distinctum. Nam qui contrariam tuẽtur sñiam, dicent Ep̃m multas hr̃e sacr̃ales ptãtes post consecrationem suam, quæ tñ non sunt illi per collationem alicuius sacri collatę. Hæc ptãs dr̃ etiam ptãs ordinis,quia nemo potest illam hr̃e, nisi sit in aliquo certo gradu & ordine constitutus. Ptãtem iurisdictionis dicit Sanctus Thomas esse illam quę ex simplici iniunctione aut cõmissione hominis confertur,ut est ptãs excõicandi aut absoluendi ab excõicatione, ptãs definiẽdi in causis forensibus. Ioannes de Turrecremata libr.1.de summa ecclesiæ.Cap.96.dicit hanc iurisdictionis ptãtem esse duplicem iuxta duplex foꝝ, uidelicet conscientiæ & causaꝝ. Ptãs in foro conscientiæ est illa quam habet omnis pastor animaꝝ per quam potest absoluere subditos à peccatis. Ptãs in foro exteriori est ptãs per quam aliquis in negotijs & causis quæ uersantur inter homines habet ius definiendi, & sñiam etiam contra inuitum dicendi. Ptãtes ordinis uariæ sunt, sicut etiam uarij sunt

S. Th.

ordines quibus competunt. Quædam.n.ptātes ordinis siue sacrales solis Epis conueniunt, ut sunt: posse ordines conferre, cōfirmare, cōsecrare ecclesias, aut altaria, aut calices, benedicere sacralia reliqua, ut sunt uestes sacerdotales, quæ omnia solus Eps potest facere. Aliæ sunt ptātes ordinis, quæ omnibus sacerdotibus conueniunt. Ptās siquidem consecrandi Corpus Christi, & ptās absoluendi à peccatis, sunt ptātes ordinis, quarum quælibet traditur sacerdoti, in consecratione illius, qñ illum ordinat Eps. Ptātem consecrandi confert Eps qñ tradito calice dicit. Accipe ptātem offerendi sacrificium deo, missasq; celebrandi tam pro uiuis quàm pro defunctis in nomine dñi. Ptātem absoluendi tradit Eps his uerbis. Accipe spm̄ sctm̄, quorum remiseris peccata remittuntur eis: quorum retinueris retenta sunt. Sed quia per hanc ptātem absoluendi, sacerdos non potest operari, nisi aliquā habeat iurisdictionem, ideo iuxta beati Thomæ sniam necessario consequens est, ut duæ sil' ptātes ordinis & iurisdictionis in pctōris absolutione concurrant, quarum si aliqua desit, nihil prorsus effici ualet. Alij tñ has duas ecclesiasticas ptātes alr diuidunt, aliterq; diffiniunt. Nam Alfonsus Abulensis in illo lib. quem appellauit defensoriū, part.2.cap.62. distinguit has duas ptātes, non per hoc, q una conferatur per consecrationem, & alia sine consecratione: neq; per hoc, q una donetur à Deo immediate, alia ab homine: sed per diuersitatem rerum, circa quas exercentur, quæ sunt duę, uidelicet corpus Xpi uerum, & corpus Xpi mysticum. Ptātem ordinis dicit esse illam, quæ est supra corpus Christi uerum directe, aut indirecte. Ordinem sacerdotalem dicit directe respicere corpus Christi uerum: quia primum, ad quod dirigitur talis ordo, est Eucharistiæ consecratio. Ordo diaconatus, & subdiaconatus, & cæteri ordines minores etiam ordināntur ad Eucharistiam: quia omnes in aliqua re subministrant, uel deseruiunt sacerdoti conficienti, ut manifestū esse potest cuilibet consyderanti singulorum ordinum a-

ctus,quos describit Isidorus,ut hr̃ in cap.cleros,& clericos.dist.21 Quæ ptãs à Xp̃o conceditur sacerdoti per ministerium Ep̃i ordinantis. Ptãs iurisdictionis secundũ Abulensis sñiam respicit corpus Christi mysticum, qđ iuxta Pauli doctrinam, est Catholica fidelium ecclesia. Et hanc ptãtem Abulensis etiam duplicem esse docet, alteram in foro contentioso, alteram in foro conscientiæ,prout nunc proxime ex sñia Ioannis de Turre Cremata,eas diuisimus,atq; diffiniuimus.Hoc tñ est inter illos discriminis, q Ioannes de Turre Cremata dicit ptãtem iurisdictionis in foro conscientiæ non conferri sacerdoti per uirtutem ordinationis, qñ ille ordinaẽ ab Ep̃o: sed conferri postea ab homine,qñ Papa,aut Ep̃s dat illi curam animarꝝ.Ex quo ille deducit simplices sacerdotes,qui nullam prorsus curam animarꝝ tenent, non hr̃e ullam iurisdictionis ptãtem.Contrariam huic sñiam tuetur Abulẽsis,qui docet ptãtem iurisdictionis in foro cõscientiæ conferri cuilibet sacerdoti in ordinatione sua, qñ ordinatus fuit ab Ep̃o. Tanc.n.dicit,q ex conditione ordinis,& institutione Xp̃i, competit cuilibet sacerdoti ptãs iurisdictionis in foro conscientiæ super omnes fideles totius orbis:ecclesia tñ,ob iustam cãm,ad tollendum schismata,& confusiones, quæ inde oriri poterãt, arctauit iurisdictionem istam, distinguendo subditos. Quapp de simplici sacerdote,qui nullam habet animarum curam, dicit illum hr̃e ptãtem iurisdictionis super omnes fideles:esse tñ per ecclesiam talem ptãtem, non quidem ablatam:sed ligatam. Qñ igitur ordinator,uel ecclesia,aut quicunq; prælatus, dat alicui ordinato iurisdictionem in foro conscientiæ, aut in foro contentioso, dicit nihil tunc nouum illi concedi: sed tm̃ remouere ecclesiam impedimentum,aut tollere ligaturam,qua ptãtem illius ligauerat: Sed re uera ego hanc Abulensis sententiam nequaquam probare possum:imò aliquib⁹ urgentissimis rationib⁹ cogor ab illa discedere. Prima est: quia ptãs iurisdictionis est quoddam correlatiuum no-

men, quod non ad se solum: sed ad alterũ respicit, ad illos, uidelicet, super quos est talis ptãs. Sunt ergo correlatiua ista duo, ptãs iurisdictionis, & subditus, sicut superior, & inferior. At correlatiuorũ natura, iuxta Arist. doctrinam, talis est, ut altero ex illis deficiẽte, alterũ necessario intereat. Vt, grã exempli, mortuo filio necessarium est, ut qui illius ante pr̃ erat, iam tunc pr̃ non sit, qa non est ad quem iam possit referri. Ex quo aptissime cõuicitur, ut simplex sacerdos, qui nullam habet animarũ curam, nullam ẽt habeat ptãtem iurisdictionis: quia nõ habet subditum aliquem, in quem illam exercere possit. Secunda ratio est, ꝙ ista ptãs absoluendi à peccatis, non confertur sacerdoti ab homine: sed à Deo principaliter, quãuis in tali collatione ptãtis Eps̃ sit Dei minister, per cuius manus Deus tradit illam ptãtem sacerdoti. Et hoc ipm̃ fatetur Abulensis in cap. 63. Ex quo aperte sequitur eccl'iam nõ posse tollere à sacerdote hãc ptãtem iurisdictionis in foro conscientiæ, nec arctare, nec minuere, nec ligare. Quia quod à superiore concessum est, inferior non potest tollere, aut minuere. Ex quo ultra sequeret̃ simplicem sacerdotem uere posse absoluere quemlibet. Qui licet peccaret absoluendo: alius tñ uere absolutus maneret. Hoc autem fateri, est contra omnium theologorũ doctrinam. Qđ autem inde sequatur, probatur manifeste ex illius doctrina. Quia in cap. 62. simili argumento probat ecclesiam non posse tollere à sacerdote ptãtem cõficiendi Eucharistiam: quia uidelicet talis ptãs non est data sacerdoti ab ecclesia: sed à Deo, qui maior est ecclesia. At btũs Thomas, & qui illius sniãm sequuntur, facile ab his inconuenientibus liberantur. Nam simplex sacerdos, qui curam animarũ non habet, etsi habeat ptãtem illam absoluendi, quæ, iuxta illorũ sniãm, dr̃ ptãs ordinis: non tñ habet ptãtem iurisdictionis, atq; ideo neminem absoluere ualet. Tertia ratio, quæ me nimium urget, est quia si cuilibet sacerdoti (ut Abulensis ait) ex institutione Chr̃i competit ptãs

iurisdi ctionis in foro conscientię, et ptās iurisdictionis in foro contentioso super oēs fideles totius orbis, sequunẽ inde duo maxima, & ꝓrsus intolerabilia inconueniētia. Primũ est, ꝙ ex institutione diuina oēs sacerdotes erunt pares in ptāte iurisdictionis, & ita Papa nō esset cæteris omnibus ex iure diuino: sed solũ iure humano, superior. Hæc autem snía tanquam erronea, & hæretica est multoꝝ conciliorꝝ authoritate damnata. Alterꝝ & non minus inconueniens est: quia si ita res se hr̄et, cōuinceretur inde apertissime Chr̄m male, atque pessime ordinasse rempub. Chr̄ianam, cum in illa tot iudices, ex ęquo potentes reliquisset, quoꝝ quilibet ęquam super omnes fideles ptātem hr̄et. Nam tanta iudicum sine ullo ordine multitudo plus posset (ut re ipsa manifestissimum est) ecclesię obesse, quàm prodesse. Hoc aũt fateri esset hęresis manifesta: quia scriptura sacra adeo eccl'ię ordinem cōmendat, ut ꝓꝑ illius ordinem eximium dicat illam esse hostibus formidabilem. Terribilis (inquit de illa) ut ca- Can.6
stroꝝ acies ordinata. Quarta ratio est. Omnis ptās, quę datur sacerdoti ĩ sua ordinatione, est character sacerdotalis, aut illi characteri sic necessario cōnexa, ut separari ab illo non possit: sed character sacerdotalis nō est ptās iurisdictionis: sed ptās ordinis: ergo sacerdoti in sua ordinatione non confertur ulla ptās iurisdictionis: sed solũ ptās ordinis. Maiorem, & consequentiam non oportet probare: qm̄ notę sunt, minorem tñ ex qua tota argumẽtationis uis pēdet, sic probo. Ptās iurisdictionis est limitabilis, quæ potest augeri, & minui, & ꝓrsus tolli. Character autem nihil horꝝ habere potest: ut manifestũ est ex ipsa ratione characteris: ergo character non est ptās iurisdictionis. Quinta ratio contra Abulensem est ista: Omnis ptās, quę per aliquam ordinationem sacr̄alem confertur, est ptās ordinis: sed ptās absoluendi data sacerdoti in sua ordinatione est hmōi: ergo illa est ptās ordinis & non iurisdictionis. Consequentia, & minor sunt per se notę, maior aũt probatur: quia non ob aliud diciẽ

ptās ordinis : nisi quia per ordinis collationem confert. Preterea, talis ptās absoluendi à peccatis, quę traditur sacerdoti in sua consecratione, ordinatur ad sacri administrationem : ergo potius dicenda est ptās sacralis, quàm ptās iurisdictionis. Vltima ratio, quę (mea quidem snia) uehementer Abulensem constringit, est, quòd omnium theologorum consensu receptum est, ad absolutionem sacramentalem faciendam requiri ptātem ordinis ita quod sola ptās iurisdictionis sine ptāte ordinis non sufficeret ad hoc, ut quis posset alium à peccatis absoluere : sicut manifestum est in illo, qui habet curam animarum, & nō est sacerdos. Ille.n.etsi habeat ptātem iurisdictionis: qa tñ caret ptāte ordinis neminem absoluere potest. Nulla autem alia ptās ordinis requiritur: nisi ptās absoluendi: ergo illa non est dicenda ptās iurisdictionis: sed ptās ordinis. Et (ut hominem fortius cōstringamus) statuamus id euenisse, qd' facillime euenire potest, ut uidelicet Eps ordinans in sacerdotem talem curatum, aut Epm, postquam illi dedit ptātem supra corpus Chri uerum, statim moriatur, antequam tradat eidem sacerdoti ptātem super corpus Chri mysticum. In hoc euentu, nullus sanę mentis dicet talem sacerdotem posse à peccatis absoluere. Quid igitur deest? Non quidem ptās iurisdictionis: quia illam habet ratione curę sibi commissę: deest ergo ptās ordinis: sed nō deest ptās ordinis supra corpus Xpi uerum: quia illa iam data fuit ab Epo, antequam ille interiret: ergo deest ptās ordinis supra corpus Chri mysticū, quę non est alia nisi ptās absoluendi à peccatis. Ex quo apertissime colligitur talem ptātem non esse ptātem iurisdictionis: sed ordinis: & inde per consequens sequitur non omnem ptātem, quę est supra corpus Christi mysticum, esse censendā ptātem iurisdictionis. Propter has rōnes, quę mihi urgentissimę vnr, censeo has duas ecclesię ptātes, ordinis uidelicet, & iurisdictionis, non esse eo mō distinguēdas, neque diffiniēdas, sicut Alfonsum Abulēsem illas distinxisse diximus. Btm igitur Thomam in

hac

hac parte imitatus, dico has duas ptãtes distingui per hoc, ꝙ ptãs ordinis, siue (ut sctũs Thom. ait) sacralis cõfertur per collationem alicuius ordinis eccl'iastici, siue illa sit supra corpus Xp̃i ueꝝ, siue supra corpus mysticũ. Potestas iurisdictionis est illa, q̃ supra alios dat' per iniũctionẽ, aut cõmissionẽ alicuius hoĩs. De his igit' ptãtibus disserere oportet, an qui illas hẽt: si fiat hęreticus, statim eas amittat. In hoc cap. de sola potestate ordinis differimus: & proximo. c. de ptãte iurisdictionis inquiremus. Potestates ordinis, iuxta ordinum uarietatẽ, uarias esse diximus: quaꝝ aliquæ oĩbus competunt sacerdotibus, aliquæ solis ep̃is conueniunt. Primo igitur de ptãte sacerdotali, mox uero de ep̃ali ordinis ptãte disputabimus. De sacerdotali ordinis ptãte Petrus Lombardus, q̃ magister sñiaꝝ dicitur, lib. 4. dist. 13. docet illam ptãtem, q̃ est supra corpus xp̃i ueꝝ, nõ manere in eo, qui factus est hæreticus, neque in eo, qui est excõicat⁹. Et, ut illius mẽtem quisque facilius agnoscat, uerba illius citabo, q̃ loco præfato de hac re ait. Illi uero (inquit ille) qui excõicati sunt, uel de hæresi manifeste notati, non uñr hoc sacramentum posse conficere, licet sacerdotes sint. q̃a nemo dicit in ipsa consecratione, offero, sed, offerimus, quasi ex persona eccl'ie. Et ideo cum alia sacr̃a extra eccl'iam possint celebrari, de hoc non uidet'. Hæc magister sñiarum. Idem ẽt mihi uidetur sensisse Gratianus. Nã 24. q. 1. secunda parte qõnis, quę post. c. Audiuimus, incipit ibi: Sin aũt ex corde suo nouã hæresim &c. Hæc uerba dicit Gratianus. Quicũꝙ ergo ab unitate ecclesiæ, q̃ per Petrum intelligit': fuerit alienus, execrare põt, consecrare non ualet: excõicationis, uel recõciliationis ptãtem nõ habet. Hęc ille. Cuius errorẽ Glossa ibi aperte agnoscẽs illum corrigere decreuit. Nã in uerbo illo, nõ ualet. Hæc ait glossa. Conficit tñ etiam extra eccl'iam si formã obseruet: quia hoc ordinis est, quẽ retinet recedens ab unitate ecclesiæ 1. q. 1. quod quidam. Sed non põt excõicare: quia hoc iurisdictionis est quam amittit, qui recedit,

Petrus Lõbar.

ut 1.q.1.remissionem. Hæc in glossa. Sed idem Glossator in.c. Accedens. distin.50. de sacerdote degradato, sentit oppositum dicens, q̄ nō credit illum conficere: quia (ut ait) perdit oēm ptātem. Et certe miror, q̄ uiri tam docti, & tam boni in tam manifestū inciderint errorem. Sed (cōi prouerbio dr̄) qñq; bonus dormitat Homerus. Falsitas huius doctrinæ inde apertissime conuincit̄, q̄ ptās consecrandi nō est aliud: nisi character sacerdotalis, q imprimitur sacerdoti à Deo, cum illum ordinat eps̄, & dicit: Accipe ptātem offerre sacrificium deo: Missasq; celebrādi tam ꝓ uiuis, q̄ pro defunctis &c. Quibus uerbis finitis, deus in aīa sacerdotis imprimit characterem, & sacerdos per illū characterē accipit à deo ptātem cōsecrandi Eucharistiam. Quo fit, ut tandiu duret in sacerdote ptās conficiendi Eucharistiā, quandiu durauerat in eo sacerdotalis character. At talis character cum a solo deo imprimatur, solus Deus illum ab aīa delere potest. Consequens igitur est, ut ēt ptās consecrandi, non possit per quoduis crimen quātumlibet graue, tolli a sacerdote, etiam si ille sit degradatus. Nam p talem degradationem, licet ecclesia auferat a sacerdote ordinis executionem, ita ut nō possit sine pc̄tō Eucharistiam conficere, non tñ ab illo aufert, nec auferre pōt ordinis ptātem, ut etiam attentās conficere non possit. Præterea ecc'ia nō dat sacerdoti potestatē consecrādi: sed solus Deus. Qm̄ potestas illa cum sit tā magna, & tam excellens, ut omnium angeloꝝ nedum hominum ptātem exuperet, non pōt nisi a deo conferri, quāuis ad illius ordinis collationem eps̄ se habeat, ut minister, aliqua circa sacerdotem exercens, sine qbus deus nunq; talem sacerdoti cōcedit ptātem. Necessarium igit̄ est, ut ecc'ia non possit auferre a sacerdote ptātem consecrandi, quam cōstat solum Deum illi dedisse. Inferior siquidem non pōt superioris donationē reuocare, aut irritū facere, quidqd superior fecerit. Rursum si doctrina magistri sniaꝝ uera esset, sequeretur inde sacerdotē, qui ab hæresi, in quā lapsus fuerat

resipiſcit,eſſe iterũ ordinandum, ut corpus xpi in Eucha
riſtia cõficere poſſit.Hoc aũt fateri eſſet nimis erroneũ,
& contra uniuerſalis eccleſiæ definitionem. Nam conci
lium Florentinũ,tradens Armenis certiſſimam fidei re- Cõciliũ
gulam,quã tenere deberent,de ſacris eccl'iæ diſſerens, Florẽt.
hæc ait: Inter hæc ſacra tria ſunt baptiſmus, confirma-
tio,& ordo,q̃ characterem, id eſt, ſpirituale quoddã ſi-
gnum a' cæteris diſtinctiuum,imprimunt in anima inde
lebile.Vñ in eadem perſona non reiterant,Reliqua uero
quatuor characterem nõ imprimunt,& reiteratione ad
mittunt.Hæc concilium Flor.In quibus uerbis duo ma-
xime aduertere oportet. Quæ duo proxime adducta ar
gumenta fortiſſime confirmant.Primũ eſt,qđ ait:Cha-
racterem eſſe indelebilem, & hoc deſeruit ſuperiori ar-
gumento. Alterũ eſt,cum ait: Sacramentum ordinis eẽ
connumerãdum inter illa ſacra, quæ reiterationem non
admittunt.Dicimus ergo iuxta totius catholicæ eccl'iæ
ſniam,ſacerdotem oẽm recte ordinatum, ẽt ſi hæreticus
fiat,& degradatus ſit,poſſe Euchariſtiã conficere,q̃uis
hoc faciendo peccet.Vnde Aug.lib.2.contra Parmenia Augu.
num ait: Illi qui intra eccl'iam conſtituti, receperũt po-
teſtatem conſecrandi euchariſtiã in ordinatione ſacer-
dotis,recte quidem hñt ptãtem: ſed non recte ea utunt,
ſi poſtmodũ per hæreſim, aut ſchiſma,uel excõicationẽ
ab eccleſia ſeparentur.Hæc Aug.Forte contra iſta,quis
nobis obijciet illud cap.Degradatio. quod hr in titu.de
pœnis.lib.6.In illo.n.cap.decernitur,ut eps ſacerdotem
degradans,utatur hac forma: Authoritate Dei oĩpoten
tis patris,ac filij,& ſpũs ſancti,ac noſtra, tibi auferimus
habitum clericalem,& deponimus, degradamus, ſpo-
liamus,& exuimus te oĩ ordine,beneficio,& priuilegio
clericali.Ex quibus uerbis uidet colligi,degradatũ nul-
lam hre ordinis ptãtem,& per cõſequens priuatum eſſe
charactere ſacerdotali. Alioqui forma degradationis
falſitatem cõtineret,cũ dicat:Exuimus te omni ordine.
Et gloſſa in illo cap.dicit inde ſumi argm̃ contra eos, q

dnt degradatũ posse conficere. Sed re uera Glossator il le deceptus est, nec uim illorꝝ uerborꝝ plene intellexit. Nam ꝑ illa uerba intelligit Papa, degradatũ esse priuatum, & spoliatum executione ordinis, nõ aũt potestate ordinis. Qm̃ hac priuari nõ posset, cum sit character indelebilis. Et huic nr̃æ expositioni fauet Cardinalis, ꝗ in cap. Accedẽs. dist. 50. dicit, ꝙ ubicunq; in iure hr̃, ꝙ depositus, seu degradatus amittit, uel non hẽt ordinẽ, intelligendũ est de executione, & priuilegio ordinis. Eandẽ sn̄iam docet dn̄s Adrianus Papa in 4. sent. in q̃one de cõfirmatione, ar. 3. Et sic est necessario dicendum, ne dicamus Papam definiendo errasse. De ptãte aũt absoluendi à peccatis, non põt certa aliqua sine distinctione dari sn̄ia: sed iuxta uarietatem ptãtis, uaria ẽt dabiť definitio. Nam (ut in principio huius. c. diximus) duplex est ptãs absoluendi a peccatis. Vna diciť ptãs ordinis, & hęc est character sacerdotalis, siue alius à priori, siue ille idẽ maior effectus, parꝝ refert ad p̃ntem disputationẽ. Et hæc ptãs traditur à deo sacerdoti, qñ ep̃s consecrans illum, dicit: Accipe spm̃ sanctum, quorꝝ remiseris peccata, remittunť eis, quorꝝ retinueris retenta sunt. Altera est potestas absoluendi à peccatis, q̃ diciť ptãs iurisdictionis in foro cõscientiæ. Hæc non tradiť in cõsecratione sacerdotis: sed postea qñ illi datur cura animarꝝ, neq; tradiť à deo imediate: sed ab homine, qui illi cõmittit animarꝝ curã. Harꝝ duarꝝ nulla sine altera põt (ut ante diximus) exercere actũ absolutionis peccatorꝝ: sed ambæ sunt necessario reqsitę. Nã sacerdos qui nullã habet animarꝝ curam, neq; ordinariã, neq; legatam (extremæ necessitatis casu excepto) neminẽ absoluere põt. Ecõtrario qui curã animarꝝ hẽt, & sacerdos non est, neminem ẽt absoluere põt. Sacerdos igiť, qui hr̃ticus effectus est: ptãtem iurisdictionis amittere põt: qm̃, cum illam (ut diximus) ab hoĩe accipiat, ẽt hõ, ꝗ dedit, aut alius ſupior illã tollere poterit. At ptãtem absoluẽdi, q̃ dr̃ ordinis, aut sacr̃alis, sicut nõ dedit sacerdoti homo, ita nec potest ab illo tol-

lere aliquis hõ. Eſt.n.hæc ptãs etiam indelebilis, ab aĩa, quemadmodum ptãs cõficiendi Euchariſtiã: quia utraque illarꝫ nihil aliud eſſe cenſetur, q̃ character ſacerdotalis à Deo in aĩa ſacerdotis impreſſus. Ex quo apertiſſime colligitur ſacerdotem hæreticũ: ſi curam aĩarꝫ, quã ante habebat, eccl'ia illi non ſubtraheret, poſſe ſubditos ſuos à peccatis eorꝫ abſoluere: quia ad id faciendũ, utrãque retineret ptãtem ordinis, & iuriſdictionis. Nũc aũt quia eccleſia hæreticos omni bñficio priuat: ideo licet illi habeant ptãtem ordinis, poſtquã tñ ſunt priuati, abſoluere non pñt: quia carent ptãte iuriſdictionis. Tota igit̃ hæc nr̃a diſputatio duabus certiſſimis regulis põt comprehẽdi. Prima regula. Sacerdos hæreticus effectus non amittit neque amittere põt ullam ordinis ptãtem: quia illa eſt indelebilis, & à ſolo Deo datur. Scd̃a regula. Sacerdos hæreticus effectus amittere poteſt iuriſdictionis ptãtem: quia illam non accepit in cõſecratione: ſed poſtea ex hominis commiſſione. Et qa iſtarꝫ duarꝫ ptãtum dr̃iam, non bñ conſyderarunt magiſter ſn̄iarꝫ, & Gratianus, decepti ſunt putantes idem prorſus de utraque illarꝫ eſſe dicendũ, quod tñ non ita dicendum eſſe facillime agnoſcerent: ſi bñ conſyderaſſent, latũ eſſe inter illas duas ptãtes diſcrimen, uariaſq; eſſe illarꝫ duarꝫ ptãtum conditiones. Sed opus eſt iam, ut uideamus quid magiſter ſn̄iarꝫ pro ſuæ ſn̄iæ confirmatione afferat. Nõ.n.gratis, & ſine ulla rõne, quãuis fallaci: id tantus uir unquam dixiſſe putandus eſt. Sacerdos cõſecrans (inquit ille) in perſona eccl'iæ hoc agit, & nõ ſua: quia cũ hoſtiã offert non dicit, offero: ſed dicit, offerimus. At qui extra eccleſiam eſt, non põt aliquid nomine eccleſiæ facere. Hæreticus igitur, aut excõicatus cum ſit ab eccleſia ſeparatus non poterit nomine eccl'iæ conſecrare. Hæc rõ certe debiliſſima eſt; & quam facillime quiuis hõ uel mediocriter doctus, nedum magiſter ſn̄iarꝫ reijcere poſſet: ſi bñ conſyderaſſet latam eſſe dr̃iam inter conſecrationem Euchariſtiæ, & orõnes, quæ illam in canone miſſæ præ-

cedunt,aut sequuntur. Orationes illas sacerdos dicit in nomine eccl'iæ,in cuius unitate consistit,tanq̃ membrũ illius. In consecratione aũt,qñ conficit Eucharistiã,non in persona eccl'iæ: sed in persona Xp̃i loquitur: Cuius uicem gerit per ordinis ptãtem. Quod aũt in persona Xp̃i loquatur,ipse uerboꝝ cõtextus,qui proxime uerba consecrationis præcedit,apertissime oñdit. Nam sacerdos iam consecrare paratus, de Xp̃o saluatore nr̃o loquens hæc,quæ sequuntur,ait: Qui pridie quã pateretur accipiens panẽ in sanctas,ac uenerabiles manus suas, et eleuatis oculis ĩ cœlum ad te Deum pr̃em oĩpotentem tibi gr̃as agens,bñdixit,fregit,deditq́ discipulis suis dicẽs: Accipite,& comedite ex eo omnes. Hoc est.n.corpus meum. Ex quo uerboꝝ contextu apertissime constat, sacerdotem in sola Xp̃i persona uerba cõsecrationis ꝓferre,& non in persona propria. Sacerdos igitur excõicatus,aut hæreticus,aut al's qũolibet ab ecclesię unitate præcisus,si Missam celebret: quia ptãtem ordinis indelebilem tenet,uere conficit corpus, & sanguinem dñi: quia tamen est ab ecclesiæ unitate separatus, orationes eius,quas nomine ecclesię offert,nullam prorsus habent uirtutem,nullumq́ meritum,ita ut nec ipsi hęretico,nec illis,pro quibus dicuntur, proficere possint.

An episcopus factus hæreticus, eo ipso amittat potestatem ordinis Episcopalis. Cap. XXII.

Diximus in præcedenti c. uarias esse ordinis ptãtes, quaꝝ aliquæ oĩbus competunt sacerdotibus: et de istis tunc disseruimus,an ꝑꝑ hæresim amitterentur. Aliæ solis Ep̃is conueniunt,et de istis nunc inquirendum est, an Ep̃s effectus hæreticus, eo ipso omnes illas amittat,uel amittere possit. Vt aũt huius q̃onis difficultatem plene absoluamus,opus est primo aliam q̃onem discutere, ex qua(ut opinor)tota huius q̃onis difficultas pẽdet. Quærendum igitur est: an Papa,aut gñale concilium possit ab Ep̃o auferre eam ordinis ptãtem,quæ illi per ordinationem concessa est. Nam si ecclesia hoc facere potest,

credendum est illam, iam talem ptātem hęreticis abstulisse: quia cum illos summo, & iustissimo persequatur odio, pie credendū est abstulisse ab illis quidqd potuit auferre. Si aūt eccl'ia non pōt hāc ordinis ptātem auferre ab Epo, inde luce clarius cōstare poterit, Epm nō amittere talem ptātem, ēt si hęreticus fiat, pręsertim cum constet illam non esse iure diuino pp hæresim ab Epo ablatam. Dn̄s Innocentius in c. Quanto de consuetudine, dicit fuisse quorundam opinionē dicentium Papam posse hoc Epis prohibere, ut non administrent sacr̄m ordinis, aut confirmationis: qua prohibitione facta, si Eps talia sacra conficere tentaret, nihil illū facere dn̄t. Quia licet Papa non possit tollere sacr̄m baptismi, uel alia necessaria, pōt tn̄ (ut isti dn̄t) circa illa disponere, uel dando formam, uel disponendo de personis, à quibus, & quibus sint conferenda. ut notatur in c. 1. de baptismo. Nam Papæ scd̄m istos est obediendum in omnibus spūalibus, in concernentibus periculū animæ: nisi illa reperiantur expresse interdicta, uel sint contra fidem. Postquā istoꝝ opinionem retulit Innocentius, neqꝫ illam absolute probat, neque etiam in uniuersum reprehendit: sed quadam distinctione prius data, dicit φ aut Papa facit legem, ꝑ quam tollit hanc ptātem Epis, & tunc dicit Epm nihil prorsus agere cōferendo tale sacr̄m contra ꝓhibitionē: aut simpl'r Papa prohibet Epis ne faciant, & talis simplex prohibitio (ut ait) non impediret impressionem characteris. Panormitanus in eodem c. Quanto refert hanc Innocētij opinionem, & dicit optimam esse illius sn̄iam, tm̄ abest, ut illam rep̄hendat. Alexander de Ales ī quarta parte. q. 35. mēbro. 6. dicit ēt hāc fuisse aliquoꝝ sn̄iam, illam tamen alia longe diuersissima nota signauit, asserens illam esse falsam, & erroneam. Nec solus Alexander Alensis: sed omnes scholastici theologi, qui de hac re tractant, illam apertissime damnant. Quoꝝ sententię ego subscribens illam Innocentij, & Panormitani opinionem non solū falsam: sed hæreticam esse censeo. Nec

tñ ob hoc existimo illos esse hæreticos dicendos: quia non puto eos tam pertinaci aĩositate ita sensisse, ut contra catholicæ eccl'iæ doctrinam, suam opinionẽ tueri uoluissent: Imò contra firmissime credo illos, si fuissent de hac re (ut decebat) admoniti, statim suã sñiam reuocasse. Deinde res ipsa non est de illis primis fidei principijs, in quibus fas non est Xpiano uiro aliquid ignorare: neque res est perse tam aperta, ut non possit per ignorantiam excusari, præsertim cũ illa magis ad theologorꝝ, quam ad canonistarꝝ examen pertineat. Vt aũt nos certam, & indubitatam de hac re oñdamus sñiam, aliqua prius admonere oportet, quæ ad rei claritatem oñdendam multum iuuare pñt. Primum quidem cõsyderare oportet, ꝙ (ut Augustinus lib. scd̃o contra Parmenianũ ait) aliud est aliquid omnino non hr̃e: aliud aũt non recte hr̃e: & sil'r etiam aliud est non dare, et aliud non recte dare. Cõsyderare etiam oportet uarias esse in Ep̃o sui ordinis potestates, quæ oẽs non sunt æqua lance pensandæ. Habet siquidem Ep̃s ptãtem circa aliquorꝝ sacrorꝝ collationẽ, ut sunt ordo, & confirmatio, quę à solis Ep̃is cõferri possunt. Habet etiam ptãtem ex ordine suo ad bñdicendũ, & consecrandum alia, quę non sacr̃a: sed sacr̃a talia dñr, ut sunt, ecclesiæ, calices, uestimenta, & cætera, quæ à solis Ep̃is consecrantur, & benedñr. Hæc omnia, & alia similia dñr sacr̃alia: quia omnia illa ordinantur ad alicuiꝰ sacr̃i consecrationem, uel illius administrationem. Nam consecratio, aut bñdictio ecclesię, consecratio calicis, benedictio uestimentorꝝ, aliaq; id genus multa, ad consecrationem Eucharistiæ cum debita deuotione, & reuerentiam faciendam, ordinantur. Chrismatis cõsecratio, ad sacrorꝝ baptismi, & confirmationis, & extremæ unctionis collationem diriguntur. Pñt etiam hæc omnia, & alia hmõi ob aliam rõnem dici sacr̃alia: quia uidelicet aliquam hñt cum sacr̃is similitudinem. Nam sacr̃is omnibus Deus hanc contulit ptãtem, ut gr̃am digne recipientibus conferant. Et omnia illa, quæ sacr̃alia dñr,

& si non tanta sint ptãte à Deo donata, ut sumentibus illam grãm conferre ualeant, est tñ omnibus illis postq̃ sunt ab ecclesia consecrata, aut benedicta, particularis quædam à Deo uirtus concessa, ad aliquid in deuote recipiente efficiendum, quod seclusa benedictione non effecissent: ut aqua benedicta, aut cineres benedicti, aut candelæ, aut rami, aut campanæ. Quorꝫ omnium benedictio non est (ut impij Valdenses censuerunt) inanis putanda, & uelut talis ridenda: sed iuxta totius catholicæ ecclesiæ doctrinam, aliquam rebus illis omnibus Deus ꝑꝑ ecclesię bñdictiones, particularem concedit uirtutẽ, quam illę seclusa benedictione non haberent. De qua re olim me dixisse recolo in opere illo, quod aduersus oẽs hęreses edidi, in titulo, aqua hęresi scda, et in titulo, Exorcismus. His igitur habitis cõsyderationibus, aliquas suo ordine proponam cõclusiones, ex quibus quidquid ad hanc rem attinet, facillime intelligi põt. Prima cõclusio, Papa non põt tollere ab Epõ ptãtem conferendi illa sacramenta, quę sunt Episcopis reseruata, ut sunt confirmatio & ordo, ita ut illorꝫ sacrõrꝫ collationem irritam & inanem Papa facere possit. Hanc conclusionem plurimis euidentissimisq́; rationibus probare oportet, ut inde apertissime constet falsam & hęreticam esse Innocentij & Panormitani opinionem. Primo quidem hęc nostra conclusio inde conuincitur esse uera, quòd potestas quam circa confirmationis & ordinis sacrõrꝫ collationem, Episcopus habet est illi iure diuino, & à Deo concessa: ex quo euidentissime colligitur, Papam non posse illam ab Episcopo auferre: quoniam inferior non potest ab aliquo tollere, quod illi fuerit à superiore concessum. Assumptum huius argumentationis, ex quo tota illius uis pendet, multiplici ratione probare uolo. Nam si semel ostenderim potestatem illam esse à Deo Episcopo concessam, non est quod quis deinceps putare possit Papam posse illam ab Episcopo auferre. Hęc.n.una est ex pręcipuis rationibus quibus Theologi conuin-

cunt potestatem consecrandi non posse à sacerdote quã uis degradato, auferri: quia cum illam à Deo & nõ ab hominibus acceperit, consequens est, ut nullus homo illam à sacerdote tollere possit. Quod autem talis potestas præsertim circa ordinis collationem sit à solo Deo Episcopis concessa, inde primo probatur, quod potestas conficiendi Eucharistiam etiam ministerialiter superat totius Ecclesiæ propriam atque natiuam uirtutẽ, quia nisi Deus hanc dedisset sacerdotibus potestatem, ut tanquam ministri possent Eucharistiam conficere, tota Ecclesia non posset illam alicui tradere sacerdoti. Ex quo aperte conuincitur, ut potestas quam habet Episcopus ad conferendum sacerdotibus hanc in illorum ordinationibus potestatem, superet etiam totam eccl'iæ uirtutem & potestatem. Vnde necessario consequitur, ut talem potestatem Episcopus non ab homine, qui dare non potuit, sed à solo Deo acceperit. Nam alioqui si potestas consecrandi sacerdotem posset ab homine iure diuino secluso, alicui dari, inde apertissime sequeretur, ut potestas conficiendi Eucharistiam, quæ per illã priorem potestatem sacerdoti confertur, posset etiam secluso iure diuino alicui dari. Certum enim est, quod si ego uirtute humana (non secludo gñalem dei concursum) possum Petrum in aliquo ordine & dignitate constituere, quidquid per illum ordinem & dignitatem Petrus fecerit, erit humana uirtute factibile. Vulgata siquidem est philosophorum regula, quæ ait. Quidquid est causa causæ, est causa causati. Si uero Petrus per talem ordinem, & dignitatem aliquid fecerit quod humana uirtute effici non potest, euidentissime inde sequitur ut nullus humana uirtute possit Petrum in tali ordine & dignitate constituere. Cum ergo potestas sacerdotis superet oẽm humanam uirtutem, necessario consequens est, ut ptãs efficiendi sacerdotes quam habet Eps̃, superet etiã omnem humanam uirtutem. Qđ ergo homo non põt Ep̃o dare non potest etiam, ab Ep̃o auferre. Et sicut Pa-

pa non potest à sacerdote tollere ptãtem consecrandi, ita nec ab Epõ ptãtem ordinandi: quia utrunq; humanam superat uirtutem. Secũdo probatur illud superius assumptum, uidelicet, q ptãs ordinis circa collationem sacrorũ, quæ est in Epis, competat illis iure diuino. Qm̃ nisi hoc ita esset, sequeretur inde Epõs solo iure humano esse alijs sacerdotibus superiores, quo fieret, ut ex diuina sola institutione, Epi nullam maiorem ptãtem haberent quàm alij sacerdotes. Nihil.n.aliud habet Eps quod non possit hr̃e alius sacerdos, nisi ordinis & confirmationis sacrorũ collationem. Sed si hæc ptãs solo iure humano & non diuino competit Epis, euidentissime sequitur inde, nihil competere ex iure diuino Epis, quod alijs sacerdotibus non conueniat. Hoc autem fateri est hæresis Aerij, quam Augustinus in libro de hæresibus, Cap. 53. nomine hæresis condemnat. Et btũs Epiphani9 in libro octoginta hæresum, hæresi septuagesima quinta de Aerio differens, hanc inter illius hæreses cõnumerat. Et nos in illo opere quod aduersus omnes hæreses edidimus, in tit. Eps, multis, euidentissimisq; rationibus probauimus talem sñiam esse hęreticam. Tertio adhuc probatur antecedens illud superius in prima argumentatione assumptum. Si ptãs quam Eps habet circa ordinis & confirmationis collationem, non est ex iure diuino, sed ex solo iure humano illi concessa, sequitur q etiã Papa poterit talem ptãtem alijs sacerdotibus conferre. Qm̃ si solo iure humano illi concessum est, sicut de Epis statuit ecclesia, ita de sacerdotibus statuere posset, ut illi etiã alios in sacerdotes ordinare possent, Verũ hoc fateri Panormitanus nullum putat esse inconueniens, qm̃ in loco præfato sponte & nullo argumento coactus, dicit Papam posse delegare hanc ptãtem cuilibet sacerdoti, ut ordines conferat. Si de minoribus ordinibus qui sacri non censentur, ille loqueretur, ego illi non contradicerem, ut postea apertius declarabo. Sed quia de omni ordine absolute loquitur, ideo non possum ab illo non

discedere cum illius sñia sit manifeste erronea. Nã si hoc ecclesia potest, sequitur inde Eccl'iam posse sacerdotes omnes pares facere Ep̄is, quia poterit sacerdotibus dare ordinandi, & per consequens confirmandi ptãtem, qua data erunt per omnia pares. Nam btũs Hieronymus in
Hiero. epistola ad Euagrium, ait: Quid facit, excepta ordinatione, Ep̄s, quod presbyter non faciat? Hæc ille. Si hoc solo Ep̄s reliquos sacerdotes excedit, consequens est, ut data sacerdotibus illa ptãte, sint illi Ep̄is pares. At sicut nũc proxime diximus, ex catholica fide docemur, Ep̄os ex iure diuino esse reliquis sacerdotibus superiores: ergo ex catholica fide credere tenemur Papam non posse sacerdotibus delegare ptãtem, ordines, præsertim sacerdotium, conferendi. Præterea, Paulus in ea quæ ad He-
Heb. 7 bræos est epistola, ait: Sine ulla contradictione: quod minus est, à meliore benedicitur. Maior ergo est Ep̄s q sacerdotem benedicit & consecrat, quam sacerdos qui ab illo consecratur. Quo fit ut sacerdos à solo sacerdote effici non possit, quia illi sunt inter se pares, Rursum concilium Florentinum reddens Armenis certissimam fidei rĩam, quam illos sequi oportebat, cum de sacr̃o ordinis disserit, dicit ue℞ illius ministrum esse Ep̄m, ergo Eccl'ia non potest alium ministrum instituere, & per cõsequens non poterit Papa hoc alij sacerdoti delegare. Quia sicut non potest aliam materiam aut formam ab illa quam Chr̃s instituit in sacramẽtis instituere, ita nec potest alium ministrum instituere quam Chr̃s instituit. Ptãs ergo quam Ep̄s circa sacro℞ collationem habet, est illi & non alteri iure diuino concessa, & ita nec ab illo per Ecclesiam auferibilis nec alicui alteri donabilis. Ex quo deducitur aperta responsio ad id, quod fuerat in hoc cap. primo. quæsitum. uidelicet, an Ep̄s hęreticus effectus amittat ptãtem ordinis Ep̄alis. Cui qõni nos respondemus, Ep̄m, quamuis hæreticus sit, aut degradatus, nunquam talem amittere ptãtem. Qm̃ talis ptãs datur illi à Deo & non ab homine; datur etiam per suam

consecrationem, qñ ille cõsecratur. Omnis autem ptãs ordinis siue sacrãlis (ut supra ex beato Thoma docuimus) qm̃ datur per consecrationem, est indelebilis sicut & ipsa consecratio est indelebilis. Præterea ecclesia nõ consueuit Epõs hęreticos si resipiscant, iterũ consecrare: sed semper illos in sua dignitate recepit, ut patet ex actis septimæ synodi, quæ fuit secunda Nicæna. in qua multi Epi, qui ab eccl'ia pp hæresim decesserant, postquam resipuerunt, misericordiam petentes fuerunt in suis gradibus & honoribus sine noua ordinatione recepti, sicut hr̃ in Cap. conuenientibus. 1. q. 7. Si tñ Epãlem ordinem per hæresim amitterent, oporteret eos cum ad eccl'iam redirent, iterũ consecrare: Rursum, ordinatos ab Epĩs hęreticis qui ueram ecclesiæ formam in ordinatione seruauerant, ecclesia præcipit ut non iterũ ordinarentur, sed in suis persisterent gradibus: ut clarissime hr̃ in Cap. ordinationes. 9. q. 1. Et expressius hoc definitum fuit in septima generali synodo, cuius definitio hr̃ in Cap. cõuenientibus. 1. q. 7. Non. n hoc censeret ecclesia, nisi illa sensisset Epm̃ quamuis obstinatissimus fiat hęreticus, suam semper retinere ordinis ptãtem. Quia licet ritus ille consecrationis quo Epũs consecratur, sit iure humano institutus, tñ ptãs quæ Epõ in illa consecratione dat̃, à Deo solo & non ab homine illi donatur. Demum, hoc ꝓbat̃ testimonio beati Augustini, qui lib. 2 contra Parmenianum de hac re disputans, sic ait. Nam si ex ipsa parte uenientes, etiam præpositi qui pro bono pacis, correcto schismaticorũ errore, suscepti sunt, etsi uisum est opus esse ut eadem officia gererent quæ agebant, non sunt tñ rursus ordinãdi: sed sicut baptismus in eis, ita ordinatio mansit integra: quia in præcisione fuerat uitium, qđ unitate pacis est correctum: non in sacrĩs quę ubicũq; sunt, uera sunt: & cum ipsi expedire vr̃ ecclesiæ, ut præpositi earũ uenientes ad catholicam societatem, honores suos ibi non administrent, non eis tñ ipsa ordinationis sacrã detrahuntur, sed manent etiam super eos: Ideoq; nõ eis Augu.

in pplo manus imponitur, ne non homini, sed ipsi sacro fiat iniuria. Hæc Augustinus. Et citantur à Gratiano in Cap. Quod quiddam. 1. q. 1. Forte contra ista quis mihi obijciet capitulum illud. Daibertum, quod hr. 1. q. 7. in quo Vrbanus Papa dicit, Daibertum à Nezelone hæretico Epo ordinatum, nihil recepisse, sed esse iterum ordinatum. Et rõnem reddens idem Papa ait. Quia q nihil habuit, nihil dare potuit ei cui manus imposuit. Hæc Vrbanus. Vnde aperte sequitur q Eps ille Nezelo factus hæreticus, amiserat Epalis ordinis ptãtem. Huic argumento rñdet ibi Glossa in principio capituli, hoc ideo Papã decreuisse, quia Daibertus ille non fuerat in forma ecclesiæ baptizatus, & ideo merito censuit illum nihil recepisse, esséq; iterum ordinandum. Per hãc responsionem licet Glossa satisfacere uideatur pro reiteratione ordinationis, nõ tñ satisfacit uerbis illis, in quibus Papa reddit rationem illius reiterationis, sic inquiens. Quia qui nihil habuit, nihil dare potuit ei cui manus imposuit. Ex q bus uerbis constat Papam sentire Nezelonem Epm hæreticum non hre ptãtem conferendi ordines. Quapp dico Nezelonem illum hæreticum nunquam fuisse Epm, quia ab alio Epo hæretico extra formam ecclesiæ fuerat consecratus. Et ita rem contigisse, narrat quisquis ille fuit, q casum illius capituli ante uerba glossatoris descripsit. Quo euentu, constat Nezelonem illum nihil ab alio Epo recepisse: ac proinde nihil hre quod Daiberto conferre potuisset. Secunda conclusio. Papa potest ꝓhibere Epis executionem ordinis Epalis circa sacra: siue hoc faciat particulari ꝓhibitione, siue gñali lege omnibus Epis prohibens, ne ordines faciant, aut confirmationis sacrm administrent. Qua facta prohibitione Eps contra illam prohibitionem ordinans aut confitmans, peccaret sic faciendo, quamuis ea quæ fecerit, sint pro ratis habẽda, nec oporteat illa iterum facere. Ad huius cõclusionis probationem ualere potest ratio illa, quam supra ex Innocentio & Panormitano adduximus pro suæ

opinionis confirmatione,quæ huic proposito ualde seruire potest,cum tñ pro alio nihil efficiat. Papæ obediendum est in omnibus quæ non sunt contra fidem & legẽ Dei: Ep̃o esse interdictam executionem ordinis Ep̃alis, non est contra fidem,neq; contra Dei leges. Quia licet de iure diuino sit (ut diximus) q; Ep̃s recte ordinatus,habeat semper illam ordinis Ep̃alis ptãtem, non tñ est de iure diuino q; illam ptãtem semper exerceat. Quo fit ut possit illi per superiorem prohiberi, ne illam exequatur. Ad probationem opinionis Innocentij & Panormitani, non potest hæc argumentatio ullo mõ iuuare. Quia Ep̃m conseruare ptãtem ordinis semel acceptam, est fide catholica tenendum,cũ sit illi à Deo concessum:quapp præceptum Papæ nihil in ea re efficere ualet. Exercere autem semper ptãtem illã,non est diuino iure mãdatum,& ideo circa illud, quidquid uoluerit Papa efficere poterit.Deinde,non est in ptãte Ep̃i situm, hr̃e uel non hr̃e,ptãtem ordinis Ep̃alis:quia hoc à uolũtate Dei pendet, qui sicut ille solus hanc ptãtem dedit ita solus auferre potest.Nihil ergo agit ad hanc rem Ep̃i obediẽtia:;quia sicut Papa non potest Ep̃o præcipere qđ non est in illius arbitrio situm,ita nec Ep̃s tenetur obedire in his quæ suæ uoluntatis Imperio nõ subsunt. At Ep̃alem ordinis ptãtem exercere uel non exercere in uoluntate Ep̃i situm est: quia cum uult potest exercere, & cũ uult potest omittere. Et inde consequens est,ut Papa possit hoc prohibere Ep̃o, & Ep̃s teneatur Papæ prohibenti obedire. In hoc tñ laudandus est Innocentius q; (ut de illo Panormitanus in præfato capitulo refert) dicit non esse tolerandam talem prohibitionem si Papa sine magna causa legem ur̃em facere uellet, qua omnibus Ep̃is prohiberet sacrorũ ordinis & confirmationis executionem. Quia talis prohibitio esset incõmoda toti Christianæ reipublicæ,& totum illius statum turbaret,& in talibus quæ ur̃em ecclesiæ statum perturbant, dicit Innocentius Papam non esse audiendum, sed resistẽdum

esse illi per ul'em ecclesiam. Ex hac secunda conclusione deducitur hæreticum Epm non posse rectę exequi Epalis ordinis ptātem circa administrationem ordinis aut confirmationis, quia est illi per ecclesiam interdictum ut patet in cap. Dicimus, & capit. Pudenda. 14. quæst. 1. Si autem contra ecclesiæ prohibitionem, seruata tñ debita forma & recta adhibita intentione aliquem aut cō firmaret, aut sacerdotio consecraret, quamuis rata esset ordinatio aut confirmatio per illum facta, ipse tñ peccaret & quidem grauissime talia sacra ministrando. Tertia principalis conclusio. Papa potest tollere ab Epis eā ptātem ordinis quam hñt circa sacralia, ut puta, consecrationes altarium cōsecrationes calicum, bñdictiones uestimentorꝝ necessariorꝝ ad missę celebrationem. Hęc omnia facere quamuis omnibus & solis Epis sit concessum, non tñ hoc illis iure diuino competit, sed humano. Nihil. n. horꝝ Xp̄s instituit, sed successu tp̄is sunt paulatim ab ecclesia instituta. Quod autem solo iure humano solidatur, ab hominibus qui ius ip̄m condiderūt, aut ab illis qui in illorꝝ locum & ptātem successerunt, poterit tolli. Constat autem Papam, qui nunc est, non minorem in ecclesia hr̄e ptātem, quam alij Summi Pontifices qui illum præcesserunt. Ergo sicut Pontifices prædecessores, illa omnia ab Epis facienda esse decreuerunt, ita posteriores Pontifices poterūt decernere ut nihil illorꝝ Epi facere possint. Præterea, sicut ecclesia illas oēs consecrationes & benedictiones olim statuit, ita etiā nunc illas omnes posset in uniuersum abrogare, ita ut sine omnibus illis missa celebraretur. Quibus abrogatis, constat sil'esse Epoꝝ ptātem hac in re prorsus abrogatam. Qm̄ tunc nihil magis efficeret Ep̄s, quam quiuis alius sacerdos, si uterque eadem super altare, aut calicem faceret & diceret. Nam Ep̄s nunc consecrando aut benedicēdo illa, hoc solum efficit circa illa, ꝙ facit illa esse apta instar ad aliquod opus efficiendum per illa, sine qua cōsecratione aut benedictione illa nō essent apta ad illud.

Sed

Sed abrogatis illis consecrationibus & bñdictionibus per ecc̃l'iam, illa instr̃a seclusis oĩbus illis, essent ad illud opus efficiendum apta. Non plus ergo tunc faceret ep̃s illa consecrando aut bñdicendo quàm quis alius sacerdos. Ex hac eadem rõne cõuincitur Papam posse hanc ptãtem circa sacramẽtalia q̃ nunc solis ep̃is reseruatur, omnibus alijs sacerdotibus cõcedere: ita ut ex concessione Papæ possint consecrare ecclesias, altaria, aras, calices, patenas, & reliqua hmõi quæ sunt solis ep̃is reseruata. Quia cum oĩa illa ex solo iure humano pendeant, Papa qui supra totum ecc̃l'iæ ius plenam habet ptãtem poterit illud pro libito cui placuerit dispẽsare, quamuis male ageret, si tam inueteratam ecclesiæ cõsuetudinem prorsus tollere uellet. Ex eadem rõne etiam deducit̃, ut (iuxta opinionem eoꝝ qui dicunt minores ordines non esse sacr̃a nec diuino iure instituta) Papa possit illoꝝ ordinum collationem & ab ep̃is auferre, & alijs sacerdotibus cõcedere. De hæreticis ep̃is quid sit in hac parte sentiẽdum ex dictis facillime cõstare potest. Certum q̃dem est ecclesiam posse ab illis hanc ptãtem auferre: & iuxta ptãtem quam hẽt, illam fecisse constat ex cap. Ecclesiis, & duobus sequẽtibus capitulis, de consec. dist. 1. Ibi. n. præcipitur, ab Arrianis consecratas ecclesias iteꝝ cõsecrari. Attamen glossa ibi in cap. Ecclesias, dicit hoc esse intelligendum, si formã ecclesiæ non seruassent, qm̃ si illam seruassent, dicit non esse iteꝝ consecrandas. Sed re uera fallitur glossa quia in. c. ecclesiis, aperte dicit textus esse iteꝝ consecrandam ecc̃l'iam, quæ consecrata esset ab eo qui non hẽt fidem Trinitatis. Credo certe glossam inde fuisse deceptam, ꝙ putauit idem prorsus cẽsendum esse de sacramentalibus, quod de sacr̃is, cum tñ lata sit inter illa differentia. Quia consecrationes sacroꝝ pendent ex iure diuino: & inde euenit ut ptãs quam sacerdotes aut ep̃i super illas hñt, nõ possit ab illis auferri. Potestas aũt super sacramentalia ex solo pendet humano iure, & ideo ecclesia q̃ hoc ius statuit, poterit illã po

testatem ab epis auferre ita ut consecrãtes nihil efficiãt: præsertim ob tam graue crimen quale est hæresis. Et idẽ mihi uidetur de alijs cõsecrationibus & bñdictionibus alioꝝ sacramentalium esse dicẽdum, ut sunt cõsecratio calicis, bñdictiones ornamentoꝝ & uestimentoꝝ. Nã de silibus idem est iudiciũ. Neque huic sñiæ obstat qđ dicitur in. c. A' nobis, de sacramentis non iterandis. Illic .n. Papa ideo decernit altaria non esse iteꝝ consecrãda, aut uestimenta iteꝝ bñdicenda, in qbus aut cũ qbus ꝑsbyteri degradati celebrarunt, quia oĩa illa uere cõsecrata aut bñdicta erant, & ideo noluit ut iteꝝ consecrarentur aut bñdicerentur. At quod ab hæreticis circa illa sacramentalia factum est, ecclesia censet nullius esse roboris & momenti: & ideo necessarium est ut fiant ab eo, q illa omnia exercere ualeat. Sed tunc merito inquirere qs posset quo nomine sit censenda hæc epoꝝ ptãs, quam epi hñt circa sacramentalium consecrationem aut bñdictionem. Non est certe dicenda ptãs iurisdictionis: quia per illam nec aliquem punire, nec sñiam aliquam dicere potest. Si ptãs ordinis dicitur, erit necessario fatendum, esse aliquam ordinis ptãtem, q̃ sit auferibilis per ecclesiam. Quod ergo beatus Thomas dicit in secunda secundæ. quæst. 39. art. 3. Potestatem ordinis esse indelebilem, est interpretandum de sola ptãte ordinis q̃ est circa sacramenta, de qua solum in illa quæstione tractabat.

An episcopus effectus hæreticus sit eo ipso priuatus omni potestate iurisdictionis, etiam si sit Papa. Cap. XXIII.

De potestate ecclesiastica inquirere & disputare cœpimus, an omnis talis sit per hæresim eo ipso ab hæretico ablata & de potestate ordinis iam satis per duo capitula disseruimus. Nunc superest de ptãte iurisdictionis pertractare, an illam ipso iure amittat eps aut Papa si fuerit hæreticus. Quæ quidem qõ, unum pręsupponit & aliud quærit. Pręsupponit quidem epm & Papam posse effici hæreticum. De epo nullus unquam dubitauit, qm̃ multa & certissima experientia cõpertum est, plurimos

episcopos fuisse hæresiarchas,nedum hæreticos. De Papa uero an possit esse hæreticus, qō est inter theologos controuersa, & pars quæq; catholicos & doctissimos habet patronos. Quam qōnem ego nūc pertractare nolo,neque uolo,de illa aliquid definire,pręter id quod supra lib.1,cap.6.dixi Papam uidelicet ut publica & cōis est persona in dandis toti ppl'o christiano fidei decretis non posse errare,ut tñ singularis & priuata est persona, posse in fide errare & effici hæreticum.Nam (ut cęteros omittamus)de Honorio huius noīs primo non pōt ambigi illum fuisse hæreticum,cum fuerit in sexta gñali synodo de hæresi manifesta damnatus,& hæreticus ꝓclamatus.Ob quam causam eadē sexta synodus in qua legati Summi Pontificis aderant Theodorus & Georgius presbyteri,& Ioānes Diaconus, pluries dixit illi anathema,ut cōstat ex ultima actione eiusdem sextæ synodi.Quam quidem sñiam Leo tertius huius noīs Pōtifex ratam habuit,ut apertissime cōstat per epl'am eius quā de hac re rescripsit ad Constātinum Imperatorē, in qua non semel appellat eum hæreticum. Hanc q legere uolet,reperiet in secūdo Tomo cōciliorꝫ gñalium, statim post ultimā sextę synodi actionem.Scio tñ esse aliquos, qui Honorij cām suscipientes illum excusare nituntur. Inter quos unus, & præcipuus est Albertus Piglius Cāpensis,in suo illo magno prolixissimoq; opere, de ecclesiastica Hierarchia,et in quadā disputatione quam fecit de actis sextę synodi.Doctus certe uir,non hoc solū nostro,sed omni sæculo uenerandus: uerꝫ (ut ingenue loquar)nihil aliud in defensionem Honorij agit,quam littus arare,aut laterem lauare. Supponamus igiť Papam posse in hæresim labi & hæreticum esse.Tunc iam merito qō se offert diligenti examinatione digna, An Papa aut quiuis alius eps̄ effectus hæreticus,amittat omnem ptātem iurisdictionis,ita ut iam non sit Papa nec eps̄ cēsendus.Quę quidem qō aliter definienda est secundum ius diuinum & aliter secundum ius humanum. Si iuxta

humanum ius, quæstio hæc est pertractanda, aliter de Papa, & aliter de alijs episcopis respondendum erit. Nā Papa non est eadem lege & mensura, qua cæteri episcopi, metiendus. Quoniam cæteri omnes episcopi iuri humano subduntur, & pœnas ab humano iure ob crimina aliqua decretas, si in illa inciderint crimina, perferre coguntur. Ex quo apertissime colligitur, omnem episcopum postquam effectus fuerit hæreticus, esse excōicatum. Et inde etiam colligeretur illum priuatum esse eo ipso suo episcopatu, si ecclesia hanc pœnam hæretico ep̄o, decreto perpetuo irrogasset. Hoc tñ decretum nunquam (quod sciam) ecclesia hucusq; statuit. Nam licet multi sint sancti uiri, quorꝝ testimonia inferius citabo, q dicant nihil honoris aut dignitatis hæreticos habere, hoc tamen non dixerunt, tanquam legem statuentes. Qm̄ cum illi non fuerint Summi Pontifices, certum est eos non potuisse leges præfigere, quæ uniuersos ligarēt episcopos. At Papa cum sit totius ecclesiæ caput, quod in reliqua omnia membra influit, illis omnibus sensum ministrans, sicut omnes iudicare potest, ita à nemine iudicari ualet, ut habetur in cap. Si Papa, dist. 40. & in. c. Nemo. 9. q. 3. & in. c. Oues. 2, q. 7. Ex qua ratione deducitur Papam non esse præceptis aliquibus humanis ligatum, quia non habet superiorē in terris à quo ligari possit, Ab inferiori autem aut à pari certum est neminē ligari posse: quia (ut cōmune est iuris peritorꝝ prouerbium par in parem non hēt imperium. Et hinc nostri theologi colligunt Papam nō esse obligatum ad suorꝝ peccatorꝝ auricularem confessionē annuatim faciendam. Qm̄ cū talis confessio annua solo sit iure humano præcepta, per illud uidelicet cap. Omnis utriusque sexus, de pœnit. & remissi. Conuincitur apertissime Papam qui supra omne ius canonicum habet plenam potestatē, non esse ad illam obligatum. Ex eadem radice oritur, ut Papa non possit incidere in alicuius ecclesiastici canonis censurā, aut pœnam: ut sunt excōmunicatio, interdictū, suspen-

ſio,irregularitas. Nam omnes iſtæ cenſuræ, cum ſint ſo-lo humano iure decretæ,non pnt Papam ligare,quẽ certum eſt uel parem eſſe his à quibus fuerunt illi canones ſtatuti. Ex quibus omnibus neceſſario ſequitur ut Papa effectus hæreticus non ſit ipſo iure excõicatus,ea excommunicationis ſpecie quę dicitur cenſura eccleſiaſtica. Dixi ex induſtria,de excõmunicatione quæ eſt eccleſiaſtica cenſura,qm̃ eſt quædam alia latior & benignior excõicatio contra hæreticos,quæ iuxta multorꝝ opinionẽ (ut ſupra cap.18. Huius ſcđi libri diximus)eſt iure diuino inflicta. Verꝝ hæc non eſt niſi quædam ſeparatio ab exteriori fidelium conuerſatione: ita ut fidelibus omnibus ſit diuino iure interdictum,ne cum hæreticis conuerſentur,iuxta illud Pauli. Hæreticum hominem poſt unam & ſcđam correptionem deuita. Cui conſonat Ioannes in ſua ſcđa canonica epiſtola,ſic inquiens. Siquis uenit ad uos & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum ĩ domum,nec,Aue,ei dixeritis,Et hac excõicatione Papa ſicut quilibet alius chriſtianus, ſi hr̃ticus fiat erit ſtatim eo ipſo excõicatus. Quia poſtq̃ꝫ de illius hæreſi conſtiterit,omnes chriſtiani tenebuntur ab illius conuerſatione abſtinere. Eſt tñ alia multo acerbior excõmunicatio, q̃ non ſolum ab exteriore ſeparat conuerſatione, ſed ẽt à ſpũalium bonorꝝ participatione ſequeſtrat,& multa alia incõmoda infert,quæ nũc non eſt aĩus recenſere. De hac igitur excõicatione,quæ eſt eccleſiaſtica cenſura,et ab eccleſia inflicta,cenſeo Summum Pontificem, etiam ſi fiat hæreticus,non eſſe hac excõicatione ipſo iure excõmunicatum,niſi aliunde quam ex iure humano cõſtaret illum eo ipſo quòd factus eſt hæreticus,eſſe dignitate Papali depoſitum. Qm̃ talis excõicatio cum ſit à iure humano inflicta,non põt ligare Papam qui citra omnẽ controuerſiam eſt ſupra omne ius humanum. Quæ quidem ſnĩa uſque adeo vr̃ uera Sancto Thomæ,ut in.4.ſenten.d.19.art.3.dicat,Papam non poſſe hanc poteſtatem alicui delegare,ut ip̃m Papam poſſit excõicare. Et idem Tit.4.

docent Sanctus Bonauentura, & Albertus magnus, ut de illis refert Ioannes de Turre cremata, qui istorum omnium sniam comprobat. Male ergo opinantur illi qui docent, omnia iura quæ de hæreticis aliquid decernūt, etiam Papam ligare si ille fiat hæreticus. Nam dum Papa est, subijcitur depositioni, ut uidelicet pp hæresim deponi possit, non tñ alicui alteri iuris censuræ. Postquam uero depositus fuerit, tunc iam erit omnibus ecclesiasticis pœnis, sicut reliqui oēs, subiectus. Et hinc est quod Papa effectus hæreticus, nisi ex iure diuino impediatur, adhuc antequam deponatur, oēm suam dignitatem & iurisdictionem conseruare poterit. Quia cum ille ligatus excōicatione non sit, nullum aliud ius humanum obstat quominus ille alios ligare & soluere possit. Contra ea q̄ diximus forte quis mihi obijciet, quandam glossam sup c. Achatius. 24. q. 1. quæ talia refert. Hic est casus in quo Papa Papam ligare pōt, in quo Papa in canonem latæ sniæ incidit. Neq; huic obuiat regula: par parem soluere, uel ligare non pōt: quia si Papa hæreticus est, in eo, qp hæreticus est, minor est quolibet catholico. Hæc in illo capite, Glossa. Hanc obiectionem ego facillime reijcio, ingenue dicens non esse tantæ auhoritatis Glossatorem illum, ut me sua authoritate premere ualeat, præsertim cum alias tam multa doceat euidentissime falsa, & erronea: ut omnem merito pp illa amiserit authoritatē. Deinde uerba ipsa, quę nunc refert, si diligenter discutiamus, apertissime oñdent, quam parum solidæ doctrinæ in se cōtineant. Dicit. n. quod si Papa hæreticus est, minor est quolibet catholico. Si Papa hæreticus minor est quolibet catholico: ergo quilibet catholicus maior est Papa hæretico. Collectio ista ex eo redditur manifesta, quod maior, & minor sunt correlatiua. Videamus ergo q̄uo hic maior, & ille minor censendi sunt. Et certum est eodem modo alterum dicendum esse maiorem, quo alter dicetur minor: quia alias non erunt comparatiua, nec relatiue opposita. Si de maioritate, & minoritate iurisdi-

ctionis loquatur Glossa, constat uerba illius esse falsa. Nam apertissime constat esse falsum, omnem catholicũ esse maiorem in iurisdictione Papa hæretico. Quia multi sunt catholici, qui nullam prorsus iurisdictionem hñt supra Papam hæreticum, prout sunt omnes ferè laici, ad quos non spectat Papæ hæresim examinare, neq; de illa censere, neque illum ob hoc punire. Si uero de maioritate, & minoritate in meritis, aut in grã, aut charitate loquatur, etsi ita, ut ille ait, sit, nihil tñ inde colligere ualebit, quod suo proposito fauere possit. Nam iuxta illum sensum minoris, & maioris, etiam dicetur. Papam pctõrem in pctõ mortali existentem esse minorem quolibet uiro catholico, & iusto. Sed nunquid ideo sequitur, ut ppea par parem ligare, aut soluere possit, aut ꝙ Papa in canonem latæ sñiæ incidere debeat? Quia ut quis ligare, aut soluere possit, non maioritas sanctitatis requirit: sed iurisdictionis. Male ergo rñdetur ad obiectionem regulæ, quæ ait: Par parem soluere, aut ligare non potest, dicendo, ꝙ Papa hæreticus minor est quolibet catholico. Dico ergo quòd omni iure diuino de hac re secluso, si scdm solum ius humanum hęc qõ definienda est, Papa effectus hæreticus licet sit merito ob hoc deponendus, nõ tñ est eo ipso depositus, nec eo ipso excõicatus. Quia quandiu est Papa, excõicari non põt, neque alia quauis censura ecclesiastica ligari: cum sit supra omne ius humanum, à quo censuræ illæ suam hñt firmitatem suumq; uigorem. Erit autem ille (ex solo iure humano loquendo) tandiu Papa, quandiu fuerit ab ecclesia toleratus. Ecclesia uero haud dubie illum tolerabit, quousque sibi cõstet illum iure diuino esse depositum, aut merito deponendum. Qm̃ Paulus tertius, qui nunc est, licet ab hominum electione habeat, ꝙ sit Papa, postquam tñ electus est, non ab hominibus: sed à Deo habet plenam supra totã ecclesiam ptãtem. Et inde euidentissime colligitur illum non posse ob qualecunq; crimen ab ecclesia deponi: nisi constet ex eodem iure diuino, ecclesiam pp tale crimen

Papam deponere posse. Dimisso ergo iure humano, a quo nihil certum in hac qõne discere possumus, ad ius diuinum, tãquam ad totius ueritatis fontem recurramus, ut inde ubertim doceri ualeamus. Perscrutemur igitur diuinas scripturas, & per illas inquiramus ea, quæ ad esse Papam sunt necessaria, & inde facile intelligemus, an Papa, si hæreticus fiat, sit statim dignitate Papali priuatus, an non. Nam certissima rõne philosophica scimus, tunc aliquid necessario perire, qñ illi desunt ea, quæ ad suum esse sunt necessaria. Si aũt omnia, quæ ad alicuius rei existentiam sunt necessaria, adsunt, si res naturaliter, & non liberè causatur, illã deesse non est possibile. Quia enim sanguis est necessarius ad hominis uitã: ideo sanguine deficiente hõ uiuere non põt. Alioqui si sanguine seclusο uiueret hõ, hoc uno argumento euidentissime probaretur sanguinem ad illius uitam non esse necessariũ. Calor est necessarius ad esse ignem, & inde consequens est, ut calore prorsus destructo, pereat ẽt ignis. Hoc igĩt semel præfixo fundamento, opus est, ut ex ipsis scripturis diuinis diligenter inquiramus ea, quę ad esse papam sunt necessaria. Omitto hic alia quæ extra ipm papam sunt, ut puta, uoluntaria electio ipsoꝝ electoꝝ, & habilitas in ipsis eligẽtibus, ut uidelicet illi habiles sint ad eligendum. Istis & alijs hmõi omissis: si de illis, quæ in ipso eligendo, aut electo sunt, loquamur, distinguere oportet. Qm̃ quædam sunt necessaria ad simpliciter esse, alia sunt necessaria solum ad bñ esse. Quæ solum ad bene esse exiguntur, talia sunt, ut illis seclusis papa esse possit: sed non bonus papa: & hæc sunt scientia reꝝ diuinaꝝ, prudentia reꝝ gerendaꝝ, charitas feruentissima, & alia id genus aliqua, sine quibus, & si aliquis papa esse possit, non tñ bonus erit papa. Quæ aũt sunt necessaria ad simpl'r esse papam, sunt duo: Quoꝝ alteꝝ est solum necessariũ ad fieri, & non post factũ esse: & hoc est uoluntas ipsius electi, per q̃ consentit electioni de se factę. Hęc .n. est necessaria ad hoc, ut quis fiat papa: quia ipso inui

to non pōt fieri papa. Postquam tñ iam semel consentit electioni, & factus est Papa, iam illius uoluntas non est necessaria ad esse papam: quia & si illum pœniteat uoluntatis præteritæ, & nolit esse papa, & renunciet papatui, nihilominus adhuc est papa, quousque ab his, qui bus competit, sit eius renunciatio acceptata, ut patet in cap. 1. De renunciatione, lib. 6. Rōnem hoꝝ siquis requirat, eam nunc libenter offerimus, quæ talis est. Quilibet pōt renunciare iuri suo, non tñ iuri alterius. Ecclesia eligens Paulum in papam, nullum adhuc ius ꝑꝑ hoc habet in Paulo quousque consentiat. Postquam aūt consensit electioni de se factæ, sicut ipse acquisiuit ius supra ecclesiam ad regendum eam, ita illa acquisiuit ius supra ip̄m, ut ab illo petere possit doctrinam, & reliqua, quæ ille ex officio papali tenetur tribuere ecclesię. Est. n. mutuus q-dam contractus inter electores, & electum initus, quo mutuo se inuicem obligarunt. Electus quidem ad reddē dum ecclesiæ debitum pastoris offm̄ ad quod solum ecclesia illum elegit. Ecclesia uero, quæ illum in prælatum elegit, hoc ipso se ad debitam obedientiam illi exhibendam obligauit. Et hinc euenit, ut cum primo electus est possit renūciare electioni de se factæ: quia tunc solum renunciaret iuri suo. Cum aūt iam semel consensit electioni, & effectus est papa, tunc iam non potest sine cōsensu ecclesiæ renunciare papatui: quia si hoc faceret, non solum iuri suo: sed iuri ecclesiæ renunciaret, quod facere nō pōt, Ex quibus apertissime constat, q uoluntas electi in papam licet sit necessaria ad fieri papam, non tñ est necessaria ad conseruationem papatus: qa (ut dixi) īuitus p̄t esse papa. Alteꝝ est necessarium ad esse papam in fieri, & in facto esse, & hoc est fides. Neqꝫ hic loquor de fide formata, de qua dicit Paulus, q ꝑer dilectionem operatur. Qm̄ hęc nō ęst necessaria ad esse papam. Cū possit papa in pctō mortali existens, in papā eligi, & in papatu perseuerare. Alioqui esset incidere in errorē Valdensiū, & Ioannis Hus dicētium oēm eccl'iasticam dignitatem Gal. 5.

amitti per qdlibet pctm mortale. Qui error damnatus est in concilio Cõstantiensi, sess. 15. Fides ergo, quam dico esse necessariã ad esse papã, est fides habitualis à spe, & charitate distincta, quæ dat in baptismo, & de qua Paulus dicit, q sine illa ĩpossibile est placere Deo. Hęc, inq, fides est necessaria ad esse papam, ita q sine illa nõ põt fieri papa, nec in papatu conseruari. Et qa hoc est pcipuum fundamentũ, super qd ferè tota huius nr̃æ doctrinæ fabrica cõsistit, idéo p illius firma stabilitate elaborandũ est, & multis rõnibus illud probandum. Pro qua re maxime cõducit diligenter, perscrutari totum pcessum, quo Xp̃s peruenit ad dãdum papatũ Petro. Nõ .n. statim, & sine ullis medijs illi hanc concessit ptãtem: sed primo illam pmisit, ad aliud tp̃s hanc differens donationem. Deinde, antequã daret, monuit de dignitate sibi pmissa, ut intelligeret, quid sibi per illam iniungebatur. Demum cum promissam ptãtem Xp̃s Petro concessit, tunc uim dignitatis, & q̃ ad illam necessario exigebãtur apertius expressit. Quæ oĩa siquis diligenter consyderare uelit, uel eo clarissime discet, quã necessariam ad papatum uoluit esse fidem Xp̃s saluator noster. Singula igitur studiose perscrutemur. Primo quidem Christus
mat. 16 saluator nr̃ pmisit hãc ptãtem Petro, sic dicẽs: Tibi dabo claues regni cœlo℞, & qd̃cunq ligaueris sup terrã, erit ligatũ et ĩ cœlis & qd̃cunq solueris sup terrã, erit solutũ & ĩ cœlis. Quo in loco Origenes more suo philosophatus, dicit Xp̃m his uerbis maiorẽ Petro promisisse ligãdi, & soluẽdi ptãtem, quã postea reliqs apl̃is, aut dedit, aut pmiserit. Nã cũ alijs oĩbus apl̃is ligãdi, & soluẽdi ptãtem tribuit, in cœlo tm̃ singulari numero explicãs, dixit fore soluta, aut ligata, q̃ illi soluerẽt, aut ligarẽt.
mat. 18 Sic. n. dixit: Quæcũq alligaueritis sup terrã, erũt ligata & ĩ cœlo, & q̃cunq solueritis sup terrã, erũt soluta & in cœlo. At cũ Petro claues cõmisit, nõ usus est singl'ari numero cœli: sed plurali nũero sigñauit ĩ cœlis fore soluta, aut ligata, q̃ ille ĩ terris solueret, aut ligaret, ut uel hoc uer

bo℞ discrimine nos doceret, aliqd maius Petro, q̄ reliqs apl'is fore cōcedendū. Sed iam uideamus quid illam ꝑmissionem; æcederet. Anteq̄ Xp̄s hoc Petro ꝑmitteret, interrogauit oēs apl'os, quid de illo sentirent, & quam de illo hr̄ent existimationem. Cui interrogationi (ut Matth. refert) Petrus solus rn̄dens, dixit: Tu es Xp̄s filius Dei uiui. Quo loco Theoph. annotat uerba illa ad maiorem Petri fidem exprimendam, cum articulo emphasim quandam sign̄ante, esse pronuncianda, sic. n. ait Theoph. Nō dixit: Tu es Chr̄s filius Dei uiuētis, absq; articulo: sed cum articulo, ille filius, hoc est, ille ipse, qui solus, & unicus, non gratia filius: sed qui ex ipsa patris substantia genitus. Quia & multi Chr̄i erant, sacerdotes, & Reges omnes: sed Chr̄s cum articulo, unus est. Hæc Theophilactus. Hac confessione fidei per Petrum facta, statim Chr̄s dixit illi: Btūs es Simon Bariona: qa caro & sanguis nō reuelauit tibi: sed pr̄ meus, qui in cœlis est. Et ego dico tibi: quia tu es Petrus, & super hāc petram ædificabo ecclesiam meam & portæ inferi non p̄ualebunt aduersus eam. Et tibi dabo claues regni cœlorum &c. Quæ uerba remunerationem quandam Petro pro suæ fidei confessione exhibitam, aperte on̄dunt. Qđ clarissime docet Theophilactus sic inquiens: Remunerat Petrum Dn̄s, mercedem illi dans magnam, ꝙ super eum ædificabit eccl'iam. Quia. n. confessus erat eū Dei filium Petrus dixit, ꝙ hęc confessio, quam confessus est, fundamentum erit futu℞ credentium, ita ut omnis homo extructurus fidei domum hoc iacturus sit fundamētum. Nam licet innumeras condamus uirtutes, non habeamus autem fundamentum rectā confessionem, inutiliter ædificamus. Hæc ille. In quibus uerbis multa sunt notanda. Primum est, ꝙ per uerba Chr̄i, et non ex suo cerebro, nos docet, fidem esse fundamentum totius eccl'iasticæ structuræ. At ubi fundamentum deest, nihil superædificari potest, & siquid ędificatum super illud fuerat, necesse est, ut illo fundamento sublato, ruat. Consequēs

Theop.

Theop.

igitur est, ut deficiente in aliquo fide catholica, quæ est totius eccl'iasticæ structurę fundamentum, non possit in eo Papalis dignitas fundari, quæ primus est in illa structura lapis, post fidem. Imò nulla alia eccl'iastica dignitas à Chr̄o instituta, qualis est Ep̄alis ptās poterit in illo, qui fidem catholicam non habet fundari. Q̄m hęc cū sit à Chr̄o instituta, & in structura ecclesiæ ab eodem collocata, non poterit aliud fundamentum hr̄e, q̄ illud, quod ab ipso Chr̄o positum est, uidelicet fides. Et inde etiam sequitur, ut hoc fidei fundamento sublato, ab eo, qui Papa, aut Ep̄s erat, eo ipso Papalis, aut Ep̄alis dignitas, quæ ante in illo erat, cadat ab illo. Forte aliquis huius argumentationis potentiam effugere uolens, dicet characterem baptismalem, qui dr̄ sacr̄m fidei, satis esse, ut in aliquo, qui fidem nō tenet, possit Papalis dignitas collocari, & conseruari: sed hæc meræ nugæ sunt, ut facile patere potest, uel mediocriter rem consyderanti. Nā Theoph. uerba Chr̄i declarans, non dicit characterem baptismalem esse fundamentum: sed solam fidei confessionem. Quod etsi Theoph. nō interpretaretur, ex ipsis Chr̄i uerbis, & illoꝝ circunstantijs apertissime constare poterat. Nulla. n. ibi erat mētio de baptismate, nec de baptismali charactere, nec in illo poterat esse meritum, ut ꝑp illud tanta mercede Petrum Xp̄s donaret. At in confessione fidei, quam Petrus fecit, multum adfuit meriti, atq; ideo illa digna habita est à Xp̄o, cui tantam ꝓmitteret mercedem, quātam nulli alteri, nisi Petro, quē totius ecclesiæ caput instituit, donare decreuit. Et quod fides sit fundamentum totius religionis, & totius ecclesiasticæ structuræ, ex alijs adhuc sacræ scripturæ locis, aperte conuinci potest. Nam Paulus Corinthijs scribēs,

1. Cor. 3. ait: Fundamentum aliud nemo potest ponere: præter id, quod positum est, quod est Chr̄s Iesus. Quæ uerba

Augu. interpretans Augustinus in libro de fide, & operibus, cap. 16. ait: Si Chr̄s est fundamentum, proculdubio et fides Chr̄i. Per fidem quippe habitat in cordibus nr̄is si-

cut idem Paulus dicit. Hæc August. Et ad Colossenses Colo. 1
Paulus scribens, iterum ait: Reconciliauit uos xp̄s in corpore carnis suæ per mortem, ut exhiberet uos sanctos, & immaculatos, & irreprehensibiles coràm ipso, si tn̄ permanetis in fide fundati. In quibus uerbis Paulus aptissime dixit fidem esse fundamentum, & inde colligit, ut fide sublata reliquum totum corruat ædificium. Et certe (ut aperte loquar) hæc argumentatio, quæ nunc ex ratione fundamenti facta est, me multum urget, ut existimem Papam, si hęreticus fiat, eo ipso esse iure diuino priuatum dignitate Papali. Nam alia, quam aliqui faciunt ex ratione membrorum, quæ inuicem per fidem cōnectūtur, non est adeo efficax, ut per illam rationem quis conuincere possit Papam, si fiat hæreticus, iam non esse totius ecclesiæ caput: quia uidelicet iam non est ecclesiæ membrum, cum careat fide. Hanc. n. argumentationem facile soluit Thomas de Vio. Caietatus Cardinalis in opusculo de authoritate Papę, & concilij, cap. 22. dicēs quòd Papa etiam si hæreticus fiat, adhuc est membrum ecclesiæ. Quia licet careat fide, habeat tn̄ characterem baptismalem, per quem etiam sicut per fidem, quisque effici potest membrum Chr̄i, ut expresse docet Innocentius tertius in capite, Veniens. De presbyterò non baptizato, cuius hæc sunt uerba. Non solum per sacr̄m fidei: sed per fidem etiam sacr̄i quis efficitur ptoculdubio mēbrum Chr̄i. Hæc Innocentius. Forte quis mihi etiam ex uerbis eiusdem capituli r̄ndebit, dicens in eodem capitulo, baptismum etiam dici fundamentum. Fateor quidem in illo loco baptismum appellari fundamentum: sed diligenter inspiciendum est, respectu cuius dicatur fundamentum, & inuenietur dici fundamentum respectu aliorum sacrorum. Nam q̄ō illius cap. erat da presbytero non baptizato an suscepisset. ordinem sacerdotij, & ut persuaderet illum non suscepisse sacerdotium, dicit q̄ deficiente baptismo, qui est fundamentem, aliorum utique sacrorum nullum aliud sacr̄m superædificari poterat.

Quanq; hæc non definiendo: sed disputando Pontifex dixit, ut literam inspicienti facile constare potest. At q baptismus sit fundamentum Papalis dignitatis, Pontifex ibi non dixit, nec de illa erat tunc sermo. Esto, etiam hoc dixisset, non tñ diceret baptismum esse sufficiẽs fundamentum, ita ut fides non esset etiam fundamentum necessarium. Quia hoc esset aperte repugnare Xp̃o, qui dixit se super fidei confessionem fundaturꝫ eccl'iam suã, & qui pp illam fidei confessionem promisit se daturum Petro in prẹmium claues regni cœlorꝫ. Et hoc est alterꝫ, quod in uerbis Theophilacti ultimo citatis annotandũ erat, cum dixit, Chr̃m remunerasse confessionem Petri, qñ promisit illi se super illam confessionem ædificaturꝫ ecclesiam suam, & pp illam eandem daturꝫ illi claues regni cœlorum. Nam quia alijs omnibus apostolis tacentibus solus Petrus confessus est Christũ esse filium Dei, ideo illi soli claues regni cœlorꝫ, & ligandi, atq; soluẽdi ptãtem supra omnes promisit. Si pp fidei confessionem tanquam pp quoddam meritum, Chr̃s Pontificiam super omnes dignitatem Petro promisit, hoc ipso declarauit eum, qui fidem non hr̃et, indignum esse, qui cæteris præemineret. Quis ergo tam demens erit, ut alicui sine fidei merito papatum tribuere uelit, quem Chr̃s Petro sine fidei confessione nec promittere uoluit, ac proinde multo minus daret? Nec placet mihi illorꝫ s̃nía, qui dñt Petrum tunc pro omnibus rñdisse, & sic suam, aliorũq; fidem expressisse. Non.n. alij Apostoli Petro hanc prouinciam delegauerunt, ut pro omnibus rñderet. Neque Petrus tam arrogans erat, ut pro omnibus, non mandatus rñderet, præsertim q tunc non solum data non erat super cæteros Apl'os ptãs: sed nec erat adhuc promissa. Si quis autem dicat hoc Petrum facere potuisse: quia cæteris Apl'is senior erat, is attendat, obsecro, Andream in apostolatu seniorem esse Petro, quod multo magis æstimandum erat, quàm quilibet ætatis excessus. Deinde suis ipse uerbis Petrus testatur se non pro omnibus: sed

pro se solo rñdere. Nõ.n.plurali numero (ut oportebat) sed singulari numero locutus est, sic inquiens: Ego dico, quia tu es Chrs &c: Si pro omnibus loqui uoluisset, plurali numero loqui debuisset his uerbis: Nos dicim9 &c. Nam alias postquam iam supra omnes illum Chrs instituerat prælatum, cũ in die pentecostes omnes Apostoli, eo quod recepto iam cœlitus spiritu omnibus loquerentur linguis, de ebrietate falsò apud ppl'm accusarentur. Petrus se omnium curam hre intelligens, ac proinde omnium cãm suscipere uolens, non singulari: sed plurali numero loquutus est, sic dicens: Viri Iudæi, & q habitatis Hierl'm uniuersi, hoc uobis notum sit, & auribus percipite uerba mea. Non.n.sicut uos æstimatis, hi ebrij sunt, cum sit hora diei tertia. Si pro se solo rñdere uoluisset, dixisset: Ego ebrius nõ sum. Sed quia tunc iam omnium curam gerebat, pro omnibus rñdere decreuit, dicens: Hi ebrij non sunt. Non ergo pro omnibus: sed p se solo rñdit, cum dixit: Ego dico, quia tu es Chrs filius Dei uiui. Ille Solus rñdit quamuis omnes fuissent interrogati: quia feruentior, quam in corde retinebat fides, non potuit se intra cordis latebras retinere, quemadmodum cæteror Apl'or fides, quæ qm tepidior erat non prorupit in publicam cõfessionem. Sed de hoc, quia forte iam plus satis diximus, opus est, ut ad reliquum Petri processum inuestigandum pergamus. Chrs saluator nr iam passioni proximus, præuidens Apl'or animos post suum discessum fore turbãdos, Petro iniungit, ut illos in fide confirmet, sic dicens: Simon ecce Sathanas expetiuit uos, ut cribraret sicut triticum: ego autem rogaui p te, ut non deficiat fides tua: & tu aliqñ conuersus confirma fres tuos. Ecce primum papæ offm, qd' Deus tunc Petro cõmisit, hoc est, confirmare reliquos omnes in fide, non est possibile, ut reliquos in eadem fide cõfirmet. Quo fit, ut papa si hæreticus fiat, papa amplius esse non possit: quia ad id, quod sibi primo ex offõ suo competit, uidelicet reliquos in fide cõfirmare, est prorsus ineptus.

Actu. 2
Mat. 16
Luc. 22

Demum, qñ Chr̃s dignitatem papalem iam ante pro-
Ioã.21. missam, Petro concessit, sic dixit: Pasce oues meas. Qui-
bus uerbis concordi omnium catholicorũ doctorũ sñia,
omnes Christianos oues, & Petrum illarũ omnium di-
xit esse pastorem, ut ipso officij nomine apertissime de-
clararet, quid Petro, & cuilibet summo pontifici Petri
successori facere ex offõ incumbit, nempe pascere gregẽ
sibi cõmissum spũali quodam pabulo, doctrina uideli-
cet catholicæ fidei. Qui fidem catholicam tenet, si est
idiota, aut malis moribus uitiatus quamuis non suũ bñ
exerceat offm̃, adhuc tñ papa est: quia nihil hẽt papatui
repugnans. At qui hæreticus est, habet hæresim, q̃ pror-
sus papatui repugnat. Non.n.potest, qui hæreticus est,
ueram alijs præstare fidei doctrinam. & inde consequẽs
est, ut qui hæreticus est, ecclesiæ pastor esse non possit.
In cuius confirmationem est, quod August. ait in sermo
Cant.1 ne de pastoribus, ubi exponit illud Cãticorũ. Pasce hœ-
Augu. dos tuos, sic inqens: Iam non oues: Manenti Petro dr̃:
Pasce oues meas, exeũti hęretico dr̃: Pasce hœdos tuos.
Et iterũ in ep̃la ad Vincentium Donatistam, pertractãs
eadem uerba ait: Pasce hœdos tuos, nõ sicut Petrus, cui
dr̃: Pasce oues meas. In tabernaculis pastorũ, non in ta
bernaculis pastoris, ubi est unus grex, & unus pastor.
Hæc Augustin. In quibus uerbis apertissime docet Au-
gust. eum, qui pastor est ouiũ Chr̃i, si fiat hæreticus, iam
non esse pastorem ouium Chr̃i: sed suorũ hœdorũ. Sunt
adhuc aliæ multæ argumentationes procedẽtes ab his
conditionibus, & qualitatibus, quæ necessario cõpetũt
hæreticis, ex quibus non minus euidenter conuincit pa-
pam, si hæreticus fiat, esse statim iure diuino priuatũ di-
gnitate papali. Nam omnis hæreticus est ab eccl'iæ cor
pore separatus, atq; præscisus: qm̃ à fide, quam tota te-
net ecclesia se diuidit, mallens suæ inniti prudentiæ, q̃
totius catholicæ ecclesiæ subesse iudicio. Qui autem à
fide ecclesiæ separatur, consequens est, ut etiam à cor-
pore ipsius ecclesię sit separatus, qm̃ sicut iuxta dictum
Pauli,

Pauli, una est fides: ita una est ecclesia, & unitas ecclesiæ ex unitate fidei pendet, dicēte Hugone de sancto Victore. Per fidem accipimus unionē, per charitatem uiuificationem. At quicunque est ab ecclesię corpore sepatus iam non est caput eiusdem corporis, quia repugnat, ut quod à corpore separatum est, sit caput illius. Ex quib9 necessario infertur, ut Papa si fiat hæreticus, iam non sit Papa: cum per hæresim sit à corpe ecclesiæ iure diuino separatus. Alia quæcunque peccata quantūlibet grauia inficiunt papam, & illum tanquā caput lāguidum reddunt. Solum aūt pctm̄ hæresis caput à corpore abscindit, & per consequēs solum illud papam iure diuino sua papali dignitate priuat. Præterea hæretici uocant̄ lupi à Saluatore nostro, qui monens nos, ut ab hæreticis caueremus, dicit illos tanquam lupos esse fugiendos, sic inquiens: Attendite à falsis pphetis, qui ueniūt ad uos in uestimentis ouiū: intrinsecus aūt sunt lupi rapaces. Ecce uides hęreticos, qui falsi sunt pphetę, non à quouis alio: sed à xp̄o ipso ueritatis magistro, appellari lupos. Ne igitur lupus sit ouium pastor necesse est, ut papa, & quiuis alius ep̄s factus hæreticus, statim desinat esse pastor: unde necessario sequit̄, ut nec sit papa, nec ep̄s. Nec credibile est, ut xp̄s hæreticum hoīem, quem certius certo sciebat esse lupum, suarum ouium uoluerit esse pastorē, ne oues lupo (quod extremæ dementiæ reputatur indiciū) cōmisisse dicatur. Pręlatus igitur si ex pastore fiat lupus, necessario est etiam, ut eo ipso desinat esse p̄latus, & pastor ne uel in paruo temporis momento, oues lupo cōmissas esse dicatur. Rursum, Omnis hæreticus iure diuino est ab hoībus uitandus, prout iam supra, cū de excōicatione disseruimus, multis sacrę scripturę testimoniis pbauimus. Non est aūt possibile, ut quis sit prælatus illorum, qui iure diuino tenentur se ab illo separare, illum fugere, cum illo minime cōuersari, illum in domū suam nō recipere, neque illum salutare. Qm̄ uero prælato ēt alioqui malo oīa istorum contraria tenentur subditi ēt cum re

Ephe. 4

Hugo.

Matt. 7

Heb. 11 uerentia impendere. Nã Paulus docet obedientiam esse exhibendam p̄positis, non tm̃ modestis: sed etiam discholis. Demũ plurima sunt sanctorꝝ doctorꝝ testimonia, quæ asserunt hoĩem hæreticum nullam prorsus hr̃e in ecclesia ptãtem iurisdictionis. Primum quidem btũm Thomam offero, tanquam recẽtiorem, q in sua secunda secundæ. q. 39. art. 3. dicit ptãtem iurisdictionis nõ esse in hæreticis, & inde deducit, ꝙ non pñt a peccatis absolnere, nec alios excõicare, nec indulgentias dare. Hæc ille. Et Gratianus huic astipulatur sñiæ, qui 24. q. 1. parte 2. quę incipit in paragrapho: Sin aũt ex corde suo, & ponitur statim post cap. Audiuimus, sic in fine capit. ait:
Grat. Quia sicut ille, qui benedicit, maior est eo, qui bñdicit: ita qui ex officio maledicit maior est eo, cui maledicitur: Liquido constat eum, q ab integritate catholicę fidei recedit, maledicendi, uel benedicendi ptãtem minime habere. Catholicum nanq;, utpote se supiorem maledicere non ualet, in alienum a fide, tanquã in sibi æqualem,
Beda. sñiam dare non põt. Hæc Gratianus. Et Beda sup Matthæum ait: Quicunq; ab unitate fidei, uel societatis Petri apl'i qũolibet se ipsos segregant, tales nec a uinculis peccatorꝝ absoluunt, nec ianuam pñt regni cœlestis in-
Ambr. gredi. Btũs Ambrosius ait: Dñs par ius, & soluẽdi esse uoluit, & ligandi, qui utrunque pari cõditione permisit: ergo qui soluendi ius non habet, nec ligãdi habet. Et infra. Certum est, ꝙ ecclesiæ utrunq; licet, hæresis utrũq; non habet. Hæc Ambr. Et hñr in cap. Verbum Dei. de pœnit. dist. 1. Et beatus Aug. super Ioann. dicit, ꝙ claues
Augu. ligandi, atq; soluendi sunt datæ ecclesiæ in Petro, sic dicens. Petrus qñ claues accepit, ecclesiam sigñauit. Ex qbus apertissime colligitur eum q extra ecclesiam est, nullam hr̃e ligãdi, aut soluendi ptãtem. Cyprianus in qua-
Cypr. dam epl'a ait: Qui nec unitatem spũs, nec cõiunctionem pacis obseruat, & se ab ecclesię uinculo, & sacerdotum collegio separat, epi nec ptãtem põt hr̃e, nec honorem, qui ep̃atus, nec unitatem uoluit hr̃e, nec pacem. Hæc il-

le. Et hñr in cap. Nouatianus. sexta. q. 1. Et in alia ep'la, q̃ est ad Magnum iter͡ꝝ sic ait: Dicimus oẽs omnino hæreticos, & schismaticos nil hr̃e ptãtis, & iuris. Hæc ille. Et hñr in capite: Didicimus. 24. q. 1. Accedit ad hæc omnia, quod nullum hucusque ecclesia condidit decretum, per quod expresse statuerit papam hæreticum esse ipso iure depositum, aut per quod præceperit esse depo nendum. Quod certe nõ euenisset: nisi quia papam: qui hæreticus fieret, iure diuino priuatum esse intellexit: & ideo noluit actum agere. Nõ est certe credendum eccle siam, quæ tam solicita semper fuit de separatione hæreticoꝝ facienda, ne sua cõione alijs nocere possint, nihil hucusq; de papa hæretico faciendum decreuisse: cum ille tanto plus quàm cæteri oẽs hæretici ecclesiæ nocere potest, quanto ille maiorem hr̃et potentiam ad nocendum, & quanto cæteri catholici minus illum reformida rent quippe quem debent hr̃e fidei magistrum. Siquis mihi obijciat cap. illud. Si papa dist. 40. facillime rñdebo, ꝙ textus illius capituli & si sit sancti uiri & martyris, non est tñ hominis, qui leges toti ecclesiæ præscribere potuisset. Quo fit, ut uerba illius licet sint uelut quoddam hominis sancti consiliũ accipienda, nõ sunt tñ pro decreto obligatorio tenẽda. Nec uerba illa obligationem aliquam hr̃e, putandum est, q͡a sunt in corpe decreti iserta: nisi forte quis oñdat totum Gratiani decretum esse per sedem apostolicã approbatum, & omnia quæ in illo cõtinentur, sint obseruari mandata. Quod tñ nunquam factum est. Cum ergo ex his oĩbus tam euidentissimis rationibus cõstet papam effectum hereticum esse iure diuino priuatũ dignitate papali, inde etiam constat illum, qui depositus est, esse subiectum oĩ ecclesiasticæ censuræ quæ contra hæreticos est à iure lata, sicut quilibet alius hæreticus. Non tñ ob hoc fallit regula iuris q̃ dicit. Par parem ligare non põt. Nõ quidem ꝑpea quòd papa hæreticus sit minor quolibet catholico, ut supra retulimus glos. dicere, in. c. Achatius. 24. q. 1. Sed inde hoc

euenit quia effectus hęreticus iam desinit esse papa, ac ꝓ inde excōicari potest, & alias pœnas subire cogetur, q̄ sunt a' iure hæreticis decretæ. Si tn̄ papa maneret, illis nō esset subiectus. Propter quod merito supra diximus huius causæ definitionem esse a' iure diuino, & non ab humano petendam.

Respondetur rationibus quæ obijciuntur ab his qui contrariam tuentur opinionem. *Cap.* XXIIII.

Quamuis euidentibus (ut existimo) argumentis probauerim in præcedenti capitulo, papam si hæreticus fiat, eo ipso esse dignitate papali iure diuino priuatum, necessarium tamen existimaui, respondere argumentis eorum qui contrariam tuentur sentētiam, ut illorum debilitate clarissime ostensa, uel inde nostræ sententiæ ueritas firmius roboretur, clariusque intelligatur. Et primum omnium argumentorum, uelut totius aciei Antesignarum proponam, illud quod aduersarij putant esse tam ualidum atque forte, ut nemo illi obsistere ualeat. Sic enim argumentantur. Episcopus si hæreticus fiat, non est eo ipso ex iure diuino sua dignitate priuatus, ergo papa quamuis hæreticus sit, non est eo ipso ex iure diuino dignitate papali priuatus. Consequentiam dicūt esse notam, quia (ut dicunt) papa non est peioris conditionis quàm quiuis alius episcopus. Antecedens probant de episcopo qui in mente sua habet hæresim cui pertinaciter adhæret, & nunquam illam exterius manifestauit. Hic enim (ut asserunt) uere & proprie est hęreticus, & tamen non est eo ipso priuatus episcopatu. Quia illam episcopalem potestatem (ut inquiunt) episcopus habet ex sola humana aut ecclesiastica commissione. Et hoc dicunt esse certissimum ex consensu omnium catholicorum doctorum, iuxta illud beatissimi Leonis papæ, in capitulo. Ita dominus. Decima nona distinctione. Ita Dominus huius muneris sacramentum, ad omnium Apostolorum officium pertinere uoluit, ut in beatissimo Petro omnium Apl'orꝫ sum-

Leo pp primus

mo principaliter collocaret,ut ab ipso quasi à quodam capite,dona sua uelut in corpus omne diffunderet.Hæc ille.Et inde quasi ex certissimo quodam assumpto colligunt Epm qui in hæresim mentalem pertinaciter lapsus est, non esse priuatum Epatu: quia ecclesia non potest actibus aię interioribus pœnam aliquam infligere. Thomas de Vio Caietanus cardinalis in suo illo opusculo de authoritate Papæ & concilij cap.19.multis ꝓlixisq; uerbis hanc facit argumentationem, quam ille tanti facit, ut dicat intellectum suum per illam fuisse uictum ad censendum papam si labatur pertinaciter in hæresim non esse ipso iure diuino priuatum dignitate papali.Sed miror certe ꝙ hō tantus,& qui multo fortioribus argumentis alioqui cedere non soleat,nunc à tam debili argumento cuius multa refellere posset,fateatur se uictum. Crederem ego potius intellectū suum ab effectu magis quàm ab hac argumentatione fuisse deuictū. Nam consequentia illa est mala qua probat papam hæreticum non esse iure diuino priuatū dignitate papali,per hoc quòd Eps hæreticus non est iure diuino priuatus Epatu. Potuit quidem fieri ut Deus de papa hoc statueret, & non de cæteris Epis,præsertim quòd cā tanti discriminis est notissima: quia uidelicet papa plus toti reipublicæ xpianæ nocere poterat,quàm quiuis alius Eps,si uterque illoꝝ eēt hæreticus. Ob quam causam recte potuisset Deus papā hæreticū priuare, alio quouis Epo hæretico non priuato.Neque ob hoc censenda esset papalis dignitas peioris conditionis,imò multo melioris, qm̄ non permitteret secum hæresim sicut dignitas epalis. Deinde assumptum in illa consequentia falsum est,uidelicet quòd Eps hæreticus nō sit iure diuino priuatus dignitate Epali: qm̄ idem de Epo censeo dicendum esse qđ de papa. Vt aūt hoc suum assumptum probet, aliud assumit, quod certum esse putat,& ex omnium sacroꝝ doctoꝝ sñia procedere dicit Episcopalē uidelicet ptātem aut iurisdictionem esse ex hominis aut ecclesiæ cōmissione, & non à

Deo: sed hoc antecedens ab illo assumptum falsum est, & ipsamet falsitate falsius, & contra omnium doctorum sacrorum sniam, & contra uerba illa Leonis quæ ex distinctio.19. citat. Qm̃ & si ritus consecrationis Epi sit ab ecclesia statutus, ptãs tñ Epalis iurisdictionis non ab homine sed à Deo est illis concessa. Omnes.n. sacri doctores docent Epos succedere apostolis, pro qua re plurima potuissem afferre testimonia, quæ prudens omitto, ne prolixitate nimia grauarem lectorem. Siquis tñ ea uidere desiderat, reperiet in opere illo quod aduersus omnes hæreses edidi, in titulo, Eps, quo loco multa p hac re sanctorum doctorum testimonia coaceruaui, & ideo nolui hic repetere, ne actum agerem. Vnum tñ ex concilio Florentino hic citare non pter mittam, quod illic nescio quo casu fuit à me relictum. Concilium Florẽtinum certam fidei regulam Armenis describens, cum de sacramẽ
Cõ iliũ Florẽt. to confirmations differit, hæc uerba ait. Ordinarius minister est Episcopus. Et cũ cæteras unctiones simplex sacerdos ualeat exhibere, hanc non nisi Eps debet conferre: quia de solis apl'is legitur (quorum uicem tenent Epi) q per manus impositionem spm̃ sctm̃ dabant. Hæc concilium Florentinum. Apostoli aũt (ut apertissimum est) à Deo & non ab homine ullo, fuerunt ordini apl'i & Epi, ut ex multis scripturæ sacræ locis constat. Sicut misit me
Ioa.20 pater (inquit Chr̃s) & ego mitto uos. Et Mat.1. & Mar. 3. & Luc. 6. Expresse docetur Chr̃m illis tribuisse apostolatus offm̃. Et hoc ipsum post mortem iterum confirmauit, qñ illis præcepit ut euntes in mundum uniuersum p̃dicarent euangelium omni creaturæ. Deinde potestatẽ iurisdictionis omnibus apostolis concessit, qñ omnibus
Mat.18 illis simul iunctis dixit. Quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata in cœlis, & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cœlis. Nam per illa uerba (ut omnes sacri doctores fatentur) Christus concessit apostolis ptãtem excõicandi, quę sine aliqua iurisdictione eẽ non põt. Si Xps apostolis dedit ptãtem pręedicandi Euã

gelium,& poteſtatem ligandi & ſoluendi,& Epi ſucceſſerunt in locum apl'orum,conſequens eſt ut Epi etiam habeant à Deo & non ab homine has omnes poteſtates. Nam hac ſola,& efficaciſſima rõne probamus cõtra hęreticos Epm Romanum eſſe cæteris omnibus Epiſcopis ſuperiorem,quia Petrus apoſtolus fuit reliquis Apoſtolis ſuperior,cuius Romanus Epiſcopus ſucceſſor eſſe cõprobatur. Quo fit,ut neceſſarium ſit Romanum Pontificem eadem authoritate ſuper cęteros Epos pollere,qua Petrus ſupra reliquos polluit apl'os. Eadem igitur conſequentia colligere oportet eandem ptãtem,quamuis,nõ tam latam,ex iure diuino competere Epis quæ fuit apoſtolis data:quia illi ſunt iſtorum ſucceſſores. Pręterea Epis iure diuino competit eccleſiæ regimen. Nam Paulus Mileti exiſtens,conuocatis ad ſe ex Epheſo Epiſcopis, dixit. Attendite uobis & uniuerſo gregi, in quo uos ſpũs ſanctus poſuit Epos regere eccleſiam Dei, quam acquiſiuit ſanguine ſuo. Ecce uides Epos ad regimen eccleſiæ datos,non ab homine ſed à ſpiritu ſancto. At regere nõ ualet qui nullam habet ptãtem iuriſdictionis. Ergo Epi qui à Deo ad regimen eccleſiæ ſunt inſtituti, ab illo etiã hñt iuriſdictiones poteſtatem. Fateor quidem hanc Epiſcopatuum diuiſionem,qua quiſque Eps ſuos habet peculiares ſubditos,iure humano introductam eſſe: & merito ad euitandam confuſionem, & euitandas etiam diſſenſiones,quæ facile oriri poterant niſi talis diuiſio facta fuiſſet,quas ſuas quiſq; poſſet agnoſcere oues,& ab alienis abſtinere. At quòd Eps ptãtem iuriſdictionis habeat, ex ſolo diuino pendet iure,non humano. Ex iure diuino hanc hẽt ptãtem factus Eps,ſed iure humano fit illi hæc poteſtas determinata circa has aut illas oues ſibi commiſſas,quæ aliqñ eſt latior aliqñ breuior, penes hoc ſolum quòd plures aut pauciores ſubditi illi tribuuntur. Et ſi contingat ob aliquod crimen Epiſcopum à papa priuari Epiſcopatu ſuo,quod ille ob multa crimina recte facere poſſet,tunc Eps erit priuatus ſubditis,in quos iuriſ

Act. 20

dictionis ptãtem exercere possit, sed non erit priuatus ea iurisdictionis potestate quam in sua consecratione acce pit. Quemadmodum diceremus de sacerdote habente beneficium, si priuetur beneficio, qui absoluere non p̃t, non pp defectum ptãtis, sed quia non habet subditum, supra quem illam exerceat. Accedit ad hęc omnia, quòd qñ Epi eliguntur & confirmantur, nulla sit illis ab eccle sia cõmissio iurisdictionis: quod quidem non omisisset ecclesia facere, si hanc ab illa iurisdictionem Episcopos hr̃e putaret. Ve℞ quia pro constante habet eccl'ia Episcopos postquam electi & confirmati fuerint, ex iure di uino hr̃e iurisdictionem super ppl'm illis cõmissum, ideo nunquam hoc illis committere curauit. Demum, uerba Leonis papæ quæ pro se Caietanus citauit, discutiam⁹: & ex illis patebit clare, btm̃ Leonem nostram confirmare sententiam, tm̃ abest ut Caietano illius uerba fauere possint. Sed ut clarius uerus illo℞ uerbo℞ sensus pa teat, capituli illius initium repetere oportet, cuius hæc sunt uerba. Ita dñs noster Iesus Christus humani gñis saluator instituit, ut ueritas quæ antea legis & prophetа℞ pręconio continebatur, per ap'licam tubam in salu-
Ps. 18. tem uniuersitatis exiret, sicut scriptum est. In omnem ter ram exiuit sonus eo℞, & in fines orbis terrę uerba eo℞. Sed huius muneris sacr̃m, ita dñs, ad omnium apostolo rum offm̃, pertinere uoluit, ut in beatissimo Petro omnium ap'lo℞ summo principaliter collocaret, ut ab ipso quasi à quodam capite dona sua uelut in corpus omne diffunderet, ut exortem intelligeret se diuini ministerij eẽ qui ausus fuisset à Petri solididate recedere. Hęc Leo pa pa. In quibus uerbis id potissimum annotandum est, ꝙ ait dñm uoluisse, ut illa dona ad omnium ap'lo℞ officiũ pertinerent. Si ex dñi uoluntate habent, non ergo ex sola Petri commissione. Deinde ait dñm Iesum Christum, & non Petrum, hæc ministerij dona in totum ecclesiæ corpus diffundere: sed ordine quodam, ita ut ab ipso Pe tro quasi à quodam capite faceret initium. Quod ideo

beatus Leo dixit, quia prius Chr̄s saluator noster hæc dona Petro, & postea alijs apostolis concessit. Nam Petro facta concessio describitur Matt.16.capite: quæ aūt alijs apostolis data est, ab eodem Euangelista refert.18. capit. Ex quo ordine colligere uult beatus Leo aliorum apl'orū authoritatem quamuis datam à Christo, esse tn̄ subiectam Petro, & tandiu illos habere authoritatem illam, quandiu uniuntur illi capiti suo, & quandiu illi ecclesiastici ædificij fundamento innituntur, à quo si separentur, sicut non pertinent ad Xp̄i ecclesiam quæ sup illud fundamentum ædificata est, ita eo ipso amittunt omnem quam habebant ecclesiasticam iurisdictionem. Ioānes de Turre cremata licet in principali huius disputationis capite nobiscum sentiat dicēs papam effectum hæreticum esse ipso iure diuino priuatum dignitate papali, tn̄ in hac disputatione præsenti nobis repugnat dicens apostolos non à Chr̄o, sed à Petro esse Ep̄os ordinatos. Pro qua re in lib.2. suæ summæ de ecclesia, ca.32. multos citat ex iure canonico textus, qui nec tantillum suam pn̄t confirmare sn̄iam, ideo prolixitatem uitare cupiens illos omittere decreui, præsertim q res hęc non est hic à nobis primo intēta, sed obiter oblata. Sed opus est iam ut alias partes illius primæ & pręcipuæ argumentationis à Caietano factę, discutiamus & examinemus qd ueritatis illæ contineant. Dicit eum qui hæresim mente concepit & illi pertinaciter adhæsit, quam nullo actu exteriori manifestauit, esse uerum hæreticum. Hoc illi negare contendit Albertus Pighius lib.6. Ecclesiasticæ Hierarchiæ cap.16. Iniuste tn̄ id facit qm̄ & si hęresis ab electione uoluntatis (ut ille dicit) procedat, non est ideo necessario consequens ut exterior oris prolatio requirat ad perfectum hæreticum efficiendum. Nam in alijs peccatis quæ magis à uoluntate pendent q̄ hæresis, quæ in intellectu collocatur, sola uoluntatis electio sine ulla exteriori operatione sufficit ad perfectam peccati rōnem efficiendā. Quo fit, ut idem ꝓrsus de hæresi & hæretico

ſit neceſſario dicendum: qa non cõſtat ꝙ hoc potius ad hæreſim quàm ad alia pctã requiratur. Propter quod illi qui dñt papam ſi in hæreſim labat̃, eſſe iure diuino priuatũ dignitate papali, hoc idem dicendũ putant, ſi i hęresim mentalẽ labatur, quia illum non minus hr̃ticum eſſe putant quàm aliũ. Nec ideo nos dubios futuros eſſe dñt & incertos circa ea quæ à Papa fiunt, qm̃ & ſi illius fides interior non ſit nobis nota, tñ quandiu illius infidelitas nobis non patet, ſemꝑ illum tenemur reputare fidelem. Quia (ut ait rl̃a iuris) quilibet pręſumendus eſt bonus dõ nec probetur cõtrarium. Negant ẽt confuſionem totius eccleſiæ inde gigni turbando totum ordinem eccl'iaſticum, reputando Ep̃os aut presbyteros qui non eſſent: qm̃ Deus qui eccleſiæ uelut ſponſæ ſuæ curam habet, illi prouideret de remedio. Sicut ſi aliquis non baptizat⁹ ordinaretur presbyter, ſicut aliqñ contigiſſe conſtat ex titulo, qui de hac re inſcribitur in decretalibus, & ille poſtea efficeretur Ep̃s, & tandem papa, & multos conſecraret Ep̃os, & ordinaret ſacerdotes, tũc ille ſicut non eſſet ſacerdos, ita nec Ep̃s, nec papa, quamuis ut talis reputaretur. Quo euentu neceſſaria eſſet confuſio ordinũ eccl'iaſticoꝝ. Credendũ tñ eſt (ut btũs Thomas in. 4. ſen. d. 24. docet) Deum tunc ſubuenturũ eccl'iæ, daturumq́ꝫ illi conueniens remedium. Sicut olim quando mulier ſexum mentita maſculinum, in papam electa & pro tali ꝑ aliquot annos reputata eſt. Ita etiam nihil obſtare putant, ut papa in hęreſim mẽtalem lapſus, ſit dignitate papali priuatus, quamuis oporteret illum tunc uelut papã uenerari. Quoniam ne eccleſia in huiuſmodi Labirynthos incideret, Deus illi de remedio prouideret. Ita reſpondet Turre cremata libro 4. ſuę ſummę: parte. 2. capite 20 Poſſet tamen dici, & forte melius fatendo illum, qui in hæreſim mentalem lapſus eſt, eſſe hæreticum, ſed non talem, ut propterea iure diuino ſit eo ipſo priuatus dignitate papali. Dicetur enim fidem interiorem non eſſe neceſſario requiſitam ad dignitatem papa

lem, sed satis esse exteriorem fidei confessionem: quam qui habuerit, quamuis fide interiori careat, poterit dignitatem Pontificiam quam habebat conseruare. Et huic sniæ fauere vr̄ Glossa super illa uerba, super hanc petrā ædificabo ecclesiam meam, quæ illam uocem, petram, exponit non per fidem, sed per fidei confessionem. Quibus uerbis innuere vr̄ pontificiam Petri & successorum eius dignitatem, super solam fidei confessionem fundatam esse. Etsi res ita se habet, oportebit necessario dicere, solum hęreticum exteriorem siue manifestum esse ex iure diuino priuatum pontificia dignitate, & non hæreticum occultum qui intra cordis sui latebras hæresim suam recludit. Et huius discriminis posset dari causa: qa hanc pontificiam dignitatem, nō ad ipsoꝝ pontificum honorem, sed ad plebis utilitatem Deus instituit. Et inde euenire necesse est ut quanto quisque magis reipub. Christianæ nocere potest, tāto magis sit ille censendus indignus: & eo magis econtrario sit tolerādus, quo minus poterit ecclesiæ incōmodare. Cum igitur ille qui hęresim in corde suo retinet, & nullo exteriori signo manifestauit, nihil per illam solā possit ecclesiæ nocere, Deus illum sua dignitate nō priuat. Illum uero qui publice suā hæresim loquitur, quia per illam multum catholicæ ecclesiæ nocere posset, Deus uoluit ut eo ipso esset sua dignitate priuatus, ne sermo illius, qui, teste Paulo ut cancer serpit, à dignitate robur accipiens potentius grassaretur. Sed pergamus adhuc ultra, & aliam partem illius argumentationis à Caietano factæ examinemus. Dicit enim φ pp actum pure interiorem animæ, nunquam homo potest humanæ iurisdictioni subesse: quia Deus solus est qui intuetur cor, homines autem ea sola quæ foris patent, atq; ideo de solis illis iudicare illi pñt, & per consequens illa sola punire. Hanc propositionem assumptam etiam illi negat Albertus Pighius, qui cum Adriano docet & pro constanti tenet actus animæ interiores subesse iudicio humano. Ego tñ Alberti aut Adriani opi

2.Ti.2.

nionem amplecti nolo,sed hoc mihi cum Caietano conuenit, ut supra cum de excõicatione dissererem, aperte expressi. Ex his igitur omnibus partibus iam examinatis & plene discussis, pessimam concinnauit Caietanus argumentationem. Nam etsi omnes illas propositiones,quarũ aliquas negauimus, illi gratis donemus, solũ ex eis colligere licet, cæteros Ep̃os pp̃ solam mentalem hæresim,non esse eo ipso priuatos iurisdictionis ptãte. Sed inde non sequitur Romanum Pontificem etiam nõ esse eo ipso priuatum sua dignitate papali. Nam de cæteris Ep̃is, etiam si omnia in argumentatione assumpta darentur,nihil probatum esset,nisi ꝙ illi ex iure humano ob solam hæresim mentalem non sunt priuati dignitate sua. Vt autem inde colligere ualeret,Romanum Pontificem etiam pp̃ solam hæresim mentalem non esse priuatum ptãte papali,oporteret probare, Romanum põtificem etiam hr̃e suam ptãtem ex cõmissione humana & non à Deo. Tunc.n.bene colligeretur ut idem de illo esset censendum quod de aliĳs, quia illius actus interior etiam non subĳceretur iudicio humano, à quo ptãtem acceperat. Aut oporteret addere in argumentatione Romanum Pontificem non esse subiectum iudicio diuino scd̃m actus interiores,quemadmodum aliĳ Ep̃i nõ subduntur iudicio humano penes eosdem. Tunc etiam collectio illa esset bona. Quia sicut cæteri Ep̃i per solam hæresim mentalem iure humano non priuantur iurisdictionis ptãte, eo ꝙ per illam non subduntur iuri humano:ita etiam oporteret Romanum pontificem per solã hæresim mentalem non esse iure diuino priuatum ptãte papali,si ille per talem hæresim non esset subiectus iudicio diuino. Alioqui si hæc duo subtrahantur ex illa argumentatione,sicut necessario sunt subtrahenda: qm̃ fide credere tenemur Romani pontificis ptãtem esse nõ ab hominibus,sed à Deo, & illum per actus interiores diuino iudicio subditum esse,argumentatio illa nullius prorsus erit roboris aut momenti. Nam ex hoc ꝙ cæteri Ep̃i

ob solam hæresim mentalem non sunt priuati ex iure humano cui subesse non pñt, inferre q Romanus Pontifex ob solam etiam hæresim mentalem non sit priuatus ex iure diuino, cui est uere subiectus, tã mala est collectio, ut nemo sit qui non intelligat. Tam exactam feci de Caietani argumentatione examinationem, ut planè ostenderem quam debilis fuerit argumentatio, a qua intellectum suum deuictum fuisse fatetur. Hac igitur argumentatione, quam aduersarij præ omnibus æstimant, prorsus eneruata, reliquas qm̃ debiliores sunt facile prosternemus. Secundo sic argumentãtur, Rex aut Imperator si fiat hæreticus non est eo ipso ex iure diuino priuatus regno aut Imperio: quia constat multos in lege ueteri fuisse Reges idololatras & multos etiam fidelibus imperasse Reges infideles, de quib9 ipsemet Deus ait. Ipsi regnauerunt et non ex me. Et iteꝝ, dabo tibi Regem in furore meo. ergo eodẽ modo papa aut quiuis alius Eps, quamuis hæreticus fiat, poterit fidelibus catholicis p̃esse. Rñdeo, non esse eandem omnium illoꝝ rationem, neq; Imperatores aut Reges aut alios dños seculares esse eadem lege qua prælati ecclesiastici, regendos. Qm̃ tpale dñium aut sclaris ptãs non habet pro fundamẽto suo cui innititur, fidem: & ob hanc cãm ẽt si fides desit, pñt illoꝝ dñia et ptãtes subsistere, siue fidelibus siue infidelibus dñentur. Nihil.n.obstat, ut infidelis homo in rebus pure sclaribus possit fidelibus preesse & illis dñari. Et idem dicẽdum puto de sacerdotio ueteris legis, qđ licet circa spiritualia uersaretur, quia tñ non erat illi data fides pro fundamento, illa seclusa consistere illud ualebat, ita ut quamuis hæreticus fieret, non esse eo ipso sacerdotio priuatus. At longe aliter se habet ptãs ecclesiastica in lege Euangelica. Qm̃ hæc fundata est super firmam petram, hoc est, catholicam fidem, Hac igit̃ euersa, necesse est, ut tota ecclesiastica ptãs, q̃ illi innitebat̃, corruat. Quo fit, ut, licet in tpalibus & corporalib9 infidelis fidelibus preesse possit & dñari, in spiritualibus ta

Osea. 8.13.

men infidelis supra fidelem nullã potest hr̃e iurisdictionis ptãtem. Tertio contra nos argumentantur ex facto Marcellini, qui in horribili illa sub Diocletiano feruente persecutione, carnificum uiolentia ad impia sacrificia pertractatus succubuit, & Thura idolis adoleuit, arisq; iniecit: nec tñ ob hoc à papatu deiectus est sed ĩ eo usq; ad mortem perseuerauerit. Huic argumẽtationi facillime rñdetur, negando Marcellinum papam fuisse hęreticum, quia licet in confessione fidei aduersus parata & iam intentata tormenta satis constans non fuit, tñ fidem quam mente tenebat, non amisit. At opus exterius (ut supra capit. 1. huius operis diximus) non est hæresis. sed solus mentis assensus uel dissensus, q̃uis ex ipso opere uehemens aliqñ oriatur hæresis suspicio, ut ita illum mente credidisse merito putetur, sicut suum opus exterius demonstrat. Verũ hæ suspiciones hominum sunt, q de occultis certam non pñt dicere sñiam. Quod uero Marcellinus ueram non amiserit fidem, satis aperte cõuincitur per id quod hr̃ in capite. Nunc autem, dist. 21. Ibi. n. dr̃, q͏ compulsus à paganis grana thuris super prunas imposuit. Si compulsus, ergo non ex libera hoc fecit uoluntate, sed ut tormenta uitaret. Tormenta autem satis uitabat per solum opus exterius, sine errore intellectus: quia gentiles quibus solis tunc placere curauit, nõ interiorem mentis fidem, sed opus exterius cernere poterant. Deinde, etsi gratis daremus illum tunc perdidisse fidem, non tñ ideo censendus est hæreticus: qm̃ defuit illi pertinacia, quæ summe necessaria est, ut quis merito dicatur hæreticus, ut hr̃ ex cap. Dixit apl's. 24. q. 3. Marcellinus siquidem ad cor reuersus, & sui delicti acerbissime pœnitens, in publico Epoꝝ concilio suam inconstantiam confessus est, & libens iudicio se subdidit sacerdotum qui humilem illius aspicientes confessionem, nullam in illum ausi sunt dicere sñiam. Quarto loco contra nr̃am sñiam argumentantur aduersarij, per illud qđ dr̃ in cap. Cum ex iniuncto, de hæreticis, ad quem per-

tinet institutio alicuius, ad eundē spectat destitutio eiusdem. Ex quibus uerbis colligere uolūt Papam, si fiat hæreticus, esse ab hominibus deponendum, & non esse ex iure diuino depositum: quia cum ab hominibus eligat, oportet ut etiam ab illis deponatur. Hoc argūm est tam debile, ut indignum sit cui debeat dari ulla rñsio. Nam rl'am illam, quæ ad coercendos temerarios hominū ausus à iure statuta est, ad diuinam potentiam accōmodare uolunt, tanquam si illa aliquid quod non liceret, intentaret, & ob id certis limitibus ab humano iudicio statutis, esset cohibenda. Quis quæso homo catholicus est, q hanc non irrideat consequentiam? Papa eligitur ab homine, ergo non potest deponi à Deo. Et multo magis ridendus erit qui illam probare pergat per illam rl'am iuris, ad quem pertinet institutio, pertinet destitutio. Deinde, etsi gratis illis demus rl'am esse ubiq; ueram, non tñ eo sensu quo ab illis accipitur. Nam rl'a illa (ut ex decursu illius Capituli facile constare potest) in hunc sensum data est, q nullus inferior potest destituere illum q à superiore institutus est: & inde argumentatur Papa q presbyter si malus fuerit, non est à plebe quæ supra illū nihil penitus habet ptātis, sed ab Epō qui illum instituit deponendus. Et ita concederem ego papam, qui à cardinalibus electus est, non posse ab alia ptāte ipsis Cardinalibus inferiore, deponi. Sed nunquid ex illa rl'a colligere licet, ut institutus ab aliquo non possit à superiore destitui? Minime. Nam sacerdos ab Epō ad cui am animarꝝ institutus, potest per papam ab eadem cura deponi: imò etiam ab Archiepō Metropolitano, si causa pp quam merito deponendus est, sit ad Archiepm deuoluta. Cum igitur rl'a illa concedat institutori alicuius, ptātem deponendi illum, eo ipso eandem ptātem concessisse vr cuicunq; hñti plenam super institutorem ptātem. Et inde sequitur (uolo quidem iuxta præfatam rl'am loqui) ut Deus qui Cardinalibus & tota ecclesia superior est, possit uoluntate sua & iure à se edito destituere pa-

pam qui à Cardinalib⁹ fuerit electus. Destituit autem ille hæreticum à papatu, qñ firmissimo decreto statuit ecclesiam suam fundari supra fidem, aut supra apertam fidei confessionem. Quinto argumentãtur aduersarij cõtra nos, per hoc q̃ Ep̃i in hæresim pertinaciter lapsi, si ad fidem redeunt, ad suas restituuntur dignitates: signum est ergo q̃ nõ fuerant illis priuati, alio qui oporteret nouam facere electionem. Antecedens probant per cap. Maximum.1.quæst.7. Et inde arguunt ut idem de papa hæretico dicendum sit, quia si ille ad fidem rediret, non reeligeretur, sed in pristina dignitate conseruaretur. Et hanc etiam argumentationem magni æstimet Caietanus, quæ tñ (ut uerum loquar) nihil me mouet. Fateor quidem hæreticos Ep̃os qñ ad ecclesiæ unitatẽ redeũt, solere recipi ad sedes suas: q̃ꝑq̃ hoc male probat Caietanus per illud cap. Maximum.1.q.7. Qm̃ Maximus ille, de quo ibi est sermo, postq̃ ab hęresi Donati starꝫ ad ecclesiam redierat, ordinatus fuit Ep̃s: in quo gradu exñs non fuit lapsus in hæresim. Sed quia male, & contra ecclesiasticos canones, ex laico sine ullo tp̃is interuallo in minoribus ordinibus seruato, ordinatus fuerat Ep̃s: iõ dubium erat, an in Ep̃ali dignitate manere deberet. Cui qõni papa Leo rñdet, q̃ licet reprehensibiliter ordinatus, ab Ep̃ali tñ dignitate non repellatur, dũmodo libellum ad papam mittat, quo catholicum se esse testetur. Itaq; cap. illud nullo pacto nr̃o seruit proposito. Quod facile constare poterit legenti ep̃l'am Leonis 85. ex cui⁹ cap.3. sumptum est illud cap. Maximum & cap. Donatum. Multum certe interest, an ipsas origines legas, an centones illarꝫ male dilaceratos. Hoc quod Caietanus probare uult, multo melius probasset per cap. conuenientibus.1.q.7. quod ex actis septimæ synodi, quæ fuit secunda Nitæna, sumptum est. Illic.n. decretum est, ut Ep̃i, qui à fide catholica defecerant, resipiscentes in suis sedibus tunc reciperentur. Sed hoc non ex necessitate iuris: sed ex q̃dã misericordiæ dispensatione, factũ est, ut

apertissime

apertissime constat per cap. siquis hæreticæ. I. q. I. Nam & si epi hæretici sint iure diuino sua epali dignitate priuati, eccl'ia tñ ex rõnabili cã dispensat aliqñ, ut reuersis ad fidem dignitates pristinæ restituant. Et talis restitutio p noua electione, aut noua puisione hñda est. Nec mirari quisq̃ de hoc debet: qm̃ idem in aliis multis necessario dicendum est. Clericus. n. homicida eo ipso, q comisit homicidium, incurrit irregularitatem, & est priuatus bñficio, quod habebat, si tñ ex quadam misericordia per papam cũ illo dispenset, et bñficium illi restituatur, talis restitutio p noua collatione æstimãda est. Sexto nobis obiiciunt. c. audiuimus. 24. q. I. ubi de epo hæc dñr. Si autem in corde nouam hæresim cõfinxit, ex quo talia prædicare cœpit, neminẽ damnare potuit. Ex quibus uerbis inferre uolunt, q ante q̃ eps hæreticus prędicet, aut doceat, excõicare, & damnare põt, & inde euidentissime colligitur, ut nõ eo ipso quo factus est hæreticus, sit sua dignitate priuatus. Hic argumẽtandi modus est debilissimus: quia p hoc, q unum negat, non est necessarium, ut dicamus aliud concedi. Deinde uerba illa mõ citata nõ sunt Alexãdri secũdi, cuius est illius. c. initium. Nam ab illo loco: Sin aũt ex corde suo &c. uerba sunt Gratiani, & inde exordit secundam partem illius q̃stionis. Authoritas Gratiani nõ est tãti põderis, ut me premere ualeat, & à snia mea discedere me cogat: præsertim cũ tam multa ille alibi doceat, in qbus est ille ab oĩbus necessario deserendus. Si tñ præfata Gratiani uerba gratis recipere uolumus, superiori illi sniæ fauere poterunt, qua probabiliter diximus mentalem hæreticum non esse iure diuino depositũ: quia (ut in rñsione primæ argumẽtationis pbabile esse diximus) fundamẽtum super quod ecclesiastica ptãs fundat, non est sola fides interior: sed exterior fidei confessio. Sed quia p hoc oporteret dicere, illum, qui exteriori fidei cõfessione caret, eẽ ipso iure priuatum, quod nos aperte negauimus cũ de facto Marcellini papæ disseruimus. Ideo melior mihi ui

detur snia, mentalem hæreticum esse etiam ipso iure pri uatum. Si cui tñ magis probetur alia snia, dicere poterit Marcellinum quãuis fidem mẽte retinuerit, pp exteriorem infidelitatem eo ipso fuisse ex iure diuino sua dignitate priuatum: cum tñ a' toto concilio, corã quo suam culpam cõfessus est, toleratus fuit, eo ipso tacitis suffragijs fuit iterꝝ in Pontificẽ summum electus. Hæc sunt omnia, quæ ab aduersarijs contra præfatam nostrã opinionem obijci solent: sunt tñ quædã alia ꝑ me excogitata, quę paulo magis urgere mihi uñr: quibus rñdere etiã decreui, ut inde nostrę sniæ ueritas clarius oĩbus innotescat. Prima, quæ mihi se offert argumentatio, oritur ab æstimatione duarꝝ potestatum ordinis, & iurisdictionis inter se cõparatarꝝ. Multo.n. præstantior, atque nobilior est ptãs ordinis, q̃ꝫ potestas iurisdictionis: sed potestas ordinis nõ habet fidẽ pro fundamento, nec illam exigit ad sui consistentiã: ergo potestas iurisdictionis, quæ minor est, non habet ẽt fidem pro fundamento, neque illã ad sui consistentiã necessario requirit. Et ĩde euidenter colligitur illã per hæresim minime perdi. Ex quo aperte sequitur nec papam, nec epm, eo ipso, ꝙ factus sit hæreticus, suam amittere dignitatẽ. Consequẽtia huius argumẽtatiouis uidet̃ nota per locũ a' maiori ad minus negatiue. Minor ẽt est manifesta ex his, q̃ supra diximus. c. 21. huius lib. qa potestas ordinis non fundat̃: nisi in charactere sacerdotali, & inde deducit̃, ꝙ sacerdos etiam si fiat hæreticus, nũquam põt illam amittere. Maiorem istius argumẽtationis, quæ forte alicui magis neganda uidebitur, probo quia ptãs ordinis est supra corpus xp̃i uerum, ptãs aũt iurisdictionis non est nisi supra corpus xp̃i mysticum. Pręterea ptãs ordinis: quia tanta est non nisi a' Deo dari põt, cum tñ potestas iurisdictionis sępe ex hoĩum pendeat uolũtate. Et hinc alia oritur excellentia in ptãte ordinis supra ptãtem iurisdictionis: quia ptãs ordinis est indelebilis, & minime amissibilis, ptãs uero iurisdictionis sępe deperdit̃. Accedit ad hæc, ꝙ

ſiquis non ſacerdos habeat bñficium,cui eſt annexa aĩa rum cura,eo ipſo habet ptãtem iuriſdictionis, qua tñ nõ obſtante,ille dignitate minor cẽſendus eſt,q̃ quis alius ſacerdos curã animarũ non hñs. Quod nõ aliũde euenire põt: niſi quia ordinis ptãs præſtantior eſt, q̃ iuriſdictionis. Rñdeo fatendo ptãtem ordinis abſolute nobiliorem,& digniorem eſſe ptãte iuriſdictionis: qa circa multo pſtantius obiectũ uerſat̃,q̃ illa: quia (ut recte dictum eſt in argumẽtatione)hæc circa corpus xpi uerũ:illa uero circa ſolum corpus xpi myſticum uerſatur. Si tñ duæ illæ ptãtes ad ppl̃m,pp quem ſolũ a' Deo inſtitutę ſunt,referantur multo maior cognoſcet̃ eſſe ptãs iuriſdictionis,q̃ ordinis: quia p illam multis de cauſis magis prouidetur ppl̃o,q̃ per aliam. Nã per illam docet̃ ppl's in fide,& moribus. Ab illa,qui ignorãs eſt doctrinã petere debet: prout dñs per Malachiam pphetã teſtatur, ſic inquiens: Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem reqrent de ore eius: quia angelus dñi exercituum eſt. Per ptãtem iuriſdictionis cõſeruatur pax in ppl̃o, iuſtitia retinetur, ſuũ cuiq; ius datur, uitia coercent̃, mali ppl̃i mores corrigunt̃: quidquid deniq; boni in eccleſiaſtica rep. eſt ſine hac ptãte facile laberet̃,& ſi quid mali eſt,ſine illa facilius augeret̃. Nihil horũ ad ordinis ptãtẽ ſpectat. Quo fit,ut per ptãtem iuriſdictionis magis prodeſſe poſſit,qui illam hẽt,ſi ſit bonus: & magis obeſſe ſi ſit malus. Ob hanc igit̃ cãm xps ſaluator nr̃ ptãtem iuriſdictionis ſtatuit ſupra fundamentũ fidei,ne fide careret,cui ex offõ incumbere debet,alios fidẽ docere, & errantes ad fidem reuocare. Ptãtem uero' ordinis: quia nulla illi ex neceſſitate iniungit̃ ppl̃i doctrina,aut diſciplina, noluit idẽ Saluator nr̃ ſupra fidem fundare, neq; fidẽ ad illius cõſiſtentiam exigere. Quia quod p iſtã faciendum eſt,ẽt fide ſecluſa,citra ullũ aliorũ incõmodum fieri põt. Secũda argumẽtatio,q̃ mihi(ut ingenue loquar)nõ paruum faceſſit negotiũ, eſt, quia hæreticus & ſi per hr̃ſim perdat fidem,non tñ eo ipſo eſt prorſus ab eccl̃ia ſepa- Mal. 2.

tus: sed adhuc est ps illius corpis, & mēbrum eius: ergo adhuc stante hęresi poterit in se dignitatē papalē cōseruare. Quia cum non sit eo ipso ab eccl'ia pcisus, uidetur, q non sit ēt eo ipso ptāte iurisdictionis priuatus, siue epalis illa sit, siue papalis. Quod aūt hæreticus nō sit eo ipso prorsus ab eccl'ia pręcisus: sed sit adhuc ps, & membrū illius, inde aptissime cōuincitur, q adhuc subest iudicio eccl'iæ: quia ab illa punit̄, & uarijs ab illa affligit̄ pœnis. Hoc aūt ecclesia nō faceret: nisi intelligeret hæreticum esse intra illius gremiū, esseq; aliquā illius cpuis putridā, partem. Nā Paulus ait: Quid mihi de his, q foris sunt iu
1.cor.5 dicare? Et iterų alibi: Tu qs es, qui iudicas seruū alienū?
Rom.2 Fateor qdem, & (meo qdem iudicio) negari nō pōt hæreticum esse partē ecclesiæ, & mēbrum illius, & nō esse oino ab illa separatū: qa & si fidē non habeat, hēt tñ characterem baptismalem p quē primo factus est mēbrum ecclesiæ, quo durāte semp erit mēbrum illius, ut hr̄ in. c. ueniens. De presbytero nō baptizato. Sed licet sit mēbrum ecclesiæ, non tñ potest esse caput: qa cū caput sit principalius totius corpis mēbrum, multo plura ad caput, q ad cætera mēbra reqruntur. Papa igitur si hæreticus fiat, iam non (ut añ) caput erit: sed pes, aut si quod ē aliud inferius, aut uilius membrū. Cæterų de punitione, qua ecclesia hæreticum punit, paululū discernere oportet, & cām illius inuestigare. Et certe oportet fateri hæreticum intra ecclesiam esse, ne dicamus illā de his, qui foris sunt, iudicare. Nec tñ ob id solum illam hęreticos punire, dicendum est: quia illi characterē baptismalem retinent. Nam hac rōne oporteret dicere hæreticū nō posse, uita durante, esse extra iudicium ecclesiæ. Cum semp habeat in se characterem baptismalem. Quo cōcesso, necessario etiam fatendum erit, ut postq ecclesia hominē hęreticum tradidit seculari ptāti ab illa puniēdum, si potestas secularis illum punire nolit, & illum liberų dimittat, ecclesia nihilominus adhuc illū hæreticū punire possit, & idem esse dicēdum de p̄sbytero degradato. Hoc

tamen nõ est dicendum: qa ecclesia p talem hæretici traditionem, & p degradationem, uidet iuri suo renũciare, ut ex uerbis ipsius degradationis colligi põt, quæ hñr, in capite, Degradatio. de pœnis. lib. 6. Vt autem cãm huius punitiõis ego aperte explicẽ, admoneo lectorem, ut consideret, quod cum aliqs baptizat tunc intrat ecclesiam, sicut nouus aliquis colonus, qui recipitur in ciuitate. Qñ aũt aliquis sic in aliqua republica admittitur, ex ipsa natura receptionis initur quidam contractus inter ipm colonum admissum, & rempublicam, ita ut colonus obligetur seruare leges, & statuta reipublicæ, illi obedire, illi periclitanti subuenire, illius iudicio stare, & respublica tenetur illum in ea illæsum seruare, & à calumniatoribus protegere. Vt aũt hic contractus rescindatur, non satis est alterius illoꝝ uoluntas: sed utraque requiritur: quia licet quilibet possit iuri suo renũciare, nõ tñ iuri alterius, præsertim iuri iam acquisito. Si tñ respu. & colonus concordi uoluntate postea conuenirent, posset colonus intra ciuitatem manere sine aliqua mutua inter illos obligatione, ita ut nec colonus obligaretur reipub. nec respu. colono. Inter baptizatum, & ecclesiam, à die baptismi est initus talis contractus: quia baptizatus ab illo die tenetur mores, leges, & statuta eccl'iæ seruare, illi obedire, illius si deliquerit subire iudicium: & ecclesia tenetur illum docere, sacr̃is pascere, illum pro sua potentia protegere. Hæreticus se ab ecclesiæ unione segregans, licet hoc ipso uisus sit iuri suo renunciare: non tñ põt ecclesiam, cui in baptismo se subdidit, iure suo priuare. Et ob hãc causam illũ punire põt: quia obtinet ius quod super illum per illius baptismum suscepit. Cum ecclesia aliquem degradat, aut hęreticum ptãti seculari tradit, tunc iuri suo renunciat. Quo fit, ut si ptãs secularis illum non puniret, ecclesia iam illum amplius punire non possit, quamuis sit intra ecclesiam & mẽbrum illius rõne baptismalis characteris. Et si ille auxilium eccl'ię post hoc imploraret, ecclesia hoc illi dare non teneretur: quia

ille suo iuri renunciauit,et quis non renunciasset, potest ecclesia illum propter peccatum suo iure priuare.

An testis qui nouit aliquem esse in hæresim lapsum teneatur, quamuis non sit requisitus, illum iudici manifestare, etiam ante fraternam illius correptionem. Cap. XXV.

De pœnis,quæ contra hæreticos iure canonico, & ciuili decretæ sunt,per multa ca.huc usque disseruimus.Sed quia illarum aliquas iudex licet id anxie optet,non potest hæretico infligere,propterea,quòd illũ esse hæreticum nescit: ideo opus est,ut testis,qui hæretici crimẽ nouit, illud iudici prodat,ut ille de crimine certior factus, possit malũ de medio tollere. & sic totã rempu.seruare illęsam.Alioqui pctm̃ semper maneret impunitũ:nisi esset testis, qui illud iudici reuelaret. Nam licet iudex per seipsum optime sciat alterius delictũ,ut puta,quia ipso uidente ille cõmisit,non põt tñ iuste illum punire: nisi testis adsit, cuius testimonio illius pctm̃ constare possit. Qm̃ iudex ipse non põt duarum diuersarum personarum offõ fungi,ita ut simul sit iudex,et testis.Verum licet iudex pctm̃,quod solus uidit,punire nõ possit,põt tñ inquirere an alius forte hoc idem sciat,quod ipse uidit: ut si alios esse, qui illud optime sciant inuenerit,tunc illorum testimonio adiutus poterit illum punire. Sunt igitur ad iustitiæ executionem testes necessarij. Nam de ordine iudicij Deus loquens ait:

Deu.19 Non stabit testis unus contra aliquem quidquid illud pcti,& facinoris fuerit:sed in ore duorum,aut triũ testium

Ioan. 8 stabit omne uerbum.Quã legem Saluator nr̃ apud Ioã. approbasse vr̃.Ex quibus uerbis aperte colligit̃ uerbum illud firmum in iudicio stare non posse,quod & si uerissimum sit: duorum tñ testimonio caret.Cum igitur testes ad iudicium recte ferendum sint non minus necessarij,quam iudices: sequitur inde testes pari necessitate teneri ad testimoniũ prębendum,ut iudices ad iudicium ferendum. peccaret quidem iudex, si requisitus in aliqua cã iudicium, & iustitiã facere contẽneret, & peccaret ẽt testis qui reqsitus,aut à iudice,aut à quouis alio, cui suo testi-

monio ꝓdesse posset, testimoniũ dicere recusaret: pręsertim de re minime occulta, & quam non ille solus nouit. Nec solũ peccat: sed si sua taciturnitate proximo nocet, tenet̃ ad recompensationem, dãni, qd' suo silentio intulit, ꝓximo faciendã. Nam eum, qui per taciturnitatẽ latronem occultat, Salomõ in Prouerbijs reũ furti esse censet, sic inquiens, Qui cũ fure participat, odit aĩam suam, adiurantẽ, audit, & nõ indicat. Quæ uerba interpretans btũs Hier. in cõmentarijs super prouerbia ait: Nõ fur solũ: sed ille reus furti tenetur, q furti conscius q̃rente possessore nõ indicàt. Hæc ille. Sed dubiũ est an testis non req̃situs ab aliquo teneatur pctm̃ alterius, quod nouit, iudici reuelare, aut testificãdo, aut denũciãdo? De hac re nõ p̃t certa aliqua, & vl'is dari snĩa: sed consyderanda prius est criminis qualitas. Nã si crimen tale est, ꝙ reip. facile nocere põt, tenetur illud uel per se, uel per aliũ iudici reuelare, siue illud publice nouerit, siue ĩ secreto fuerit illi cõmissum. Bonum.n. cõe pręferendũ est bono particulari, & inde euenit, ut potius quisq; ꝓspicere debeat ppl'i incolumitati, q̃ unius hominis famæ. Et de hmõi crimine intelligendum est id, quod Aug. ait: Qui ueritatem occultat, & qui prodit mendaciũ, uterque reus est: ille qa prodesse non uult, iste quia nocere desyderat. Hæc ille. Et hanc meam snĩam confirmo testimonio btĩ Tho. qui in Scd̃a Scd̃æ. q. 70. art. 1. in rñsione ad scd̃m principale arg. sic ait: Circa ea, quæ aliter quàm per confessionem homini sub secreto cõmittuntur, distinguendũ est. Qñq; .n. sunt talia, quòd statim cum ad notitiã uenerint, hõ ea manifestare tenetur, puta, si pertinent ad corruptionem multitudinis spũalem, uel corporalem, uel in graue damnum alicuius personę, uel siq̃d aliud est hmõi, quod quis propalare tenetur, uel testificãdo, uel denunciãdo, et cõtra hoc debitum obligari non põt per secreti cõmissum. Hæc sanctus Tho. Alia aũt crimina, quæ nec multitudini nocent, nec graue incõmodum particulari ꝑsonę inferunt, non tenetur aliquis reuelare præsertim si illa in se-

Pro. 29

Hiero.

Augu.

S. Tho.

cretò fuerant illi cōmissa. Ex his oībus apertissime colligitur eum, qui nouit aliquem esse hæreticū, teneri ad reuelandum illius crimen iudici competenti, etiam si de hoc non sit specialiter requisitus, & quamuis in secretò fuerit sibi alterius hæresis reuelata. Nam hæresis pestilētissimum est uenenum, quod cito, & facile maximam quanque pōt inficere multitudinem. Propter hanc enim
2.Ti.2. causam Paulus de hereticis loquens dixit: Sermo illorū, ut cancer serpit. Pōt etiam ad huius sniæ confirmationē non incongrue adduci id quod Dn̄s olim de homine seductore, & ad idololatriam persuadente fieri præcepit
Deu. 13 sic inquiens: Si tibi uoluerit persuadere frater tuus filius matris tuæ, aut filius tuus, uel filia, siue uxor, quæ est in sinu tuo, aut amicus, quem diligis ut aīam tuam, clam dicens: Eamus, & seruiamus dījs alienis, quos ignoras tu, & pr̄es tui cunctarū in circuitu gentium, quæ iuxta, uel procul sunt ab initio usque ad finem terræ, non acquiescas ei, neque audias, neq; parcat ei oculus tuus, ut miserearis, & occultes eum. In quibus uerbis id maxime an notandum est, q̄ & si talia seductionis uerba clam, & secretò dicerentur à seductore, Dn̄s tn̄ præcepit nō esse illi seruandum secretū: sed illius crimen esse reuelandū, ut postea à pplo lapidibus obrueretur. Cum igitur tanta necessitate, & obligatione constringatur testis ad reuelandum hæreticum, quamuis in secreto sibi notum: si illum quis magis silentio suo tegere, quàm reuelare uoluerit, præsertim si de testimonio dicēdo fuerat, aut per singulare mandatum, aut per gn̄ale edictum requisitus, merito erit ob hoc solū de hæresi adeo suspectus, ut iure illi possit canonica purgatio indici, in qua & si bn̄ se gerat, punietur quidem, non ut hæreticus: sed ut negligens in reuelando id, quod reuelare tenebatur. Si uero in purgatione defecerit: ego censerem illum tanquam hæreticum puniendum, quēadmodum si ob aliquam aliā cām fuisset uiolenta suspitione de hæresi notatus, & in purgatione illi à iudice, & iure indicta defecisse. Nam si is, qui

latronem silẽtio occultat cẽsetur furti reus, multo iustius est, ut q hæreticum silentio tegit, censeatur de hæresi uiolenter suspectus. Error.n.(ut beatus Leo papa ait) cui nõ contradicitur, approbatur. Et btũs Paulus ait non solũ eos dignos eẽ morte, q malum faciunt: sed q facientibus consentiũt. Quem locũ Glossa, q̃ dr̃ ordinaria, interpretans dicit. Consentire est tacere, cum possis arguere. Et super illa uerba Leuit.20. Succidam oẽs qui consenserunt ei, ut fornicaretur, ait Glossa. Cõsentientes, qui pñt accusare, arguere, uel monere, & non faciunt, non effugiunt iudicium. Hæc Glos. Vna tñ nõ parui momenti qõ de hac re superest discutienda, quæ talis est. An testis, q nouit aliquem hæreticum teneatur illum fraterna, & secreta correptione admonere, anteq̃ illius crimen iudici manifestet. Aliqua.n. sunt, quæ urgere uidentur, ut dicamus testem sub præcepto obligari ad hr̃ticum admonẽdum, antequam illis crimen iudici denunciet. Primo q-dem: quia Saluator nr̃ talem ordinem circa oẽs sine ullo discrimine seruandum esse præcepit, dicens: Si peccauerit in te frater tuus, uade, & corripe eum inter te, & ipsum solum: si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. Si aũt te non audierit, adhibe tecum adhuc unũ, uel duos, ut in ore duoꝝ, uel trium testium stet omne uerbum. Qđ si non audierit eos, dic ecclesiæ. Præterea Paul. iubet hæreticum hominem post unam, & scđam correptionem esse deuitandũ. Quibus uerbis aperte docuit hæreticum hoiem esse bis admonendũ, & ide colligĩ, ut ante talem admonitionẽ nemini liceat illũ iudici reuelare. Rursum, talis admonitio hæretici est opus charitatis, & misericordiæ: ergo testis cognoscens miseriam hæretici errãtis tenetur illius miseriæ per suã correptionem subuenire. Collectio ista inde constat esse bona, quia (ut ait Sapiens) cuilibet mandauit Deus de proximo suo. Et certe, qui contrariũ licere putat, p̃sertim in casu magnæ necessitatis, similis est Cain, q interrogatus à Dño ubi eẽt frater eius Abel, rñdit; Nunquid custos ego sum fratris

Rom. 1 — Mat. 18 — Tit. 3. — Eccl. 17 — Gen. 4

mei? Antecedens aūt illius consequētiæ ꝓbatur testimo-
Iacob. 5 nio bti Iacobi dicentis: Fratres mei siqs errauerit à ueritate, & conuerterit, & qs eū, scire debet, ꝙ qui conuerti fecerit pc̄tōrem ab errore uiæ suæ, saluabit aīam suam à morte, et operit multitudinē pc̄tōꝝ. Et inter tria eleemosynaꝝ gn̄a, q̄ numerantur in c. Tria. 45. d. unum est delinquētes corrigere, & errantes in uiam ueritatis reducere. Sūt ēt ex opposito rōnes aliquot non minus urgentes, q̄ contrariæ fauent sn̄iæ. Et primo quidem probatur non esse necessarium testi, qui optime nouit aliquē esse hæreticum, illum secretò ante denūciationē admonere. Quia inter alia, quę sacri doctores docent esse necessaria, ut qs teneatur fratrem peccantē corripere unū est spes emēdæ ipsius pc̄tōris. Nam ad hunc finem dirigitur totus ille ordo correctionis fraternæ à Christo saluatore nr̄o in Euāgelio assignatus, ut. s. per illum ordinem fratrem ꝑ pc̄tm̄ perditum lucrari possim. Si te audierit (inquit ille) lucratus eris fratrem tuū. Ob hanc igitur cām ille corrip: præcipitur, ut per correptionē illi emendet̄. Et inde sequitur, ut cum aliquis merito desperat de emendatione pc̄tōris non teneatur illū secretò corripere, aut fraterne admonere. Vana. n. et inutilis est correptio, et admonitio, de qua nullus merito potest sperari fructus. Ad uana aūt, & in-
1. cor. 9 utilia nullus obligatur: qm̄ qui arat (ut ait Paul.) debet ī spe arare, & qui triturat in spe fructus percipiēdi. De nullius autem pc̄tōris hominis emendatione, iustius desperare licet, q̄ꝫ de emendatione hæretici: qm̄ hæreticus habet pertinaciam crimini adiunctam, sine qua nullus dici pōt hæreticus. Qui aūt pertinax est, non est corrigi paratus: imò potius est paratus contra dicere arguēti, et corripienti. Eum igitur, quem apte quis noscit esse hæreticum, non tenetur secretò corripere, aut fraterne admo-
Tit. 3. nere: qa hic talis (ut ait Paul.) subuersus est, & suo ipsius iudicio damnatus. Tanta siqdem est multoꝝ hr̄ticoꝝ pertinacia, ut quo magis corripiunt̄, eo peiores fiant: & quo magis de suo errore admonentur, eo tenacius suum

errorem tueri procurent. Quo fit, ut pp ipsius hæretici cõmodum, ẽt si nulla esset alia ratio, sit ab illius correptione, & admonitione cessandum, ne uidelicet correptus & admonitus deterior fiat. Et hãc sñiam confirmo testimonio Aug. qui lib. 1. de ciuit. Dei, cap. 9. sic ait: Si ppea quis obiurgandis, & increpandis male agentibus parcit: qá eisdẽ ipsis metuit, ne deteriores ex hoc efficiant, consilium est charitatis. Hæc ille. Et iuxta hunc sensum intelligenda sunt uerba illa Salomonis cum ait: Noli ar- Prou. 9
guere derisorem, ne oderit te. Nam Glossa, quæ dr̃ ordinaria uerba illa exponens ait: Non est timendum, ne tibi derisor cum arguitur, contumelias inferat: sed hoc potius prouidendum, ne tractus ad odium inde peior fiat. Hæc in Glossa. Præterea Ordo ille correctionis, aut fraternæ admonitionis à saluatore nr̃o præfixus (ut omnes theologi simul & canonistæ concorditer docent) nõ est seruandus circa pctõres illos, qui in perniciem reip. peccant. Quoꝝ oĩm sñia ĩde apte cõstabit esse uera, si cõsyderet̃ causa pp quam ille correptionis ordo seruari p̃cipit̃. Causa.n. pp quam illum correptionis ordinẽ seruare oportet, est ut primo fama proximi, si possibile est, seruetur. Deinde si illa seruata, illius conscientia sanari nõ p̃t, præstat illius famam minui, q̃ȝ conscientiam illius manere læsam, aut ægram: quia bonum spirituale præferendũ est bono corporali. Sed tunc qñ illius famam pp illius conscientiam minuere est necesse, paulatim procedere oportet, & tentare, ut si fieri possit, cum parua famæ diminutione illius conscientiæ consulatur. Et ideo in scd̃o gradu unum, uel duo iubẽtur testes adhiberi, ut coràm illis, qui pctm̃ ignorabant pctõr corripiatur, et sic illoꝝ p̃ntia cõfusus, forte ad resipiscẽtiam redeat. Si uero nec sic emendetur, tunc iam nulla est famæ hñda ratio, ut cõscientiæ succurratur, quæ multo p̃stantior est, qua fama. Et ob hanc cãm in tertio gradu, fama proximi post habita, pctm̃ illius iubetur ecclesiæ, hoc est p̃lato reuelari: Cum igitur bonum reip. sit maius, & præstantius, q̃ȝ fa-

ma unius hominis particularis, sequitur inde famam ꝓximi esse postponendam ꝓꝑ bonum cõe seruandum, et inde conuincitur pctõrem, qui in reip. perniciem peccat non esse ante denunciationem corripiendum, aut fraterne admonendum. Nam (ut supra diximus) etiam si illud esset alicui sub obligatione secreti cõmissum, teneret illud iudici reuelare, ut sic damnum reip. ruitaret. Nullum autem est crimen, quod grauius, et citius reipub. nocere possit, q̃ hæresis: quia nocet in religione, quæ cunctis rebus corporalibus est multo pręstantior. Et quia opationes animæ multo uelocius, & citius fiunt, q̃ quæuis corporis actiones: ideo celerius etiam hoc crimen, quàm quoduis aliud corporale malum nocere potest. Ex quibus omnibus apertissime constat eum, qui secretò nouit aliquem hæreticum, non teneri ad seruandum ordinem illum correptionis fraternæ à Chrõ saluatore nrõ præfixum. De hac qõne, ut certam proferamus sñiam, oportet prius consyderare latũ esse discrimen inter hæc duo, uidelicet, hoĩem labi in hæresim, & hominem esse hæreticum. Non.n. omnis, qui labitur in hæresim eo ipso est hæreticus: sed oportet, ut habeat adiunctam pertinaciam, quæ si desit (ut supra lib. 1. cap, 7. docuimus) hæreticus dici non potest. Hoc igitur discrimine bene consyderato, iuxta illoꝝ duoꝝ diuersitatem, duas ponam diuersas, certas tñ conclusiones, per quas integre rñdet ad qõnem propositam. Prima conclusio. Testis, q nouit secretò aliquem esse perfecte hæreticum, ut puta qa scit illius pertinaciam, & scit illum nõ ex ignorantia catholicę fidei: sed ex propria malitia errare: quia uidelicet scit illum suam sñiam præferre totius ecclesiæ sñiæ: tenetur illius crimen denunciare antequam illum corripiat, aut fraterne admoneat. Hæc conclusio probatur per illa duo argumenta, quæ nunc proxime ꝓposuimus, quorum primum est de spe emendationis necessario requisita, ut quis sit necessario admonẽdus. Alteꝝ est de bono cõi, quod est necessario præferendum bono particulari.

Hoc tñ, quod diximus de damno cõi uitando per denũciationem criminis particularis, beatus Thom. temperat in secunda secundę. q.37. art.7. per hæc uerba sic dicens: Nisi forte quis firmiter æstimaret, ꝙ statim per secretam admonitionẽ posset hmõi mala impedire. Quæ quidem limitatio prudentissime est addita, & oportet ut lector ne ex illa decipiatur, singulas illius partes diligenter circunspiciat. Nam quia rarissime contingere p̃t, ut priuatus homo possit hmõi malis mederi: ideo nõ assertiue: sed sub conditione dixit: Nisi forte. Et quia non sufficit leuis æstimatio, ꝙ illum corrigere possit: ideo dixit, firmiter æstimaret. Et quia non sufficit firma æstimatio, ꝙ longo tp̄is progressu illum ad resipiscentiam adducet: quia in illa longa expectatione posset resp. damnum pati: ideo prudenter dixit. S. Thom. quòd statim per secretam admonitionem possit illum à malo auertere. Et ideo nullus debet soli correptioni fraternæ secretæ, & priuatæ fidere, ut ꝑ illam desinat hæreticum reuelare: nisi forte certo sciret se tantæ authoritatis, & potentiæ esse apud hæreticum illum, ut per solam suã monitionem possit illum ab errore reuocare. Sed quia hæc rarissime hæreticis contingunt, ideo securius esse cẽseo, ut in crimine hæresis statim sine ulla admonitione procedatur ad denunciationem, præsertim si hæreticus nõ est quiuis homo plebeius, & idiota: sed doctor, qui ea, q̃ sentit, alios docere procurat. Nam is nisi statim per publicam denũciationem reprimatur, citissime hæresis suę ueneno multos clanculo, & latenter inficiet. Sunt.n. multi, qui q̃m reprehendi, & de sua doctrina accusari timẽt, in publicum prodire non audent, & q̃m male agunt, lucem oderunt, & nolunt super tecta iuxta præceptum saluatoris: sed in angulis prædicare. Ne igitur tam potẽtes in tenebris sint, opus est, ut statim illoꝝ crimen publice denuncietur & sic resp. illæsa seruetur. Potest adhuc hæc nr̃a prima conclusio al'r probari ex ipsis uerbis Saluatoris nr̃i, quibus nobis ordinem correptionis fraternæ p̃fi-

xit. Nam frem peccantem, qui ecclesiam non audierit, Saluator nr̄ non iubet amplius corripi, aut admoneri: sed hr̄i illum tanquam ethnicum, & publicanum. Hæreticus autem ecclesiam non audit: quia illius sn̄iam recipere contemnit, & suo tm̄ uult inniti iudicio. Alioqui si ecclesiam audiret, nequaquam hæreticus esset. Ex quo apertissime conuincitur hæreticum hominem non esse necessario secrete admonendum antequam publice denuncietur. Nam cum primum ille factus est hæreticus, transilijt totum ordinem correptionis fraternæ à Chr̄o saluatore nr̄o institutum, & cōstituit se in ultimo illius ordinis gradu qn̄ tam pertinaciter suam uult hæresim tueri, ut pp illam totius catholicæ ecclesiæ sn̄iam reijcere non uereatur. Præterea ille ordo correptionis à Xp̄o saluatore nr̄o institutus, circa solos fr̄es seruari pręcipit, ob quam cām ordo correptionis fraternæ ab omnibus
Mat. 18 appellari solet. Si peccauerit in te fr̄ tuus (inquit Saluator nr̄) corripe eum inter te & ip̄m solum. Quibus uerbis (ut apertissimum est) non oēm peccantem in nos sed solum frem corripere nobis præcepit. Hæretici aūt non cēsentur fidelibus Christianis fr̄es sed extranei, quia suo arbitrio à domo Dei quę est eccl'ia recedentes iam non filij Dei, quemadmodum Christiani, dn̄r & sunt: sed filij diaboli, qui pr̄ mendacij ab ipsa summa ueritate appellatur. Et certe qui bene Euangelia & apostolorū epl'as
Ioan. 8 circunspexerit, aperte intelliget solos Chr̄ianos uocari inter se fr̄es, quippe qui eūdem pr̄em hn̄t, uidelicet Deū quem colunt, & eandem mr̄em, hoc est sanctam eccl'iā in qua per baptismum renati sunt. Et (ut alia multa testimonia omittam) illud est apertissimum quod in priore ad Corinthios epl'a Paulus ait. Siquis fr̄ nominatur, in-
1. cor. 5 quit ille, fornicator aut auarus, aut idolis seruiēs, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax cum hmōi nec cibum sumere. Post quæ uerba statim subiūxit. Quid mihi de his qui foris sunt iudicare? Quibus uerbis omnes non Christianos expressit: quia omnes illi foris sunt extra eccle-

ſiam. Et inde ex oppoſito ſequitur illum ſolos Xpianos dixiſſe fres: qm̃ ad diſtinctionem fratrū quos prius nominauerat, ut diceret eos qui Chriſtiani non ſunt, nō eſſe inter Chriſtianos recēſendos, addidit. Quid mihi de his qui foris ſunt iudicare? Vnde Theophilactus prædicta Pauli uerba interpretās ait. Recte autem dixit. Qui fr̃ uocatur: Quippe cui fratris dūtaxat nomē ſit reliquū, nec in ueritate eſt fr̃ qui hiſce ſit malis obnoxius. Quid enim mihi de his qui foris ſunt iudicare? Qui foris ſunt gentiles dixit, & idolis deditos: qui uero interius Chriſtianos, perinde ac ſi dicat. Neminem equidē nunc eorꝵ qui exteriores ſunt alloquor: id. n. leges meas excederet. Superuacaneum igitur Chriſti præcepta illis iniungere qui extra Chriſti aulam diuagantur. Quæcunqꝫ. n. lex diſſerit, his qui ſub lege ſunt diſſerit. Hæc ille. Cum igit̃ ſoli Chriſtiani ſint ipſis Chriſtianis fr̃es, conuincitur inde ut ordo ille correptionis fraternę quem circa fr̃em in nos peccantem Saluator nr̃ ſeruari præcepit, non ſit neceſſario circa hæreticum hominem ſeruandus. Qm̃ cum ille non ſit Chr̃iani hominis fr̃, non eſt neceſſe Xpianū hominem illi hanc impendere miſericordiam, quam ſaluator nr̃ fr̃ibus peccantibus exhiberi pręcepit. Nolo eqdem dicere Chr̃ianum hominē non teneri ad correptionem ullam Iudæo aut gentili aut hæretico præſtandā. Qm̃ correptio pc̃tōris abſolute & ſine ulla circunſtantia ſumpta, eſt de lege naturæ, & inde neceſſe eſt ut omnes obliget, & circa omnes ſiue Xpianos ſiue infideles. Nam ſicut Chr̃ianus tenetur ſi poteſt infidelem à periculo corporalis mortis eripere, ita etiam tenetur illum ſi poteſt à periculo mortis ſp̃ūalis liberare. Omnes. n. ſiue Chr̃iani ſiue gentiles ſimus (ut ex parabola Samaritani conĳcitur) proximi inuicem cēſemur: & inde ſequitur ut omnes ſe inuicem iuuare teneantur: quia unicuiqꝫ mādauit Deus de proximo ſuo. Verꝫ etſi iſta correptio abſolute ſumpta omnes obliget, qn̄ magna urget neceſſitas & ſpes profectus hr̃: illum tñ correptionis ordinem quem

Theop. Luc. 10

saluator nr̄ in Euangelio expressit, non obligatur Christianus homo erga infideles seruare, qm̄ illi fr̄es nō sunt. Sed ne hæc ex meo tm̄ cerebro me dixisse quis putet, testimonia aliquorꝝ sacrorꝝ doctorꝝ non contemnendæ authoritatis proferam qui hanc sn̄iam docuerūt. Theophilactus.n.uerba illa Chr̄i saluatoris nr̄i quibus apud
Theop. Matth. ordinem illum, fraternæ correptionis expressit, interpretans ait. Sermonem contra offendiculum dantes ualde extenderat, nunc & eos qui offenduntur corrigit. Vt.n.tu qui offenderis non omnino cadas, qa offendentem, uæ, habiturꝝ dixit, uolo & te qui offenderis, arguere eos qui te iniuria afficiunt, si fuerint Xp̄iani. Etenī siquis non baptizatus iniuria afficiat, tunc ab eo te subducas. Si autem fr̄, argue eum. Hęc Theophilactus. Quibus uerbis aperte dixit infideles non esse Christianorꝝ fr̄es, ac proinde non esse illo fraternæ correptionis ordine admonendos. Tertullianus in libro de præscriptioni
Tertul. bus hæreticorꝝ ait. Fides nostra obsequium apostolo debet, prohibenti qōnes inire, nouis uocibus aures accōmodare, hæreticum post unam correptionem conuenire, non post disputationem. Adeo interdixit disputationem, correptionem designans causa hæretici conueniendi. Et hoc unam.s.quia non est Christianus. Nemo re Christiani semel & iterꝝ, & sub duobus aut tribus testibus castigandus uideretur, cum ob hoc sit castigandus, pp quod non sit cum illo disputandum. Hæc Tertullianus. Et Augustinus sermone 16. de uerbis Dn̄i, interpretans illa uerba saluatoris, si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus, ait. Noli illū deputare iam in numero fratrum tuorꝝ, nec ideo tn̄ salus eius negligenda est. Nam & ipsos ethnicos.i.gētiles & paganos in numero quidem fratrum non deputamus, sed tn̄ eorꝝ salutem inquirimus. Hæc Augustin. Si ethnici (ut Augustinus censet) non computātur inter fratres, opus est ut nec hæretici inter fr̄es deputentur: quia hi ēt sunt extra ecclesiam sicut illi. Et inde necessario sequit̄, ut ille

ut ille correptionis ordo non sit circa hæreticos seruandus quem circa solos fres Xps seruari præcepit. Secunda conclusio. Testis qui secretò nouit aliquem lapsum esse in hæresim, & nescit an sit hæreticus, ut puta qa nescit an ex ignorãtia an ex malitia errauerit, nescit etiam an sit in errore suo pertinax aut forte si admoneať errorem suum deseret, tenetur illum secretò corripere antequam illum iudici denunciet. Hæc conclusio probatur. Si testi constaret illum ex ignorantia & non ex malitia errasse, teneretur illum secretò corripere & admonere antequam denunciaret: quia nullus debet iudici denũciare illum ratione aut nomine criminis quem certo scit in opere non peccasse, aut de cuius peccato dubitat, donec certior fiat de illo nisi forte suspicio esset uiolenta, et ex taciturnitate posset imminere aliquod reipub. damnum. Tunc.n. posset iudici denũciare suspicionẽ suam, & causas illius, ut ille re bene circunspecta possit reip. utilitati prospicere. Si tñ talis timor non est, iniuste ageret qui illum quem certo scit, in opere non peccasse aut de cuius peccato dubitat, coràm iudice uelut reum manifestaret. Oportet.n. esse certum de crimine illius qui accusandus aut denunciandus est. Nam sapiens ait. Prius quã interroges ne uituperes quenquam. Ex quo apte colligitur iniuste agere qui denũciat iudici lapsum in hæresim si certo scit illum ex pura ignorantia & non ex malitia errasse, sed tenetur illum docere, ut ab errore illum auertat. Et inde ulterius sequitur ut idem prorsus facere teneatur testis qñ prorsus ignorat an ex ignorantia an ex malitia errauerit. Nam regula christiana & regula iuris docet nos, ut de quolibet proximo bonum semp & non malum præsumamus, donec nobis constet contrarium. Ille igiť qui lapsus est in hæresim presertim si homo est idiota aut parꝝ doctus, præsumendus est per ignorãtiam errasse, & ideo secretò corripiẽdus & fraterne admonendus. Si correptionem admiserit, & se palã correxerit & errorem statim reuocauerit fatens priorem suã Eccl.11

ignorantiam, lucratus erit testis aĩam illius quem ab errore auertit. Si uero correptionem neglexerit, & noluerit admonitioni obtẽperare, tunc iam manifesta erit testi illius pertinacia & malitia, prȩsertim si hȩresis est manifesta & admonitio fuit sufficiens, iuxta ea q̃ superius libro 1. c. 10. diximus, ubi de legitima admonitione tractauimus. Cum igitur post admonitionẽ suam testis talem illum esse intellexerit, non opus est ut testis ad secũdum gradum fraternæ correptionis ꝓcedat, adhibens unum aut duos testes, sed statim illum iudici denũciabit. Quia cum pertinacem esse constet, simul ẽt constare debet illum non esse paratum ecclesiæ obedire & inde sequitur ut deinceps non iam tanquam frẽm, sed tanquam ethnicum, & publicanum illũ hr̃e debeat. Probatur adhuc p̃dicta secunda conclusio. Omnia quȩ ex cõi theologoꝶ sñia sunt ex parte corripientis requisita, ut correptio fraterna sit illi obligatoria, cõueniunt hmõi testi, ergo testis ille tenetur secreto corripere illum quem scit lapsum eẽ in hæresim, nesciẽs an ex malitia errauerit. Tria sunt quȩ omnes theologi docent esse requisita ex parte corripiẽtis, ut correptio fraterna sit illi obligatoria, uidelicet cognitio peccati, spes emendæ, & tp̄is opportunitas. Hæc omnia cõueniunt illi testi. Primum patet, quia cognitio peccati quȩ requiritur & sufficit est ut sciat illum esse in peccato aut in periculo peccati, & aliqui dicunt satis eẽ ut dubitet de peccato illius. Qualitercunque se res hẽat, talem cognitionem habet testis qui scit fratrem lapsum esse in hæresim. Alteꝶ quod est spes emendationis, certum est inesse testi. quia cũ ille alterius pertinaciã ignoret, non est cur de illius emẽdatione desperet. Tertium denique quod est opportunitas, in ipsius testis arbitrio repositum est: quia si ipse corripere optat, facile poterit corripiẽdi opportunitatem captare. Ex quibus omnib⁹ aperte conuincitur ut testis ille qui secretò nouit aliquẽ lapsum esse in hæresim nesciens an ex ignorantia an ex malitia errauerit, teneatur illum secreto corripere et ad

monere ante quàm illum iudici denunciet. Sed hæc correptio & admonitio nō est diu progāda, sed quā citius cōmode potuerit facienda ne si diu prorogetur dānum forte inde eueniat reip. ut puta si ille de quo testis ignorat uerus esset hæreticus & occulte & latenter (ut sæpe illi facere solent) suas in populo effunderet hæreses.

An filius accusans aliquem parentum suorum de hæresi, sit ob hoc liberandus ab his pœnis quæ propter parentis hæresim sunt illi à iure inflictæ. Cap. XXVI.

Postquam totum hoc opus, de iusta hæreticorum punitione, absoluerā, iuuenem quendam in sacramentali cōfessione peccata sua mihi referētem, audire contigit, quē cum de rebus ad fidem & christianam religionem spectantibus interrogarem, inuenissemque rectam illum & catholicam fidem tenere: quæsiui deinde ab illo an hæreticum aliquem latentem agnosceret, & an cū aliquo huiusmodi cōuersationem aliquam habuisset. Cui quæstioni rñdens, aperte dixit se scire patrem suum esse hæreticum, ppea quòd illum in fide adeo pertinaciter errare uiderat, ut sępe ab eo admonitus, nunquā ille uoluerit errorem suum deserere: imò potius contra pater, nitebatur eūdem filium in errorem suum trahere. Hoc ego audiens, hortabar filium, ut patris crimen quālibet occultum, inquisitoribus reuelaret, & quamuis id necessario esse faciendum multis euidentibus rōnibus cōuincerem, nūquam tñ ut id facere uellet, illi persuadere potui. Nam hoc scuto se tuebatur, quod non erat decens neque rō naturalis patiebatur, ut filius patrem ad mortem duceret. Deinde sibi ipsi nocere dicebat si patris crimen reuelasset, quia non poterat (ut dicebat) patris crimen reuelare quin sibi ipsi iniuriam inferret, & sic suo se gladio transfoderet. Omnia siquidem patris bona à fisco apprehendenda, & sic paterna hæreditate se priuandū fore censebat. Infamiam quæ ex paterno crimine contrahenda erat, non in solo patre constituendam, sed usque ad se ipsum & filios & nepotes suos deducendam me-

tuebat. Dicebat itaq; libenti animo se patris hæresim reuelaturꝶ, nisi hac uia tā graue incōmodum sibi ipsi pararet. Ob hanc igitur cām, patris hæresim silentio suo tegere, se uelle dicebat, ut suo honori ꝓspiceret. Ego tñ contra nitebar, dicens, nō esse uero simile, ut filius qui zelo fidei christianæ accensus prēm de crimine hæresis corā iudice accusasset, eisdem plectatur pœnis, q̄bus si nullū suæ fidei testimoniū dedisset, plecteretur. Verꝶ ille dictis meis minime fidens, in sua perstitit sñia dicens, se nunq; patris hæresim reuelaturꝶ, nisi prius sibi constaret, se ob hanc cām ab oī infamia & ab oī incōmodo liberādum. Occasione igitur accepta, ex tunc apud me metipsum statui, speciale huic operi addere capl'm, in quo de hac re, iuxta id quod possum, differerem. Nam & si res hæc a' iurisperitis, quibus plusquam theologis cōuenit, discutienda foret, nil tñ obstat, ut ego hō theologus experiar quid in hac parte ex illoꝶ lectione præstare possim. Circa quam rem, duo (ut censeo) dubia discutienda uidentur. Primum est, an talis pr̄ sic a' filio iudici oblatus, sit eadem pœna puniēdus, qua, si a' quolibet alio fuisset accusatus, puniretur. Alterꝶ est, an filius hic patrē de hæresi accusans & conuincens, sit ob hoc absoluendus ab oībus pœnis, quæ filijs hæreticoꝶ sunt a' iure inflictæ. Circa primi dubij rñsionem, hoc ante oīa iaciendum est fundamētum, lege sancitum esse, ut filius qui ad mortem dānandus esset, si a' patre offeratur iudici, nō sit morte sed alia mitiori pœna puniēdus. Nam hoc colligunt iurisperiti, ex illo quod Martianus imperator ait, in. l. Milites agrum, parag. desertorem. ff. de re mil. sic inquiens. Desertorem q a' patre suo fuerit oblatus, in deteriorem militiā diuus Pius dari iussit, ne uideat̄ (inquit) pater ad supplicium filium obtulisse. Hæc ille. Et idem dr̄ in. l. Qui cū uno, parag. Qui filium. ff. eod. tit. Constat aūt eum q militiam tpe belli deserit, esse capitali sñia puniendū: ut sancitum est, in. l. Non oēs, paragr. Desertor, eod. tit. Ex quibus oībus colligunt iurisperiti, ut quoties filius ob cri-

mēn aliquod esset morte plectēdus, si a prē iudici offeratur, nō sit morte, sed alia mitiori pœna puniēdus, ēt si crimen qđ filius cōmisisset, fuisset crimen læsæ maiestatis. Ita enim docet Salice. in. l. Propter insidias. C. qui accusare non pñt. Et Felinus in cap. accusasti, extra de accusatio. dicit quòd si pr̄ accusat filium de crimine læsæ maiestatis, princeps debet ei parcere. Qđ Felini dictum est modeste interpretandum ita ut princeps debeat illi parcere, mitiorem illi infligendo pœnam: nō aūt uniuersam ab illo pœnam auferendo. Ideo cautius (ut ego censeo) Salicetus locutus est, dicens filiū mitius esse puniendū. Eandem sniam confirmat Bartholomęus Cepola i suis cautelis, cautela. I. Eidem sniæ subscribit Hippolytus de Marsilijs, in. l. I. paragrapho. Ad. q. ff. de quæstio. Et hi duo ultimi citant Raimundum de Forliuio, & Paul. de Cast. in dicta. l. Propter insidias, eandem sententiam docere, & in diuersis casibus ita fieri oportere, illos consuluisse. Eandem sniam docet Alciatus in tractatu de præsumptionibus, præsumptione quarta. Hoc igitur iacto fundamento, ex eo (ut ego sentio) colligere oportet, ut idem etiam sit faciēdum cum patre læsæ maiestatis reo; quem filius iudici offerret, ita ut pr̄ sic à filio oblatus, nō sit morte plectendus, sed alia mitiori pœna puniendus, Hæc aūt consequentia inde est manifesta quod eadem est ratio hic & ibi. Cā. n. quæ redditur in illo paragr. Desertorem, ut sit filio parcendum, est ista: ne uideatur pr̄ ad suppliciū filium obtulisse. At æque iusta imò iustior ratio est, ut filius non uideatur prēm ad supplicium obtulisse. Nā multo grauius est & durius ut filius prēm ad supplicium offerat, quàm pr̄ filium. Filius quidem à prē recepit esse, & ob hanc causam tenetur prēm tanquam principium suæ existentiæ diligere: & illi cum indiguerit subuenire. Pr̄ aūt nihil quod ad sui consistentiā ptineat, à filio recepit. Ob hanc causam filius tenetur obedire patri, pater aūt non tenetur obedire filio. Fateor quidē parentes ex quadā naturali inclinatione, quæ à sensualita-

te & non à naturali rõne procedit, magis diligere filios suos, quã parentes proprios, imò magis quã se ipsos: q̃a inclinatio naturalis cuiuscunque rei, est magis ad conseruationem speciei quã ad conseruationẽ alterius indiuidui. Magis autem conseruatur species humana per uitã filiorũ, qui sunt magis apti ad gñationem & longius uiuere & gñare põt: quàm per uitam parentum, qui iuxta communem uitæ decursum breuiorem sunt habituri uitam. Et hinc euenit, ut semper parentes longiorem optent uitam filijs quàm parentibus suis, imò sæpe q̃ sibi ipsis. Et hoc est qđ dici solet, amorẽ magis descẽdere, q̃
2. co. 12 ascendere. Et ob hãc causam pater (ut Paulus ait) thesaurizat filijs, quia diutius illi uiuere præsumũtur, & ut si forte illis paruulis existentibus patrem mori contingat, relinquat illis unde alimenta hr̃e possint. Filius autem non thesaurizat pr̃i, quia non præsumitur illum longiorem uitam quàm filius habiturum, cui uiuenti semper filius subuenire tenebitur. Quamuis autem quisq; magis inclinetur ad filij quàm ad parentis dilectionem, hoc tñ non obstat, quin filius magis teneatur subuenire patri suo extremam necessitatẽ patienti, q̃ filio proprio qui eãdem pateretur necessitatem. Nam et si maior sit inclinatio ad filium: maior tñ est obligatio ad pr̃em. Quia obligationes præceptorũ non mensurantur per inclinationes naturales ad res quæ præcipiunt, ita ut ad rem illam sit quisque magis obligatus ad quam magis à natura inclinat, præsertim si est inclinatio a' sensualitate & non a' rõne procedens. Multa enim sunt ad quæ natura integra & non per peccatum uitiata nos inclinat, quæ tamen nulla obligatione facere tenemur, imò multo melius et beatius erit illa omittere. Nã (ut alia omittã) natura integra & non uitiata inclinat ad coitum pp̃ conseruationẽ speciei humanæ, quæ naturaliter conseruari non potest nisi mares cum fœminis coeũtes generent alios homines. Ad hunc tamen coitum non omnes obligantur, sed illi soli qui se matrimonio iungentes sibi inuicem ad hunc

actũ fidem dederunt. Inclinatio ẽt naturalis eſt, ut quiſq; ſuo proximo patienti compatiatur, & egẽti ſubueniat. Nam (ut ſapiens Eccleſiaſticus ait) omne animal diligit ſibi ſimile. Nullus tñ tenetur cuicunq; patienti compati, aut cuicunq; egenti ſubuenire, niſi extremã aut ſaltẽ grauem ꝓximus patiatur miſeriã, quæ alios merito cogat, ut, ſi poſſint illi ſubueniant, etſi non poſſint, ſaltem compatiantur. Merito igitur beatus Thomas in ſcda ſcdæ. q.26. arti.9. Et ſi dicat patrem ob aliquas iuſtas cauſas magis diligere filium, quàm prẽm proprium, tñ ob aliã multo maiorem cauſam cenſet quenq; magis teneri ad dilectionẽ patris quàm ad dilectionẽ filij, & magis obligari ꝑꝑ beneficia à patre recepta ad ſubuentionem eiuſdem patris, quàm ad ſubuẽtionem filij, ſi uterq; neceſſitatẽ patiatur. Propter quod non poſſum non mirari, ꝙ Bartolus uir alioqui utriuſq; iuris peritiſſimus, ĩ tam grauem fuerit lapſus errorẽ, ut dixerit filiũ nõ teneri ex iure naturali ad educationẽ parentũ. Nam quia in.l. Siqs à liberis. par. Parens. ff. de lib. agnoſ. Vulpianus iuriſconſultus cenſuit, filium ratione naturali debere alere parentem, Bartolus hanc iuriſconſulti ſñiam explicans, diſtinguit rõnem naturalem à iure naturali, & dicit filium nõ teneri ex iure naturali ad præſtandum alimenta parẽti, ſed ſolum ex rõne naturali, hoc eſt, ex iure gentium: ut ille interpretatur. Ad hoc aũt dicendum inde mouetur, ꝙ rõ (ut ille ait) non eſt in alijs animalibus. Per quæ uerba aperte innuit illum ſentire ius naturale non eſſe naturalem rõnem quæ ſolis hominibus competit, ſed ius cõmune, quod cæteris etiam animalibus conueniat, quaſi poſſit aliquod eſſe ſine ratione ius, aut penes bruta animalia poſſit aliquod eſſe ius ſicut penes homines. Ius.n. ideo dicitur naturale quia ex inſtinctu naturalis rõnis ꝓcedit. Et in.l. Nõ quemadmodum. ff. eodem titulo, eandem ſñiam repetit, & confirmat, addẽs ꝙ ſiquis egẽs habuerit patrem & filium diuites, potius à patre quam à filio alimenta petere debet. Quia (ut ait) quod pater alat

Eccl. 13

Bartol.

filium est de iure naturali non autem ut filius præstet alimenta patri. Quàm longe à ueritate hæc omnia distent, facile quisq; intelliget, si diligenter attēdat quartum decalogi præceptum, quod est de honore parentum: cuius uim & obligationem de subuentione parentum, potissimum intelligendam esse, beatus Hieronymus super decimū quintum Matthæi cap. docet. Cuius subuentionis
Mat. 15 obligationē, Christus saluator noster contra Pharisæos contrarium docentes, tantam esse declarauit, ut cum necessitas patris urgeret, pro illius subuentione sit omnis oblatio, quam filius Deo libere offerre uoluisset, necessario prætermittenda. Præcepta aūt decalogi, & si non omnia sint uelut principia iuris naturalis notissima, omnia tñ sunt (ut concorditer oēs theologi docent) de iure naturali, quorum aliquæ sunt tanquā conclusiones iuris naturalis, ex primis illius principijs deriuatæ. Et inde apte deducitur, ut filius qui ex præcepto decalogi tenetur subuenire patri egenti, sit ad illud faciendum ex iure naturali obligatus. Argumentum autem quod pro suæ sententiæ confirmatione facit Bartolus, nullius est roboris. Nā ex eo qđ in illa pdicta. l. Siqs à lib. par. parens. ff. de lib. agno. dicitur ex naturali æquitate descendere, ut filij parentes alere teneantur, arguit, ut ex eo nō teneant ex iure naturali. Si lex diceret illud ex sola naturali æquitate procedere, forte argumētatio illius aliquid ualeret ad probandum illud non esse ex iure naturali. Cum tñ dicat ex æquitate naturali & non ex sola illa procedere, constat argumentum illius non ualere. Quia æquitas & ius non adeo distinguuntur, ut gñe differant, sicut dispa rata quæ eidem competere non pñt. Et forte inde Bartolus fuit deceptus, putans tantam esse inter ius & æquitatem drīam, ut ex altero oppositum alterius inferre liceret. De qua re, qm̄ longiore discussione indiget, & à nostro themate est ualde aliena, nihil impresentiarū differere uolo. Lectorem tñ admoneo, ut legat de hac re annotationes Guillelmi Budæi in Pandectas ca pite primo,

ubi hanc rem diffuse & eleganter tractat. Deinde quod ait Bartolus, maiore obligatione teneri hoīem ad subuētionem filij, quam ad subuentionem patris, si nulla alia rōne intelligeret esse falsum, uel ex ea aperte cognoscere potuisset, quòd pater ad uitæ sustentationem consequēdam, pōt uendere filium suum ut habetur in. l. 2. C. de parag. qui fi. d. Filio autem, quacunque etiam necessitate urgēte, nullatenus licet uendere patrē suum. Quæ diuersitas non aliunde oriri cōstat, nisi q maiore obligatione tenetur filius alere patrem, quā pater filium. Et hinc apte conuincitur, falsum esse etiam illud quod in prædicta. l. Non quēadmodum, Bartolus dixit, hominē egenū potius à parente diuite quā à filio diuite alimēta petere posse. Nam quisq; ab eo potius alimenta petere debet, qui magis tenetur illi subuenire. Omnis autem hō (ut diximus) magis tenetur patrē egentē alere quā filium æque egentem. Omnis ergo hō egens plus à filio quā à p̄re alimenta petere debet, si uterq; illoꝝ habeat unde illi subuenire possit. Hæc omnia per occasionē obiter diximus, ut inde constaret multo iustius esse, ut filius non uideatur patrē ad supplicium tradidisse, quàm ut p̄r nō uideat̄ filium ad idem supplicium obtulisse. Quia magis tenet̄ filius patrem, à quo id quod est receperat: quàm pater filium diligere. Nam præceptum diuinum, à quo potius quam ab inclinatione naturali sumenda est uis obligationis, magis filium q̄ patrem obligat. Quod uel ex eo facile constare potest, q grauius punitur à Deo filius, qui ab obedientia aut pietate patri debita defecerit: q̄ pater qui nimium durus aut seuerus fuerit erga filium. Qui maledixerit patri suo aut matri (inquit dn̄s) morte moriatur. Quæ maledictio non solum in uèrbis, sed etiā in operibus (ut Hieronymus ait) consyderanda est. Filius etiam proteruus et contumax, qui monita patris audire contempsisset, lapidibus obrui lege Mosayca iubebatur. Pater autem, & si filio maledixisset, aut nimiū seuere & austere illū tractasset, non tam acriter ob hoc à

Exo. 21
Deu. 21

Deo punitur. Multo ergo grauius peccabit filius patrem occidens, quã prẽ filium. Et inde aperte consequit, ut si remittẽda sit pœna mortis filio læsæ maiestatis reo, quem pater iudici obtulit, ne uideatur prẽ filium ad supplicium obtulisse ut dicitur in pręfato. par. Desertorem: eadem rõne sit etiam remittenda pœna mortis patri læsæ maiestatis reo, quem filius iudici obtulerit. Qm̃ (ut diximus) multo iustius est, ut filius non uideatur obtulisse patrem quam pater filium ad supplicium. Occurit mihi alia rõ præter istã q̃ assignatur in illo. parag. Desertorẽ, quę me multo fortius mouet, ut credam iustum esse, ut tam filio quam patri læsæ maiestatis reo, pœna mortis remittat; si alter alterum iudici offerat. Iustum quippe est, ut egregium cuiusq; hominis meritum, non solum illi qui bonũ operatus est, sed etiã alteri pro quo illud obtulerit, opituletur. Nam Deus ipse totius iustitiæ fons & origo, sæpe pp unius meritum multis nedum uni parcit, mortem, quam meriti erant, illis remittens. Nam pp decẽ uiros q
Gen.18 fuissent in Sodoma boni, Deus pepercisset illi, ut non
Gen.19 prorsus deleret eã. Deinde cum subuerteret dñs ciuitates regionis illius, recordat⁹ est Abrahę, et liberauit Lot
Exo.32 de subuersione urbium, in quibus habitauerat. Rursum ad preces Moysi pepercit Deus populo Israel, ut non pderet illum, aut mortẽ quam propter Idololatriæ pecca
Act.27 tum meritus erat, illi inferret. Paulus apostolus refert ducẽtas septuaginta sex animas fuisse à Deo sibi in naui cõdonatas, q̃ omnes à sæua maris tẽpestate absorptę fuissent, & propter meritum Pauli saluatæ sunt. Nec ad solam corporis uitã, sed ad uitam etiã animæ, quæ multo maioris est precij, alteri impetrandam alterius hominis meritũ apud deũ ualet. Nam illi q non ex malitia sed ex infirmitate quadam in peccato permãsit præsertim si ab illo discedere optat. et pro fragilitate sua se ad uirtutem disponit, Deus sæpe ob alterius preces & merita parcit, & grãm qua uitã possit assequi sempiternã, præstat. Qđ aperte probatur, per id quod de quodam paralytico

quem alij Christo saluatori nostro obtulerunt, Matthæus ait. Videns autem Iesus fidem illorum dixit paralytico. Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Ecce uides paralytici peccata remissa propter offerentium fidem. An autem sola offerentium fides, an etiam ipsius paralytici fides fuerit in merito, ego nunc discutere nolo, quoniam satis est, ad id quod intendo comprobandum, quod propter offerentium fidem Deus condonauerit paralytico peccatum. Deinde, Augustinus refert, Paulum Apl̃m fuisse ad fidem conuersum ꝓpter preces, & merita beati Stephani pro illo Deum orãtis. Et de btõ Augustino tunc hæretico Manichæo, ꝑ quo, ut ad fidem catholicam conuerteretur, mr̃ eius assiduas faciebat orõnes, & ĩnumerabiles fundebat lachrymas, beatus Ambrosius dixisse fertur. Impossibile est, ut fili⁹ tantarũ lachrymarũ pereat. Ad preces Chananææ De⁹ filiã illius à dæmonio, à quo male uexabatur, liberauit, & ꝑfectæ sanitati reddidit. Centurionis seruum, qui in domo iacebat paralyticus et male torquebatur, ob dñi preces & meritum, Xp̃s Saluator nr̃ pristinæ incolumitati restituit. Qui omnes (ut sacri doctores sentiunt) non solũ corpore sed anima à Chr̃o sanati sunt ipsomet Saluatore testante qui dixit. Totum hominem sanum feci in sabato. Si unius hominis meritum ualet apud Deũ ad impetrandum ueniam pro alio, iustum est ut etiam ualeat apud homines, præsertim apud eos qui loco dei populis præsunt. Et si cuiusq; hominis meritum pro alio q̃ culpam suam agnoscit ualere potest, æquum est ut meritum patris filio, & meritum filij patri, prodesse possit ad ueniam, cum illorũ alter crimen læsæ maiestatis cõmiserit. Nam Deus ipse cuius exemplo nunc agimus, sæpe ob parentum merita, non solum mercedes plurimas filijs confert: sed mortem & alias plurimas quas merebantur pœnas remittit. Quod uel inde apertissime probatur, quod Deus qui dicit se uisitaturũ, iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartã gñationem, ipsemet

Matt. 9 Ser. 1. & 4. d. S. Ste. Mat. 15 Matt. 8 Ioan. 7 Exo. 20

ait,pp parentum merita,se misericordiam facturꝫ in mille his qui diligunt eum. At nullus merito inficiari poterit,præclarum esse patris in principem meritum,cum ꝓprium filium qui ob eiusdem principis maiestatē læsam morte dignus erat,eidem principi offert ut pro arbitrio suo & illius merito si uoluerit puniat. Talis.n.pr̄ re ipsa oñdit se magis erga principem quàm erga proprium filium esse affectum,& tanto zelo iustitiæ feruere, ut maluerit proprium filium ad punitionem tradere, q̄ ut iustitia,quæ sceleratos homines puniendos esse censet,aliqua ex parte pereat.Pr̄.n.qui hoc agere audet, parꝫ abest,ut Bruto libertatis Romanę conditori æquetur,qui filios suos Tarquini dn̄ationem à se expulsam reducere tentantes comprehensos,ac pro tribunali uirgis cæsos, & ad palum religatos,summum Imperium obtinens securi percuti iussit. Qua in re (ut eleganter de illo Vale-
Valer. Maxi. li.5.c.7 rius Maximus ait) exuit pr̄em ut consulem ageret, orbusq́ꝫ uiuere q̄ publicæ uindictæ deesse maluit. Qui tā præclarum facinus ꝓ rege aut republica est aggressus, ut patris pietate postposita filium lęsæ maiestatis reum iudici offerre non dubitauerit, ab illo ꝓ suo arbitrio puniendum,dignus certe est,ut pro filio intercedens exaudiatur,& uitam saltem impetret filio, qui pro suo crimine mortem meritus erat.Et si iustum est, ut pr̄ filium offerens,uitam filio impetret:multo iustius est ut filius ob eandem cām pr̄em offerens,uitam pr̄is mereatur. Qm̄ (ut ex dictis constat)multo præclarius est facinus multóqꝫ maioris meriti,si filius zelo iustitiæ,aut regalis maiestatis affectu motus,pr̄em offerat quam si pater filiū. Hanc autem sn̄iam de filio offerente patrem docet Angelus in.l. adulterium cum incestu. paragr.liberto.ff.de adulter.sed illam solum probat per rationem datam in illo sæpe dicto.paragraph. Desertorem. Albericus tn̄ in præfacto.par.Desertorem,dicit q̄ licet hæc sit cōis opinio omnium doctorꝫ,ipse tn̄ dubius est an sic iudicaret. Quid igitur de necessitate & iuris ciuilis rigore agendū

ſit, ego homo theologus diffinire non audeo nec uolo, ſed ipſis iuriſperitis diffiniendum relinquo. Hoc tñ conſtanter aſſero, æquum & rationi conſentaneum eſſe, ut filio quem pr̄, aut pr̄i quem filius ob crimen læſæ maieſtatis offert, ſit indulgentia mortis concedenda, & uita miſericorditer condonanda. Poſſet circa hoc moueri q̄ſtio, an idem eſſet dicēdum ſi maritus uxorem aut uxor maritum, ob idem lęſę maieſtatis crimen iudici offerret. Cuius dubitationis cauſa inde oritur, q̀ marit⁹ & uxor pro una carne cenſentur, ac ꝑinde dubium eſt, an uterq; eorꝝ alterꝝ magis diligere debeat, quam p̄rem aut filiū. Siquis dixerit, maritum magis teneri ad uxoris quā ad p̄ris aut filij dilectionem, oportet, ut etiam fateatur grauius eſſe pc̄tm̄, ſiquis uxorem, q̄ ſi p̄rem aut filium occidat. Et inde aperte ſequeretur, ut uxori quam marit⁹ ob crimen læſæ maieſtatis iudici obtulerit, ſit mors quam illa merebatur remittenda. Quia iuſtius eſſet, iuxta hanc ſn̄iam, ne maritus uideatur uxorem ad ſupplicium obtuliſſe, quàm pr̄ filium aut fili⁹ p̄rem. De qua q̄ōne ego nihil in p̄ntiarum diffinio, ſed alijs diſputandā relinquo.

Ad id igitur quod primo inquirebam, nr̄am diſputationem reducens, dico ęquum eſſe & iuſtum, ut pr̄ hęreticus quem filius ob crimen hęreſis, in quod ille relapſus fuerat iudici obtulit, ſit mitius puniendus, quā ſi ob alio fuiſſet accuſatus: & ſit per conſequens indulgentia mortis illi concedenda, ſi ille uerę contritionis ſigna dederit. Quidam iuriſperitus uir certe doctus, cum quo rem hāc conferebam mihi obiecit, dicens nimiam eſſe iuſtitię remiſſionem, ut ſn̄ia illius prędicti. parag. Deſertorem, extendatur etiam ad crimen hęreſis, ſicut ad crimē lęſę maieſtatis. Quia multo grauius eſt diuinam quàm humanam lędere maieſtatem, ut dr̄ in cap. Vergētis, extra de hęreticis, & in cap. Sicut qui eccleſiam. 17. q. 4. Deinde, quia licet ius canonicum & ciuile mutuo ſe iuuent, & ſępe unū alteri ſuffragetur, ut dr̄ in ca. 1. extra denoui operis nunciatione, tñ eccleſia non acceptauit leges Impera

torum, ut per illas causę ecclesiasticę definire debeant, & inde sequitur, ut crimen hęresis quod ecclesiasticum esse constat, per ecclesiasticas sanctiones & non per leges Imperatorum decerni debeat. Rndeo concedens multo grauius esse diuinam, quam humanam lædere maiestatem, iura tn non grauius, imò sępe leuius puniunt eos qui diuinam, quam qui humanam lædunt maiestatem: neque grauius puniunt hæreticos, quàm eos qui humanam maiestatem læserunt. Quod autem obijcitur, crimen hæresis quia est ecclesiasticum, non esse per leges Imperatorum, sed per ecclesiasticas sanctiones decernendum, ex praua rerum intelligentia procedit. Constat.n.in crimine hæresia, duo esse consyderanda. Primum est ipm crimen hęresis, alterum est pœna quæ illi crimini debetur. De primo non est dubium, rem esse omnino ecclesiasticam, ac pinde (ut decernitur in cap. Vt inquisitionis, de hæreticis. lib.6.) nullus nisi iudex ecclesiasticus potest de illo ctimine censere. Nullus iudex præter ecclesiasticum pōt aliquam assertionem diffinitiua snia pronunciare hæreticam, & pertinacem illius defensorem iudicare hæreticum. De altero, hoc est, de pœna crimini imponenda, uarios constat esse iudices, iuxta uarietatem pœnarum, quæ hæreticis infliguntur. Sunt.n.(ut supra per multa huius libri capitula ondimus) quædam spirituales pœnæ hæreticis decretæ, ut puta excōicatio, priuatio ecclesiasticæ sepulturæ, indignitas ad ecclesiastica beneficia. Et de his aut alijs similibus, qm p solas ecclesiasticas sanctiones sunt decretæ, solus ecclesiasticus iudex censere potest. Sunt alię pœnę corporales, è quibus aliquę, tam à ptāte laica quàm ecclesiasticá infligi pñt, ut sunt, infamia, bonorum tpalium confiscatio. De talibus.n. utraque ptās tam laica, quàm ecclesiastica potest leges statuere: & illas contra hęreticos: postquam de illorum pertinacia constiterit, executioni mandare. In his & similibus pœnis infligendis; ius canonicum & ciuile mutuo se iuuant, & alterum alteri suffragatur, & supplet quod alteri deesse contingit.

Est rursus alia pœna de qua nihil prorsus eccl'ia hucusq; statuit, quia per ecclesiasticas sanctiones illam statui nõ conueniebat. Talis est mors, quæ nunquam per ecclesiasticas sanctiones alicui inferre mandatur, ppea q; uiros sanguinum Deus ab altari suo repellit. Nam Dauidem uirũ alioqui sanctissimum, quia sanguinem humanum fuderat, prohibuit, ne templum sibi ędificaret. Et ob hanc causam uiri ecclesiastici, non solum à sñia mortis pronuncianda, uel scribenda, sed etiam ne illius executioni intersint prohibentur, ut dr̃ in cap. Sñiam, extra ne clerici uel monachi. Etsi forte alicubi in iure canonico, mors alicui crimini imponitur. Abbas in ca.1. de homicid. dicit illam esse intelligẽdam de morte spirituali, hoc est de excõicatione, aut de morte ciuili, aut depositione. Ex quibus omnibus constat, mortem quę heretico ob crimen heresis infertur, rem esse ꝓrsus ciuilem & laicam & nullo modo esse dicendam rem ecclesiasticã: quamuis ip̃m crimen heresis pro quo mors infertur, res ecclesiastica dicatur. Et ipsimet ecclesiastici iudices ope re, quod dicimus fatentur. Quia postquam aliquem hereticum pertinacem esse censuerunt, tradunt eum curię seculari, tanquam qui nihil amplius hñt, quod de illo iudicare possint, & rogant iudicem, ut misericorditer illũ tractet, & sñiam mortis contra illum non pronunciet. Et inde apertissime conuincitur, ut in sñia mortis contra hereticos dicenda, inspiciendus sit etiam ille prædictus parag. Desertorem, sicut iuxta iurisperitorũ sñiam inspicitur in criminibus lęsę maiestatis. Quia sñia mortis quę contra hereticum dr̃, non à iudice ecclesiastico sed à laico pronunciatur. Pręterea etsi in illa sñia mortis res esset mista, utpote quę tam ad ecclesiasticam quàm ad laicã spectaret ptãtem, necessario inspiciendus esset ille para. Desertorem, & iuxta illius decretum esset sñia ferenda. Quia ubi ad cãm aliquam, definiendam, ecclesiastici canones deficiunt, legibus Imperialibus uti licet, & aliqñ oportet, ut expresse decernitur in illo cap. 1. extra de no-

1. Par. 17.

ui operis nuncia. Et hęc de.1.ar. dixisse sufficiat.

Superest, ut de secundo articulo, hoc est de filio accusante prem an sit eximendus ab omnibus pœnis, q̄ aduersus filios hęreticoꝶ iura decernunt, & an sint etiam bona paterna illi reddenda. De qua re, quid ego sentiã, duabus conclusionibus explicabo.

Prima conclusio sit hęc. Filius qui prem ob crimen lęsę maiestatis aut hęresis, coràm iudice accusauit, liberãdus est ab infamia & alijs pœnis contentis in.l. Quisqs. parag. Filij.C.ad.l.iul.maiest. & in cap. Siquis cum militibus.6.q.1.Qm̄ cessante ratione legis, necesse est ut mãdatum & dispositio ipsius legis etiam cesset. Nam (ut dicit Abb. in cap. finali de rescriptis) nihil aliud est lex, quã ratio legis quę est uelut mens illius. Et citat Abb. ad huius snię confirmationem, Baldum in.l.non dubium. C. de legibus. Et inde infert legis dispositionem esse extendendam ad illa omnia, in quibus ipsius legis ratio inuenitur. Et inde etiam necessario consequẽs est, ut legis ratione cessante, cesset etiam legis dispositio, pręsertim cũ lex ipsa exprimit rõnem cui ipsa innititur. Nam ubi lex nullam sui mandati aut prohibitionis rationem exprimit etsi ea quam nos putamus esse legis rõnem, ĩ aliquo casu deficiat, non statim censere debemus legis dispositionem non ualere. Quia forte alia, quam non putamus ratione fuit motus legislator, ut talem conderet legem. At ubi ea quam legislator exprimit, ratio deest, ibi etiã illius legis dispositionem deesse censendum est. Quia si alia legislatorem ratio mouisset, eam sicut aliam in ipsa lege expressisset: Ratio pp quam Imperatores Honori9 & Archadius, in illa pędicta.l. Quisqs, censet filios eorum qui regiam maiestatem lęserunt, dignos esse infamia & alijs pœnis quę ibi numerantur, est ista. Quia in illis paterni, hoc est, hr̄ditarij criminis exempla metuũtur. At in filio qui prem pp crimẽ lęsę maiestatis, aut pp crimen hęresis, coràm iudice accusat, nõ est cur paterni criminis exempla metuantur: quia ille prem accusans,

apertissimo

apertissimo testimonio, & argumento euidentissimo ꝓbat & conuincit, se à paterno crimine longissime distare. Et inde apertissime consequitur, ut in tali filio dispositio illius. l. Quisquis: non sit exercenda, in quo ratio eiusdem legis deesse manifeste probatur. Forte hic aliquis respōdebit, uerꝫ esse ꝙ cessante rōne legis cesset etiam eiusdem legis dispositio, sed hoc tunc solū ita fieri oportere dicet qñ effectus legis nō est iam cōsummatus. Nā alias, si lex iam suum obtinuit effectum, etiam si rō legis cesset, legis tñ dispositio cessare non debet, ut notat Philippus Decius in. c. Cum cessante, de appellatio. In hoc autem casu, antequam filius patrem de crimine accuset, iam illa p̄dicta. l. Quisquis, suum obtinuit effectū. Quia omnes illæ pœnæ in illa lege decretæ, sola morte excepta, ut ex discursu literæ constat, sunt ipso iure inflictæ, & inde sequitur, ut a die quo pater crimen cōmisit, ante quam filius illum accusaret, pœnæ illæ suum fuerint sortitæ effectum. Et inde ulterius sequitur, ut quamuis ꝑ filij accusationem rō illius legis. Quisquis, cessare uideatur, illius tñ legis dispositio cessare nō debeat: quia effectus illius erat iam executioni mandatus. Sed hæc rñsio non ualet, quia id quod dicitur quòd effectu legis consūmato, non debet cessare legis dispositio ēt si ratio legis cesset, tūc solum uerꝫ erit, qñ lex ex manifesta rei cognitione procedit ad executionem: non aūt qñ ex sola suspicione procedit. Tunc. n. si constaret suspicionem esse falsam, & ex falsa suspicione fuisse processum ad legis effectum, necessario erit p̄ceptum legis reuocandum, & sic cessante rōne necessario debet cessare lex. In patre, qui manifeste probatur regiam læsisse maiestatem, etiam si postea sui sceleris aperte pœniteret, & manifestis argumentis suam fidelitatem probaret, nunquā ob hoc erit liber ab infamia & alijs pœnis quas ipso iure iam incurrerat. Quia & si tūc rō legis cesset, ipsa tñ lex cessare nō debet: propterea quòd per apertam sceleris cognitionem lex illa suum obtinuit effectum. At, non sic in filio,

qui, etsi à die quo pater crimen cõmisit, incidit in pœnas illas, nõ tñ ob manifestam sui criminis cognitionẽ, sed ob solam iuris suspicionem omnes illas passus est. Oportet igit̃ ut postq̃ ille p̃rem suum de eodem crimine accusans, manifesto argumento probauit ius in tali suspicione fuisse deceptum, declaret̃ esse ab illis pœnis immunis in quas pp̃ solam suspicionẽ fuerat damnatus.

De hac tamen re uolui in hac parte admonere lectorem, ut non putet, idem prorsus ubique dicẽdum esse de infamia & alijs pœnis quæ filio propter crimen patris infliguntur. Nam in filijs illius qui regiam læsit maiestatem, est hoc discrimen, quòd is qui ante delictum patris cõmissum natus est, nullam ex crimine paterno trahit infamiam, nec aliquam ob illud à iure suscipit pœnam: sed omnes illæ pœnæ à iure decretæ eos solum filios cõcernunt, qui post delictum cõmissum nati sunt, ut notatur in. l. 2. C. de libertis & eorum filijs. Nam ex illo loco Baldus colligit legem generalem, ut delictum patris nũquam noceat filio, qui ante illius delictum natus est, sed illi soli qui postea nascetur. Quia hic solus (ut ille ait) cõtrahit maculam ex radice patris iam infecta, alius autẽ non, sed à radice sana. Eadem sñia apertius (ut ego censeo colligi potest, ex. l. emancipato, paragr. fi. ff. de senatoribus. Et de hac re est in Hispania in regno castellæ lex specialis. Nam in libro septẽ partitionum, qui uulgo dicitur, libro de las siete partidas, in secunda partitione, tit. 27. l. 6. circa finem, dicitur. Pero no se entiende. &c. Quæ litera (ut ego existimo) aut ex uitio scriptorum, aut errore impressorum, est aperte corrupta, quia put illic hr̃, nullum protinus uerum sensum reddit. Sed apertus & uerus illius sensus colligitur ex glos. Mõtalui, illic in lingua latina adiuncta, quæ postquam de pœnis regis proditori infligendas, dixerat, cõtinuo post de illius filijs loqns ait. Et eius descendentes ex filijs postea procreatis perpetuo exulent, filij autem ante habiti, ob hoc uel aliud paternum delictum non puniuntur. Hæc Montaluus.

Ex qua glossa ego conijcio literam illius legis supra citatæ, quam corruptam esse constat, esse ad hnnc modum corrigendam. Pero no se entiende delos fijos que ouiessem fecho añ q̃ errasen. Mas de los q̃ despues fixiessen, siendo ellos tã de mal a uẽtura q̃ uiuos fincassen. Ca los de rechos que fallarõ los antiguos de España en todas las cosas alli do pusierõ pena alos fijos por razõ de sus padres, siempre guardaron esto q̃ no ouiessen pena los q̃ sus padres auian engendrado, ante que el fecho malo fiziessen. Et quod sic corrigenda sit litera, aperte conuinci potest per alteram legem quæ hr̃ in eod. lib. partitione 7. tit. 31. l. ultima, ubi postquam lex præcepit mulierẽ prægnantem, & si pœnam mortis mereatur, non occidi quousque pepererit, rõnem reddẽs, hæc uerba subiũgit. Casi el fijo que es nacido no deue recebir pena por el yerro del padre, mucho menos la merece el q̃ esta enel uientre por el yerro dela madre. Hæc ibi. Ex quibus oĩbus constat latum esse discrimen inter filios eorum qui crimine læsæ maie. sunt maculati: ita ut illi soli qui post crimen cõmissum geniti sunt, infamiã & alias iuris pœnas incurrat, alijs, qui ante geniti fuerãt, ab his oĩbus pœnis exemptis. An autem idem ẽt in filijs hæreticorum sit dicendum, ego dubito. Calderinus in consilijs suis, titulo de hæreticis consilio 3. mouet hanc qõnem & post multa hinc inde allegata, tandem dicit, catholicos filios hæreticorum, qui ante quã pater laberetur in hęresim, nati sunt, non esse puniendos illis pœnis quę à iure contra filios hęreticorum statutæ sunt. Sed nõ obstantibus oĩbus illis, q̃ pro hac sententia Calderinus affert, ego magis in hãc sñiam propensus sum, ut credam nullum inter filios hæreticorum hñdum esse discrimen, per hoc quod ante hære sim patris, aut postea geniti sunt. Quià ius canonicum, quod filijs hæreticorum infamiam & alias irrogat pœnas, nullum prorsus inter eos ponit discrimen, ut aperte cõstat per capit. Statutum, parag. Hoc sane. & per cap. Filij, de hæret. lib. 6. Nã in illis duobus locis, papa de fi-

Mõtaluus.

Lex regni castellæ.

Calde.

Iijs hæreticorum loquens nullam ponit inter illos distinctionem, per hoc quòd ante aut post nati sunt: sed solū per hoc quòd patres illorum, fuerunt usque ad mortem in sua hęresi pertinaces, aut ante mortem de suo errore correcti sunt, & unitati ecclesiæ incorporati. Sed ad hoc argumentum rn̄det Calderinus dicens, quòd licet ius canonicum indistincte loquatur de filijs hæreticorum, quia tamen non est eadem ratio particularium contentorum sub illa uniuersali sn̄ia, distinguendi sunt filij ante nati ab illis qui postea nati sunt. Rōnem autem diuersitatis ille dicit esse hanc. Quia qui postea nascuntur, descendunt à sanguine reprobato: & ideo merito suspicandum est, tales illos fore, quales parentes eorum fuere. Filij uero qui ante nati sunt, quia non descendunt à sanguine infecto, ideo non est iustum ut in illis paterni, hoc est, hęreditarii criminis exempla metuantur. Sed hæc rn̄sio nullius prorsus est roboris. Primo, quia ubi lex nō distīguit, nec nos distinguere debemus, ut dicitur in. c. Quod si dormierit. 31. q. 1. & in. c. Solitę, paragr. nobis aūt extra de maiorit. & obed. & in. l Imperator. ff. de postul. & in. l. 3. ff. de offic. præsidis. Et ideo licet in crimine lęsæ maiest. sit ponēdum illud discrimen, non tn̄ in crimine hæresis. Quia leges Imperiales ad quas spectat de crimine illo censere, aliquod ponunt discrimen inter filios patris q regiā aut Imperialem læsit maiestatem, Ius aūt canonicum circa pœnas quas filiis hęreticorum irrogandas esse cēsuit, nullum posuit inter ipsos filios hęr. ticorum discrimē, per hoc quod ante, aut post crimen à patre cōmissum nati fuissent. Et per hoc aperte conuincitur, omnes illas leges, q̄s pro suæ sententiæ confirmatione Calderinus citat, nihil illi suffragari posse. Quoniam etsi in aliis criminibus, ita faciendum esse ius ciuile aperte decernat, in crimine tn̄ hæresis, ius canonicū, ad qd' res hæc spectat, nihil tale fieri præcepit. Præterea, ratio diuersitatis, quam inter filios hæreticorum, qui ante, aut post crimē à patre cōmissum nati sunt, Calderinus assignat, nulla est. Quia & si

ſanguis patris infectus poſſit utcunque filijs nocere, ut in de ad aliqua peccata cõmitenda illi inclinationẽ & quã dam pronitatem habeant, hoc tamen uerum nõ eſt in peccatis illis quæ pure ſpiritualia cenſentur, & nullum hñt cum carne commercium, neq; ullam à carne originẽ trahunt, ut ſunt omnes inuidiæ, multæ ſuperbiæ ſpecies, uidelicet de ſuis meritis confidentia, ſuæ tantum pruden tiæ inniti, alios omnes ad ſui comparationem deſpicere. Hæ omnes ſuperbiæ ſpecies, inter peccata ſpiritualia cẽ ſentur, quæ nullam à carne trahunt originem. Hæreſis autem etſi à carnalibus uitijs aliqñ oriatur, præcipua tamen illius cauſa (ut libro ſequenti dicemus) eſt ſuper bia. Quoniam hæc eſt uera omnium hæreſum parens, à qua potiſſimum omnes hæreſes generantur. Quo fit, ut licet aliquæ ſint hæreſes, quæ à carnis concupiſcentia quodammodo oriantur, multæ tñ ſint aliæ quæ nihil cõ mune cum carne hñt, nec ad illas carnis concupiſcentia ſolicitat, ſed omnis illarũ error à ſola uoluntatis malitia procedit. Circa has igitur hæreſes ſanguis patris quam libet infectus, nihil poteſt nocere filio, ut in illo paternę hæreſeos exempla metuant: cũ tales nõ à carnis cõcupi ſcentia (ut cætera crimina) ſed ab ipſius aïæ ſuperbia o- riantur. Et inde aptiſſime cõuincitur, nullum poſſe dari certum diſcrimen inter filios hæreticorũ, per hoc ſolum ꝙ ante aut poſt crimen à patre cõmiſſum, nati ſunt. Sed forte quis mihi obijciet per ea quæ ſupra cap. 9. huius li bri, cum de infamia loqueremur, diximus. Eo. n. loco de infamia hæreticorũ, quæ ad filios etiam catholicos deri uatur tractantes, probauimus, iuſte illã infamiã ad filios deduci, quia cõplexionem corporis, & ĩclinationes cor porales ſępe filij à parentibus trahũt: & inde ſuſpitio ori tur, ut filij in eoſdem labãtur errores: in quos patres eorũ lapſi fuerunt. Fateor in multis hæreſibus, uidelicet in il- lis quæ à carnis concupiſcentia ortum hñt, hanc eſſe iu- ſtam ſuſpitionis cãm, quamuis nõ ſolã aut, præcipuam. Si pater hæreticus credit, nõ eſſe ieiunandum certis die-

bus,ut Aerius docuit,aut ieiunia nullius esse uirtutis, ut censet Lutherus, aut uirginitatem non esse præstantiorẽ matrimonio,ut Iouinianus dixit,aut in aliã similẽ hęresim de carnis delitijs tractantem lapsus est,filius illius iuste ob hoc metuitur in similes errores qui à carne oriunt, aliqñ fore lapsurum. Si tamen pater in hæresim Arrij, aut Sabellij,aut Nestorij,aut Dioscori & Eutychetis lapsus est,pp solam hanc causam,quòd patris complexionẽ suscepit,non iuste metuitur, ꝙ filius in eandem labat hæresim,in quã lapsus est pater. Quia hrſes istæ, non à carnis concupiscẽtia,ut aliæ,sed à sola mentis superbia, ortæ sunt. Filij autem,non animam rõnalem, sed solam carnẽ à parentibus suscipiũt. Et ob hanc causam ego capite nono huius libri,cũ de infamia hæreticoꝶ,quę usq; ad filios eoꝶ deriuatur,tractarem,non dixi hanc solam esse causam quòd illa usque ad filios deducatur, quia illi corporis complexionem,ac proinde inclinationes ad uitia à parentibus trahunt,sed aliam addidi rõnem, quę mihi potior uidetur. Quia uidelicet ex amore quo erga parentes suos afficiũtur,ferè semper procurant esse parẽtum suoꝶ imitatores. & sæpe ad eoꝶ imitationem nitũtur uitam suam cõponere. Et ob hanc causam, cap.8. huius libri probaui patriam potestatem,quam parentes in filijs suis hñt,iuste ab hæreticis parentibus ablatã esse, ne filij ex amore quo erga parentes afficiunt,et ex longa conuersatione cum parentibus habita criminis paterni fiãt imitatores. Hæc aũt parentum imitatio, non distinguitur in filijs per hoc quòd ante aut post, nati sunt, & inde conuincitur,ut in crimine hæresis quod non semper à carne oritur, non sit ponendum discrimen inter filios hæreticorum,per hoc quòd ante aut post crimen à patre commissum nati sunt: præsertim,cum ius canonicum ad quod hæc res spectat,nullum inter filios hæreticoꝶ posuerit discrimen,sicut ius ciuile posueerat inter filios eoꝶ qui regiam aut Imperialem læserunt maiestatem. Deinde constat,ultionem parentum sępe in filios deriuari,pp

solam sceleris grauitatem, ad incutiendũ alijs terrorem, ut in filio bastardo, q absq; culpa sua, non tñ sine cã à mi nisterio altaris prohibet̃. Et hanc puto esse potiorẽ cãm pp quam filijs hæreticoꝝ quamuis catholicis, tot pœnę sunt à iure inflictæ: ad sceleris uidelicet grauitatem denotandam, & alijs per hoc timorem incutiendũ. Quę rõ cum in omnibus hæreticoꝝ filijs æque militet, conuinci tur inde ẽt nullum esse inter illos ponendum discrimen.

Secunda conclusio. Filius qui patris hæresim iudici re uelauit, illius perfidiam aperte demonstrans, dignus est ut bona quę ex patre iure hæreditario illi competere po terant, non auferantur ab eo, sed omnia in mercedem suæ uirtutis illi reddantur. An aũt ex iuris scripti rigore & necessitate ita, ut hęc cõclusio dicit, faciendũ sit, mihi non cõstat, & ideo de sola cõgruentia & quadam naturali æqtate loquor: ut æquũ sit et rõni naturali congruũ, sic fieri quemadmodum in nr̃a conclusione dr̃. Aliquos iurisperitos legi qui ita faciendum esse docent, nullus tñ illoꝝ quos uidere licuit, citat textum per quem illa con clusio aperte ex iure probari possit. Doctor Palacios ru uios in repetitione capit. Per uestras, extra de donatio. inter ui. & uxo. dicit bona patris esse reddenda filio, qui patris delictum reuelauit, etiam si pater damnetur per. l. Quisquis. C. ad. l. Iul. Maiest. Pro huius tñ sñiæ probatio ne, neque ullam legem ex iure ciuili, neque canonem ex iure canonico citat: sed solam quandam constitutionem Federici Imperatoris. Repertorium inquisitionis eãdem sñiam docet, ĩ uerbo Filij par. Sed circa supradicta. Et ad suæ sñiæ confirmationem, solum etiam citat illam Fede rici constitutionem In qua, postquam uarias contra hæ reticos & eorum filios pœnas statuit, hæc tandem quæ sequuntur, adiungit. Nec quidẽ à misericordiæ finibus duximus excludendũ, ut si qui paternæ hæresis nõ sequa ces, latentem patrum perfidiam reuelauerint, quacunq; reatus illoꝝ aĩaduersione plectantur, prædictæ punitio ni non subiaceat innocentia filiorum. Hęc sunt uerba cõ

stitutionis Federici. Quæ constitutio, si aliquid uigoris habet, in illis tm̄ terris quæ Imperatori subduntur, uim suam habebit. Quod autem repertorium dicit, illam Federici constitutionem cōfirmatam esse per ecclesiam in capit. Vt inquisitionis, de hæreticis. lib. 6. fallitur. Qm̄ etsi constitutio illa ibidē laudetur, & confirmetur, non tn̄ absolute & vl'iter, sed cum limitatione confirmatur per hæc uerba. Quatenus (inquit papa Bonifacius) Dei & ecclesię sanctę suę honorem promouent, & hęreticorum exterminium prosequūtur, & statutis canonicis nō obsistunt. Ecce uides qua limitatione summus Pontifex illas Federici constitutiones confirmauit. Igitur ubi ea ī constitutione Federici decernuntur, quę alijs sacris canonibus sunt contraria, conuincitur ea non esse per papam ibidem approbata. Filij autem hæreticorum, etiam si ipsi sint catholici, absque ullo discrimine sunt iure canonico ab hæreditate paternorum bonorum exclusi: ut patet in cap. Vergētis, extra de hęreticis. Quo fit, ut cōstitutio Federici pro ea parte qua iubet, bona paterna reddi filio, qui hæresim patris latenter reuelauit, non sit per papam confirmata: quia repugnat id quod dicitur in cap. Vergētis, ubi sine ulla limitatione, filij hæreticorum excluduntur ab hæreditate paterna. Cum itaq; ex iuris rigore & necessitate, non constet bona patris hæretici esse reddēda filio catholico, qui patris hæresim latētem reuelauit, ego solam huius rei æquitatem uolo ostendere, & probare æquum & rationi cōgruum esse ut ita fieri præcipiatur. Nam æquum & iustum est, ut bene & studiose agenti, præmium reddatur, præsertim si in opere quod studiose agit, principi, aut reipublicæ seruit. Alioqui, pauci essent, qui ad uirtutis opera mouerentur, si omnis spes præmij ab operibus bonis tolleretur. Qm̄ et si multo melius sit solo uirtutis amore, quam per spem præmij, opera studiosa exercere, multo tn̄ plures sunt, qui per spem præmij, quam qui solo uirtutis amore, mouentur ad bonū. Ideo Paulus talem hominum conditionem agnoscēs, ut

rariſſimi ſint, qui omni præmio ſecluſo moueãtur ad uirtutem, dixit: Credere oportet accedentem ad Deum, quia eſt, et q inquirentibus ſe remunerator ſit. Hoc ideo Paulum dixiſſe conſtat: quia niſi homines crederẽt Deũ præſtare mercedem his, qui ſeruiunt illi, nulli, aut quàm rariſſimi eſſent, qui gratis uellẽt illi ſeruire. Nam Dauid ille prophetarum eximius, inclinauit cor ſuum ad facien das iuſtificationes Dei, ꝓp retributionem. Et Moyſes ille, quem ob eximias illius uirtutes Deus Iſraelitici populi ductorem, & legislatorem inſtituit, & cum quo Deus quaſi amicus cum amico loquebatur, aſpiciebat (ut Paulus de illo refert) ĩ remunerationem, ut magis eligeret affligi cum ppl'o Dei, quàm tp̃alis peccati hr̃e iocunditatem. Si iſti tales, ac tanti uiri Deo ſeruientes, aſpiciebant in retributionem, quam ſuis meritis dandam ſperabant, quis iam tantus erit, ut omni ſpe remunerationis ſecluſa, Deo ſeruire, & illi per omnia obedire uelit? Et inde aptiſſime conuincitur nullum Principem, nullamq́; rempublicã, hoc ſibi iuſte arrogare poſſe, ut uelit ſubditos ſuos ſine ulla præmij ſpe de ſe bene meritos eſſe: ſed oportet eos iuxta meritoꝝ diuerſitatem, benemerentibus diuerſa polliceri præmia, ut quiſque ad tãto maius ſeruitium Principi exhibendum anhelet, quanto maius inde ſperat præmiũ. Vnde btũs Gregorius Maximiano Ep̃o Syracuſano ſcribens, ait: Iuſtum nanq; eſt, ut illi conſequãtur ſtipendium, qui pro tp̃e ſuum commendare reperiũtur obſequium. Hæc Gregorius. Et citantur à Gratiano in capit. Charitatem. 12. q. 2. Et hoc ipſum agnouerũt Honorius, & Archadius Imperatores in illa. l. Quiſquis. paragraph. Sane. C. ad. l. Iul. maie. ubi illum, qui initam factionem prodiderit, premio ab illis, & honore decorandũ eſſe promittunt. Si is, qui alium hoĩem, nullo ſanguinis uinculo ſibi coniunctum, accuſat, probãs eum læſæ maieſtatis reũ, dignus eſt, ut pręmio, & honore decoretur, multo certe dignior erit præmio et honore, qui zelo uirtutis accenſus ꝓpriuꝫ patrem de eodẽ crimine ac-

Heb. 11
Pſ. 118.
Heb. 11
Grego.

cuſare non reformidat. Is enim deſiit eſſe filius, ut fidelē ſubditum ageret, & orphanus uiuere, quàm Principis incolumitati deeſſe maluit. Præterea ſi is, qui ſtudio ueræ laudis accenſus (ut illi Imperatores aiunt) proditorem reuelat, ut Regiam maieſtatem ſeruet illæſam, præmio, & honore dignus eſt, multo iuſtius eſt, ut qui ſtudio fidei catholicæ accenſus, hęreticum prodit: pręmio, & honore decoretur, propterea quòd eccleſiam catholicam, quę cunctis Imperatoribus eſt maior, & melior, uult ſeruare illæſam, ut excluſa ab ea omni hęreticorum ueneno, nullum ex his membris, quę ſibi per fidem uniũtur, ab ea per hęreſim abſcindatur. Sicut enim multo grauius eſt diuinam, quàm humanam lędere maieſtatem, ut dicitur in cap. Vergentis. extra de hęreti. Ita è contrario, multo melius eſt diuinæ, quàm humanę ſeruire maieſtati, & diuinę, quàm humanę maieſtatis honorem zelare. Rurſum is, qui reuelat coniurationem cõtra Romanum Pontificem initam, etiam ſi ſit particeps criminis, non ſolum purgatus à culpa: ſed etiam remuneratione, quę non ſit indigna ſubleuari pręcipitur, in capit. Siquis Papa. 79. diſt. Et hinc apertiſſime colligitur multo iuſtius eſſe, ut filius catholicus patris hęreſim reuelans pręmio donetur, cum hic non ſit particeps criminis paterni, ſicut ille. Siquis forte dicat maius, & grauius eſſe hęreſis crimen, q̃ꝫ coniuratio contra papam: ac proinde non eſſe ęque iuſtum, ut hic pręmio donetur, ſicut ille: is certe ſic dicens potius ex ſuo dicto noſtram colliget ſniam, quàm ſuam. Nam ſicut grauius pctũ eſt hęreſis, q̃ꝫ cõiuratio, aut quoduis aliud crmen lęſę maieſtatis: ita ex oppoſito maius bonũ facit, qui reſiſtit hęreſi, q̃ꝫ qui reſiſtit coniurationi: & ita maiori pręmio eſt dignus. Forte qs dicet, fatendo dignum eſſe, ut talis filius pręmio donetur: ſed ſatis magno pręmio illum donatum eſſe dicet, per hoc ꝙ à pœnis. quę illi ob patris delictum erãt à iure inflictę, ſit liberatus, nec opus eſſe, ut bona paterna illi pro pręmio reddantur. Sed qui ſic dixerit, ni-

mium à ueritate errabit, & oftendet fe non intelligere, quanta fit differētia inter declinare à malo, & facere bonum. Sunt.n.hæc duo ualde diuerfa,& à fe inuicem feparabilia,quibus alia duo etiam ualde diuerfa refpondēt: quæ funt liberari à pœna,& donari præmio. Huic boni initio,quod eft,declinare à malo,refpōdet alterꝝ, quod eft,liberari à pœna. Non.n.per hoc folum, quis liberatē à pœna,ꝙ bene agit:fed per hoc,quòd declinat à malo. Nam alioquî,is qui nec bene,nec male agit:ficut eft dormiens,non liberaretur à pœna. Soli igitur bonæ operationi refpondet præminm. Et inde conftat aperte filiū, qui patrem de hærefi accufat, per hoc folum liberari à pœnis,quæ alioqui fuiffent fibi infligendæ, quòd cōftat eum non effe paterni criminis imitatorem, nec iufte in illa paternæ iniquitatis exempla effe metuenda. Sed qa non folum eft liber à culpa paterna, uerum etiam præclarum infuper facinus addidit patris hærefim reuelando:ideo opus eft,ut non folum liber à pœna:fed prȩmio dignus cenfeatur. Et fic dignus effe conuincitur, ut illi bona paterna reddantur.Accedit ad hæc omnia, id qđ concordi fnīa omnes theologi docent, iuftum omnem in quouis bono opere, quod pro altero egerit, prius fibi,ꝙ̄ alteri mereri,nec alteri mereri poffe,q fibi ipfi non meretur. Et inde theologi colligunt eum,qui in peccato mortali,& cum uoluntate peccandi perfiftit, quamuis inftantiffime, & feruentiffime pro alio peccatore Deum oret, nihil illi ad animæ falutem mereri, ꝑpea ꝙ fic exiftens:nihil fibi ipfi mereri poteft. Filius,qui patris crimen reuelauit(ut fupra in.1.art.huius quæftionis oftēdimus)meretur,ut pater ab eo oblatus mitius puniatur, quàm fi ab alio proderetur: ergo iuftum eft, ut fibi ipfi aliquid mereatur:cum multo facilius fit fibi ipfi, quàm alteri mereri, & certum fit, ut prius fibi quifque, quàm alteri mereatur. Hæc funt,quæ de hac re pro æquitate, & congruentia præfatæ fecundæ conclufionis dici poffe mihi uidentur: quamuis illa (ut dixi) nullo modo ex

iuris rigore, & necessitate probari possit. Et inde infero, ut filius quantumlibet sit catholicus, & quamuis patrē de hæresi conuicerit, non sit tutus in conscientia, bona patris, quæ illi iure hęreditario competere poterant sibi ipsi capiendo, & retinendo. Quia cum hoc non sit illi à iure concessum, oportet illum iudicis sniam expectare à quo hæreditas patris, aut similis alia res, pro suæ uirtutis præmio concedatur, prout in alio casu fieri decernit. in. l prima. C. quibus causis ser. præ. lib. accipiunt. Ante iudicis ergo concessionem male ageret filius, qui patris crimen reuelauerat, bona patris retinendo.

Multa alia ad hęreticorū pœnas pertinentia potuissem in hoc secundo libro pertractare, quæ omnia multiplici ratione motus prætermisi. Nam eorū aliqua adeo sunt aperta, ut uel mediocriter doctum latere non possent. Deinde si quæ forte difficilia, & recondita sunt, de quibus nihil in hoc secundo lib. disserui, ea non ad pœnas (ut ego arbitror) spectant: sed ad solos processus per quos iudex ad sententiam dicendam progreditur, spectare puto. Quæ cum sint ab eo, quod à principio operis dicere statui, lōge diuersa necessario sunt à me omissa, ne longe ab scopo me diuertisse à multis accusarer. Accedit ad hæc illarum rerum qualitas, & conditio. Nam ea, quę omisimus talia sunt, ut melius de illis iurisperiti, quàm theologi disserere possint, & ob eam potissimam causam illis necessario relinquenda esse censui.

FRATRIS ALFONSI DE CASTRO Zamorensis, ordinis minorum, in tertium librum de iusta hæreticorum punitione,

PRAEFATIO.

Visquis populi regendi curam habet, si iuste, & sancte suum cupit exequi ministerium, id præ omnibus optare, & pro illo assequendo nihil intentatum relinquere debet, ut nulla perpetrent scelera, quę nisi remissus, & prorsus negligens hřri uelit, sit necessario puniturus. Nam qui flagitia, quæ punire ualeat in subditis suis optat, & quærit, is non Rex: sed tyrannus, non pastor: sed lupus, non iudex, sed carnifex merito censendus erit. Nec satis est Regi, aut Epo, aut cuiuis alteri regiminis curam habenti, q crimina, aut scelera nulla cõmitti optet: sed opus est, ut diligenter procuret, & totos huic rei neruos impendat, ut hoc ipm, quod optat, eueniat. Nam si ob illius negligentiam aliquod hoꝝ contigerit, id omne illi erit merito imputandum, & de omni tali illum Deo rationẽ exactissimam reddere oportebit. Oportet.n. ut oẽs mundi rectores quocunq; nomine illi censeantur, intelligant se non in hoc sclum à Deo positos esse, ut crimina puniãt: sed potius, ut id primum procurent, ne ulla scelera perpetrentur. Rector.n. & populi gubernator bonum, & pium medicum in hac parte imitari debet; qui si tuendæ alicuius hominis salutis curam suscepit, non solum nitiť illum postq; ęgrotauerit, pristinę restituere saluti: sed ne in morbum aliquem incidat oẽm adhibet diligentiam. Si medicum imitari dedignantur Principes, aut Epi, aut quiuis alij orbis rectores, uel Deum ipm, qui totius mũdi sapientissimus est gubernator, & rector, non est cur imitari dedignentur. Inspiciant ergo illum omnes Christiani orbis rectores: etsi recte, quę illis cõmissa sunt administrare cupiunt, faciant iuxta diuinum exemplar, qď

illi s sacra ostēdit scriptura. Deus siquidem (ut sacrę nos docent literę) neminem perire cupit: sed uult omnes nos saluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire. Neminē certe perire uoluit, aut à recta iustitiæ linea, uel latum pi lum discedere: qui ne ullus unq̃(nisi ultroneus & lubēs) errare posset, certissimam omnibus, qua uitam possent assequi sempiternam uiam ostendit, paratus præterea semper iuuare omnes, qui suo destituri auxilio frustra il-lam assequi conarentur. Docet Deus bonum, hortatur
1. Ti. 2 ad illud, promissis allicit, flagellis prementibus urget, incipientes iuuat, progredientes comitatur, & fouet. De quouis peccato ne incauti in illud incidamus sępissime admonet. Si nos peccato proximos uidet, acerbissimis pœnarū minis nos ab illo deterret. Si iam collaben tes conspicit, supponit manum suam, ut nõ collidamur. Quia hostes nos circunstant, qui nos ad pctm̃ semp im-pellere conantur, amicos, ne dicam pędagogos, nobis angelos contulit, qui nos contra hostes iuuarent, et qua possent parte ab illis tuerentur. Tam feruentem deniq; uoluntatē conseruādi nos in bonitate, & à malitia auertendi Deus habet, ut pro hac re nihil illum prętermisisse uideatur. Fateamur ergo omnes cum propheta, atq; ut acceptū Deo feramus, necesse est: q nisi Dñs adiuuisset nos paulominus in omne pctm̃ lapsi fuissemus. Hanc igitur immensam Dei misericordiam, & uigilantissimā, quam nostri perpetuam ille curā habeat, uel aliqua ex parte imitari deberent quotquot Dei loco p̃sunt, quos ille ad sui ppl'i gubernationē uarios īstituit ministros, ut quemadmodum illum in pręlatione imitātur, ita etiam imitentur in cura & diligentia, ut omnes, quas potuerint exerceāt uires, ut subditos suos ī uirtute custodiāt, & à uitijs auertant. Quod si tam exactam circa reliqua omnia scelera oportet rectores adhibere diligentiam, ut illis ne oriantur, occurrant: tanto instius est, ut eam ip sam diligentiam ne hæreses nouæ oriantur, aut ueteres reuocentur, adhibeant. quanto hęresis reliquis omnib⁹

peccatis noscitur esse peior, atque pestilentior. Si diligenter uigilare debent rectores, ne furta, homicidia, adulteria, aliaq; id genus crimina in pplo fiant, multo iustius est, ut diligenter attendant, ne hæreses in pplo oriātur, quæ multo plus nocumenti pñt toti populo inferre. Hæresis.n.sola est quæ totius Christianæ religionis fundamētum, quod fides est, impetit, atque prorsus euertit, quo sublato reliqua omnia, si quæ aderant bona, statim corruere est necesse. Cum igitur tanta necessitate Xpiani orbis rectores nō solum hęreses extinguere, sed illas ne insurgant impedire cogantur, ne solam nudam monitionem eisdem rectoribus prębuisse uidear, decreui in hoc tertio libro uiam certam illis ostendere, qua, si uolunt, facile possunt hæresibus, ne oriantur, occurrere.

Multas esse uias docetur, quibus commode possunt hæreses impediri, ne oriantur, & de una illarum specialiter disseritur in hoc Cap. 1.

Quoniam necessarium est principibus, & alijs omnibus totius reipublicæ Christianæ rectoribus quocunque nomine illi censeantur, ut diligenter omnes iuxta suæ p̄lationis obligationem, & potentiam inuigilent, atque laborent, ut nullæ unquam oriantur hęreses: ideo operæpretium me factum existimaui, si uias aliquas, qbus hoc cōmode fieri possit, illis ostendero. Vias autem ad id faciēdum, etsi multas alij forte possent docere: ego tñ unā latissimam, & certissimam uiam ostendā, quæ tñ postea in uarias diuiditur uias. Oportet.n. omnes auferre occasiones, quæ possunt ansam hæresibus præbere, euellere omnes radices, ex quibus perspicuum est hæreses facile posse nasci. Hæc mihi re uera uisa est certissima, & rectissima uia, qua cōmode pñt hæreses, ne oriantur, impediri. Nam sublata causa necesse est etiā tolli effectus, qui ab illa prodire debuissent. Nec melius res aliqua impediri potest, ne oriatur, quàm si causas omnes, quæ illam gignere possent sustuleris. Hoc igitur cū sit adeo notissimum, ut nemo possit inficiari, superest hæresum radices oñdere, ut illis aperte oñsis, ad illas euellēdas prin

cipes omnes accingantur, & sic ne hæreses nascantur, efficiant. Radices, & causæ hæresum uariæ sunt, & duplici nomine censentur. Quasdam dicere possumus intrinsecas eas uidelicet, quæ latent, & fixæ sunt in animabus eorum, qui hæreses tenent. Aliæ causæ, & radices dicẽtur extrinsecæ, aut si mauis externæ, & sunt illæ, quæ foris sunt, & extra personam illam, quæ est in hæresim lapsa. De causis intrinsecis hoc solo cap. disseremus: q̄m istarum ablatio magis ad singulas quasq; personas, quàm ad principes, aut rectores, spectat. De alijs uero extrinsecis causis, quæ multę, & uarię sunt, et facilius à principibus possunt auferri, per multa cap. pertractabimus. A' causis igitur intrinsecis incipiens: dico certissimam, & indubitatam, atq; pręcipuam hęresum causam esse propriũ hominis pctm̃. Et hoc aperte declarauit Salomon, qui de puero ante tp̃s ex hac uita sublato loquens, ait: Ra-
Sap. 4. ptus est, ne malitia mutaret intellectũ eius. Quibus uerbis nos docet malitiam esse tam potẽtem, ut intellectũ hominis ex uno iudicio uero in aliud falsum, atq; peruersum mutare ualeat. Nam uoluntas (ut experientia nos docet) sæpe trahit ad se iudicium rationis, ita ut intellectus ea iudicet bona, quę uidet uoluntatem amare, & illa dicat esse mala, quę scit uoluntatem odisse. Propterea Aristoteles in Ethi. censet omnem malum esse ignorantem. Quod non ideo illum dixisse putandum est, q existimauerit omnẽ malitiam uoluntatis ab ignorantia oriri: sed potius econtrario: quia ex omni uolũtatis malitia aliqua oritur ignorantia, quę iuxta mensuram affectionis ipsius uoluntatis crescit, aut minuitur. Licet uoluntas (ut Augustinus ait) non possit uelle, aut nolle, nisi id, quod est ab intellectu pręcognitum, non tñ opus est, ut antequam uolũtas uelit aliquid, aut nolit, intellectus illud iudicet esse bonum, aut malum: sed satis est, ut simplici cognitione illud pręcognouerit, nulla prorsus bonitatis, aut malitię habita ratione: prout quotidie contingit in his, qui sine consilio, & deliberatione operantur,

tur,non considerantes,an bonum sit an malum id,quod facere decernunt.Post hãc uolũtatis electionem,intellectus sæpe iudicat iuxta uolũtatis imperium,& inde oritur,ut homo sic iudicans peccet. Nam licet in intellectu non possit esse peccatum,ꝑpea quòd ille non libere operatur: est tñ peccatum in uoluntate à cuius imperio, & affectione mouetur intellectus, ut hoc aut illud iudicet. Impotens siquidem,& effrẽnata affectio uoluntatis ꝓrsus euertit iudicium rationis. Et hoc est, quod ait Iob: Animæ esurienti etiam amara dulcia esse uident̃.Et hæc est illa cæcitas animæ,quæ à malitia uoluntatis causat̃. Nam de Iudæis,qui odio, & inuidia moti Christũ saluatorem nostrum occiderunt,Salomon loquẽs ait: Malitia eoꝝ excæcauit eos.In principio quidem ex scripturis sacris,& tempoꝝ coniecturis,& ex mirabilibus per eum factis bene intellexerunt Christum saluatorem nostrum esse ueꝝ Messiam in lege promissum,cum uidelicet(iuxta parabolam Saluatoris) dicebant: Hic est hæres,uenite,occidamus eũ.Sed postea quia illoꝝ malos mores arguebat,& increpabat, irreconciliabili odio illum persequebantur: & quia populum illi nimium affectum,atq; credulum uidebant inuidia in illũ exarserũt. Quæ adeo illoꝝ mentes occupauit, ut illos prorsus excæcauerit,ne uera de illo iudicare possent, aut bene aliquid de illo sentire. Et iuxta hoc tp̃s accipiendum est, quod Paulus ait: Si cognouissent: nunquam dñm gl'iæ crucifixissent.Cognouerunt enim illum (ut dixi) sed qñ crucifixerunt, iam non cognoscebant: quia malitia illorum (ut dixit Sapiens) excæcauit eos. Et hoc mihi significasse uidentur philosophi,& poetæ: cum amorem pingere uolentes cæcum illum pinxerunt. Qua pictura nos docere noluerũt affectus nostros causam esse apertissimám,ꝙ sæpe in iudiciis nostris erramus, & cæcutimus.Ex qua mentis cæcitate facillime hæreses oriũtur. Ideo Anselmus exponens illud Pauli ex epl'a ad Ephesios: Vt non circunferamur omni uento doctrinæ in ne-

Iob.6. Sapi.2 Mat.21 1.Cor.2 Ephe.5

Anſel. quitia hoīum, ait: In nequitia hominum dixit: quia hæreſis non eſt, niſi in anima ſubdita peccatis: quia peccata cōmiſſa ſunt cāæ, ut deus permittat eos errare in barathrum hæreſis. Hæc ille. Ob hanc cām dæmones generis humani acerbiſſimi hoſtes uolentes in uarios errores, & hæreſes hoīes protendere, prius illoꝝ uoluntates ad peccata ſolicitant, ut illæ ardenter affectę, intellectus ſuos poſtea in eandem ſnīam uenire faciant. Hoc enim optime intellexerat Dauid, cum dęmones ipſos alloq̄ns
Pſa. 118 dicebat: declinate à me maligni, & ſcrutabor mandata Dei mei. Timebat quidem in ſcrutinio mandatoꝝ Dei errare, ſi malignoꝝ ſpirituum tentationes uoluntatē ſuā in peccatum impuliſſent. Quod etiam in Palęſtinis illis figuratum eſſe cognoſcimus, qui (ut ſacra refert hiſto-
Gen. 29 ria) puteos, quos Iſaac foderat, terræ congerie replebāt, ne ullam ex illis Iſaac claram poſſet haurire aquā. Putei illi profunda ſecreta ſacræ ſcripturæ, aut myſteriorū diuinorum mihi figuraſſe uidentur, propterea quòd Salo-
Pro. 18. mon ait: Aqua profunda, ſapientia in corde uiri. Ille ergo cum Iſaac puteos fodit, qui reconditos ſacræ ſcripturæ ſenſus, & Dei profunda myſteria inquirit. Sed hos puteos occulte terra replent Palęſtini: q̄a nobis diuina myſteria inquirentibus dæmones terrenas ingerunt cogitationes, quib⁹ nos ad peccata, ſi poſſint, aut allicere, aut impellere ualeāt, ut amore terrenaꝝ reꝝ repleti ueræ doctrinæ aquā haurire non poſſimus. Cum igitur ex ſupradictis iam manifeſtū euadat, errorem ītellectus ex peccato, & ex malitia uoluntatis oriri: fit inde, ut quemadmodum uaria ſunt in hoībus uitia, & peccata, ita etiā uariæ ſint in eiſdem radices uariaq́ꝫ ſemina, ex quibus uariæ etiam poſſunt hæreſes oriri. Aliquando hæreſes oriuntur ex ſuperbia, & ambitione, aliquando ab auaritia, aliquando à carnis illecebris. De ſuperbia non oportebat longam protendere diſputationem, ut illam oſtendamus eſſe hæreſum radicem, cum aperte dixerit
Eccl. 20 Sapiens illam eſſe omnis peccati initium. Sed licet ſup-

bia ſit omnium peccatorum parens, & origo: ſpeciali tñ quadam rõne dici poteſt magis eſſe hæreſum mater quàm cæterorum omnium peccatorum, ꝓpea quòd hæreſes omnes proximius oriuntur à ſuperbia, quàm reliqua omnia uitia. Nã ſuperbia efficit, ut plura, quam par eſt homo de ſe ſentiat, plura ſe ſcire putet, quam re uera ſcit, plura ſe poſſe exiſtimet, quam poteſt, & inde euenit, ut ſuis uiribus, ſuæq́ prudentiæ nimium fidens facillime erret, putans ſe ſuis uiribus difficillima quæq́ poſſe intelligere, & occulta ſacræ ſcripturæ myſteria propria uirtute poſſe penetrare. Contra tamen Dauid ſentiebat, qui ait: Da mihi intellectum, & ſcrutabor legem tuam. Et iterum: Reuela oculos meos, & conſiderabo mirabilia de lege tua. Ideo uiri illi, qui turrim Babel ædificantes cœlum conſcendere uoluerunt aliquibus ſacris doctoribus hæreticos ſignificaſſe ſunt uiſi: qui cœlum etiam ut illi conſcendere nituntur, quando proprio ingenio freti ſecreta cœleſtia ſe poſſe rimari contendunt. Eucherius enim libro ſecundo ſuper Geneſim, capite ſeptimo, iuxta hunc ſenſum illam hiſtoriam interpretatur. Magna quidem ſuperbia eſt ambulare in magnis, & in mirabilibus ſuper ſe: aliorum omnium iudicia, & ſententias contemnere, ſuo iudicio tantum tribuere, ut illi ſoli plus quam cæteris omnibus fidat. In pœnam tãtæ ſuperbiæ Deus illos ignorantiæ cæcitate percutit, ut non intelligant multa: ſed peſſime errent in illis, quæ ſi humiliter de ſe ſentirent, facillime intelligere ualerent. Nam de huiuſmodi ſuperbis, qui multa de ſe opinantur Paulus ait: Obſcuratum eſt inſipiens cor eorum, dicentes enim ſe eſſe ſapientes ſtulti facti ſunt. Et Salomon in Prouerbijs ait: Vbi humilitas, ibi erit & ſapientia. Quibus uerbis ignorantiam, & errorem uidetur ex oppoſito tribuiſſe ſuperbiæ, Et beatus Gregorius ait: Lumen ueritatis elatis mentibus abſcõditur. Ideo hæreticis elatis, qui iudicium ſuum totius eccleſiæ iudicio præponere non uerentur, Deus per Ezechielem prophetam mi-

Pſa. 118 · *Gen. 11* · *Rom. 1* · *Pro. 11.* · *Grego.* · *Ez. 13.*

natur sic inquiens: Væ prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil uident. Prophetas insipientes hic dixit hæreticos, quibus eo, quod spiritum suum, & non Dei sequuntur, datur cæcitas in pœnam, ut nihil uideant. Nam beatus Hieronymus in commentarijs super Ezechielem, præfata uerba Ezechielis censet de hæreticis esse intelligenda sic inquiens: Cum prophetarum nomen secundum regulam scripturarum bonis, malisque commune sit, in eo differunt: quod boni prophetæ dicuntur esse sapientes: mali autem stulti, & insipientes. Quorum alterum refertur ad ecclesiasticos uiros: alterum ad omnes hæreticos, qui Dei spiritum relinquentes sequũtur spiritum suum: quia nequaquam diuino instinctu: sed proprio corde uaticiniantur: unde & nihil uident. Hæc Hieronymus. Ex quibus uerbis apertissime constat, inde hæreticorum omnium hæreses oriri: quia illi superbia elati spiritum suum sequi uolũt. Nam si spiritum ecclesiæ qui utique est spiritus Dei, sequi uoluissent nunquam aberrassent à recta fidei catholicæ regula. Sed hæc de superbia in genere dicta sunt. Quapropter de quadam illius specie, quæ ambitio, seu immoderatus honoris appetitus dicitur, aliquid addere oportet, ut in specie ostendamus illam esse apertam hæresum causam. Omnes ferme hæretici præsertim hæresiarchæ honores huius mundi appetunt, uolunt ab omnibus æstimari, & in pretio magno apud omnes haberi: quod cum alia uia se assequi non sperent, hæreses nouas confingere procurant, ut per illas magistri dicantur, & populi duces. Præterea notissimum est ambitionem fuisse plurimorum schismatum causam: quia uolentes multi præesse alijs, & nolentes subijci, discesserunt ab obediẽtia illorum, quibus subesse debebant, & sic schisma fecerunt. At nullũ est schisma (ut Hieronymi uerbis utar) quod nõ sibi aliquã hæresim cõfingat, ut recte ab ecclesia recessisse uideatur. Hæc Hieronymus super epl'am ad Titum. Ex primo igitur ad ultimum gra-

Hiero.

datim progredientes euidenter colligemus ex ambitio ne sæpe hæreses nasci, quoniam ex ambitione orit̃ schis ma, & ex schismate hæresis. Primam quæ, post Christi in cœlos ascensionem, orta est hæresis, ambitio peperit. Nam Simon ille Magus, cuius in actibus apostolorum Lucas meminit, fuit (ut Eusebius Cęsariensis refert) primæ hæresis inuentor, tam furiosa ambitione uexatus, ut conatus fuerit pro Deo à populo haberi, & ut talis adorari, quod postea dæmone solicitante, & Deo permitente assecutus est. Nam Iustinus martyr in Apologetico quem pro fide nostra ad Imperatorem Antoninum scripsit, refert illũ sub Claudio Cęsare fuisse Romæ declaratum Deum, & uelut talem simulacri honore donatum. Quod simulacrum (ut Iustinus ait) fuit in flumine Tyberis inter duos põtes collocatum habens titulum latinis literis scriptum. Simoni Deo Sancto. Quem oẽs Samaritanos, & nonnullos ex cæteris gentibus tanquam summum Deum adorasse idem Iustinus refert. Ex hac tam effrẹnata atq; Luciferina Simonis ambitione orta est uoluntas illa emẽdi (ut Lucas in actibus ait) donum Dei pecunia, & ex uoluntate error intellectus, quo credidit id licite fieri posse. Ob hoc solum, potestatem communicandi spiritum Sanctum Simon hic emere uoluit, ut uel hac occasione certatim ad illum pro Dei dono ab illo impetrando populi confluerent, & sic uisa tantæ rei nouitate illum populi tanquam Deum uenerarentur, quod ardentissime affectabat. Ex hac etiam radice orta est hæresis Aerij dicentis simplicem sacerdotem esse prorsus æqualẽ Episcopo, nec aliquod esse inter illos discrimen. Nam Epiphanius in libro octoginta hæresum de hoc Aerio disserens, ait: quòd uidens Eustachium quendam condiscipulum suum ad Episcopatum peruenisse, quem ipse assequi non potuerat, cœpit inde perturbare omnia & dicere Ep̃m, non esse simplici sacerdoti superiorem, ut uel hac uia parem se Episcopis faceret. Idem cõtigit Ioanni Vuiclef, qui (ut de illo rei

Act. 8.

Iustin.

fert Thom, Vualdeñ.) ambiuit in Anglia Episcopatum Virgoniensem, quem quia obtinere non potuit, in eundẽ Aerĳ errorem lapsus est, dicens nullum prorsus esse discrimen inter Epm & quencp aliũ sacerdotem. Idem ꝑrsus credo euenisse hoc nostro seculo Luthero, & aliĳs multis qui post illum surrexerunt hæresiarchis, qui licet in aliĳs multis dogmatibus sint inter se diuisi, omnes tamen concorditer cum Aerio & Vuiclef sentiunt sacerdotes omnes esse pares, nullumq́; Episcopum imò nec papam agnoscunt potestate & ordine superiorem. Vellẽt quidem omnes illi se esse Episcopos imò & Summos Pontifices, quod si assequerentur non cõtemnerent nec se adeo submitterent, ut inferioris ordinis sacerdotes sibi ipsis pares facerent. Quia tamen id se posse assequi desperant, ne illis quos irreconciliabili odio prosequuntur, subĳci uideantur, in hanc pestilentissimam hæresim proruperunt dicentes nec papam cęteris Episcopis, nec
Nu. 16 Episcopos aliĳs sacerdotibus esse superiores. Hos omnes hæreticos figurasse mihi uidentur Dathan & Abiron, qui sacerdotium quod illis lege competere non poterat, ambierunt: & ob hoc contra Moysen & Aaron eleuati sunt, & schisma in ppl'o fecerunt. Ad hunc modũ Lutherani & aliĳ recentes hæretici, sanctæ ecclesiæ corpus disiungere nitunt̃ dum caput quod Deus huic corpori dedit, hoc est. Sũmum Pontificem lacerare dedecorare impiĳs maledictis nõ cessant, et (qđ oĩum pessimum est) à corpore tollere conantur. Necq; aliud ab istis hæreticis in papã nunc fit ꝙ̃ à Dathã, & Abiron tũc in Moysen tentatũ est. Iustus tñ Deus, qui, sicut illos tunc horrẽda & insueta morte puniuit, ita etiam istos oẽs miserrima morte de hac uita tollet, apertaq́; terra ĩ infernum cõĳciet, perpetua obliuione sepeliẽdos. Altera hęresum
auarit. radix est auaritia, ꝑut apertissime docuit Paulus in prio
1. Ti. 6. re ad Timotheũ epistola, sic dicens. Qui uolunt diuites fieri incidunt in tentationem & in laqueum diaboli, & desideria multa & nociua quæ mergunt hoiem in inte-

ritum & perditionem. Radix.n.omnium malorum cupiditas, quam quidã appetentes errauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis. In medio illius amphorę, quam Zacharias propheta uidit egredíentem, mulier sedebat, quę dicebatur impietas. Quod amphora illa auaritiam significet, angelus, qui loquebatur ꝓphetæ, ex nomine, quo amphorã appellauit, apertissime demonstrauit. Hic est (inquit angelus ad Zachariam) oculus eoꝝ Zach.5
in uniuersa terra. Nihil autẽ est, quod magis homines aspiciant, quam auaritiam. A maximo usq; ad minimum (ait Hieremias propheta) omnes auaritiæ student. In Hier.5
medio igitur amphoræ sedere impietatem, idem nobis significat, ac si apertius dixisset, ꝙ in ipsis auaritiæ uisceribus sedet defectus religionis, & fidei. Nã sicut pietas ad religionẽ pertinet, ita ex opposito impietas defectũ religionis significat. Ex hac pessima radice uidelicet auaritia nata est illa pharisæorum hæresis, qua docebant iudæos, melius esse aliquid in templo offerre, quàm parentibus egentibus distribuere. Ex eadem pestilente ra- Mat.15
dice orta est etiam hæresis Gręcoꝝ, qui (ut Guido Carmelita de illis refert dixerunt usuras esse licitas. Inde oritur etiam hæresis eorum qui putant simoniam esse licitam. Neque hoc solo contenta est auaritia quòd hæreses generat: sed tanquã bona mater illas nutrit et fouet, ne ob defectum nutrimenti necessario perire cogantur. Nam beatus Iob inter multa quæ subtiliter, figuratiua quadã (ut solet) locutione de hæreticis disserit, hoc unũ admiscet, ꝙ radix iuniperoꝝ sit cibus eorum. Quæ uer- Iob. 30
ba interpretãs beatus Gregorius ĩ moralibus, ait: Quid Grego.
per radicem iuniperi nisi auaritia designat, ex qua peccatoꝝ omnium spinæ producuntur? De qua per Paulum 1.Ti.6
dicitur. Radix omnium maloꝝ est cupiditas. Ipsa quippe latenter oritur in mente, sed punctiones peccatorum omnium patenter producit in opere. Quas uidelicet pũctiones ab hac radice surgentes statim prædicator egregius insinuat, cũ subdit. Quam quidam appetẽtes erra-

uerunt à fide, & inseruerũt se dolorib⁹ multis. Qui enim multos dolores dixit, quasi nascentes innotuit ex hac radice punctiones. In iuniperis ergo peccata, in radice uero iuniperorum, quid aliud quàm auaritiam, id est, materiam intelligimus pctõrum? Quia igitur plerunque hæretici sola in uerbis suis exteriora lucra sectant, nec ignorãt, quia peruersa astruũt, sed erroris prędicamenta non deserunt, dũ sumptus percipere quasi doctorum uolũt, bene de eis sancti uiri nunc uoce dicitur. Et radix iuniperorum erat cibus eorum. Quia dum totis mentis suæ sensibus auaritiam cogitant, quasi eo alimento uescuntur, de quo nasci procul dubio peccatorum sequentium pũctiones solent. Qui siquando in sacro eloquio quædam quasi prudenter inueniunt, quæ dum non intelligunt, pro suis esse assertionibus suspicantur, mox miseris auditoribus suis quorum non animas sed substantias appetunt, hæc uociferantes aspergũt. Hactenus Gregorius. Et certe ut ex multis cõiecturis suspicari licet, ego opinor multos ex istis recentibus hæresiarchis, qui modo in Germania uersantur, à sola auaritia detineri, ne resipiscant. Nam (ut audio) omnibus illis sunt stipendia publica, & non parua in ciuitatib⁹ uarijs assignata. Et de aliqbus eorum legi hac sola ratione esse nimium ditatos, qui tamẽ antea nec ad uictus sufficientiam habebant. Ne igitur has, quas nimium appetunt, diuitias amittant, ab hæresibus discedere nolunt, quamuis se errasse intus agnoscant. Et de hac radice non est mihi mens plura nunc diceret: quoniam supra cum de pœnis hæreticorum disserui, longiorem de hac re sermonem feci.

Tertia demũ hæresum parens & origo est carnis uoluptas, q̃ leni quadam, & suaui uiolentia intellectum ad affectũ uoluntatis trahit, quamuis ante ille uehementer repugnauerit uoluntati. Solent.n. eę multo potentiores in hac re carnis illecebræ, quã honores & diuitiæ. Quod carnis uoluptas attenuet intellectus aciem, & illũ sæpe obtenebret, ne secreta fidei mysteria carnalis hõ intelli-

gere ualeat, aperte docet Esaias propheta, sic inquiens. Quem intelligere faciet auditũ? Huic aũt qõni ipsemet propheta respõdens, ait: Ablactatos à lacte, auulsos ab uberibus, hoc est, à carnis delitijs separatos. Si hos solos Deus intelligere facit mysteria fidei, quæ illis dicuntur, necessario cõsequens est, ut q non sunt ablactati à carnis illecebris, non intelligant, quæ audierint: quoniam ipse illecebræ hebetant intellectum, & aliquando illum ꝑrsus obscurant. Fascinatio nugacitatis (inqt Salomõ) obscurat bona: & incõstantia cõcupiscentię transuertit sensum sine malitia. Hinc igitur euenit ut qui carnis delitias bonimium diligit, & post illas effrẹnatus currit, illas bonas esse dicat, & licitas esse putet, & sic in hæresim labatur. Ideo Paulus Romanis scribens ait: Rogo aũt uos fratres ut obseruetis eos, qui dissensiones & offendicula ꝑter doctrinam quam uos didicistis, faciunt: & declinate ab illis. Hmõi.n. Christo dño non seruiũt, sed suo uentri. Quæ uerba Theophilactus interp̃tãs, in cõmentarijs super epistolas Pauli, ait: Ex hac igitur uentris ingluuie & uitioꝝ seruitute, oẽs eruperunt hæreses. Hęc ille. Et iteꝝ in epl'a ad Ephesios hoc ip̃m iam non rogat Paulus sed præcipit, sic inquiens: Hoc igitur dico et testificor in domino: ut iam non ambuletis sicut & gentes ambulant, in uanitate sensus sui, tenebris obscuratũ hñtes intellectũ, alienati à uita Dei per ignorantiam quæ est in illis ꝑꝑ cæcitatem cordis ipsoꝝ, qui desperantes semetipsos tradiderũt impudicitiæ, in operationẽ ĩmunditiæ oĩs. Ecce uides Paulũ dicentẽ ab impudicitia & immũditia euenisse gẽtibus ingnorãtiã, obscuritatẽ, tenebras, deniq; cæcitatẽ cordis. Ob quã cãm Ephesios admonet et cõtestaẽ ĩ dño, ut ab illis uitijs abstineant, ne ĩ similes tenebras et cordis cæcitatẽ incidãt. Pręterea, inter plurimas luxuriæ spẽs quas enumerat btũs Gregorius libro uigesimo primo moralium, una est cæcitas mentis. Quod non fecisset nisi certo sciuisset mentis cęcitatem à carnis libidine tanquam ex certissima matre generari. Scelestissimi illi

Esa. 28. · Sap. 4. · Ro. 16. · Theop. · Eph. 4

Dan. 13 senes qui exarserunt in concupiscentiam Susannę (ut sacra docet historia) euerterunt sensum suum, & declinauerunt oculos suos, ut non uiderent cœlum, neque re-
Iud. 16 cordarentur iudiciorum iustorum. Sanson ille omnium hominum fortissimus nunquam fuisset a' Philisthęis excęcatus, nisi prius in brachijs Dalilę suam amisisset fortitudinem. Sic etiam anima nostra, quę per uoluntatis arbitrium tam fortis a' Deo effecta est, ut a' nullo cogi posit, & nulli rei nisi uolens succumbat, quia prius ad carnis delitias declinans, mollescit, & uires suas natiuas non exerit, ideo excęcat᷑ ne uera a' falsis discernere possit: sed illas carnis delitias non solum licitas: sed summe bonas esse putet. De hac re cum tam multa sint exempla, opus est aliqua in medium proferre, ut uel inde lectori persuademus uerum esse quod dicimus. Ex hac nempe radice prodijt Basilides, qui obscœnas quasque libidines licitas esse docuit. Erat enim (ut de illo Epiphanius refert) homo libidinosus & omnem carnis turpitudinem amans. Inde etiam nata est Cherinti hæresis, qui docuit carnis delitias in promissa beatitudine futuras, ex hac radice Adamitarum conuenticula prodierunt. Inde etiam Anabaptistę hoc nr̄o seculo, qui cum alijs uetustioribus hęreticis promiscuum uagumq́ concubitum omnibus permittunt. Hinc illa Aerij hęresis ieiuniorum obligationem, uirtutem & meritum prorsus reijciens. Ab eadem radice prodijt Iouinianus matrimoniū ęquans uirginitati. Ex eadē nata est Begardorꝝ & Beguinarum hęresis docens omnem coitum urente carnis libidine esse licitum. Inde etiam, ut omnibus notum esse potest, orta est maior pars hęresum, quę hodie extant in Germania. Est enim ferè tota illa prouincia cō potationibus, uoracitatibus, cęterisq́ carnis uoluptatibus nimium dedita. Et ideo Martinus Lutherus falsus illorꝝ propheta, ab antiquo generis humani hoste suasus, illa prędicare & docere decreuit, quæ nouit illis esse amica, & ideo libentius ab illis suscipiēda. Ecce iam

ostendimus tres radices, à quibus sicut reliqua omnia peccata (ut ait Ioannes) ita etiam hæreses oriuntur. Hæ 1. Ioã. 2
sunt honores, diuitię, & delitię. Adde ꝙ hęc peccata nõ solum sunt causę ꝙ ipsi peccatores illoꝝ perpetratores errent: sed etiam ut errent doctores alioqui boni à quib⁹ illi edoceri debent. Nam sicut pp peccata populi Deus malos rectores: ita etiam falsos doctores permittit. De malis tectoribus dr̃ in lib. Iob, Regnare facit hominem Iob. 34
hypocritam propter peccata populi. Quem locum interpretans beatus Gregorius in moralibus ait: Pro q̃lita Grego.
tibus subditorum disponuntur acta regentium, ut sępe pro malo gregis, etiam uere boni delinquat uita Pastoris. Ille. n. Deo attestante laudatus, ille supernoꝝ mysterioꝝ conscius Dauid propheta, tumore repentinæ elationis inflatus ppl̃m numerando peccauit: & tñ uindictam ppl̃s Dauid peccante, suscepit. Cur hoc? Quia ui- 2. re 24
delicet secundum meritum plebium disponuntur corda rectoꝝ. Iustus uero iudex peccantis uitium ex ipsoꝝ animaduersione corripuit, ex quoꝝ causa peccauit. Hæc Gregorius: De malis doctoribus & falsis prophetis, ꝙ pp peccata ppl̃i illi mittantur à Deo, aperte satis docet Paulus in posteriore ad Thessalonicẽses epistola sic di- 2. the. 2
cens. Pro eo ꝙ charitatem ueritatis non receperunt ut salui fierẽt: Ideo mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio. Nec solos malos doctores Deus ppl̃o pp illius peccata mittit, sed quod magis mirandum est, doctores alioqui bonos & ueros pp iniquitatem populi aut particularis hominis doctrinam quęrentis, errare permittit. De qua re ipsemet Deus testimoniũ præbet per Ezechielem prophetam, sic dicens: Qui po Ez. 14
suerit immunditias suas in corde suo, & scandalum iniquitatis suæ statuerit contra faciem suam, & uenerit ad prophetam interrogans per eum me, ego Dñs respondebo ei in multitudine immunditiarum suarum. Et post pauca addit. Et propheta cum errauerit, & locutus fuerit uerbum, ego dñs decepi prophetam illum. Et exten-

dam manum meam super illum, & delebo eum de medio populi mei Israel, & portabit iniquitatem suam. Iuxta iniquitatem interrogantis, iniquitas prophetæ erit. Hæc sunt uerba Dei per Ezechielem prophetam. Et sicut uoce cõminatus est Deus, ita etiam re ipsa illum cõprobasse sacræ testantur literæ. Nam cum Achab Rex Israel perijt à quadringentis circiter prophetis an ire deberet ad oppugnandum Ramoth Galaad, deinde consuluit Michæam prophetam Dñi de eadem re, qui dixit
3.re.22. Regi: Vidi Dñm sedentem super solium suum, & omnẽ exercitum cœli assistentem ei à dextris & à sinistris: Et ait Dominus: Quis decipiet Achab regẽ Israel, ut ascendat in Ramoth Galaad? Et dixit unus uerba huiuscemodi, & alius aliter. Egressus est autem spiritus & stetit coràm Dño & ait: Ego decipiam illum: cui locutus est dominus: In quo? Et ille ait: Egrediar & ero spiritus mendax in ore omnium propheta℞ eius. Et dixit dominus: Decipies & præualebis: Egredere & fac ita. Hactenus sacra Regum historia. Non potuit apertius & certius testimonium pro confirmatione eo℞ quæ diximus afferri. Erat quippe Achab Rex malus, & ideo iuxta illius iniquitatem similes illi prophetas qui illum deciperent Deus dedit. Quapp ego censeo, Deum pp multa Germaniæ peccata siue publica siue occulta, quæ omnia ille optime nouit, tam multos hæresiarchas illi prouinciæ dedisse, qui illam tam peruerse docerent & in tam execrandos errores perducerent. Neque mihi aliud persuadere possum nisi quòd iuxta iniquitatem illius (ut per Ezechielem prophetam minatus fuerat) iniquos & fallaces doctores dedit. Ex omnibus istis tam apertis scripturæ sacræ testimonijs, euidentissimum esse constat præcipuam & certissimam omnium hęresum causam esse pctm̃. Hanc tñ hæresum causam Christiani orbis rectores siue ecclesiastici illi sint siue seculares, prorsus tollere non possunt. Qm̃ peccatum cuiusq; hominis cum à uoluntate illius pendeat ut peccatum dici possit, non po-

test princeps aliquis quisquis ille sit & quālibet potens, illud prorsus impedire, ne ab alio committatur: quia nō potest alterius uoluntatem cogere ut bonum prosequatur aut à malo discedat. Potest quidem ad bonum uocibus, & præmijs hortari, & malum rationibus multis dissuadere, & minis ab illo auocare: ad nihil tū hoꝝ uoluntatem cogere potest. Potest etiam cogere ne multa peccata exterius opere exerceant homines, ut tamen illa exercere interius non appetunt, id nullus princeps quamlibet potens efficere ualet. Ipsi ergo homines omnes, qm̄ sui arbitrij potestatem habent, hanc hæresum causam in seipsis cum Dei adiutorio tollere possunt.
Quisquis igitur ab hęresibus se illęsum seruare cupit, à uitijs primum cauere conetur, ne peccatis excęcatus ꝑ deuios quosque uagetur errores, & pedibus offendens in hęresum foueam prolabatur. Quod si semel iam excęcatus est, & in hęresim lapsus, nulla illi alia patet ad uisum recuperandam uia, nisi ut cum cęco secus uiam sedente, clamet ad dn̄m & dicat. Iesu fili Dauid miserere mei. Illum autem sic clamantem non deerunt hęretici q increpent ut taceat, & dicant non esse illi opus orōne, quippe qui rectam teneat fidem, & in illa debere ꝑsistere. Sed illis sic increpantibus, ille multo magis (ut cęcus ille secus uiam sedens faciebat) clamare ad dominum debet, & misericordiā illius supplex & importunus implorare. Vt autem ille à Deo exaudiat̃, opus est ut uitia omnia pręterita deserat, ambitionem fugiat, auaritiam deuitet, carnis uoluptates tanquam pręsentaneū quoddam uenenum procul à se abijciat. Pro peccatis pręteritis defleat, & per singulas noctes, regium prophetā imitatus, lectum suum lauet, & lachrymis suis stratū riget. Deinde, uitam pristinam in meliorem aliam cōmutet, ut deinceps diuina mandata ad unum usq; custodire nitatur. Qđ si fecerit, benignus est Deus qui illū in cęcitate non dimittet, sed illuminabit oculos eius, ut agnoscat suum pristinum errorem, & illo deserto, ad fidē catholi-

Luc. 18

cam à qua ante discesserat, uelocissime recurrat. Hoc.n.
Ephe.5 Paulus docet, sic inquiens. Surge qui dormis, & exurge à mortuis, et illuminabit te Christus. Prius ut surgat, à peccatore exigit: & deinde illuminationem promittit. Hinc est ꝙ data lege filijs Israel, illisq́; non intelligentibus miracula quæ Deus pro illis fecerat & quotidie faciebat, dixit illis Moyses. Custodite uerba pacti huius, & implete ea, ut intelligatis uniuersa quæ facitis. Quib⁹
deu.29 uerbis satis aperte docuit Moyses transgressionem mãdatorꝝ Dei potissimam esse causam ꝙ Iudæi non intelligerent, nec uiderent quanta fecisset illis Deus. Propter quod à transgressione ad impletionem mandatorꝝ dei illos reuocat, ut remota cæcitatis & ignorantiæ causa,
Tren.1 ea quæ oportebat, intelligere possent. Hieremias ꝓpheta eruditum se dicit, non proprio ingenio, sed igne de super à Deo misso in ossibus eius. Igne inquam illo, quem
1.Ioã 2 dñs Iesus Xp̃s uenit in terram mittere. Et Ioãnes Euangelista testatur unctionem spiritus esse, quæ de omnib⁹ ad salutem necessarijs nos edocet. Et Christus saluator noster, ut duobus illis discipulis in Emaus oppidum cõtendentibus, scripturas aperiret, prius illorꝝ corda inflãmauit. De qua re ipsimet testimonium perhibent, cum
Luc.24 dicebant. Nónne cor nostrum ardens erat, cum aperiret nobis scripturas? Ardentem certe oportet esse & diuino amore inflãmatum, qui diuinas scripturas penetrare cupit. Qui fit igit̃ ut peccatores multis uitijs irretiti, q frigidam fecerunt malitiam suam sicut cisterna aquam, possint sine ulla diuini amoris scintilla, profunda sacræ scripturæ mysteria penetrare? De Ioanne illo Baptista quo inter natos mulierꝝ nullus unquam propheta maior surrexit, dicit Ioannes Euangelista, ꝙ erat lucerna ar
Ioan. 1 dens & lucens. Prius ardens, postea lucens. Ardebat affectu, lucebat intellectu. Sibi & intra se ardebat: alijs & sibi lucebat. Nisi intra se arderet, neq; sibi neq; alijs lucere potuisset. Vos igitur omnes Germanos qui Luthero & alijs eiusdem classis hominibus nomina dedi-

stis, et in illorum uerba iurastis, in uisceribus charitatis exhortor, & per uulnera Christi saluatoris nostri adiuro, ut, si aliquam salutis uestræ rationem habetis, pniam agatis ab omnibus iniquitatibus uestris, & rogetis Deũ si forte remittatur uobis hæc cogitatio cordium uestrorum. In felle.n.amaritudinis & obligatione iniquitatis uideo uos esse. Nam & hoc ipsum nos pro uobis Deũ supplices oramus, ut uos tanquam oues errãtes dignetur ad ouile suum reducere. Sed nisi uos ipsi uestræ salutis curam habeatis, & pro illa impetrãda laboretis, nos soli uestram salutem à Deo impetrare diffidimus. Nam de alijs uobis simillimis Deus per Esaiam prophetam dixit: Me etenim de die in diem quęrunt, & scire uias meas uolunt, quasi gens quæ iustitiam fecerit, et iudiciũ Dei sui non dereliquerit. Rogant me iudicia iustitiæ, & appropinquare Deo uolunt. Si uos igitur ueram fidem à Deo scire uultis, prius uos iustitiã facere oportet, & dei mãdata seruare, & Deo per bonorum operum gressus appropinquare oportet, alioq subsannabit uos Deus & dicet. Rogãt me iudicia iustitię, & appropĩquare Deo nolũt. Esa. 58

De prima extrinseca hæresum causa, quæ est defectus prædicationis uerbi Dei, quæ si tollatur, multis hæresibus ne oriãtur occurretur. C.2.

Multæ sunt aliæ, præter cuiusq; pctm̃, hæresum causæ, quas nos extrinsecas, aut, si mauis, externas dicere possumus, propterea q non eisdem personis quibus insunt, sed alijs hæresis occasionem prębent. Quibus quia principes & pontifices facilius & cõmodius occurrere possunt, ideo de illis sigillatim differere, & longiorẽ de unaquaq; tractatum facere decreui. Prima ex istis externis, hęresum causa, est defectus prędicationis uerbi Dei. Est enim summe necessaria uerbi Dei prędicatio, sine qua nullus quamuis baptizatus poterit ueram fidem catholicam assequi, & in illa sine errore perseuerare. Ea.n.ad quæ credẽda Deus nos cogit, tam alta sunt, ut omnem superent intellectus humani potentiam. Nam Paulus fidem diffiniens, hoc illi quasi proprium tribuit, ut ab in-

tellectu propria eius uirtute comprehendi non possint, quæ illa nobis credenda proponit. Sic.n.ait: Fides est sperandarꝝ rerꝝ substantia, argm̃ non apparẽtium. Quæ uerba interpretans Theophilactus in cõmentarijs sup Epistolas Pauli, ait: Argm̃.i.demonstratio et manifestatio quædam incertarꝝ rerꝝ, nec apparentium, hoc est, in conspectum non uenientium, sed fides facit ut res eiusmodi mente spectemus tanquam præsentes. Si hanc igit ha bet uim fides, quid ipsi hæc uultis re ipsa perspicere, quę sunt omnino uentura ut excidatis à fide? Hæc ille. Præterea, idem apostolus in priore ad Corinthios epistola hoc ipsum alijs uerbis docet, sic inquiens: Sermo meus & prædicatio mea, non in persuasibilibus humanæ sapientiæ uerbis: sed in ostensione spiritus & uirtutis, ut fides uestra non sit in sapientia hominum: sed in uirtute Dei. Si ea, quæ fide credimus, propria & sola intellectus uirtute assequi possemus, certe fides nostra in sapientia hominum esset. Cum ergo Paulus dicat fidem nostram non esse in sapientia hominum, hoc ipso aperte nos docuit, mysteria nostræ fidei superare omnem intellectus humani uirtutem. Virga Moysi deuorauit uirgas magorum Aegyptiorꝝ. Qua in re, hoc nobis per mysterium datur intelligi, q̈ fides & doctrina Euangelica supat omnium philosophorꝝ scientias. Et hoc est q̈ Deus per Abdiam prophetam prædixit, sic dicens. Perdam sapiẽtes: de Idumęa. Ex quibus euidentissime colligitur, ut quisquis sola naturali intellectus uirtute fretus, secreta fidei mysteria penetrare uoluerit, necessario erret. Sol.n.refulgens radijs suis (ut ait sapiens) exæcat oculos. Hinc est q̈ lege Mosayca cautum erat, ut nullus leuaret cultrum super altare, super quo offerenda erant holocausta Deo. Qua rerꝝ figura (ut sacri doctores interpretantur) significatum est, nos non debere solo ingenij acumine uelle penetrare mysteria fidei catholicæ, quę nomine altaris significata est, ut Gregorius docet, sic dicens. Altare de terra Deo facere est incarnationem Christi

Marginal notes: Heb.11 (beside "quæ illa nobis"); Theop. (beside "uerba interpretans"); 1.cor.2 (beside "terea, idem"); Exo.7 (beside "humani uirtutem"); Abd.1. (beside "Abdiam prophetam"); Eccl.43 (beside "mysteria penetrare"); Exo.22 (beside "fulgens radijs"); Greg. (beside "ne altaris").

sperare.

sperare. Tunc.n.à Deo nostrum munus accipitur, cum in hoc altari nostra humilitas, id est, super dominicæ incarnationis fidem posuerit quidquid operatur. Hęc ille. Super hoc altare non est leuandum cultrũ, alioqui polluetur altare, quia fides Catholica non est solo naturali intellectus acumine perscrutanda, alioqui contaminabitur fides illius qui illam sui ingenij acumine penetrare uoluerit. Si tñ fide fuerit adiutus intellectus, facile oĩa quãlibet occulta mysteria penetrabit, quia fides subleuat in sublime intellectum, & lucem illi tribuit qua illa uidere & intelligere possit. Vñ btũs Basilius interpretãs psal. 115. ait: Fides supra oĩum rõnem scientiarum disciplinarumue animam sublimem trahit. Fides denique non geometricis aut necessarijs utitur probationibus. In nomine dñi Iesu Christi Nazareni surge, & ambula. Hanc enim uocem continuo per spm̃ sanctum subsecutus est statim effectus. Ex prodigio nanque diuinitatis unigeniti, manifestatio necessaria uidentibus est orta. Dic quæso quid ad fidem faciẽdam, ueritatemque persuadendam uehementius? An dialecticę propositiones secum symperasmata consequentia trahentes, an potius tale tamque ostentum ab oĩbus clarissime uisũm, oẽmque uirtutẽ excedens? Et aliquibus interpositis, ait. Theologiæ mysterium ex fide minime rõnibus probata ædificium quęrit: Hæc Basilius. Et beatus Augustinus in lib. 55. homiliarum, homilia 32. apertius eandem docet sñiam, sic dicẽs, Arcana & secreta regni Dei prius quærunt credentes, quo faciant intelligentes. Fides.n. gradus est intelligendi, intellectus aũt meritum fidei. Aperte hoc ꝓpheta dicit oĩbus præpropere & præpostere intelligentiam requirentibus, & fidem negligentibus. Ait.n. Nisi credideritis non intelligetis. Habet ergo & fides ipsa quoddam lumen suum in scripturis, in prophetia, in euangelio, in apostolicis lectionibus. Et paucis interiectis subdit. Videtis ergo fratres quãdiu sint peruersi, & ꝓperando uitiosi, qui tanquam immaturi cõceptus, ante ortum quæ

Basili. *Act. 3.* *Augu.* *Esa 7. iux. 70*

runt abortum: q nobis dicunt, qd me iubes credere qđ non uideo? Videã ego aliqd ut credam. Iubes credẽdũ quod non uideam? Ego uidere uolo, & uidẽdo credere, nõ audiẽdo. Dicat ꝓpheta. Nisi credideritis, nõ intelligetis. Ascẽdere uis & gradus obliuisceris. Vtiq; peruerse hõ, si iam tibi possem oñdere qd uideres, nõ hortarer, ut crederes. Hactenus Aug. Verꝝ hic admonere oportet lectorẽ, ne putet oĩ fidei tribuẽdam esse hãc uirtutẽ, quod uidelicet illa possit iuuare intellectum ad secreta, & arcana regni Dei mysteria cognoscenda, prout nunc ex sanctorꝝ doctorꝝ testimonio diximus fidei conuenire. Hoc enim de sola fide acquisita intelligẽdum esse censemus. Nam sola fides infusa, quæ per baptismum datur, sine uiua uoce alicuius doctoris exterius docentis, iuxta consonam omnium theologorꝝ sñiam, non sufficit ad intelligendum illa diuina mysteria, nec ad credendum illa. Est enim necessaria uerbi Dei prædicatio, per quam auditores de his, quæ credere tenentur, edoceantur. Fides aũt infusa hoc solum auditori præstat, ut his, quæ à prædicatore, aut doctore audierit, facilius credat: nõ autem, ut sine doctore aliquo per se ipsum credere, & intelligere possit. Quomodo credent (ait Paulus) ei, quẽ non
Ro. 10. audierunt? Quomodo autem audient sine prędicante? Sicut scriptum est: Quam speciosi pedes euãgelizantiũ
Nau. 1. pacem, euangelizantiũ bona: sed non oẽs obediunt euãgelio. Esaias enim dicit: Domine quis credidit auditui
Esa. 53 nostro? Ergo fides ex auditu, auditus autẽ per uerbum Christi. His uerbis Paulus apertissime docet prædicationem uerbi Dei esse necessariam ad fidem mysteriorꝝ diuinorꝝ assequendam. Sapienter igitur dixisse merito censeo illum Candacis Reginæ Eunuchum, qui legens Esaiam prophetam, interrogatusq; à Philippo, an intelligeret, quę legebat, rñdit: Et qũo possum, si non aliqs
Act. 18. ostenderit mihi? Tam alta enim censuit esse illa mysteria, ut sine doctore neminem illa assequi posse existimauerit. Nec solum est necessaria prędicatio uerbi Dei ad

fidem primo suscipiendam: sed etiam ad illam postquã semel suscepta fuerit, nutriendam, & cõseruandã, presertim in illis, qui sunt rudis ingenij, & nimium obliuiosi. Hi enim assidua prædicatione uerbi dei, aut alia frequẽti doctrina indigent, ut bene possint mysteria fidei discere, & quæ semel didicerunt retinere. Alioqui nec perfecte discent, nec plene retinebũt, & sic fides semel cœpta ob solum prædicationis defectum facile peribit. Hoc autem facile quisque sibi persuadebit: si uerbi dei proprietates, & conditiones intellexerit. Est.n. uerbum dei quidam aiæ cibus, qui illam in fide, & cæteris uirtutib9 nutrit, & auget, & perficit. Nam quod uerbum Dei sit spiritualis quidã animæ cibus, ipsamet ueritas nos docuit, qñ Sathanæ tentationem reijciens dixit: Non in solo pane uiuit homo: sed in omni uerbo, quod procedit ex ore dei. Mat.4 In quibus uerbis Saluator cibos hois uarios esse oñdit iuxta uarietatem partium, ex qbus idem homo componitur. Constat enim homo ex anima, & corpore: corporis cibus est panis materialis, & corporeus: animæ uero cibus est uerbum Dei. Ob hanc causam plurimi ex sacris doctoribus, uerbum Dei figuratum esse censent in manna, quod Deus filijs Israel in deserto esurientibus dedit. Sap.16 Illius enim cibi natura talis, & tantæ uirtutis erat, ut omnem suppleret indigentiam, & omnium satisfaceret appetitui, præbens unicuique talem, qualem optasset saporem, siue carnes, siue pisces, siue oua, siue fructus concupiuisset. Sic & iam uerbum Dei omnium uirtutum saporem habet, & omnium subuenit indigentiæ: Nam superbis, elatis, iracundis, uoracibus, epulonibus, libidinosis, auaris, & omnibus alijs peccatoribus quocunque nomine censeanrur, uerbum dei necessaria præbet remedia, quibus animas suas illi saluare possint. Erat etiam manna illud suaue, & dulce, & uerbum Dei his, qui recte sapiunt dulcissimum uidetur. Propheta siquidem Regius qui rectum tenebat gustũ, dicebat: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, super Psa.118

mel ori meo. Aliam insuper inter hæc duo similitudinē
Orig. assignat Origenes homilia tertia super librum Numerorum sic inquiens: Scriptum est de manna: quia secūdum tempus illud siquis id ita sumpsisset, nutriretur ex eo: siquis uero contra præceptum Dei, & contra statutum diuinitus modum uoluisset assumere, non frueretē eo, ut uitali cibo: sed uermes ebullirent ex eo. Et ita fiebat, ut una, atque eadem species mannæ alijs uermes, et putredines generaret: alijs uero salubrem cibum cōferret, & uitæ necessarium. Igitur & nostrum māna uerbū Dei est, & apud nos ergo sermo Dei alijs efficitur ad salutem, alijs ad pœnā. Hæc Origenes. Plures adhuc alias similitudines inter uerbum Dei, & manna ostendit beatus Ambrosius lib. octauo epistolarum suarum: epistola 62. quas omnes prudens omitto, causa prolixitatis uitandæ, satis me fecisse existimans, quòd locum indicauerim lectori: unde illas si uelit sumere possit. Nec solum cibi nomine sacra scriptura appellat uerbū Dei: sed etiam nomine potus, ut uel his duobus nominibus ostenderet illud esse completum animæ nutrimentum, cum non minus potus, quàm cibus sit ad nutritionem necessarius. Nam quod uerbum Dei sit potus, apertissime ostendit Christus saluator noster cum plebi prædicans, & omnes ad doctrinam suam uocans, clamauit
Ioan. 7 dicens: Siquis sitit, ueniat ad me, & bibat. Sitire dixit eos, qui Saluatoris doctrinæ cupidi essent, & hos ad potū inuitat, hoc est ad auditionē uerbi, quod ipse prædicabat: unde abunde doceri quisq; poterat. Deinde q xpm audierant prædicātem, postea (ut idem Saluator refert)
Luc. 13 dicturi sunt illi. Manducauimus, & bibimus coràm te. Vt autem exprimerent illi, quem cibum manducassent, & potum bibissent, statim subiungunt: In plateis nos docuisti. Quibus uerbis aperte declarant, uerbum Dei prædicatum esse animæ cibum, esse etiam & potū. Nec tamen abs re, & frustra: sed ob maximā cām uerbum Dei appellatum est animæ cibus, & potus. Nem-

pe, ut inde intelligamus uerbi Dei prædicationem esse ad salutem animæ adeo necessariam, quemadmodum cibus, & potus corporeus est necessarius ad corporis uitam seruandam. Hanc enim causam beatus Chrysostomus expressit, qui homilia. 12. super priorem epistolam Pauli ad Timotheum sic ait: Quemadmodum carnales cibos diebus singulis ex necessitate requirimus, ita si dei, pietatisq; doctrinam semper accipimus, eaq; iugiter enutrimur. Hæc Chrysostomus. Si cibus, & potus aīæ censetur esse uerbum Dei, consequens est, ut illius prædicatione his, qui aliunde doctrinam sumere non pñt, deficiente: deficiat etiam illis fides catholica, quā (ut Paulus supra dixit) sine uerbi Dei prædicatione nullus per se assequi potest. Potest adhuc alia esse uerbi Dei consyderatio ex qua etiam facile conuinci potest illius subtractionem esse certissimam hæresum causam. Est enim uerbum Dei, lumen quo mediante quisque, quæ agere, & quò gressus dirigere uelit, facile uidere possit. Lucerna pedibus meis (inquit Regius propheta) uerbum tuū, & lumen semitis meis. Et iterum in eodem Psalmo: Declaratio sermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis. Si ab illo, qui in tenebris ambulat lucernā, qua illuminabatur, subtraxeris, illa luminis absentia efficiet, ut ambulans tertio quoq; gressu offendat: quemadmodum Aristoles dicit, absentiam nautæ causam esse, q̄ nauis patiatur naufragiū: quia ille si præsens fuisset, sua industria potuisset nauem integrā seruare. Ad eundem modum dicendum est de uerbo Dei, quod si prædicatum fuisset, illuminasset audiētes, ne offenderēt pedibus, aut errarent à uia. Ex quo necessario sequitur, q̄ prædicatione illius sublata, facile uiatores oēs, qui sunt in hoc mundo à uia salutis declinabunt. Ideo Paulus hanc necessitatem prædicationis uerbi Dei optime intelligens, Timotheo Epō, & discipulo suo scribit, adhortans, & urgens ad frequentē Dei prædicationem, sic inquiens: Testificor coràm Deo, & Iesu Christo, qui iudicaturus est ui-

Chrys. Ps. 118. 2. Ti. 4

uos,& mortuos,per aduentum ipsius, & regnum eius: prædica uerbum. Insta opportune,importune. Cur autem in prædicatione uerbi Dei instare,& importune agere præceperit,paucis interpositis expressit,sic inquiens: Erit enim tps,cum sanam doctrinam non sustinebũt:sed ad sua desyderia coaceruabunt sibi magistros prurientes auribus,& à ueritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem cõuertentur. Tu uero uigila,in omnibus labora,opus fac Euangelistæ. Nouerat quippe Paulus multos futuros esse,qui in fide errarent: ideo monet Timotheum,ut à prædicatione non cesset: sed frequentissime Euangelium prædicet,quo melius possent hæreses impediri, ne excitarentur. Idem etiam præcepit Deus
Esa. 58 olim Esaiæ prophetæ,sic dicens:Clama,ne cesses: quasi tuba exalta uocem tuam,annũcia pplo meo scelera eorum:Sunt.n.prædicatores uelut quidam Dei canes, qui latratu suo gregem Dei,qui est ecclesia,custodire debẽt. Si canes uehementer latrant,lupi reformidant inuadere gregem: si uero canes dormiunt,aut silent, lupi tunc ex canum silentio audaciores fiunt,& gregem tanto maiori cum fiducia inuadunt,quanto securius se nocere posse existimãt. Idem prorsus dicendum censeo de prædicatoribus uerbi Dei,qui si iugiter, & ex affectu (ut decet) contra hæreses,& alia uitia clamarent, suo latratu non solum hæreticos,& hæreses:sed reliqua omnia uitia,quę gregem Dñicum deuastant,facile propellerent: si tamẽ tacuerint,& prædicare noluerint,sua taciturnitate Dñicis ouibus nocebunt. Nam tunc dæmones, & hæretici illorũ ministri audacius illas aggrediuntur, & illi tanto facilius nocere pñt,quanto magis deest, qui illos exterreat,aut illas de fuga moneat,ut uel ipsæ sibi ipsis prouideant. Et hanc fuisse etiam olim potissimam malorum synagogę causam ipse Deus apertissime expressit per
Esa. 56 Esaiam prophetam, sic dicens. Vniuersi canes muti non
Hiero. ualentes latrare. Quæ uerba interpretans Hieronymus in commentarijs super Esaiam,sic ait: Isti, de quibus pro

pheta nunc loquitur, non solum speculatores cæci: sed & canes muti appellantur, non ualentes latrare. Qui.n. gregem Dñi custodire debebant, & lupos abigere, & latrare pro Dño, diligunt somnia, & dæmoniacis uisionibus delectantur. Hæc ille. De hac re, quam credo esse apertissimã, non uidetur mihi esse opus multa exempla proferre: qm̃ & si res esset dubia, & ab exemplis probanda esset, tã multa suppetere possent, ut nullum sit regnũ, quod pro hac re non possit exẽpla præstare. Nam ego, qui multas, & uarias Christiani orbis prouincias peragraui, et longam in aliquibus illarũ traxi moram, hoc experientia docente cognoui, eos homines, qui montana, & deserta loca incolũt, & rarissime prædicationem uerbi Dei audiunt, pluribus erroribus, et superstitionibus infectos esse, quàm alios, quibus frequenter Dei uerbum prædicatur. Ex quo euidentissime colligitur, prædicationis uerbi Dei defectum, illis potissimam esse causam, q̃ in tales errores labantur: quia si edocerentur, ut alij, etiã illis erroribus carerent, quẽadmodum carent hi, qui frequẽtes audiunt uerbi Dei conciones. Huic tam manifestæ hęresum causæ, iustũ esset, ut Principes utriusq; ordinis, hoc est, ecclesiastici, & sclares diligentissime subuenirent. Verũ hoc magis prælatis ecclesiasticis incũbit, quibus aĩarũ cura est à Deo data. Hi enim sunt, qui ppl̃m Dei docere tenentur, & à quibus populus Dei doctrinã iure petere põt, dicente Dño per Malachiam prophetã: *Mala.2*
Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt de ore eius: quia angelus Dñi exercituum est. Et ideo nullus (ut postea in alio huius tertij libri cap. dicã) deberet institui animarum pastor: nisi qui uel mediocri esset lr̃arũ notitia instrustus, ut populum posset rectam fidem, & bonos mores docere, & ad illos hortari. Verũ tãta est huius seculi infelicitas, ut pastores docti ad alios indoctos, & prorsus idiotas relati, sint uelut gemmæ ad aliorum uilium lapidum numerum, comparati. Et si aliqui sunt pastores docti, qui bñ possent gregem sibi

commissum in fide, & moribus instituere, magna tñ eorum pars tanta, & tam cęca superbia ducuntur, ut id facere dedignentur, tanquam si prædicationis offm̄ esset uile aliquid, & ignominiosum. Non est quidem altius, & honestius in ecclesia Dei offm̄, quam offm̄ prædicationis, per qd' prædicator: si recte illud munus exercet, magis Deum repręsentat. Est. n. illud uerum Apostolorum offm̄, quibus Christus saluator noster ex hoc mundo ad patrem ascendens nihil aliud æque mandauit, ac

Mar. ul. Euangelij prædicationē. Euntes (inquit ille) in mundum uniuersum prędicate Euangelium omni creaturę. Quod in hac parte ego faciendum censeo, ut tam late grassanti morbo, uel aliqua ex parte occurratur, breuibus exponam. Epi cogant animarum pastores siqui docti sunt, ut ipsi per seipsos gregem sibi commissum pascāt, illum de agendis, & credendis doceant, & ad illa semper hortentur, & moneant. Si pastores animarum indocti fuerint, cogant illos, ut ex redditibus suis conducant prædicatores, qui illorꝫ suppleāt defectum. Si Epi in hoc (put plurimi illorꝫ facere solent negligentes fuerint, tūc Principes seculares huic tam crassæ Eporꝫ negligentiæ succurrere debent. Debent enim Episcopos hortari, ut bonos instituant pastores, qui gregem sibi commissum pascere possint, ut prædicatores distribuant, & cuique populo iuxta necessitatem prouideant: si Epi hoc facere neglexerint, non ultra progrediendum esse cēserem, ne forte si coacti, & non ex affectu id faciant, tales populo exhibeant prædicatores, ut illis carere forte melius esset, quàm illos habere. Non enim quærerent (prout alijs in rebus plurimos eorum facere uidemus) doctiores, & meliores, & qui plus populo possent prodesse: sed eos, quos minori mercede conducere possent. Nec tamē pp Eporꝫ, & aliorꝫ pastorꝫ negligentiam, rem hanc prorsus desperatam esse censeo, & uelut talem relinquendā. Tunc. n. (ut ego existimo) Principes, & alij Dñi seculares huius rei curam sumere deberent, ne hi, quibus im-

perant,à fide catholica,et Christianis moribus deficiãt. Manus enim manum alteram iuuat,& brachium alterꝝ alteri subuenire oportet, Mutuo se iuuare debent membra, cum eorꝝ alterꝝ altero indiget. Si brachium dextrum non posset,aut forte nollet,pro corporis uita seruãda ori cibum porrigere,nonne brachium sinistrum deberet nunc sumere laborem? Deberet certe, ne totum corpus,& simul cum corpore brachium ipsum ob cibi defectum periret. Quasi.n.duo corporis brachia sunt, duæ Christiani orbis potestates,altera ecclesiastica,altera secularis,& laica. Si igitur ecclesiastica ptãs, prout illi ex officio facere incumbit, cibum uerbi Dei populo porrigere neglexerit,tunc seculares Principes, & aliĳ Domini,& ppl'orꝝ rectores tantę indigentiæ ea, qua poterunt parte subuenire debent,ne ob defectum spiritualis cibi animas perire permittant. Bonos,& doctos uiros, & si possibile foret,qui gratiam uerbi habeant,perquirere faciãt,quibus ex publico ciuitatis,aut oppidi ærario, iuxta personæ,& laboris meritum, stipendia statuant, ut illi populum statutis aliquot anni diebus ĩ fide,& moribus erudiant. Et qđ maxime procurandum esse cẽseo, est ut pueris pędagogi cões ex publico ærario conducti assignentur,qui illos in fide,& moribus recte instituant. Nam (ut ait Salomon) adolescens iuxta uiam suam etiã cum senuerit,non recedat ab ea. Et egregius poeta dixit: Pro. 22

Quo semel est imbuta recens seruabit odorem Horat.
Testa diu.

Quæ omnia si potestas secularis exequatur, illud Esaiæ ꝓphetæ eccl'iasticæ potestati merito dicere poterit. Erubesce Sidon,ait mare. Erubescendum certe est ecclesiasticæ potestati,si ob illius negligentiam, eam aĩarum curam seculares Dñi suscipiant, quã illa ex iure diuino hr̃e tenebatur. De prælatorꝝ tñ negligentia: quia alio integro capit. disserere decreui, ubi ostendam illam esse potissimam hæresum causam: ideo nolo nunc longiorem de hac rę facere sermonem. De solo enim prædicatio- Esa. 24

nis defectu in præsentiarum tractamus, ostendentes, quod ille sit multarum hæresum causa In quos autem sit huius defectus culpa reijcienda, nunc non inquirimus: sed in aliud capitulum, in quo de prælatorum negligentia, & indignitate agemus, rem istam differimus. Verum circa ea, quæ in hoc capitulo diximus, lectorem admonere decreui, ne putet me defectum prædicationis tanti facere, ut existimē illum esse primam hrſum cām, aut qđ tantā, tamq́ potentem illam esse censeā, ut ipsimet, qui p̄dicationis uerbi Dei indigentiam patiuntur, non possint impedire, ne in se ipsis aliquas hæreses gignat. Nam & si ipsi sine prædicatione uerbi dei (ut diximus) non possint ueram fidem catholicam adipiscit si tñ ipsi à uitijs omnibus abstinerēt, ut unum Deum (ꝑut naturalis ratio ostendit) adorarent, & illi se totos fiderent, Deus illos non permitteret in hæresim aliquam labi: sed aut Deus ipse interius illos doceret, aut prædicatores, & doctores ad illos mitteret, qui illos ĩ fide catholica, & alijs omnibus ad uitā æternam assequendam necessarijs instituteret. Pro cuius rei confirmatione satis esse potest Cornelij Centurionis exemplum, qui cum Gētilis homo esset: quia tamen à uitijs gentium alienus, ob illius eleemosynas & orationes ex auditus est, & missus est ad illum Petrus apostolus, qui illum erudiret. Si tamen illi sunt peccatis uarijs immersi, non est mirum, quod Deus illis nō det prędicatores, cum sępe eos, quos habebant, peccatis suis id exigentibus, a' populis subtrahat. Nam Ezechieli prophetæ ad populum in transmigratione Babylonica positum misso, Dominus uerbum prędicationis propter peccata populi subtraxit, ne illis prædicaret. Hæc enim uerba (ut ipsemet propheta testatur) Deus dixit ad eum: Et tu fili hominis, ecce data sunt super te uincula, & ligabunt te in eis, & non egredieris de medio eoꝝ, & linguā adhęrere faciam palato tuo, & eris mutus, nec quasi uir obiurgans: quia domus exasperans est. Quæ uerba interpretans Hieronymus

Act. 10

Ezec. 3

in cõmentarĳs super Ezechielem prophetam, ait: Qđ lingua prophetæ palato, uel gutturi cohæret, & mutus effectus authoritatem nõ habet increpantis, causa perspicua est: quia, inquit, domus exasperans est. Et est sensus. Tantæ sunt amaritudines, & tantæ aduersus Deum contentiones, ut obiurgantem non mereantur audire. Ex quo perspicuum est, ubi multitudo fuerit peccatorꝝ. indignos esse peccatores, qui à Dño corrigantur. Hæc Hieronym. Ex quibus uerbis constat peccatum non solum (ut proxime præcedenti capitulo diximus) esse causam, quod Deus falsos doctores, & peruersos prædicatores populo permittat: sed etiam, ꝙ bonos, quos populus habet, ab illo subtrahat, ne habeat, qui illos docere possit. Hi igitur, qui prædicatione uerbi Dei carent, si illam esuriunt, & edoceri desyderant, à uitĳs abstinere, & Deum amare & timere procurent: Et Deus, qui neminem unquam ad eum confugientem contempsit, nõ deseret illos: sed mittet illis doctores, à quibus doceri possint, aut ipsemet interius eos docebit: Nõ uidi iustũ derelictum (inquit propheta Regius) nec semen eius q̃rens panem. Quæ uerba non de pane materiali, quo pascitur corpus: sed de spiritali pane, qui est uerbum Dei, intelligenda esse, Cassiodorus in cõmentarĳs super psalmos optime conuincit, sic dicens: Legimus famis causa Abraham, Isaac, & Iacob mutasse prouincias. Vnde dubium non est eguisse pane, qđ ꝑꝑ penuriam loci constat exteras expetisse regiones. Sed redeamus ad interiorem hominem, & uera nobis snīa salutariter apparebit. Semen uniuscuiusq; hominis operam esse diximus, quam seminat, & metit, siue bonam siue malam. Ergo opera iusti pane non indiget, hoc est uerbi Dei, quo satiatur, quo reficitur, quo intus re uera uiuit, & pascitur. Hæc Cassiodorus. Et sapiens Eccl'iasticus ueram sapiẽtiam promittit illi, qui Deũ timuerit, & iustitiã sectatus fuerit. Qui timet Deum (inquit ille) faciet bona: & qui continens est iustitię apprehendet illam: & obuiabit ei

Hiero.

Psal. 36

Cassio.

Eccl. 15

quasi mater honorificata: & quasi mulier à uirginitate suscipiet illum. Cibabit illum pane uitę, & intellectus, & aqua sapientię salutaris potabit illum. Ex quibus uerbis euidentissime colligitur, eos, qui uerbi Dei prædicatoribus, à quibus edoceri possent carēt, nec iustos esse, nec Deum timentes: qm̄ si Deum timerent: tandiu illos in tenebris, & sine ullo doctoris lumine permanere Deus non permitteret: sed cibaret illos (ut dixit Sapiens) pane uitæ, & intellectus, & aqua sapientiæ salutaris potaret illos. Nec tñ ista in excusationem Epo℞, & alio℞ pastorum dicimus: qm̄ illos nihilominus peccare censeo propterea, ꝙ uerbo Dei nō pascūnt oues suas: nisi forte specialem de hac re prohibitionem à Deo hñt, quemadmodum Ezechieli prophetæ datam fuisse, supra ostendimus. Deus .n. licet, peccatis populi exigentibus, ꝑmittat, ut pastores anima℞ nō pascāt uerbo Dei oues suas, non tamen ipsis pastoribus præcipit, ut à prædicatione uerbi Dei abstineant.

De secunda causa, ex qua hæreses oriuntur, quæ est indifferens prædicatio uerbi Dei per quoscunque sine ullo discrimine, et sine ulla examinatione. Cap. III.

Multa certe est in toto orbe Christiano prædicationis uerbi Dei penuria: qm̄ (ut Saluator noster prædixit) messis quidem multa, operarij autem psuci. Messis multa, ut beatus Hieronymus interpretatur, omnis turba credentium est: Operarij autem pauci, & Apostoli, & imitatores eo℞, hoc est, prædicatores, qui mittūtur ad messem. Ex quo℞ paucitate euenit, ut aliqua pars messis pereat: quia tam multę messi tam pauci operarij non sufficiunt. Quæ res non paruam doloris ansam præbet his, qui aliquam Christianæ reipublicæ rationem hñt. Sed id maxime dolendum, ut isto℞ pauco℞ prædicato℞ maior pars tam indigna sit ad prædicationis offm̄ exercendum, ut ipm̄ offm̄, quod est mire honorificum, indignitate sua dehonestent, & dedecore afficiant. Nā cum duo sint, omnium sancto℞ testimonio, ad munus

Matt. 9

prædicationis recte obeundum, maxime necessaria: bonitas uidelicet, & doctrina. Multi tñ sunt uerbi Dei prędicatores, quibus hoꝝ alteꝝ deest, multi etiam, quib⁹ deest utrunq;. Est.n. maxime necessaria in prædicatore doctrina qm̃ primus scopus ad quem tendere debet ipsa prædicatio, est auditores docere. At qui doctus non est, alios docere non potest. Fons qui aqua caret, alios potare non ualet. Corpus quod lucidum non est, alios illuminare nequit. Necesse igitur est, ut p̃dicator sit doctus, qui alioꝝ docendoꝝ suscipit curam. Nec satis est prædicatori, ut recte suum exequatur offm̃, ip̃m esse doctum: nisi etiam sit bonus, & uirtutis amator, ut non solum uerbo: sed etiam exemplo prodesse auditorib⁹ possit. Sæpe.n. potentiora sunt exempla, q̃ uerba. Plato & Aristoteles, & omnis in diuersum abiens philosophoꝝ turba, plus ex moribus, q̃ ex uerbis Socratis accepit. Plus etiam apostoli, cæteriq; Christi saluatoris nr̃i discipuli, ex illius exemplis, quàm ex illius uerbis ad uirtutẽ capessendam profecerunt. Ob quam causam Christus supremus omnium Magister, qui suoꝝ discipuloꝝ profectum summe cupiebat, primum (ut Lucas refert) studuit, ut faceret, deinde, ut doceret. Ad Christi igit̃ exemplum, cuius locum in prædicatione tenent, oporteret p̃dicatores uitam suam optime componere, ut opere sil', & uerbo prędicare procurarent. Nam qui alios mundare debet, oportet, ut prius ipse sit mundus. Qui alios ardentes, et Dei amore feruẽtes efficere optat, necesse est, ut ignem cœlestem in se habeat, quo auditores inflãmare possit. Fieri.n. non potest, ut qui frigidus est, aut tepidus, alios calefaciat. Si ad carbones extĩctos quis alios eiusdem conditionis carbones iunxerit, nunquam accẽdentur: si tñ alijs ardentibus carbonibus illos admouerit, facile ardebunt. Sic ẽt, qui prędicatorem, quem nouit esse uitijs infectum audit: nisi Deus adsit, qui illũ int⁹ ardentem faciat, nunquam ab illo prædicatore accendetur. Hinc est, q̄ de Christo summo prędicatore oĩumq;

Actu. 1

Psa. 17 prædicato ℞ magiſtro, ꝓpheta Regius dixit: Ignis à facie eius exarſit, carbones ſuccenſi ſunt ab eo. Eſaias propheta qm̃ labia habebat immunda (ut ipſemet dolens, & gemens fatetur) purificari debuit antequam ad præ-
Esa. 6. dicandum mitteretur. Ad quam purificationem faciendam miſſus eſt angelus, qui tollens carbonem ignis de medio altaris, tetigit labia illius, & linguam, & ſic purgauit eam, qua purgata ſtatim miſſus eſt ad prædicandum. Quandiu labia immũda habuit, non eſt iniunctũ Eſaiæ prædicationis opus, ut autem mundata fuerũt labia, è ueſtigio dignus habitus eſt, cui merito poſſet ꝑdicatio demandari. Aſcendẽs Xp̃s ſaluator nr̃ ad cœlos:
Mar. ul. unde pro nobis deſcenderat: Apoſtolos in mundũ uniuerſum mittit, ut prædicarent Euangelium omni creaturæ. Nec tñ eos ſtatim abire, & mandatum adimplere
Actu. 1 ꝑmiſit: ſed præcepit eis (ut Lucas ait) ab Hieroſolymis ne diſcederent: ſed expectarent promiſſionem patris, ut priuſquam abirent induerentur uirtute ex alto, & inflã marẽtur igne ſpiritus ſancti, quo alios in amore Dei feruentes efficere poſſent. Hinc eſt, ꝙ Dauid, ut uias Dei alios recte docere poſſet, triplicem prius poſtulauit ſibi dari ſpm̃, uidelicet rectum, & ſctm̃, & principalẽ. Spm̃ rectum (inquit ille) innoua in uiſceribus meis. Et iterum.
Psa. 50 Spm̃ ſctm̃ tuum ne auferas à me. Et poſtea: Spiritu principali, ſiue (ut Hieronymus tranſtulit) potẽti, confirma me. Et poſtquam hunc triplicem petijt ſpm̃, ſtatim ſubdidit: Docebo iniquos uias tuas: & impij ad te conuertentur. Quo petitionum ordine oſtendit triplicem illũ ſpm̃ neceſſarium eſſe, ut quis uias Dei recte docere poſſit. Eſt quidem neceſſarius ſpiritus rectus, ut auditores recta uia ad cœleſtem pr̃iam ire doceat: ſpiritus ſctũs, ut auditores ſanctos, & Dei amore feruentes efficere ualeat. Spiritus principalis ſiue potens, ut aduerſus omnes tentationum incurſus conſtantem, & infractum ſemper habeat animum: ita ut nec minis terreatur, nec muneribus flectatur: nec dejciatur aduerſis, nec proſperis eriga

tur, & insolescat. Sunt.n. hæ duæ ualidissimæ machinæ: quibus semper oppugnantur prędicatores, & expugnātur sæpe, blanditiæ.s. & terrores. Hi timore concutiunt animum, illæ spe inuadunt. Hi dolorꝵ grauitate mentē absorbent, & in desperationis barathrum sæpe inijciūt, illæ falsa quadam dulcedine male securos nos reddunt, quo facilius interficere possint. Aduersus utrāq; machinam spm̄ potentem adesse oportet, qui prædicatorem docens, sic illum in bono confirmet, & constantem reddat: ut nec minis terreatur: nec blanditijs seducatur: sed semper offm̄ prædicationis sibi cōmissum recte exequatur intrepidus. Duo igitur ista, bonitas.s. & doctrina (ut satis ex his, quæ diximus constat, summe necessaria sunt omni prædicatori, ut ille recte suum exequatur officiū. Quæ duo in cœlesti illo igne qui in die pentecostes super apostolos descēdit, aperte designata sunt. Est enim ignis natura lucidus & calidus, et ideo in figura ignis spiritui sancto super apostolos uenire placuit, ut hoc ipso nos doceret, illis suo aduentu & lumē doctrinæ & amoris Dei ardorem dedisse. Rari tñ sunt (ut īgenue loquar) qui illa duo habeant, quo fit ut rari sint prædicatores q̃ p̄dicationis offm̄ pro illius dignitate & merito tractēt. Nā aliqui sunt male morigerati, qui etsi docti sint, suis tñ moribus prædicationis uires impediunt. Alij sunt, saltem in his quæ foris vñr, uere studio si & uirtutis cultores, sunt tñ adeo indocti, ut potius illos doceri, q̃ docere oporteret. Ob quam rem non paruam præbent ambitionis suspicionem, ꝑpea q͛ onus suscipere non uerent͛, quod notissimum est uires suas longe superare. Quæ res non paruum, ut ostendemus, fidei catholicæ dispēdium efficere solet. Sunt rursum alij tam impudentes, ut cum nec docti neç boni sint, quadam tñ effronti temeritate p̄dicare non dubitant. Horꝵ omnium non est opus paucula quędam exempla proferre: quia plura q̃ uellemus quotidie & passim oēs uidemus. Sunt.n. aliqui prædicatores tam rudes, ut uix Grāmaticam degustauerint, La

tini sermonis prorsus nescij, qui nec Euangelij qđ in missa legitur solam superficiem intelligere ualent. Tales quidem multos, testor Deum, ego noui, qui habentes aliquos sermones in linguam uulgarem ab alijs trãslatos, eos tanta cum audacia & maiestate ppl'o referebãt, ut qui illos nõ cognouisset, putasset eos doctissimos uiros esse. Quia tñ aliena lingua more psitacorum loquũtur, statim se produnt, quia eandem sępe repetunt cantilenã, et si de his quæ dixerunt, interroges, non magis quã psitaci rñdebunt. Si uero ut de re alia disserant, petieris, obmutescent tanq̃ prorsus ignari, aut forte ne coram ppl'o apud quem sapientes uideri uolunt, se nescire fateantur, non dubitabunt mille ineptias effutire. Et sic impudenti audacia loquentes suam produnt inscitiam, qui tacẽtes potuissent docti existimari. Ad hoc genus hominũ pertinent ferè oẽs quæstuarij indulgentiarum prædicatores, ex quibus uix unum aut alterum inuenies uirum doctum, q sciat de re, quam prædicat uel mediocrem reddere rõnem. Nunquam aut fidem aut mores sua prædicatione docere intendunt, sed is solus prædicationis suæ scopus est, plures ab auditoribus non solum haurire sed extorquere pecunias. Qđ ut assequantur, indulgentias quas ppl'o prædicãt, plus debito exaggerãt, quaqua uersum se uertunt, plangunt, lamentantur, minantur, rident, nihil denique pro pecunijs extorquendis intentatum relinquunt, etiam si cum fidei periculo id faciant. Nam sæpe indulgentias quas prędicant adeo extollere cupiunt, ut pro illarum laude execrandas ex ore suo hęreses effundãt. Quantum autem nocumentum ex hoc gñe hominum fuerit Christianæ reipublicę illatum, tota Germania potest esse testis. Qm̃ hæc prima radix fuit, unde tota hæc Lutheranorum pestis orta fuit. Nam cum rabulas quosdam indulgentiarum prędicatores Lutherus audisset, qui plura quam par erat, de indulgentijs dixerunt, adeo horrenda illi sunt uisa, ut impium, iniquũq́ existimauerit tacere, & illis non obuiare, neq; impedire. Zelo igitur &

non

non secundum discretionem motus in publicum pdijt, & contra hos oẽs prædicauit non ueram indulgentiarꝫ intelligentiã (ut oportebat) edocens, sed eas ꝓrsus euertens, & dicens eas nullius prorsus esse utilitatis. Cui cũ aliqui uiri docti repugnarent, suaderentq; ut palinodiã cantaret, tm̃ abfuit ut id facere uellet, ut multo peiora quàm prius effundere non dubitauerit. Ab istis igiť quęstuarijs indulgentiarꝫ p̃dicatoribus primam ansam hæresis suæ Lutherus accepit. Quód nomen in tãtam iam abijt infamiam apud probos & cordatos uiros, ut nullus, aut rarus sit uir bonus, & doctus, qui indulgentias prædicare dignetur, non ꝓꝑ ipsas indulgentias, sed propter illarum prædicatores qui offim̃ prędicationis illarꝫ dehonestarunt & reddiderunt infame. Ego quidem indulgentias, si recte dispensentur, sanctas & ualde æstimandas esse censeo, illarꝫ tamen prædicatores, ut quædam Christianæ reipublicæ monstra abominor. Consulerem quidem principibus ut eas non nisi per probos & doctos uiros prædicari permitterent, & sic primum religioni, deinde quæstui bene prospicerent. Nã plus (ut existimo) & libẽtius bonis & doctis uiris tribueret populus, quam his blateronibus, quibus raro aliquis nisi inuitus aliquid pro indulgentia confert, quippe q̃a semper putat eos esse mẽdaces. Sunt alij p̃dicatores nõ tam ignorantes ut isti, de quibus nunc diximus, sed mediocriter docti, qui si sua sorte uellent esse contenti, possent pro sua mediocritate ppl'o satisfacere, & illũ in fide & moribus instituere. Sed quia supra meritũ suũ æstimari a ppl'o appetunt, ideo altiores & grauiores snias, quam ipsi interpretari ualeant ppl'o prædicare contendunt: Quorum prædicatio sæpe nocere populo magis quàm prodesse potest. Nam cum ipsi prædicant quæ non bene intelligũnt, necesse est ut peruerse interpretentur, aut obscura sine ulla interpretatione relinquant. Quod cum euenerit, & si multi ex auditoribus ꝓꝑ mysterij reuerentiam ab illius scrutinio intellectũ suum auertãt, multi tñ

qui audaciores sunt, & minus mysteria reuerentur, pro suo arbitratu interpretabuntur & errabunt. Et hunc prędicatorum defectum Hieremias propheta deplorat, dicēs:
Iere. 4 Paruuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis. Non dicit paruulos petijsse lac: sed panem, Quia nō solis apertissimis legis præceptis erant contenti: sed uelut iam grandiores effecti panē, hoc est, occulta aliqua mysteria illis reuelari petebant. Nō dicit, non esse qui panē daret: sed qui frangeret eis. Erant. n. qui panem, hoc est, sniās graues porrigerent, sed nō erat qui frangeret, hoc est, qui interpretaretur & bñ illas declararet. Vnde Hie
Hiero. rony. in cōmentarijs super lamentationes Hieremiæ, p̄fata uerba interpretans ait: Iuxta allegoriā sigñat, ꝙ hi qui infirmi adhuc sunt intellectu, & minus ualidi ad per
1 Cor. 3. cipiendū fortiorem cibum, qualibus ait apl's: Lac uobis potum dedi, pp inertiam & desidiam doctorum, spiritualis intelligentiæ carent alimonia. Paruuli, inquit, petierunt panem & non erat qui frangeret eis: id est, infirmi quique scripturæ sacræ fortiores sententias petierūt sibi exponendo comminui: sed qui exponere studeat, nō ualet inueniri. Hæc Hieronymus. Sunt iterum alij prædicatores, uiri quidem eruditi & uere docti, qui ea quæ populo prędicant quamuis sint sublimia & occulta mysteria, optime interpretantur & exponunt, carent tamē discretione & prudentia, qua iuxta capacitatem auditorum sciant temperare sermones, sed semper etiam corám rudi populo dicere res grandes affectant. Quibus recte dici posset id, quod poeta Satyricus ait.

Dicere res grandes nostro dat musa poetæ.

Persius Qua intentione id faciant ego diuinare nō possum, quia
Sat. 1. illorum corda intueri non ualeo. Si tñ aliquis hic conceditur suspicioni locus, suspicarer ego eos, res tā sublimes corám ppl'o rudi prædicare, ut à ppl'o pro doctis habeā tur, & in magna sint apud illum admiratione. Non Dei gloriam aut ppl'i utilitatem, sed suam tm̄ existimationē quærunt, & iō non ut ppl'm doceant, sed ut ab illo existi

meutur, prædicant. Nec tamen hoc de omnibus huiuſmodi prædicatoribus ſentio: ſed credo aliquos eſſe, qui ideo ſemper de rebus ſublimibus prædicantes tractare uolunt: quia ingenia ſua talis ſunt conditionis, ut minima quæq; & aperta illis uileſcant, & ideo de illis diſſerere dedignantur. Quacunque illi moueantur cauſa ego non curo, nec noſtra aliquid intereſſe puto: hoc tamen certò ſcio, & ideo cõſtãter aſſeuerare non erubeſcam, eos oẽs longe à ſcopo prædicationis aberrare, & quam uis docti illi ſint, officio prædicationis eſſe indignos, qui iuxta capacitatem audientium neſciunt temperare ſermonem. Quis enim nõ cenſeat inſanum eſſe eum qui in paruum aliquod uas immenſam aquæ aut uini menſurã infundere conaretur? Sic mea quidem ſentẽtia indiſcretus ſaltem aut imprudens cẽſendus eſt prædicator, qui ſublimia & occulta fidei myſteria prædicat populo rudi, & tãtorum myſteriorum prorſus incapaci. Natura enim ipſa aliter agendum eſſe docet quæ cuique animali proprium & ſibi connaturalem & cõmenſuratum creauit cibũ. Alijs cibis ueſcitur Leo, alijs urſus, alijs uulpes, alijs denique aues ueſcuntur. Et hoĩes ipſi non eundem oẽs appetunt cibũ: ſed pro ſua quiſque complexione & corporis ætate & habitudine aptum ſibi & competentem uiribus ſuis expetit cibum. Ab his igitur rerum corporalium exemplis, intelligentiam ſpiritualium ſumamus. Omnis natura rationalis proprijs & competentibus debet nutriri cibis. Verus aũt animæ cibus (ut p̃cedenti. c. oſtendimus) uerbum Dei eſt. Sed ſicut in nutrimentis corporis multæ ſunt differentiæ: ita & homo cuius anima uerbo Dei paſcitur, non omnis uno atq; eodẽ uerbo nutritur. Nam aliqui ſolo uerbi Dei lacte potantur, hoc eſt, doctrina ſimpliciore & clariore, ut de moribus eſſe ſolet, q̃ præberi conſueuit his q̃ prima rudimenta in diuinis ſtudijs ſuſcipiunt. Alij uero q̃ fortiores ſunt, & in doctrina prouectiores, fortiori indigent cibo quo ueſcant, hoc eſt, declaratione ſublimiũ aliquorum noſtræ fidei my

ſteriorum. Siquis aũt prædicator ordinem hunc peruerterit, ita ut paruulis quibus ſolũ lac ſatis eſſe debuiſſet, fortiorem porrigat cibũ, hoc eſt, myſteria ſublimia propoſuerit, non ſolum non poterit eum enutrire: ſed nimia cibi potentia illum occidet, quia hoc ipſo non paruam erroris anſam illi præbebit. Ne igitur prædicator ſua pdicatione noceat, oportet ut iuxta auditorũ capacitatẽ diſpenſet uerbum Dei. Et hoc eſt quod beatus Iob myſtica quadam (ut ſolet) elocutione de deo loquẽs, dixit:
Iob. 26 Qui ligat aquas (inquit) in nubibus ſuis, ut nõ erumpãt pariter deorſum. Quæ uerba interpretãs beatus Gregorius in moralibus, multa præclara noſtro huic propoſi-
Grego. to conducẽtia dicit, equibus aliqua nũc citabo. Vt auditores rudes (inquit Gregorius) non inundatione ſcientiæ ſed moderata prædicationis diſtillatione foueantur, ligat Deus aquas in nubib9, ut non erũpant pariter deorſum: quia doctorũ prædicationem tẽperat, ut auditorũ infirmitas doctorũ rore nutrita conualeſcat. Et aliqbus interpoſitis ſubdit. Aqua itaque ligatur in nubibus, qa prædicatorũ ſcientia infirmorũ mentibus loquẽs, quantum ſentire ualet, docere prohibet. Nam plerũque ſi auditorum cor uerbi immenſitatẽ corrũpitur, lingua docẽ-
Exo. 21 tium indiſcretionis pœna mulctatur. Vñ ſcriptum eſt: Si quis aperuerit ciſternam & foderit, & nõ operuit eam, cecideritq; bos uel aſinus in eam, dominus ciſternæ reddet precium iumentorũ. Quid eſt enim aperire ciſternã, niſi intellectu ualido ſcripturæ ſacræ arcana penetrare? Quid autem per bouem & aſinum, mundum ſcilicet & immundum animal, niſi fidelis quiſq; & infidelis accipitur? Qui ergo ciſternam fodit, cooperiat, ne illuc bos uel aſinus ruat, id eſt, qui in ſacro eloquio iam alta intelligit, ſublimes ſenſus coram non capientibus per ſilentium tegat, ne per ſcandalum mentis aut fidelem paruulum aut infidelem, qui credere potuiſſet, interimat. Ex morte enim iumentorũ debet precium quia illud. ſ. adadmiſiſſe conuincitũ, unde ad agendã pœnitentiã reus te

netur. Quisquis nãq; ad alta scientiæ fluenta perueniẽs, cum hæc apud bruta audientium corda non contexerit, pœnę reus addicitur, si per uerba eius in scandalum siue munda seu mens immunda capiatur. Operienda est ita que cisterna, quia coràm paruulis mentibus tegenda est alta scientia, ne unde cor docentium ad summa attollitur, inde infirmitas auditorum ad ima dilabatur. Hactenus Gregorius, qui multa alia de hac re ibidem dicit, sed hæc citasse sat est. Diximus hucusque de nocumentis quæ prædicatores inferunt reipublicæ Christianę ob defectum doctrinæ, aut propter indiscretam uerbi Dei dispensationem, nũc superest disserere de nocumentis q̃ inferunt ratione malæ suæ uitæ quam populo uẽditant. Nam aliqui eorum sunt pessimis moribus imbuti, qui siue uera prædicent siue falsa, sæpissime nocere auditoribus solent. Ex mala.n.uita eorũ oriri põt (ut supra diximus) ut intellectus eorũ excæcentur, illa putantes bona, in qua sunt affecti, & illa mala quæ abominãtur. Et quẽadmodum ipsi sentiunt, ita populum docent: & inde necessarium est euenire quod saluator noster ait: Si cæcus cæco ducatum præstet, ambo in foueam cadunt. Si prædicator qui aliorum est dux excæcatur, mirum erit si populus qui illum audit, non erret: præsertim si populus erga illum afficitur, & in magna habet illum æstimatione? Tunc enim omnia illius dicta uelut oracula quædã recipit populus, nec est qui ab illius doctrina uel latum pilum discedere audeat. Hæc res est adeo aperta, ut superuacaneum sit illam uelle rationibus comprobare. Quærere enim rationem (ut Aristoteles ait) ubi uiget sensus, infirmitas est intellectus. Nec opus est paucula quædam exempla proferre, cum tam multa nũc sint toti orbi notissima. Quanta hæresum colluuies sit ex prædicatione Lutheri, Zuinglij, Carolstadij, Martini Butzeri, cęterorumq; eiusdem classis per totum orbem Xp̃ianum effusa, nemo est qui ignoret. Quæ omnes hæreses fuissent prorsus sublatę, si ut primũ illi insanire cœ-

Mat. 15

perũt fuiſſet illis prorſus inhibita prædicatio. Pricipum tamen negligentia qui illos coercere noluerunt cũ poſſent, illi tantam nocendi audaciam dedit, ut certatim inter ſe conſenſiſſe uideantur, quis eorꝫ plus eccleſiæ noceret, & qui plus nocuit illuſtrior apud eos eſt habitus. Omnis igitur princeps qui rempublicã ſuam ab hæreſibus ſaluam eſſe optat, neminẽ qui uel minimam dederit hæreſis ſuſpitionẽ, in illa prædicare permittat. De fide pdicatoris conſtare oportet, antequam ille populo prædicare permittatur. Damaſus papa in uita Euariſti papę & martyris refert illum ſtatuiſſe, ut ſeptem diacones cuſtodirent Epm prædicantem propter ſtylum ueritatis. O ſctm̃ & tali martyre dignũ ſtatutũ. Si hæc diligentia in perſcrutãdis uerbis prędicatoris, in hũc uſqꝫ diẽ apud omnes ſeruata fuiſſet, facile itum eſſet obuiam tantæ hęreſum turbę, quantam nũc (proh dolor) uidemus. Et certe timeo ne hæc facilis permiſſio prædicatorꝫ, niſi illi ciſtiſſime occurratur, cauſa ſit, ut tota ferè Chriſtiana reſpublica cito ruat. Nec abs re, ſed maxima motus cã & quidem notiſſima, hoc timeo, quippe ꝙ ſciam, multos i uarijs prouincijs prædicatores, qui ſemel & iterum in pdicationibus ſuis ſcandalũ hæreſis non paruum populo dederunt, & tamen modica & leui excuſatione per eos data, permiſſi ſunt iterꝫ atque iterꝫ prædicare, & ſic aliquos ſeduxerũt, & omnibus quos potuerũt, ſcandalum dederũt. Quales tñ illi ante fuiſſent, cũ ſe excuſauerũt, ipſe rei exitus docuit, qm̃ tandem ſe publicos oſtendere hęreticos, non dubitarunt. Nec mirarer ſi apud ſolos Principes hæreticos hæc permitterentur: ſed hoc ualde miror ꝙ apud apud eos Principes, cęteraſqꝫ ptãtes q̃ Xpiano nomine cenſentur, tam facilis ſit prædicatorꝫ ſuſpectorꝫ permiſſio. Obſecro igitur eos omnes, & per Chrĩ uulnera obteſtor, ut nullũ qui uel leuem dedit hæreſis ſuſpitionem, pplõ prædicare permittant, donec plenã fecerit apud populum quem ſcãdalizauerat, ſuſpitionis purgationem. Prętcr hos autem tam reprobos & noxios p-

Dama.

dicatores sunt alij, qui etsi mali sunt eorum tamen non tanta est malitia, ut affectus corrumpat intellectũ. Et hi quidem bifariam adhuc contingere solent. Nam sunt aliqui eorum, qui optime credunt, & bene de rebus agẽdis sentiunt, aliter tñ quàm sentiunt docent, aut spe præmij allecti, aut timore pœnæ deterriti. Vtrunque.n. hoꝝ solet prædicatores & alios doctores à ueritatis prædicatione deflectere: præsertim in curijs & aulis principũ, qui prẽmijs allicere, & cruciatibus deterrere pñt. Nam qđ pœnẽ timore multi dicant contra quã sentiunt, testis est Petrus apostolus qui in domo principis sacerdotum ad uocem ancillæ requisitus, negauit se esse Xpi saluatoris nrĩ discipulum. Et certe credo multo plures nunc esse in aulis principum, qui Petrum in hac re imitentur, quã qui posterioris illius uitæ exẽpla sequãtur, audacter dicẽtes regibus. Obedire oportet Deo magis q̃ hoĩbus. Spe p̃mij qđ uehemẽter optãt, alliciunt alij, ut alr ꝙ sentiũt doceant & p̃dicent. Bñ quidem sentiunt: sed ut regibus, aut principibus, aut denique pplo placeant, ea docent, & p̃dicant, q̃ illis placita esse cognoscunt. Tales fuerũt illi quadringenti falsi prophetæ, qui consuluerunt Regi Achab, ut iret ad oppugnandũ ciuitatẽ Ramot Galaat. Illud quidem respondebant quod magis regi placere intelligebant, cum tñ nec unum nec alteꝝ plene sciebant. Qua in re licet ipsi prẽdicatores falsa annunciantes grauiter peccent, maior tamen culpa (ut ego sentio) in ipsos reges & principes reijcienda est, qui nolunt nisi ea quæ sibi placita sunt audire, & siquis bonus & fidelis uerbi Dei prẽdicator uera docuerit, illum odio hñt, & audire recusant. De qua re idem Rex Achab plenũ poterit nobis prẽbere testimonium, qui rogatus à Iosaphat Rege Iuda, ut dimissis illis quadringentis falsis prophetis aliquem uerum dñi prophetam de bello faciẽdo consuleret, rñdit. Remansit uir unius per quem possumus interrogare dñm: sed ego odi eum: quia non prophetat mihi bonũ sed malũ. Micheas filius Iemla. Hi adulatores,

mat. 26 *Actu. 5* *3. re. 22* *Ibidem*

in fide & moribus uehementer nocere solent: qm̃ dicentibus illis malum bonum, & tenebras esse lucem, alij credũt, & ex hac fide oritur in auditoribus quidam amor, & appetitus illius mali, quod ab adulatore laudatũ est. Et si opere fecerit malũ illud, tãto minus ab illo recedet, quãto magis credit esse bonũ quod facit. Quo fit, ut nũquam ille ad ueram animæ salutem peruenire possit.

Grego. Qm̃ (ut beatus Gregorius ait) curari uulnus negligitur, quod dignum laudis præmio inuenitur. Primus gradus ad salutem recuperandam est agnoscere se esse ægrum. Difficillime enim poterit æger ad sanitatem peruenire qui se ęgrotare nescit: quia nec medicũ ad se uocabit: nec si ille spõte se offerat, medicinas ab eo oblatas accipiet: quippe ꝙ firmiter credat se illis minime ĩdigere. Prędicator dicens principi aut cuiuis alteri malum quod fecit bonũ esse, hoc agit sua adulatione, ut princeps se male fecisse nunquã pœniteat, & inde consequens est ut nunq̃ ad salutẽ perueniat. Et hæc adulatorꝝ prædicatorꝝ pestis omni tempore fuit noxia. Nam hanc fuisse olim in

Tren. 2 synagoga multorum errorum causam Hieremias propheta deplorat, sic dicens. Prophetę tui uiderunt tibi falsa & stulta, nec aperiebant iniquitatẽ tuam, ut te ad pœnitentiam prouocarent. Viderunt autem tibi assumptiones falsas & eiectiones. Quæ uerba interpretans btũs Hieronymus ait: Qui enim peccanti & iniquis operibus attendenti ꝑmittit impunitatis securitatẽ, prophetica maledictioni subiacebit. Hæc Hieronymus. Et ipsemet Deus de istis blãdis prædicatoribus, ꝙ ualde ppl'o suo nocuerint, conquerit̃ per eundẽ Hieremiã prophetã

Hiero.

Hier. 6 sic inquiens: Curabant contritionẽ filię ppl'i mei cũ ignominia dicẽtes: Pax, pax: & nõ erat pax. Contritionẽ curat prædicator, qui peccanti & nõ pœnitenti cito securitatẽ ꝑmittit. Et per Ezechielẽ prophetã iterꝝ Deus ait:

Ez. 22 Principes eius in medio illius q̃si lupi rapiẽtes ꝑdam ad effundendũ sanguinẽ, & ad ꝑdendas aĩas, & auare sectãdo lucra. Prophetæ aũt eius liniebant eos absq; tempe

ramento, uidentes uana, & diuinantes ei mendacium, dicentes: Hæc dicit dominus Deus, cum dominus non sit locutus. Et quæ tunc contigerunt populo Israel, eadem etiam nunc in populo Christiano contingere uidemus. Isti enim falsi prophetæ, hoc est, adulatores prædicatores & doctores, sunt causæ potissimæ ut Reges & Principes intolerabilia tributa suis subditis imponāt, & alia multa mala faciant, quæ nisi ab illis laudarentur, nequaquam facerent. Applaudunt enim illis, & dicunt omnia licere quæ uelint. Sunt denique alij prædicatores mali qui bene credunt, & optime de moribus sentiunt, & ut sentiunt docent: sed moribus discrepant ab eo qđ docent, quia bene docentes male coràm populo uiuūt. Et horum doctrina etsi uera sit, non solum non prodest populo, sed ualde nocet. Nam (ut ait Gregorius) cuius uita despicitur, restat ut eius prædicatio contemnatur. Sua enim mala uita hic talis prædicator multum fidei detrahit doctrinæ quam prædicat. Eadem enim agit quæ damnat: & sic ansam suspitionis non paruam auditotibus præbet, uera non esse quæ ab illo fuerunt edocti. Ad quod eredendum, hoc argumento persuadebuntur, quod uidelicet non est uerisimile aliquem esse suæ salutis adeo immemorem, ut sibi ipsi male consulat, alijs autem bene. Si bona sunt quę docet, cur non ea facit? Si bona sunt quę facit, cur non ea docet? Itaque quocunque se uertat, malus esse conuincitur, aut male docens aut maleuiuens. Sed quia magis semper homines oculis quàm auribus credunt, hinc est ꝙ male uiuentis doctrina quamlibet bona contemnitur. Deinde iustum est ut credatur quemlibet hominem maiorem suæ salutis quàm aliorum curam hr̄e, & inde necesse est euenire ut quisque magis exemplis, quā uerbis credat. Quā magnum malum sit, cum uita prędicatoris doctrinę suę non consentit, beatus Iob mysticis uerbis nos docuit cum ad confirmationem eorum quę dicebat, execrationis iuramento utens, hoc malum sibi ipsi tāquam maxi-

Grego.

Iob.31. mum imprecatur, nisi uera sint quę dicit. Si in manibus meis (inquit ille) adhęsit macula: seram & alius comedat, & progenies mea eradicetur. Quæ uerba inter-
Greg. pretans Gregorius in moralibus ait: More sacri eloquij serere dicimus, uerba uitę prędicare. Et aliquibus interpositis subdit. Comedere autẽ est bonis operibus satia-
Ioan. 3 ri. Vnde per semetipsam ueritas dicit: Meus cibus est, ut faciam uoluntatem eius qui misit me: Si ergo ea quę protulit, facere prętermisit, ait: Seram & alius comedat. Ac si aperte dicat: Quod os meum loquitur, non ego sed alter operetur. Prędicator quippe qui à suis uocibus moribus discrepat, ieiunus serit quod alius manducet: quia suo semine ipse non pascitur, quando à uerbi sui rectitudine praua actione uacuatur. Et quia plerunque discipuli incassum bona audiunt, cũ ex magistri uita operum exemplo destruuntur, recte subiungitur. Et progenies mea eradicetur. Doctoris enim progenies eradicatur, quando is, qui per uerbum nascitur, per exemplum necatur: quia quem lingua uigilans gignit, uitę negligẽtia occidit. Hucusque Gregorius. Nec solis uiris est docendi & prędicandi munus permissum: sed ipsis etiam fœminis, quod est omnium absurdissimum. Multas ego in uarijs Christiani orbis prouincijs uidi & audiui fœminas, quę etsi in ecclesia super cathedram non prędicabant, in domibus tamen suis & alienis publicos faciebant de rebus sublimibus sermones: & quotquot uenire & audire uolebant docere non uerebantur. Ex his tamen prædicationibus multi sunt orti errores, ut exitus docuit. Et quia particularia sunt diuersarum nationum exempla, & quę ego uidi punita & correcta fuere ab his quibus incumbebat, ideo nolo nunc ea impręsentiarum
1.Ti.2. ꝓdere. Ego quidẽ à Paulo edoctus cẽseo nulli mulieri ꝑmittendũ esse ut doceat, sed pręcipiendũ ut discat. Qm̃ postq̃ Eua fuit à serpẽte seducta, merito suspecta esse debet oĩs doctrina ab ore mulieris prolata, timendum est .n. ne mulier sit à dęmone decepta, quia illa est uas ad

deceptionem paratum, quo dæmon alios decipere solet. Cum igitur prædicatio uerbi Dei per uiros tanto officio indignos ministrata, multorꝝ errorꝝ multarúmque hæresum (ut ex dictis constat) sit notissima causa, oporteret ut nullus pplo prædicare permitteretur, nisi prius fuisset de fide & moribus plene à suo superiore examinatus & approbatus. Non.n. negocium hoc, quod tāti est momenti, omnibus sine discrimine cōmitti debet, sed solis dignis. Nā Paulus Timotheo scribens, de hac re, admonet illum, sic dicens: Quæ audisti à me per multos testes, hæc cōmenda fidelibus hominibus qui idonei erūt alios docere. Et beatus Franciscus omnium fratrum minorꝝ primus institutor & pr̃, apl'i Pauli uestigia secutus hoc idem in sua rl'a omnibus fratribus præcepit, sic dicens: Nullus fratrum pplo penitus audeat prædicare, nisi à ministro generali huius fraternitatis fuerit examinatus & approbatus, & ab eo offm̃ sibi prædicationis concessum. Hæc beatus Franciscus, sub cuius instituto ego quamuis indignus milito. Et cōcilium generale Lateranense sub Innocentio tertio celebratum, speciale de hac re statuit decretum, quo uniuersis Christi fidelibus idem prohibetur, quod sanctus Franciscus fratrib⁹ suis prohibuit. Nam in cap. 3. decretorꝝ eiusdem concilij hęc habentur uerba. Quia uero nonnulli sub specie pietatis, uirtutem eius (iuxta quod apostolus ait) abnegātes, authoritatem sibi uendicant prædicandi: cum idem apostolus dicat: Q̃uo prædicabunt nisi mittantur? Omnes qui prohibiti uel non missi p̃ter authoritatē ab apostolica sede uel catholico Ep̃o loci susceptam, publice uel priuatim prædicationis officium usurpare præsumpserint, excōicationis uinculo innodentur: & nisi quam citius resipuerint, alia competenti pœna plectantur. Hæc concilium Lateranense. Quæ uerba hñr in cap. Excōicamus, paragr. Quia uero, De hæreticis. Et in alio gñali concilio Lateranensi, quod sub Leone X. celebratum est, idem statutum est renouatum, & multo copiosius

2.Ti.2.
S.Frãc.
Cōci lateranē.
2.Ti.3.
Ro.10.

factum. Nam in sess. 11. eiusdem concilij sequens contine-
Leo. 10 tur decretum. Leo Eps seruus seruorum Dei ad perpetuam rei memoriam, sacro approbante concilio, supernæ maiestatis præsidio, per cuius ineffabilem prouidentiam cœlestia simul & terrena diriguntur. &c. Et post multa quæ in procemio illius decreti referuntur, hæc tãdem subduntur. Sacro approbante concilio statuimus & ordinamus, ut nullus tam clericus secularis quàm cuiuscunque etiam mendicantium ordinis regularis, aut quis alius ad quem facultas prædicãdi tam de iure quam de consuetudine, uel priuilegio aut aliàs pertinet, ad huiusmodi officium exercẽdum admittatur, nisi prius per superiorem suum respectiue diligenter examinatus: in qua re cõscientiam ipsius superioris oneramus, ac morum honestate, ætate, doctrina, probitate, prudentia, & uitæ exemplaritate ad illud aptus, & idoneus reperiatur. Et hic quocunque postea prædicaturus accesserit, de huiusmodi examine, & idoneitate sua, per literas authẽticas seu alias sui examinatoris approbatorisque, Epis & alijs locorum ordinarijs fidem legitime faciat. Hæc concilium Lateranense sub Leone X. O' uere sanctum decretum, & generali concilio dignum: in quo nihil quod ad hanc rem poterat censeri necessarium, fuit ptermissum. Præcepit. n. ut prædicatores examinentur, & quales sint approbandi declarat, & testimonium approbationis dari statuit, ut nullus se approbatũ esse possit impune mentiri. Vnum tñ solum ab omnibus adhuc desyderatur, & est tam sancti decreti executio. Non. n. scio illud, uel semel fuisse executioni mandatum, nec audiui ab aliquo, qui hoc aliqñ fieri uidisset. Sed hoc Eporum negligentiæ imputandum est, sicut & multa alia illorum desidiæ tribuuntur, de qua sequenti capitulo differemus, & ibidẽ ostendemus eorum pessimam negligentiam esse multorum malorum causam.

De tertia hæresum causa, quæ est negligentia Episcoporum, & aliorum ecclesiæ pastorum. Cap. IIII.

Tertiam aggredimur explicare hæresum causam, cuius uim,& potētiam si plene (ut decet) perscrutati fuerimus, dicemus illam esse pręcipuam,& omnium primā, ex qua alias omnes oriri constat. Hæc est nimia pręlatorum negligentia, quorum multi non magis de suis subditis curant, q̃ de rebus nihil ad eos spectantibus: & ita oues sibi cōmissas deserunt, ac si nullā de illis essent Deo reddituri rationem. Et certe illa omnia, quę supra ꝑ duo cap. digessimus, de penuria uerbi Dei,& de malitia pręredicatorum, in prælatos reijcienda sunt, ad quos spectat illis omnibus prouidere. Sūt aliqui Epi, qui possent optime, si uellent, suo respondere officio: sed alijs multis à suo statu,& ordine alienis nimium intenti, id, quod debent reddere nolunt. De istorum igitur negligentia dicamus,& postea ostendemus quot, quantasq; hæreses illorum negligentia pepererit,& usq; in hodiernum diē pariat. Sed prius necessarium erit oñdere, quæ sint illa, quę ab Epis,& alijs animarum pastoribus diuina exigit lex, et sic lapidem (ut dr̄) ad filum referentes, palàm omnibus faciemus multos ex illis esse, qui nūc minimam partem eorum, quæ iuxta suum offm̄ tenentur, pręstant. Quę autē sint illa, quę Epi pręstare tenentur siquis scire desyderat, à nomine officij, quod illis cōmissum est, facile, discet: si illius uirtutem,& proprietatem exacte consyderauerit. Epi.n.& cęteri, quibus est animarum cura cōmissa, pastores animarum dicuntur,& sunt. Nam cum Christus saluator noster Petrum cęteris omnib⁹ pręfecit Christianis, *Ioā.21.* pastorem ouium suarum illum instituit, dicens illi: Pasce oues meas. Quib⁹ uerbis Christianos omnes suas esse oues declarauit,& Petrum illarum omnium pastorem constituit, cum pascēdarum illarum curam illi dedit. Et ipsemet Christus redemptor noster, ut nobis ostenderet, quo nos diligebat amore,& quanta cum solicitudine omnium nostrum gerebat curam, pastorem se appellauit dicens: Ego sum pastor bonus. Bonus pastor animam *Ioā.10.* suam ponit pro ouibus suis. Videamus igitur, quę sunt

illa, quæ pastores ouium circa oues sibi cõmissas agere tenentur: qm̃ Epi, & alij curam animarꝝ habentes eadẽ animabus sibi cõmissis præstare debebunt, cum sint illarꝝ pastores. Tenentur primo pastores ouibus suis pastum præbere, ne fame, & inedia pereant. Et Epi. & cæteri omnes, qui animarꝝ curam susceperunt, tenentur pascere animas eorꝝ, quibus præsunt. Quo autem pastu animas pascere debeant, ipsemet Deus, qui illos instituit
Hier. 3 pastores, aperte expressit per Hieremiam prophetam dicens: Dabo uobis pastores iuxta cor meũ, & pascent uos scientia, & doctrina. Tenentur igitur Epi, & cæteri animarꝝ pastores docere eos omnes, quorꝝ retinent curam. Hinc est, ꝙ Christus saluator noster mittens apo-
Matt. ult. stolos suos in mundum uniuersum dixit illis: Docete omnes gentes. Apostoli siquidem fuerunt pastores illi, quos Deus ante se daturꝝ promiserat, iuxta cor suum, & ideo ut promissioni suæ satisfaceret, præcepit illis, ut
Actu. 1 omnes gentes pascerent scientia, & doctrina. Vt autem tanto essent muneri idonei, spũs sanctus in linguis igneis super eos de cœlo descendit. Non in manibus, quibus mundum debellare possent, necꝫ in pedibus, quorꝝ agilitate tyrannorꝝ persecutiones effugerẽt: sed in linguis, quibus alios ignorantes docerent. Alia corporis organa ad hoc dedit nobis natura, ut illis multarꝝ rerꝝ, quas ignorabamus cognitionem ab ipsis rebus haurire possimus. Lingua tñ nostra nullius rei cognitionem nobis p̃bet: sed quæ nos ante cognoscebamus, alijs per linguã manifestamus. Itaqꝫ lingua non ad discendum: sed potius ad docendum nobis donata est. Et ob hãc causam spiritus sanctus super apostolos descendens, non in oculis, aut auribus, quæ sunt organa ad discendum apta: sed in linguis igneis descẽdit, ut eos ad docendum idoneos efficeret, qui iam totius mundi erant instituti magistri, & pastores. Ex his igitur discant Epi quanta obligatione populos sibi subditos docere teneanẽ, & apostolorꝝ imitentur exempla, quorꝝ ob solam dignitatem Epalẽ

merito gloriantur se esse successores. Alioqui rei apud Deum habebuntur debiti male soluti, & suæ taciturnitatis dignas sustinebunt pœnas. Et hoc mihi significasse võr tintinnabula illa, q̃ mista malis punicis olim Deus præcepit poni in ueste sacerdotis, quib⁹ sub pœna mortis sonitum facere tenebatur sacerdos ingrediens. Et uestietur (inquit textus Exodi) Aaron ea in officio ministerij, ut audiatur sonitus, qñ ingreditur, & egreditur Sanctuarium in conspectu Dñi, & non moriatur. In quibus uerbis non solam literæ superficiem, ut Iudæi faciunt, inspicere debemus. qm̃ (ut Paulus ait) litera occidit: spiritus est, qui uiuificat. Opus est igitur ut mysterium sub illo duro literæ cortice latens inquiramus, prȩsertim cum dicat Paulus omnia in figura cõtigisse Iudæis, & legem habuisse umbram futurorum. Vestis illa sacerdotalis pfectam sacerdotis uitam significabat, propheta Regio id nobis interpretante, qui ait: Sacerdotes tui induãtur iustitia. Tintinnabula uesti inserta significant p̃dicationis uocem cum operatione coniunctam. Sonitus tintinnabulorum audiri debet, qñ ingreditur, & egredit̃ sanctuarium, ut non moriatur. Quia mortem damnationis incurrit Ep̃s, si absq; ullo prædicationis sonitu incedit. Vnde Beda locum illum exponens ait: Sacerdos ingrediens, & egrediens moritur, si de eo sonitus non audiatur: quia iram contra se occulti iudicis prouocat, si sine prædicationis sonitu incedit. Hæc ille. Qualis autem debeat esse sacerdotis prȩdicatio, inuitur per hoc, q tintinnabulis mala punica misceri præcipiuntur, in quibus fidei unitas designatur. Nam sicut in malo punico, multa interius grana sub uno exterius cortice continentur, sic innumeros sanctæ ecclesiæ pplos unitas fidei contegit quos intus diuersitas morum tenet. Mala igitur punica tintinnabulis iungi mandantur, ut in omnibus, quȩ sacerdos prædicat, & docet: unitatem fidei cauta obseruatione tenere procuret. Ideo Paulus optime intelligẽs prȩdicationem uerbi Dei esse Ep̃o summȩ necessariam

Exo.28 2.cor.3 Heb.10 Ps.131. Beda.

Timotheo, quem Epm, et pastorem animarum instituerat, scribit adhortans, & uehementer urgens illum ad
2. Ti. 4 frequentem uerbi Dei prędicationem, his uerbis. Testificor coràm Deo, & Christo Iesu, qui iudicaturus est uiuos, & mortuos per aduentum ipsius, & regnum eius: Prędica uerbum, insta opportune. Illa terribilia adiurationis uerba, quibus Paulus Timotheum adiurauit, indicant ardentissimum illius affectum, quo uoluit exprimere Epm maxima obligatione teneri ad prędicandũ uerbum Dei, nõ uno, aut altero die tm: sed sępe. Ideo dixit: Prędica uerbum insta opportune. Quę uerba exponens
Theop. Theophilactus ait: Quod ipse testificor, ut uerbum prędices, ne gratiam in occulto teneas. Quid uero nobiscũ agetur, qui nihil prędicamus? Insta opportune, et importune. Hoc est, instando, & iubendo eloquere. Nec intercisa: sed perpetua utere oratione, & continẽti, ita ut nullum tibi ad prędicandum, pręfinitum sit tps: sed opportune insta. i. in pace, & otio, cum in ecclesia pacifice nullo turbante uersaris. Et importune. i. cum in discrimine fueris, uel extra ecclesiam loquere, & Euangelium ipm edissere. Opportunitatem uero, & importunitatem ad multorum dixit opinionem, existimantium opportunitatem quietem esse, importunitatem tpa periculosa, & intempestiua. Hęc Theophilactus. Qui quia Bulgarię Episcopus erat, nomine suo omnium Episcoporum deplorauerit negligentiam dicens: Quid nobiscum agetur, qui nil prędicamus? Demum ut intelligant Episcopi quantum sit illis necessaria uerbi Dei prędicatio, aspi
Mat. 15 ciant illum omnium animarum pastorem Christum saluatorem nostrum, quãta diligentia oues, ad quas solas se missum fuisse testatur, pauerit scientia, & doctrina. Ille. n. in exemplum omnibus propositus est, ut quisq; ex factis illius id, quod ad se attinet, discere possit. Nam (ut Augustinus ait) omnis Christi actio nostra est instructio. De ipso autem Saluatore nostro refert Matthęus,
Mat. 4 ꝙ circuibant totã Galilęã, docens in synagogis eorum,
& prędicans

& prædicans euangelium regni, & sanans oēm languorem, et omnem infirmitatem in populo. Et iterum idem Matthæus ait: Et circumibat Iesus omnes ciuitates, & castella, docens in synagogis eorꝫ, & prædicans euangelium regni, & curans oēm languorem, & oēm infirmitatem. Hoc attendāt episcopi & exemplo Christi circumeant omnia oppida, & castella, siue diœcesis, docētes in templis eorꝫ, & prædicantes euangelium regni, & procurēt curare animarꝫ languores, & infirmitates, quibus populus ubique laborat. Et certe nisi episcopi, & alij animarꝫ pastores populum docere teneantur, cū nullus alius sit, cui hoc docendi munus Deus mandauerit, erit per consequens necessario dicendum, male Christum redemptorem nr̄m ecclesiæ suæ prospexisse, si illi de re omnium maxime necessaria qualis est fidei, & morum doctrina, minime prouidit. Absit tamen à fidelium cordibus tam impia cogitatio. Nam pastores animarꝫ, qui ita sentirent, dum culpas à se reijcere uellent, Deū iniustum facerent, dicentes illum familię suæ de cibo minime prouidisse, & oues suas sine ullo pastu reliquisse. Ipse.n.per Esaiam prophetam dicit, se nihil potuisse facere uineæ suæ, quod non fecerit, Vnde consequens est, ut dicatur illum de pastu ouibus suis ꝓuidisse: quia hoc facillime ille facere potuit. Neque alios ad hoc agēdum instituit, quàm sacerdotes, quos animarꝫ pastores instituit, quibus hoc solo noīe præcepisse uidet̄, ut pascerent oues suas scientia, & doctrina. Pauci tn̄ sunt epī, aut cæteri animarꝫ pastores: qui oues suas pascant scientia, et doctrina. Nolo dicere nullos esse, cū ego aliquos nouerim, tum ex epīs, tum ex alijs inferioribus sacerdotibus, qui ppl'os sibi subditos frequenti p̄dicatione docebant. Verꝫ hi omnes tam rari sunt, ut ad aliam innumerā multitudinem relati, sint uelut sol, & luna alijs omnibus stellis cōparati. Fateor ēt esse alios animarꝫ pastores, q etsi ipsi non prædicent, curant tn̄ diligenter suū defectum ꝑ alios idoneos prædicatores supplere, ne oues suæ fame

Matt 9

Esai. 5.

uerbi Dei pereant. Et certe si epi, aut alij curam animarꝫ hñtes prædicare nesciunt, integre (ut ego existimo) suo satisfaciunt officio si id per alios idoneos prædicatores fieri, diligenter ꝓcurent. Sed re uera (ut ingenue loquar) paucissimi sunt, qui hæc faciant. Et ideo nisi per monachos hæc pastorꝫ fuisset suppleta negligẽtia, ob solam uerbi dei penuriam fere tota iam perijsset respub. Christiana. Verꝫ etsi isti pro uiribus epos, & alios animarꝫ pastores iuuare conentur, non tñ poterũt eorꝫ omnem supplere defectũ: quia messis multa est (ut saluator no-
Matt. 9 ster ait) operarij autem pauci. Quo fit, ut multa oppida & castella, quibus monachi pdicationibus suis subuenire non pñt, perpetuo careant prædicatione uerbi dei, aut necesse sit illis, proprijs expensis conducere prædicatores, a quibus uerbum dei audire possint. Bis itaqꝫ pastum doctrinæ oues soluere cogũtur. Primum qdem cum decimas suorum fructuum sacerdotibus dederunt ob quas iure diuino pastum doctrinæ illis debebãt. Deinde iterꝫ soluunt, cum aliorꝫ prædicatorꝫ operas suis cõducunt expensis. Et (quod peius est) nolunt sæpe episcopi, aut alij pastores permittere aliquos quamuis à populo cõductos prędicare: nisi qui illis placuerint. Si hoc episcopi facerent, ut uel sic melius populo consuleretur indignos reijciendo, & dignos acceptando, nõ possem hac in parte eorꝫ non laudare diligẽtiam. Sæpe tñ id nõ faciunt, ut populo bene consulant: sed ut prædicatori alicui faueant. Ob quam cãm sępe contigisse scio, ut populus indigniorem fuerit coactus proprijs expensis cõductum suscipere prædicatorem. Hi tales & si uere epi scopi sint, indigni tñ sunt, qui hoc nomine censeantur, cum illos non a Deo: sed ab hominibus super familiam Dei positos esse constet. Nam seruus, quem dominus su-
Mat. 24 per familiam suam cõstituit, fidelis est, & prudens, qui reddit familiæ cibum in tempore. Hi igitur, qui super familiam Dei sunt positi episcopi, & cibum uerbi Dei familiæ non reddunt, a Domino non sunt super illam cõ-

stituti. Et quia tam aperta erat pastorum omnium præsertim episcoporum, huius rei negligentia, ideo conciliũ generale Lateranense sub Innocentio tertio uenerabiliter celebratum, speciale de hac re condidit decretũ decimo capite collocatum, quo præcepit omnibus episcopis, ut uiros idoneos ad sanctæ prædicationis officium salubriter exequendũ assumat, potentes in opere, & sermone, qui plebes sibi commissas uice ipsorũ, cum per se idem nequeũt, uerbo ædificent, & exẽplo. Habetur aũt hoc decretum in. c. inter cætera. de off. iud. ord. Sed huiusmodi decreta multis huius tpis episcopis pferre, est surdo canere fabulam. Quanta autem errorum, & hæresum multitudo oriatur ex hac uerbi dei penuria, quæ ppter episcoporum negligentiam contingit, iam proxime præcedenti cap. demonstrauimus. Alterũ pastoris offm̃ est custodire oues a' lupis, qui sæpe illas inuadunt, & nisi esset pastor, qui eos deterreret, & coerceret, oẽs oues occiderent, & deuorarent, neq; unam relinquerẽt saluam. Ne igitur lupi nocere ouibus possint, illarũ tutela est pastoribus cõmissa. Lupi sunt tyranni, qui subditos suos supra debitũ spoliant, & plura quã possint portare, ab illis exigũt tributa, & illis non cum mansuetudine & lenitate: sed austere nimis, & crudeliter imperant. Ideo de malis Iudææ principibus Deus loquẽs per Ezechielem pphetã ait: Principes eius in medio illius quasi lupi rapientes prędam: ad effundendum sanguinem, & ad perdendas animas, & auare sectanda lucra. Lupi ẽt sunt omnes, qui iustos uiros persequuntur quamuis nec Reges, nec Principes illi sint. Hi sunt lupi illi, de quibus Saluator apostolis loquens ait: Ecce ego mitto uos, sicut oues in medio luporũ. Non. n. inter solos Principes, aut Reges, suos apostolos misit, nec a' solis illis apostoli sustinuerunt persecutiones: sed a' multis alijs, quos omnes luporũ nomine saluator appellauit. His oibus crudeliores lupi sunt hæretici: qm̃ sub specie pietatis, & religionis, aliorũ animas sæpissime occidunt. Isti sunt lupi

Cõci. lateranẽ.

Ez. 22.

matth

Matt.7 illi,a' quibus,ut caueamus Saluator nr̄ nos oēs admo-
net,dicens: Attendite à falsis prophetis,qui ueniunt ad
uos in uestimentis ouium: intrinsecus aūt sunt lupi rapa
ces. Ab his oībus lupis debent epī suas oues tueri,ne ab
illis lædantur. A' tyrannis,& alijs persecutoribus debēt
illas defendere,non permittentes illis, ut subditos suos
iniuste uexent, aut illis importabilia onera imponant,
aut immoderata exigant tributa, aut quascunque iniu-
stas inferāt molestias. Etsi Reges, aut Principes, aut alij
quicunque Domini,horum aliquid facere tentauerint,
episcopi illis resistere tenentur,eorum audaciam repri-
mere,& duris illorum conatibus obsistere debent, ar-
2.Ti.4 guendo,obsecrando,increpando(ut ait Paulus)in omni
patientia,& doctrina. Ab hęreticis etiam defendere de
bent oues sibi cōmissas,ne ab illis seductæ in errores,et
Titi.1. hæreses uarias ducantur. Ob hanc.n.causam Paulus do
cet oportere episcopum esse doctū,ut potens sit exhor-
tari in sana doctrina, & eos, qui contradicunt arguere.
Oportet, ut populum exhortetur in ueritate fidei mane
re,& hæreticos contradicentes apertis rationibus con-
uincat. Quotus tn̄ nunc est episcopus,qui id nunc face-
re audeat? Tam rarus est quisquis talis est episcopus,ut
merito de illo posset illud Satyrici poetæ dici.

Rara auis in terris,nigroq; simillima cygno.

Reliquis igitur omnibus,qui id facere,aut negligūt,aut
timent,dici potest id, quod dn̄s malis sacerdotibus ex-
Eze.13 probrauit olim per Ezechielem ꝓphetam dicens: Non
ascendistis ex aduerso,neque opposuistis murū pro do-
mo Israel,ut staretis in prælio in die Domini. Quæ uer-
Grego. ba interpretans beatus Gregorius lib.2. Pastoralis,cap.
4. ait: Ex aduerso quippe ascendere,est pro defensione
gregis uoce libera huius mundi potestatibus contraire.
Et in die Domini in prælio stare,est prauis decertātibus
ex iustitiæ amore resistere. Pastori enim recta timuisse
dicere,quid est aliud, quam tacendo terga præbuisse?
Qui nimirum si pro grege se obijcit, murum pro domo

Israel hostibus opponit. Hæc ille. Huius tpis prælati nō ascendunt ex aduerso, nec se opponunt pro muro domus Israel: quia pro gregis defensione non audent mūdi huius potestatibus contradicere. Non audeo dicere nullum esse nunc Episcopū, qui Principes redarguere, et eorꝫ malis conatibus publice resistere audeat, ne forte id mihi Deus dicat, quod olim, cum res erat nimiū desperatæ, Heliæ prophetæ dixit: Derelinquā mihi in Israel septem milia uirorꝫ, quorꝫ genua nō sunt incuruata ante Baal. Hoc tñ intrepidus dicam, rarum nunc esse Episcopum similem beato Ambrosio, qui cum esset Mediolanensis Episcopus Theodosium potentissimū Orientis, & Occidentis Imperatorem non est ueritus excōicare propter stragem Thessalonicæ factam. Nec breuis tpis excōmunicatione illum ligauit: sed octo mensium spatio (ut historia Cassiodori tripartita refert) illum ī excōicatione continuit. Quo tempore transacto cum Imperator se excōmunicatum uehemēter doleret, & ingemisceret, adijt Ambrosium Ruffinus uir Imperatori gratissimus, & rogat illum, ut Imperatorem ab excōicatione absoluat, & templi fores illi aperiat, & illius ingressum permittat. Hoc tñ Ambrosius facere nolēs ipsum Ruffinum acriter reprehendit q̄ talia ab eo petere auderet. Cumq́; Ruffinus supplicaret, & Imperatorē diceret esse uenturꝫ, superno zelo accēsus Ambrosius dixit illi: Ego uero Ruffine prædico tibi, q̄ eum ingredi sacra limina prohibebo: Si uero Imperium in tyrānidem mutare uoluerit, necem ego libenter suscipiam. Post Ruffinum aduenit Imperator, & inuenit Ambrosium pro foribus tēpli residentem, expectantemq́; Imperatorem. Qui postquā accessit, supplicauit Ambrosium, ut excōmunicationis uinculum soluere uellet. Multis igitur uerbis ultro, citroq́; dictis, nunquā tñ illum soluere uoluit, quousq; plenam sui delicti dedisset emendationem. Quæ Ambrosij tam seuera increpatio adeo Theodosio Imperatori profuit ut postea Constantinopoli existens Imperator Am

3.re.19. Ambr. Theod. Lib. 9. cap. 30

btosium ob hæc, & alia impẽse laudauerit dicens: Vix inueni ueritatis magistrum. Ambrosium nanque solum noui digne uocari Pontificẽ. Certe si multi nunc essent Ambrosio similes Episcopi, non tanta, támque frequentia essent inter Principes Chrĩanos bella, non tot fierent Christianorum strages, non tantis tota respub. Christiana agitaretur tumultibus, nec tot quotidie in ea excitarentur tragœdiæ, nec tot in ea ortæ fuissent hæreses, quot nunc uidemus. Earum enim maxima pars ab Episcoporum negligentia, & timiditate orta est, qui hæresum tẽpestate oborta non se opposuerunt, pro muro domus Israel, ut Regibus, & Principibus alijsque Dñis, qui huius tpis hæresiachis fauent, libera uoce contradicere auderent. Imò quod pessimum est, in aliquibus regnis omnes Episcopi præter unum, aut alterum, hæreticæ suorum Regum subscripsere sententiæ. Quod autem omnes illius regni Episcopi in eandem uenerint sententiam hæreticam, hoc argumento conuincitur, quod unus, qui Regi cõtradixit, publice decollatus est, & uerus Dei martyr effectus. Si alij omnes Episcopi hunc uere martyrem Episcopum imitari uoluisset, non dubito quin Regem alioqui bonum in fide catholica continuissent. Non enim est uerosimile Regem alioqui bonum omnibus Episcopis sua prudentia sola contradicere uoluisse. Sed quia ab aliquo, aut aliquibus Episcopis primo ad hæreses excitatus est, & deinde alijs Epis tacentibus & permittentibus, hæresis adeo in Rege confirmata est, ut inde ad totum ferè regnum processerit. Cuius tanti mali constat Episcoporum negligentiam primam fuisse causam. Aliud etiam audio esse in Germania superiori regnum, quod cum totum ferè sit Lutheri hrsi infectum, nullum tñ Epm pro fide catholica hucusque mortuum esse intellexi, quod omnes Regiæ iussioni magis, quàm Deo obtemperare uoluerunt. Et idem alijs Germaniæ Principibus qui Lutheri hæresim susceperunt, & hucusque tuentur, contigisse constat. Quoniam si illis Episcopi (ut teneban-

Roffẽ. eps.

Regnũ Goth.

tur) restitissent, & libera uoce pro fide catholica clamassent, uerissimile est illos non tã faciles Lutheri hæresibus subscripsisse, & post illum præcipites iuisse. De Hussitarum hæresi olim apud Bohemos orta, Pragensis cuiusdam Archiepiscopi negligentiã fuisse causam, quod illa non cito perierit, testatur Aeneas Syluius in lib. de origine Bohemorum, cap. 35. Nam cum primo illa oriretur, Subinco Pragensis Archiepiscopus diligentissime contra Ioannem Hus pro negocio fidei egit. Sed illo intempestiue mortuo, Albicus illi sufficitur, unicum extremę auaritiæ barathrum, de quo inter alia idẽ Aeneas Syluius hęc refert. Interrogatus aliqñ, sonorum omnium, quæ molestus audiret, maxillarum (inquit) ossa frangentium. Idoneus profecto Pontifex, qui surgenti fomentum hæresi daret. Hæc ille. Et tandem dicit ob mortem prioris Archiepiscopi, & desidiã, ignauiámque successoris, Hussitarum hęresim perstitisse. Quę ab Episcopis exacta esse hactenus diximus, ex sola pastoris ratione collegimus. Est aliud insuper illis inditum in sacris literis nomẽ, ex cuius ratione alium illis imcũbere laborem apertissime constat. Vocantur.n. Episcopi à Paulo dispensatores. Nam Tito describens uirtutes, quibus oportet Episcopum p̃ditum esse ait: Oportet Episcopum irreprehensibilẽ esse sicut Dei dispensatorem. Et in priore ad Corinthos de *Tit. 1.*
se, & aliis apostolis, qui omnes Episcopi erant, ait: Sic nos existimet hõ, ut ministros Christi, & dispensatores *1. cor. 4*
mysteriorum Dei. Mysteria Dei sunt nõ solum illa, quæ ad doctrinam fidei pertinent: sed sacramenta oĩa: quia sub illis rebus, & signis, quæ foris uidemus, diuinam aliquam intus latentem continent gratiam, merito dicuntur mysteria. Nam matrimonium quod unum est ex illis septem secramentis, quæ catholica celebrat ecclesia, cum illud laudare uellet Paulus, illud mysterium esse dixit. Nam illo loco ubi nos Latine legimus sacramentum *Ephe. 5*
hoc magnum est, litera Gręca loco illius uocis sacr̃m, habet mysterium, sic dicens: τὸ μυςήριον τοῦτο μέγα ἐς

tin. Latinus autem interpres optime intelligens sacra omnia interius aliquid multo maioris momenti continere, quàm sint ea, quę foris ostendũt, mysteria illa esse merito censuit, ac proinde pro mysterio transtulit sacramẽtum. Horum omnium mysteriorum solus Episcopus est dispensator. Quoniam et si alij inferiores sacerdotes possint aliqua ex sacramẽtis ministrare, ut sunt Baptismus, Pœnitentia, Eucharistia, Matrimonium, extrema Vnctio: alia tamen duo non, nisi per Episcopos ministrari pñt, Confirmatio uidelicet, & Ordo. Incumbit ergo hic labor Episcopis, ut sacramenta illa quæ non nisi per Episcopos ministrari possunt, suis subditis pro necessitate, & cuiusque merito dispensent. Hic tñ quæritur (ut
1. cor. 4 Paulus ait) inter dispensatores, ut fidelis quis inueniatur. Multi enim ex illis sunt, qui etsi multo tempore fuerunt Episcopi, nunquam tamen aliquod horum sacroꝶ suis subditis dispensauerunt, nec per alios Epõs (quod multo peius est) dispensare curarunt. Ob quam causam plurimos prouectæ ætatis uiros, & mulieres in multis diœcesibus esse scio, qui nunquam cõfirmationis sacrm susceperunt, plurimos etiam, qui sine illo in prouecta ætate ex hac uita decesserunt. Et re uera, cum certum sit ex sctõꝶ testimonio, sacramentum hoc fortitudinem quandam præstare his, qui illud digne suscipiunt, quo fortiores effecti, possint facilius diaboli tentationibus resistere: non est dubitandũ multos ob impotentiam, & fragilitatem in uitia multa insuper, & hæreses fuisse lapsos, qui si confirmationis sacramento fuissent roborati, uiriliter restitissent, & fuissent ab his omnibus liberi. Quoꝶ omnium culpam & interitum quisquis bene senserit, in Episcopoꝶ negligentiam reijciet, qui si fideles dispensatores fuissent, eos omnes à morte perpetua liberassent. De sacrõ ordinis, quàm fideliter multi Episcopi illud dispensent, non est opus lõgum facere sermonem, cum ex opposito illud profusissime distribuant. Confirmationis igitur sunt auari, & ordinis prodigi. Nam omnes si-

ne ullo discrimine hodie ad sacerdotium promouentur. Nec uidi unquã, aut audiui ullum tam rudem, & indoctum, pessimisq́ moribus infectum, qui si sacerdotium ambiret, non assequeretur. Quoniam si ab Episcopo suo ob indignitatem repellitur, non deest illi (ut est in ꝓuerbio, dignum patella operculum) alius uidelicet Episcopus, qui illum ex Papæ dispẽsatione. ad sacerdotium promoueat. Quanta sit hæresum occasio, hæc multorꝫ sacerdotũ indignitas, proxime sequenti cap. Deo adiutore oñdemus. Quibus autem sint hęc mala imputãda, non est opus multum inquirere, cum ex Pauli doctrina apertissime constet, ea omnia Episcopis, qui indignos promouerunt, esse tribuẽda. Nam Timotheum discipulum, & Epm admonens, ut ecclesiasticos ordines non leuiter cõferat, dicit. Manus cito nemini imposueris, neque communicaueris peccatis alienis. Quę uerba exponens Theophilactus in cõmentarijs super Paulum ait: Haud quaq̃ cito .i. temere, uel cumprimũ quempiã fueris scd̃oue, aut tertio periclitatus: sed sæpe, ut diligenter omnibus inuestigatis, manus cuiq̃ imposueris. Neq̃ .n. expers periculi ea res est. Quale autem hoc periculum sit, ex his, quæ subsequuntur, intellige. Neq̃ cõmunicaueris peccatis alienis. Es nanq̃ (inquit) alienis delictis obnoxius, his scilicet, quæ ille in futurum cõmiserit, cui manus imposuisti. Quo fit, ut uirtutum illius particeps sis futurus, si recte uixeris: sic peccatorum non immunis si praue. Eiusdem, et prauis eo obstringeris facinoribus: quia nulla horum habita ratione, tenebras lucem effeceris. Hæc Theophilact. Ex cuius uerbis apertissime constat, peccata indignorum sacerdotum, iuxta Pauli sentẽtiam, in Episcopos esse reijcienda, qui illos temere ad sacerdotium ꝓmouerunt. Ex his oĩbus p̃fatis constat tria esse omnibus Epis summe necessaria, ut recte suum peragant ministerium, quæ oĩa suis subditis ministrare tenẽtur. Hæc sunt, doctrinæ pastus, ouium diligens tutela, dispensatio sacrorum. Vt autem hæc omnia integre Eps

1. Ti 5.

Theop.

perficere ualeat: opus est, ut ipsas oues cognoscat, & perpetuam cum illis habeat conuersationem, & circa illas semper inuigilet, ne aliquid illis desit ex omnibus, quæ illis præstare tenetur. Oportet primũ ut eas cognoscat, ut sciat, quas pascere debeat. Nam si eas non cognouerit, fieri nõ potest, ut illas opportune pascere, & uiriliter
Pro. 27 tueri possit. Ideo sapiens ait: Diligenter agnosce uultum pecoris tui, & greges tuos consydera. Quæ uerba in-
Hiero. terpretans Hierony. in cõmentarijs super Prouerbia ait: Pastori dicitur ecclesiæ. Diligenter adhibe curam eis quibus te præesse contigerit, agnosce animos, actusq; singulorum, & siquid in eis uitij sordidãtis inueneris citius castigare memento. Non. n. tu semper oues Dñicas pascendi potestatem habebis, sed æterna est corona, quam percipies si cõmissum tibi gradum tuo tpe bñ ministraueris. Hæc Hieron. Est etiam necessarium ut oues suum agnoscant pastorẽ, ut illæ sciant, quẽ sequi debeant, & à quo pastũ secure suscipere possint. Hęc duo uno cõtextu Saluator nr̃ expressit, qui cum dixisset se esse pastorem bonũ, ad hoc cõprobandum statim boni pastoris qualita-
Ioã. 10 tes adiecit, dicens: Ego cognosco oues meas, & cognoscũt me meæ. Quibus uerbis aperte nos docuit illũ non esse bonum pastorem, qui oues suas non cognoscit, & quem oues non agnoscunt. Tenentur etiã Episcopi sup gregẽ sibi cõmissum uigilare, & illius insistere curæ, ne aliquid ad salutem necessariũ illi desit. Nam hoc ip̃m significat hęc uox Ep̃s, quę Gręca uox est, et Latine uersa, idẽ dicit, ac superintendẽs. Ip̃m ergo nomen, quo se appellari gaudẽt, docet illos sup subditorum custodiam intẽdere, & uigilare debere. Ob quam causam Paulus cẽset subditos teneri ad obedientiã suis præpositis præstan-
Heb. 13 dã. Obedite (inquit) præpositis uestris, ipsi. n. uigilãt pro uobis reddituri rõnem. Et hinc est, quod Xp̃o uero, & opti-
Luc. 2. mo oium pastore nascẽte, pastores erãt (ut Lucas refert) uigilãtes, et custodiẽtes uigilias noctis sup gregẽ suum. Tunc. n. nascens pastores eccł'iæ instruxit, ut uigilarẽt,

& custodirent uigilias noctis super gregem sibi cõmissum. Et Sapiens Ecclesiasticus hanc diligentiam cõmendat omni rectori, tanq̃ rem illi maxime necessariam, sic dicens: Rectorem te posuerũt, noli extolli: esto in illis q̃si Ecc. 32
unus ex ipsis. Curam illorũ habe, & sic consydera, & omni cura tua explicita recumbe, ut læteris pp illos. Non statim post modicam adhibitam curã: sed omni explicita cura recumbere, & lætari permittit. Et re uera si tam diligentem curam ab omni rectore sapiens exegit, multo maiorem certe credendum est Epis esse necessariam, qui multo plura, q̃ alij rectores pro suorũ salute pplorũ facere tenentur. Multi tñ sunt Epi, qui sui nominis prorsus obliti, ouium sibi cõmissarũ non maiorem curam habere, q̃ si de illis non essent Deo reddituri rationem. Vt lac ab illis sugant, & lanam euellant, diligẽtissime laborant, illis autem prospicere prorsus contemnunt. Non se putant, ad hoc, eos esse institutos pastores, ut curam ouium habeant: sed ut fructus ex illis colligere possint. Et ideo hoc diligentissime faciunt, ad illud uero mirum, quam sint negligentes, & ignaui. Cum per decem, & p uiginti, & triginta annos fructus ab ouibus extorserint, multi ex illis non cognoscunt oues suas, nec cognoscuntur ab eis. Nam in curijs Principum uersantes, et multis, quæ à suo instituto longissime absunt intendentes, oues suas uisitare, & quæ illis debent, præstare contemnunt. Hmõi Episcopi indigni sunt, qui Episcopi dici debeant: qm̃ hos tales Christus saluator noster non pastores: sed mercenarios dicit esse appellandos. Mercenarius Ioã. 10.
(inquit ille) & qui non est pastor, cuius non sunt oues ppriæ, uidet lupum uenientem & dimittit oues, & fugit, & lupus rapit, & dispergit oues. Mercenarius autem fugit: quia mercenarius est, & non pertinet ad eum de ouibus. Multis rationibus hic à Christo saluatore nr̃o assignatis conuincuntur Episcopi, & alij animarũ rectores, qui extra ouile ouium suarũ resident, & perpetuo, aut diu extra suas diœceses morantur, non esse pastores; sed

mercenarios dicendos. Dimittunt.n. oues, quandiu illarum conuersationem non habent. Fugiunt, qñ à cura, & officio, quod præstare tenentur, recedunt. Denique putāt
Iob, 39. nihil ad eos ptinere de ouibus. Ideo hi mihi vñr similes esse struthionib9, quorum, teste Iob, talis est natura, ut derelinquant oua sua in terra, & obliuiscantur, quod pes conculcet ea, aut bestia agri conterat, & durentur ad filios quasi non sint sui. Quid autem ex hac pastoris absentia, & crassissima negligentia sequatur, saluator in uerbis su
Ioā. 10. pradictis expressit dicens: Lupus rapit, & dispergit oues. Siue lupi nomine tyrannum, siue hæreticum intelligere uelis, quisque illorum tanto audacius oues inuadet, & tanto securius eas occidet, quanto uiderit pastorem lōgius abesse, qui ouibus subuenire possit. Sed germanior mihi uidetur literæ sensus, si hoc loco per lupum, hæreticum intellexerimus, ob id solum, quod dixit illum dispgere oues. Nullus.n. est alius, qui æque oues dispergat, ac hæreticus, qui sua falsa doctrina eas decipiens, ab unico illo ecclesiæ ouili separat, & per errorum deuia uagari cogit. Ex quibus apertissime constat, sæpe Episcoporum & aliorum rectorum absentiam, & nimiam negligentiam, potissimam causam esse, quod aliquæ in populo uersentur hæreses, & populus ab hæreticis seducatur. Nam illis absentibus, facile est inde euenire, ut quisque pro suo libito sentiat, & quæ senserit impune doceat. Simile.n. ob solum rectoris defectum olim contigisse in lib. Iudicum
Iud. ul. legimus, ubi hæc habentur uerba: In diebus illis nō erat Rex in Israel: sed unusquisque quod rectum uidebat, hoc
Mat. 13 faciebat. Huc.n. tendit parabola illa hominis seminantis bonum semen in agro suo in quo inimicus homo, occasione accepta, quod homines agri custodes dormirent, superseminauit zizania. Dæmon.n. qui totius humani generis apertus est hostis, uidens rectorum negligentiam talem, ut dormire uideātur, superseminat sæpe hæresum zizania in eccl'ia Dei, quæ ager est eius, in quo ille prius semen bonum, hoc est, ueram fidei doctrinam seminaue

rat. Et cum Paulus dicat omnia patribus in figura contigisse, non erit absurdum, si dicamus, hoc ipsum nobis significasse mulierem illam, de qua in 3. Regum lib. legit, ꝙ filium suum, quem uigilans lactabat, nocte dormiēs oppressit, & interemit. Nam dum pastores animarꝝ uigilant, & curam illarꝝ quam tenentur, hn̄t: tunc subditos suos, quos, ut filios diligere debent, uera doctrina lactant, & bonis exemplis nutriunt. Si tn̄ somno negligētiæ, & torporis dormiūt, sua ignauia. & desidia eosdem occidunt. Verꝝ nequis mihi obijciat, ex sensu parabolico, aut mystico non esse sumendum argm̄ ad doctrinā aliquam probandam, & stabiliendam, apertum uolo pro hac re scripturæ sacræ testimonium proferre. Vbi non est gebernator (inquit Salomon) ppl's corruet. Et ipse Deus per Ezechielem prophetam de pastoribus loquens, hoc apertius expressit, sic dicens: Væ pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos. Nonne greges à pastoribus pascūtur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini, et quod crassum erat occidebatis, gregem aūt meum non pascebatis. Quod infirmum fuit, nō consolidastis, & quod ægrotum non sanastis. Quod confractum est non alligastis, & quod abiectum est, non reduxistis, & quod perierat non quæsistis: sed cum austeritate imperabatis eis, & cum potentia. Et dispersæ sunt oues meæ, eo ꝙ non esset pastor, & factæ sunt in deuorationem omnium bestiarꝝ agri, & dispersæ sunt. Cum ergo ouium dispersio, quæ discessionem à fide significat, ex pastorꝝ negligentia oriatur, constat illarꝝ omnium culpam non solū ipsis ouibus, quę dispersę sunt, & errauerunt: sed earum pastoribus ob eorꝝ negligentiam esse imputandā. Nam utrorunque, pplorꝝ. s. & rectorum damnum, uno uerborum contextu, Hieremias propheta deplorat, sic inquiens. Egressus est à filia Sion omnis decor eius: facti sunt Principes eius uelut arietes non inueniētes pascua, & abierunt absq; fortitudine in faciē subsequētis. Dicēs omnem decorem à filia Sion recessisse, peccata ppl'i in-

Margin notes: 1. co. 10 (line 1); 3. re 3. (line 3); Pro. 11 (line 14); Ez. 34 (line 17); Tr. n. 1 (line 34)

dicauit. Dicens uero Principes abijsse absq; fortitudine, prælatorum negligentiam, à qua totius populi malum
Hiero. est ortum, expressit. Nam beatus Hieronymus hæc Hieremiæ uerba in cõmentarijs super Lamentationes exponens ait: Hac sñia arguuntur negligentes rectores ecclesiæ Dei, ob quorꝝ incuriam perit omnis decor ppłi Christiani, cum nec meditatione legis diuinæ, nec in cultu pietatis, neq; in sacrarꝝ uirtutum exercitio laborare conãtur: sed in luxu uoluptatum per uaria scelera, iuxta suggestionem hostis cogentis abducuntur. Cuius periculi malum, illos maxime respicit, qui in loco regiminis constituti, potius secularia desyderia, quàm mandatorꝝ Dei sequi uestigia, elegerunt. Vnde cœlestis regni gloriam cum sanctis doctoribus nõ merentur accipere: sed cum diabolo, & angelis eius, pœnam gehennæ cogent̃ recipere. Hæc Hieronymus. Sed apertius hanc nos docet sententiam Deus, qui postquam per Ezechielem ꝓphetam dixerat oues suas dispersas esse, & ĩ deuorationem bestiarꝝ uenisse, pœnam deinde ipsis pastoribus ob hanc causam minatur grauissimam sic per eundem pro-
Ez. 24 phetam inquiẽs: Viuo ego dicit Dñs Deus: quia pro eo ꝙ facti sunt greges mei in rapinam, & oues meę in deuorationem omnium bestiarum agri, eo quòd non esset pastor &c. Et paucis interpositis subdit. Propterea pastores audite uerbum Domini. Hæc dixit Dñs Deus: Ecce ego ipse super pastores, & requiram gregem meũ de manu eorum. Et post pauca iterum subdit: Ecce ego ipse requiram oues meas, & uisitabo eas. Sicut uisitat pastor gregem suum in die qñ fuerit in medio ouium suarum dissipatarum, sic omnes uisitabo oues meas, & liberabo eas de omnibus locis in quibus dispersæ fuerant in die nubis, & caliginis. Nihil certe durius, & apertius contra pastores Deus dicere potuit, quàm ꝙ reqsiturus erat oues perditas, de manibus eorum, ut pro illis rationem reddant, quam cum bonam reddere non ualeant, necesse erit, ut pro illorum peccato puniantur. Et

hoc ipſum nõ ſolum uerbo: ſed etiam opere nos docere uoluit Dominus, ut intelligerent paſtores, & rectores non inanem eſſe cõminationẽ, quam iam uel ſemel executioni mandatam eſſe ſcirent. Nam cum olim populus Iſrael fornicatus fuiſſet cum filiabus Moab, & illarum deos adoraſſet, iratus Dñs dixit ad Moyſen: Tolle cunctos Principes populi, & ſuſpende eos contra ſolem in patibulis, ut auferatur furor meus ab Iſrael. Quæ uerba interpretans Origenes homilia uigeſima ſuper librum Numerorum ait: Hæc ſi cogitarent homines, nunquam cuperent, nec ambirẽt ad populi principatum. Sufficit enim mihi pro meis proprijs argui delictis, ſufficit mihi pro me metipſo, & peccatis meis reddere rationem. Quid mihi neceſſe eſt etiam pro populi peccatis oſtentari? & oſtentari contra ſolem, ante quem nihil põt abſcondi, nihil obſcurari? Hæc Origenes. Quiſquis igitur curam animarum ſuſcepit, ſi Deum non uult habere cõtra ſe iratum, oportet, ut ſemper illarum regimini intendat, ſemper cum illis conuerſetur, diligenter cõſyderet, quæ ſunt illis neceſſaria, nunquam niſi magna coactus neceſſitate, à conſpectu, & cõuerſatione ouium ſuarum diſcedat: ſed cum Eſaia propheta dicat: Super ſpeculã Domini ego ſum ſtans iugiter per diem: & ſuper cuſtodiam meam ego ſum, ſtans totis noctibus. Ex his oĩbus præfatis, euidentiſſime conſtat prælatorꝶ, & aliorꝶ rectorꝶ negligentiam & abſentiam, multorꝶ malorꝶ inſuper, & hæreſum eſſe cauſam. Quę oĩa in ipſos rectores reijcienda ſunt ex quorꝶ negligentia proceſſerunt. Sunt tñ multi, quorum ora declinauerunt in uerba malitiæ ad excuſandas excuſationes in peccatis. Nam quidã eorũ hac excuſatione ſuas abſentias ab Epãtibus, uel parochijs defendere uolunt, ꝙ perſonas alias bonas, & tanto officio idoneas pro ſe ſubſtituunt, per quos omnia, q̃ tenentur, faciunt: et hoc ſatis eſſe dñt: quia (ut aiunt) dñs ouium nõ per ſe ipſum ſemper paſcit oues: imò aliorum paſtorum utitur opera, quibus illas cõmendat. Et inde

Nu. 25.

Orige.

Eſai. 21

colligunt se optime suo officio satisfecisse, cum bonos ꝑ se uicarios substituunt. Sed hæc illorum excusatio nihil illis ꝓdesse potest: imò potius in maius illis cedit pctm̄, cum plura, q̄ꝫ oportet, per illam sibi arrogare uideant̄. Putant.n.se ouium dn̄os esse, cum tn̄ non sint. Deus.n.il-
Ez.18. larum est Dn̄s, qui ait: Omnes animæ meę sunt. Et ipsę-
Ps.94. met oues hoc ipsum fatentur dicentes: Nos autem ppl's eius, & oues pascuæ eius. Ep̄i autem, & alij animarum rectores, pastores sunt, quib⁹ Deus eas cõmisit, ut illas pascere, & tueri curarent, stipendio laboris pollicito, si id recte egissent. Alioqui si Deus dn̄os illos esse cẽseret, nullam ab illis de ouibus rationem peteret, neqꝫ de manu prælatorum oues perditas reqreret, prout ipsemet se
Ez.34 facturum fore per Ezechielem prophetam minatus est. Nullus est autem ouium dn̄s, qui oues suas alicui pastori cõmendet, ut pro se alium substituere possit, nisi forte hac conditione, ut ille de omnibus teneatur reddere rationem. Nec Deus oues suas Episcopis, aut alijs pastoribus cõmisit, ut illi pro se uicarios subrogarent, quibus oues cõmendarent. Etsi contra Dei uoluntatem oues Dei alteri cõmiserit, nihilomin⁹ eas, quæ ob uicarij negligentiam perierint, Deus à pastore cui ipse eas cõmisit, requiret. Neqꝫ suam poterit ille hac ratione defendere culpam, ꝙ ipso nesciente oues perierint: qm̄ (ut hr̄ in capit. Quamuis. de regulis iuris) non potest esse excusatio pastoris, si lupus oues comedit, & pastor nescit. Deinde et si gratis daremus pastores animarum esse censendos uelut ouium dominos: non tamen sic, ut contra uoluntatẽ Dei, qui est illarum supremus Dominus, aliquid de illis disponere possint. Deus autem non uult, ut rectores animarum illas alijs cõmittant, ꝓpea, ꝙ alij non æque illa-
Ioā.10. rum curam gerunt, ac si illarum essent Dn̄i. Nam mercenarius (inquit Christus saluator noster) fugit, quia mercenarius est, & nõ pertinet ad eum de ouibus. Raro alienæ res tam bene curantur, ac propriæ. Laudata est Mãlij Torquati sententia apud Titum Liuium, qua dixit,
nunquam

nunquam prospere succedere, quæ oculis quiuis egerit alienis. Et ita censeo ego uix unquam bñ ouium succedere posse curam, q̃ p uicarios exercet: qm̃ illi sæpe nõ sunt tales, quales oportebat: sed q plus inuigilẽt (ut Bernardi uerbis utar) subditorꝶ euacuãdis marsupijs, q̃ꝫ extirpandis uitijs. Tales sępe sũt, ut de illorꝶ quolibet dici possit id, qđ Virg. opilio alteri pastori exprobrãs dixit:

Hic alienus oueis custos bis mulget in hora, *Virgil.*
Et succus pecori, & lac subducitur agnis. *eglo.3.*

Deinde ipsi subditi minus reuerentur uicarios, & minus timent illos, q̃ꝫ episcopos: unde cõsequens est, ut minus possint uicarij illos in uirtute continere, & à uitijs deterrere. Moyses primus synagogæ prælatus, coactus populum relinquere satis paruam morã cum Domino facturus, ne ppl's Acephalus ipso abñte maneret, uicariũ pro se substituit uirum quidem probũ, Aaron uidelicet fratrem eius. Hic tñ non potuit populum deterrere, qn faceret uitulum aureum, & adoraret: quod tñ nunquã Moyse præsente facere attentarunt. Populus igitur, qui Moyse præsente fidelis fuerat, illo abñte ad idololatriã *Ex.32.* defecit. Præterea quamuis optimus uir sit is, quem suo loco uicarium instituit ep̃s, multo tñ melius & diligentius ministeriũ suum exequetur ep̃o pñte, quàm illo absente. Et ideo indignum puto, ut res tanti momenti, qualis est animarꝶ cura per solos Vicarios peragatur, qm̃ in magnum hoc cederet animarum periculum, cum (ut diximus) uix unquam bene succedunt, quæ alienis oculis fiunt. Samaritanus ille (apud Lucam) qui hominem à latronibus uulneratum imposuit in iumentum suum, & *Luc.10* duxit ad stabulum, ipse curam illius egit, quandiu mansit in stabulo. Cum autem illum recedere fuit necesse, cõmendauit stabulario, quòd ipse adesse non posset. Et (ut aliquid apertius dicamus) ipse saluator, & magister noster, nunquam dum super terram uixit, oues suas Petro, aut alteri alicui cõmendauit, ne alicui pastori exemplo suo ansam præberet, ut per alios ouium curam gereret,

los priuare, ut saltem pœnæ metus cogat, quos uirtutis amor non allicit ad bonum. Quę omnia si recte sine ulla dispensatione peragantur, spero, ut Deo adiutore multa mala insuper & hæreses uitentur, quæ istis remedijs subtractis iam alias sæpe orta esse conspicimus.

De quarta hæresum causa, quæ est multorum episcoporum, & aliorum sacerdotum indignitas. Cap. V.

Episcopi, & alij animarum rectores non solum sunt negligentes ad pascendum, & tuendum oues sibi commissas, & alia præstãda quæ illis iure debentur: sed multi ex illis tam desides sunt, & ignaui, ut nec suarum animarũ curam habere uideantur. Quo fit, ut indigni cẽsendi sint, quibus tam sublime munus merito debuisset cõferri. Nam (ut ecclesiasticus ait) qui sibi nequam est, cui unquam bonus erit? Non hoc dixit: quia illud impossibile esse censuerit: sed quia difficile esse, & raro contingens existimauit, ut qui sibi est nequam, alijs bonus sit. Sunt.n. hæc duo, uidelicet sibi, & alijs bonum esse inter se sic diuersa, ut eorum alterũ ab altero separari possit, et ambo eidem conuenire non repugnet, imo aliqñ sit necessarium. Ab episcopis.n. & alijs inferioris ordinis sacerdotibus, duo illa exiguntur: quorũ si alterum, quod libuerit eis desit, multorum malorũ causa esse potest. De negligentia pastorũ, & aliorum rectorũ proxime pręcedẽti cap. disseruimus, ubi apertissime multis rationibus ostendimus illam multarum hæresum fuisse causam. Nunc superest, ut etiam ostendamus episcoporum, & aliorum sacerdotum indignitatem, etiam si alias illi circa oues sibi commissas debitam adhibeant curã, apertissimam esse causam, quæ multas hucusque produxerit hæreses, & multo plures, nisi illi tempestiue occurratur, producere possit. Vt autẽ hoc melius efficere ualeamus, necessarium est prius ex sacris literis ostendere, quales oporteat esse episcopos, & alios inferioris ordinis sacerdotes, ut digni merito censeri debeant, qui tale munus recte possit obire. De qua re non est opus alium, quàm Ecc. 14

Paulum consulere, qui episcopos, & alios sacerdotes, quales oporteat esse, Timotheo, & Tito scribens, opti
Tit. 1. me deliniauit. Oportet, inquit ille, episcopum sine crimine esse sicut Dei dispensatorem: non superbum, non iracundum, non uinolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum: sed hospitalem, benignum, prudentem, sobrium, iustum, sanctum, continentem, amplectentem eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, ut potens sit exhortari in doctrina sana, & eos, qui con-
1. Ti 3. tradicunt arguere. Hæc Paulus ad Titum scribit, qui eadem fere scripsit ad Timotheum. Singulas illius oportet breuiter perscrutari partes, & postea inde cõstabit, quàm multos esse sacerdotes, quibus illarum aliq̃, multos etiam, quibus omnes desunt. Primam episcopi partem, quę reliquas fere omnes in se complectitur, Paulus dicit esse, ut episcopus sit ab omni crimine liber. Nõ exigit, ut sit sine peccato: quia hoc esset fere homini impos
1. Ioã. 1. sibile, prout Ioannes euãgelista docet. Si dixerimus (inquit ille) quia peccatum non habemus: nos ipsos seducimus, & ueritas in nobis non est. Dicit igitur Paulus oportere, ut episcopus sit sine crimine quod non qualecunque: sed graue, & mortale est peccatũ. Hoc quod nunc Paulus dicit esse episcopo necessarium, olim in figura, & sub uelamine quodam Deus mandauit in ueteri lege, Aaron sacerdoti dicens: Homo de semine tuo p
Leu. 21 familias, qui habuerit maculam non offeret panes Deo suo, nec accedet ad ministeriũ eius. Quæ uerba interpre
glo. or. tans Glossa, quę dicitur ordinaria, sic ait: Hæc secũdum literam accipere, nimis uidetur absurdũ esse. Tales maculæ non sunt in hominum potestate, uel uoluntate. Per maculas ergo corporum uitia animorum describit. Cũ enim causam populi præsul suscipit quasi ad ægrum medicus accedit. Qui si æger est, qua præsumptione uult mederi? Ille ergo ad exemplum debet pertrahi, qui cunctis passionibus mortuus spiritualiter uiuit, cuius intentioni corpus, nec omnino per imbecillitatem,

nec ualde per contumeliã refragatur. Hactenus Glossa ord. Ex cuius uerbis constat cã una, pp quam oportet sacerdotẽ sine crimine, & sine macula esse: quia uidelicet ille est in exemplũ propositus ppl'o. Ne igitur ppl's illum imitari cõtendens in uitia post illum labatur, oportet ut ille sit totus mundus, & crimine carens. Sed alia põt esse illius præcepti non minor cã, ne uidelicet Eps minus ualeat peccantẽ subditum redarguere: si ipse sit eodem crimine, de quo alium arguit, infectus. Propter quod Timotheo Paulus scribẽs dixit: Oportet Episcopum irreprehensibilem esse. Quod non sic est intelligendum, ut Paulus censeat oportere Epm talem esse, ut nihil prorsus habeat reprehensibile. Sed ut non sit alicui publico peccato obnoxius, & addictus, de quo merito possit ab alijs reprehendi, ne dicatur illi. Hypocrita eijce primo trabem de oculo tuo, & deinde festucam de oculo alieno eijcies. Indignũ quippe est, ut quis in alio reprehẽdat, quod ipse alijs scientibus fecit. Hunc enim talem merito arguit Paulus dicens: In quo enim iudicas alterum teipsum condemnas. Et iterũ: Qui ergo alium doces: teipsum non doces? Qui prædicas non furandum, furaris? Qui dicis non mœchandum, mœcharis? Ob hanc cãm Saluator noster Iudæis adulteram mulierem accusantibus dixit: Qui sine peccato est uestrum, primus in illam lapidem mittat. Quibus uerbis innuere uoluit, eum, qui peccatis esset obnoxius, indignũ esse, qui alios aut punire aut reprehendere possit. Lapides.n. contra peccantem mittit, qui illũ pro peccato punit, aut de peccato reprehendit. Sed hos lapides nullus, nisi qui est à crimine liber, in alium mittere debet. Explicata iam in genere, & in uniuersali Episcopi perfectione, opus est, ut in specie reliquas Episcopi partes, quas Paulus enumerauit, breuiter discutiamus. Nã postquam Paulus dixit oportere Episcopum sine crimine esse, particularia quædã deinde explicat crimina, à quibus potissimum illum abstinere oportet, & primo dicit: Non superbum. Superbię uitiũ,

Rom. 2

Ioan. 8

apoſtatare faciunt Sapientes. Sequitur deinde in Pauli uerbis. Non percuſſorem, hoc eſt, ne in obiurgando, & reprehendendo ſit tã ſęuus, & aſper, ut obiurgatio tranſeat in contumeliam. Nam Græca dictio ibidem poſita. μὴ πλήκτην. (ut Hieronymus annotauit) non ſignificat percuſſorem manuum: ſed linguæ, eſt igitur idem, ac ſi dixiſſet. Non contumelioſum, aut nõ mordacem. Aut, ſi ad manus percuſſionem uocem illã extẽdere uelis, ꝑut Theophilactus extendere uidetur, non percuſſionem. i. qui nec uerbis nec uerberibus grauiter percutiat, ſed cũ manſuetudine & lenitate ſubditos puniat. Non turpis lucri cupidum, oportere epiſcopum eſſe dicit Paulus. Quo nomine nõ ſolum lucrum illud quod eſt omnibus illicitum, ſed omnem prorſus negociationem intellexit Paulus, ut illam etiã ab Epiſcopo abeſſe uelit, quæ aliĵs eſt ſecularibus permiſſa. Fœda enim eſt ſacerdoti omnis lucri tp̄alis negociatio. Enarratis criminibus, quibus oportet Epiſcopum carere, deinde enarrat uirtutes quibus illum præditum eſſe oportet: qm̃ (ut Gregorius ait) minus eſt mala non agere, niſi etiam quiſꝗ ſtudeat bonis operibus inſudare. Ait ergo Paulus. Sed hoſpitalem, hoc eſt non ſolum aliena nõ appetere, quod faciunt hi q̧ lucris inhiant, ſed etiã propria indigẽtibus elargiri oportet. Ob quam cauſam doctores ſacri dixerunt Epiſcoporum & aliorum ſacerdotum bona, eſſe bona peregrinorum cæterorumq́ꝫ pauperum, quibus illi neceſſario ſubuenire tenentur. Poſtea dicit benignum, hoc eſt, non inuidum, ſed (ut Theophilactus ait) modeſtia pręditum: uel (ut Hieronymus interpretatur) bonoꝝ operum amatorem. Deinde addit, prudentem, & merito, quia ipſe ueritatis magiſter dixit: Fidelis ſeruus & prudens quẽ cõſtituit dominus ſuper familiam ſuam. Et Salomon ait: Dux indigens prudentia multos oprimet per calumniam. Poſtea ſubdit Paulus, continentem, quæ uox (iuxta Hieronymi ſententiam) nõ ad ſolam refertur libidinem, ſed ad omnes pertinet affectus, iram, ambitionem, inuidiã,

Ecc. 19. Mat. 24. Pro. 28

nam fidei firmiſſime teneat, et nullo pacto ab illa ſe ſinat auelli. Nec ſatis eſt Paulo, ut Ep̄s fidei doctrinam conſtā tiſſime retineat, niſi talis illa ſit ac tanta ut per illam potens ſit exhortari, & eos qui contradicunt arguere. Nō enim ad hoc ſolum requiritur ab Epiſcopo doctrina, ut ſuæ ſoli perſonæ conſulat, ſed ut ſubditis ſuis proſpiciat, non ſolum ignorantes docendo: ſed etiam afflictos conſolando. Et hoc ipſum Græca uox magis ſignificare uidetur, ut ex Hieronymi teſtimonio conſtare poteſt, qui pro eo quod nos habemus exhortari, uertit, conſolari. Nec ſatis eſt hoc: ſed inſuper oportet tantam eſſe Epiſcopi doctrinam, ut per illam eos qui contradicunt poſſit arguere. Hoc eſt, poſſit hæreticos teſtimonijs ſcripturæ ſacræ & alijs rationibus ad hanc rem pertinentibus cōuincere, & illorꝫ argutijs reſiſtere. Hi enim ex his qui Chriſto nomina in baptiſmo dederunt, ſoli ſunt qui fideli ſermoni & ſanæ doctrinę cōtradicere ſolent. Et ꝙ de hæreticis intellexerit Paulus, ipſe uerborꝫ ordo apertiſſime docet. Nam poſtquam dixit, oportere ut Epiſcopus potens ſit arguere eos qui contradicunt, ſtatim rationem dictorum uerborum reddens, ſubiunxit: Sunt enim multi etiam inobedientes, uaniloqui, & seductores maxime qui de circuncisione ſunt, quos oportet redargui, qui uniuerſas domos ſubuertunt, docentes quæ non oportet turpis lucri gratia. Ecce omnia quæ beatus Paulus ab Epiſcopis requirit, quæ omnia alijs etiam inferioris ordinis ſacerdotibus eſſe neceſſaria, præſertim his qui animarum curam ſuſceperunt, ex dictis Pauli intelligere oportet. Nam de hac re nos aperte admonuit Chryſoſtomus, qui homilia undecima ſuꝑ priore Pauli ad Timotheum epiſtola ſic ait: Poſtquam de Ep̄is dixit, eoſq́ꝫ formauit, quidnam illos hr̄e conueniat, à quo item abſtinere neceſſe ſit dictans omiſſo interim p̄sbyterorꝫ ordine, ad diaconos trāſit. Cur id quæſo? Quia. ſ. inter Epiſcopum atqꝫ presbyterum intereſt ferme nihil. Quippe & presbyteris eccleſiæ cura permiſſa eſt: et quę Chryſ.

quos tu nosti quia senes populi sunt, expressit nō solum ætatis senectutē esse necessariam: sed oportere, ut senectus mentis sit illa coniuncta. Si.n.sola corporis senectus in illis quęreretur, tot illam noscere poterant, quot poterant illos uidere. Dum uero dr̄, quos tu nosti ꝙ senes populi sunt, profecto liquet ꝙ nō solum corporis senectus, sed sil' cum ea senectus mentis eligenda nunciatr̄. Et certe monstruosa quędam res est & nimium deplorāda, ut is qui ad regimen alioꝝ cōstitutus est, alio rectore uel (ut apertius loquar) pędagogo indigeat. Nam qui se ipsum regere nescit, qui fit ut alios regere ualeat? Ideo sapiens compatitur terræ, quæ pueꝝ regem habet, sic dicens. Væ tibi terra cuius Rex est puer. Quàm magnum malum sit, pueros in regimine constituere, uel ex eo facile intelligi potest, quòd dn̄s hoc pro maxima pœna minatur populo Iuda, per Esaiam prophetam dicens: Dabo pueros principes eoꝝ, & effœminati dn̄abuntur eis. Veꝝ etsi res apertissima sit, ualde malum & nimis perniciosum esse, pueros aut adolescentes in regimine animarum constituere, qui tn̄ illos constituerunt, aut illos constitui procurarunt, hac excusatione illam defendere nituntur, ꝙ bona de illis pueris aut adolescentibus habeť spes, illos in optimos & perfectos uiros euasuros. Ridēda quippe excusatio, quæ tam multis nominibus conuincitur esse uana. Nam hm̄oī spes nihil certum promittere potest, cum tam multos quotidie uideamus iuuenes & senes multis & uarijs criminibus irretitos, qui bonam de se spem dederunt in pueritia. Prudentis igiť uiri erit, non fidere pueris quos sæpe fefellisse constat. Deinde etsi spes certa esset, illos bonæ indoli suæ postea rn̄suros, non tn̄ ideo tam graue onus esset illis cōmittendum, quando sola habeť spes: sed expectandi sunt quousqꝫ tales illos, quales sperabantur, euasisse intelligant. Alioqui impone alicui mulo aut asino duoꝝ mensium grauissimam aliquam sarcinam nimium uires illius excedentem, ꝑꝑea ꝙ optima de illo hr̄ spes, optimum ali-

Ecc.10.

Esa.3.

quando futurum iumentum quod multo grauiori sarcinæ portandæ sufficiet. Si hoc non audes paruulo mulo, aut asino cõmittere pp solam spem futuri, cur audes regimen animarum, quod mille sarcinis est multo graui⁹, puero pp solam futurorum spem cõmittere? Nunquid pluris facis iumẽtum tuum quàm animam pueri, cui tã immensum pondus imponere non reformidas? Quamuis nouitius aliquis sartor aut sutor optimã de se p̃beat spem optimum aliqñ artificem futurum, non tamen illi cõmittes ut uestes aut calceos tibi conficiat, quousq; talem qualem sperabas illum euasisse scias: & uis puero pp solam bonam, quam de illo habes spem, tot animarum millia cõmittere? O' infelices animę quę in tantam deuenistis miseriam, ut uobis uestes & calcei præferantur. Quas Christus saluator noster tanti fecit, ut pro illis sanguinem fundere non recusauerit, nunc infra uestes & calceos à multis Pontificibus æstimatæ sunt. Sed aliam adhuc proferunt non multo meliorem excusationem, dicentes, ex Papæ dispensatione puerum institutum esse Ep̃m, aut alicuius beneficij curati rectorem, ac proinde omnem scrupuli occasionem esse sublatã. Qualis sit ista excusatio, aut quanti momenti, si ego dixero mihi non credent, ppea q; talis non sum ut uirgam in colubrũ uerterim, aut colubrum in uirgam reformauerim, aut aliqđ aliud simile doctrinæ meæ signum dederim. Audiãt igi-
Bern. tur btũ Bernardum, uiꝝ & miraculis clarum, et doctrina refertum, qui libro 3. de cõsideratione, ad Eugenium Papam scribens, ait: Nõ sum tam rudis, ut ignorem uos positos dispensatores: sed in ædificationem nõ in destru
2. co. 10 ctionem. Deniq; quæritur inter dispensatores ut fidelis
1. cor. 4 quis inueniatur. Vbi necessitas urget excusabilis dispensatio est, ubi utilitas prouocat, dispẽsatio laudabilis est. Vtilitas dico cõis non propria. Nam cum nihil hoꝝ est, non planè fidelis dispensatio, sed crudelis dissipatio est. Hæc Bernardus. Et in ep̃la ad Theobaldum Comitẽ, quæ est in ordine. 271. iteꝝ ait: Offendo proculdubio si

facio quod requiritis. Nam honores & dignitates eccle
ſiaſticas non ignoro deberi his qui eas digne aut ſcd̃m
Deum adminiſtrare & uelint & poſſint. Porrò eas acq-
ri paruulo filio ueſtro precibus meis uel ueſtris, nec uo-
bis iuſtum, nec mihi tutum eſſe noueritis. Hæc Bernar-
dus. Doctrinam autem ſiquis ab Ep̃is & alijs ſacerdoti
bus requirat, pauci ſunt qui poſſint debito & obligatio
ni reſpondere. Nam etſi aliqui ſint Ep̃i docti, multo ta-
men plures ſunt adeo indocti, ut uix Latine ſciãt loqui,
et (quod multo peius eſt) eorũ aliqui nec bene Latine le
gere nouerunt. Cuius Rei nullum (ut uera loquar) in Hi-
ſpania, ubi natus ſum, exemplũ uidi: ſed in alijs prouin-
cijs, præſertim in illa quæ ſe Latinæ elocutionis paren-
tem gloriatur. Nam in Hiſpania, procurante id Catholi
co illius Rege & Chriſtianiſſimo Imperatore Carolo,
nullus hodie extat Ep̃s qui nõ ſit uel mediocriter doct9;
& multi ſunt uere doctiſſimi. De aliorum ſacerdotum
ignorantia non eſt opus lõgum facere ſermonem cum
tam frequẽtes ubiq; ſint ſacerdotes indocti & prorſus
ignorantes, etiam ex his qui animarũ ſuſceperunt curã,
ut rarus ſit & uelut gẽma quędam exiſtimetur ſacerdos
doctus, qui animarũ curæ inſeruiat. Tam multus eſt in-
doctorũ ſacerdotum numerus, ut iam poſſit eccleſię ex-
probrari, quod dominus olim per Eſaiam prophetam *Eſa. 56*
exprobrauit ſynagogæ dicens. Speculatores eius cęci
omnes. Hi qui animarum curam tenent, ſpeculatores
populi ſunt, qui pro illo (ut ait Paulus) uigilare debent, *Heb. 13*
tanquam pro re de qua ſunt Deo reddituri rationem.
Hos tñ omnes dicit fuiſſe cæcos, hoc eſt, ignorantes.
Qm̃ etſi aliqui fuiſſent tunc docti apud Iudęos, hi tñ ra-
riſſimi erant. Quotus eſt nunc Ep̃s aut ſacerdos alius a-
nimarum rector, qui iuxta Pauli præceptum potens ſit
exhortari in ſana doctrina, & eos qui contradicunt ar-
guere? Quantum autem malum ex hac ſacerdotũ igno
rantia oriat̃, uel ex eo conſtare põt qđ Xp̃s ſaluator nr̃ *Mat. 15*
ait: Si cæcus cæco ducatum præſtet ambo in foueam

nimium excessiua, cum tñ multi pauperes quibus debitores sunt, fame pereant. Venationibus & aucupijs multi eorꝫ inseruiunt, accipitres alunt, & canes pauperibus desertis nutriunt, quæ omnia multi seculares dñi ob solum Dei timorem facere reformidant, cum tñ non laicis hominibus: sed ipsis Episcopis & sacerdotibus sint hæc iure ꝓhibita. Ludos multi sacerdotes publice exercēt, & aleæ frequentius quàm orationi aut lectioni student. Istorꝫ aliqui tam uiles sibi sunt, et tam paruam de sua sacerdotali dignitate æstimationem hñt, ut non uereātur multi de inferioris ordinis sacerdotib⁹ domibus ꝓprijs desertis, tabernas publicas ad compotationes exercendas ingredi, & ibidem cum alijs de maiori uini haustu contendere, & uictoriam ob maiorem potum ambire. De castitate illorꝫ non est quod loquamur, cum tam aperta sit omnibus illorꝫ incontinentia, ut si nos uelmus tacere, illorꝫ filij clament. Publicas multi ex illis in magnum Christianæ religionis dedecus retinent concubinas, à quorꝫ amplexibus sæpe ad eucharistiæ susceptionem, nec homines nec Deum reuerentes accedunt. Et, ut nihil malitiæ aliquibus illorꝫ desit, ad publica prostibula accedere non uerentur. Tam frequens est iam sacerdotum incontinentia, & tam publica, ut siquis illorꝫ castus esse sciatur, quamuis multa alia necessaria illi desint, ob hoc solum sanctus à populo censeatur. Hæc autem omnia uitia arguunt, illos qui talia agunt indignos esse honore sacerdotali. Nec soli seculares sacerdotes sed etiam monachi qui multo arctiori obligatione ad uirtutem tenētur, à suo instituto longissime absunt. Multi.n.illorꝫ adeo à patribus à quibus instituti sunt degenerarunt ut ferè nihil quod suæ respōdeat professioni habeant, præter exteriores uestes, quibus à cæteris discernuntur. In his autem necessarium est euenire, quod Augustinus ait, nullos uidelicet peiores esse quàm qui in religione defecerūt. Et re uera (ut ingenue loquar) quamuis multi ex monachis hodie sint, qui sui instituti rſam

quam promiſerunt, obſeruent, rari tñ ex illis ſunt qui nõ declinauerunt ab eo perfectionis culmine, in quo patres illorum fuere. Ex hac omnium ſacerdotum indignitate, tanquam ex potentiſſima malorum cauſa multa mala inſuper & hæreſes, olim orta ſunt, & nunc, proh dolor, quotidie oriuntur & nutriuntur. Nam hoc aperte nos

Hie.10 docuit Deus per Hieremiam prophetam, dicens: Quia ſtulte egerunt paſtores, & dñm non quæſierunt, ꝑpea non intellexerunt, & omnis grex eorum diſperſus eſt.

Hiero. Super quem locum Hieronymus hæc quæ ſequuntur, ait: Per translationem paſtorum atque ouium, Principũ culpa et diſperſio populi deſcribitur. Quia.n. Principes ſtulte egerunt, nec quæſierunt dñm, quem toto debuerant corde perquirere, idcirco & mala uenientia nõ uiderunt, ſiue non intellexerunt dñm, & omnis multitudo Hierl'm huc illucq; diſperſa eſt. Hęc Hieronymus. Et ite-

eZ.44 rum eandem ſnĩam apertius per Ezechielem prophetã Deus docet ſic dicens: Facti ſunt domui Iſrael in offen-

Grego. diculum iniquitatis. Quæ uerba exponens beatus Gregorius lib.1. paſtoralis cap.2. ſic ait: Nemo quippe amplius in eccleſia nocet, quàm qui peruerſe agens nomen uel ordinem ſanctitatis habet. Delinquentem nanque hunc nemo redarguere præſumit, & ip exemplum culpa uehementer extenditur, qñ pro reuerentia ordinis, peccator honoratur. Hæc Gregorius. Nec illorum duntaxat peccatorum quæ ad mores pertinẽt: ſed etiam hæreſum multarum fuit cauſa, malitia & indignitas ſacer-

Aene. dotum. Nam Huſſitarum hęreſis initia, enarrãs Aeneas

Sylui. Syluius lib. de origine Bohemorum, cap.35. ait: Sequebantur Ioannem Hus clerici ferè omnes, ære alieno grauati, ſceleribus ac ſeditionibus inſignes, qui rerum nouitate euadere pœnas arbitrabantur. His & non nulli doctrina celebres iuncti erant, qui cum in eccleſia conſeq dignitatem non potuiſſent, iniquo animo ferebant, ſacerdotia maiorum cẽſuum his cõmitti, qui quamuis nobilitate præirent, ſcientia tñ uiderent inferiores. Et c.35. referens

referens ea quæ cum Ioāne Hus & Hieronymo de Praga Bohemis, in Constantiensi cōcilio acta sunt, ait: Stetere in proposito pertinaces Bohemorū animi, neq; uicti rationibus, uinci uoluere. Se ueraces, se sancti euāgelij æmulatores, se Christi discipulos esse. Romanam ecclesiam, cæterasq́; per orbem dispersas, lōge a traditionibus apl'orū abijsse, quæ opes ac delicias sectarentur, dominatum in populos, & primos in conuiuijs accubitus exquirerent, canes, equos alerent, ecclesiarū bona q̃ Christi pauperibus deberentur, per lasciuiam luxumq́; cōsummerent: aut nescire prorsus diuina mandata, aut, scientes contēnere. Hæc Bohemos dixisse, & in illis ad ignē usq; pseuerasse refert Aeneas Syluius. Ex qbus satis aperte constat, malos sacerdotū mores Hussitis ansam hæresis præbuisse, qua ab obedientia Romani Pontificis decesserunt. Idem hoc nostro seculo Lutheranis contingit, quorū hæreses, indignitas, & scelerata sacerdotum uita tanquam prima mater genuit, & nunc tanquā nutrix eas alit fouet, & nutrit. Videntes.n.nimiā sacerdotum multitudinē, illorū indignitatē, sceleratamq́; illorū uitam, in sacerdotes, & epos, & in Romanū, hoc est, supremum totius ecclesię Pōtificem, debacchari cœperunt, & quod in psonas iuste forte dicere potuissent, in ipsam sacerdotalem dignitatem, & in Hierarchicos illius ordines retorserunt. Tanquā si personę indignitas & uita quālibet scelerata uel tantillum posset detrahere sacerdotali dignitati, aut cuiuis alteri potestati. Si illi recte sapuissent, pro personarū emēdatione, & morū reformatione laborare debuissent, non in uniuersum pontificiam tollere dignitatem. Male qdem medetur qui iugulat. Alioq si hęc illis sana uñr remedia, tollant eadem ratione matrimonia, quia multi coniuges fidem matrimonij nō seruant. Tollant oēs rerū publicarū ministros & rectores, quia multi ex illis ministeriū suum iniuste exercent. Tolāt deniq; sartores sutores, metallarios aurifabros, latomos, & reliquos oēs artifices, ppea quòd

tas,tantaq; apud populũ ſacerdotũ æſtimatio & reuerẽtia,quanta ipſius religionis fuit dignitas, æſtimatio atque reuerentia: & econtrario. Non eſt igitur mirũ,ſi his ſeculis in quibus Chriſtianæ religionis ſacerdotium eſt neglectum & tam parũ æſtimatum,ut omnibus paſſim ſine ullis iuſtis meritis cõferatur,ẽt diuina lex,diuinusq; cultus, ipſa denique tota chriſtiana religio contemnaẽ, peſſumq; eat. Cum igitur hanc omnium pñtis ſeculi hæreſum potiſſimã eſſe radicem conſtet,quiſquis hæreſib9 occurrere & illas prorſus tollere optat,ſumme pro uiribus ſuis laborare debet,ut hæc peſſima radix euellatur, & ſacerdotium ſuæ dignitati reſtituatur. Hoc aũt facile fiet,ſi primum tollantur cauſæ,à quibus totus hic ſacerdotum contẽptus eſt ortus. Notiſſimũ eſt ſacerdotũ cõtemptum ex nimia illorũ multitudine primũ, deinde ex ignorãtia, poſtremo ex ſcelerata illorũ uita, eſſe ortum. Nimia ſiquidem cuiuslibet rei multitudo cõtemptũ uilipenſionemq; parit: quemadmodum ecõtrario,cuiuſlibet rei raritas pretium æſtimationemq; gignit. Deinde ſacerdotum cõtemptum auxit magna illorũ indignitas multis nominibus manifeſta. Qm̃ multi pp̃ ætatis defectum,alij ob imprudentiam,alij ob ignorantiã, alij ob ſceleratam illorũ uitam omnibus manifeſtam, indigni ſunt,qui ad tam ſublimem dignitatem fuiſſent promoti,& inde illorũ oritur contemptus. Hac igitur uia ſacerdotiũ quod iam in magnam uilitatem, magnumq; contemptum abierat,facile ſuo priſtino reſtituetur pretio & honori, ſi nullus ad illum niſi dignus promoueaẽ. Nullus niſi prouecta iam ætate inſtituatur epiſcopus aut ſacerdos,& qui prudẽs ſit ad tale munus obeundũ, & uir doctus q alios docere ualeat,& bonus uirtutisq; ſtudioſus, qui alios ſuo exemplo ad uirtutẽ capeſſendã hortetur. Si tales ſint epiſcopi & ſacerdotes,non dubito quin reliquus populus breui ad uerã chriſtianæ religionis obſeruantiam redibit. Si hæc ſacerdotij reformatio fieri negligitur,neceſſe eſt ut hi qbus hoc facere incũbit

patienter ferant eiusdem sacerdotij cõtemptũ, & per cõsequens legis diuinæ & christianæ religionis iacturam.

De sexta hæresum causa quæ est sacræ scripturæ translatio in linguam uulgarem. Cap. VI.

Trãslationem sacrę scripturę in linguã, uulgarẽ multarum hæresum posse esse cãm multis rõnibus multisq́; irrefragabilibus testimonijs ꝑsuadet, & res ipsa apte demonstrat. Vt aũt hoc apertius ꝓbare ualeamus: illud ante oĩa statuere oportet: primã & potentissimã oĩum hæresum radicẽ esse prauã scripturæ sacræ intelligentiam. Nam qa in sacris literis contenta nõ iuxta catholicam fidei doctrinã: sed iuxta sensum a' catholica fide longissime distantem intelligẽdam esse aliq putant, iõ suas sententias quãuis catholicæ fidei repugnantes, ac si diuina essent oracula firmissime tuent̃. Quia ea q̃ sentiunt testimonijs sacræ scripturę munita, & roborata esse putant, & iõ tam constanti, & firmo aĩo ea tenent, ac reliqua, q̃ uere in sacris lr̃is continent̃. Vnde Hilarius in lib. de Trinitate ait: Extiterunt plures, q cœlestiũ uerborum simplicitatem, nõ ueritatis ipsius absol'onẽ susceperunt al'r interpretantes: quã dictorum uirtus postularet. De intelligentia. n. hæresis, non de scriptura est, & sensus non sermo, fit crimen. Hæc Hilar. Et btũs Aug. in lib. 83. qõnum q̃stione 69, ait: Non põt error oriri palliatus noĩe xp̃iano: nisi de scripturis non intellectis. Hæc ille. Si ex praua sacræ scripturæ intelligẽtia hr̃ses oriunt̃, consequẽs est inde, ut uulgus indoctũ sacras scripturas legẽs magnã inde sumat occasionẽ in uarias incidendi hæreses: qm̃ legit id, qđ minime intelligere põt. Qđ aũt multa sint in sacris lr̃is, q̃ a' uulgo minime intelligi pñt: adeo est manifestũ, ut nulla egeret ꝓbatione: nisi Lutherus & alij eiusdẽ farinæ hoĩes quĩ notissima alia negare solẽt, hoc ẽt negassent dicentes sacrã scripturã præsertim nouũ testm̃, esse intellectu facillimã, ita ut ab oĩbus intelligi possit, & ob eam cãm in eam linguam esse uertendã, in qua possit ab omnibus legi. Lutherum tamen, & quotquot illi in hac

parte fauent, pessime errare inde aperte conuincitur: quod multa sunt ad sacræ scripturæ intelligentiã maxime necessaria quibus omnibus constat uulgus indoctum carere. Omnes.n. scientię naturales, teste Augusti. sunt ualde necessariæ ad ueram, & exactam sacræ scripturæ intelligentiam. Nam (ut ille ait lib.2. de doctrina Christiana.cap.40) sicut olim tabernaculum Dei, constructum est, Deo præcipiente, ex auro, & argento, qđ filij Israel ab Aegytijs acceperãt: sic modo theologię structura, ex gentiliũ sciẽtijs, quæ uelut quoddã illorꝝ argẽtum et aurũ sunt, cõsurgit. Historiarꝝ uariarꝝ cognitionem esse ad uerꝝ sacræ scripturæ intellectũ consequendum, testatur idem Aug. qui lib.2. de doctrina Christiana ostendit aliquos ob solã historiæ ignorantiã circa scripturã sacram errasse. Neq; ad solas res leues, & parui momẽti: sed ad prima totius Euangelicæ fidei fundamẽta stabilienda, est historiæ cognitio necessaria. Primũ.n. totius Euangelicæ doctrinæ fundamentũ est Iesum filium Mariæ uirginis fuisse Messiã in lege ꝓmissum, et à ꝓphetis prędictũ. Pro cuius fidei cõfirmatione multa ex pręcipuis, quę pñt ex sacra scriptura afferri testimonia, nequaquam pñt sine historiæ cognitione intelligi. Primũ est ex lib. Geneseos, ubi Iacob. bñdicens filiũ suum Iudã hęc ait: Nõ auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius: donec ueniat, qui mittẽdus est, & ipse erit expectatio gentium. Vt aũt hæc aduentui Christi in carnẽ ad aptentur, necessarium est scire ex historijs qñ fuit ablatum sceptrum de Iuda, & quando defecit Dux de femore eius. Alterum est de prophetia Balam, qui postquam dixit, orituram esse stellam ex Iacob, & consurrecturã uirgam de Israel, quæ percuteret Duces Moab, ut tempus, quo hæc prophetia implenda esset, designaret. Hæc dixit: Heu quis uicturus est quado ista faciet Deus? Venient in trieribus de Italia, superabunt Assyrios, uastabuntq; Hebręos, & ad extremum ipsi peribunt. Qui hanc prophetiam in Christo saluatore nostro impletam esse, probare uolue-

Ex.35. Ge. 49 Nu.24

Exodi,ubi dicitur,uirgam Moysi deuoraſſe uirgas Ma gorum. Dicet enim apud ſe: Qui fit, ut uirga, quæ nec os nec dentes, nec gulam,nec uentrem,nec denique ſenſum habet aliquid deuorare poſſit? Paulum etiam neceſ ſario dicet mendacem,qui ait ſpiritum ſanctum poſtula re pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Si ſpiritus ſanctus gemere nequit,q̃uo poterit gemitibus inenarrabilibus poſtulare? Vulgaris itaque homo illud legens, & minime intelligẽs,aut Paulum erraſſe dicet, aut male de ſpiritu ſancto cenſebit,putans illũ gemere, aut quomodolibet triſtari. Sunt aliæ multæ,& frequentiſſimæ figuræ in ſacris literis,pro quarum declaratione extat libellus Bedæ,qui inſcribitur de ſchematibus, & tropis ſacrę ſcripturæ. Sunt præterea multa in ſacris codicibus,quæ minime iuxta ſolam literæ ſuperficiem ſunt capiẽda:ſed iuxta myſticum ſenſum ſub ea latentem ſunt interpretãda. De his dicit Paulus: Idoneos nos fecit miniſtros noui Teſtamenti,non literæ:ſed ſpiritus:Litera enim occidit,ſpiritus eſt,qui uiuificat. Si hæc omnia quis uelit,iuxta literam,& non iuxta myſteriũ reconditum interpretari,non eſt dubium illum in multas hæreſes labi. Talia ſunt multa,quæ de Chriſto prophetæ prædixerũt. Tale eſt illud,quod Iacob Patriarcha de Chriſti paſſione prophetico ſpũ prædixit:Lauabit in uino ſtolã ſuam, & in ſanguine uuæ pallium ſuum. Et illud apud Eſaiam: Multiplicabitur eius imperiũ,& pacis non erit finis: Sup ſolium Dauid,& ſuper regnum eius ſedebit, ut confirmet illud, & corroboret in iudicio, & iuſtitia amodo, & uſque in ſempiternum, & regni eius non erit finis. Cum domus Iacob æterna non ſit: ſed temporalis, dubitare quis merito poterit, q̃uo Chriſtus in illa ſit regnaturus in æternum,præſertim cum ipſe Chriſtus poſtea dixerit regnum ſuum non eſſe ex hoc mundo. Sunt alia multa eiuſdem notæ,quæ ſi iuxta ſolam literam intelligantur, non eſt dubium multas inde naſci hęreſes,ut puta de regno Chriſti in hoc mundo,de huius regni perpetuitate.

Rom. 8
2. cor. 3
Ge. 49
Eſai. 9

Et non est etiam dubium, quin uulgus indoctum ꝑꝑea
quod mysteria penetrare nescit, omnia hæc putet eē iux
ta nudam literam intelligenda, ob quam causam neces-
se est, ut ī multos incidat inextricabiles errores. Rursum
sæpissime contingit in sacris literis subdita, sine ulla ex-
pressione, unius personæ in aliam personam mutatio, ita
ut modo de Christo, qui caput est corporis mystici, lo-
quatur scriptura, & statim sine ulla personæ expressio-
ne loquatur de corpore eius, quod est ecclesia, aut de ꝑ-
ticularibus illius membris, quę sunt omnes fideles. Quę
omnia siquis eidem tribuere uelit, ut puta omnia capiti,
aut omnia corpori, aut membris accommodare, sæpe si
ne manifesta hæresi id facere non potest. Quia sæpe ea,
quæ capiti conueniunt, repugnant corpori, & membris
eius, & quæ cæterorum membrorum sunt propria sæpe non
pn̄t capiti cōuenire. Talia sunt, quæ Oseas propheta de
Christo loquens ait: Puer Israel, & dilexi eum, & ex Ae
Oseas. gypto uocaui filium meum. Vocauerunt eos, sicut abie-
runt à facie eorum Baalim immolabant, & simulachris
sacrificabant. Primam horum uerborum partem de Christo
esse intelligendam, testatur Matthęus, qui illam exponit
Matt. 2 de Christo ab Aegypto in Iudæam reuertente. Reliqua
tn̄ quamuis sub nomine eiusdem populi Israelitici dicta
sint, non pn̄t Christo conuenire: sed soli corpori illius, si-
ue uero, siue ficto, hoc est, ecclesiæ permistæ quę bonos,
malosq́; intra se continet. Certum est uulgarem homi-
nem non posse discernere diuersitatem personarum, de
quibus quasi de una illæ literæ contextus loquitur: sed
omnia eidem personę accommodabit, pręsertim in Psal
mo. 21. qui totus est Christo tribuendus, & ferè nulla est
in illo pars, quæ possit eidem Psalmistæ competere. Et
Esa. 61 Esaias propheta de Christo loquēs sub nomine suo. Spi
ritus Dn̄i super me, eo quòd unxerit me. Ad annuncian-
dum mansuetis misit me, ut mederer contritis corde. Et
alia multa ibi Esaias nomine suo dicit, quæ tamen non si
Luc. 4. bi: sed Christo conuenire pn̄t. Nā (ut Lucas refert) Chri-

ſtus ſaluator noſter illa Eſaiæ uerba in ſe ipſo ad impleta eſſe docuit. Vulgaris tñ hõ, & idiota hæc legens, putabit illa nõ de Chriſto: ſed de eodem propheta, qui nomine ſuo illa dixit, eſſe intelligenda, & ſic in pernicioſiſſimas incidet hæreſes. Omitto alia multa neceſſaria ad ſacræ ſcripturę intelligentiam, de quibus beatus Auguſtinus in libris de doctrina Chriſtiana longam facit diſputationem, & ea omnia non poſſent in hoc cap. comprehendi. Quæ omnia cum populus ignoret, neceſſariũ eſt, ut in mille locis erret, perperam ſcripturam ſacram ĩtelligens. Sunt præter hæc omnia parabolæ frequentiſſimæ in ſacris literis, quarum intelligẽtia (ut beatus Thomas, & alij doctores theologi docent non ex prima uocum ſignificatione petenda eſt: ſed ex ſignificatione rerum per uoces illas ſignatarum, hoc eſt, per ſimilitudinem unius rei ad alteram. Certum eſt ppl'm has non poſſe adaptare ſimilitudines, et ignorare alteram pręter primã uocũ, ſignificationẽ. Vnde neceſſarium eſt euenire, ut neſciat parabolas intelligere, imò ut neſciat inter parabolas, & apertas eloquutiones diſtinguere. Quo fiet neceſſario, ut quę parabolice dicta ſint, ſimpl'r, & iuxta primam uocum ſignificationẽ putet eſſe intelligẽda. Quæ res quot, quantaſq; hæreſes gignere poſſit, prudenti lectori conſyderandum cõmitto. Quid dicam de multis ſcripturæ locis, qui ſibi inuicem repugnare vñr, in quibus conciliãdis doctiſſimo, atque diligente, & peracuto eſt opus interprete? Hor; facialem contrapugnantiam cum uulgaris, & idiota legerit neſciens illa in concordiam redigere, cogetur, aut mendacium ad ſacras literas admittere, aut alterum illor; locor; à ſacris codicibus relegare, dicens illa uerba non pertinere ad ſacram ſcripturã. Quorum neutrum põt quis ſine manifeſta hæreſis nota efficere. Deniq; quia btũs Hieron. tam multas intellexit eſſe difficultates circa intelligentiã ſacrar; ſcripturar;: ideo ĩ epiſtola quadam ad Paulinum quæ eſt de omnibus ſacræ ſcripturæ libris poſt multa, quæ illic de hac re dixe-

sacræ scripturæ intelligentiam pugnantes sæpe & irreconciliabiles ferant snia, eorꝫ alterum errare est necesse. Si illi doctissimi uiri, quos Deus introduxit in cellaria sua post longam, & diuturnam examinationem, post feruentem, & prolixam orationem errauerunt in multis, qui fieri potest, ut uulgus indoctum carni, & sanguini deditum, multisq; sæpe uitijs mancipatum sine ulla examinatione passim nō erret in mille? Si tam facile potest uulgaris homo, & idiota errare in interpretatione sacræ scripturæ, & ex falsa illius intelligentia (ut ex testimonijs Hilarij, & Augustini supra citatis constat) hæreses oriuntur, apertissime conuincitur, translationem sacræ scripturæ in linguam uulgarem maximam præbere idiotis hominibus hæresum occasionem. Nam illi legentes, quæ minime intelligere possunt, pro spo arbitratu, & non iuxta regulas sanctorꝫ doctorꝫ, quos nunquam legerunt, scripturam sacram interpretabuntur, & sic in mille incident errores. Et pro hac re plura, q̄ꝫ uellemus, habemus exempla multarꝫ uidelicet hæresum, quæ ab hominibus idiotis suscitatæ sunt, ꝑpea quod sacras literas in linguam uulgarem legerunt, & non intellexerūt. E quibus aliquas in medium proferam, quarꝫ testimonia satis erunt ad rem hanc comprobandam. Albigēses hæretici surrexerunt olim tpe Innocentij Papæ huius nominis tertij, multis, & nefandis impliciti erroribꝰ. Sunt autem sic appellati: quia ex comitatu Albigensi prope Tolosam in Gallia orti sunt, qui has hęreses suscitarunt. Hi omnes fuerunt idiotæ, & quia legebant, quæ nō intelligebant: ideo in plurimos execrandos errores lapsi sunt. Post istos paucis aliquot transactis annis surrexerunt etiam in Gallia pauperes de Lugduno, à quibꝰ maior harꝫ hæresum pars, quæ nunc ecclesiam oppugnāt, originem traxit. Nam Valdo illorꝫ Princeps, à quo nomen sortiti, Valdenses etiam dicti sunt, omnibus suis bonis distractis paupertatē plus iusto dilexit, & quia idiota erat aliquot libros tum sacros, tum etiam ex alijs in

linguam uulgarem sibi fecit transferri, quos legens, & nō intelligens in pestilētissimos lapsus est errores: quos postea Vuiclefitæ, & deinde Hussitę tutati sunt, & nunc tandem Lutherani tutantur. Post istos eodem ferè sclo Begardi, & Beguinæ homines omnes idiotæ, orti sunt, quorum̃ octo hæreses in concilio Vienensi sub Clemente quinto damnatæ sunt. Deinde successere in Bohemia Thaboritarum, & Orebitarum, & Adamitarum hæreses perniciosissimæ, quarum omnium historiam enarrat Aeneas Syluius in lib. de origine Bohemorum, dicitq́ue illarum authores, & tutores fuisse homines idiotas, quamquam nō dicit illos habuisse literas sacras in linguam uulgarem translatas, tamē uerisimile est illas habuisse: quoniam alias non patet uia quomodo homines idiotæ illas suscitare potuissent, aut quomodo illas iam ortas, tot homines suscepissent. Tandem Lutheranorum hęresis, etsi non fuerit ab hac causa orta, constat tamen per illam fuisse dilatatam & uires maiores, ut populum perderet inde sumpsisset. Nam populus legens in sacris codicibus Germanicæ linguæ redditis, ea testimonia, quibus Lutherus suas hæreses probare contendit, facile persuasus est, ut Luthero consentiret. Deinde ex consona omnium sacrorum doctorum sententia docemur, non esse populo rudi tradenda ea mysteria alta, & profunda, quæ ille intelligere non potest, ne hac occasione labatur in errorem: sed iuxta capacitatem audientium temperandum esse sermonem. Nam Paulus
1. cor. 3 Corinthijs scribens ait: Et ego fratres non potui uobis loqui quasi spiritualibus: sed quasi carnalibus. Tanquā paruulis in Christo lac uobis in potum dedi non escam: Nondum. n. poteratis: sed nec nūc quidem potestis: ad-
Ansel. huc enim carnales estis. Quæ uerba interpretans Anselmus in cōmentarijs super epistolas Pauli ait: Non enim audientium animi sunt ultra uires tradendi: sed alta quęque, & eminentia debent multis auditoribus contegi, & uix paucis aperiri, & inchoantibus quidem, uel infirmis non alta, & mystica: sed quædam quæ capere pos-

sint, prædicanda sunt, perfectis uero profunda, & mysti ca sunt dicenda. Hęc Anselmus. Et beatus Chrysost. ho milia 51. super Matth. ait: Sicut infantibus esca mutatur secundum ętatem, sic in populo secundum uirtutem do ctrina temperatur. Hęc ille: Et Origenes homilia uigesimaseptima super lib. Numer. ait: Sicut in nutrimentis corporis multas paulo ante dedimus differentias, ita & natura rationabilis, quę ratione, & uerbo dei (ut diximus) pascitur, non omnis uno, atque eodem nutritur. Vnde ad similitudinem corporalis exempli est aliquibus in uerbo Dei cibus lactis apertior. s. & simplicior doctrina, ut de moralibus esse solet, quę pręberi cõ sueuit ijs, qui initia habẽt in diuinis studijs, & prima eru ditionis rationabilis rudimenta suscipiunt. Hęc Orige. Idem etiam docet multo apertius, atq; uberius beatus Greg. in moralibus exponẽs illud Iob: Qui ligat aquas in nubibus suis, ut non erumpant pariter deorsum. Quę Gregorij uerba: quia superius cap. 3. huius lib. à nobis citata sunt: ideo nunc repetere non fuit opus. Ex his omnibus testimonijs colligimus populo rudi non esse alta, et profunda mysteria pręd̄icanda, quę ille intelligere non potest. Et inde apertissime conuincitur sacram scripturam non esse populo rudi, ut ab eo legatur tradendam. Nihil enim refert uerbo, an scripto aliquid tradatur: si neutro modo illud intelligere uelet. Si populo rudi non est tradendum uerbum id, qđ auditum intelligere non poterit: consequens est, ut eidem populo non sit scriptu ra illa sacra tradenda, quam certum est illum intelligere non posse. Et certe hæc collectio, & argumẽtatio adeo (mea sententia) urget, ut non sit, quod uere ill respondri possit. Nullum. n. potest inter uerbum, & scripturã dari uerum, & euidens discrimen, per quod innotescat, malum esse, ut uerbum obscurum, & difficile intellectu populo prędicetur, & econtrario bonum esse, ut scriptu ra obscura, & intellectu difficillima eidem populo legẽda tradatur. Et hęc ratio ipsosmet lectores coget, ut si

Chrys.

Iob. 26.

uero probat sermones. Hæc Theophilact. Est adhuc aliud in uerbis Petri consyderatione dignum, ubi causam reddens pp quam imperfecti, & infirmi debēt sicut modo geniti infantes lac concupiscere. Vt in eo crescatis (inquit ille) in salutem. Quibus uerbis aperte innuit, solidū cibum non in salutem: sed in ęgritudinem modo genitis infantibus dari. Ex quibus aperte conuincitur, eos, qui sacram scripturam in linguam uulgarem translatā populo rudi legendam tradunt, non prospicere saluti animarum populi: sed illarum potius ægritudinem procurare. Quia tradunt illis cibum, qui illarum exuperat uires. Accedit ad hæc omnia, quædam ecclesię prohibitio qua laicis hominibus interdicitur ne de fide catholica quomodolibet disputare audeant. Nam in cap. Quicūque. paragr. inhibemus. de hæreticis. libro 6. Alexander Papa sub excōicationis pœna prohibet omnibus laicis psonis ne publice, aut priuatim de fide catholica disputare audeant. Et merito quidem hoc inhibuit summus Pontifex: quia perpendit quanti periculi res sit talem disputationem laicis personis sine ullo discrimine permittere. Nam licet sint aliqui laici uiri docti, qui bene, & sine fidei periculo possint cum hæreticis disputare, iura tamen, & decreta nunquam de his, quæ raro contingunt: sed semper de his quæ frequentius eueniunt, disponūt. Raro autem contingit, ut uiri laici sint de altiorib9 fidei mysterijs plene edocti & ad disputandum de illis diserti, & ideo ne laici indocti in disputatione succumbentes sibi ruinę occasionem assumerent, aut alijs audientibus præberent: merito illis omnibus fuit talis disputatio interdicta. Vt autem hoc tam sanctum, & pium decretum id, quod intendit efficere ualeat, opus est, ut à laicis idiotis sacra auferatur scriptura, ne eam legētes, de secretioribus fidei mysterijs cum magno religionis periculo eorum quilibet audeat disputare. Qui. n. aliquid suis subditis prohibet, nisi illis laqueum parare uelit oportet, ut id etiam prohibeat, quod magnam præbet agendi prohi-

bitum occasionem. Quanta autem laicis indoctis dispu tandi de fide præstetur occasio, cum illis in linguam uulgarem translata traditur sacra scriptura, ipsa rerum experientia apertissime docet. Nam in illis prouincijs, in quibus sacra scriptura in linguam uulgarem translata passim omnibus laicis legenda conceditur, ut sunt Gallia, Germania, Italia non solum Indoctissimi uiri: sed etiã fœminæ passim de fide catholica disputant, & cum doctissimis uiris de secretioribus fidei mysterijs contendere non uerentur. Quam peruersitatem summopere reprehendit Hieron. in epist. ad Paulinum quę est de omnibus sacræ scripturæ lib. sic dicens. Quod medicorum est promittunt medici, tractant fabrilia fabri. Sola scripturarum

Hiero. ars est, quam sibi passim omnes uendicant. Scribimus indocti, doctiq; poemata passim. Hanc garrula anus, hanc delirus senex, hanc sophista uerbosus, hanc uniuersi prę sumunt, lacerant, docent antequam discant. Alij adducto supercilio grandia uerba trutinantes, inter mulierculas de sacris literis philosophantur. Alij discunt, proh pudor, à fœminis, quod uiros doceant. Et ne parum hoc sit, quadam facilitate uerborum: imò audacia edisserunt alijs quod ipsi non intelligũt. Hęc ille. Et certe id, quod Hieronym. suo tpe fieri testatur, & dolet, in multis prouincijs (ut diximus) nunc fieri uidemus. Qui abusus nisi citissime ab illis prouincijs tollatur non dubito, quin ille magnum fidei catholicę dispendium sit præfatus prouincijs allaturus, prę sertim cum iam tam magna huius rei initia in his prouincijs uideamus, ut iam quasi oriri uideamus id malum, quod nunc prędiximus: & timemus. Est adhuc alia urgentissima ratio quę ecclesię prę sules cogere deberet: ut translationem sacrę scripturę in linguam uulgarem nullo modo facere aut iam factam euulgari permitterent, ipsius uidelicet sacrę scripturę reuerentia, & ęstimatio, quàm quotidie minui si passim omnibus legenda tradatur nemo est, qui dubitet. Nihil.n. est, quod magis alicuius rei pcium, & ęstimationem

motionem augeat,q̃ illius raritas,& occultatio,& nihil ecõtrario magis illa oĩa minuit, q̃ꝫ eiusdem rei multitudo & nimia illius manifestatio. Et hæc est cã (ut oẽs sacri doctores docẽt) pp̱ quas Deus ueteris legis cęremonialia mysteria occulta ppl'o esse uoluit,& nõ passim omnibus manifestari,ne ex facili eoꝝ conspectu oĩbus uilescerent. Nam ea,quæ in tabernaculo fœderis erant,cũ castra mouebantur,ab Aaron,& ab his,qui in tabernaculo seruiebant,inuoluebãtur,nec uidebant a' ppl'o,nec ab his ẽt,qui in proprijs humeris deferebant. Obuelãdi necessitas tũc erat nõ modica, metus uidelicet mortis. Si tanta reuerẽtia tunc est adhibita umbræ,multo magis eã decet exhibere corp̱i,ut sacra scriptura,ĩ qua multo aptius,q̃ꝫ illis cæremonijs nostræ fidei secretiora mysteria cõtinent,non passim toti ppl'o legenda tradatur. Alioq̱ ipsa scriptura quæ esset in maximo pretio ab oĩbus hñda,cito erit in cõtemptũ,& uilipendiũ. Propter hanc cãm Greg. septimus huius noĩs pontifex scribens Vratislao Bohemoꝝ duci (tunc.n.Bohemia nõ Regẽ, ut nũc:sed Ducẽ habebat) in quadã epl'a, q̃ est in lib.6. epl'aꝝ suaꝝ,noluit illi concedere, ut diuinũ offm̃ posset in lingua sclauonica celebrari. Sic.n.post aliqua p̃fatus Greg.in illa epl'a ait: Quia uero nobilitas tua postulauit, quo secũdum sclauonicam linguã apud uos diuinũ celebrare annueremus offm̃, scias nos huic petitioni tuę nequaq̃ꝫ posse fauere. Ex hoc nẽpe sæpe uoluentibus liquet, nõ immerito sacrã scripturã omnipotẽte Deo placuisse q̱busdam locis esse occultã,ne si ad liquidũ cũctis pateret,forte uilesceret, & subiaceret despectui, aut praue intellecta a' mediocribus in errorẽ induceret. Neque enim ad excusationem iuuat, quòd quidã religiosi uiri hoc,quod simpl'r ppl's quærit,patienter tulerunt, seu in correctũ dimiserũt,cũ primitiua eccl'ia multa dissimulauerit,q̃ a' sanctis p̃ribus post modũ firmata charitate,et religione crescente subtili examinatione correcta sunt. Vñ ne id fiat,quod a' uestris imprudẽter exposcit autho

Nu.4.

Greg.7

nenda,cum non passim ab omnibus possint intelligi:sed eis tm̄ qui ea fideli pn̄t concipere intellectu. Propter qđ simplicioribus inquit apostolus: Quasi paruulis in xp̄o lac potum dedi uobis non escam. Maiorum enim est so lidus cibus,sicut aliȷs ipse dicebat. Sapiētiam loquimur inter perfectos: inter uos autem nihil iudicaui me scire, nisi Iesum Christum & hunc crucifixū. Tanta est enim diuinæ scripturæ profunditas, ut nō solum simplices & illiterati sed ēt prudentes & docti non plene sufficiāt ad ipsius intelligētiam indagandā. Propter quod dicit scri ptura. Quia multi defecerunt scrutantes scrutiniū. Vnde recte fuit olim in lege diuina statutum,ut bestia q̄ montem tetigisset,lapidaretur, ne uidelicet simplex aliqs & indoctus præsumat ad sublimitatem sacrę scripturę per tingere,uel eam aliȷs prædicare. Scriptum est.n.Altiora te ne quæsieris.Propter quod dicit apostolus: Nō plus sapere quàm oportet sapere: sed sapere ad sobrietatem. Hactenus Innocētius tertius. Qui apertissime docet nō esse laicis & idiotis plus de scriptura sacra tradendum quàm illi possint intelligere. Denique cū Erasmus Rote rodamus contrarium huic sñiæ sæpe docuisset, facultas theologiæ uniuersitatis Parisiensis illum in hac parte er rasse per publicas censuras declarauit. Erasmus siqdem in quadam præfatione super Matthæum dicit hæc uerba: Sacras literas cupiam in oēs uerti linguas. De qua assertionè uniuersitas Parisiensis suam dedit censurā per hæc uerba. Quamuis in quācunq; linguam uertantur sa cræ literæ suapte nátura sanctæ sint & bonæ, quanti tñ sit periculi permittere passim lectionē earꝝ in linguam uulgarem traductarꝝ absque ulla explicatione idiotis & simplicibus eis abutentibus, nec eas pie & humiliter legentibus, quales plurimi nunc reperiuntur, satis indicarunt Valdenses, Albigenses, Turrelupini, qui inde occasione sumpta multos errores disseminauerunt. Quare hac tēpestate pspecta hoium malitia, periculosa, ac pniciosa existit hmōi traductio, loquendo de oibus scriptu

1. cor. 3
1. cor. 2
Psal. 63
Eccl. 3.
Ro. 12.

ræ libris indifferenter. Nec sicubi paucis esset utilis, propterea temere esset omnibus permittenda. In re nanque ad salutem nõ necessaria, potius consulẽdum est multorum profectui ipsam interdicendo, quàm paucorum utilitati eam ꝑmittẽdo cum graui multitudinis incõmodo. Vnde & iure dãnata est hmõi translatio. Hactenus censura Parisiensis: Deinde in eadem præfatione in Matthæum, hanc addidit propositionẽ Erasmus. Exclamãt indignum facinus, si mulier uel coriarius loquatur de sacris literis. De hac etiam propositione suam dedit cẽsuram uniuersitas Parisiensis, sic dicens: Recte perpensa multorum huius temporis impudenti temeritate, indignũ facinus existimandum est, quod idiotæ & simplices suo iudicio sacras literas legant in suam linguam cõuersas, & de illis disserant, aut disceptãtes de earum facultatibus tractent. Nec tñ prohibetur per hoc eis conferre inter se de ijs quæ in concionibus publicis audierũt ad morum correctionem, & ad cõpunctionis & deuotionis excitationem: ut magis ac magis in ipsis charitas accrescat, humilitas solidetur, atque opera carnis mortificentur. Hactenus censura uniuersitatis Parisiẽsis: Scio tñ nõnullos esse q sibi plus iusto arrogantes, has Parisienses cẽsuras subsannẽt dicẽtes, articuli Parisienses nõ trãseunt mõtes. Quibus uerbis hoc dicere uolũt se nõ esse addictos censurę Parisiẽsi, qu liberum sit illis al'r quàm illi censuerũt sentire. Fateor qdem nos nõ iurasse in uerba uniuersitatis Parisiensis atque sub gehennę pœna ad suscipienda illius decreta minime esse obligatos: hoc tñ nõ diffiteor, quod etiam nullus sanæ mentis negare poterit, multo pluris ęstimandam esse illius uniuersitatis sñiam ad quã fere centũ cõuenere sacrę theologię doctores, q rẽ plene (ut decebat) lõga & exacta discussione examinarũt, quã alterius cuiusuis doctissimi hoĩs de eadẽ re iudiciũ. Et ob hanc cãm prudentius quenque facturum censeo, illorum in hac parte amplecti sñiam quam tot uiris doctissimis spretis, suæ tantum uelle inniti prudentiæ.

Respondetur obiectionibus quae fiunt ab ijs qui contendunt sacram scripturam esse in linguam uulgarem transferendam. Cap. VII.

Qui sniam aliquam tutari, & illam firmo ueritatis robore constantem esse, alijs palàm facere cupit, non satis est illi rationes aliquot quibus illam persuadeat proferre: sed opus est ut etiam his quae contra illam obijciuntur respondeat. Quod si recte (ut oportet) fecerit, tanto fortius ueritatem sniae quam tuetur confirmabit, quãto ea quae contra illam obijciuntur nullius prorsus roboris esse apertius ostenderit. Vix enim est aliqua tam certa et aperta ueritas de his quae ad fidem aut mores spectant, cui hostes desint qui illam multis uarijsque argumentationibus oppugnare conentur. Nam pater ille mẽdacij, *Ioan. 8.* qui (ut saluator noster ait) in ueritate non stetit: sed ab humanae conditionis initio mendax fuit, tam exosam habuit ueritatem, & bello irreconciliabili adeo illam insectatur, ut semper milites contra illam perquirat et uarijs illos argumentationibus armet quibus illi ueritatem oppugnare possint. Hoc enim, & alijs in rebus & in hac de qua in praecedenti capitulo disseruimus, ipsa experiẽtia docente uerum esse cognoscimus. Nam etsi re ipsa cõpertum sit malum esse sacram scripturam in linguam uulgarem transferri, ut à populo rudi possit sine ullo discrimine legi, non desunt tñ etiam Christiani & catholici uiri qui hoc bonum esse contendat & uarias pro hac re proferant rationes quibus Lutheri, Erasmiq; i hac parte sniam persuadere conentur. Quibus omnibus sigillatim rñdere decreui ut ostensa illarum omnium debilitate, uel inde nostrae sniae ueritas clarior & firmior appareat: Primo quidam obijciũt nobis defectum pabuli spiritualis, hoc est uerbi Dei quem totus populus Christianus non sine magno suo in commodo patitur. Nam pastores aiaꝝ quibus Deus praecepit ut oues suas scientia & doctrina pascant, aut docere nesciunt, aut id facere negligunt. Cũ igitur pastores tam desides sint ut oues, hoc est, animas, suae curae cõmissas uerbo Dei pascere contẽ-

Euangelioꝝ illoꝝ in linguã uulgarem trãslatio ſit prius per uiros doctos & catholicos recte (ut decet) ad ultimum uſque uerbũ examinata, ne ex praua traductione aliquis poſſit legentibus ſubrepere error. Nam multos ſcio ĩ uarijs prouincijs ſeminatos errores ex literis ſacris perperam & infideliter in linguã uulgarem uerſis. Deinde hæc ipſa Euangelia non ſunt illis nuda tradenda: ſed adhibere illis oportet aliquam breuem & claram expoſitionem quę nodos Euangelioꝝ ſiqui occurrerint diſſoluat, & locos obſcuros fideliter & apertiſſime explicet, ut omnis dubitatio quæ idiotę lectori ex lr̃a ſuboriri poſſit per illam expoſitionem tollatur. In rebus apertis & quæ ad mores conducere põt prout libuerit ſpatietur et excurrat: in rebus uero difficilibus & minime neceſſarijs breuiter & ſuccincte agat. E' hęc ſatis erunt, ut populus inde paſci poſſit, & ſcire ea, quæ ad uitam æternam aſſequendã ſunt neceſſaria. De epiſtolis uero Pauli apoſtoli non idem mihi licere vr̃: qm̃ (ut beatus Petrus ait) 2.Pet.3 multa ſunt in illis intellectu difficilia. De Apocalypſi uero Ioannis apoſtoli, non uideo quo pacto poſſit in linguam uulgarem translata ppl'o tradi, cum uiri doctiſſimi circa illius intelligentiam ſæpe ob illius occulta myſteria hallucinentur. Teſtm̃ autem uetus conſtantiſſime aſſero non eſſe in lingnam uulgarem trasferẽdum ut populo rudi legendũ tradatur: quia hæc ipſa traditio nulli populi neceſſitati: ſed ſoli illius curioſitati deſeruire põt. Nam ea quæ ad fidem & mores ſpectant, & ad beatitudinẽ adipiſcendã ſunt neceſſaria, multo apertius et uberius ſunt in nouo teſtamento expreſſa quàm in ueteri, reliqua uero quæ ad iudicia & cęremonias in illa ueteri lege pertinebant, omnia ſunt per Chriſti mortem abrogata. Quo fit ut ueteris teſtamenti lectio populo rudi & idiotę ad nullam poſſit ſeruire neceſſitatem: ſed ad ſolã curioſitatem. Ex qua lectione cum multaꝝ poſſit populus hęreſum occaſionem ſumere, legens id quod minime intelligere ualet, merito dicimus hãc ipſam ueteris teſta

menti lectionem non esse populo rudi permittendam, pſertim cũ nõ sit illi ad uitã ęternã assequẽdã necessaria.

Secundo sic argumentantur ut probent sacras literas in linguam uulgarem esse tradendas. Sacra scriptura toti populo prædicatur, pari igitur ratione poterit illi tradi legenda. Nam parũ refert an uerbo an scripto illa populo tradatur. Huic argumentationi facillime rñdere quisq; poterit per ea quæ in rñsione ad proxime præcedentem obiectionem diximus. Et ut clarius pateat quã parum hæc argumentatio urgeat, in eos ipsos, qui illam contra nos mouent, retorquere illam decreui. Scriptura sacra pro ea tm̃ parte licite põt in linguam uulgarem trasferri, ut populo legenda tradatur, quæ licite posset eidem populo uerbo prædicari. Non sunt autem omnia q̃ in sacra scriptura continentur, populo rudi prædicanda ut testimonijs, Origenis, Chrysostomi, Gregorij, Anselmi præcedenti capitulo probauimus. Et inde euidentissime colligitur non omnia quæ in sacra scriptura continentur esse in linguam uulgarem trasferenda, ut populo rudi sine ullo discrimine legenda tradantur.

Tertio nobis obijciunt sacrarum literarum bonitatẽ, quæ (ut illi sentiunt) aperte conuincit literas ipsas non esse populo denegandas. Iniustum enim est (ut illi aiunt) ea quæ bona sunt in uniuersum populo denegare. Huic obiectioni nos respondemus multa esse quæ absolute et in se considerata bona & utilia sunt quæ tamen ad unũ aliquem particularem relata, illi nõ bona: sed mala, non cõmoda: sed incomoda esse noscuntur. Bonum quidem est homicidas, sicarios, adulteros, fures, maleficos, et reliquos id genus homines punire. At homini priuato qui gladij potestatem non hẽt, non est bonũ hmõi homines quamuis sceleratissimos punire. Homo.n. priuatus non est Dei minister uindex in iram, ei qui malum agit: & ideo nec occidendi nec alio modo puniendi ptãtem hẽt.

Ro.13. Omnis.n. potestas (ut ait Paulus) à Deo est, unde sequitur ut potestas quæ à Deo non est tyrannis potius quã

potestas dicenda sit. Priuato igitur homini & hac potestate carenti qui sceleratum hoīem puniret, merito dici posset id quod Paulus ait: Tu quis es qui iudicas seruū alienum? Ro.14.
Multi ēt sunt cibi optimi & corporis naturæ maxime conuenientes, ut sunt capones, perdices, uituli, hœdi, arietes, qui tñ infantibus nondū ablactatis boni non sunt, ꝑpea quòd uirtus puerorꝫ tenuis illos concoquere non ualet. Bonus quidem est gladius ꝑp multas bonas operationes suas quibus humanę seruit naturę, prĕsertim in diuisione earum rerum quibus homo uesci solet, quę sine gladio uix diuidi pñt, ut sint esui apta. Est etiam gladius ad punitionem malorum bonus. Nam ob hanc causam dicit Paulus non sine causa gladium portat. Ro. 13.
Non tamen est hmōi gladius pueris bonus, ꝑpea ꝙ illi nescientes illo uti sibi ipsis facile nocere pñt, nec est ēt dementibus & furiosis bonus quia illi furia agitati multis per gladiū mortem inferre pñt. Ad hunc modum de sacris literis dicendum esse censeo. Nam & si illę in quācunque linguam uertantur, bonę & sanctę sint, hominibus tñ idiotis, & rudibus & qui malis moribus sunt imbuti bonę non sunt, quia cum multa in illis sint intellectu difficillima, certum est illas non posse à talibus hominibus intelligi: sed quisqꝫ illorꝫ iuxta id quod diligit intellectu obediente uolūtati, sacras interpretabitur scripturas & iuxta illum sensum intelligendas esse pertinacissime contendet. Sicut gladius in manu pueri aut furiosi, ita sacræ literę in manibus hominis idiotę prĕsertim male morigerati mihi esse uidentur.

Quarto loco nobis obijciunt multorꝫ bonorꝫ hominum profectum qui sacras literas in linguam uulgarem uersas legentes, non modicam inde utilitatem hauserūt, quotidie ī melius per illas ad salutem animę ꝓficientes. Quod cum re ipsa compertum sit, inde colligere uolūt, ut ꝑp illos qui scripturis sacris abutuntur, bonis et humilibus qui ex illis proficere possent, non sint illæ prorsus denegandę: sed potius econtrario ne tollatur bonorum

fectum ut per hoc euitet ſpirituale proximi nocumentum, aperte colligitur inde, ut is cui totius populi moderatio incumbit, poſſit iuſte imò teneatur impedire particularem aliquorum profectum talem traductionem in linguam uulgarem prohibendo, ut per talem prohibitionem euitet ſpirituale nocumentum quod multis alijs ex tali translatione prouenire poſſet. Deinde conſiderandum eſt etiam quod multorum cõmodum ſemper eſt præferendum paucorum utilitati. Conſtat autem multo plures eſſe illos quibus translatio ſacræ ſcripturæ in linguã uulgarem nocere poteſt, quàm ſint illi q ex ea proficiũt. Stultorum ſiquidem multo maior eſt numerus quàm prudentium, & peccatorum etiam maior numerus quã iuſtorum. Conſequens igitur eſt ut potius conſulendum ſit multorum cõmodis hmõi traductionem ſacræ ſcripturæ in linguam uulgarem prohibendo, quàm paucorum profectui eam omnibus ſine ullo diſcrimine cum multorum incõmodo permittendo. Quinto loco obijciunt hæreticorum multitudinem intra eccleſiam nunc exiſtentium q uiros catholicos & fideles quotidie uarijs rationibus oppugnant, & uiros ſimplices & idiotas diuerſis argumentationibus fallaciſſimiſque ſuaſionibus ad ſe trahere nituntur. Ex quo loco hi qui partem oppoſitam tuent, colligere uolunt, ut ſaltem hoc miſero tpe in quo tanta eſt hæreticorum inundatio, bonum ſit imò neceſſarium ſacram ſcripturam in linguam uulgarem uertere, ut populus ipſas literas legens inde diſcat quid hæreticis reſpondere poſſit. Hæc argumentatio tam parum nos urget, ut fortius nos cõtra eos illam retorquere poſſimus his uerbis. Non eſt bonum ut populus habeat ſcripturã ſacram in linguam uulgarem translatam ne in illa legẽs arma inde ſumat quibus poſſit cum hæreticis de fide certare. Nam (ut proxime præcedenti cap. diximus) hmõi diſputatio eſt laicis & uulgaribus hominibus à iure interdicta in cap. Quicunque. parag. Inhib. de hæret. lib. 6. Si illis diſputatio de fide interdicitur, iuſtum eſt ut non

permittatur illis id quod maximam poterit disputationis occasionem præbere. Ne igitur, totus sine discrimine populus cum hæreticis possit de fide certare, necessarium est ut sacra scriptura ex qua disputationis arma sumenda sunt, ab illo prorsus tollatur. Sexto & ultimo loco contra nos sic argumētantur. Scriptura sacra olim fuit tradita in lingua uulgari. Nam linguam hebræam in qua testamentum uetus conditum est, omnis populus Hebræus cui soli lex illa data est, optime intelligebat: qm̄ lingua illa erat qua totus ille populus tunc utebatur. Lingua etiam Græca, in qua totum testamētum nouum, præter Euangelium Matthæi & epistolam ad Hebræos scriptum est, uulgaris tunc erat, quippe quam omnes ex uulgo intelligebant. Si tūc in eis linguis sacræ literæ traditæ sunt in quibus ab omni populo possent legi & intelligi, uidetur ijs qui oppositam partem tuētur, inde euidenter colligi, iustum esse imò necessarium ut cuique populo in ea lingua sacræ literæ tradātur in qua possit illas legere & intelligere. Hanc argumentationē tanti faciunt nostri aduersarij, ut per illam solam de nobis se triumphare putent. Sed nos Deo adiutore ostendemus illam nihilo plus roboris habere quàm reliquæ omnes illorꝫ argumentationes. Si hæc argumētatio aliquam uim haberet, eodem argumentationis modo probaretur non esse lege naturæ prohibitum ut aliquis sororem suam sibi matrimonio copularet. Nam cum genus humanum, à Deo conditum est, tale ab illo factum est, ut uiri sorores suas in coniuges acciperent. Cain.n. sororem suam in cōiugem accepit. Si in tali statu, à Deo conditum est genus humanum in quo illi hoc nō solum licebat: sed facere fuit necessarium: ergo idem etiam nūc hominibus licebit, præsertim his qui non sunt ad leges ecclesiæ adstricti, ut sunt Pagani, & Sarraceni, & Iudæi. His enim omnia illa matrimonia sunt licita quę lege naturę non sunt prohibita. Siquis autem cōcedat tale matrimonium fratris cum sorore esse legitimum inter Paga

nos oportebit illum fateri, ut si aliquis Paganus qui cũ sorore sua matrimonium contraxerat, ad fidem catholicam conuerteretur non sit ab eadem sorore per matrimonij dissolutionem postea separandus. Qm̃ matrimonium quod semel legitimo fœdere fuit contractum, nõ potest ab ecclesia dissolui. Nam ipse Deus hoc illi prohibuit dicens: Quos Deus coniungit, homo nõ separet. *Mat. 19* Ecclesia tñ, hmõi matrimonia ante baptismum contracta, postea baptismo suscepto dissoluẽda esse censet, ut patet in cap. Gaudemus, de diuortijs. In illo enim cap. Pontifex decernit ut infideles ad fidem catholicam conuersi in solis illis matrimonijs manere permittatur quæ in secundo aut tertio gradu ante conuersionem suam illi contraxerant. Siquis autem quærat quare matrimonium fratris cum sorore sit nunc, omni lege humana seclusa detestabile, quod tñ olim quando Deus genus humanum instituit, fuit licitum: huic quæstioni respondet beatus Augustinus, lib. 15. de ciuitate Dei cap. 16. sic inquiens: *Augu.* Cum genus humanum post primam copulam uiri facti ex puluere, & coniugis eius ex uiri latere, mariũ fœminarumq; coniunctione opus haberet, ut gignẽdo multiplicaretur, nec essent ulli homines, nisi qui ex illis duobus nati fuissent, uiri sorores suas coniuges acceperunt. Quod profecto quanto est antiquius compellente necessitate, tanto postea factum est damnabilius religione prohibente. Et paucis interiectis per quæ docet, alias à sororibus accipiendas esse uxores, postea subdit. Sed unde hoc fieret tunc non erat, qñ nisi fratres et sorores ex illis duobus primis, nulli homines erant. Fieri, ergo debuit qñ potuit, ut existente copia unde ducerent uxores quę non erant iam sorores, & non solum illud ut fieret nulla necessitas esset, uerũ etiã si fieret nefas esset. Hęc August. Ad eundem modum nos etiam rñdemus superiori argumentationi nobis obiectę, p translatione sacrę scripturę in linguam uulgarem. Qñ sacra scriptura condita fuit, in lingua uulgari fuit tradita: quia non erat

natum. Poterat.n. Deus à principio alium marem & aliam fœminam procreare præter Adam & Euam, qui filios generarent quos filiæ Adam acciperent maritos, & filias quas filij Adam acciperent uxores. Quo facto nulla fratres compelleret necessitas ut sorores suas acciperent uxores. Quis tamen de hac re Deum reprehendere audebit, aut illum ĩterrogare cur ita fecerit? Iustius quidem est ut humiliter & reuerenter quisque fateatur ignorantiam suam, & dicat cum propheta, iudicia Dei esse abyssum multam. Sed hac dimissa præfatæ argumẽtationis principalis responsione, aliter adhuc eidem argumentationi respondere decreui: ut uel inde palam omnibus fiat debilissimam esse argumentationem illam per quã aduersarij nostri de nobis triumphare se putant. Fateor scripturam sacram in ea lingua primum conditã esse quæ tunc erat uulgaris & materna. Ipsa tamen scriptura non omnibus patebat, ut ab omnibus sine ullo discrimine legi posset: sed soli sacerdotes & legis periti eam apud se tenebant. Nam (ut hr̃ in Deuteronomio) postquam scripsit Moyses uerba legis in uolumine atq; compleuit, præcepit leuitis qui portabant arcam fœderis domini dicẽs: Tollite librum fœderis & ponite eum in latere arcæ fœderis dñi Dei uestri: ut sit ibi contra te in testimonium. Et certe non est credendum literas sacras esse tunc omnibus tam cõmunes ut modo sunt, qđ uel ex eo facile conuinci potest quod in quarto libro Regum, tpe Iosiæ Regis contigisse sacra narrat historia. Nam uigesimo secundo illius libri capite refertur, Helchiam sacerdotem inuenisse librum legis in domo Dñi, quem per Saphan Scribam idem sacerdos misit ad Regem Iosiam. Hunc autem librum legis cum legisset Saphan coràm Rege, & audisset Rex uerba libri legis Dñi scidit uestimenta sua: quia uidelicet libro legis audito apertissime conspexit nihil eorũ, quæ Deus in lege sua p̃ceperat, obseruari. Hoc autem Rex non bene intelligebat antequam liber legis inueniretur ab Helchia sacer-

Psal. 35

Deu. 31

dote:ppea q non erat liber alius,per quem Rex fidelissimus & sanctissimus de lege Dñi doceri potuisset. Si liber legis, hoc est, Pentateuchus tunc esset toti populo cõmunis: ita ut quilibet uulgaris homo illum penes se hr̃e posset, uix contingere potuisset, ut liber legis apud omnes, etiam apud Regem periret, & nemo esset, qui illum haberet, aut de illo rationem reddere posset. Sed quia soli sacerdotes Leuitici generis, & scribæ totam Dñi legem penes se habebant, inde factum est, ut sacerdotibus, & scribis à uero Dei cultu ad idololatriam deficientibus, & legem Dñi contemnentibus liber legis nullibi inueniretur: nisi in templo Dñi, in eo forte loco ubi Moyses illum reponi mandauerat. Epistolas Pauli, quas ad ciuitates ille scripsit, credendum est illos nõ toti populo: sed Epõ soli, & clero illius ciuitatis datas esse, ut illi postea populo manifestarent ea, quæ Paulus illis per epistolas suggesserat. Hoc autẽ uel ex eo facile cõijci

1.Th.5 potest, quòd ipse Paulus in priori ad Thessalonicenses epistola, capite ultimo ait: Adiuro uos (inquit ille) per Dñm, ut epistola hæc legatur coràm omnibus fratrib9. Si epistola toti pp̃lo dabat̃, quos ergo Paulus adiurat? Ep̃m certe, & clerum, cui illa dabatur, adiurat, ut illam coràm omnib9 fratribus, hoc est coràm omnibus Christianis, qui in illo populo erant, legeretur. Verum hoc speciale fuit in hac epistola, ut coràm omnibus illam legi præceperit: qm̃ quæ in illa scripsit Paulus clarissima erant, & quæ ab omnibus intelligi poterant. De epistolis ad Romanos, & ad Galatas, & ad Hebræos nihil tale præcepit Paulus, ut coràm omnibus legerentur: quia multa in illis difficilia erant, quę nõ nisi à uiris doctis intelligi poterant. Si pro certo, & indubitato habuisset Paulus ep̃las suas, quas ad ciuitates mittebat, esse coràm toto populo legendas, non erat opus, ut speciale de hac re daret Thessalonicensibus mandatum. Sed quia optime ille nouerat epistolas illas, quę ad ciuitates mittuntur, solis ciuitatũ Principatibus solitas esse dari: ideo

ſpeciale de illa uoluit facere mādatum, ut coram oībus legeretur. Deinde & ſi ſcriptura ſacra tunc per oīum manus, ut nunc, uolitaret, non tñ adeo populus de illius intelligentia tunc præſumebat, ut nunc, neque tam temere, & procaciter de illa populus diſputare audebat: ſed plebs a ſacerdotibus docebat̃ iuxta id, quod dominus per Malachiam ꝓphetam ait: Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem requirent de manu eius: quia angelus dñi exercituū eſt. Si dubitatio aliqua oriebatur, ſacerdotes interrogare oportebat quoꝝ reſponſis oẽs obedire tenebant̃, iuxta præceptum dñi quod de hac re per Moyſen in Deuteronomio dederat. Nūc uero ꝓpaci temeritate populus ſacræ ſcripturæ intelligentiā ſibi uendicat, & de illa cū doctiſſimis uiris contendere non ueret̃. Et ob hanc cām, & ſi olim ſacras literas toti pplo traditas eſſe conſtaret, ut à quolibet uulgari homine ſine ullo diſcrimine legi poſſent, quod ergo conſtātiſſime nego, nunc tñ aliter fieri expediret, ꝑꝑ impudentē populi temeritatem, atque arrogantiam. Multa.n.ſcimus olim fuiſſe licita, quæ nūc minime expediunt, & ſiquis ea nunc facere tentaret, non ſolū, utcunque malus: ſed impius, & infidelis cenſeretur. Olim.n. corpus dñi dabatur cuique petenti in manus, quod quiſque ſecum domum portabat, ut cum ei libuiſſet domi ſuæ accipere poſſet. Quæres ex lib.6.hiſt.eccleſiaſticæ Euſebij, cap.33.facillime colligi pōt. Quod tñ olim licuit, hoc ſeculo facere non expediret: qa experientia docente merito timetur, ut aliqui ſint, qui tractent indigne, & ad magicas artes abutantur. Non igitur omnia, quæ olim licuiſſe conſtat, nunc licere, aut expedire eſt neceſſe. Non eſt igitur conſequens, ut literæ ſacræ in linguam uulgarem translatæ nunc populo legendæ tradantur, quamuis illas olim in lingua uulgari toti populo traditas eſſe conſtaret. Hæc ſunt quæ contra noſtram ſententiam ab aliquibus obijci intelligo, quibus omnibus abunde ſatis reſpōdiſſe me puto. Cætera uero ſi quæ ſunt, indigna eſſe opinor, ut in

Mal. 2

De. 17

illarũ responsione tẽpus teramus, & cartas impleamus.

De ultima hæresum causa, quæ est assidua, & incauta in libris gentilium hominum lectio. Cap. VIII.

Vltima se mihi iam offert (ex his, quas Principes facile tollere possunt) hæresum causa: quæ est assidua, & indiscreta, siue incauta lectio librorũ hominum gentilium, pręsertim si à teneris annis quis illorum lectioni studuit, & totam in illis expendit operam. Nam quòd hæc res sit potens ad hæreses uarias procreandas, inde constare potest, quòd quidquid ad christianam spectat religionem, siue ad mores, siue ad credendorũ fidem referatur, id totum apud gentiles authores reijcitur, & deridetur. Quoniam & si eorum aliquis uirtutes doceant, hi tñ, q̃ rarissimi apud illos sunt, ea firmissime sentiunt, & totis uiribus persuadere conantur, quę cum fide catholica uelut ex diametro pugnant. Et circa ipsarũ uirtutum, quarum se amatores profitentur, doctrinam præstãdam hi, quos pro miraculo ipsa gentilitas suspicit, & quasi sapiẽtiæ fontes ueneratur, miserrime erraruntt, ea docentes, q̃ iuxta ueritatem euangelicam ab assecutione felicitatis æternæ, quam illi cæcutientes quęrebant, omnino auertunt. Multi enim ex illis uirtutem, & hominis ultimam felicitatem ex suo affectu statuerunt, id docentes esse uirtutem, & felicitatem, quod ardentissime appetebant. Nam Epicurus pecora imitari uolẽs, bonorũ omnium finem dixit esse uoluptatem, hac sola ratione ductus, ꝙ illam solam (ut ille ait) appetant belluę. Alij diuitias, alij honores, summum bonũ esse dixerunt. Aristoteles, quẽ tota recentium philosophorum schola tanquam magistrum recepit: etsi multo melius, quàm illi sapuit, non parum tñ hac in parte errauit. Nam licet felicitatem ille in cognitione constituit, hanc tamen in præsenti uita dicit habendam, nihil alteri uitæ relinquens, in qua nullã putat esse operationem. Qua in re adeo errauit, ut Paulus censeat nos miserabiliores omnibus hominibus, si in hac tantum uita felicitatem assequi speramus. Quis

1. cor. 15

enim non uidet neminem ſine miſeria aliqua, aut indigẽtia, aut infelicitate in hac uita unquam uixiſſe, aut uiuere poſſe? At eũ, q miſeriã patiť, aut aliquo indigere bono, Ariſtoteles pluribus in locis fateť non eſſe felicẽ. Et inde argumẽtationẽ colligentes facile Ariſt. ſuo ipſius gladio configemus, probãtes neminẽ in hac uita poſſe eſſe felicem: ac ꝓinde ſupremã felicitatẽ non in hac uita: ſed in alia eſſe expectandã. Sic. n. argumentari poſſumus. Felicitatẽ oẽs appetunt: eſt ergo naturalis hic appetitꝰ, & inde ſequiť talem appetitũ non eſſe inanẽ, & fruſtra. Nulli aũt (ut res ipſa docet) in hac uita, quã conſtat eſſe mille miſerijs, plenam felicitatẽ aſſequunť: ĩ alia igiť uita eſt illa ſperãda. Deinde multa ad felicitatẽ pertinere dixit, q̃ ad illã minime ſpectant, ut ſunt nobilitas, diuitiæ, boni liberi, ſenectus cõmoda, et corpis bona, ut ſanitas, pulchritudo, uires, ꝓceritas, robur ad certandũ, gł'ia, honor, ꝓſperitas, potentia, & fortuna. Hęc aũt oĩa (ut ſacrę nos docent lr̃æ a' uera illa, & plena, quam ſperamus, felicitate longiſſime abſunt. Et ſi hic philoſophoꝝ omniũ maximus tã miſere circa felicitatẽ errauit, quid de alijs multo minoribus ſperandũ erit? Ideo merito Salomon de philoſophis loquẽs ait: Labor ſtultoꝝ affliget eos, q Eccl. 10
neſciunt in urbem ꝑgere. Quæ uerba interpretãs Hieronymus in cõmentarijs ſuꝑ eccleſiaſtẽ ait: Lege Platonẽ: Hiero.
Ariſtotelis reuolue uerſutias: Zenonẽ, & Carneadẽ diligentius intuere, & ꝓbabis ueꝝ eſſe, qđ dr̃: Labor ſtultoꝝ affliget eos. Veritatem q̃dem illi oĩ ſtudio q̃ſierunt: ſed qa non habuerũt ducẽ, & p̃uium itineris, & humãis ſenſibus rati ſunt ſe comp̄hendere poſſe ſapientiã, ad ciuitatem minime ꝑuenerunt: de qua in pſal. dr̃: dñe in ciuitate tua imaginẽ ipſoꝝ diſſipabis. Oẽs. n. umbras, & Pſal 72
diuerſas imagines, atq; ꝑſonas, quas ſibi in uarijs dogmatibus induerũt: in urbe ſua dñs diſſipabit, de qua & alibi ſcribiť: Fluminis impetus lætificat ciuitatem dei. Pſa 45
Hęc Hieron. Præter hunc cõem illoꝝ oĩum errorẽ, quo tam falſo de felicitate diſſeruerũt, de uirtutibus, et uitijs

tractãtes multos alios docuerũt erro res. Nã fornicatione simplicẽ nullus illorꝝ damnauit. Honores appetẽdos esse, & nõ fugiendos, oẽs illi docuerũt. Diuitias eorꝝ aliq adeo æstimarũt, ut in illis felicitatẽ cõstituerent de qui
Ps. 143 bus ꝓpheta regius ait: Beatũ dixerũt pplm, cui hęc sũt. Alij (ex qbus est Arist.) & si felicitatẽ in diuitijs nõ cõstituerũt, illas tñ pluris fecerunt, q̃ pauptatẽ, et plus ad uirtutem ꝓdesse posse, q̃ pauptatem, dixerũt. Et credo certe, inde suã hæresim traxisse, Vigilãtiũ, Ioãnem Vuiclef, & Ioãnem Hus dicẽtes pauptatem uolũtariam nullius prorsus esse apud Deũ meriti: cũ tñ ipse ueritatis magr
Ma. 19 Saluator nr̃ dixerit: Si uis pfectus esse: uade, & uende oía, q̃ hẽs, & sequere me. Alij uidelicet Stoici (è quorꝝ numero est nr̃ Seneca, & quibus in hac pte se cõnu nerari uoluit in Paradoxis Cic.) docent oía pc̃tã esse paria, nec unum altero esse grauius. Sed philosophis dimissis, q etsi in multis errauerũt, multa tñ alia uera, & honesta de uirtutibus docuerũt, ad poetas eorꝝ ueniamus publicos oĩum uirtutũ hostes & oĩum uitiorꝝ acutissimos diligentissimosq́ subornatores. Vix. n. ullum est uitiũ, qđ non fuerit summope à poetis laudatũ. Qm̃ nulla maior potuit dari uitijs laus, quã illa dijs suis tribuere, quos oportebat esse summe bonos, & oĩum uirtutum parẽtes, & alumnos. Nam cum gesta illorꝝ, quos populus pro dijs colebat, narrant, illorꝝ describunt tyrannides, parricidia, adulteria, incestus, raptus, fraudes, mendacia, & scelera nefanda: adeo ut inter honores reputẽt puerum Ganymedẽ à Ioue deorꝝ maximo ad amplexus nefandos fuisse raptũ. Illa deniq; suis dijs tribuũt uitia: q̃ nullus hõ sapiẽs pateret de se dici. Cum aũt hæc dijs inesse dicũt, eo ipso hoĩbus psuadent, ut eadẽ faciãt, q̃ deos fecisse audiũt. Nam exempla maiorꝝ, multum ad psuasio-
Clau. nem ualent, ut elegãter Claudianus docet sic inquiens:

Scilicet in uulgus maneant exempla regentum:
Vtq́ ducum lituos, sic mores castra sequuntur.

Si exempla hominũ mouere pñt aliorum animos ad ui-

tia, aut uirtutes, luce clarius est, id posse multo facilius præstare excēpla deorꝝ. Nec solis excēplis ad uoluptates & lasciuias lectorꝝ animos prouocant poetæ: sed etiā uerbis, quæ tanto animo affectant esse obscœna, & turpia, ut poeta ab illis non censeatur, qui uerba pudica habet. De qua re unum ex illis, Catullum uidelicet, qui hanc tulit de carminibus poetarum legem, profero.

Nam castum esse decet pium poetam *Catul.*
Ipsum, uersiculos nihil necesse est,
Qui tum denique habent salem, & leporem,
Si sunt molliculi, & parum pudici.

Ridenda quidem est hæc Catulli sententia, & ab omni uiro prudente merito exibilanda, & explodenda. Quis non rideat castum dici poetam, qui de libidine cogitat, obscœna meditatur, lasciuias, & impudicias scribit, loqtur, atque cantillat? Qualis quisq; est, talia loquitur, & scribit. Propter hæc malorꝝ incitamenta, quę poetę auditoribus, & lectoribus præbent: Plato grauissimus philosophus censuit illos esse ꝓcul à bona ciuitate abigendos, ne suo cōmercio totam ꝓrsus inficerent ciuitatem. De moribus hactenus diximus illos apud gentiles scriptores esse uitiatos: sed opus est, ut pergamus dicere, q̄ male de his, quæ credere oportet, illi sentiant, & quàm aperte fidem catholicā illi oppugnent. Omnia, quæ credere tenemur duas Xp̄i naturas respiciūt, diuinā uidelicet, & humanam: ea oīa gentes non solum oppugnant: sed rident, & subsannant. Deū trinum, & unum nō agnoscunt: sed multos secūq; pugnātes deos adorant. Deū oīum creatorem non intelligunt: quia ex nihilo nil fieri posse credunt, & ita mundū sine principio fuisse, & sine fine futurꝝ esse docent. Deum esse bonorꝝ remuneratorem, malorumq; punitorē, maior eorꝝ pars ignorat, nihil post hanc uitam reliquū esse: sed aīam simul cū corpore perire credit. Et siqui illorꝝ aīam immortalem esse credunt, ea de præmijs bonorꝝ, & malorꝝ supplicijs dicunt, quę longissime à Christiana pietate absunt. Huma

ni gñis casum, & perditionem, illiusq́ originem: neque unquam cogitarunt, ac proinde illius reparationem per Christum saluatorem nostrum factam intelligere nõ ualent. Deum pro nobis è cœlo descendisse, humanamq́ sumpsisse naturam, & in illa pro nobis famen, sitim, dolores, uariosq́ corporis cruciatus mortem denique in ligno crucis pro nostris peccatis pertulisse, non solũ non credunt: sed eos, qui talia docent, & prædicant, stultos
1. cor. 1 esse putant: Prędicamus (inquit Paulus) Xp̃m crucifixũ, Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam.

Ecce totam Xp̃ianę religionis summam à gentilibus, & prophanis scriptoribus ignoratam, & à multis illorum oppugnatam, & irrisam. Et inde apertissime conuincit, assiduam illorum lectionem ualde nocere posse uiris Xp̃ianis præsertim incautis, & infirmis. Ideo Paulus optime cognoscens plurimũ ueneni esse ĩ his prophanis scriptoribus, admonet, ut circa illorum lectionẽ cauti simus: Vide
Colos. 2 te, inquit, ne quis uos seducat per philosophiã, et inanem fallaciam scd̃m traditionem hominum, scd̃m elementa mundi. Quæ uerba interpretans Ambrosius in cõmen-
Ambr. tarijs super ep̃la Pauli ait: Philosophiam dicit terrenam, per quam solent seduci, qui cupiunt prudentes iudicari ĩ mundo. Et aliquibus interpositis subdit: Detinetur. n. uerissimilibus causis, & cõmentitijs rebus nihil tam uerum ęstimans, quàm conspicitur & intelligit̃ in elementis. Et quia quæ ad præsens sunt & cernuntur oculis, suauia & oblectabilia uñr, aliquantos seducunt, qui spiritualem rõnem despiciendam, et ridendam putant desperatione futuri, oẽm uim astris assignãtes, carnali rõni obnoxij, ne grauia credenda sint sustolli in cœlum posse, neue leuia uenire ad terras, aut aliquid corporeum sine rerum admistione gñari, repugnantes potentiæ, ac prouidentiæ Dei. Sciunt. n. legi in diuinis ueteribus Hebræorum uoluminibus, multa gesta per Moysen, quæ humana ratio nõ capit, simili modo, et in nouis libris facta à Dño, aut per ap̃los, quæ tractatus carnalis prohibet credi. Hanc

ergo traditionem, uel philosophiã fallacem, & inanem appellat: quia non à potentia Dei ordinata est: sed ab imbecillitate rõcinationis humanæ, quæ potentiam Dei intra scientiam dei coarctat, ne al'r credatur facere, q̃ carnalis se continet rõ: quia singulis elemẽtis diuinitatis diuersitatem deputant ad culturam, ut obligent aĩos imperitorum ne se ad Deum ueꝝ extẽdat. Quam ob rem cauendam monet traditionem istam: quia mundi cultrix est, non Dei qui unus est, nec ad Xp̃m: sed à Xp̃o abstrahit, in quo perfectio diuinitatis est. Hactenus. Amb.

Est adhuc in libris gentilium, & alioꝝ prophanorum hominum aliquid aliud falsæ illoꝝ doctrinæ adiunctũ, eloquentia. s. quæ illis magnas ad nocendum uires præstat. Nam ea, de quibus disserunt, non ruditer, & impolite tractant: sed magno artificio poliunt, magna uerboꝝ elegantia exornant, adeo ut si res ipsæ, quas tractant, animos legentium forte deterreant: ipse splendor orõnis, & uerboꝝ ornatus allicere ualeat. Et inde euenit, ut doctrinæ uenenum tanta uerboꝝ dulcedine permistum, tanto facilius incautis nocere possit, quanto libẽtius ab illis bibetur, cum illi non quid intus lateat: sed solam exteriorem uerboꝝ dulcedinẽ cõsyderent, Quanta aũt sit eloquentiæ uis & ptãs: siquis forte ignorat, legat Valer. Maxim. lib. 8. cap. 9. ubi multis, uarijsq́; exemplis ꝓbat tantam esse illius potentiam, ut sępe hominum aĩos quãlibet distantes ad se trahere, & duos flectere, & mollire possit. Ideo Paulus hanc eloquentię uim, & potestatem optime agnoscens: admonet fideles, ut diligenter attendant, ne incauti ab illa decipiantur. Videte (inquit ille) nequis uos seducat in sublimitate sermonis. Nouerat qppe Paulus illam sermonis sublimitatem esse potentissimam ad quiduis persuadendũ. Ne quis igitur causetur se per sublimitatem sermonis à Chr̃o saluatore nostro, aut apostolis eius fuisse deceptum: ideo Xp̃s saluator noster, noluit doctrinam Euangelicam in multo orõnis ornatu constituere: sed thesauꝝ suum (ut alibi Paulus ait)

Colo. 2

2. cor. 4

in uasis fictilibus posuit,ut sublimitas sit uirtus Dei. Hic est,quod Christus ipse,qui est Dei sapientia, recens natus inter duo aialia positus est, & uilibus est pannis inuolutus. Ponitur Dei sapientia inter bouem & asinum: ut erudiret rudem,moneret tardum. Qui aūt uilibus pānis inuolui permisit,idem etiam humilibus uerbis à suis prędicari uoluit. Et ideo non politos oratores,aut artificiosos rhetores,aut uehementes disputatores in apostolos
1. Co.1 assumpsit:sed quę stulta sunt mundi(ut idem Paulus ait) elegit,ut sapientes confunderet. Quantum possit gentilium scriptorꝝ eloquentia,uiro Xp̄iano nocere occasione sumpta ex figura ueteris Testamenti,aperte declarat Origenes homilia.2. super Hieremiam, ubi exponens illud eiusdē Hieremiæ: Calix aureus Babylon ī manu Domini inebrians omnem terram, sic ait: Nabuchodonosor uolens decipere homines per calicem Babylonis dolosum, non miscuit in uase fictili,quod parabat potari: sed neque in paulo meliore, & æreo uase, uel stagno, & quod ista præcellit argēteo: uerꝝ eligens uas aureū,in eo poculū temperauit,ut quis uidens decorem auri, dū radiantis metalli pulchritudine delectatur, & totus oculis hæret in specie,non cōsideret qd intrinsecus latitet,et accipiens calicem bibat,nesciēs calicē Nabuchodonosor. Intelliges aūt calicem aureū in præsenti nominatū, si aīaduertas pessimorꝝ dogmatum uerba mortifera qualem habeant cōpositionē, qualem decorē eloquentiæ, qualem rerꝝ diuisionem, cognosces qūo unusquisq; poetarꝝ, qui putātur apud nos disertissimi calicem aureum temperauit, & in calicem aureum uenenum iniecerit idololatriæ, & uenenum turpiloquij, uenenū eorꝝ, quę aīam hominis interimunt dogmatum, uenenum falsi nominis scientiæ. Et aliquibus interpositis postea subdit: Sępe uidi aureū calicē in pulchro sermonis ornatu, & dogmatū uenena considerans deprehendi calicem Babylonis. Hactenus Origenes. Et btūs Hier. in cōmentarijs super Ionam prophetam circa finem.3.c. de eloquentia genti-

Marginal notes: Hier.5 (beside "lud eiusdē Hieremiæ"); Orige. (beside "mini inebrians omnem terram")

lium loquens hæc ait: Quid ualeat apud homines seculi Hiero. eloquentia & sapientia seculi: testes sunt Demosthenes, Tullius, Plato, Xenophon, Theophrastus, Aristoteles, & cæteri oratores, ac philosophi, qui uelut Reges habentur hominum, & præcepta eorum, non ut pcepta mortalium: sed quasi oracula accipiuntur deorum. Et multis interpositis postea subdit. Vnde & de Babylone in Hieremia dicitur: Calix aureus Babylon inebrians oēm terram. Quem non inebriabit eloquentia scl'aris? cuius nō aīos compositione uerborum, & disertitudinis suę fulgore perstrinxit? Hæc Hier. Ex his iam apertissime conuincitur, unam ex potissimis causis unde hęreses oriuntur eē assiduam, & incautam gentilium scriptorum lectionē. Nā si quæ illi docēt aperte fidem catholicam oppugnant, et ad persuadendū ea, quæ docent, magnam (ut diximus) habet uim eorum eloquentia, non est cur merito aliquis dubitare possit assiduam, & indiscretam illorum lectionē ualde posse nocere Christianis, præsertim si à pueritia sine magna discretione illis incumbāt. Tunc enim ætas illa tenera est uelut cera ad facile recipiendum cuiuslibet rei impressionem: & quę tunc recipit diutius retinet, & difficile omittit. Optime enim dixit Horatius:

Quo semel est imbuta recens seruabit odorem
Testa diu. Horat.

Cui consonat, quod Salomō in pūerbījs ait: Adolescēs Pro. 22 iuxta uiam suam ēt cum senuerit, non recedet ab ea. Et certe reipsa cōpertum est multos ex illis, qui libris gentiliū à teneris annis dediti sunt, in uarias hæreses incidisse, aut magnā hæresis suspitionem dedisse. Et ut hāc meā sniam certiorem, & firmiorem reddā, aliqua uolo impsentiarum exempla tum antiqua tum noua referre, quibus aperte probatur assiduam gentilium scriptorum lectionē multarum hæresum fuisse parentem. Hæreticorum omnium primus, qui post Euāgelij prædicationem ortus est, fuit Simon ille Magus, de quo in Actibus apl'orum fit mētio. Hunc à Philistione quodam uetustissimo poeta comico

suarum hæresum figmenta desumpsisse testatur Epiphanius i suo illo ope, qd fecit cōtra oēs hrses. Idē ēt de gnosticis hrticis refert, illos ad imitationē eiusdē Philistionis poetę suarum hrsum fabulas cōposuisse. De Valentino idē Epiphanius refert illū fabulosa gentium poesi fuisse deceptum, ut ad Hesiodi imitationem triginta cœlos, totidemq́ deos eē diceret. Deniq; Tertul. in lib. de præscr. hęret. multos ex illis uetustissimis hrticis refert, q à gētilibus philosopbis suas hrses hauserūt sic inqens: Ipsę hrses à philosophia subornant. Inde æones, & formæ nescio, q̄, et trinitas hoīs apud Valentinū, Platonicus fuerat. Inde Martionis Deus de tranqllitate, à Stoicis uenerat. Et uti aīa interire dicat, ab Epicureis obseruat. Et ut carnis restitutio neget, de una oīum philosophorum schola sumitur. Et ubi materia cū Deo ęquat, Zenōis disciplina est. Et ubi aliqd de igneo Deo allegat, Heraclit⁹ iteruenit. Eædē materiæ apud hrticos, & philosophos uolutātur: ijdem tractatus implicant. Hæc Tertull. Sed pgamus ultra, & aliorum hęreticorum, q post Tertul. fluxere, exempla pferamus. Priscilliani hrsis docens hoīes esse fatalibus stellis aligatos, à philosophorum gentiliū errore descēdit. Nā (ut Greh. Nissenus i lib. de Fato refert) Chrysippus, & Philopator Stoici, et multi alij pclari philosophi, nihil aliud demōstrant, q̃ oīa scdm Fatū fieri. Cū Iouinianus dicit oīa pctā esse paria Stoicos philosophos, qui hęc docent, est imitatus. Cum aūt ieiunia nullius esse meriti dicit, & nuptias matrimonio ęquat, Epicurei discipulum (ut btūs Hier. illi exprobrat) apte, se eē demōstrat. Iulianus ille Cæsar, q ob sidē catholicam à se oīno reiectam, Apostatæ nomē usq; hodie sustinet, ex lectione, et cōuersatiōe, quā habuit assiduā cū Paganis philosophis uenenū hausit, quo infectus fuit, ut non solū hrticus: sed apostata fieret, & Xpianorum persecutor acerrimus. Plurimū nocuisse Apollinari Laodiceno artis rhetoricæ pitia, & lōga deīde cōuersatiō cū Epiphanio Sophista, cōstat ex lib. 5. historiæ Ecclesiast. tripartitæ c. 44. Ioannes Vuiclef,

Tertul.
Priscil.
Iouin.
Iulian.
Apost.
Ioann.
Vuicl.

&, quotquot illũ in hac parte sunt imitati dicentes nihil cõtingenter euenire: sed oĩa ex absoluta necessitate ꝓcedere, ita ut q̃ facta sunt, al'r fieri non possint, unde quęso, hanc traxerunt hæresim? Nónne ex Aristotelis, & aliorum philosophorũ doctrina? Nã hi oẽs ignorantes Dei potentiam ex cuius arbitrio oĩa pendent, & solum ordinẽ causarũ naturaliũ consyderantes, nihil uolũtati diuinæ: sed oĩa necessitari tribuerũt. Qui aũt apertius oñdit à philosophorũ doctrina se fuisse deceptum fuit Petrus Abailardus, q dixit nihil esse credendũ, qđ rõne naturali ꝓbari nõ possit. Et vñ hoc nisi à philosophis orit̃? Nã hi oẽm doctrinã ex sola sui intellectus capacitate metiri uolunt, & q̃ suo iudicio nõ cõueniunt, statim reĳciũt: nil deniq; recipere uolunt, qđ intellectus rõne naturali cõprehẽdere nõ possint. Et inde euenit tãta inter philosophos diuersitas: qa cũ null⁹ alteri⁹ iudicio se subdere, neq; aliqđ admittere uelit, qđ suo iudicio nõ cõueniat: fuit necesse euenire, ut tãta eẽt doctrinaꝝ q̃ta iudicioꝝ uarietas. Hęc autem censendi libertas, & inde deducta uarietas aperte repugnant fidei catholicæ, quam oportet esse omnium unam, & in qua (ut Paulus ait) oportet captiuare intellectum in obsequium Christi. De Martino Luthero, qui hac nostra ætate prodĳt, nõ est, cur putemus eum à lectione gentilium scriptoꝝ suæ hæreseos uenenum hausisse. Nam cum primum ille suas hæreses, aut uerbo, aut scripto effundere cœpit: nihil ꝓrsus Græce nouerat, Latine parũ, ut priora illius scripta indicant. Et suas hæreses non linguarum peritia: sed dialectica, & sophisticis quibusdam argumẽtationibus, tuebatur: cum tñ ipse omnibus scholasticis theologis hoc exprobret crimen, eos omnes sophistas appellans. Multi tñ alĳ se Lutheranæ familiæ inseruerunt, quos non dubito multum nocumenti ex lectione gentilium scriptoꝝ sumpsisse ad hæreses facile suscipiẽdas. Certe Philippus Mẽlancton uir est utriusque linguæ Græcæ, & Latinæ callentissimus, & in literis, quas uocant humanas, ualde

Petrus Abail.

2.co.10

Luthe.

eruditus, & longa gentilium philosophorum lectione (ut scripta illius indicant) ualde occupatus. Vnum tñ in illo ualde admiror, qūo potuit arbitrij libertatem negare, cum tantam in se ipso experiatur dicendi libertatem, ut quidquid libuerit, nunquam reformidet docere, & quod semel placuit, adeo sibi postea displicere senserit, ut non fuerit ueritus reuocare. Alij sunt apud Lutheranos paucissimi tñ, siles Philippo Melancton qui ex lectione poetarꝶ, & aliorꝶ gentilium oratorꝶ, & philosophorum plurimum ueneni (ut ille) sumpserunt.

Ecce quàm multa protulimus exempla, quibus aperte probatur assiduam, & incautã prophanorꝶ scriptorꝶ lectionem multis occasionem multarꝶ hæresum prębuisse. Sunt adhuc prętar hos omnes, multi alij, qui etsi non sint tanquam hæretici declarati, & uelut tales ab omnibus æstimati, non modicam tñ de se dederunt hęreseos suspicionem, pp multa, quæ iuxta doctrinam gẽtilium scriptorꝶ, quibus nimium à pueritia dediti fuerunt, locuti sunt, & scripserunt. Pomponius Lętus, Domitius Calderinus, Codrus Vrceus, & quidam alij eiusdem farinę, qui nũc sunt superstites, à multis male audiunt eo quòd magnam dederint hæreseos suspicionem. Quantam dederit hoc nostro seculo hæreseos suspitionem Erasmus Roterodamus, uir quidem Græce, & Latine longe doctissimus non est opus nunc referre, cum sit toti orbi notissimum. Nam etsi non sit hactenus ab aliquo idoneo iudice de hæresi damnatus, & uelut hæreticus declaratus, multi tñ scriptores ipso uiuente illum de hoc crimine notarunt. Et uniuersitas Parisiẽsis, multas illius assertiones per cẽsuram publicam damnauit, quarꝶ aliquas hæreticas, alias de hæresi suspectas, alias scandalosas esse censuit. Cuius censuræ Erasmus respõdens quamuis, in multis ostendat se catholicum animum habuisse, in q̃busdam tñ alijs suspicionem, quæ de illo habebatur, nõ plene (ut multi existimant) purgauit. Quod malum inde illi euenisse constat, ꝙ à teneris annis fuit circa poe-

tas,& oratores Græcos,& Latinos diu uerſatus,à quibus tantam dicēdi libertatem accepit,ut quidquid placeret ſtatim in publicum effudiſſet. Quis non agnoſcit in illo Luciani libertatem omnium irriſionem,& ſubſanationem? Adeo Luciani mentem,& ſtylum imbibit,ut à multis etiam ſuæ nationis hominibus atheos, hoc eſt ſine Deo quemadmodum Lucianus appellatus ſit. Vir quidem fuit optimo ingenio à Deo donatus, ac proinde felix, ſi ſua ſorte contentus fuiſſet, & ea ſola tentaſſet,quæ ſuis uiribus erant paria. Sed poſt uirilem ętatē, quam fermè totam poetis,& oratoribus dederat,ad ſacras literas,quas ſine magiſtro prębuio didicerat, interpretandas acceſſit.Et in illarū interpretationibus,& annotationibus multa inſeruit,q̃ ſi pręterijſſet,multo conſultius egiſſet.Denique in confirmationem eorū, quę diximus,profero teſtimonium beati Hieron.qui in cōmētarijs ſuper Ionam prophetam,circa finem. 3.cap. de ſeculari eloquentia diſſerens,hęc ait.Difficile homines po- *Hie.* tentes,& nobiles,& diuites, & multo his difficilius eloquentes credunt Deo: obcæcatur.n.mens eorū diuitijs, & opibus,atq; luxuria, & circundati uitijs non poſſunt uidere uirtutes: ſimplicitatémque ſcripturę ſanctę non ex maieſtate ſenſuum: ſed ex uerborum iudicant uilitate. Hęc Hieronymus.

De remedio contra præfatam hæreſum cauſam. Cap. IX.

Multis rationibus, multiſq; exemplis maniſeſte iam (ut exiſtimo)probauimus, aſſiduam, & incautam prophanorum ſcriptorum lectionem eſſe apertam multarū hęreſum cauſam. Sed opus eſt, ut huic occurramus,& antidotum tam potenti ueneno paremus: caute tñ, ne forte hanc cauſam prorſus tollere uolētes aliam multo plurium malorū cauſam ſuſcitemus. Nam ſicut aſſidua, & indiſcreta prophanorum lib.lectio, multarū poteſt eſſe hęreſum cauſa:ita ècontrario, omnino à libris gentiliū abſtinere,multas poterit hęreſes generare. Qm̃ ſcientię liberales, quę uix ab alijs, qua à gentilibus ſcriptori-

bus disci possunt, sunt ad sacrę scripturę intelligentiā adeo necessariæ, ut illarꝫ ignorantia multas ualeat hęreses procreare, sicut re ipsa comprobatum est plerasq; hęreses ab illa processisse. Est.n.in primis necessaria grāmaticę cognitio, & non leuis, sed plena, et consummata, ut sciat plenam uocum significationem, & illorꝫ compositionem, & structuram. Ex cuius rei ignorantia constat multos in uarias hęreses fuisse lapsos. Et ne ob defectū exemplorꝫ, uerbis meis quis deroget fidē, uolo aliqua impręsentiarꝫ exempla proferre: unde constet uerꝫ esse,
Eluid. quod dico. Eluidius eo ꝙ ignorauit, uim & ptātem harꝫ uocum, primogenitus, antequam, donec, aduersus puritatem sacratissimę Virginis blatterauit dicēs illam non fuisse perpetuo Virginem: sed post Xp̄m natum fuisse à Ioseph sponso cognitam. Manichęi omnes ex ignorantia diuersitatis istarꝫ pręposítionum, ex, &, de, dixerunt Deum de substātia sua produxisse animas nostras. Dialectica sępe est ī sacris literis necessaria. Qm̄ illa est, quę diffinitionum, diuisionum consequētiarum formam p̄scribit, sine quarꝫ rerꝫ notitia uix ulla potest grauis scriptura plene intelligi. Ex ignorantia aut forte inaduertentia huius disciplinæ multi magni nominis uiri in uera sacræ scripturæ intelligentia errarunt. Origenes non bene aduertens qūo sint intelligendæ multæ uniuersales elocutiones quæ sunt in sacra scriptura, dixit omnes homines tandem fore saluos, motus ex aliquibus locis sacræ scripturę, male ab eo intellectis. Effundā (inquit Deus ꝑ
Ioelis.2 Ioelem prophetam) de spiritu meo supra omnem carnē.
Rom.2 Et Paul. ad Rom. Conclusit Deus omnia in incredulitate, ut omnium misereatur. Quę omnia etsi quæ sunt alia, non ideo sunt dicta, quod Deus omnibus hominibus tandem parcet, & neminem perpetuo damnabit: sed ꝑ omnes intelligit omnis generis homines, uniuersæ ætatis, uniuersi gradus, & dignitatis, tam ex gentilibus, q̄ ex Iudæis. In quibus locis illud nomen uniuersalitatis omnes (ut dialecticorꝫ more loquamur) non distribuit ꝑ

singulis generum: sed pro generibus singulorum. Erasmus Roterod. non intelligens uim argumentationis, & discursum illius, per quam Christus saluator noster aduersus Iudæos probare nititur, neminem posse rapere oues suas de manu sua, per hoc, quod nemo potest rapere de manu patris sui, & per hoc, quod ille, & pater unum sunt: errauit dicens in illis Christi uerbis illam uocem, unum, posse solam animorum unitatem significare. Quæ uox si iuxta illam significationem (ut Erasmus ait) illic caperetur, male xp̄s colligeret, & argumētatio nullius prorsus esset ualoris, prout ego in illo opere, quod aduersus omnes hæreses edidi, in titulo de Deo: hæresi. 6. aduersus Erasmum apte probaui. Gentilium historiarum notitiam esse summe necessariam ad sacræ scripturæ intelligentiam testatur Augustin. lib. 2. de doctrina Christia. cap. 28. ubi ostēdit aliquos ex illarum ignorantia circa sacras scripturas errasse. Rerum proprietates, et uirtutes cognoscere oportet, ut inde mysticum sacræ scripturæ sensum qui per similitudines illarum inuestigandus est, capere possimus. Harum tn̄ rerum notitiam soli physici docent, prout sunt Aristot. Theophrastus, Plinius, Dioscorides. Habent ergo libri gentilium sicut multa noxia, ita etiam multa utilia, et necessaria ad plenam sacrarum scripturarum intelligentiam. Non est igitur bonum, ut omnes gentilium libri ab omnibus Christianis reijciātur, cum multis sint necessarij, & possint, quotquod uelint, multum proficere ex illis. Deinde ille splendor orationis, & uerborum ornatus, qui ab illis capi potest, etsi non sit uiro Christiano necessarius: ad multa tn̄ utilis est, his præsertim, qui uerbo, aut scripto alios docent. Est.n. eloquentia ex numero earū rerum, quæ ex se nec bonæ nec malæ sunt: sed ex bono, aut malo earum usu bonæ, aut malæ redduntur. Sicut.n. eloquentia uiro gentili, aut hæretico mala est, ppea quod per illam uterque istorum facilius suos errores audientibus, aut legentibus persuadebit: ita etiam catholico doctori, aut prædicatori bona est; quia per illam uterque potētior fit

Ioā. 10.

ad flectendos animos auditorum, aut lectorum. fiunt tamen aliqui tam malignantis naturæ, ut omne, quod assequi non possunt, damnent: & inde euenit, ut eloquentiam, à qua longissime absunt & quam se assequi desperant, abhorreant, & tanquam hostem insectentur. Quid graculo cum fidibus, aut sui cũ ambra, uel musco? Propter hos igitur, qui me forte arguere tentabunt, propterea quod eloquentiam non sim (ut illi) execratus, Augustinus in meæ sniæ testimonium profero, qui libro primo contra Cre-
Augu. sconium Grammaticum, cap. 1. hæc ait. Eloquẽtia facultas dicendi est, congruenter explicans, quod sentimus, qua tunc utendum est, cum recta sentimus. Hoc modo ea non usi sunt hæretici. Nam utique si recta sensissent, non solum nihil mali, uerum & boni aliquid esset, quod eloquenter explicare potuissent. Frustra igitur istorum exẽplorum cõmemoratione accusasti eloquentiam. Neque enim pro patria non est miles armandus: quia contra patriam nonnulli arma sumpserunt. Aut ideo uti nõ debent boni, doctique medici ferramẽtis medicinalibus ad salutem: quia his ad perniciem etiam indocti, pessimique abutuntur. Quis. n. nescit sicuti utilia, uel inutilia fuerint ea, quæ quæruntur, ita eloquentiam, hoc est peritiam, facultatémque dicendi sic esse utilem, uel inutilem, ut fuerint utilia, uel non utilia quæ dicuntur? Quod nec te arbitror ignorare. Hęc Augustinus. Et lib. 2. de doctrina Christiana cap. 37. idem docet. Ex cuius uerbis satis apte conuincitur, longissime à ueritate distare eos, qui eloquentiam expresse accusant, quam cõstat non ex se: sed ex male utentium uitio malam esse, quippe quæ ad multa utilis esse possit, siquis ea bene uti uelit. Potest adhuc ad aliam non contemnendam utilitatem Christianis uiris præsertim doctis prodesse gentilium scriptorum lectio, ut uidelicet eorum secreta rimantes facilius eos disputatione uincere possimus. Et sic suo ipsorum gladio
1. re. 71 illos configemus, prout Dauid fecit contra superbum Goliath proprio illius gladio illum interficiens. Nã ita

fieri

fieri præcipit beatus Damascenus lib. 4. de fide orthodoxa, cap. 18. sic inquiens: Si autem ab ijs, qui foris sunt decerpere quippiam utile ualuerimus, non aspernabile est. Efficiamur probati trapezitæ, legitimum, & purum aurum aceruantes, adulteratum autem refutantes. Sumamus sermones optimos, deos autem ridiculos, & fabulas alienas canibus proijciamus. Nam plurimam ex ipsis contra se ipsos fortitudinem habere ualebimus. Hæc Damascenus: Ex proprijs. n. gentilium sententijs, quas de dijs suis asserunt, fortissima sumuntur contra ipsos argumenta ad conuincendum uanum illorũ errorẽ. Nam cum de Ioue illo, quem Virgilius Deorũ patrem, hominumq; Regem appellat, talia referũt stupra, adulteria, raptus, fraudes, mendacia, qualia quæuis respublica bene instituta abhorret, prohibet & punit, facile inde colligere possumus, illum nõ deum: sed flagitiosissimũ hoĩem fuisse. Deinde Mercurij furta, techne, doli: Iunonis pterea iniqua in Troianos ira: Deorꝫ insup inter se pugnantium rixæ, quorꝫ aliq Troianis, alij Græcis fauisse dñr, apte arguunt, nihil illos ueri numinis habuisse, cum hmõi mores, nõ modo Socrates, aut Pythagoras, aut Diogenes: sed quicũq; alius hõ prudẽs & uirtutis amator respueret, & abominaret. Cũ aũt uir xp̃ianus & doctus cõtra gentiles philosophos & poetas disputãs, armis ab illis sumptis, eos deuicerit, magnã inde gloriã ad dei honorẽ reportabit. Pulchra qdem uictoria est, cõtrariam partem testimoniorꝫ suorꝫ uocibus confutare, & hostẽ suis armis uincere, & disputatoris argumẽta ꝓbare tuæ potius, quàm illius sñiæ fauere. His nanque armis aduersus gentiles pugnarunt, & de illis triũpharũt multi ex illustribus illis uetustissimis scriptoribus. Iustinus philosophus & xp̃i martyr, librũ pro fide catholica contra gentes scripsit, quem admonitoriũ appellauit, in quo ex dictis ipsorꝫ gentilium cõuincit falsum & uanũ esse illorꝫ errorem. Hoc idẽ fecit Tertul. in suo Apologetico contra gentes. Idẽ fecit Origenes cõtra Celsum.

damas. *Vir in libr. 1. Aenei.* *Iusti.* *Tertu.* *Orige.*

Euseb. Eisdem armis pro fide catholica certat Eusebius Cæsariensis eps̃,in opere illo quod fecit de p̃paratione euangelica,& in alio cui titulus est, de demonstratione euãgelica. Ad eũdem modũ pugnat Cyrillus Alexãdrinus *Cyrill.* eps̃ in decem libris,q̃bus Iuliani apostatæ blasphemias quas contra xp̃i saluatoris nostri euãgelium ille effuderat,cõfutat & cõuincit. Eodẽ mõ cãm agit ꝓ fide catholica contra gẽtes Theodoritus Cyrensis eps̃ in opere il- *Theo.* lo cui titulum præfixit de curatione græcaꝝ affectionũ. Denique Lactant.Firm.qui in libris diuinaꝝ institutionum hmõi armis ꝓ xp̃iana religione cõtra gẽtes pugnauerat,tandem in lib. de opificio dei cap. ult. hæc ait: Sta- *Lactã.* tui.n.quam multa potero,lr̃is tradere, q̃ ad uitæ btẽ statum spectent: & q̃dem contra philosophos,qm̃ sunt ad perturbandũ ueritatem pnitiosi & graues. Incredibilis .n.est uis eloquentię, & argumentandi differendiq; subtilitas quemuis facile deceperit,quos partim nostris armis,partim uero ex ipsoꝝ inter se cõcertatione sumptis reuincemus, ut appareat eos induxisse potius errorem quàm sustulisse. Hæc Lact. Ob hanc cãm,Iulianus Cæsar apostata(ut Eutropius in uita illius refert)studẽs pa- *Iulia. aposta.* ganitatem in oĩ sua dictione dilatari,& xp̃ianitatem exterminari,primum quidẽ xp̃ianis p̃cepit,ne poetaꝝ,aut philosophorũ legerent disciplinas. Propriis (dicebat ille) pẽnis uulneramur,secũdum ꝓuerbium: ex nostris.n. armati conscriptionibus, cõtra nos bella suscipiunt. Ex his oĩbus aperte constat,ualde noxiũ esse posse, si oẽs gẽtium scriptores ab eccl'ia relegentur & oẽs uiri catholici, ab illoꝝ lectione abstineant,cum illi sæpe(ut ꝓbauimus)ad sacræ scripturæ intelligentiã sint necessarij. Verum,q̃a illos alia ex parte plurimum nocere posse diximus, p̃sertim incautis & infirmis opus est ut cautelã aliquam oñdamus,quo citra oẽ nocumẽtum, ex lectione gentilium scriprorũ proficere possimus. Hæc aũt cautela in duplici cõsideratione(ut ego existimo)cõsistit,quarum altera est de ipsis libris q̃ legendi sunt, altera de re-

bus q̃ in eiſdem libris continent. Et quantum ad libros attinet, non puto eos oẽs eſſe legendos, multoq; minus pueris eſſe tradendos: ſed eorũ aliquos cenſerem ex toto orbe Chriſtiano eſſe relegandos, ita ut a nemine legi poſſent, qm̃ uix prodeſſe pñt, & ſæpe legentibus, tam facile & cito obeſſe ſolent: ut pñtaneum uideantur in ſe cõtinere uenenũ. Tales ſunt aliquorũ poetarũ libri tam obſcœni, tam laſciui, tam mollia uerba in ſe continẽtes, ut legentium pſertim puerorũ teneros aĩos, facile ad libidines & laſciuias flectant. Talis eſt Catullus ille cui9 cenſuram de uerſibus cõponendis proxime pcedenti capite citauimus. Tales ſunt p omnia Tibullus & Propertius. Talis eſt Ouidius in multis operibus ſuis, omnium poetarum laſciuiſſimus. Nec ego illi iniuriam facio, talẽ illum exiſtimans, cum ipſe propria conſcientia urgente idem de ſe ipſo cenſuerit, ſic dicens:

Eloquar inuitus, teneros ne tange poetas, *Ouid. lib.1. d re. am.*
Submoueo dotes impius ipſe meas.
Callimachum fugito, non eſt inimicus amori.
Et cum Callimacho tu quoque ſæpe noces:
Me certe Sappho meliorem fecit amori,
Nec rigidos mores Teia muſa dedit.
Carmina quis potuit tuto legiſſe Tibulli?
Vel tua cuius opus Cynthia ſola fuit?
Quis potuit lecto durus diſcedere Gallo?
Et mea neſcio quid carmina tale ſonant.

Si hoc gẽtilis & laſciuiſſimus poeta ſentit & ſuadet, erubeſcere deberent xp̃iani puerorũ pręceptores, qui tales libros pueris legẽdos tradũt, quorũ mollibus uerbis & obſcœnis ſententijs imbuti, facile ad laſciuias & turpitudines appetendas, eorũ animi flectũtur. Neque aliud de Terentio, quem ferme oẽs præceptores pueris tradũt, dicendum cenſeo: Nam apud hũc nil aliud inuenies niſi amatorias quaſdã narrationes, & his admiſtas parentum obiurgationes, filiorũ inobedientias, ſeruorũ fraudes, meretricum blanditias. Quid aũt aliud ſunt cordi

adolescentis amatoriæ narrationes, q̄ flāma stupis ꝓxima? Hæc sunt uere colloqa illa de qbus Menāder uersiculo illo à Paulo aplo cōsecrato, dixit: Corrūpunt bonos mores colloqa praua. Res ipsæ sine uerbis puerorū animos inuitassent, & attraxissent: uerba sine rebus ad se pellexissent: eloquentia ergo istorū talibus rebus accōmodata, nihil aliud est, quā dulci ueneno dulce additum cōdimentum. Inter multa lacedęmonū instituta, q̄ illi optima ad suam rem pub. bn̄ regēdam statuerūt, hoc unū (ut Plut. refert) est, quo tragœdiarū, & comœdiarū actiones districte ꝓhibuerūt, ut nec serio nec ioco quidq̄ repugnās legibus eorū ciues audirent. Leges. n. prohibent stupra, incestus, adulteria, raptus: ꝓhibēt dolos, iniurias, publicas inimicias, rupta fœdera, furta, quę oīa poetæ suis dijs tribuere solent. Ob hāc cām Archilochum poetā cū in Lacedęmoniā uenisset, eadē hora expulerūt, quia acceperant illum in carminibus scripsisse, melius esse abijcere arma, quàm mori. Si tāta diligentia lacedæmoniæ Principes gentiles curarunt à sua repub. comœdias, & tragœdias, abigere, ne suis prauis uerbis bonos ciuium mores peruerterent, multo iustius esset, ut xp̄iani Principes, quibus maior debet esse bonorum morum cura, non solū comœdiarū & tragœdiarū actiones: sed ipsarū ēt lectiones, prorsus inhiberēt, potissimū ne teneris puerorū aīs traderent. Forte aliqs istorū poetarum aduocatus, illos tueri cupiens, dicet pp linguæ latinæ notitiam & uocum ꝓprietatem discēdam tales libros pueris esse tradēdos. Sed qui sic dicet, nimium fallet. Qm̄, illa uerborum ꝓprietas, plus ab oratoribus & alijs qui soluta oratione scripserunt, sumēda est: quàm à poetis, qui ut legibus carminū plene satisfaciant: sæpe ipsis uocibus, alr̄ quàm oportet, utunt. Et ita leges grāmaticæ prętereunt: ne leges carminū dimittāt. Deinde, si poetas pueris tradere necessariū esset, alios multo meliores qui minus morib⁹ & religioni obesse poterāt, tradere oportebat. Hn̄t illi Virgiliū poetarū principem, q

etsi multa de dijs nefanda referat, in reliqs tñ, nõ est adeo pestilẽs ut alij. Habẽt Lucanũ, potius oratoribus (ut Quintil. ait) quàm poetis imitãdus. Habent Horatium poetarꝫ castissimum. Hñt Persium & Iuuenalem uitiorꝫ obiurgatores. Habemus & nos ẽt Xp̃ianos poetas, uiros eloquentissimos, Iuuencũ, Sedulium, Prudentiũ, Aratorem, Lactãtium, Victorinum, Paulinum: qui multorꝫ uirorꝫ doctorꝫ iudicio, in multis rebus cũ gẽtilibus poetis certant, & in aliquibus eos uincunt. Habemus ẽt ex recentioribus Baptistam Mantuanum, Syncerꝫ Sannazarium, Antoniũ Flaminium, q nuper plerosq; Dauidis psalmos carmine Heroico digessit. Hos Xp̃ianos poetas pueris in primis tradendos censeo, à qbus illi linguę Latinæ peritiam, pietati religioniq; coniunctam, discere poterunt. Reliquos uero gẽtiles poetas, siqñ illi legendi sunt, ab illis solũ, qui iam in uirtute & religione profecerunt, legendos esse puto. Et qđ de lasciuis poetis dixi, de alijs qui soluta orõne siles lasciuias & obscœnitates scripserunt, qualis est in suo Asino aureo Apuleius, idem ꝓrsus dicendũ esse puto. Neq; ab hac lege & censura excludo eos libros qui de mendaeijs, & falsis amoribus in linguis uulgaribus scripti sunt, q adeo legentibus placent, ut illos multis rerꝫ seriarꝫ et uerarꝫ scriptoribus p̃ferant. In quibus id nunc euenisse uidemus, qđ Paulus longe ante futurꝫ p̃dixerat. A' ueritate quidem auditũ auertent, 2.Ti.4 ad fabulas aũt conuertentur. Parꝫ quidẽ refert, quo idiomate sit liber scriptus, si in uno æque ut in altero ea scribantur, quæ nec ad mores nec ad religionem conducere p̃nt. Circa reliquos oẽs gentilium scriptores, hanc cẽseo habendã esse discretionem, ut illi potissimum eligantur, quos constat minus religioni Xp̃ianæ & bonis moribus repugnare. Quapp ex gentilibus omnibus Ciceronem potissimũ uellem, illis qui linguam Latinam discũt tradi. Qm̃ sicut est Romani eloquij maxim⁹ author: ita est ad aĩos hominum in bonis moribus instituẽdos, ualde proficuus. Post Ciceronem scđm locũ tribuo Plinio

Iuniori.Sed ante hos oēs uellem, ut pueris traderentur aliqua opuscula Xpianorum uirorum, qui in lingua Latina fuerunt eloquentissimi, ut fuerunt, Cyprianus, Lactantius, Hieronymus, Ambrosius, Paulinus. Ab his.n.pueri eruditi, ea quę ad religionem Xpianam & bonos mores spectant, simul cum recta dicendi scribendiq; rōne, discere poterunt. Cum iā pueri adoleuerint, & fuerint in fide fundati, & De Xpianis moribus satis instructi, tūc expediret illis liberam concedere per gentiles oratores & historiographos spatiandi licentiā, ut ab illis uberius de līgua Latina doceantur. Qđ ad philosophos attinet, bñ actum esse puto, ut Aristotelē quem potissimum uelut Principem imitaretur: tota recentium philosophorum schola susceperit. Is.n.pauciora continet quàm cæteri, quæ Xpianæ religioni repugnent, & melius quam alīj ea, quę ad mores & ciuilem politiā pertinent, docet. Plato nanq; & si plus (ut Aug. ait) Xpianæ religioni approximet, ea tñ quæ tradit, nō ita aperte & distincte (ut Aristoteles) sed per quasdam figuras & ænigmata quæ uix intelligi pñt, disserit. Deinde, per dialogos disputat. Quę res non paruæ difficultatis cām prębet: quia sæpe nescitur quam duorū disputantium partem tenere uelit. Ob quam cām ego censeo illum non à pueris: sed à solis uiris doctis esse legendū. De Mathematicis scriptoribus eos ī uniuersum reījciēdos esse puto, qui de Astronomia præsertim iudiciaria disserunt. Nam eorū fermè oīa sunt plena mendacījs & multa docent, quæ à uiro Xpiano longissime abesse oportet. Alios Mathematicos q Arithmeticam, aut Geometriā, aut perspectiuā, aut cosmographiam, docēt: legendos esse puto. Qm̄ multa continent, ualde humanis usibus proficua, & nihil in illis docetur, quod cum fide catholica pugnet. Hoc remedium contra hæreses ne oriātur, facile xpiani principes præstare pñt, præcipiendo in terris sibi subiectis, ut puerorū p̄ceptores, eos solū gentilium libros illis tradant, qui minus illis lædere & magis ad pietatem et mores prodesse

pòssint. Habita iam circa libros gentilium necessaria di
scretione, ita ut illi eligantur qui minus nocere et magis
prodesse pn̄t, altera superest circa ipsos libros iam sele-
ctos habenda de rebus cōsyderatio, ita ut falsis dogma
tibus reiectis, ea solum probemus, & in nr̄m usum reci-
piamus, quæ xp̄ianæ religioni magis seruire pn̄t, aut quę
illi non sunt cōtraria. Cui electioni, ut recte fiat, duo gn̄a
personarū seruire pn̄t, uidelicet pręceptores qui alios do
cent, & ipsi qui à magistris audiunt, aut per seipsos sine
præceptore discunt. Primi q fauere debent & pn̄t, sunt
præceptores & magistri, qui gentiliū libros aliјs inter-
pretantur. Hi. n. quoties aliqd fidei catholicæ repugnans
inuenerint in lib. quē interpretandū susceperunt, debent
uelut cæcorū ductores, diligenter & docte discipulos
suos admonere: ut ab illo tanq̄ à periculosissimo lapsu
abstineāt. De qua re extat necessariū & uere Xp̄ianum
decretū editū in cōcilio lateranensi sub Leone. 10. sessio- Conci.
ne. 8. cuius uerba sunt hæc. Insuper oībus & singulis phi Later.
losophis in uniuersitatibus studiorū gn̄alium & alibi pu
blice legentibus districte præcipiendo mādamus, ut cū
philosophorū principia, aut cōclusiones, in quibus à re-
cta fide deuiare noscunt, auditoribus suis legerint, seu ex
planauerint, quale hoc de mortalitate aīæ: aut unitate,
aut mūdi æternitate, ac alia hmōi teneantur eisdem ue-
ritatem religionis Xp̄ianæ omni conatu manifestam fa-
cere, & persuadendo pro posse docere: ac omni studio
hmōi philosophorū argumenta, cum oīa solubilia exi-
stant, pro uiribus excludere, atq; resoluere. Hęc ex cōci-
lio lateranensi. Deinde, post pręceptoris diligentes ad-
monitiones oportet ut ipsimet qui pręceptores audiūt,
aut qui p seipsos sine magistro p̄uio gentilium libros le-
gūt, sibi ipsis consulāt aperta et diligēter attēdant, ut er
rores deuitēt, & sola ea q̄ sunt apta & religioni Xp̄ianæ
cōuenientia, recipiant, à reliquis aūt tanq̄ à ueneno ab-
stineant. Vnde Basilius nepotes suos edocens, quo pa- Basili.
cto gentiliū libri sint legendi, ait; Velut. n. apes nō oībus

floribus insidunt, neq; ex eis ad quos accedunt oĩa auferre conant: sed quantũ ipsis ꝓd opus necessariũ fuerit cõprendentes reliquum dimittũt: Nos ẽt ut sobrij sapientesq;, quantũ congruũ nobis propinquumq; ueritati ex ipsis fuerit, persequamur: reliquũ prætereamus. Et sicut in legendis rosis sentes uitamus: sic ĩ talibus sermonibus quidquid est utile capiẽtes, noxiũ uitemus. Hęc Basilius. Vt aũt hoc Basilij consilium lectores recte exequi possint: tria (ut ego existimo) illos facere oportet. Primũ est: ut cũ ad gentiliũ libros legendos accedunt, firmi & stabiles in fide Catholica accedant, & illam semper p̃ oculis habeant: & plus sacræ scripturæ & ecclesię catholicę credere proponant: quam bis mille philosophis oppositam sñiam docentibus. Nã ob hoc solũ animi propositũ, sperandũ est in Deo, qđ non permittet illos, à gentilium librorꝫ lectione decipi. Si aũt quis nutãs, aut dubius ad illorꝫ lectionem accesserit: facile ab eis ad suũ errorem trahetur. Alterꝫ illis necessarium ẽ humilitas, qua nolit: soli suæ prudẽtiæ inniti: sed agnoscat se hoĩem esse, qui facile decipi possit, & si aliqua argumenta fidẽ catholicã pugnantia, q̃ ipse forte soluere nescit, apud illos legerit, suam non uereatur ignorantiam fateri, potius q̃ scripturã dicere mendacem, aut ecclesiam errare. Et sic scripturam sacrã & ecclẽiæ sñiam semper suo iudicio præferens, quãuis ualidissimis argumentis ex gentilium lectione oppugnet, nunquam succũbet. Nam (ut Salomõ ait) ubi humilitas ibi sapientia. Tertiũ deniq; necessariũ est, ut cum gentiliũ libros legerit, plus sensus quã uerba cõsideret, plus quid, quàm qũo dicatur, attendat. Nam q solum uerborꝫ ornatum & nõ res ipsas considerauerit: facile à gẽtilibus, qui nimio uerborꝫ splendore fulgẽt, decipietur. Qui hęc oĩa recte peregerit, facile Deo adiutore uerꝫ à falso discernet, speciosum à uili, & sctm̃ à ꝓphano separabit, & sic tutus ad gentilium lectionem accedet, ut ex illa proficiat, erroribus illorꝫ reiectis ueritatem fidei catholicæ conuenientẽ in suũ usum conuertens: quẽ

Pro. 11.

admodũ olim uir Iſraelita mulierem ex gentibus captã, quæ ſibi pulchra uideret, lege permittẽte matrimonio ſibi copulare poterat: Si egreſſus faeris (inq̃t lex Moſaica) ad pugnã contra inimicos tuos, et tradiderit eos dñs Deus tuus in manu tua, captiuoſq; duxeris, & uideris in numero captiuorũ mulierem pulchrã, et adamaueris eã, uolueriſq; hr̃e uxorem, introduces eã in domum tuam, q̃ radet cæſariem, & circũcidet ungues, & deponet ueſtẽ in qua capta eſt: ſedenſq; ĩ domo tua flebit pr̃em & matrem uno menſe: & poſtea intrabis ad eã: dormieſq; cũ illa, & erit uxor tua. Ad hũc modũ ego de gentilium doctrina, ſi eã uir Xp̃ianus ſibi copulare uoluerit: faciendũ eſſe cenſeo. Nam btũs Hieron. in Ep̃la quam ſcripſit Magno oratori Romano: cuius initium eſt. Sebeſium nr̃m: de eadẽ gentilium doctrina interpretatur ea q̃ de muliere gentili capta lex Moyſi facere p̃cepit, antequam illa caperetur in uxorem. Nã cum argueretur, quòd libris eccleſiaſticis admiſceret lr̃as Ethnicorũ, & ſacra prophanis contaminaret, oſtendere uolens id ſibi licere, & multorum ſanctorũ exemplo id feciſſe, Paulum inter alios in exemplum producit, qui aliquoties Græcorũ poetarum uerſus ad ſuæ ſententiæ confirmationem citauit. Et tandem de eodem Paulo loquens, hæc ait: At ne parũ hoc eſſet, ductor Chriſtiani exercitus et orator inuictus pro Chriſto cauſam agens etiam inſcriptionem fortuitam, arte torquet in argumentum fidei. Didicerat enim à uero Dauid, extorquere de manibus hoſtium gladium, & Goliæ ſuperbiſſimi caput proprio mucrone truncare. Legerat in Deuteronomio uoce dñi præceptum, mulieris captiuæ radendum caput, ſupercilia, omnes pilos & ungues corporis amputandos, & ſic eam habendam in coniugio. Quid ergo mirum, ſi & ego ſapientiam ſecularem, pp eloquij uenuſtatem, & membrorum pulchritudinem, de ancilla atque captiua Iſraelitidem facere cupio? Et ſiquicquid in ea mortuum eſt, Idololatriæ, uoluptatis, erroris, libidinum uel præcido uel rado, & mi-

Deu. 21

Hiero.

1. re. 17

Deu. 21

tes purissimo corpori uernaculos ex ea generet domino Sabaoth. Hactenus Hieronymus, qui illam Deuteronomij legē de sapientia sclari, aut de ueritate inter gentiles nata & nutrita, & à xpianis capta, non tā interpretatur, quàm innuit posse de illa interpretari. Ideo ego operæpretiū me facturū existimaui, si illius legis singulas partes explicans, huic proposito accōmodarem, ut inde aliqua ex parte discamus quatenus liceat gentiliū libros legere. Ad pugnā contra inimicos suos egressi sunt doctores ecclesiastici, qn̄ ad subuertenda mundanæ sapientiæ dogmata pcesserunt. Arma qbus instructi sunt ad pugnā, inter alia Paulus dicit esse gladiū spūs qđ est uerbū
Ephe.6 Dei. Hmōi gladijs armati erant scti illi, de quibus regius
Ps.148 propheta ait: Gladij ancipites in manibus eorū, ad faciēdam uindictam in nationibus, increpationes in populis. In hoc bello, aliqn̄ capitur mulier pulchra: quia uiri docti & fideles gentiliū libros perscrutantes, inter falsa illorū dogmata quæ subuertere conant, pulchram aliquā ueritatem, & decoram sniam reperiunt, quæ illis mirum in modū placet. Et hanc siqs in domum ecclię catholicę traijcere, et eā sibi uelut uxorē marito copulare uoluerit, nō prohibet: hac tn̄ conditione ut prius puellæ cęsariem deradat, ungues abscindat, uestemq́; in q̄ capta fuerat deponat, & sedēs apud nos, fleat prēm & mrēm suam uno mēse. Capilli & ungues nō sunt necessarij ad corpis humani uitā, nec ad perfectā illius subsistentiam constituēdā: sed sunt illi oīno superflui. Radere ergo puellæ cæsariē, unguesq́; illius circūcidere, hoc significat, ut quidqd in illa pulchra ueritate apud gentiles reperta superfluū fuerit, & nullius prorsus utilitatis, resecetur. Et quia uestes sæpius ad iactantiam & uanam glīam, quàm ad tegumentum seruiūt, hinc est quòd uestis depositio, ī qua puella capta fuerat, significat ut ueritas illa inter gentiles reperta, inflatione nudetur & tumoris superficie qua apud gentiles uestita inuenitur qui dicentes se esse sapiētes & apud semetipsos prudentes, nunquam humiliter

loqui nouerunt:sed cum fastu & gl'iæ ambitione. Sub alia ergo ueste est nobis mulier ista coniungenda: quia eam ipsam quam ab illis didicimus ueritatem non cum ea pompa eoq; fastu,quo illi: sed cum sobria grauitate & sine ullo supercilio scribere & proferre debemus. Illa tñ apud nos sedens flere debet prēm & mrēm suam, eos uidelicet à quibus genita est. Flere illa dr̄,non quia ipsa fleat: sed quia eos qui illam apud gentiles legunt, prouocat ut tantorum uirorum, qui talia scribere potuerũt, perditionem doleant. Hac.n.locutionis figura in cõi ꝓuerbio uti solemus,lætam epl'am dicentes quæ lætos facit legentes & domum tristē quæ habitatores illius ꝓuocat ad tristitiam. Eadem etiam figura sæpe sacræ utũtur lr̄æ. Nam Paulus ait: Spm̄ sc̄tm̄ postulare pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Postulare dr̄ & gemere: q̄a quos ipse sua gr̄a repleuerit, postulare facit & gemere, Et btũs Petrus de Iuda Scarioth in actibus apl'orum loquens inter alia dicit:Et possedit agrum de mercede iniquitatis. Possedisse illum dicit: quia fuit causa ut possideretur ager ille, qñ proiectis ab illo argenteis in templo, sacerdotes præceperunt,ut illa pecunia emeretur ager figuli,in sepulturam peregrinorum. Nam q̄ ipse Iudas non possederit,constat ex Matthæo,qui refert agrum illum fuisse emptum postq̃ Iudas se laqueo suspenderat. Nihil igitur obstat ut nos eadem locutionis figura utentes, dicamus ueritatem à Christianis apud gentilem repertã, flere parentes suos: quia nos prouocat,ut pro illis qui illam scripserunt dolentes ploremus. Nam ea prouocãte sæpe quorum miramur ingenium dolemus perditionem. Sed hunc fletum mense uno complendum esse pręcipit lex: quia scriptores illi gẽtiles,cum nihil boni in uita sua egerint per quod iram Dei sempiternam euadere possent: tota uita sua illos fuisse bonorum operum steriles,dolere oportet. Quis non merito compatiatur Socrati, Platoni,Aristoteli,Plutarcho,Ciceroni,Senecæ, Plinio Iuniori, quos oẽs constat multa ad uirtutem spectãtia di-

Rom.8

Act.1

Mat.27

xisse, plurimasq́; sñias grauissimas scripsisse? Dolẽdum certe est, eos qui tanto ingenio ualuerunt, & tam grauissimas sñias ad aliorꝝ profectum scripserunt, nescisse uiã inuenire, qua à gehenna declinantes, ad glĩam peruenirent sempiternam. Hanc rerꝝ gerendarꝝ imaginem & ambram in Deuteronomio scriptam, placuit tam late explicare, ut sub illo lrẽ cortice latentem ueritatem manifestarem, quæ docet nos, quo pacto ueras sñias in gentilium libris repertas nr̃is usibus accõmodare debem⁹. Iuxta hunc modum, multi doctissimi uiri & sancti, tam Græci, quàm Latini, quorꝝ catalogum Hieronymus texit in epl'a supra citata ad magnum oratorem, ex lectione gentilium scriptorꝝ ꝓfecerũt: & multas inde grauissimas sñias in usum fidei catolicæ transtulerunt. Nec soli homines isti, qui etsi docti & sancti, ut homines tñ scripserunt: sed illi qui spũ sctõ inspirante loquuti sunt, quorꝝ lingua fuit calamus scribæ uelociter scribẽtis, ex gentilium libris aliqua tanq̃ male ab illis retẽta, in suos usus conuerterunt. Nam btũs Hieronymus testatur, q̃dam esse in prophetarꝝ uoluminibus de libris gentiliũ sumpta, & Salomonem philosophis Tyri non nulla ꝓposuisse & aliqua rñdisse. Sed his dimissis, de quibus nõ tam aperte, quod dicimus constat, ad Paulum ueniam⁹ mirificum Euangelij præconem, de quo negari non põt illum gentilium poetarꝝ uersibus fuisse usum. Nã in prio
1. Co. 17 re ad Corinthios epl'a, hunc Menandri uersum adducit: Corrumpunt bonos mores colloquia praua. Et in epl'a ad Titum, Epimenidis poetæ, quem gentilium ꝓphetã
Tit. 1. appellat, uersiculum citat, sic dicentem: Cretenses semꝑ mendaces, malæ bestiæ, uentres pigri. Et apud Atheniẽses disputans, partem uersiculi exametri ex Arato citat,
Act. 17 his uerbis. Ipsius. n. & gen⁹ sumus. Hos igitur uiros sanctitate & doctrina clarissimos imitantes, à gentilium libris non omnino abstineamus: sed quod satis, & quandiu licet, illos legamus, non tñ omnes: sed eos solum qui nimium nocere non pñt, nec præsentaneum ualent pro-

pinare uenenum, & à quibus aliq; possumus capere utilitatem. Quos si caute (ut oportet) legerimus, illorum auxilio facilius sacras intelligemus scripturas, & sic tanq; ueri Israelitæ, ex auro & argento ab Aegyptijs, tanquã sb iniustis possessoribus, ablato, Theologiæ tabernaculum construemus, in quo ueri Dei notitiam assequuti, illum (ut tenemur) colamus, fide & spe & charitate in illum tendentes.

Adhortatio authoris ad Principes Christianos.

Hæc sunt antidota omnia, quæ contra hęresum uenena, ego toti Christianæ reipublicę consulere optãs, magna cum solicitudine excogitare potui. Forte alijs maiori ingenij acumine prędditis, plura occurrent remedia, his tñ, quę per me nunc enarrata atq; digesta sunt, non puto fore meliora. Ego hactenus quod potui pręstiti, & ut talentum mihi creditum Deo à quo acceperam cũ usuris redderem, Ecclesię catholicę ruinam minanti ea qua potui parte manum dare tentaui, oẽs hæresum radices prodens, ut illis sublatis facile omnibus hęresibus eatur obuiam, ne amplius illę oriantur. Reliquum est, ut uos omnes Christiani orbis rectores, quocunq; dignitatis aut magistratus nomine censeamini, diligentissime curetis has quas nunc ostendimus hęresum radices ꝓrsus euellere, et sic facile Deo adiutore poteritis ppl'm uobis cõmissum ab omni hęreseos ueneno illęsum seruare. Si uero hoc onus in solos Ep̃os & alios Eccl'iasticos rectores reijcere uelitis, dicentes hanc curam illis solis fuisse iniunctam: audite quid de uobis & de sancta mr̃e Ecclesia toto terrarum orbe diffusa, Deus per Esaiam prophetam dicat: Erunt (inquit ille) Reges nutritij tui. Nutrix Infantem lacte nutrit, pannis inuoluit, ablactatum cibo fortiori alit, blanditijs fouet, canticis demulcet. Quę tñ sunt necessaria alimenta, etsi nutrix porrigit atq; ministrat, ea nutritius puero prouidet atq; perquirit, perinde ac illius nutrici. Siquis puerum offendere, aut quouis modo illi nocere tentauerit, illius tutela est nutritio cõ- *Esa.49*

missa,ꝑpea q̇ ille puerꝝ fortius protegere ualet atq; de-
fendere. Si nutrix eam quam tenetur pueri curam hr̃e
neglexerit, nutritio incumbit illam adhortari, obsecra-
re, increpare, uicariam deniq; puero operam impende-
re. Fateor quidem Epoꝝ et alioꝝ Eccl'iasticoꝝ rectoꝝ
proprium munus esse, ut tanq̃ cões populi Christiani
nutrices illum lacte uerbi Dei nutriant, & fortiori, cum
opus fuerit, cibo alant. Imperatoribus autem, & regi-
bus, aliisq; omnibus seculi principibus incumbit: ut po-
pulum sibi cõmissum à publicis fidei hostibus pro uiri-
bus defendere, & ipsos hostes, qui populo nocere ten-
tant, punire conentur: ut pœnaꝝ metu illi coerciti, sibi
& aliis sapere discant. Agnoscite igitur seculi Principes
Ro. 13. uos ministros Dei esse, in hoc ip̃m (ut Paulus ait) illi ser
uientes, ut qui male egerit, ptãtem timeat. Aliud p̃terea
uos ô Reges & Prĩcipes agere oportet, ut uos ueros ec-
clesię nutritios iuxta Dei pręceptũ exhibeatis. Hoc est,
ut apertissimæ nutricũ socordię & ignauię mature sub-
ueniatis, illas adhortando, obsecrando, in omni patien-
tia, sicut decet ministros Dei, increpando, ut ea quę po
pulo Christiano debent. diligenter illę pręstare conen-
tur, Id deniq; potissimum curare debetis, in quo huius
rei puppis (ut dicititur) & prora cũstituta est, ut eos so-
los patiamini institui animaꝝ rectores, quos sciueritis
posse optime suo respondere officio. Alioqui Deus ani-
mas pereuntes de manibus uestris requiret, propterea
quòd oues his, quos noueratis esse lupos, commisistis,
aut committi permisistis.

F I N I S.

